Dat vuur der grote drama's

Edgar Cairo

bron
Edgar Cairo, *Dat vuur der grote drama's*. In de Knipscheer, Haarlem 1982

Zie voor verantwoording: https://www.dbnl.org/tekst/cair001datv01_01/colofon.php

Let op: boeken en tijdschriftjaargangen die korter dan 140 jaar geleden verschenen zijn, kunnen auteursrechtelijk beschermd zijn. Welke vormen van gebruik zijn toegestaan voor dit werk of delen ervan, lees je in de gebruiksvoorwaarden.

dbnl digitale bibliotheek voor de Nederlandse letteren

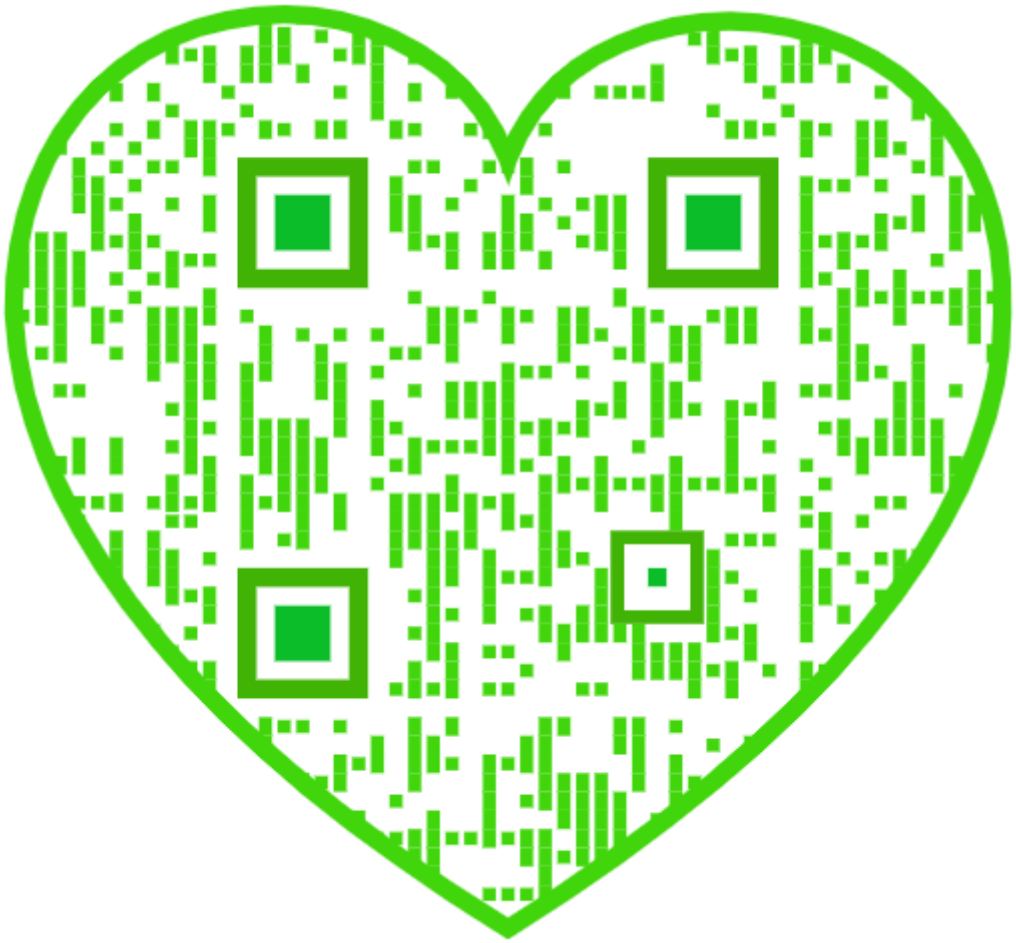

Aan de diskriminerende meerderheid van het literaire wereldje in Nederland

Elk volk krijgt de plaats die het verdient. Terecht! Elke minderwaardige verdient de plaats die híj krijgt toebedeeld. Eveneens terecht! Is zo zijn dinges nu eenmaal, is zo zijn dinges...
SELMA TRAAGBRAAF

Hoofdstuk een

‘1’

Er was een droom geweest aan 't hoofd. Uit de tijd dat ik een kind was. Spelend was ik, op een grootgroot erf, een stuk terrein dat geen einde leek te hebben. Achterop dat erf was een kleine hut. Geen woonruimte, maar een soort hok, waaruit pannen en potten, hark en schoffel, bezems staken. En allerhande huishoudelijke dinges meer. Vanaf de achterzijde wapperde in een strakke achtermiddagwind de rok van een oude nene: de oude verzorgster van een grote kinderschare die aan haar opvoedzorg was toevertrouwd. Haar strenge stem, zij waakster over de kudde kinderen waarvan de ouders op de achtervelden aan het werk waren, ...haar strakke stem had iets van een tak die heen en weer zwiepte.

Waarom het op een tak geleek wist ik ook niet, maar ik vermoed nu, later, dat dat was, omdat zij de oude tak vertegenwoordigde waarmee gestraft werd, gezweept, de ondeugenden. Een lemmetjestak, afgesneden van de dorre oude boom vol witte, nee, witgroene uitslag, de stam vol van de korstmossen. De boom met het begroeisel van de eeuwige kosmos. Dan ineens, plotsklaps en zonder enige aanleiding, reden of voorval als een voorafgaande gebeurtenis, sloegen de vlammen uit die schuur. In mijn verschrikkelijke ontsteltenis zag ik mijn kameraden, de kinderen (sommige met hun kleine broer of zusje op de arm) in een mum van tijd verkoold. Ik wilde schreeuwen, maar ik kon het niet! Helder de lucht! Verder de horizon! Geen rook! Maar vlammen, zwartzwart geblakerde lijken, staande in stede van de kinderen die speelden! Met een wanhopig gebaar sloeg ik de droom aan stukken en greep de morgen met ijzig koude handen bij de keel. Mijn bed leek een bad van het zweet.

De stilte die daarna viel had iets van een schok. Een levensteken in een wereld vol van geesten uit duizend sterfkamers leek haar stem, toen de oude zieneres op Atti's woorden reageerde met: ‘Ke! Ach, mensenkind! Ke!’

Ze stak haar magere handen uit, ver van het jaren torsende lichaam af.

Tastte de ruimte in. Leek haar kraakzame vingers te leggen op een wezen dat vlak voor haar stond: een bakroe: een geest, kwelgeest, zo klein als een kleuter, kind met een grote buik en een waterhoofd, kleine x-benen en voeten geplant in de aarde waar een mensenvoet vanaf de eerste stap in wroette met de draagkracht van uitgeboren lichamen die zorgden voor stoeten kinderscharen uit de landen van het aardse rijk der levenden.

Atti, hij zat. Lijkbleek was hij. Hij beefde. Een grote stem sloeg vragen uit de kontreien van zijn hart dat met de spanning van een oeroud spel te stoeien leek.

‘Ik, Atti Tuurhart. Wat scheelt me zo dan? En? Ik heb geleefd, ik heb geleefd! Ik ben gevoed, gegroeid, gekweekt. Ik heb leren lezen, leren schrijven. Ik heb de taal van de mens z'n mond leren begrijpen. Ik heb verstand, gelijk het edelste van alle dieren die het menszijn waardig mogen heten. Dan tóch... het ongeluksgevoel verwringt mijn ziel. Ik ken de waarde niet van het geluk, of het moet zijn dat ik slechts adem met de kracht die dit mensenlichaam dragen kan...’

Verder zo, kwam hij niet. De oude zieneres stond op. In het halve nachtdonker van de konsultkamer sloeg ze haar ogen op naar hem. Haar ene hand pakte de kaars, een zwarte, op een schotel die ooit aan diggels had gelegen maar gelijmd het vet droeg van het afdruipsel. Hoevele konsulten van andere *lost souls* hadden niet geleid tot het stolsel dat hing tot over de rand van de schotel? Hoevelen hadden niet hun woord gesproken, verloren eerst, doch daarna door de woorden van de helderziende blinde vrouw verlost?

Haar andere hand greep de kalebas. Het was de schil van een vrucht, een harde bast, waarin nu kruiden. Kruiden vermengd en getrokken bij magisch geprevel. Er zat een kracht in verscholen die gelijk moest zijn aan het wezen der schepping. Met de kaars in de ene hand, de andere hand gevuld met de kalebas, kwam ze wankelend op hem af.

‘O mensenkind! Ik weet dat je gekomen bent, tot hier, in deze kamer die geen licht kent om het Oog der Duisternis! Waarom zo, hoor ik, hoe je hart kromt met de stuip van onrust en van ongeluk? Waarom zo, ben je de *moetete*, de mand die het verdriet meetorst? Zie hoe de vis gevangen is in de eeuwige stroom der getijden! Hij spartelt in de wateren die hem naar zee toedragen. Hij kent toch de loop van de kolkende rivier, de bochten, de diepten, de kust en de armen die zich wijd strekken over streken waar de bronnen voeren, het nat van de eeuwige regens? Hij is de vis omdat hij vis is en geen hert of vogel! Hij kent zijn weg tussen de vele stromen zonder enig spoor in eb en vloed! Ke! Ach, mensenkind! Dan jíj

die hier gekomen bent... uit de stroom van het vloeizame bloed...'

Plotseling struikelde zij. De kaars op de schotel, die eerder iets had van een rots, een klonterhoop, begon te wankelen. Dat water in die kalebas klotste over de rand en spatte op de vloer. Met een kreet liet zij zich gaan, alsof zij was bezeten door een *obja*, een geest. Ze kermde, beefde en kermde. Kruiste de armen over elkaar en liet water en kaars druipen over de vloer.

'...hij die gebogen heeft en gediend! Hij baart de kinderen van het ongeluk! Tata ho... Tata... o grote Geest Tata die alle werelden beheerst! Heb medelijden met het lot van de verdrevene uit eigen ziel! Hij zal geen vrijdomswegen kennen, nimmer, nimmer niet! Aay, aay mensenkind hierzo! ik heb medelijden fo je!...'

Toen brak abrupt die stroom van woorden af. Met wijd opengesperde ogen die niets leken te zien, stond ze, één moment maar, stil. Toen liet ze kaars en water vallen, kalebas en al, kletterend over de vloer. Schreeuwde één grote schreeuw waarvan een mens kromp tot een schaduw van een fraksie van zijn hele wezen. Ze viel terug in de stoel waarop ze had gezeten.

'Ga weg!' riep ze, 'Ga weg! Noit' mi no si so: heden is de eerste dag dat ik zulks gezien heb!' Ze sloeg haar handen voor haar gerimpelde gezicht. Weende met tranen die tot over haar nek liepen.

Met een doodsbleke uitdrukking op z'n gezicht sprong Atti op: 'Wat is gebeurd? Wat is er gebeurd hier?'

Verder hoefde hij geen woord te zeggen. Twee helpers uit de andere kamer snelden toe. De dochter, kleindochter van de zieneres misschien, zij en haar man.

'Wat heb je gedaan?' riepen ze. Atti werd meegetrokken, de kamer uit. Even raakte hij verblind toen hij de verlichte gang op werd gesleurd. 'Betaal! Betaal en ga weg hierzo!'

'Nono! Nee! Ik wil geen cent, geen roóíe kopercent van hem!' klonk die stem van die oude zieneres vanuit die achterkamer. Met een klap viel die deur ervan dicht. Voordeur stond al open. En nog voor hij zichzelf kreeg, nog voordat hij tot goed & behoorlijk besef gekomen was, stond Atti Tuurhart op de galerij buiten. Hij was ontzet, geschrokken, boos, alles tegelijk. Maar vooral bedroefd.

Had zij iets vreselijks gezien? Het verschrikkelijk kwaaddadig wreeddadige lot van een ongenadig getroffene? Een ongeneeslijk lot of zoiets? Iets van de menselijke erfzonde? Wáárom?, waarom had ze dan niet precies gezegd wát? Waarom had ze hem weggejaagd? Had ze het onver-

zoenlijke van een moorddadige kwaal gelezen in de ogen van zijn ziel? *Gebogen & gediend.* Wat was dat? Hadden zijn voorouders de duivel aanbeden? Uit pure heidendom? Of om gewin van rijkdom? Kwam hij uit een eeuwiglijk vervloekt geslacht dat vervloekt was louter uit afkomst, zoals hen die nooitmeer afkwamen van een verdoemd verleden?

Het spookte van wroegende vragen in hem. Huis na huis, feitelijk flat na flat, verscheen en verdween terwijl hij zich haastte over de galerij. Een stoet van ruimten die de mens z'n onderdak gaven verscheen, verdween, opnieuw en opnieuw! In de verte een mist waarin zijn bewustzijn leek te willen opgaan. *Gebogen & gediend*, het voorgeslacht. Het nageslacht daardoor in de onherroepelijke val van een verschrikkelijke lotsbestemming. Zie de zon die met zijn stralen onder ging! Zie de avondval, de val van nacht over de kale leegten en de landerijen in de verten, de hoogten omzoomd door de flats die levenden herbergden in hunne hoge muren! De liften die zoemden onder de last van het menselijke gewicht dier dagen! En de verlorenen buiten hun paradijs, in de gang van de eeuwige jacht over steppen die lagen tussen het kromgebogen metaal dat in beton gevangen was! De parkeergarages, de afstanden, de stad! Er was geen ruimte die zijn ongeluk kon dragen, groter dan zijn menselijke hart.

‘2’

Hoe zal ik mijn lente beschrijven? Als een gouden droom die bewaarheid wordt uit het donkerste van mijne dagen? Mijn hart klopt met het licht, licht dat het oog van mijn bewustzijn opent. En alle schreden uit het duister van mijn paden hierwaarts verdwijnen echoloos met het spoor van de besneeuwde uren. De winter was een eeuw van duistere geschiedenis.

Tuurhart, hij nam, de middag van die volgende dag, z'n eerste stap naar buiten. Sneeuw viel daar, samen met een vroege avondval. Het was een zachte komst van iets wat grauw hing in de lucht tevoor. Gisteren nog had bij die zieneres geraadpleegd. Hij had zijn voet genomen, was naar huis gegaan daarna, bijna gebroken door het voorgevallene. De nacht lang had hij zijn hersens liggen pijnigen: *gebogen & gediend.* Afkomst als vloek. Het geslacht der heidenen zou door de wrake gods vervolgd wor-

den, tot in de uiteinden des bloeds! Zo was geschreven in de letteren des bijbels. En de zieneres, eigenlijk priesteres zoals zovele ‘bonumensen’ die de ‘voodu-godsdienst’ bedreven, had het verklaard. Met de helderste blik op de diepten van een mensenziel.

Hij was verjaagd, weggejaagd. Zelfs zijn geld, als betaling voor de door het bonuhuis verleende diensten, was niet aanvaard. Alsof men bang was judaspenningen te zullen gaan aannemen. Alsof men bang was met melaatsheid te worden besmet. Alsof de duivel zelf uit zijn aanwezigheid daar straalde.

Er zat een opmerkelijke, nee, wonderbaarlijke kracht in die woorden: *gebogen & gediend.* Behalve de beschuldiging van afgodendienarij, die in deze woorden openlijk werd beleden, hadden ze een waarheid. Waarheid één was, dat wie Het Duister, Het Kwade, of-hoe-je-'t-ook-noemde, diende, geen heil kon hebben van Het Licht, Het Goede enzovoort. Zelfs binnen helse afgoderijen dienende gemeenschappen gold deze waarheidswaarde, een waarheid als een koe! Diende men het Gouden Kalf als goede god, dan aanbad men, desnoods in een dwaling, Het Licht.

Waarheid twee was nog intrigerender: het waren bijbelse woorden, wittemans bijbel, joodsjoodse bijbel uit de oudheden. Deze zwarte zieneres, met de zienskracht van de Winti-helderziendheid (de blanke mond sprak van Voodu) had deze woorden gebruikt tijdens ‘zwartemans godsdienstpraktijk’. Er lag dus diepdiep een blanke veroordeling verscholen in de vloekwoorden, geuit door een zwarte seance-priesteres tijdens de zienerij. Kortom, een zwarte persoon in zwarte godsdienstomstandigheden veroordeelde (vervloekte) een andere zwarte met de waarheid uit de bijbel van de blanke man!

Zou dat ooit voorgekomen zijn bij een blanke? dacht Atti de hele halve nacht door, zonder slaap aan hersen. Zou een blanke ooit met bijbel zijn vervloekt? En wel als blanke? Never! Nebba! Nooit & tenimmer!

En toch... hij twijfelde geen enkel soort moment aan die geuite waarheid zelf: *gebogen & gediend*, en daardoor tot in het nageslacht getroffen wordend door het Kwaad dat kwaad voortsproot, vervloeking! Zoals arme ouders arme kinderen voortbrachten, de uitgehongerden stervend met hun kroost. De honden dezer aarde, de zogeheten ‘sebrefata’, getroffen door hun aardse vloek!

Hij nam zijn voet, verder, hij liep, die Atti Tuurhart over grond & klei der Lage Landse bodems. Ver ver de stad in zou hij gaan.

De sneeuwbui zag hij vallen, wijd om zich heen. Sneeuw, witwitte waterkou in ijsvorm, 't viel. 't Waste aarde, zoals alle neerslag honderdduizen-

den jaren lang de atmosferen deden klaren: het schoonwassen van deze aarde, een soort van geschiedkundige reiniging.

Sneeuw, voelde Atti, sneeuw had iets, iets oers, iets van de geijste schepping. Sneeuwvlok gaf iets, een dingske maar, van dat blijkbaar oneindige tegoed uit de naturen: iets van dat eeuwige lot dat ons bovenshoofds hangt. Oudoude hersenen hadden 't altijd weer opnieuw ervaren via de uitgesleten banen van het waarnemend verstand: sneeuw gaf dat universe leefvibreren. 't Neerslagde, wat hing viel, en voorgoed.

Tuurhart, hij nam een tweede stap. Het gaf in de vers gevallen sneeuw een allereerst begin van spoor. Menselijk spoor leidend over een onbekende weg. De vlokken hadden hun beloop tot buiten de menselijkste kontouren. Gebouwen, straat, verkeer, alles verloor z'n scherpte en viel terug tot iets wat meer leek op het algemene van omgeving. Een auto toeterde z'n toeteren, een koplamp spuwde licht met glanskracht uit. Dat trotwaar waarop hij lopen ging leek smaller dan normaal. Een muurtje van baksteen, bijna vervallen, kreeg het eeuwig heldhaftige van de schier oneindige Chinese Muur: een hoge heining die beschavingen omringde tegen het barre en barbaarse van de mens met z'n wilde natuur.

Zo kwam hij even later, diep ingejast en goed van adem, bij het pleintje waar de tram zou moeten verschijnen.

Daar stond hij, ver ingedeukt onder een gevel tegen sneeuw z'n val beschermd, toen hij één van zijn merkwaardigste ervaringen moest ondergaan. Achter hem, midden op het plein, de eeuwige fontein met een standbeeld van een ex-koloniaal, versteend, verstild. Gewassen rondom 't monument bevroren en ontbladerd. Kinderen geen, in 't spel vergaard - ze waren weg en opgeborgen in hun huizen.

Hij alleen, met het oog op menshoogte gericht, neus gedrukt tegen een etalage, stond te kijken naar iets wat binnen in een winkel zich afspeelde. Het ging om een zaak vol moderne elektronische apparatuur. Zie de teevee's bij tientallen, met allerlei fantastische snufjes. Van afstandbediening tot geschiktheid voor stereo-uitzending.

Met vijf schermen tegelijk werd er een video-film gedraaid. Opgenomen die vorige avond misschien. Het was een Duits produkt over de wereldgeschiedenis na de Tweede Wereldoorlog. WELTGESCHICHTE enzovoort. Het wemelde van de prestaties, uiteraard de blanke. De sterren: Marilyn Monroe, Edith Piaf enzovoort. De staatshoofden: Kennedy, Churchill, De Gaulle enzovoort. De sporten: voetbal met Duitsland en Engeland in de finale. Enkel één zwarte atleet die voor de rest van de wereld een medaille kon komen wegslepen. WERELDOMVATTENDE GESCHIE-

DENIS dus, waarin zelfs de Beatles als zanggroep hun hoofdrol konden spelen. Maar de arme Derde Wereld was en bleef vergeten. Weltgeschichte, die slechts heel even - hoe representatief no?! - een uitgehongerd Biafraans kindje liet zien uit de afscheidingsoorlog met Nigeria. Een kindje dat uiteraard als levend skeletje door een reddende bebaarde blanke engel in een ontsmettend bad van verdunde lysol werd gestopt...

‘Hier wordt gebogen & gediend,’ dacht hij. De waarheid werd aanbeden, goddelijk! Dat wou zeggen: het blankebuiknavelstaren was in volle gang. De techniek loog niet: die film was opgenomen door een brein dat zien liet hoe de wereld zich waarheidsgetrouw alweer zo'n dikke dertig jaren had ontwikkeld, om precies te zijn, drieëndertig jaar na de tweede massale poging van de Waanzinaanbidders die de wereld in z'n geheel hadden willen torpederen. Geen kwestie van Übermenschen alleen, zoals de nazi's dat uitbekten, maar het kongsi der arische volkeren dat zich uniform verhief uit de schaduwen der primitieve tweebenige overblijfselen onder het aardse gekruipsel.

Met een vieze smoelsmaak keerde hij z'n mars om. Het had al minstens tien minuut geduurd. Waar bleef die tram? Waar bleef die godverdomde kronkelbus die het spoor van de trambanen geselde vanuit de macht der motoren? De tram! De tram! Het hernieuwde opvatten der voetsporen, ditmaal gepantserd en achter gelaagde beglazing. O, de wereld die je in kon turen vanuit het gekonstrueerde maaksel der techniek! Zie, de sneeuw viel, en de menselijke orde was opeens verstoord. Als een geworpen steen waarvan de baan door ongewenste krachten wordt veranderd. Als hij, Atti, niet maakte dat hij optijd kwam...

‘Hé zwarte beer!, heb je een vuurtje voor me?’

Een vrouwestem die hem aansprak. Hij wierp z'n ogen op en keek. Achter hem, vlakbij, zeer nabij te noemen zelfs, stond een wezentje van rond de één meter zestig. Ze had een ruime mantel om met hoge kap die ze omlaag klapte vlak toen hij keek. Een goudblondige haardos, slecht gekamd, omrondde haar hoofd. Twee ogen, lichtbruin, staarden hem aan met de glans der verleidelijkheid.

‘Ik vroeg of je een vuurtje had.’

Hij tastte automatisch naar zijn zakken.

‘Chchn!’ lachte ze.

Uit de manier waarop ze lachte begreep Atti direkt wat er gaande was: een straathoer stond om vuur te bedelen, meer dan dat natuurlijk. Onder die zwartomrande ogen, die neus met een lichte breuk, ietwat kromme mond met beschadigde lippen, die smalle kin, die bepoederde nek, open-

de zij haar kleed. Een laaguitgesneden hals verried twee opgebalde borsten onder een truitje waarop de imprint MADE IN HOLLAND.

Een glimlach kwam met zijn antwoord van: ‘Nee, 'k heb geen lucifers.’ Dat was onnozel, te onnozel voor deze brave stedelinge.

‘Vijftig gulden maar,’ zei ze, grotere duidelijkheid scheppend. Hij schudde 't hoofd, nee.

‘Alleen een kutscheet kan je voor niks krijgen!’ riep ze venijnig. Dan draaide ze zich om, sloot weer haar mantel tegen die ijzig koude wind. Ging met trippelpasjes, blijkbaar lichtelijk opgewonden om het gebrek aan klandizie met dit strontweer.

Hij keek haar na, Atti. Bedacht hoe eigenlijk fundamenteel zij hem aantrok. Vrouwelijkheid werkte in op het kleinste mannelijke hormoon. Maar tegelijk had ze iets oneindig afstotelijks. Nee, niet dat feit van een hoererijschap.

Hij meende iets te hebben herkend in haar: een oude hoer, de boezem beschermd met het MADE IN HOLLAND. Alsof het ging om de stedemaagd van het vervallen oud-Amsterdam. Meer nog: Europa, Vrouwe Europa, zoals de Griekse mythologie dat leerde.

Europa als een oude, walgelijke hoer, met versleten botten, versleten tussenbeense grotruimte, vuile ouwe kaken, de walm der eeuwenoude kanselen dragend, van waaraf de. moraal over de werelden gepredikt werd. De walm en stank van kaarsen uit de kerken, de kerkers waarin bestofte beenderen der slachtofferen der inquisities! De stanklucht der verbrande zegelen van vele perkamenten komplotten tegen de volkeren waarover dood en verderf werden gezaaid. De grotten, spelonken en katakomben van waaruit aanvallen gedaan en pesterijen gestrooid, die - tussen de oorlogen en schijnverdragen door - de wereld, de globe, de kontinenten, de vlezen volkeren, de rassen, hadden verpest, bestookt, vernietigd en verdoemd!

Dit oudoude Europa belichaamd in een sleetse hoerenkut, zij sprak hem, Atti, aan. En dan nog wel als *geile zwarte beer.* Om zijn *skiti*, zijn zaad, tegen betaling te planten onder haar uitgeholde blanke navel. Om vervolgens een trap tegen zijn zwarte bal te krijgen, want dat was zoiemand daarna waard. Het blankebuiknavelstaren beheerste de historie, de zeeën, de wereldlijke milieus, de seks. Een veroveringszucht (waarna vernietiging) tot in de paring des lichaams. En wie niet in de ban geraakte van deze allesomvattende macht kon als zijn lotskado een kutscheet krijgen. Asjeblieft baya!

Met natte ogen van het staren in de verte verwelkomde Atti de tram. Het

was 't moment dat de sneeuwval afliet, het moment waarop de wereld om de mens z'n kontouren herwon. Op dát moment verscheen de tram, krakend vanuit het ijzeren gewricht. Vonkspattend vanuit het kontakt met de massa en de energie die zweefde in de uitgesponnen draden boven het hoofd van mens, machine tevens. En de sneeuw begon, zonder gevoel, te smelten. De spoorloosheid der dingen leek 'n eigen weg te gaan.

‘3’

In die godsdagen op de mensenaarde had je nog steeds en openlijk dit ‘ding’: de aanbidding der nationale eer. Hele (ex-)koloniale staten voerden onder die wapenparaplu's van superstaten hun oorlog tegen al of niet vermeende diktatoriale staten. Om ministaten in de vorm van eilandjes vlakbij de Zuidpool. Nationale budgetten en internationale eerkwekerij *ruled the waves.* In de troebele wateren der wereldwijde konflikten werd naar aanzien gevist alsof de honderd-maal-honderd jaar eenzijdige dominantie moest worden volgemaakt. Moderne kommunikatiemiddelen brachten van uur tot uur, met nauwelijks beschaduwde wellust om de allerruimste aantallen toeschouwers, haarscherp en in optimale kleur de slachtoffers van het drama in beeld. Miljarden vergooid aan bommen, vliegkampschepen, straaljagers en ander moordend materieel, terwijl de kontinenten zuchtten in het onbehagen van armoe naar lichaam en naar geest. De vernietigende aanbidding van het gouden kalf der techniek was immers het nieuwste hoofdstuk in de ‘Weltgeschichte’. Destruktie door middel van elektronika. Hier werd *geschoten & gediend.*

Een der oorlogsverslagen werd met groot smoelwerk-lawaai ontvangen door wat jongemensen met een radiootje op die grote stoep. Dat was net toen Atti. Tuurhart aankwam, uitstappend bij het Instituut Royale. Dat was drie maanden nadat hij die zieneres geraadpleegd had. Al die tijd had hij z'n leven verdertjes geleefd. Zoals dat heette, met ‘broeten’: de vraag naar zijn verleden (en tegelijk het wáárom van het nu beleefde heden) liet hem niet los, al maanden niet.

Hij verliet z'n tram, gooide voet op de plaveisels, stak die straat over met het meest ingeramde overlevingsbesef dat iemand kon hebben. De zelfbescherming van het individu tegen de terreur van het moderne verkeer,

heette dat. Hij stapte aan die andere kant op het trotwaar, bekeek met helderwijde blik aan ogen het immens grote gebouw daar voor 'em.

Het Instituut Royale! Hoge stoep, met aan beide zijden twee dragers met een globe op de rug, brede toegangsdeur. Groot als de kop van een reuzen Tarantula. Wijd vertakt met vleugels die als spinnepoten de omgeving beheersten. Oud als het kolonialisme zelf. Een monument van zweet en bloed. Grote hal met bruin-, grijs-, wit- en vlekmarmer. En natuurlijk het schitterkleurige goud dat er van afstraalde. Hier hing aan kroonluchters het hart der koloniale rijken. Instituut Royale! Een schitterruimte vol van welbehagen, warm, sjiekdadig, onwrikbaar gepilaard, verlicht met honderdduizend tranen uit de gouden tropen.

Op het moment van zijn intrede flitsten grootgrote gloeilamplichten aan. Mannequins maakten mode daar. Grote, kleurige paraplu's, nu openstaand voor de geraffineerde weergave der opgemaakte ladies in hun lukse-dresses. De grote modemagazijnen kwamen hier geld maken. Een ideale omgeving voor het vastleggen van hun uiterst welvaartsgevoelige trends.

Toen Atti naar dit alles stond te gapen, een smoel vol verwondering, werd zijn attensie getrokken door een stem:

‘Waar moet u zijn meneer?’ Het was een versterkt geluid.

Achter een loketje zag Atti het gezicht van de aanspreker. Een Ambonees als wachter. Hij was oud, zo'n vijftig jaar. Hij had dat stoere der RMS-gangers door de Lage Landen. Vriendelijker gezegd, hij had iets eeuwiglijk militants. Oudgegroeid leek hij, in het verzet van een der eerste lagen der ethnische minderheden die er na de Wereldoorlog kwamen. Hij leek binnen zijn hokje *binnen* deze hal op een stukje souvenir van Hare Majesteit. Een levend restantje uit een volk van gemummificeerde idealen uit de grote dagen der Oost-Indische Compagnie. Een kruimeltje leek hij, uit het insektenbrood dat verslonden wordt in de kaken van de koloniale tarantula. Toch had hij iets van dat minuskule wat achterblijft, wat onverteerbaar is, iets wat heimelijk de kaken aantast van het monsterdier.

‘Ik moet naar de bibliotheek,’ zei Atti. Zijn stem galmde door die hal, weerkaatst door vele marmeren afbakeningen en hun holte die zij schiepen in de ruimte der entree.

‘Eerste verdieping rechts, via de lift!’ klonk het. Zakelijker dan zakelijk.

‘Dankuwel!’

Taki, kon' Anansi!
Bidibawbaw wan toli ba!
Kon' Anansi-o ye!
Kon' Anans'-o ye!

Hier wint mijn spinsel het
van zomaar een verzinsel!
O langzaam spin ik 't web
van mijn intrige...

Een schelletje zoemde en hij, Atti, kon een deur gaan trekken aan de zijkant van die hal. Verder die linksliggende lift geroepen via knopjes. Dan in die lift z'n voet gezet. Zo ging hij, hoogwaarts, heel even. Maar niet voordat de eerder in de kelder bestelde lift hem naar beneden zakte. Naar daar, waar in een grote gang een stel van werklieden op dat moment liep te sjouwen met een kar. Op deze kar één grote kist.

In het moment van zijn klim naar één hoog, een stijging van twee verdiepingen dus, kreeg Atti een visioen van wat er in die kist mogelijk zat:

- de schatten van een maharadja, waarde: vijftien miljoen baarbare guldens;
- acht Afrikaanse mummies uit tijden voor koning Salomon;
- een unieke verzameling Hollands porselein (delfts blauw), terug gestolen uit de ex-koloniën of ingeruild tegen tweedehandse plakkaten uit de archieven betreffende landen die hierbij betrokken waren (deze archieven lagen uiteraard niet in die landen zelf);
- een kist vol schatten, goud, zilver, voor de verkoop aan de oorspronkelijke natiën ter dekking van het dreigend staatsbankroet wegens een teveel aan ww-uitkeringen.

Dit laatste zette hem weer op de voet der realiteit. Want al zouden er tien bankroeten komen, geroofde rijkdom, al was 't uit Egypte, Indonesië, China, Brazilië, Japan, ...niets zou terug gegeven worden. Rijkdom, vergaard door roof in moord en bloeddorst, had nu eenmaal hetzelfde karakter als het geweten van de onderdrukker met betrekking tot zijn verleden: het versteende. Het was niet zoals bladeren die vallen van een boom, waarna weer nieuwe komen. Nono! De Spin met het grote achterlijf (de schatkamer der geroofde rijkdommen) bleef dreigend, maar opgezet, versteend tot in de nadagen der verzamelaren.

Taki, kon' Anans'oi!
Bidibaw, na wi toli dya!
Kon' Anans'o!

O het web van de geest
brengt het spinsel de waarheid!
Spinsel, verzinsel, en opgepast!

Toen vloog de deur open en iemand kwam binnen. Niet voordat Atti uitgestapt was uit de kleine lift. En toen deze achter hem weer omlaag ging, hoorde hij een gezoem. Halverwege het zakken - hij had net een tweetal stappen gezet, de gang verkennend - leek het ineens alsof hij iets hoorde. Een nachtvogel, het gekras van een uil.

Dit was iets onwaarschijnlijks binnen dit gebouw en op dit uur, meende hij, zichzelf het waarnemen korrigerend. Hij liep door naar het eind van die gang, met aan de ene kant een lege garderobe. Aan de andere zijde was een groot prikbord. Hij was eigenlijk al voorbijgelopen, toen zijn uitgeworpen blik viel op een affiche, schuins-half achter hem. Het ging over de mensenrechten. Een getraliede figuur schreeuwde zijn keelgat uit. Zijn woorden, met rood als achtergrond, verbrokkelden in wit tot de letterkombinatie:

M-E-N-S-E-N-R-E-C-H-T-E-N

In feite slechts één woord, een hele wereld vol logika, tradities, handelingen, maar vooral onlogische martelingen, onrecht, mishandelingen, representerend.

Menselijkheid, menswaardigheid, mensenrechten. Waren dezulke niet uitgevonden in het Rijke Westen?, vroeg hij zich af. Een paar studenten, naar zij uitzagen, schenen hem daarin gelijk te geven toen ze eventjes groetend, hun diskussie waarin ze verwikkeld waren voortzetten naar die lift daar. Zij spraken over het begrip *leenheer.* Een ridder met zijn horigen die hun lijfeigenen hadden. Slavernij toestanden uit Middeleeuwse tijden. Begrijpelijk, vond Atti, dat ze na eeuwen van zelfmishandeling in Europa de mensenrechten uitvonden. Volgens de bijbel - zei eentje ooit - waren *zij* de mens. Hij was door zijn mede-Europeanen, soortgenoten, uitgelachen. Zelfspot misschien?

‘Can I help you?’

Een Afghaan, misschien wel Pakistaan, stond met zijn tulband een paar meter verder mee te loeren. Hij zag dat Atti even keek wáár hij zou gaan. ‘Nee dank je!’ kwam het antwoord vanzelf, dan in het Engels: ‘No!’ Hij lachte om zichzelf, Atti. Kijk no?: hulp, echte hulp, of je 't nam of niet, kende geen mensentaal. Maar dit was zijn gelegenheid om iemand hier te leren kennen. Een vreemdeling blijkbaar met ander paspoort dan de gouden leeuw in blauw.

De vreemdeling die zich voorstelde als Abdullah, had nog twee anderen bij zich. Met alle drie maakte hij kennis, waarbij hij tussen het volgende

gesprek door een paar heel speciale boeken ging bestellen.

Die zelfde zelfde avond al, was Atti aan het lezen geslagen. Hij had leesbril genomen uit die lade van een kast aan het hoofdeind van z'n bed. Had lampsteel krom getrokken (dat ding was buigbaar toch). Had het meegenomen boek opengeslagen. Feitelijk waren het er twee, de twee die je tegelijk lenen mocht. Eentje ging over The Dutch Seaborn Empire: Nederland als Zeevarende Natie. Wat een geweldig koloniaal rijk had men opgebouwd. Dit stevige web uit het verleden, was de roosplaats voor het huidige kapitaal. Behalve dat! Grondvesting was dat verleden ook, zoals elk ander verleden, traag passerend in de aloude tijden, voor ál wat er thans gebeurde. Neem maar die oorlog om die eilandjes. Of zelfs 't Verre Oosten waar het wemelde van aanslagen, bommen, bezettingen, bombardementen, olie-veldslagen. En Ayatoyale godsdienstproblematiek als reaktie op het koloniserende heden van de westerling. Overal, overal stroomde de tijd voort in logische vertakkingen vanuit het voorbijgegane.

Dat andere boek was eigenlijk niet wat hij had gezocht. Hij was bij die balie gaan staan, voorbij de ingang naar die kleine maar peperdure bibliotheek daar (dat wou zeggen: kasten vol met duurdure boeken).

‘Eh... dame, kunt u me helpen? Ik zoek...’ Toen kwam de titel en het woord dat het juiste boek van een naam voorzag zoals een oudoud zegel teken was voor 't perkament dat het bezegelde. Hij had één boek gezocht. *Het kontinent der verloren helden.*

Het was er niet. Uitgeleend, allang. Dat reserve-exemplaar was ook al verdwenen, waarschijnlijk (zo was gezegd, nee verkláárd) meegenomen door een medewerker die kennelijk ook belangstelling voor het verleden koesterde. Het zou teruggebracht worden misschien. Een paar weekjes wachten op dat schaarse artikel zou zich heus wel lonen, hoorde Atti. Het ging hem speciaal om een bepaald hoofdstuk: op zoek naar de verloren helden. Daarin stond het een en ander geschreven omtrent diverse opstanden. Deze gegevens had hij nodig om...

Ach, waarom gedacht? Het boek zou de volgende keer wel komen en dan was alles orait!

Atti, hij keek. Keek boekdeel diep in het huidige exemplaar van *Marroon Societies.* Las met zijn eigen oog aan hoofd dat steunde op een elleboog, het geheel aan opgetekende notities uit een studie. Wat een prijs! Als navorsing der papieren uit vele, vele bronnen, de geest geneerslagd. De schrijver had zijn moeite genomen, allang en ook heel lang. De waarheid van het blanke geschiedschrift was ontcijferd, aangevuld, bekommenta-

rieerd en vooral ook beoordeeld door een andere blanke geest. De veroordeling van het slechte gedrag der Noordeuropeanen evenals die der Zuiderlingen die slavernij pleegden stond vast. Het ging om waarheid, niets anders dan waarheid, liefst gekoppeld aan gouden wetenschappelijkheid. En alweer bleek uit de oplagen dat het verleden loonde. Maar voor wie dan zo?

De oude strijd van na de Middeleeuwen om wat menselijker leefruimte (het vroege Lebensraum, eeuwen voor de nazi's deze predikten vanuit geweld) was in volle gang. Noem het expansiedrift gestut door zeevaart. Schijnhandel drijven. Levensruimte dus, gezocht, en uitgedrukt in klinkklare aantallen kolonisten.

Onder dat boek lag de avondkrant. Krant was gekomen genomen gelezen. Krant had de aktualiteit van elke dag. Dat was een andere werkelijkheid. Het humane had gezegevierd: de slavernijen der wereld afgeschaft, de mindere volkeren hadden zich mogen scharen in de rijen der Übervolkeren met het schrift. Leve de geletterdheid tot in de kleinste bladeren van de bush bush! Leve de mensenrechten!

Zo'n boek had meer iets van kultuurwaarde, iets voor langere duur. Zijn oogbol, Atti, drentelde. En het papier was vol, vol van de menselijke tekens.

Hij had leren zien, leren waarnemen. Koppen leren ontcijferen op komende inhoud. Kapittels kregen hun waarde naarmate je de letters vrat die gevangen en gevat zaten, besloten in de zinnen. De gealfabetiseerde kende zijn lesje. Het was voor hem, vond hij merkwaardig genoeg, niet mogelijk om ongealfabetiseerd te zijn, nooitmeer. Waarom zo'n gevoel dan? Had hij niet zijn voet genomen om zelf dat boek te gaan staan halen? Helemaal op de biblio van het Instituut Royale? Nou dan!

Met zijn hoofd iets lager hangend, begon hij iets te lezen wat lang vertelde over de historie. Zíjn historie. In een poging om iets menselijks te vatten wat hij nog niet helemaal omschrijven kon. Het verband tussen heden verleden en toekomst? De stukken uit het koloniale web?

Waarom dan zo? Om diepe, diepe pijnen, kwellingen? Of gewoon om een alternatief te hebben? Hij had tenslotte geen werk: maanden stage op de welzijnsstichting waarna slechts drie maanden gewerkt, waarna ontslag wegens afbouw stichting, waarna... ja, eeuwig lijkende werkloosheid na zeker zo'n honderd sollicitatie keren. Waarna het plan om dan maar zijn leven te gaan vullen met dit stukje boekenlezerij? Of had het iets te maken met zijn identiteit als minderheidsmens? Wanneer je als kind hier kwam en werd opgevoed tussen de autochtone inboorlingen, dan raakte

je vóór je volwassenheid toch wel iets kwijt, iets essentieels. Het verschil kon je goedgoed opmerken bij de ouderen. Bij hen die in hun land van afkomst waren volgroeid.

Of...(hier scheen hij gedachtes weg te moeten drukken)...was het omdat hij iets omtrent zijn familie meende te moeten vinden? Maar wat? Een onrust woedde in zijn ziel. Hij vouwde het boek dicht, klapte het weer open. Nauwelijks begonnen, dan al gestopt, dan weer begonnen. ‘Atti! Atti, wat doe jij?!’

Wist hij wel hoe gevaarlijk het was? Al dat gehistoriseer! Om oude sentimenten op te wekken zeker! Was er niet al voldoende schuld beleden door de blanke met zijn duivelse kristendom die de wereld terroriseerde? Had men niet zijn land van oorsprong bij onafhankelijkheid zelfs een gouden handdruk gegund? Dit als ‘Wiedergutmachung’, als was het moederland geen Diets maar Duits? Je kon toch niet eindeloos met die ouwe koek blijven sjouwen, hetzij in je hart, hetzij in je ontwikkelde twintigste-eeuwse hoofd?

What about al die vele, vele vele en nogmaals vele volkeren die al eeuwen en eeuwen door anderen waren mismaakt in hun historie? Wat moesten die dan zeggen? Nee, je moest maar modern kleur bekennen, hetgeen betekende: progressief meedoen met alles wat rechtvaardig was, hoopvol voor de menselijke toekomst, verheffend en als het ook maar kon zaligmakend. Zelfs als minderheidswezentje ja! Zelfs als zwarte Atti, daar liggend, een hoopje bewustzijn in een broek en hemd, half onder laken, ziende in het licht uit elektriciteit: een baken in de nacht, het boek een haven. En de lezer Atti, een schipbreukeling, voortdobberend op golven emoties die hem zouden brengen van land tot land, van kust tot kust. Van hart tot hart, van bloed tot bloed, de ogen der historie hem aanstarend tussen het blanko en het blauw van immer, immer volgeleefde pagina's.

‘4’

O de ogen van Elekwá o, zijn overal, overal, over dl het heelal. Met de schelpen van de gezouten zee, zag ik Afrika rijzen uit zand en uit slib. Met het donkere huis van de slak bestormde ik de kontinenten. En met de oren die 't zachte doen ruisen in de schelp der hoomdragende reuzenoester, veroverde ik het gehuil van de

oceaan. Waarlijk!, de ogen van de god Elekwákwá zijn de schelpen, de schelpen, de schelpen. De schelpen, de dragers van tijd.

Aldus klonk weer het lied van de uil. Esthello, de oude Yoruba, had het net zo goed kunnen zijn, degene, die met hart en ziel de woorden zong van dit oudoude lied.

Maar het was in de dagen, eeuwen later, dat Atti ze hoorde vanaf een balkon of een oude eik in het Hollandse rijk aan de Noordzee. Althans, hij dacht dat hij 't hoorde...

Lucht was met helderheid van hemelwijd, horizon paarsblauw in de verten ingelijst. Toen hij de flat verliet, Atti, keek hij naar beneden en zág. Hij meende iets van het menselijk lot uit zijn eigen tijd te herkennen, het eigentijdse perspektief.

'Wáárom?, wáárom zo?' dacht hij aan 't hoofd, had hij de oude zieneres bezocht? Waarzeggen vanuit een blik in de Duisternis was één. Het uitoefenen van krachten op de toekomstige gebeurtenissen was een tweede ding. Deze vrouw was behalve zieneres ook priesteres geweest, een *bonuuma.* Ze kon mensen in kontakt brengen met hun eigen winti, de wereld van de goden & geesten. Het was dan geen kwestie van het lot verklaren aan wie dan ook, maar verder gaan, een manipulatie van de dingen. Een verminkte ziel kon aldus wederom genezen, redeneerde hij. Het ingelichaamde ongeluk, hoe erfelijk ook, kon daardoor worden weggewerkt, verdreven. Zoals een hagedis z'n staart afwierp in een benarde situatie om een nieuwe te kweken, later no?

Vliegtuigen aan hun reisbegin zochten hun brede bovenhoofdse ruimten. Auto met koplamp warste over de wegen heen en zocht de lichtgevende krachten der mechaniek om de duistere ogenblikken der nacht één voor één te kunnen weerstaan. Parkeergarages waren er, van beton, om hun overtollige lasten te dragen. Maar de mens Atti, lopend met het geopend oog van de waarnemer, meende een ogenblik te zien dat niets hem herkenbaar voor kwam.

De grote drama's der wereld leken opgebrand. Al vielen er in 'schermutselingen tussen staten', duizenden doden door ultramodern wapentuig, het waren 'beheerste akties' die niet vergeleken konden worden met de voorbije dagen van massale slachting der heidense legers uit Oudheden, of Wereldoorlogen, wereldwijde slavernij, de doem van de duizenden Nero's, oude en nieuwe.

Zelfs de grote ziekten die hele volkeren bedreigden leken te worden uitgeroeid... Men dacht nu in termen van serums, vaccins, die aan ziektegolven vooraf hun heil zouden brengen. Dat alles mocht geen toverij heten.

Het was immers de wereld beheersen, vooruit zien, regeren. Geen *buigen & dienen* van eigenwaarde of iets dergelijks. Puurpure techniek die de tijden vooruit deed hollen.

Zodoende had men de tijd voor de kleinere dingen, bijkomstigheden van het moderne bestaan. De betwiste positie van zo'n vier-en-een-half miljoen buitenlanders bijvoorbeeld (waaronder slechts anderhalf miljoen Turken) in het land der Edelgermanen. Een kleinigheid waarover alleen nog een simpel manifestje kon worden neergekopieerd en verspreid onder de weinig geïnteresseerden in de Bundesrepublik.

‘Zij degenereren ons Volk’ stond er. En ‘zij profiteren van onze welvaart’, evenals ‘zij overwoekeren ons, maken ons moeizaam opgebouwde onderwijssysteem kapot’. Waarbij de schitterende zin ‘zij vormen een kulturele invasie’. Allemaal kleinigheden die de schuld waren der Neo-Westerlingen. En al werd er geschreven in de geest der eeuwenoude leugens, dat de Moren 900 jaar na hun invallen alsnog de Kristenvolken op de knieën kregen, het waren minimale bijkomstigheden die zelfs geen Landespolitik waard waren. En terecht.

Want in het buurland, waar Atti huisde, kende men ook zulke probleempjes, evenals in de omliggende landen. Toch bleven het minieme feitjes die allerminst voor grote, klassieke drama's zorgden. Nee, de tijden der grote volksverhuizingen en die der volkerenmoorden leken voorgoed voorbij...

Hij liep eerder op straat die dag, zelfde morgen. De lucht bewolkt. Hij dacht na over z'n vader, Emile Tuurhart. Deze was teruggekomen van een bezoek aan ‘het vaderland’. Daar leefde Atti z'n grootvader van vaderskant. Mildred en Nadia, z'n beide zusjes, hadden nieuwsgierig naar de reden van het bezoek gevraagd. Zijn andere broer, Klaasje, de zeventien jaar hebbende jongste uit het gezin, had netals Atti het hoofd lopen schudden. Vreemd, Pappa hield niet zo erg van zijn geboorteland. Het was verwonderlijk hem opeens de koffers te zien pakken. Atti vroeg zich af of Klaasje wel besefte dat er iets gaande was. Want de toestand scheen hem niet geweldig bijzonder te raken.

Hijzelf, Atti, maakte lange wandelingen. Peinsde en peinsde over zoveel dingen. Neem nou die reaksie van Oum'ma Titi, de grootmoeder die in haar hobbelstoel achter het geglasde raam zat in die flat. Niet zozeer Emile's vertrek, als wel de gevolgen d'rvan schenen haar te hebben geraakt. Ze had geroepen: ‘Nu pas gaat 't komen!’

Dan toen ze verder zweeg, had Atti een paar keer gevraagd *wat* zou komen. ‘Laat me,’ zei ze kortaf, ‘ik ben bedroefd.’

Hij had nog voor Emile's vertrek aan zijn vader gevraagd of er iets was. Maar deze had eveneens z'n mond gehouden, gezwegen eigenlijk, op een manier die liet zien dat er iets wàs.

‘Kijk uit, rotnikker!’ werd er ineens geroepen. Voor hij helder was over wat er gebeurde, was die auto weer verdwenen. Een bruine Simca 1100, roestig van achter. Hij stond in z'n stijve schrik stil. Hoorde iemand achter hem roepen: ‘Meneer, kijk toch eens uit! Het verkeer is niet om mee te spotten.’

Atti keek de tweede spreker aan met zielsvenijn dat sprintte uit z'n ooggaten.

‘Heb je dat gehoord?’ zei een derde. Deze dame, evenals de twee anderen een autochtone Nederlander, stond net een krant te pakken voor een sigarenwinkel, toen de snerpende kreet geklonken had. Rotnikker? Weer een racist die zich uitleefde in het verkeer. Wat een wonder dat hij niet was doodgerejen!

Met een donkere blik in zijn ogen had hij zijn weg vervolgd. Zie je wel? Het hield nooit op, nooit, nóóit! Hij voelde een haatgevoel opkomen tegen alle mogelijke blanken.

‘Heb u zich bezeerd?’ klonk het. Hij gaf noch leende enig antwoord aan wie dan ook. De eerste spreker, een oude straatzwervende man, kwam naderbij benen. ‘U hoeft me echt niet zo aan te kijken meneer, ik heb het niet gedaan.’

Met een gekwetste ziel maakte hij dat hij weg kwam, verten opzoekend, het getergde dier dat zich werkte door een voor zijn gevoel uiterst vijandige omgeving.

Dan Atti zo, hij liep en liep, een hele poos. Waarheen precies, dat wist hij niet, niet zo zuiver dat het doel hem letterlijk voor ogen stond. Hij kwam een smalle, lange straat binnenboren als een schip dat op drift is geraakt en dat langzaam en willoos koerst met de stroom van het getij.

De meeste mensen rondom liepen één kant uit. Auto's, ze reden één kant op, in 't gaan. Dat ene trotwaar was opengebroken voor leidingen van televisiekabels. Over het andere slenterde hij mee met de stroom, af en toe zichzelf stil houdend voor een etalage.

Er was een garniturenzaak met een aantal kunstrozen op een rij, met kant, stofbeklede knopen, speldekussens in de vorm van een schildpad waar je in de rug moest prikken. Je had een pizzeria met z'n geur en straatdeur open, een Turkse snackbar, een banketbakkerij die honderd jaar bakkunst vierde, een antiekwinkel, een boekhandel, nog veel meer.

Voor de ruit van een platenzaak bleef hij staan. Het was geen zomaarzo

platenzaak. Het was een winkel vol reggaemuziek. Buiten hingen van die gekleurde Rasta-baretten plus een Rasta-sjaal. De identiteitsindustrie bloeide volop tussen de eeuwenoude dagelijkse kommercie. Hij stond, hij keek. Die ouwe leus van BLACK IS BEAUTIFUL was doorgestreept daar op het glas, dat nog met de mond geblazen was volgens het oude ambacht. Er was een nieuwe leus getekend in de vorm van een zwarte vuist. Daaronder stond prompt ingekalkt: WEG MET DE NIKKERS. Daar overheen was weer wrakelijk gekrast: THE KILLERS ARE COMING!

Toen werd het ineens duister voor zijn ogen. Somberheid sloeg hem met beide vuisten op de ziel. *Gebogen & gediend! Gebogen & gediend!* Hoe had de nikker niet het lot verdíend dat hem stéédswachtte, altijd opnieuw die rotzooi te moeten aanhoren na alle teisteringen der geschiedenis! Alsof het nooit zou ophouden, nooit, nooit, nooit! Hij voelde de benauwdheid der verstikkingen. Een ziedende drift kwam in hem op. Donkerte sloeg toe. Pijn, kramp... hij verging... verging...

Met zijn ogen tegen dat kouwe glas stond hij schijnbaar binnenloerend naar een lp van een zwarte topstar, toen hij twee stemmen achter z'n mannenrug hoorde. Eentje d'rvan kwam hem bekend voor, dacht hij. Maar het was eerst na een drietal zinnen toen hij het weer wist: dit was toch die stem van die ene vent, die met die dochter van de zieneres hem de deur had uit gezet? Wat had díe hier te zoeken?

Pammm! Prompt hoorde hij een vraag gericht tot hem als wezen daar staande, onverbiddelijk in zijn aanwezigheid (hij kón nu eenmaal niet wegvliegen zoals de oude negeren uit de mythen der zwarte werelden). ‘Hé man!’ hoorde hij op z'n Engels gevraagd, ‘weet jij wat deze elpee hierzo kost?’

Hij keek om. Stond ineens gezicht in gezicht met die bewuste neger. Met een flard en een flits in de gedachten werd hij herkend.

‘Hé...wachte! Ben jij niet die vent die daar en daar was, toen en toen?’ Het had geen enkele zin om te ontkennen. Hij schudde hoofd, zachtjes, maar direkt waarneembaar genoeg als ‘ja’.

‘Ija no? Wel... dan heb ik geweldig geluk. What about the money man?’ Toen Atti geen antwoord schonk en alvast wilde weglopen werd hij getrokken aan zijn jas. Geld?

‘Hij moet me betalen! Voor obja-konsult! Me schoonmoeder heeft 'em geholpen om zijn ellende te zien, dan is meneertje weggegaan zonder te betalen.’ Daar achteraan bij wijze van verontwaardiging: ‘A man disi, j'e jere skin pkinso!’ (Je valt enorm tegen, vent!)

Metdien was al het handje opengehouden. En toen Atti zich losrukte,

ging de ander met een snelle sprong voor 'em staan: ‘Betaal no! Je weet: honderd gulden!’

‘Ik heb het niet! En niemand wou geld!’ Atti duwde hem van zich af. Maar hij had die andere boy vergeten, want deze trok hem met een wrakeldadig gebaar terug naar zijn oude positie.

‘Wait man, don't hurry your Rasta-life away! Don't be like Babylon! Come, pay!’

Nu zo, stond hij ineens tussen twee vuren. Met flitsende hersenkapaciteit vroeg hij zich af wat hij zou doen. Weglopen was laf de ruzie ontlopen. Het kon ook niet, want dan werd hij achtervolgd. Vechten was ook nie goed, want met z'n tweeën zouden ze hem torpederen zoals een modern fregat door precies twee Exocetraketten volkomen de bodem in wordt geboord.

Hij koos voor vechten. Gaf na eerst een schijnbeweging waaruit berusting en overgave spraken, ineens die schoonzoon van die zieneres een duw. Blam! Z'n pet vloog van z'n hoofd af. En die ander zou hij djappen met z'n achterhiel die hij reeds uitstrekte. Maar voor zijn ongeluk stond een fiets daar. Zijn broekonder bleef hangen aan een bagagedrager. De broek scheurde. Met een gil greep die tweede vent naar zijn achterzak. Zijn portemonnee viel eruit toen die scheurde. Nu pas kon het gevecht voorgoed beginnen.

Al die tijd keken de mensen in hun verkeersstroom naar die drie negers. Als inboorlingen, blanke inboorling in eigen land, waren ze afzijdig gebleven. Ach, die zwartjes! Als ze niet dealden, niet hingen langs de kop van de Zeedijk of elders, als ze niet de boel onveilig maakten, dan vochten ze wel onder elkaar. Er was altijd weer dat gekibbel van ze met een heleboel lawaai erbij. Een onrustig volkje, nooit beschaafd en zeker niet te vertrouwen, behalve dan de enkeling die zich met alle glans aan gemoed onderworpen gedroeg, altijd signalen gevend van het aangepast zijn.

In een ogenblik vloog de deur van die reggaewinkel open. De muziek knalde d'ruit. Maar niemand kwam Atti helpen. Een paar zwartjes binnenin keken toe. Wat maakten de brothers weer fo ruzie dan? Zeker om wat asisi (hasj) of om een grammetje ‘witte poejer’.

Dan kijk: de meeste bakra's, blanke inboorling als ze waren, renden van de onheilsplek vandaan. Stel je voor dat ze een mes in hun ribbekast kregen, hun edelgeribde witte borst die ze straks, volgens planning, aan de Costa del Sol tot bruine boezem moesten omtoveren in de warmdadige stralen van de zon in het zuiden. Nee hoor! Geen vezel aan hun lijf die 't wagen zou, zeker niet met drie zwartjes in een hanengevecht, om het

gevederte te gaan scheiden.

Maar zie! Misschien was hij een ‘stille’, wie zou weten voor je met z'n hoofd?, ineens kwam een hele sterke kerel uit een winkel gevlogen. Hij rende naar de houder van Atti's portemonnee en greep hem vast in een wurggreep. De gepakte gaf een gil.

‘Schurk! Dief!’ riep de redder. En ineens kwamen de stemmen los, ouwe vrouwen uit de broodwinkels, een gemeste Italiaan uit de pizzeria, een knopennaaiende garniturenlady, zelfs een Rastaprofeet in zijn geloofskledij. Allemaal kwamen ze met praterij hem verder redden.

Maar Atti hóórde ze niet, geen van ze. Toen hij even later verder ging, zijn broek op twee plaatsen gescheurd, (bij z'n achterzak en bij z'n broekvoet), was er maar één ding dat hem bezig hield: de redding, zíjn redding uit een benarde positie. Wie was hem 't eerst komen helpen, wie? Echt hélpen, geen geklets maar ingrijpen, met hele lichaam en met kans op een verwonding? Een inboorling! Een echte echte autochtoon! Een witman, een bakra.

En al zou hij merkwaardig genoeg niet álle blanken willen liefhebben, (hij had ze wèl allemaal gehaat bij dat gedoe van ‘rotnikker’, eerder op zijn tocht), nu móest hij dankbaar zijn. Hier had de blanke, de maker van wat ook hem ten goede kwam, hem gered. Gered, en wel uit die verdomde klauwen van zijn eigen domkoppig-gehaaide negermensentuig!

Met een hart boordevol menggevoelens stak hij zijn kop in de wind, opstomend naar waar hij zijn moest, een schip met de herwonnen kracht van zijn roer, zijn koers, ineens vol aandrijving.

‘5’

Dit was zo'n dag waarop Atti z'n hart kon zingen. Het eeuwenoude liefdeslied der Lukuminegers, zijn eigen lichaamsvaderen, klonk in zijn *binnenhart* op deze wijze:

> Oché! Oché! Oché Chango!
> Oché! Oché! Oché Yemayá, anhan!
> O de goden, de Oche's! De Mannelijke god Chango!
> De Vrouwelijke god, godin, Yemayá!
> O de goden, mijn Oché-Oché! Zij troostten mij in mijn verdriet.

Een oude Lukumi, oud als de zonnedonderbliksemgod, hij kwam tot mij in mijn gepeins.
Oché! Oché Chango!
De Lukumi gaf mij een lied. Zie, met de woorden van dit lied vloog ik, hoog naar de havens *boven* zee.
Dan voor ik dacht, werd ik Chango, hoogst van persoon de Dondergod, de Liefdegod, de god van het meest Vruchtbare Mannezaad, de god der Goddelijke Muzikale Tonen.
Oché! Oché! Oché Chango!, anhan!
Ik vloog en vloog door havens van het licht, van zeegezang, van oergeruis. Ik werd bezeten van het hart. Ik werd een penis, groter dan de brok der kontinenten. En in vervoering vlood ik vliegend naar de Tuin van het Zoetste Minnelied.
Oché! Oché Yemayá!
Daar kwam ik bij godin Yemayá aan. Gekleed was zij in duizend bloesems uit het Hof der Bezongen Hartstochten. O getemde drift! O het paradijs dat ingevlochten is tussen de zoete doornen die klitoris heten en de schoot die rijpt van de heerlijkste warmte uit schaamlippen zo groot als sponsen!

Dit zong Yemayá in de weelde van het stralend ogenblik mij aan 't oor:
‘O mijn Changó Changó, neem mij!, neem mij op in de aardse werkelijkheid van man en vrouw & vrouw en man. Ik wil je vleselijkste minnaresse zijn.’
Oché! Oché! Oché Yemayá!
Toen viel ik, als een woord dat in een niet-verzwegen daad wordt omgezegd, de mijlen diep, ver naar benee. Ik viel in het zwarte gat dat ligt onder de huidknoop van de navelen, de navelen der mensenzee, de zee die duister is van het gevoel, het gevoel dat zwarter is dan huid kan zijn, de huid die lichaam is gegeven.
Oché! Oché! Zo dragen goden Liefde en zo dragen mensen goddelijke Liefde. Oché!

Als bezeten door de Afrikaanse goden liep Atti over de mensenweg. Hij danste bijna, zweefde bijna, zong met hart & ziel de houding van de liefde met het vege lijf. De dag had vrolijkte die uitsteeg boven alle droefenis van uren die vooraf gingen in duisternis. Eerst een betrokken middag, dreigend en somber. Dan nu was zon toch doorgebroken aan de lucht. Het licht met de glans der openbaringen.
Volgens de westerse psychologie die immers alles wíst van álle volkeren,

van ‘de mens’, had het gedroomde zweven altijd iets Freudiaans. Het had te maken met oerdriften, met naaikracht twee: lichaam tegen lichaam, lichaam ín lichaam, het bloedbruisende verlangen tot de allerwildste paringen. Er bestond een oerversie van vliegen: dat Icarusverhaal, de Griek die vleugels had van was en die door al te hoog te vliegen gesmolten vleugels kreeg. Hij viel terug, diepdiep in zee.

Atti's terugval volgens de mythe van zijn Afrikaanse zang had echter niets noodlottigs. Het was juist redding van de *vege man*, door het minnen, minneliefde die de zee der zeeën, alles, kon verslaan. De zee, de alleshaven was immers het lijf van Yemayá, de vrouw zelve, in het eeuwige minnekozen tussen zon en zee... Oché Chango... Oché Yemayá...

Het was 't kleinste halfuurtje later dat hij aankwam op de plek van zijn bestemming. Die droeg z'n vorm in een huis, een vierverdiepingsflat daar aan de rand van Atti's woonstad. Tussen de blanke inboorlingen ging hij op bezoek. Zijn arm aan zijn zijlichaam stak hij uit, komend vanaf trotwaar, alwaar ze in de smalle marge tussen stenen plaveisel en stenen muur enkele pioenroosstruiken hadden geplant. De bloei zou komen, later, later in het seizoen dat net begonnen, meestal water naar beneden bracht voor 't oog der zon, regens, regens, regens.

Op zijn geschel opende de deur zich met de kracht der elektriciteit onder kontrole van knoppen in 't paneel. ‘Wie daar?’ klonk een stem.

‘Ik, Atti. Doe snel open.’

Het was daarna dat hij echt begon te stijgen, een trap lang, vele treden naar het hoogste deel van het gebouw, de top der stenen. Aan de deur van het appartement klopte hij aan.

Een tweede deur ging open met de mechaniek die een plat vlak in de hengsels negentig graden horizontaal doet ombuigen: een staande deur hangend verwijderd uit de weg van aankomer, de inboorder, de visitebrenger.

‘Hallo,’ hoorde hij stemzeggen, ‘ben je d'r al? Zo vroeg? Loop door... ik ben net bezig in de keuken.’ Er klonk een menselijk geruis dat verwondering uitte in een kreet erachteraan: ‘Wat?, zó vroeg?’

De tafel was gedeeltelijk gedekt. Een notehouten tafel met vier stoelen in hun rieten rug en gekussend zitvlak. Dat was bij dat straatraam. Planten vulden de blik naar buiten vanaf de deur der woonkamer gezien. Een deur die altijd openstond. Eenmaal in huis was men bijna overal welkom, niewaar? Het was een kleine lust het groen te zien van planten, levende, in bloei met bloemen. De mens had ook onder zijn dak het paradijsgevoel te demonstreren, vond hij met z'n hart.

Ogen van 'em keken, zochten een plaats waar hij z'n bil kon zetten. Hij liep over een kleine drempel, klein tapijt in rood, voorbij een grote pot met gatenplant, langs muurbloemen, een bloedigrood bloeiende halfkaktus, langs dat wandkleed met de geborduurde stieren. Stieren in vele kleuren met allemaal witte hoorns, binnen één grote arena.

Hij liep voorbij dat breeddiepe boekenrek met alle giften der hersenen ingekaft in omslagen der menselijke taal van de autochtone inboorlingen. Hij nam zijn loopvoet met daarachter zijn steunvoet - altijd de gang des lichaams demonstrerend - trok een nabije stoel, ging zitten.

Buiten raasden trammen henen. Buiten stoeiden auto's met verkeersregels en fietsen. Een vaag schijnsel over afstand gunde hem blikken in de huizen van de overburen.

‘Ik ben er, hèhè!’ zei hij met een zucht. Merkte dat voor hem reeds een glas stond, al was dat leeg. En een mes. En ook een vork die je hanteerde. Nu nog een bord vol eten en een half glas wijn. Dan kon de grote tocht naar de voldoening schoon beginnen.

Het was enige momenten later dat hij haar zag, Anna, komend met een schaal vol noten uit de achterkeuken.

‘Dag Atti.’ Zoenen zoenden zij, met een omhelzing als de toegift der innigheid erbij.

De aan staande radio ging uit. Hij had een pak gebracht dat later open mocht, nu niet, zoals hij meende.

Zittend in zijn gele hemd at hij de noten door ze vanuit zijn handpalm met weinig tegelijk in zijn mond te lozen. ‘Chm... chm... lekker.’

De zon buiten begon te onderen: schuinse stralen die vielen en vielen. Het toppunt van de dag allang voorbij, de nacht zou duizendvoudig gloeien.

‘Zal ik de lamp aansteken?’

‘Nee, nog niet.’

Het vuur in de oven eiste dat ze weer wegging. Ook al om het voorgerecht te bereiden. Zij was een vrouw, met witte kuiten lopend over de vloer des huizes. Om haar ietwat magere middelste de strak gebonden linten van een voorschoot. De borsten ietwat afgezakt, het gezicht liefelijk met een kin die tederheid uitstraalde. Daarboven oog en oor en mond. Een portret van warmhartige schoonheid, zij het zoals altijd voor de subjektieveling. Alles wat anders was, of vijand, heerste buiten. En de tijden dat zij veel lager zaten, menshoogten op de begane grond, omringd door verscheurende dieren, de wolfhartigen, de bijtwinden, zij gewapend met knotsen en bijlen, die tijden waren zeer vervlogen. Wat nog van toen

resteerde, absoluut, was het vlees, de vis en het zuivere water in de geschonken wijn dezer dagen.

‘Ik heb een artikel voor je,’ zei ze even later in de drukte van het opwarmende gesprek.

‘O ja?’

‘Zeker! Het is oorspronkelijk uit de Hürriyet. Een Turkse krant.’ Ze haalde borden uit een kast.

‘Ik hoor je niet. Je praat teveel vanuit die keuken.’

‘Een Tu-hu-rekse kra-hant!’ Dan kwam haar hoofd hoek om gestoken, het gezicht de ziel prijsgevend. ‘Geen prettig nieuws. Duitse professoren hebben een manifest geschreven tegen... of godweet... ze zeggen óver de buitenlanders. Lees maar!’

Hij glimlachte. Ze wist waarmee hij bezig was.

‘Ach dat gelul over een noodzakelijke Trendwende.’

‘Wat? Nu praat je met dinges in je mond.’ Hij nipte aan de zojuist ingeschonken Tunesische wijn.

‘Sorry... ik proef net of het goed is.’ Een smakelijke damp kwam aanwaaien, werd opgesnoven door de zinnen, ging via het neusgat, de lippen proefden reeds, hmmm...

Trendwende? een typisch Duits woord. Maar wat was dat nou precies? Zoiets als beleidsombuiging. ‘Grenzen dicht! Aanwezige buitenlanders integreren, desnoods met geweld! Basta! De situatie gebiedt het en... Befehl ist Befehl, basta!’

Er werd geen woord verder gezegd, zelfs niet dit laatste. Kijk Atti, hij met z'n interesses in de minderheidsposities. Wist hij wel wat dat betekende? Een regelrecht drama! Het was paspas terug op de nationale teevee - vooraf gegaan door de Gouden Leeuw - in aktualiteit verkondigd: *de minderheden zijn een tijdbom onder ons.*

‘Kijk eens,’ hij nam een dikke slok nu om de smaak te houden van de wijn, fruitig, vol, niet zonder zure nasmaak, pardon, nadronk! ‘...ik weet het, ik weet het! Ik wéét wat er gaande is.’

In haar ijverige hulp hem aan materiaal te helpen voor datgene wat hij deed na zijn vrij recente ontslag uit de welzijnssektor, had Anna een gevoelige snaar met het handje getokkeld. Hij plette zijn handen op tafel, ineengezakt ineens, hoofd met de kin steunend op het hardhouten oppervlak dat ondanks crèmen tafeldoek hard voelbaar bleef. Zoals altijd. Bedekt of onbedekt, zulke dingen bleven hun eigen waarheid houden. Wat niet?

Hij was grotendeels opgevoed in Holland. Had school geleerd in Hol-

land Had z'n baantje gewerkt, een kort jaartje maar, in Holland. Maar sinds kort was hij driftig op zoek naar allerhande feiten over anderen, minderheidsmensen, immigrant spelende allochtonen, geef maar een naam! Vreemdelingen! Aanboorders! Over zichzelf wist hij door zijn familie, zijn huid, dat hij zwart was. Van slaven komaf natuurlijk zoals elke neger die het lot van de historie niet was ontgaan. Het gekapseisde schip van de zwarte baarmoeder in een zee van blanke golven, ver en wijds. Historielang ook. Totdat het vastliep aan de kust van verscheidene kontinenten.

O de ogen van Elekwà o... o de schelpen die lagen aan elke kust, elk strand, groeizaam aan elke boeg, al was het in de vorm van minuskule kleine slakken met hun huizen die de aardbol veroverden! Elekwà! Elekwàkwà!

Hij had zonet goedgoed haar verbaasdheid begrepen. Eten no? Hij kwam eten. Op bezoek verschenen op afspraak. Met jas aan lichaam, schoen aan voet, gedachte in het hersengedeelte onder de harde schedel. En een pakje in de hand. (‘Mag ik kijken?’ ‘Nee, nog niet, straks.’) Maar nooit kwam hij zo vroeg, nooit. Sinds ze hem kende was hij, zoals de inboorlingen uit zijn vroegere land het zeiden, ‘een lat'watra’: een geboren laatkomer. Dat wou zeggen nooit vroeg verschijnend op de nacht.

Als hij verscheen, onverwachts, was het tegen elven of twaalven. Net ofdat buren hem niet mochten zien, of anderen. Was hij misschien getrouwd? Bang voor verklikkers? Nono, nee! Werd hij gezocht door politie? Nee! Had hij rare kleren aan zijn lijf, zoals een voddengeest die droeg? Nee, nee, nee, geen reden om stiekum te doen. Dan toch...

Hij bleef nooit slapen bij haar. Ging altijd weg na zich te hebben uitgeleefd op de sappen van haar zachte lichaam. Dan wát scheelde hem dan? ‘Niks,’ zou hij zeggen, ‘niks! Nee, heus Anna. Tussen ons is er niets aan de hand.’ Hij veerde op.

‘Laten we eten!’ zei ze, alledaags als iedere smoelwerk het zeggen zou. Al droegen de woorden een ekstra saus van verrassing. Ze had een maaltijd bereid waarvan ze wist dat hij het lekker zou vinden, eten met liefde zogezegd. Haar vrouwelijke natuur, poentje voorop, kende al de geheime wensen van de mannemens die hij was. Begeerten waren immers universeel. En de mannelijke: lijfsgebonden, achtte ze, niet geheel bewust. Maar dat hoefde dan ook niet.

‘Kijk wat ik heb gemaakt?’ Dekschaal ging open. Fantastisch. Hij liet zich gaan, zoals het hoorde ook. Olijven met twee tegelijk. Gebakken garnalen in blom, met speciale soort edelsaus. De blanke inboorlingen

wisten van koken, nietwaar? Dan weer die wijn... oeh!

Hij leek allang dat stukje voorgesprek te zijn vergeten over dat manifest, vertaald en wel uit de Turkse Hürriyet die zich verschijnen deed in zeven Europese hoofdsteden, toen ze met iets nieuws begon. Dat was het moment dat ze ging opstaan. Om het hoofdgerecht te halen.

‘Waarom ben je zo vroeg... ik bedoel optijd... hè ik bedoel... je hebt geluk dat ík zo vroeg...’ Hoe moest ze 't stellen, precies, met de scherpte van een kamera die één op één de werkelijkheid wil vastleggen, voor eeuwig? ‘Ja, wat moet ik zeggen?’ Hij krabde zich in z'n krenteharen. Wilde z'n neus snuiten maar het ging niet. Zelfs geen last van droge verkoudheid had hij.

‘Ik wil 't weten Atti,’ zei ze ineens met heftigheid, net toen de zon ging sterven uit de lucht, ‘ik wil nou 'ns eindelijk een keertje met je praten. Om te weten waaróm je je zo gedraagt bij mij.’

Dan stiet ze de tafel. Verwachtte, misschien zoals vaker, geen direkt antwoord. Stond op en liep met rode kuiten van spanning de keuken binnen. Ze had daar net zo goed kunnen gaan beginnen te gillen over aangebrand eten, misschien vergeten olie op het vuur dat vlam sloeg, vlamde, de tongen van het verraderlijke vuur uitslaand in alle delen van de ruimte om te verteren, datgene wat verteerbaar was, in as, niets anders dan as, de enkele nalatenschap van wat het fysieke belichaamde. As, as, desnoods zonne-as.

Maar de thermostaat, hij stond perfekt. Niks op het vuur vergeten, ovenschotel prachtig bruin. Het gezonde voedsellichaam.

Dan Atti zelf met een glanzend voorhoofd; kamer lichtelijk benauwd gaf klein beetje zweet. Hij als een nachtkever, gereed om vleugels uit te slaan en het glanzende lijf te vertonen, maar dan voor slechts de ogen die de zee der duisternis konden doorwaden.

Kende ze hem dan niet, zijn motieven, zijn doen, zijn laten, zijn lichaamsstampen met haar, hij nu slurpend met zijn dikke negerlip uit dat eenpotige wijn van de bedwelmende wateren? Proost no?

‘Hou je wel van me Atti? Hou je echt van me?’

‘Ik weet niet goed wat je bedoelt.’ Hij gaf dat enkele antwoord toen ze terug keerde, zelf ook dampend. Dan werd er opgeschept. En met de mond gegeten, tot de tanden het vlees gekauwd hadden in alle vezels, alle voegen van het afgeslachte dier. Een maaltijd vroeg een offer, niewaar? Vis, vlees, vogel, voor de vorm: het Vlees.

‘Ik bedoel,’ zei ze, toen ze merkte dat hij een hele poos niets zei, ‘ik bedoel dat naaien, vlugge opstaan, kleden en weggaan van je! Hoelang al

niet.’

Hij legde vork neer. En mes. Ach, weg eventjes met die beschoftheid! Lege handen gaven als het ware de mogelijkheid om ze te vullen, desnoods met woorden, en die over te dragen, zo niet letterlijk dan per gebaar.

‘Wat ben je moeilijk vanavond.’

‘Niks moeilijk. Als je weet hoe ik ermee zit. Ik loer allang op een gelegenheid om het te zeggen, dat is alles.’

Ze nam een vork in de mond. Haar grijsgroenige ogen kregen iets somberdonkerigs. Wat kon een vrouw ook ongenadig zijn, redeneerde Atti diep van innerlijk. Maar hij zweeg. Hij vorkte, lepelde en meste het eten verder. Immers, wat opgediend was moest gegeten. Zonde als de godgeschonken overvloed werd verwaarloosd, vergooid. Eten, echt eten, was toch in wezen voor niks anders geschapen dan voor de redding van de mens? Dus at hij eten op de eerste plaats. Dan op de tweede plaats, tegelijk de laatste..., bepaald niet de laatst belangrijke...

Zij was een Hollandse. Hoe kon hij haar zeggen wat hij voelde? Ja, met woorden, in bakrataal. Maar het echte gevoel. Dat wat hij niet alleen als man kon zeggen. Maar zwarte Atti, hij, daar in aanwezigheid zich uitdrukkende op een manier die men betitelde met: present. Een man present, hij Atti Tuurhart present present en geenszins weg te denken uit haar meest lijfelijke huiskamer, hoog boven zeespiegel. Of misschien juist ónder zeespiegel, de laagten van de Lage Landen. Misschien gelijk met zeespiegel, al was het maar van ziel, niet letterlijk, gewoon, in de gruwelijke hardheid van het menselijk verkeer aanwezig, áán-we-zig!

Hoofdstuk twee

‘6’

Langzaamaan stroomde de rivier haar wateren naar zee. Aan de binnenlanden zo helder, bron der eeuwige bodems als komaf hebbend, werd zij op de tocht naar de monding steeds donkerder. De onrust van de hoogten der bergen, heuvelen, bochten, stroomversnellingen en vallen raakte vermoeid. Gaandeweg werd zij een trage stroom van getemde golven. Zij droeg in haar het slib van vele, vele eeuwen. En zij bleef vloeien na het uitsterven van het gezang der indianen aan haar oevers.

De Rio de Berbice! Zie hoe trots en statig zij zich wist te paren met schaduwen van verre, komend uit de Amazone! Breed lag de zon. En de passaatwinden gingen huns weegs, dragende de kracht der warme golfstromen.

Het waren tijden na de Middeleeuwen. Het eerste kwart der zeventiende eeuw vloog om. Zie, de Europese mens ging naar de landen - Spanjaarden, Portugezen, Noorderlingen - van het nieuwe kontinent. Roofgewin was hun doel. En Abraham de Pere kreeg van 't Zeeuwsch Gewest de zege tot inwinning van de Berbice.

De trots der tijden leek gebroken.

Meer dan honderd jaar later zong boven de hemel in het rijk der West Indische Compagnie een ransuil dit gezang:

> Al negen duizend jaren ben ik Afrikaan:
> Nanabru-Nanabro!
> De negenhonderdvijftig jaren van Methusalem
> zijn na de zondvloed wijd geroemd.
> Al negen duizend jaren ben ik onbekend:
> Nanabru-Nanabro!

Zie no?: de grote medicijnman had gesproken. Hij die volgens een eeu-

wenoude legende geen bloed kende (Nanabru) en geen adem haalde maar leefde (Nanabro) had z'n woord geroepen. Hij was degene die men had getracht te vangen en te bebazen, al duizenden jaren lang. In een oeroude uil huisde hij, steeds terugkerend in een mensenlichaam.

Dan kijk, onder het allerwijdste hemeldak daar bovenshoofds wemelde de aarde van de voeten, het gedraaf der dieren, het gesluip der tijgers, de zwarte panter in zijn jachtgebieden buitendien, de hollende spoedmakerij der arbeidskrachten: indianen op de jacht, bokken en slaven. Deze bokken waren de indianen die tot slaaf waren gemaakt. Naast hun bruine huid glom die der negeren, gekomen uit de overzeesche landen van dat verre Afrika.

De kolonisten zelf, planters, kristenen, soldaten, hadden hun spoor genesteld in het land daar aan de Wilde Kust. Daar heersten ze over de zonen van Cham en Jafeth, neger en indiaan, die volgens bijbel z'n overlevering, tot knecht waren gedoemd van de blanke Sem. Zij alledrie zo, waren die zonen van Noach, no?, die zich vermenigvuldigd hadden over de aarde van de bijbelse god naar het geschreven stond in de perkamenten.

En alzo zong de titri met het kweelbekje als antwoord op de uil in 't hoge der geboomten: ‘Soll ich aber die Wahrheit schreiben, so ists in Innern und Äussern so, dass einem die Thranen in Augen stehen.’ (Indien ik de waarheid moest beschrijven van wat ik zie, zou men beginnen te huilen.) Het was op die tropendag vol woelige zonneweelde, 25 februari 1741, een dag waarop geen druppel regen viel ondanks het natte seizoen, dat de nieuwe goefeneur werd aangesteld. Masra Lössner! Kijk'em, hoe hij bevelen gaf.

Een paspas aangekomen boot met slaven liet hij vanuit Fort Nassau aan de monding van de Rio met kanongebulder verwelkomen. Al leek dat kruitverspilling, vreugde om aanwas van dat kapitaalbezit van deze kolonie moest worden geuit, niewaar dan? Boem! Boem! Boem!

Hij had net een indiaanse bok dertig zweepslagen laten toetakelen vanwege diefstal van gedroogde *cabbalao* (kabeljauw). Ze waren Calapitti, uit de stam der Caraïben, moedige krijgers die getemd waren met harde witte hand om tot visvangst te dienen. En omdat hun visgat door enkele losloperige vrijgevochten negers was beroofd (met afbranding van hun kamp) hadden ze uit een soort wederwraak om hun afhankelijke toestand, deze diefstal gepleegd. Al kwam uit de verhoren niets wat wees op deze houding. Want zij hielden gedurig hun mond. Zeker opdat hun barbaarse daad kon worden toegeschreven aan honger, no?

De trotse goefeneur liep, bijna op het ritme van die zweepslagen, langs

die kleine kade waar op dat moment een korjaal ging afmeren. Twee negers, blinkende zwarte parels, zaten als roeiers ongeduldig droog te peddelen. In het midden van de boot twee witte broeders. In hun midden een elfjarige negerknaap met z'n krentebol precies tussen die twee schouders. Meer naar die voorkant van die boot zat een grote hutkoffer uit Europa en andere in linnen gebonden voorwerpen. Een groene jachttas en een scherpe houwer waren half verscholen onder die zitplank van die roeier voorin. Dan volgde de knie van de boot, de voorboeg, rustende op de wateren die vloeiden en vloeiden, alle naar zee in de nimmer aflatende getijden.

De ene blanke broeder in de boot zette zijn tropenhelm recht. Dat was Güttner. Hij vouwde de handen samen en riep aan wal naar de goefeneur, staande enkele meters voor een zestal schildwachten: ‘De Here zegene u! Grüss Gott!’

De ander liet het meest kristelijke gebaar van de gevouwen handen achterwege. Hij, Schuhman, klampte zich met alletwee z'n handenpaar aan de boot vast en riep enkel: ‘Ich danke Ihnen!’

Dan terwijl de trotse Heer Lössner aan wal begon te zwaaien vanuit een wijdwapperig gebaar, lieten de roeiers hun peddel in het water zakken. Met trage weerstand, eerst omhoog komend, dan diep zakkend, vertrok de boot onder weemoedig roeigezang.

Aldus vertrokken de heren Schuhman en Güttner naar hun vestiging, de Pilgerhuth, naar de verten, de diepten der landen, waar de rivier in lengte won, diepte verloor langs de plantages, de monding van de Rio achterlatend die werd toevertrouwd aan het roer der schepen, van oceanen her verschenen aan de kusten vol van de modder en het eeuwig woekerende groen van dag op dagen.

Pari-ho...!
Pari-ho...!
Na wata mi de pari go...!

Setewtunu tego ye,
bus'o mi yana kaba.
Yangaman na dundu a e dundu!
Taki, yobo nekro, fu dundu!
Pari hoy.....

Vaar, o roeier, vaar...!
't Water, de boot, dragen u
tragelijk voorwaarts...

Eeuwig zijn de baren
der wateren der wouden.
Eeuwig danst het leven
van hen die d'adem houden.
Vaar, neger, vaar!

Zo gingen de gebroeders de kolonie in. Met in hun midden Matthias de kleine negerjongen, hun kado. Ze hadden geen tentboot genomen, hoewel hen was gezegd dat elke tocht, hoever ook, weleens dagen kon duren. Hetzij door oponthoud wegens korte indianenoorlogen, hetzij door de verschrikkelijke afstanden die ze te gaan hadden over water, bochtige rivieren die het gevoel gaven steeds weer op dezelfde plek te komen, droge beddingen op het laatst, vermoeidheid, alle mogelijke kwalen.

Maar de gidsen vonden gauw iets op dat branden der zon. Een van ze ging ergens aan land en sneed wat takken. Behalve echte dunne lange takken die nu met een paar lianen bijeen werden gehouden, werd er een echt koel afdakje gemaakt van palmbladeren, de Mauricius. Het was bepaald niet de eerste keer dat de natuur de mens te hulp schoot. Ook al hield de blanke het soms dag en nacht bij ‘schoenen aan’, ondanks de broeiend hete graden van het weer. Uit vrees voor insektenbeten bijvoorbeeld. Ook al baadde men niet of, dom genoeg, mèt de kleren aan (het niet baden vanwege de scherpvreter: pirhanja). En ook al leden vele blanken aan alle soorten uitslagen, bulten, knobbels, gezwellen, koortsen... de natuur was in wezen geen vijand maar helper.

Zie hoe de koele wind toeblies, de levende, die in de uren van de hitte geslagen werd met lamme lusteloosheid.

Zie hoe de verdwaalde kon drinken uit de kroon van de bosananas en uit liaansoorten, uit stammen zelfs, bladeren, waar niet! Als hij maar wist waar hij het zoeken moest.

Zie hoe de bewegingloze, traag maar veilig zijn bad nemen kon in het bijzijn van honderden roofvissen, de pirhanja niet uitgezonderd. Niets, niets zou hem overkomen.

Aisa, de natuur, was goed. Zelfs degene die een grote boa (emboa) tegenkwam, zo dik als een boomstam, hoefde praktisch niets te vrezen. Want slangen - zei de gids - ze waren van nature lief. Een tijger verscheurde volgens hem nog liever zijn eigen hart dan de mens als prooi. De enigste die echt op de allerwreedste wijze getroffen zou worden was degeen die met de wetten der natuur brak, wetten van rust, van medeleven, van leven en laten leven, wetten die gebaseerd waren op het meest universele instinkt: dat van de liefde. Zulks gold voor alle levende wezens, vond de gids.

‘Inderdaad! Het is de kracht des Heren Gott!’ riep Güttner zo goed en zo kwaad als hij kon in het Nederduytsch. Maar hem ontging het dat de gids zweeg. Hij, de gids, liet de woorden varen waarin hij zijn beschuldiging zou uiten. Aan de blanke kristenen natuurlijk. De aanboorling die was

gekomen. Degene die in no time hele horden mensen, dieren en planten had vernietigd. Om een eigen rijk te vestigen, tot ver in de bush bush. Ontelbare indianen reeds naar de eeuwige visvijvers gezonden! Ontelbare slaven naar de eeuwige kostgronden gejaagd! En ontelbare dieren als prooi, hun kostbare huid, weggezonden, ingescheept! De eerste grote uitvaart was begonnen. De eerste grote boskap ook. Roof! Roof! Slavernij! Moord! Uitbuiting! Plundering!

Hij, gids, bleef evenals de rest toen zwijgen.

De kleine jongen, Matthias, hij zweeg ook. Maar van verwondering. Elke keer als je de rivier op ging, diepdiep de landen binnen per korjaal, was het één wijde en allergrootse ervaring. De krachten van de stromingen, de takken die langs dreven, de wieren. Af en toe in de nabijheid een vis opduikend om zijn koningschap over het element te bevestigen. Een waterboa in de verte. Hoe smaller de rivier werd, hoemeer men tijdens 't varen de zijkant naderde. Ah, lange reis naar Pilgerhuth!

De Wironjekreek waar 't kwam te liggen was nog lang niet bereikt. Ze zouden eerst gaan moeten varen door een hele grote bocht. Waarbij het zou lijken alsof ze een cirkel maakten. Eerst één. Dan nogeens één. En tenslotte verdwaald in de eeuwige cirkelknoop die de Moeder van de rivier voor ze strikte. De goden namen altijd wraak. Wie de rivier zomaar bevoer...

Kijk, kaaiman! Kijk, luiaard! Kijk... een indiaan daar ook!

‘Aüká! Aüká!’ schreeuwde de kleine. Hij met zijn elf jaren aan de geest kon 't weten: Arrowakken natuurlijk. Ze huisen in de bossen. Schoten hun pijl en boog. Vochten onder elkaar hun stamtwisten. Of tegen de Caraïbi. En ze hielden hun feesten, ver, ver hoorbaar door de mond van de reuzendrums die hun ‘eeejjjuuu! eeejjjuuu!’ over de landen droegen. Het oerwoud? Oerwoud was de Zee van de Mysteriën. Het oerwoud droeg aan elk woord een klank bij, vol van prille ruimte. Woorden, zij waren anders dan in de stad. Van ontzag spraken de mensen zelfs weinig, heel weinig. Alsof zij vreesden met hun ziel te worden verstrikt tussen lianen, zoek te raken in de grote boomholen, verduisterd te raken door de ontelbare toppen die heersten over gods eigen slaapstede. Totdat de tijgers brulden, brulden! De zwarte panter, de gele kumakundi met zijn luipaardvlek. En de gestreepte monsterkat met de verschrikkelijke zonneogen, waarvan het gebladerte sidderend kon wenen.

Zij hadden Plantage Dageraat reeds gepasseerd. Daarna Plantage Vigilantie. Steeds minder mensen tegenkomend, de oude Hoofdplantage ook. Een mangoboom aan het water. Enkele kokostoppen. Bootjes aan de ri-

vier. Een klein droogpalmdak. Dan verder, voorbij het kleine Fort met een maaltijd en kontrole. Voorbij Plantage Geertruud, voorbij De Goede Hoop, verder en verder. In de verten zag je hoe het landschap was veranderd, zienderogen. Van heel hoog groen nu steppen. Een enkele buffel die water dronk maar bij hun aankomst vluchtte. Voorbij Plantage Solituut en Zubli's Lust, tot ver langs Plantage Vlissingen...

Altijd maar voort totdat de grote bocht zou komen. Hoelang het duurde wist geen mens precies. Maar wel minstens een dag lang en een nacht. Uren, uren, uren! Onderwijl van de roeiers het schoon monotoon gezang: ‘Shadda... huwè...! Shadda... huwe...! Yo, yo...!/ De schepping en de schoonheid zijn gelijk./ Wij zijn de ogen die dat alles in ons dragen./ Eeejjjuuu... eeejjjuuu!/ Wij zijn de goden die dat alles in ons dragen./ Eeejjjuuu... eeejjjuuu!/ Wij zijn de goden die de blik der schepping dragen./ Wij zijn de geesten die de schoonheid scheppen in het lijf./ Yo... yo... masembe nuwahooooi... ye!

Volgens hen was elk wezen eigenlijk een dode: een afspiegeling der levende werkelijkheid. Pas wanneer je iets, een mens of dier aanschouwde, kwam het tot leven, levende schoonheid. Wat niet aanschouwd was kende eigenlijk geen schoonheid, was filosofie van ze. En ze roeiden, roeiden de wortelen der wateren los zodat onzichtbaar de wegen gebaand werden, als stof dat opgestoeid de verten henen stuift onder het oog.

Al die ideeën, die wereld, men begreep ze niet. Güttner en Schuhman, zij baden slechts hun god. Om zíjn bijbelse schepping, de grootheid van zíjn Hand. Voor de rest hadden ze medelijden met de primitieve geesten die hun rare gedachtes koesterden omtrent wezens, levende en dode. Een enkele keer stemden ze in met de gegeven uitleg. Lachten vriendelijk, minzaam. Dat was tenminste anders dan de kolonisten die alles betitelden als barbarij.

Maar vergeet elke ‘-rij’! Kijk daar hoe verre vogels sprongen, óp! Het indianenland bereikt! Een maaltijdje genuttigd bij de Arrowakken. Met goederen en met gebarentaal kontakt gemaakt. Kijk hoe ze hingen in hangmatten. Hun monden etend, ‘tjwak! tjwak! tjwak!’ Grote platte kassavebroden, al wist men niet dat woord ervoor.

Het werd de eerste keer dat ze de kleine Matthias raadpleegden. Voor een kontakt dat lang zou duren. Tot aan de opstanden der slavernijnegers. Langer zelfs, een poging tot verstáán. Van de boswereld en z'n wezens.

‘7’

Hóór daar, met 't diepste binnenoor, met het *hoorhuis, oormoeder*, of hóe geheten, de klank van het boswezen, het lied der zwarte nachtvogel, gezongen met de weemoed uit het hart. O wildernis van pijn! O smart van het geslaafd geslacht! Er waart een koor van echo's door het land! Onsterfelijke schreeuw vanuit de ketens! Aay, Nanabru-Nanabro!

Bomba mi yaya, bomba!
Bomba mi yaya, bomba!

A Biribisi wi d'o!
A Kristankondre wi d'o!
senkete ba! senkete ba!

Bomba mi yaya, bomba!
Bomba mi yaya, senekete ba,
Bomba mi yaya, bomba!

O slavendrijver,
hoort dit lied!

Het lied van de Berbice.
Het lied van Kristenland.
De slaaf gebiedt te luisteren!

O drijver, hoort de slaaf:
aan jou ontkomt hij niet:
jíj sterft met zijn lied!

De oude Esthello was een oudoude neger die de hele kolonie had doorgereisd. Eigenlijk alle vier de koloniën: zowel de Berbice als Demerary, Essequibo en de Pomeroon. Dat kwam door z'n vroegere werk in dienst van een rondreizende meester. Verdacht van een poging tot weglopen (hijzelf meende met z'n eigen geest dat hij toen verdwaald was), hadden ze hem gestriemd en één oor afgesneden. Dat was zijn linker mensenoor. Ook zijn achillespees was met een mes bewerkt, reden waarom hij voet sleepte.

Hij deed dienst in de Pilgerhuth, die vergelegen vestiging der zendelingen in Boven-Berbice, als kok. Dan vaak was hij te vinden in dat boothuis, een klein afdakje met palmbladeren waar enkele korjalen lagen. De broeders vertrouwden dat hij niet zou weglopen. Trouwens, waar zou hij moeten gaan? Als hij zonder briefje van toestemming een tocht maakte, zou hij bij de eerste de beste plantage in de buurt, Mattare bijvoorbeeld, worden aangehouden en bij konstatering van het gebrek aan toestemming worden doodgeschoten. Of op z'n minst zwaar mishandeld. Hij met z'n oude leeftijd! Dan wat zou hij nog moeten rondzoeken? Vrij-

heid? Bij die weglopende marronnegers zeker, die zo'n ouwe sleepbok alleen als last zouden hebben ervaren op hun gedurige vlucht! Of hij zou in handen terechtkomen van indianen die in die buurt wemelden met hun verraderlijke kampen, om niet te zeggen gifpijlen.

Met deze indianen kon praktisch geen enkele neger opschieten. Ze waren door de witte meester gedresseerd, vond hij (hun goden en geest omgekocht) om de neger te zien als bosbeest dat gevangen moest worden. Een prachtige manier van die blanke om de indiaan van zich af te houden. En de indiaan kon z'n beloningen in de wacht slepen. Die eerste paar Arrowakken die zich lieten omdopen vond hij dom, op het bedroevende af. Dat ze bereid waren om kostgrondjes met kassavewortel te gaan staan verbouwen! En mais! En ananas! En andere groenten, vruchten als papaja! Dan vooral aardappelen natuurlijk! Dat ze hun klauw uitstaken voor die witte meesters om vis in vijver te kweken op de achtergelegen zwampgebieden! Dat ze bosvarkens en apen gingen jagen, ja, in tijden van schaarste zelfs slang en tijger!

Hoe oud Esthello was wist geen niemand. Wellicht was hij een van de oudsten uit de kolonie. En zeker in de vestiging die Pilgerhuth heette. Kijk hoe hij zat, met de naald van een awaraboom de zandvlooien uit zijn tenen prikkend! Zijn flardenjasje aan het lichaam. Zijn strohoed, van boven helemaal opengescheurd, op zijn schedel gevestigd. Voor zo'n oude man had hij veel haar, taai en dik, wroetig en puilend uit dat gat in die hoed. Aan zijn arm geen amulet. Die mocht hij niet staan dragen. Want dat was afgodisch, zeiden de broeders. Op zijn borst, vanaf zijn zwartgenavelde buik - navel als een soort droge pruim - had hij vele tekens, littekens. Hij was een oude Yoruba, geboren in het land der zwarte buffel. Daarmee meende hij Afrika.

Volgens zijn geloof werd bij het ontstaan van een menselijk wezen, vóórdat de moederbuik zwanger werd, eerst drie dagen eerder een dier bevrucht. Hijzelf was ontstaan in de gehoornde kop van een waterlawalawa. Waarmee hij een groot, bijna mytisch dier, met één hoorn voor op de kop bedoelde. Volgens zijn zeggen kon het dier niet zien. Het nam de wereld waar door middel van loszwevende lichtjes. Overdag zag je ze niet, maar 's nachts dansten ze bij miljoenen op het water der Koperen Rivier. En 's ochtends als de lichten doofden, wist het dier, uit het water komend, precies wat er die dag gebeuren zou, welke route het zou volgen, welke geur van welk wilddier het zou tegenkomen.

Toen hij geboren werd was er zo'n dier bij de pallisaden van zijn kamp verschenen. Het was er gebleven, blind voor elk menselijk gedrag. De

getemde ziel der wildernis had zich aan de voeten gelegd van de zwarte beschaving. Was er gebleven tot ver na eerste kreet van de geboreling. En was daarna gestorven, zonder één aanval met pijl of speer. Toen men het opensneed had men in de hersenen één groot gat gevonden.

De kleine, elf jaar oude Akwembene, nu omgedoopt tot Matthias, hoorde al dat soort verhalen aan. Als hij niet bezig was het Arrowaks te leren van de indianen, de bokken, of het gebed des Heren te beoefenen zoals geleerd werd door de broeders, dan sloop hij naar de rivier, liever: kreek, naar dat boothuis, alwaar de oude Esthello zich zo vaak ophield.

Dan kwamen al die kindervragen los. Met antwoorden, over de littekens op Esthello z'n buik, de stamtekens, het brandmerk, de littekens der wonden die hij opliep bij z'n gevangenneming door de witte geesten, yumbi's uit de buik van een grote stam van een boom die op het water dreef. Dat was de boot waarmee de blanken kwamen.

Zijn mond sprak vaak over de andere stammen als de Guango's (de Kongo's), de Luwangu's, de Canju's, de Timmi-Timmi's, de Amina's en nog vele andere soorten, alle met hun eigen kenmerk aan lichaam en aan ziel. Vaak zo, gebruikte hij woorden, zinnen, hele flarden gesprek, in vreemde taal die Matthias niet kon verstaan, laat staan begrijpen. Het enigste wat hij kon doen was, onder het voorzichtig doodslaan van bloedzuigende muggen aan zijn bast, naar die ouwe Esthello kijken, ogen geopend met de waarneming die als gave gods ons een klein deel der wereld laat aanschouwen. Een enkele keer wanneer Esthello met z'n emoties geen woord kon uitbrengen en zichzelf onderbrak, dan werden ze gestoord door boswild, meestal vogels die hun typische geluiden maakten.

Als een uil, een sunsundamba, van zich liet horen kon het uren, dagen zelfs duren, voordat de oude man weer sprak. In zulke gevallen moest iemand anders het eten klaarmaken, want dan lag hij ziek, gevangen onder 't gedroogde palmdak van z'n hutje. Of hij was verdwenen, zonder dat men wist waar deze ziel uithing. De bijgelovige indianen raadpleegden hun medicijnman dan in het geheim, al waren ze tien keer kristelijk. Volgens negergeloof zou hij zwevende zijn, zo snel, zo geestsnel, dat niemand van de omliggende plantages hem voorbij zag schieten. Vooral de aktuele verhalen die hij daarna met vertelfurore wist op te dissen, deden mensen geloven dat hij werkelijk, met lichaam en al, op stap was, weggevlogen.

Vooral omdat Matthias de enigste neger was in de vestiging, kreeg hij veel over de slavernij in de kolonie te horen. Klein als hij was, had hij vanaf geboorte alle familie verloren. Ze waren gedood, verkocht, ver-

sleept, verstrooid, verketend en verzweept. Steeds als objekt van de willekeur der witte kristenmeesters die vanaf de forten, brandwachten en plantagehuizen het gehele mensenleven kontroleerden.

Esthello! Hij sliep altijd met opengesperde kaak aan mond, vaak ook met open ogen vol van wittigheid op de plaats waar de onstuimig bewegende pupillen thuis hoorden. Wanneer hij slaap sliep zo, dan sprak hij. En al was het voor Matthias tegen niemand, de geesten der dolende negeren kwamen in een grote schare naar hem luisteren. Het werd dan kil, midden op de dag. Zelfs de dieren leken te begrijpen dat er iets bijzonders aan de hand was. De Ondergronders staakten hun gespit. De sprinkhanen die hoger sprongen dan het hoofd van het woud in zwermen die de zwaartekracht verdaagden, vulden de luchten met wolkdonkerte. Alle geluiden werden slechts zuchten. En de wildernis verstierf tot 't oord van de beschaving der Ongeroemde Wezens.

Zijn huid was erg gerimpeld en dor, gebarsten, witwittig. Zijn stem klonk met schorheid, vooral wanneer hij iets speciaals vertellen ging. Hij had dan de persoonlijkste gewoonte om te beginnen met: ‘Mjongen, ik heb veel lief willen hebben. Maar de wereld bestookte mij met haat haat haat!’

Met zijn nog scherpe hoektanden aan zijn mondwal uitstekend, begon hij te praten. Intussen gooide hij zijn spinmagere armen los, sloeg terloops zes muskieten tegelijk dood, krabde zich op zijn gelittekende borst, wreef met z'n rug tegen een paal en opende een bus met olie. Tijgerbuikvet. Het moest, zoals hij eiste, altijd dat vet zijn van de onderbuik van een mannelijke tijger. Dan pas voelde hij zich ‘levensgesmeerd’, zijn oude rimpelbast glimzaam. Dan werd hij jong van geest, zo jong, dat het allang voorbije scheppingsjaar des Heren waarin hij geboren was, hem bij terugkomst niet herkennen zou! Jong als het frisgroen van de kruiden der wonderbare krachten, schiep hij zijn geest in woorden die Matthias zich nog lang zou heugen, langer dan de opstanden in de kolonie jaren later.

‘Mjongen, laat ik je één ding smoelzeggen...’ Zo sprak Esthello op een dag tegen die kleine Matthias met diens luisteroren. Het was in datzelfde boothuis waar hij water was gaan halen op een late namiddag. De werkdag zowat voorbij - voor hem, niet voor die slaven der kolonie.

‘Heb ik je die verhaal gezegd van dat gevecht van die uil tegen die spin?’ Matthias met z'n sterke rietvretersgebit knikte z'n hoofd, z'n zwarte lippen in hun dikte de woorden van ‘nee’ mompelend. Z'n zwetende neus

veegde hij met de achterkant van z'n jongenshand. Van de broeders die hem in de kweek hadden genomen, mocht hij allang niemeer in het naakt blijven lopen. Daarom had hij een rood lapje gekregen dat tussen zijn benen liep. Een stukje lap hing naar voren vanaf z'n buik waar hij gebonden was met een ouwe riem die van een kapotte hutkoffer resteerde. Vanaf zijn achterbil, hij Matthias die vroeger Akwembene heette, hing dat resterende lapje naar omlaag. Daartussen werd zijn knapenonderlijf gevangen in het goed dat naar zweet stonk. Zijn buik stak naar voren, mede door zijn ietwat ingezakte rug. Zulks kwam vaak voor bij de negers en werd op zeer spottende wijze aangedragen als aanleg voor hun ingebouwde inferioriteit. Zijn kop was kroes. Aan zijn ogen zaten een paar kleine zweertjes die vele vliegen lokten. De broeders hadden hem, medicinaal gezien, gezalfd.

Toen ze hem kregen droeg hij behalve de insneden in zijn vlees (stamtekens van de wildwoeste Mandinga-negers) een soort amulet. Ze hadden het met gezwinde spoed weggerukt en de bede van hun almachtige god over dit zwarte zieltje gesmeekt.

Zijn tenen aan zijn mensevoeten waren enigszins gezwollen van dat vele lopen op blote voet. Ook hij werd geteisterd door de sika's, zandvlooien die de Portugezen chico's noemden. Zijn ene been was ietwat krom ten opzichte van dat andere. Met zijn ronde gezicht en zijn scheve schedel had hij iets van een kromgegroeide pompelmoes. Wat hem het meeste kenmerkte was zijn jongensachtige ondeugendheid. Maar alle kattekwaad, alle onrustigheid van doen en laten raakte weg wanneer hij in de spraakban kwam van de ouwe neger Esthello.

‘Me jongen, mjongen die negerbuik gebaard heeft met het zweet van vandaag...’ begon hij weer op typische wijze tegen Matthias, zich krabbend met zijn rug tegen die stutpaal van dat boothuis aan. Zie de rivier die stroomde, stroomde, slechts geroerd door een vallende tak of een spartelspartelende vis in de ondeugd die zich openbaart aan het oppervlak! ‘Mjongen... de spin is een machtige beestegoed! Echte spin? Echte spin eet alle kleine gediertes gediertes. Zelfs Taransla (hij bedoelde: de tarantula), zelfs die grootgrote Taransla, hij kent een baas die baas is, bóven hij die baas is op zijn terrein.’

Matthias dacht eventjes na met een glimlach rondom zijn ietwat vooruitgestoken jongensmond. Al dat gebaas! Zeker werd gewoon bedoeld dat de spin zijn meerdere in een ander moest erkennen. En aangezien het ging over de spin en de uil...

Matthias lachte hardop nu.

‘Sooooo! Ik zie dat je de buik van me tori begrijpt.’ En inderdaad, Matthias had de kern van het verhaal begrepen. De uil was de machtige verstaander van de spin. Maar *welke* spin?

Dan daarna volgde het verhaal van een écht onverstaanbare spin: Nansi. Deze was, zoals Esthello 't uit te zeggen wist, *in zijn dagen* in Afrika een god. Woonde in kokosbomen. Toen kwam de dag dat de mens geschapen werd. Hij, de mens werd gezegend door de goden.

Zij eisten op hun beurt dat de sembe, mens zijnde onder de machtsparaplu van het Oneindige Kormantijnopperhoofd Kediaman-Kediampo, minstens eenmaal per jaar met een oogstfeest het goddelijke dienen zou. Toen werd de mens brutaal. Eiste van de Maker in zijn opstandigheid een offerpot, of anders zou de goddelijke eer vergeten kunnen worden. Dan zie: de goden stuurden hun strijdheld Nansi. Deze gaf eerst een ijzeren koortspot voor het offerkruid. Maar tegelijk wierp hij honderdduizend kokosnoten naar beneden in een regen van verwensingen.

Dit laatste hadden de goden niet gewild. En zo kwam het dat de God Nansi zijn machtige status verloor. Hij werd met zijn vrouw en kinderen verbannen uit de eeuwige kokosboom. Vanaf dien verbleef hij slechts onder de mensen. Prachtig! Prachtig no?

En Esthello vertelde met de spirit der zwarte vertelkunst een verhaal over Nansi Nansi, ditmaal gesitueerd tussen de negerslaven in de Berbice. Maar het had evengoed elders kunnen zijn: de Essequibo, de Demerary, de Pomeroon, ja zelfs uitlandig op Sint Eustatius, Jamaica, Cuba, niet te vergeten het aangrenzende gebied van Suriname... eigenlijk de hele halve wereld ten westen van het tand der Afrikaanse pepers waar de voorouders nog steeds zweefden en het licht de levende deed spiegelen op de rivieren, de meren, het aardoppervlak, in zijn onstuitbare tocht door de tijden. ‘En zo mzoon, vertel ik je, kreeg de meester het pak staag in plaats van Boy Nansi...’

Zo eindigde Esthello een verteld verhaal. Kijk die Matthias lachen no? Steunend op zijn twee spaakdunne armen, gezeten in het zand en met z'n hoofd achterwaarts hangend, lachte hij z'n heldere lach. ‘Hahahaha... wéwéwéwé...’

Maar dan ineens hoorde hij het gekras van een uil. Vleugelslagen tussen de struiken. Hij keek op, verschrikt. ‘Esthello? Mba Esthello?’

De oude man was weg. Maar... snel als zó snel, dat kon toch niet? Waar... waar bleef hij dan? Was hij in de rivier gegaan? Z'n kruik stond daar nog, grote kruik en ongevuld. Geen rimpel water die de boot deed schudden, geen bewegende koelastok waarmee je de boot voortduwde,

geen ene bewogen peddel? Hmmm? Zelfs geen plons in het water.

‘Oehhh!’ schreeuwde weer een uil. Pas toen begon Matthias weg te rennen naar de anderen, de broeders, de indianen. Stel je voor! Ze hadden hem gewaarschuwd voor de mayombe-praktijken. Stel je voor no? Hij had een yumbi gezien, een geest! En al wou hij het niet geloven... (Esthello zal wel voorop zijn, in de keuken, of hout hakkend ernaast)...hij zou zijn mond houden. Een dergelijk verhaal zou niet geloofd worden. Hij zou beschuldigd worden te zijn besmet met dat eeuwig barbaars heidense wangeloof der overige slaven! En de oude Esthello zou op het matje worden geroepen, misschien zelfs verkocht...

Nee, nee, mondje gehouden Matthias! Maar schrik, schrik tot in hart en nieren! Zouden die Afrikaanse gezouten verhalen over die negers die niet aan plaats en tijd gebonden waren wèl waar zijn? De gevleugelde Vliegers-o! De Kromanti-o! De stamdragende geesten die het rijk van de mensheid bezochten in de vlucht! De eeuwig moverenden! De ongebonden zielen!

Whuh!, spinsel! Whuh!, netten der werkelijkheid!

‘8’

In het trapportaal van dat huis waar Atti woonde hing een menglucht van trotwaar en duffe gang. Een herkenbare lucht, sinds eeuwen. Buiten regende het vele regens, al dagenlang. Het weer was omgeslagen met dat onverwachtse van in de nanacht aangeslopen buien die konstant aanhielden. Weergoden hadden weder toegeslagen met het onweer dat de mens gevangen hield in de beschermende kledij van warme jas en paraplu boven het hoofd. Hij kwam aanlopen, aanvliegen bijna, heel even onherkenbaar als het naakte wezen van iemand uit vervlogen jaren.

De brievenbus hing half open en de tocht warste langs de gescheurde muur omhoog. Een lang touw, gerafeld aan het uiteinde, heerste over het slot aan de binnenzijde. Net toen Atti die straatdeur opende, begon in huis die telefoon met rinkelen: ppprrinnnng...!

Hij draalde geen moment, nam zijn voet en holde met dubbeltred die trap op. Op de overloop hoorde hij die buren dingen zeggen over het bosbeest dat weer bezig was. Maar aandacht kon hij daaraan niet staan schenken.

Snelsnel stak hij eenmaal boven de sleutel in dat slot, draaide die deur open, nam de korte muur met speed, rende die slaapkamer aan die straat binnen en greep z'n telefoon.

Hoe leek dat ding of het net op hield met rinkelen? Met een kwade impuls hield hij die hoorn van zich af om te luisteren of er nog iemand aan de andere kant van die lijn zat.

‘Hallo? Hallo?’ klonk het vanuit de verte. Toen plaatste hij die hoorn op zijn zijhoofd. Het bleek de buurjongen in 't derde huis verderop die hem belde.

‘Meneer Tuurhart! Meneer Tuurhart, je kent mij toch?’

‘Wie?’

‘Je kent me toch? Ik ben die jongen met die witte fiets, twee huizen verderop. Ik ben radeloos, echt radeloos. Nee, ik ben ziedend. Kan ik effe met u praten?’

Hij fronste z'n wenkbrauw, krabde zijn zijbout met z'n ene vingernagel. Waarover belde deze blanke inboorling hem nou?

‘Ik luister.’

‘Ik verga werkelijk van emoties! Eh... mag ik effe een sigaret opsteken voordat ik begin?’

Nu pas realiseerde Atti zich dat hij stond te zweten door al dat geren. ‘Ga je gang! Dan kan ik ondertussen even m'n jas uit doen.’

Dat gesprek dat volgde ging over De Godfather. Deze woonde op de hoek, precies boven een bloemenzaak. Willem Eduard Wever stond in sierlijke letters in porselein op diens deur naast de ingang van de bloemenzaak. Vanwaar Atti belde kon hij precies de ingang zien, vlak naast een paar bloemenstandaards met boeketten droogbloemen.

De Godfather was een rare man. Hij had een breed postuur, half kaal hoofd waarover hij bijna altijd stond te strijken als hij sprak. Meestal klampte hij de klanten van die winkel onder hem aan.

‘Heb u 't al gehoord?’ sprak hij dan met onvervalst Amsterdams aksent.

‘Er is er wéér eentje bijgekomme.’

Dan wíst men dat er weer zo'n buitenlander in de buurt was ingedrongen. De daarop volgende gesprekken verspeidden in no time vele informatie over de nieuwgekomene over de buurt. Want De Godfather wist alles van iedereen! Staande op dat trotwaar vol hondepoep, met aan de rand de vele peukjes en olieplassen van zelfgeservicede auto's, deed hij bij elk mogelijk weerstype zijn verhaal:

‘Mot je díe daar zien! (en zijn arm langs zijn lichaam wees op een bepaald raam waarachter een Spanjaard met zijn gezin) Gisternacht zijn ze

door de politie opgepakt. Heroïne denk ik!’

En al waren ze door gebrek aan verblijfsvergunning opgehaald, het kón niet schelen. Het ging immers om de verpesters van de buurt voor wie bepaald geen goed woord gold.

‘Nou ja, ons land is nietmeer wat het geweest is,’ trachtte een luisterende inboorlinge zich er dan vanaf te maken. Maar De Godfather hield haar nog even staande.

‘Weet u dat ik laatst de politie gebeld heb voor die schurken daar?’ (Hij bedoelde de Hindoestanen om het hoekje.)

‘Jaja, ik bemoei me niet met hun dingen hoor! Hullie zaken zijn hullie zaken. Maar ja... als een mens brand ruikt, dan moet hij wel wat doen hé? Wat dacht je? Ze hadden weer een van hun heidense feesten. Meneer, pal achter de gordijnen zaten allerlei vieze potjes met hoogoplaaiende vlammen! Godsdienstig ritueel! Bah! En stinken dat het deed! Asjemenou! Nog erger dan toen ze die joden als beesten verbrandden in die laagovens van Hitler!’

Hier hield hij even z'n mond. Dacht over z'n ‘laagovens’ na. Zette z'n fiets, die schuins was gaan staan, rechter tegen zijn zijlichaam. Kontroleerde zijn voorband. Een tweede inboorling was inmiddels erbij verschenen.

‘Kijk,’ zei hij vergoelijkend, ‘ik heb er natuurlijk niks mee te maken, met wat d'rlui uithalen. 't Benne mensen zoals u en ik. Maar ja, je leeft hé? En je woont hier al jaren en jaren. Dan komt dat tuig ineens en als je niet oplet...

Het zou me niet verwonderen as dit hele blok binnenkort in de as legt!’ Dan zweeg z'n Godfathersgestalte. Hij had tenslotte tijd nodig om adem te halen, desnoods om zijn eigen ware gevoelens ten opzichte van de vreemdeling te verbergen.

‘As je 't mij vraagt... ik ga hier wèg verhuizen binnenkort!’ riep eentje, ook net aankomend.

‘Ben je betoeterd? Magge wíj effe doen wat we willen! Het is toch te gek dat wíj de verschoppelingen in eige buurt zulle worde!’

En De Godfather, hij stapte op zijn fiets. Waar naartoe wist niemand. Hoogstens hoorde men daarna vloeken, hij de hoek om slaand met z'n straatteisterende ‘gedverdemme!’ uitgebekt.

‘Waarover bel je me precies?’ riep Atti, nog steeds aan de telefoon, nu met z'n mars zittend op de rand van zijn bed, de rug naar het straattoneel toegekeerd. Hij was niet gewend dat de blanke inboorlingen - zeker niet die uit zijn woonbuurt - hem om hulp vroegen. Behalve om gewoon

redenen van raskonflikt of angst voor de vreemdeling, was het heel logisch dat men hem als de ‘erkend sociaal zwakkere’ bepaald niet één twee drie om hulp aanschoot. Dus wáárom dit persoonlijke opbelprogramma zonder nadere doelsdefinitie?

‘Ach, ik bel gewoon omdat jij het bent. Ik weet bij god niet wat ik moet doen tegen die vent van boven de bloemenzaak! Ik denk dat ik maar vreselijk ga huilen! Hij terroriseert de heleboel! En ik weet dat hij het ook met jou aan de stok heeft gehad. Die vent is gek. Of laf. Laf en gek, allebei! Maar ik weet niet wat ik moet doen! Ik sta te kloppen hé, onder dat dak boven. Ik timmer en ik zaag. Ik maak een extra groot raam voor meer licht. En dan ineens staat Bouw- & Woningtoezicht voor me. Wat denk je? Die kankerpleuris Godfather heeft ze op me afgestuurd. Zijn eigen kollega's notabene! Waarom komt hij niet zelf? Hij werkt daar toch voor halve dagen? Hij woont toch hier? Maar nee! Meneer zorgt dat zíjn vriendjes in de buurt mogen doen wat ze willen. Ze wonen allemaal tenslotte jaren hier. Maar ons, nieuwelingen, terroriseert hij. Voor hem ben ik net zo'n verachtelijk zwartje als jij. En nu... nu ik niet verder mag werken wordt hier alles nat. Het dak lekt als een vergiet. O ik weet niet wat ik doen moet, hopeloos, hopeloos!’

Waar Atti stond, kreeg hij het koud. Waar Atti zat... hij rilde.

‘Daar moet iets aan gedaan worden,’ zei hij even later, z'n ziel tot kalmte dwingend. Maar met de hoorn op de handpalm geplakt vloekte hij z'n meest intense vloek.

‘Ja wat?’ klonk het aan de andere kant. ‘Je kunt niks tegen hem beginnen. Het is één grote potnat hé: al die ouwe bewoners, tegen ons die pas hier gekomen zijn. Je kunt hem bovendien niks maken. De politie? Helpt niet. Hem uitkafferen helpt ook niet. Gewoon klagen bij de gemeente helpt geen zier.’

‘Huilen dan maar.’

‘Wat?’ Het klonk verbouwereerd. De opbeller bleek zulks allerminst te hebben verwacht.

‘Ik bedoel: stel een brief op. Kopieer 'em in honderdvoud, of maak een stencil, die je in al de brievenbussen van deze buurt doet. En leg de zaak uit.’

Even bleef het stil. Atti hoorde hem duidelijk inhaleren.

‘Ik eh... ik heb net een stikkie opgestoken. Ik ga relaksen. Maar eh... bedankt buurman. Ik zal over je antwoord nadenken. Ik eh... ik heb m'n gevoel weer onder kontrole. Gelukkig maar!’

En dan vóór Atti ophing: ‘Mag ik ooit nogeens terugbellen?’

Toen werd het stil, gesprekloosstil. Want boven klonk een stofzuiger, achter in de keuken zoemde de ijskast en een mattenklopper geselde op een der achterbalkons op het ritme van een Turks buikdanserslied een huistapijt. Een Surinaamse vrouw waarschuwde haar kind dat zij 't van het balkon af zou gooien als het niet rustigde, terwijl ergens anders een Hollands lied schalde, luid uit de radio van toon. En de regen buiten regende met het geluid van alle tijden, duizenden godfathers ten spijt die vloekten om het onweerskarakter van hun afbrokkelende macht. En de immigrant, hij woonde voort!

‘9’

‘Er is geen volk zonder hart. Er is geen hart zonder gevoel. Dit ben ik en zo voel ik mij: Mí ati, mí firi!’

Peinzend liep Atti Tuurhart over straat z'n ongelijke voetstapstenen. Het was een winderige middag vol van kou. De hoeveelste keer was dat in een week, ja zelfs op één dag?

Een grote onrust had z'n geest gepakt, allang, allang! Vlak na de jaarwisseling was 't voor hem gekomen, dat gevoel dat het leek, alsof hij zichzelf niemeer was. Hij maakte grote spoed in treden, gehuld in een zwarte jas met een baret.

Die zieneres! Chm! Het was niet de eerste keer dat hij zo iemand bezocht. Hij had minstens zes andere plaatsen afgelopen, ieder met hun aparte verhaal. Maar dan toch, ook minstens vier hadden ongeveer hetzelfde gezegd als die laatste: *gebogen & gediend* en daardoor...

Kijk, een mens had z'n persoonlijke leven no? Af en toe een stuk flinke emotie die je bestaan kon schudden. Dan weer rust, kalmte, kontrole van de dagelijkse gang der dingen. Voor zover, niks bijzonders aan de hand. Maar wat was met hem gebeurd dan?

Vader Tuurhart was terug gekomen. Hij was vakantie gaan eten, zoals dat heette, in zijn geboorteland. Hij was al zo'n achttien jaar in Holland. Was vroeger het gezin vooruit gereisd. Had zijn vrouw laten komen een paar jaar later met een deel der kinderen. Uit redenen van opleiding en huisvesting. Toen kwam dat andere deel, vrij snel. Atti kwam op z'n elfde, samen met een van zijn zusjes. De jongste, Klaas, was hier geboren.

Hij was een man die wist hoe hij wilde leven, die Emile. Een beetje oude stempel, zeker wat aanpassingsideeën en zo betrof. Hij had ze een nette opvoeding aan de geest gesmeerd, die kinderen.

‘Vandaag of morgen, als ik er nietmeer ben, dan zijn jullie iets geworden in deze maatschappij,’ oordeelde hij o zo vaak. Met een gerust gemoed kon hij staan zeggen dat hij z'n idealen grotendeels had waar gemaakt. Een goeie baan als leraar, een goeddegelijke flat als huis in een buurt waar het beslist niet wemelde van minderheidsmensjes. Om niet te zeggen dat zijn gezin en hij de enige buitenlanders daar waren. Alles netjes en keurig, al was het nooit volmaakt te noemen.

Over het verleden in het moederland (of vaderland, hoe je 't maar zag) sprak hij niet veel. Dat was ouwe tijd, ouwe koek. Je kon het allemaal rustig vergeten, zoals je een oud en uitgedroogd insektenlijfje in een spinneweb altijd liet hangen, verstrikt als het was en leeggezogen door de kaken van het beestje, dat er alle leven uit haalde. Dan bleef een hard karkasje over in wind en weer als getuige van iets wat hoogstens ooit geleefd had. Het drama van de verstrikking, de verstikking en de uitzuiging had zich al uren en uren voltrokken. Het schepsel dat de netten had uitgeworpen, had naar de geest van zijn eigen schepping gehandeld, kon je zeggen. Gods wil no?

De enige in huis die af en toe door ouderdom de dingen uit een ver verleden liet doorschemeren was de ouwe Oum'ma Titi. Maar zij werd ouder, ouder, sprak minder en minder of wist allerminst wat ze zei.

‘Je grootvader,’ zei ze een keertje vlak na dat vertrek van Emile toen Atti op bezoek was, ‘je granp'pa gaat een lijk worden van wie dat lichaam nooit gaat vergaan.’ Het leek nonsenserij, zomaar uitgesmoeld.

‘Wat bedoelt u oum'ma?’ had hij gevraagd, zich nieuwsgierig omdraaiend op zijn stoel. Zijn moeder, Vrouw Tilly Tuurhart, had het gesprek afgekapt. ‘Oum'ma bedoelt niks. Je weet dat ze kinds is. Laat haar nou maar met rust. Mamma, ga slapen! Je hebt rust nodig!’

‘Ik ga nèks slapen!’ riep toen Titi terug. Het was heel kordaat en op een van haar helderste ogenblikken. Atti had haar gezien, licht hobbelend, veroordeeld tot een achterderuits zitbestaan. Ze kon slecht tegen die koudinges van dat weer buiten. Zelfs warm weer beviel haar niet. Nu zat ze, drukte haar kaken op makaar. Duidelijk dat ze geen letter meer wenste kwijt te raken.

Atti kreeg dat gevoel dat er iets mis was. Maar wat dan zo, wat? Wat hadden ze in godsnaam te verzwijgen? Een heel enkele keer ving hij hier en daar iets op wat wees op een stuk onprettig verleden. Om niet te

zeggen: beladen tijden. Maar wát?

Het was hem al opgevallen dat er een paar brieven waren gekomen, vlak voordat zijn vader z'n vakantieplannen bekend maakte. Van wie die brieven waren wist hij niet. Hij begon die zaak pas merkwaardig te vinden, toen de getrouwe huisvader Emile Tuurhart plotsklaps besloot om in z'n eentje met vakantie te gaan. En nog verdachter werd het, toen hij koste wat kost in een bepaalde periode weg moest, naar zijn geboorteland, *of anders zou het voor alle eeuwigheden telaat zijn.* Dit laatste had hij horen zeggen.

Juist als oudste zoon vond hij het merkwaardig dat men hem niks of weinig uitlegde. Via zijn broertje Harry trachtte hij het een en ander uit te vissen. Deze woonde tenminste thuis en kon meer weten. Hij, Atti, met z'n vijfentwintig godsjaren op de mensenaarde, had al een eigen veredeld hol in de vorm van een stuk achterbuurtse woonruimte. Geen kraakpand, nee, gewoon gehuurd gekregen via de offisjele wegen, hoewel er een nette makelaar gekontakt was door Vader Tuurhart. Hij vond zijn zoon lastig, maar niet zo, dat hij hem daarom op een nette manier het huis uit werkte. Nee, de houding van Emile leek toen te willen zeggen: ‘Hier! Je hebt een huis, je hebt zelf een baan als welzijnswerker. Ga me huis uit en bemoei je zo weinig mogelijk met ons!’

Toch was het geen wegjagen, eerder behoeden. Maar waarvoor? Als oudste zoon had Atti behalve allerlei wetsrechten - erfenisvoordelen en zo - in de familie gezien, het opvolgingsrecht.

‘De familie no?’ oordeelde Atti bedachtzaam terwijl hij alsmaar in dat buitenweer bleef lopen. Over zijn afkomst en familie was al het een en ander aan hem gezegd. Sommige mensen zwegen als de dood d'rover. Sommigen wisten te vertellen dat hij een familie had gehad van gekken, zelfmoordenaars, verworden zielen, wezens die op de vreemdste manier gehandikapt werden geboren. Een ware ongeluksfamilie.

Maar hij geloofde ze niet, die praters. Lulkoek no? Mensen zeiden altijd rottige dingen zonder ook maar iets te kunnen staan bewijzen. Buitendien: hoe moest hij het allemaal weten, dat wat zich afspeelde daar overzee?

Hij was in Holland opgegroeid, had het verleden vergeten al wist hij natuurlijk het een en ander. Maar het was te vaag, te vaag. En wat moest hij ermee? Als ze bijvoorbeeld failliet waren gegaan, met ziekte, dood & verderf geslagen, dan had hij een redelijk vermoeden kunnen hebben dat er qua geestelijke en lichamelijke erfenis iets mis was. Maar ach, BMW werd gereden, goed eten werd gegeten, goede centen verdiend, goed Hol-

lands leventje geleid. De rest had lang, jarenlang absoluut niet gedeerd. O happy Tuurharts!

Het was in die dagen dat Duits-Duitse schrijvers, Oost- & West-, hun konferentie hielden in het *kuuroord* Scheveningen onder toezicht en leiding van de ware Hollanditislijders der Lagelandse natiën. Een nieuw toppunt in de blankebuiknavelstaarziekte!: praten over vrede, Weltfrieden, maar dan enkel en alleen in termen van een atoomdrama, de vernietiging van en door het Westen. Het blanke satanssyndroom, waarbij de witte inboorling de zelfvernietiging over zich dreigde af te roepen. Blank was satan, blank was god. Dus hoe niet hoe geredeneerd: blankman zou blankman (en de schamele rest der wereld) tot in het oneindige vervolgen, vernietigen. Een logisch gevolg van de waanzin die besloten was, ingegenereerd, tot bloedsonderdeel geworden, van het streven de wereld ten allen tijde onder blanke machtskontrole te houden. Feitelijk was dit niets anders dan de geslachtsziekte van de hoer Europa (en haar arische familie).

De kleine drama's bestonden uit gevallen van vreemdelingenmishandeling door politie, huiseigenaren die aan ‘externe inboorlingen van exotische komaf’ hun huis weigerden te verhuren wegens vermeende driften tot hokken en fokken, etcetera etcetera.

Onderhuidse drama's vormden bijeenkomsten als vrolijke Brasadé's en Pasar Malams, waarbij duizenden bezoekers hun identiteitsemoties konden botvieren, vooral van binnen. Aanzettende drama's waren die zoals de Moussems: Parijs, Brussel... Amsterdam: de honderdduizenden Marokkanen kwamen hun krotten uit om feest te vieren. Wat ogenschijnlijk leek op huwelijksmarkt en plezierplaats der folklore was puurpuur politiek vaii ziel. De Mustafa's en Najibs zongen hun liederen, moderne. En de geest in stromen van een nieuwe tijd, nieuwe omgeving, begon zich te veranderen onder de kinderen, de vrouwen, *en onder hen die in eigen land in plaats van het uitgeknuppelde gebit een traliewerk tussen de tanden kregen om het woord, het vrije woord.* Zie, het Vrije Westen redde zonder dat het wilde wijde delen van de wereld uit het drama van de onderdrukking. De pret van hoer Europa, die ze schónk!, met volle volle kut, in plaats van scheten.

Het kleinste drama was dat van de vijfentwintigjarige, de man, Atti, die liep en liep over de straten van de stad, buigende in de wind en dienende het dagelijkse leven. De onrust aan zijn ziel was een gegeven. Het was een kwestie van komaf, verleden dus ook heden, evenals toekomst. Het lot bestemde elk wezen als één geheel, één som van alle dingen die vooraf

gingen en volgden. Zo alledaags was dat. Het mocht ook feitelijk geen drama heten. Het was de wereld, iemand en... nog wat.

‘10’

Tierelamtamtam... tiere-liere, tiere-liere-liere-lamtamtam...

Een orgel speelde op z'n gatenband. De zon scheen in een glas, het licht verblindde vanuit datgene wat sprankelfris het bronnenwater was. Het licht ververste geest, het licht fontijnde. Er was de blijdschap die met 't voorjaarszonnetje de zegetocht dwars door 't minnend hart van 't land begon. Tiere-liere-liere-lam-tatam...

Het was op een terras aan het Rembrandtsplein dat ze waren gaan zitten. Niet breeduit en makkelijk gebeurde dat - zoals bij iemand die zich ergens thuis voelt - maar gewoon droogjes bil zetten op de plastiek stoelen. Abdullah, de Pakistaan, hij bestelde een espresso koffie. Het liefst had hij Turkse koffie, zo'n glas met koffieresten op de bodem. Maar hij wist dat hij het daar niet kon krijgen. Voorlopig nam hij genoegen met dit. In dat restaurant waar hij werkte, PUNJAB'S GLORY, kon hij praktisch alles te eten en te drinken krijgen volgens recept van zijn tradities. Nu zo, zat hij, een beetje recht voor zich uitkijkend.

Atti van zijn kant had sinas besteld. ‘Sjuu,’ zo had hij geroepen tegen die ober. Die twee andere vrienden van Abdullah dronken thee.

Dat gesprek vlotte in het begin niet zo geweldig. Na wat heen en weer praten over studiezaken, wereldpolitiek en vrouwen, vielen de woorden meer op het terrein van de persoonlijke gegevens.

Het was toen dat Atti min of meer vertrouwelijk te horen kreeg, dat Abdullah géén student was die op het terrein achter het Instituut Royale logeerde in afwachting van zijn missie naar de tropen als ontwikkelingswerker. Abdullah bleek een rasechte vluchteling. Dan waarom was hij weggegaan?

Om de militaire dienst in zijn land te ontlopen, zei z'n mond. Hij was, naar hij overtuigend zei, in wezen een Koerdische vluchteling die zich in eigen land onderdrukt voelde. Zoiets als een Bask die weigerde het Spaanse landsbelang te dienen. Steunde, waar mogelijk, het Koerdische verzet.

Tot zover was het eigenlijk bekende stof. Maar dan kwam nog d'rbij dat hij niet naar Engeland was gegaan. ‘Ik haat ze nog steeds, die kolonialen!’ had hij verklaard.

Waarop Atti had gelachen. Alsof die Hollandse bakra's minder koloniaal waren. Toch had Abdullah zich niet aangesloten bij zijn massa's landgenoten in Engeland. Behalve dat hij door EEG-norm via London Holland zonder al teveel moeilijkheid kon betreden, vestigde hij zich op de Hollandse kleibodem, eenvoudigweg omdat hij meer verwachtte: een baan in dat bewuste restaurant, vlakbij een plein waar twee tramlijnen elkaar kruisten.

Buitendien zou hij trouwen met een Hindoestaanse Nederlandse van Surinaamse komaf Later zou Atti merken dat de vriendschap tussen hen niet zonder bijbedoelingen was afgesloten. Hij vroeg zich, met wat loze blikken op het voorbijgaande mensenverkeer af, waarom deze tulbanddrager hem tegen betaling had uitgenodigd in dat restaurant te komen eten.

‘Heb jij geen Hindoestaanse vrienden?’ vroeg Atti enigszins met bescheidenheid.

‘O, enkele!’ kwam het antwoord.

De familieleden van zijn verloofde, bijvoorbeeld. Maar de meesten zagen de Pakistani en andere oosterse lieden meer als konkurrent, werd gezegd. De vrienden van Abdullah spraken netals hij veelal in het Engels. Tussendoor klonk een of andere taal uit hun vroegere woongebied waar Atti nèks van kon begrijpen. Als hij ze dat hoorde praten, glimlachte hij bij wijze van het aannemen van een houding. Dan vertaalde Abdullah minzaam: ze praten over... dit en over... dat.

Het gesprek zou zijn gebleven en gevoerd zoals duizenden andere, als niet precies op het moment dat er weer iets met Pakistaanse tong gerept werd, twee agenten langs kwamen in hun blauwe uniform. Ze liepen, langzaam kuierend, over dat asfalt van een smalle steeg, dat trotwaar op, voorbij dat zijglas van de wand van dat terrasje... achter de twee praters langs. Dan ineens zo, hielden ze hun mond. Van beide zijden, politie zowel als de vreemdelingen, werd onraad geroken. Zouden ze gaan paspoort kontroleren, gevangen nemen, wegbrengen, land uitzetten?

Abdullah, net koffie slurpend, trok met bevende handen kop en schotel naar zijn lijf toe. O dat ze niet zagen dat hij beefde! Die twee anderen keken ontzet naar Atti, bleven midden in hun gebaren steken.

Dan Atti, op zijn beurt, begon als door een bliksemend gevoel ingegeven gewoon te akteren. ‘Kijk no?’ riep hij, ‘Wij, Surinamers, horen gewoon

hier thuis. Het is geen vrijwilligheid dat ons hier heeft gebracht, het is ons lot.' En dan zonder echt te beschuldigen: 'Ons Koninkrijkslot! A no so?' Intuïtief knikten de anderen van 'ja'.

De agenten stonden, keken, keken weg, keken opnieuw en... drentelden in hun loop voorbij de plaats waar het viertal zat.

Misschien was het niet dat brutale hardop gepraat van Atti geweest wat ze ervan had weerhouden om te komen inspekteren. Misschien ook wel, met name de duidelijke ponering van 'hun' status als rijksgenoot... exrijksgenoot dan. Maar dan toch! Oók Surinamers konden worden aangehouden voor onderzoek van hun papieren.

Toen Atti de ontspannen gezichten van zijn vrienden zag, liet hij zich helemaal achterover vallen, opende de armen en riep: 'We've made progress, didn't we?' (We zijn erop vooruit gegaan, nietwaar?) Dan sloot hij ze, weer rechtop zittend, zelfverzekerd. Lachte een lach die vol was van het behagen der zich ergens thuis voelende.

'Vooruitgang?' zei Abdullah met een groot hoorbaar vraagteken, 'Vooruitgang? Je bedoelt dat we nog afhankelijker zijn dan ooit in de geschiedenis.'

Dan voegde hij eraan toe met door het koffiezwart benatte lippen: 'Als je bedoelt dat wij het nieuwe proletariaat van Europa zijn, dan ben ik het roerend met je eens.'

De twee anderen beaamden. Keken naar de weglopende politie.

'We zijn de ratten der Noordeuropese riolen. *Wij* althans meer dan jij, Atti.' Het was bij dit ontsolidariserende 'wij' dat voor Atti's ogen de beelden opdoemden van krottige achterbuurten die wemelden van ethnische minderheden. Hoogopgetaste konflikten over woningen, scholing, verblijfsvergunning, werk, godsdienst en kultuur dienden zich aan. De bevoorrechten met hun blankgezegende paspoort tegen de minder bevoorrechten uit Zuideuropese gebiedsdelen. Deze twee groepen tegengesteld aan de Oosteuropese gastarbeiders en hun gezinnen. Deze drie stonden weer tegenover de Noordafrikanen, Turken, Koerden en andere verre vreemdelingen.

Het was geen strijd van vreemde nationaliteiten tegen die der Hollanders, het was een strijd van machtelozen, onderdrukten tegen makaar èn tegen onderdrukkers, een belangenstrijd, zoals die in wezen overal op de wereld voor kwam.

Alleen, de overwinnende groep was duidelijk: de meerderheid in eigen land, tegen de minderheden op vreemde bodem, zoals dat zo vaak overduidelijk geroepen was. 'Mag ik dit alles als nonsens beschouwen?'

sprak een verre stem in hem. ‘Allereerst bestrijden *we* elkaar niet, hoogstens komt er hier en daar onsolidair gedrag voor, dan wel onbegrip in het algemeen voor ons gezamenlijke belang. En natuurlijk is het van belang dat iedereen, ook minderheden, zich keert tegen fascistische groepen onder hen zoals de Amicales. Trouwens, er zijn duizenden minderheidsmedemensen onder ons die maatschappelijk in een riante positie verkeren...’ Hij luisterde niemeer. Een droevig doemsgevoel kwam over hem. Was deze eeuwig gebleken afhankelijkheidspositie, het rattevel, geen wezensonderdeel van dat ongeluksdrama dat voortloosde uit het *gebogen & gediend* hebben? Immers, zij die eeuwenlang de ware god gediend hadden in kerken, kloosters en kultuurpaleizen, leken zijn oneindige zegen over zich te hebben nedergedaald gekregen. De gezegende meerderheid of zoiets. Het uitverkoren blank.

‘Do you believe in Allah?’ vroeg ineens een der beide vrienden van Abdullah. Atti twijfelde. Wat moest hij zeggen dan?

‘Ik denk van wel.’ mompelde hij een beetje ingehouden.

‘*Our* Allah?’ De mohammedaanse god no?

Hier liet zijn solidariteitsgevoel hem in de steek. Het was op dat eigen eigen moment dat de gedachte z'n hoofd binnenboorde, dat voor een ware heiden het kristendom niets anders dan heidenachtige toverij moest hebben betekend. Met die poppetjes van Jezus en Maria als afgodsbeelden. En al waren er juist andere kristenen die dat bestreden... al heel lang, zelfs via beeldenstormen...

‘Kom,’ zei Abdullah zich voorover buigend en Atti in het gezicht aankijkend, ‘híj hoeft niets van niemand te geloven. Níemand hoeft ook maar iets te geloven zonder te weten wat er om hem heen gebeurt.’

Een wijsheid die diskussie met zijn blijkbaar orthodoxe vrienden opleverde. Allah bepaalde immers de gang van zaken op deze o zo wereldse wereld.

Dan terwijl zij hun mond werk gaven met meningsverschil en diskussiegevaar, bedacht Atti dat dit laatste net zo roestig was als dat bijbelse verhaal dat verklaarde waarom de neger altijd onderdanig zou blijven aan de blanke.

Dat verhaal van Cham en zijn twee broers, de blanke Sem en de derde, Jafeth. Was dat verhaal over Noach niet eeuwenlang lotsbepalend geweest voor kristelijke onderdrukking en uitbuiting op grond van racistische uitleg der bijbelen? Wiens zonen waren zij eigenlijk, deze oosterlingen?

Volgens rastheorie hoorden ze bij de blanken. Andere theorieën gaven ze

meer bestaansrecht als een soort halfblanke, wat prima passen zou bij hun status als zonen van Jafeth. Jafeth die de broer was van Sem, de eeuwige gezegende blanke. Hun middenpositie als ‘komend uit grote kulturen, maar toch minderwaardig’ leek daardoor alleszins verklaard. Zij zouden tussen neger en blanke de indiaan hebben kunnen zijn. Ook dat klopte. ‘Als ik zie wat er om me heen gebeurt, kan ik het zonder meer niet geloven,’ wierp Atti handig ertussen. Hij bracht allerlei wantoestanden in de maatschappij ter sprake: politieterreur, achterstelling, diskriminatie. En dat alles uiteraard tegen ethnische minderheden.

De doem was doem en hoe je'em ook verklaarde, moest welke-god-dan-ook maar weten. Eén ding bleek voorjaarszonneklaar: het lot van de ongelukkigen leek met de nieuw geworden lente opnieuw tot in de nadagen van het mensenleven verlengd.

Bij het afscheid, later, werd braaf door twéé partijen, ieder apart, de rekening betaald. Zon bléef daar schijnen.

Die avond zou hij weer bij Anna gaan. Vaker! Vaker! Een sprankelende hoop sloeg vlammen uit zijn hart. Er gloeide vuur, diep over alle wegen, elke beweging vervuld van het levensdankbare. Hoe had hij haar niet lief, warm lief! En toch... als hij eraan moest denken dat[...].

Hij vermande zich. Beloofde niet te wijken voor welk ongerief of kwaad dan ook. Al moest hij weer die weg passeren, eenrichtingsweg, waar die reggaezaak was, hij zou gaan. Hij zou niet letten op welke leus op welke muur dan ook gekalkt. Hij zou ervoor zorgen dat geen enkele automobilist, blank noch zwart en zeker geen racistische, z'n agressie via het verkeer op hem kon afreageren. Indien het moest zou hij zich wapenen, met woorden. Verweer! Verweer! Niet alleen tegen de dingen van de dag, ook tegen de beladenheden van gevoelens die hun grond hadden in oude bronnen waar vergiftigd historisch water uit vloeide. Er mocht geen enkele invloed uitgaan van wereldwijd vertakte wanverhoudingen op hen, hij, zij, Anna, Atti, beide!

O dat de wereld hun gelukswereld niet schennen zou met de beladenheden van de rassen, de natiën! Waanzin tastte bijna altijd het gezonde deel der hersens aan. De waanzin der wereld tastte de mens aan, helemaal. De zon zou blijven schijnen, diep, tot diep in de nacht, hij zou er wel voor zorgen. En de blijdschap die het voorjaarsweer beheerste zou hij meenemen voor haar, de hele weg lang, overal langs komend met een glimlach. Het gevoel zou schitteren vanuit de bodemzee der duistere geluksspelonken. Het schijnsel dat plezier heette zou de wateren der ziel verhelderen tot de langste dag. Deze dag! O licht uit licht uit niets liever dan liefde!

Hoofdstuk drie

‘11’

Mtata Bosu, yemayoro, nanabo'o he...
Mtata Bosu, yemayoro, nanabo-nabo,
nabo-yemayoro,
na wan Dagwe e lolo...

Zo zongen oude monden 't lied van de god Bosu die nederdaalde in het lichaam van de slang. O de slang, dat eeuwige kruipsel overal, over de landwegen de boswegen, de boswegen de waterwegen, de waterwegen en de lucht. Overal was er een kon takt met Al dat Andere: de god. Twee zielen had hij, twee gezichten. Eén was de Uil, de Bevlogene, die van oorsprong Sunsundamba heette. Dat andere was de Slang Bosu, met name Bosu Yemayoro. Hij was een heel speciale slang, de slang der slangen.

De Mandinga-negers kenden hem. De Karabali-negers kenden hem. De Musundi-kongo's meenden dat ze hem kenden-kenden. De kleine, rooie negers met hun Ganganaam hadden kennis met al zijn goddelijke delen. En de Lukumi's vereerden hem zeer ongekend.

Alle nieuwnegers van Jamaica, Cuba, Suriname, Guyana, Brazilië, Haïti, overal waar het zwarte zweet gedragen was in slavernij, zij kenden hem, aanbaden hem. Was dat niet op z'n minst onder de naam Tata, de gouden titel, de aanspreektoon, dan onder de verbastering van Mtaa, of Tá, of Tao.

‘Mjongen...’ sprak de oude negerslaaf Esthello weer een keer tegen Matthias. Hij was de keuken, een palmhut met lemen wand, weer binnengevlogen, uit het niets. Het was een dag waarop de broeders baden in retraite. De Arrowakken waren stil. Ze sliepen in hun hangmatten, zweetten van zonnewarmte of prevelden een nieuwgeleerd kristengebed, maar dan stiekum met hun heilige kralen in de hand of onder het lichaam geschoven.

‘Mjongen Matthias...

De geschiedenis is álles wat er gebeurd is. Wat wij kennen, dat wat we zien, is enkel dat gezicht d'rvan.’ Hij lachbekte.

‘Chchmmm... zoals die ogen van een uil, noem het owrukuku, noem het sunsundamba, noem die uil zelfs uil zoals hoe kristenmond 't zegt.

Je ziet die ogen 's nachts, groot, grootmachtig, vol wonderbaarlijkheid. Maar je weet: is dat líchaam vangt de prooi! De klauwen die je *niet* ziet, verborgen tussen struik of holle boom, zijn zíjn gevaarlijkste wapen. Tata Sunsundamba!’

Weer lachte hij net ofdat hij iets heel speciaals voor ogen zag. Aay, z'n mensenoog die keek! Aay, z'n mond die praatte, terwijl zijn handen het werk deden dat hem opgedragen was!

‘Ik ben in die Beribisi geweest, zonet zonet. Ik heb gezien, die slaafmensen. Ze waren suiker aan het kappen. Anderen droegen bossen kapriet op hun hoofd. Weer anderen waren al bezig verderop met malen en koken in grote kuip. Suiker maken ze, mjongen, suiker voor die verre land van ze. Suiker uit onze zweet...’

Op dat moment kwam een der Arrowakken binnen. Aan de ingang van de keuken bleef hij staan. Een fiere indiaan. Zijn naam was Piccí. Vroeger zo, diende hij de indiaanse goden als medicijnman, bogayé. Nu was hij kristenman gedoopt.

Esthello keek hem aan, diep in zijn bosogen: ‘Wat wil je hier dan?’

Hij was zout daar komen halen. Was bezig vis te barbekotten tussen bananebladeren op een houten stellaasje. Hij had die rookgeur mee met hem. Zijn wens maakte hij kenbaar aan Esthello door eerst met zijn middelste vinger aan zijn tong te likken en deze daarna in zijn opengehouden handpalm te strijken.

De ouwe Esthello schudde hoofd met: ‘Nee, ik heb niet genoeg.’ Maar Piccí op zijn beurt dacht dat hij, Esthello, hem ondanks de duidelijkheid van dat gebaar niet begreep. Dan ineens begon hij met Matthias te spreken.

Aay, kleine Matthias! Kijk no? Hij was door de kristenbroeders speciaal opgevoed om met de indiaan te kunnen spreken. Kinderen? Kinderen leerden immers alle talen snel. Zij droegen in zich - ongeschonden - de oude geest der aardoude wereld. Wanneer je in hún ogen keek, zag je meteen heel de essentie van geschiedenis. Was deze jongen er niet om het grote onbegrip tussen blank en rood, tussen Sem en Jafeth, te overbruggen? En al zou dit gebrek aan kommunikatie wel driehonderd jaar duren, hij mjongen Matthias was er om het tijdelijk te overbruggen. Net zoals

hij op dat moment ook de kloof overbrugde tussen Cham en Jafeth, neger en indiaan.

Snelsnel vertaalde hij: het was noodzakelijk, dat zout. Esthello gaf, uit een houten vat met deksel, al was 't maar weinig. Dan ging de indiaan, knikkend met dat hoofd vol taaie haar in een bando. (O, wie zou weten dat Esthello hem allang begreep!)

‘Geschiedenis is een vrouw!’ riep die Esthello opnieuw uit, z'n volgens hem onderbroken verhaal van voor hervattend. ‘Een blanke vrouw, machtig als de eigenares van een grootplantaasje! En blankwit ook, want alleen zij hebben de macht om over ons te zeggen, zodat wij in hún termen bestaan. Chm! Ija, ... zo'n mooigeklede vrouw met geparfumeerde handschoen van civetkatlucht, gemengd met muskus, gemengd met neroli-olie...’

Matthias keek. Rare granpapa no?, die Esthello. Zó kon hij volop aanwezig zijn, zó kon hij weg zijn, wég! Hij kinsde zeker, voelde Matthias, al wist hij niet precies wat het kindszijn inhield. Maar zo'n ouwe en veelbereisde zoutwaterneger...

Hij hoorde met z'n oor opzij z'n hoofd heel duidelijk hoe de Piccí - nu eigenlijk Petrus gedoopt - tegen een andere indiaan stond te vertellen dat Esthello de duivel moest zijn.

‘Jawaho curripi Esthellohipi!’ klonk het.

Esthello zelf *deed* alsof hij het niet hoorde. Zelfs, alsof hij het niet wist, niet die betekenis ervan kende. Als veelbereisde negerhulp van een kontroleur had hij duizend keer meer ervaring dan een kinderkop. Chm! En wie wist buitendien niet makkelijk genoeg dat Jawaho de duvel betekende, de grote boosaardige hoofd-kwaaigeest? Dat de grote god Cururemanne hem in alle opzichten bestreed?

De indianen met hun oorspronkelijke heidengeloof hadden, zelfs nadat ze tot kristendom waren bekeerd, onder leiding van hun bogayé Piccí een grote en gladde steen in het kamp gebracht. Figuurlijk zou dat de steen des aanstoots kunnen heten. Want de broeders Schuhman en Güttner hadden fel geprotesteerd. Vooral toen ze hoorden dat het tegen de duvel was. Wijselijk hadden ze de steen bij de ingang van het kamp laten liggen om die indianen niet wederom te laten vertrekken. Ze lieten een gat erin hakken, plaatsten triomfantelijk een kruis er bovenop. Maar alle negers die op noodzakelijke visite kwamen, bijvoorbeeld als proviand werd aangesjouwd, vermeden die steen als de pest.

De Arrowakken zelf noemden deze steen de steen der afweer die levenskracht uitstraalt, oftewel Lifisto. Dat kwam omdat een Engelsman die

zulks ooit zag sprak van Living Stone. De Duitse broeders lieten wijselijk het Stein des Lebens weg en beperkten zich tot Dummstein.

Er heerste in die tijd een geheime ziekte. Eén grote koortsgolf trok door al de koloniën. Het was een kwestie van braken, poeplozen, liggen zweten in een doodse drift. Die oorzaak was aan de geneesheren onbekend. Men verzorgde de zieken met water geven, desnoods inpompen, en natte lappen over het lijf om ze niet te laten uitdorren. Omdat men geen andere naam ervoor wist en omdat men weinig ervan afwist, werd gesproken van *tropisch vuur.*

Het hoofdkenmerk der ziekte was dat men binnen korte tijd jaren ouder leek. Geen wonder. Het was een slopende aandoening en nog wel in dat slopende bestaan onder gods zon bij de navel van de evenaar. Tientallen zonen van Jafeth waren al geveld, evenals vele blanken. De indianen geloofden dat Jawaho deze ziekte heimelijk had meegebracht om wraak te nemen voor al die uitleveringen. Zij, de indianen, zowel Arrowakken als Caraïben, brachten de wegloopnegers immers terug bij de blankkristenen om hun beloning te innen. Dat vangen ging natuurlijk niet zonder geweld, soms gifpijlen.

De blanken hadden toch altijd verkondigd dat de zonen Chams, de zwartnegers, de natuurlijke vijanden waren van de indianen. Als zij ze niet stiekum opaten, dan kwamen ze vol yumbi, kwaaie geesten, op ze af in het holst van de nanacht. Dan werden de indianen ontvoerd, gedragen op de wolken. In Afrika werden ze dan als vee gehouden. Vooral de Massai met hun eeuwige steppen onder de godsberg Kere Nagya (Mount Kenya) zouden grote grote kudden indianen veranderd hebben in tamme antilopen, die ze stampend met de voetendans - staf in de hand - voortdreven.

De Kongo's zouden ze opeten met huid en taaihaar. De Kikuju's zouden ze braden aan de speerpunt. De Bantu's zouden ze villen en hun rode huid gebruiken als dekmantel voor de jacht: een groot en rood schild dat elk wilddier in zijn ban gevangen hield alsof het eeuwige vuur in de steppe was geslagen zodat het beest van schrik alleen verlamde.

En de bosjesmannen met hun kleine gestalte zouden de indiaan met honderden tegelijk besluipen als ware hij de Rode Reuzenos die een seizoen lang het voedsel aan de mond der dorperen verschaft. En de bange indiaan verweerde zich tegen deze zwarte indringer van wie zulke gruwelen waren verkondigd. Uiteraard door hen die het woord van Kristus de ganse dag lang tussen tong en tanden uitkauwden. Kraste daar niet de blankstaartzwaluw dit:

‘Een wonder komt ons hier voor ogen,
Gewerkt door 't krachtig Alvermogen
Van 's Heylands Geest, in onzen dag.’

Voor zover zwaluwen konden krassen klónk het inderdaad. Esthello met zijn zuivere oraal gehoor, hij hoorde dat van verre. Hij krabde zijn keel. Veegde zijn voorhoofd alsof hij iets wegdrukte, al kon Matthias niet zien wat.

‘Mjongen...’ zei hij fluisterachtig, ‘een oor kan heel veel horen zonder dat een hoofd weet wat 'n ding wil zeggen. Hier, dit is de betekenis van mijn bekentenis: jij bent een negerkind, al weet je niet wat dat wil zeggen helemaal. Later... later...’

Hij slikte slijm.

‘Maar nu moet je alvast één ding weten. Zie je, ze zeggen van ons negers, overal waar we zijn, dat we heiden zijn, geboren om afgod te dienen in het *bukken & aanbidden* van ze. Weldan: zíj, die witkristen, is zíj zijn de ware heiden! Maar zeg niet dat ík je dat heb gezegd. Dankzij hún heidenschap zitten wíj hier, en opgesloten.’

Hij krabde zijn kin. Hoorde hij iets?

Een blauwbek-witstaart vink tierelierde dit: ‘Wenn ich mir das Volk hier ansehe, so muss es mich schmerzen.’ (Als ik naar de mensen hier kijk, dan krijg ik een gevoel van pijn.)

Kijk... kijk Esthello's oren bewogen op en neer. Wat klonk er ook weer? De stem van een vogel die in het aangezicht van het volk, o wijdse blik!, pijn kreeg in het kleine vogelhart? Laat mens nie lachen...!

‘Mjongen, laat ons denken aan ons dagelijks brood.’

Dan nam hij ineens vaart, ging uit de keuken, de hoek om en verdween gezwind. Wat een haast ineens weer no?

Matthias stond. Rook hij niet iets? Eten? Eten waarvoor je beter de waarheid kon verzwijgen, omdat je smoel van de machthebbende niets meer te vreten kreeg als hij iets onwelgevalligs hoorde? Zoute vis, cabajao, zag hij en manden vol met andere eetwaar. Dat die Esthello zomaar ging en alles open liet! Vreesde hij niet een kleine diefstal? Ach, die vergeethoofd van een ouwe bok die hij was!

‘Esthello? Esthello, gi ma wan baaha!’ vroeg hij op kinderlijkste wijze een banaan uit al die rijpe trossen die daar hingen. Maar Esthello, buiten,

antwoordde niet. De damp van gerookte vis sloeg aan. Wolken warsden voorbij aan lucht. Stof sloeg z'n deeltjes, honderdduizend, in een vlaag van wind in het oog. Matthias bedekte zijn gezicht in een refleks. Op dat moment, zwartzwart de blik, hoorde hij ineens en scheurdiep door het gehoor, hoe een uil kraste tussen het hoge wied.

‘Esthello...!’

‘12’

Boven de zee (zingt een oud lied) liggen de havens verborgen, die de faam zijn van mijn voorouders. En de havens zijn ver van het vasteland. En het vasteland is mijn moederland. En ik ben in de wereld geworden, een kind uit een haven aan zee.

Het begon Atti op te vallen dat een van zijn belangrijkste vragen niet werd beantwoord. Behalve letterlijk wie zijn voorouders waren (dat kon hij, en zóu hij ook gaan uitzoeken via de burgerlijke stand in zijn geboorteland) was er geen duidelijk antwoord op de vraag: wie waren al die negerslaven uit de diverse kolonies?

Behalve dat zo'n antwoord gekompliceerd, héél moeilijk zou zijn vanwege de grote diversiteit aan stammen en enorme aantallen individuen, kreeg je te maken met absurde versimpelingen. Waren slaven slaafs? Waren slaven ooit in alle historiën samen echt slaafs geweest? Waren slaven altijd afkomstig uit rassen die van nature minderwaardig waren? Of begon het juist met de aanval van afgunstige konkurrerende kuituren die een bloeiende kultuur aanvielen? Zou in dat geval de slaaf van oorsprong dan toch edel zijn, hoe dan ook? Was slavernij een soort natuurwet? Maar vooral: wie waren al die negers werkelijk?

Dit zei de kristenbijbel over Noach en zijn zonen (Genesis IX:18-29): ‘De zonen van Noach, die uit de ark gegaan waren, waren Sem, Cham en Jafeth; Cham was de vader van Kanaän. Deze drie waren zonen van Noach, en uit dezen is de gehele aarde bevolkt.’

‘Bullshit!’ dacht Atti en hij spuwde. Maar hij bedacht hoe volgens duidelijke gegevens de negers in de werkelijke historie tot diep in de slavernij geen godsdienstonderricht mochten krijgen. Ze waren immers barbaars. Vooral afgodisch, *buigende & dienende.* Geen lezen en schrijven

waard. Maar absoluut niet geschikt om met rust te worden gelaten opdat zij zich in hunne afgoderijen perfektioneerden. Ook dat dus niet: geen kristendom, maar vooral ook geen heidense barbaarsheden gepraktiseerd!

Atti z'n oog was met een ongenoegen over de letteren gegaan. Zie de bijbel:

'En Noach werd een landman en plantte een wijngaard. Toen hij van den wijn gedronken had, werd hij dronken en hij ontblootte zich in zijn tent. Toen zag Cham, de vader van Kanaän, zijn vaders naaktheid en hij vertelde het aan zijn beide broers...'

Het was hier dat Atti weer niet stil kon blijven zitten lezen op z'n bil. Hij wraakte. Op wie deed er voorlopig niet toe. Chm! Wat een misdaad! Zijn vaders naaktheid te hebben gezien! Alsof de natuur katastrofes meebracht omdat de natuur de natuur zou zijn. Zouden de Kalvinisten daarom proberen alle natuurlijkheid uit de menselijke geest te rukken? Wat in feite een zegen had moeten zijn: de naakte aanschouwing van het wonder dat het lichaam is als schepsel gods... werd een vervloeking voor de neger.

En Atti onthield, met een dikke D, dat Cham de vader was van Kanaän. Het was natuurlijk geweldig mooi geweest dat toen de negers eenmaal mochten leren lezen en schrijven - niet zij, maar hun blanke ziel moest worden gered - er een *neger*bijbel aan te pas kwam: op maat gesneden voor de wilde kinderen der wildernis. Zo konden zij zich uitermate identificeren met het verhaal over hunne vervloeking.

'Is het daarom dat mijn grootmoeder steeds weer ons lastig valt met dat kindse gepraat over onze vervloeking?' vroeg Atti zich af. Hij was bij een raam gaan staan dat groot en wijdopen kon slaan. Maar het venster bleef gesloten, voorlopig.

Als kind, wist hij, was over zijn krullebol geaaid: 'Kom hier, me kleine duiveltje. Ke, ach! Wat zal ik doen dan? God heeft jullie nu eenmaal zwart gemaakt, dus zal ik jullie aanvaarden. Al zijn jullie zwart, jullie zijn gelukkig niet zo houtskoolzwart als die vervloektese grote negers hiernaast met hun wilde kabaalmakerij! Baya, God had medelijden met jullie kunnen hebben. Waarom zo, heeft Hij jullie geen gladde haren gegeven? Hij heeft jullie eerst een negersmoel gegeven. Dan weer heeft Hij dat *potverdomme* op jullie hoofd gezet, harde harde krenten!'

Het 'potverdomme' sloeg dan duidelijk op het ontembaar wild woekerende negerhaar dat de wilde primitiviteit van het negerlot bezegelde. 'O welke blanke zal dat ooit nog weten?, willen weten?' vroeg Atti zich

af. Hij draaide zijn rug naar dat venster. Keek in een ruimte waarvan de muren kaarsrecht bleven staan, overeind! De werkelijkheid, zijn werkelijkheid. Maar de bijbel, het Heilige Boek des Heren, had meer verteld!: '...en hij vertelde het aan zijn beide broers *buiten.* Daarop namen Sem en Jafeth een mantel, legden dien op hun schouders en bedekten hun vaders naaktheid, terwijl hun gezicht afgewend was, zodat zij hun vaders naaktheid niet zagen.'

Komisch no? Om je negerbuik met lach d'rvan te basteren! Maar met bescheiden glimlach langs z'n zijkaak, had Atti verder gekeken, gelezen. Dat was vanaf de achtermuur waar hij naar toe liep. Waarschijnlijk om onbewust zijn kop tegen de muur te stoten. Waarom, dat wist hij zelf niet.

'Toen Noach uit zijn roes ontwaakte en vernam, wat zijn jongste zoon hem aangedaan had, zeide hij: "Vervloekt zij Kanaän, een knecht der knechten zij hij voor z'n broeders."'

Het was hier dat het boek uit Atti's handen viel. Verbijstering! Het stond geschreven. Hij had het niet willen geloven, dat eeuwige verhaal wat steeds opdook. Via de ouderen, de ouwe generaties, via beschrijving van slavernij, allerhande boeken, pamfletten, geschriften.

Iets leek hem, Atti, te willen vasthouden. Hij wilde weglopen, hij kon niet. Iets leek hem naar dat raam te willen drijven, achteruit, armen gespreid, alsof hij liep met een deken, een doek, zijn eigen winterjas desnoods om het uit te werpen over een wereld, een blankbelichaamde wereld, buiten, buiten. Maar... het raam, het bléét gesloten! Hoogstens, de tocht sloeg binnen. Atti was heftig in zijn ademingen.

Omdat een neger de lui van zijn vader gezien had zou hij voor eeuwig, voor allereeuwig zelf de lui mogen zijn no? Niet dát zat hem dwars, niet dát zat hem ergens aan zijn Attikeel te wurgen. Het was iets ánders, nee, zelfs niet de grote gevolgen die dit stukje had gehad voor de historie - de *blank*geschreven geschiedenis. Nóg was het iets anders.

Hij zag de beelden van het kinderhuis voor zich: de oude nene's, grootmoeders, vrouwen op leeftijd. Ze stookten houtvuur, harkten, maakten vissen schoon, slachtten de kippen of doksen, temden honden door te trekken aan hun staart of oor, of met houten tiptip als slippers naar ze te werpen. Temden de kinderkudde die aan hen toevertrouwd was eveneens met harde hand. Vertelden verhalen, *deze* bijbelse verhalen. Vervloekten hunne negeren om hun laagwater-karakter, hun ontrouw aan de vrouwen, hun schamele inkomsten, hun spreekwoordelijke luiheden. En hun barbaarse drift om hun kinderschare per jaar met minstens de faktor twee

te willen doen vergroten.

Maar niet dát!, niet dat zat Atti hoogdwars. De moeders waren weg, of gaven beebies borsten, meestal enkele die de grote kinderscharen menden als kudde, onderwijl zwaaiend met hun grote borsten en soms daarbij emmers sjouwend, kind op de rug gebonden, kind aan zijbuik, kind behendig op de arm, kind aan borst onder werk, kind op de schouders, kind zelfs aan de rok hangend. Zij schilden, sneden, kneedden, wat er maar te doen viel.

Niet dát... niet dát...!

De sjouwende vaders, de zwoegende vaders! Niet dát! De huilende kinderen, lachende kinderen! Niet dát! De zwepende nene's die ze temden... niet dát!

Het was de mond die zulke dinges zei, over de vervloeking des negers, *de negermond!* Deze mond was het! Want dezelfe persoon die de vervloeking uitte aan de kinderschare (‘Kom hier je potverdomme kammen!’), deze zélfde zélfde persoon strekte daarna de handen uit. Het was deze zelfde persoon die als het kind verdriet had, buikpijn, bezering aan een steen... zie: dezelfde hand streelde het potverdomde haar tot troost. Dezelfde mond sprak troosttaal uit: ‘Kon mi pikin, kon mek' mi trowstu ju...!’

En het raam bleef verschrikkelijk gesloten die dag.

‘Voorts zeide hij, Noach: “Geprezen zij de Here de God van Sem, maar Kanaän zij hem tot knecht. God breide Jafeth uit, en hij wone in de tenten van Sem, en Kanaän zij hem tot knecht.” En Noach leefde na den vloed driehondervijftig jaar...’

In de bijbel stond niets van Nanabru-Nanabro. En uilen waren des duivels.

Een grootgroot tumult was in de straat ontstaan. Buiten stond De Godfather te tieren. Er was een stencil de rondte in gegaan. Dan stel je voor! Met Zijn naam eronder! Er stonden dingen in die precies zo luidden als de leuzen van het Viking Front, de jeugdige fascisten die de buurt terroriseerden. *Alle nikkers eruit geknikkerd! Het vreemde tuig moet van het blanke paard! Gaskamers en granaten zullen ons de vrede laten!* Er stond veel meer, veel meer.

Atti schrok toen hij, na dat kabaal te hebben gehoord, dat tieren en die beschuldigingen aan zijn adres (wat had hij dan gedaan?) de trap afging en inderdaad in zijn brievenbus het stencil vond. Hij wraakte. Vroeg zich

af in verwondering of dit wel het produkt was van zijn blanke buurman. Die ene daarboven, die gebeld had, enige tijd terug. Dat kon toch niet? Hij zelf, Atti was erbij betrokken voor zover hij een circulaire of iets dergelijks had aangeraden. Maar dit? Dit moest dat produkt zijn van iemand ánders.

Als De Godfather beweerde, vloekend en al, dat het onmogelijk van een blanke afkomstig was, van wie zou het dan moeten zijn? Wíe zou hem zwart maken? Hij stond toch al bekend onder de naam van vreemdelingenhater. Dan wat nu? Zou er toch iemand anders...

De telefoon ging bij Atti's proberen over, maar die buurjongen, hij nam niet op. Blijkbaar niet thuis no?

De Godfather had zich verzet. Legaal tegen verbouwing, allerlei krotternij. Van de blanke *in*boorling zowel als de nieuwgekomen *aan*boorling: Spanjaard, Turk, Marokkaan, Chinees, Antilliaan, Surinamer, vele, vele nationaliteiten, allemaal verzameld in die kapotte buurt. Ze floreerden bij de gratie van woningen die allang op de nominatie van brandstapel, nou ja, puinhoop hadden gestaan. Er wérd ook afgebroken, hele rijen huizen. Maar voordat dat zover kwam waren er hele uitzettingen.

Straat afgezet. Agenten wemelen met honden. Brandweer, bulldozer, dragline met grote ijzerbol eraan om onmiddellijk na ontruiming kapot te slaan. Stof, gruis, stofwolken, alle ouwe auto's, nieuwe ook, weggevoerd. Maar de ouwe meteen naar de sloop. Hondepoep door de druktes sterk verminderd. En volk, volk om toe te zien, dat hele leger van werklozen. ‘Mannen... voorwaarts!’ En de gebarrikadeerde ramen werden stukgeslagen, dat jongvolk ontvoerd in bussen, knuppels d'rbij, hondebeet, aksie! Het ging altijd zoals een regisseur het nooit kon bedenken. Want naast gebruikelijke matrassen, verf, stenenregen en wat er meer aan te pas kwam, had je die kleine onverwachtse wendingen.

Zij die niet huilden maar als toeschouwer met tranen in de ogen per ongeluk een gebroken oog opliepen door een vliegzaam projektiel. Zij die hun ouwe droom, hun ouwe woonhuis, vernietigd zagen. Zij die als buurtverhuizer (hadden her en der gewoond) merkten dat er ineens geld uit een opengereten vloer kwam, geld, waarop ze jarenlang hadden gelopen zonder het te weten. Ga klaimen no?!

En zij die hun stille hoop verloren om ooit nog daar te wonen, daar, waar een paar jaar geleden hun geliefde uit dat o zo beminde venster hing... ‘Ik heb het gedverdemme niet gedaan!’

Wie dan? Wie? De Godfather tierde daar, bij die bloemenzaak voor de deur. Hij wees met vinger aan de hand. Eerst richting TREFU. Dat was een

jeugdcentrum voor buitenlanders, voor die zwartjes, weetjewel. Hoeveel keer was de polisie alweer op bezoek geweest? Juist ja, legio! En tegenwoordig wemelde het van andere spuldealende aanboorlingen: Turken... Jugoslaven...

Hij wees weer, de Godfather, met een machtig vèrstrekkende blanke vinger: die vinger ging naar dat huis wat was verbrand, daar om de hoek. De bezoekers der Moussem, het jaarlijkse gebeuren, oogstfeest onder de Marokkanen, hadden hun sporen achtergelaten. Eén grote brand met veertien kinderen. Sensatie! Dra-ma...! Brandweer was geweest, sensasie! Polisie was geweest! Sensasie op sensasie! Springpartijen, gevechten zelfs met hen die de gelegenheid te baat wilden nemen om meteen alle aanboorlingen (‘dat ellendige tuig dat het van onze welvaart mot hebbe!’) eruit te smijten. Huisraad vloog hier en daar eruit en bepaald niet wegens brandgevaar.

Aan de andere kant: zwartjes die van de gelegenheid gebruik maakten om te zakrollen: ‘Kijk, brand! en ik heb je portemonnee, hechéhé...’

Chinees restaurantje potdicht: via kloset snelsnel dat ‘spul’ weggespoeld. Stel je voor dat al die polisie ging huiszoeken omdat de straat zo mooi was afgezet! Maaaaannnng! Het zou een ramp geven.

En de Rasta-bende die de andere buurtbewoners terroriseerde was ondergedoken, tot onder de brandbaarheid van hun matras. Een enkeling demonstreerde zichzelf openlijk in zijn kleren: ‘Polisie hier massaal aanwezig. Dan wát?!’

Die vinger wees weer, de Godfather zijn richting gevend van het besproken onderwerp aan mond. ‘Zie je díe daar...’

Dat sloeg op die Hindoestanen. Hadden ze hun feestje gevierd alweer, met kabaal en vreemde stinklucht? En daarna hun wraak op hem genomen? Of die Spanjaard die nooit over Sevilla wou praten? Over zijn, ja ‘zijn’ zon die men ging plukken met bruin worden? En als men eenmaal terug was hem uitschelden voor ‘bruine tuig dat stinkt!’

Nee, niet díe! Niet wie dan ook, de krakers, de jeugdbende, de hondepoeplaters, de wanbetalers. De Godfather wees naar Atti z'n huis: hij, híj zou het hebben gedaan. Die stinkneger!

‘13’

Drie eeuwen na 1600 - tóen slaventijd - zou het nog altijd zo zijn dat de negers goden dienden. De goden ín de mens, de goden buíten. Goden & geesten opgeroepen, konden de mens bezeten houden. De oude geesten waren overal, van Afrika, van het nieuwe kontinent. Men kende de Afrikaanse geesten, Kromanti-oi..., Vodu, vele vele.

Men kende de indiaanse geesten, met het karakter van de indiaan, Kribisi, Arwaka, degenen die men leerde kennen op het nieuwe kontinent. Een Indiaan deed nooit moeilijk, behalve als je hem moeilijkte, lastigde en treiterde. Hij hield van *dran*, sterke en pure rum, of *kasiri* de indiaanse drank uit suikerriet, of *toniki.* Dan kwam hij, Indiaanse geest, aan het negerhoofd. En de bezetene gedroeg zich vredig.

Er kon ook iemand anders komen, andere geest: een blanke officier, ja, op een paard rijdend in een droom. Hoeveel negers meenden niet dat ze ‘een blanke’ op zich hadden? Dat ze, zeg maar, een blanke geest hadden in hun ziel, een blanke beschermgeest. Liefst met blond haar en grote blauwe, heldere ogen, intelligent! En knapmooi! En beschááfd! Wanneer een neger zulke geesten over zich had, kwam er een oud uniform aan te pas. Of op z'n minst móóie kleren. En nette, gedékte tafel. Al was die geest de yumbi van een vieze soldaat uit het koloniale leger, soldaat die honderden negers had afgemaakt, soldaat die ongewassen stonk als de duvel, met vieze zweren, kraperend en stomkoppig als satan z'n achtergat, déze blanke geest uit 'n ver verleden ‘vereerde’ een neger: hij verwaardigde zich om op te treden, een negerlichaam te bezetten. Dan werd hij ook ontvángen door een schoongeklede neger, schoen aan voet, blinkende nieuwe schoen met witte kousen. Tafel gedekt met witte kleed. En... sjampanje geserveerd! Ija!! En beschaafde taal gesproken, geen wilde bosdans! Maar wanneer een neger met een neger uit het verleden ‘astraal kontakt kreeg’: wanneer de medicijnman in het hoofd van een nu bestaande neger, een zwarte vooroudergeest opriep... Dan pas was het mis! Want de Aabo-neger uit het verleden, of de Musundi-Kongo, welke neger het ook was... hij nam wilddadig bezit van de levende, en ging tekeer als Apuku! Ging tekeer! Ontembaar! Moest nodig rollen in het stof! Moest nodig het bos in rennen! Moest nodig allerlei onbeschofte seksuele driften (ija!) ontplooien door de omstaande dames her en der in hun vrouwsdelen te willen betasten!

Of tragisch genoeg... de wilde zwarte geest kon iemand voorgoed het bos

in laten lopen, net zoveel laten wilddansen tot hij dood viel, of gaan verdrinken in de rivier. Hoeveel mensen hadden op die manier geen ‘winti’ gekregen met kwalijke gevolgen? Dat alles kwam enkel door de neger in de neger.

‘Maar... laat die negertori no?: vergeet voorlopig dit zwarte thema.’ Iets in hem zei het, Atti, die dag, die prachtvolle dag met een lucht als een beauty! Hij was opgestaan, zingend van zon, met glans van het menselijk verstand aan hoofd. De nacht lang, minstens driekwart daarvan, had hij liggen lezen. Een houding die bijna kramp gaf.

Dan 's ochtendsvroeg was hij ontwaakt. In de helderheid van het licht der lichten dat bewustzijn is, stond hij. Eerst in de keuken badend. Daarna thee drinkend naast aktualiteit. Er was elders een oorlog uitgebroken naast het bereiken van een wapenstilstand ergens. Voor de rest een voorspelde prachtdag.

Atti had zijn kleren aan zijn lijf gezet: eerst een gewone spijkerbroek. Dan een hemd van glansstof in die broek. Geel, mooi hemd ook, gekregen van een geliefde. Boven de open schoen aan voet zweefde een heel lang Afrohemd, prachtig paars met grote vogels.

Om zijn hoofd een rode doek van satijn met die uiteinden daarachter wapperzaam. Dan een kralenketting, rood en mysterieus (hij als een oermythedragende godheid zelve) om zijn nekwerk geworpen. Zo stond hij voor de spiegel voor een laatste tjek.

Het was op dat moment dat hij schrok. Kijk, zo jong en witte haren aan zijn slaap. Hoe kon dat nou? Was hij onder vervende mensen door gelopen? Hij meende zich niets dergelijks te herinneren. Wel dat er eens vreemde blikken op hem waren gericht, zo van: ‘'ns kijken wat jou dáár scheelt!’

Nee man! Dit kon niet. Hoe plotseling zo? Hij, jonge jonge Atti. En in die paar weken die hij zichzelf niet gezien had meer, eigenlijk de laatste week, had hij witte zijhoofd haren gekregen?

Misschien, dacht hij, zou men voor zijn geluk gedacht hebben dat hij ze witverfde. Punkmode overal, rood, blauw, groen in de haren. Dus waarom een neger geen wit? Buitendien: hij jong van bloede!

Hij verwenste zichzelf met het voor hem zeer ongebruikelijke ‘m'mapima!’ Later, als hij terugkwam, zou hij iets eraan doen. Niet die prachtige aankomstige dagen lopen bederven, nee. Zeker niet nu hij zulke mooie kleren aan had, echt exotisch uitziend. Hij deed het eigenlijk nooit, zulke kleren dragen. De buurt was gewend met het burgermansoog hele scharen vreemdelingen te mogen aanschouwen tussen alle hoopjes honde-

poep. Wandelende joden, ouwerwets gekleed. Arabieren met hun fezje. Marokkaanse vrouwen in langjurk met grote bedekking van hun bovenlijf. Andere klederdrachten tot zelfs aan koromisi's toe.

In de tuin achter dat blok huizen was er twee weken eerder een groot feest geweest. Het leek wel Mother India. Dus so what? Om ‘vreemde’ kleren, zeker die van de aanhoorders, hoefde niemand vréémd op te kijken.

Met het gevoel dat hij iets beschermds achterliet, ging hij de straat op, trap afdalend. Hij zou eerst bij een vriendin gaan in West. Daarna zijn neef opzoeken die met een javaanse samenwoonde. Daarop weer de stad in gaan, onder andere om een chick te zoeken. En natuurlijk ook om het geleende boek weg te brengen naar het Instituut Royale.

Op de trap had hij het gevoel van een spin die langs een dunne draad zich omlaag liet glijden. Maar in tegenstelling met de spin voor wie de draad nooit brak, zou hij best een keertje kunnen uitglijen en zich in een poging het deurtouw te grijpen de nek breken. Zo waren menselijke dingen nu eenmaal, niewaar?

Buiten was het fris, nog lang niet echt warm. Er waren weinigen op straat. Een telefooncel stond verlaten bij de tram die langs een pisbak voorbij raasde.

‘Sjecses!’ riep Atti, ‘Ik heb deze gemist.’ Wachten dus op de volgende. Is staan stond hij te staan, toen hij ineens achter zich hoorde: ‘Mammie, kijk! Een Afrikaan!’

‘Nee joh,’ hoorde hij geduldig zeggen, ‘dat is geen Afrikaan. Dat is een Spanjaard.’ Maar Spanjaarden, echtechte Spanjaarden, waren in geen duizend jaren zo gekleed. Het gaf echter niet. Hij was al gelukkig indien men hem geen Pieterbaas noemde. De geheime identiteitsvreugde van een aanboorling tussen de blanke inboorlingen! Andere blanken reageerden gelukkig nieteens. Als iemand gniffelde of lachte om hem, Atti, zo konstateerde hij in een mum van vijf minuten, dan waren het zijn vroegere landgenoten. Want die gingen gekleed in volkomen aangepast kostuum. Of in hemd met broek, vooral onopvallend. Dan kwam híj, de eeuwig herkenbare landgenoot, rasgenoot, de kode doorbreken no?

Black Line heette die tramlijn in de volksmond. Ze waren gewend toch, aan al die vreemdelingen, aanhoorders, aanboorlingen. Stampvol medepassagiers reed hij, Atti, de stadskern in.

Bij een kruising met een gracht stapte hij uit. Zon was begonnen met meer licht te schijnen. De gezochte vriendin bleek niet meer op het bezochte adres, twee straatdeel verder, te wonen. Geremigreerd of zo, zeiden die mensen uit een koffiebar. Een raamuithangster meende dat ze

misschien gespreid was: verhuisd onder toedoen van het gemeentebeleid. Postbode net aankomend had geen informatie.

Hij liep twee bruggen verder via een dwarsstraat oplopend naar een groot gebouw met een smalle steeg d'rnaast. Daar wist hij, woonde een van zijn neven. Aanbellen met zijn uitgestrekte arm waarvan een vinger drukte: ppprrringgg! Die deur sprong open en even later zat hij in een kelderwoning waar hij met grote zenuwachtigheid werd verwelkomd.

‘Mijn god Atti! 't Is goed dat je komt!’

‘Doe nou normaal Lina!’ Normaal? Die Javaanse vrouw van z'n neef vertelde met groot onwelbehagen dat haar man was gearresteerd die nacht. Waarom? Om niks zei ze. Hij was aangehouden bij kontrole. Zou zich hebben verzet. Zou gedronken hebben en politie hebben beledigd met het ruwste woord aan smoel. Volgens haar was hij het toonbeeld van beschaafdheid, Atti wist! Maar ze hadden hem geboeid, gesleept en tenslotte ziekenhuis in geslagen met een gebroken middenvoetsbeen en twee geknakte ribbotten. Ziezo no?

Bekende story. Atti vroeg, met hun twee kindertjes schuifelzaam langs hun ooms knie, waarom ze hem niet had gebeld. Hij, meende ze, hij was niet thuis geweest. Gebeld, gebeld, gebeld!

En het was waar. Hij had die avond tevoren zijn telefoonstekker uit dat stopkontakt getrokken. Wanneer hij leesman speelde, nee echt serieus las, mocht hij niet gestoord worden vond hij. Het was een rampwereld waarin hij zich aan het storten was, ver en verleden.

Dan kijk no?: tegelijk was er die andere wereld, vol van rampzaligheden ook, zijn dagelijkse wereld van buitenkamers leven, de straat, de straat en de gemeente, de gebouwen, het verkeer en de menselijke wezens op vierkante meters aarde strijd strijdend, vanuit hun historiese pijlendom schietend in het eeuwige Wilde Westen, de beschaafde jungle.

Ze vertelde dat een zus van haar op die kinderen had zitten letten. Onderwijl had ze spoed genomen èn haar voet. Was her en der gelopen, alle mogelijke instanties om direkte bijstand te krijgen. Had zijn werk gebeld voor hem, dat hij niet kwam wegens een ongeluk. Had advokaat in hulpdienst van de kleine man, noodhulp, gebeld en gesproken. Had geld opgenomen, pyama gekocht, niet uit een winkel maar een ongebruikte van een van haar broers. Had taxi gerejen omdat ze de Datsun, hún auto, niet kon rijén. Hij had haar altijd ervan weerhouden les te nemen omdat een mobiele vrouw ergens een gevaar betekent, zoniet op 's rijks wegen dan voor het huwelijk. En ze had iemand van een welzijnsstichting midden in de nacht geïnformeerd om de volgende dag desnoods met aksiegroep

klaar te staan.

Zo was de situatie toen hij arriveerde. Een eerste schok op deze schone godsdag. Atti zag het allemaal al voor zich komen. Behalve dat ziekenhuisdrama: aanklacht. Waren er getuigen? Een hoertje zeker? Dan lange gesprekken met advokaat naast kleinklein krantebericht misschien. Verschijning in het gerechtsgebouw. Bij een getuigenis in een parkeerkwestie had hij het zelf al een keertje meegemaakt: het gerechtsgebouw dat altijd wemelde van zwartjes, netals bij de klinieken tegen geslachtsziekten, netals bij de sociale diensten. De actieradius der aanhoorders, búiten de danstenten, zoals hij meende.

Ze verweet hem pessimisme.

‘En zijn werk dan?’ riep ze, theewater makend.

‘Dat is gewoon,’ vond Atti, ‘ook al is ook dat een beetje ongewoon.’ Ze scheen hem niet helemaal te willen begrijpen. Vooral hoe hijzelf kwam uit een gezin dat het gemaakt had. Die keurige flat. Die BMW. Wat kwam hij zeggen dan?! En zeker hij, met zijn ontwikkeling, perspektief hebbend in de maatschappij. Ook al had hij nunu geen werk. Hij lachte een lach. Zij lachte ook, eindelijk. Maar waar hij om stond te lachen was iets anders. Dat schijnbeeld der geslaagden! De betere kansdragers onder de kudde der mislukte aanboorlingen! Aanpasvoorhoede! Welvaartsinners van de schrale afkoopsom aan de verdrukte minderheden! Waar bleef dat geluid dat de kutscheet van Hoertje Europa aanzette? Een geluid dat middenvoetsbeentjes brak! En ribbekasten ramde!

Het was bij thee slurpen dat Lina ineens naar hem keek, hij Atti, met dat kleintje, Annemarie, op zijn bout en die andere, Millie, aanslepend met een houten eend.

‘Je lijkt op Robert,’ zei ze. Dan zweeg ze om deze gelijkenis van Atti en zijn neef, volbloed. Keek aandachtig naar hem, zijn ooghoek, zijn zijhoofd.

‘Ach, ga fietsen!’ wou hij in een kleine verlegen gevoelsuitdrukking uitroepen.

Toen ze hardop zei: ‘Mooi dat je Afrikaander bent vandaag...’ (Ze bedoelde: Afrikaan.) Maakte een korrigerend geluid. Wat had haar die kapitale fout laten maken dan? Wist ze niet dat Afrikaander sloeg op blanke Afrikaan, Zuid-Afrika z'n blankman? Of had het toch een andere betekenis?

‘Mooi dat je deze zonnige dag gebruikt zo! Maar ik vind niet dat je álles mag doen met je uiterlijk.’

Wat taktisch van haar om te zeggen dat die rooie hoofdband af moest. In

een ruime hoofdknik waarbij hij richting Millie met de houten eend op swingde, wierp en trok hij tegelijk die doek af. Waarom niet eigenlijk? Dat ding kon zweet opvangen maar het hield ook warmte vast, gaf je een zweterige benauwdheid van hier tot Allah's bedevaartsplaats, om het zo uit te drukken. Hij zette een dubbelbrede glimlach op: beauty on the head!

‘Niet dát bedoel ik. Hé! Je kan toch niet zomaar je haar wit gaan verven?’

Dit bracht een kleine shock. Verven? Sinds wanneer had hij zijn zijkop met witte, desnoods grijze verf staan bewerken? O...! Nu pas begreep hij het. Die plekken aan zijn slapen. Hij wilde zuur lachen, maar het ging niet. Hij wilde anders lachen, cynisch. Maar ook de hondse spotlach liet verstek gaan. Hij wilde een gezicht trekken als boeboelaas die de kleine kinderen bang maakt. Alles, alles wilde hij volvoeren, als hij maar niet in de vorm van een vijfentwintigjarige een wit hoofd als een vijftiger hoefde te hebben.

‘Ik heb niets geverfd,’ stamelde hij. Dan sloeg hij de handen tegen zijn zijhoofd, liet de palmen ervan zien: ‘Kijk!’

Alsof dat zou hebben geholpen. Hij nam thee, slurpte een grote slok met mond, zette die bruine mok met een slag neer op die houten tafel. Keek Lina recht in haar godgeschapen mensengezicht. Chm! Wanneer ze nu niet had begrepen dat hij...

‘Mijn god Atti! Je wordt vroeg oud!’ riep ze. En ze zag meer dan grijswit aan de slapen. Oogrimpels. lichte plooihuid. Het toeslaande proces van een veroudering.

Later zo, gingen ze naar het ziekenhuis. Neef Robert hield zich groot, vooral met zijn twee kleine dochters en zijn vrouw Lina erbij. Maar zodra ze wegging om bij die benedenwinkel aan de ingang tandpasta te kopen, begon hij tegen Atti. Hij huilde zelfs tranen die langs zijn ogen wegliepen, omlaag op het beddegoed.

‘Ik heb nèks gedaan! Ik heb werkelijk nèks gedaan! Ze hebben me fo nikker uitgescholden. Ze hebben me geboeid, getrapt, alleen omdat ik ze bij een stoplicht nie zomaar in me auto wilden laten kijken. Rotnikker, riepen ze! We zullen je leren wat beschaving is!

En toen ik zei dat ik pijn had, iets gebroken aan me voet, zeiden ze: Jullie weten niet wat pijn is. Dat zullen we dan maar d'rin rammen.’

‘Kalm, kalm!’ troostte Atti. Hij wist niet wat hij zeggen moest. De woede en de onmachtigheid van Robert overnemen? Zomaarzo iemand op de gang neerschieten? De verpleegster die zojuist was langsgekomen

met haar ‘Alles in orde? Moet u geen vaas?’ De heilzame blanke! De genezende blanke! De blanke van het ziekenhuis, de röntgenapparatuur, het gips! De oplap-blanke!

Buiten het raam waren er daken, daken, straten, stad van muren dik en dun. Daar lag uit zilte zee het land der inboorlingen, blank. Ze hadden er eerst hun kampen opgeslagen. Daarna riet, dakpannen. En hun geloof in kerken, kathedralen. En hun ziel in de ambachten die de wereld deden sidderen van roofgangen gaande scheepvaarders. Zo waren anderen ‘ontdekt’, geschapen tot dienstbaarheid aan hun geslachten. Dan kwam de dag waarop zij heetten, vrij. En nu...

‘Volgende keer gaat hij eraf, die poot!’ Het was precies deze door de wildgeworden agenten verkondigde stelling die al eeuwenlang dienst had gedaan: de vluchtende slaaf de eerste keer de achillespees doorgesneden, de tweede keer: poot eraf. Soms reeds de eerste keer tot afschrikking van anderen uit puur barbaarse lust... langzaam verbrand. Het vuur van kleine drama's, langlang geleden. O zo verleden, vergeten...

‘Hier!’ zei Lina terugkomend. ‘Ik heb een tandenborstel erbij.’ Ze smailde om hem een zonnig hart de borst in te steken. Want hoe ze zag leed Robert pijn. Al wist ze niet precies welke.

‘Is de kleur goed voor meneer?’ Hij knikte. ‘Ik kan hem ook gaan ruilen, hoor.’

Ditmaal knikte Atti: ‘Kleinigheden tellen nu niet meisje. We moeten grote dingen onder ogen zien.’ Bedoelde hij soms het aanleren van pijnen? Was pijn een ding? Kon je dat aanleren? Je had het, of je had het níet.

‘Mijn man weet altijd heel precies wat hij wil,’ smailde ze opnieuw, de zorgvolle vrouw in haar lijf en geest demonstrerend. Hij scheen het niet te horen zo te zien. Keek onophoudelijk naar Atti. Wat was er toch met deze neef aan de hand? In die paar weken dat hij hem niet gezien had kon hij toch niet zo veranderd zijn? Hij leek wel een ouwe bok. Mannng! ‘Je moet niet zo zwaar leven Atti,’ adviseerde hij. Om het gesprek wat hem onwelkom was af te wenden, begon hij, Atti Tuurhart, vraag te stellen over het gebeurde. Hoelaat ook weer? Tien uur, tien uur gisteravond, Hobbemakade enzovoort. Was dat niet het moment dat Atti zelf zijn leesmarathon had afgebroken, radio dichtgedraaid - weg nieuws! - en gezegd had, bijna hardop: ‘Ik moet neef Robert op gaan zoeken?’ Precies! Het ongeluksmoment! Alsof de duivel, Jawaho, in het spel was! Maar ach, toeval, hij had met onbehagelijk gevoel zijn dinges verder gelezen. En de neef was verder in het ongeluk gestort.

Atti z'n buurman, Boggagogga, zat op z'n achterbalkon, z'n blote voetzool op de ballustrade, hij met een lange pangi (lendedoek) om, grote kraal om z'n nek van gele kraaie-ogen, midden in de Europese stad, alsof hij midden in de bush bush verkeerde. Had een grote literfles bier voor zich en zong luidkeels alsof de wereld naar niets anders wou oorluisteren dan zíjn eigenste bek-geminstreel. Hoor 'em daar, die heerlijk negerachtig negerzieke vent, met een smoel vol tandivoor, de taal van zijn zang uitparelend:

‘Nanai... ho! Gudu, yu mofo na nanai he...!’ (O liefje, je mond is als een naald./ Je kan met jóuw gevlei een verscheurd hart aaneen naaien, gans als nieuw./ Maar je kan ook de ziel der verliefde mensvogel doorprikken/ totdat hij doodbloedt van verdriet./ O schat, jouw uitingen zijn als de naalden.)

‘Nanai-oy, baya gudu-lobi...’

En hij had niks te maken met de wereld, geen niks & ook geen nèks! Ook al was zijn omgeving onmiddellijk bereid hem uit te schelden voor kabaalmaker, herrieschopper, hijzelf voelde zich levenslustig, uitgelaten, levensblij. En zoals hij zich voelde had hij de schijt aan iedereen, om het met zijn eigen woorden smoelbreed uit te reppen: ‘Mi n'abi k'ka!’

Ver weg liep buurboy Atti met z'n eigen hartestrijd. Die dag, o die schoonprachtige dag onder de hemelen der aarde! Atti was meer dan een halve dag op stap geweest. Had zijn bezoekjes afgelegd, gedronken op terras, gewandeld. Sollicitatiebrief geschreven die hij op de post ging doen nu. Hij was net uit de Black Line gestapt en liep in een andere richting dan die van zijn huis. Postkantoor opzoeken toch. In zijn hoofd speelden de vraagzinnen van Anna met spiegels die herhaaldelijk het uitgesprokene weerkaatsten tot een verblindend beeld, daar in de geest: ‘Hou je wel echt van me? Schaam je je voor me, Atti?’

Ach, waarom zou hij een blanke vriendin nemen om zich voor haar te gaan lopen schamen? Het was toch altijd juist andersom? Een blank meisje in een maatschappij dat niet duldde dat een negerpik haar nam. En als dat dáár geduld werd, dan had je nog altijd de racistische maatschappij waar een blanke zich sowieso niet in gezelschap van een neger kon vertonen, niet als partner.

Buitendien had je de oudkoloniale maatschappijen waarin een neger eigenlijk niet voor vol werd aangezien als hij een blanke vrouw nam, behalve wanneer hij er een paar negerinnen op na hield. Om zijn fout te kompenseren. Maar zo'n maatschappij was het daar niet. De blanke inboorling met zijn kultuur was hier de dominante man. Dus zíj kon schaam

hebben over hem. Tenzij híj zich voor zijn vrienden zou schamen, over zijn band met haar.

Ging de vraag, vragén, niet om iets anders eigenlijk? Sinds hij zich ging verdiepen in zijn achtergrond, zijn afkomst...

‘Heeeee!’ Wat een verrassing! Abdullah daar op straat met z'n trotwaar. Wat had hij hier te zoeken dan? Die vent, Mister Tulband, vertelde dat zijn schoonfamilie daar woonde. Dat was vlak om de hoek bij Atti's huis. Een straat en een stoep verder. Boven een sigarenwinkel, helemaal boven, waar een in de oorlog gekgeworden jodin huisde, die elke dag dingen uit het raam riep. ‘Ik ben niet vergast! Ik ben niet vergast! Ik geef een feest, Sieg Heil!’

Een hartdoorsnijdend geroep, elke dag opnieuw. De buurt was er langzamerhand aan gewend geraakt. In het begin had men gehuild, gelachen. Later stomstil gekeken: wat was dát? Om zo gruwzaam aan het laatste ruime kwarteeuw te worden herinnerd! Mijn god! *Baya!*

Ietsje verderop vochten twee honden. Een jongen stond zijn auto schoon te wassen. Twee buurvrouwen kletsten hun mondgepraat weg. Een bromfiets sneed, snorde, snorkelde met uitdovende motor tot aan de vesting die TREFU geworden was. Dat jongerengeval! Ze hadden de ruiten ingegooid en nu was met grote platen triplex de hele zaak dichtgetimmerd. Ziezo! Straks mochten ze gaan pogen om daar ook nog de fik in te steken en in één kraaipartij van de rode vuurhaan het hele vraagstuk der werkeloze/zuipende/dealende minderheidsjeugd op te lossen.

Bij de bloemenzaak die Atti langs borend nu niet kon zien, was het intens stil. Een vliegtuig aan hemel vol welvaartsgezegende wezens vloog voorbij, kantelde even voorover, lichtjes, alsof het in één grote crashdown de noden van een hele buurt wou wegvagen. Of misschien waren het de automatic-camera bedieners die de piloot om service hadden gevraagd teneinde een shot te kunnen maken van ‘probleemstad’, wie wist. Hij ontwijkte netnet een Amsterdammertje voor de schuinsoplopende stoep van een bejaardenhuis, toen hij iets hoorde: ‘Zwarte Piet! Zwarte Piet! In mijn landje blijf je niet!’

Hij wou er eigenlijk geen aandacht aan schenken. Dacht dat het weer die kinderen waren zoals die van De Godfather of andere blanke inboorlingetjes die hun primitieve driften jegens de Grote Boze Zwarte Barbaar wilden botvieren. Toen... ging hij af op de klankkleur van één der stemmetjes, keek om...

Telaat! Twee jongetjes trokken allebei tegelijk aan zijn lange Afrojas. Het waren Turkewezentjes, of misschien Marokkaantjes.

‘Ppprrrt!’ zei die jas en scheurde. Weg waren ze! Hij rende, woest, in de drang tot vernietiging van al wat hem belaagd had. ‘Woeppps!’ Ze waren snel. Half remmend op rododendrons en zich vastgrijpend aan een hoekraam van het bejaardenhuis kwam hij tot stilstand. Zijn adem in zijn borst hijgde zeer hevig.

Waaaattt??? Dit was te gek jonge! Wie zou dít staan geloven? Déze beschuldiging? Dit, zo'n taal, meneer! Door áánboorlingen zèlf geuit? Ze konden beslist nie weten wat ze deden. Dit was te gek, crazy! Dit was gelijk aan Mohammed aanranden!

Hij loerde om te zien waar ze gingen. Over dat plein van Black Line, weg! Wacht, die kleren, hij zou ze onthouden! Die ene had 'n bruine schoen aan voet, die andere slippers, open. Beide hadden ze... ach, vergeet die gezichten! Ze waren zowat even oud. Ach, even herkenbaar als wát! Maar het ergste wat hem trof was niet de aktie kledingbeschadiging. Het was... ‘Zoekt u uw hond meneer? Ik heb hem niet opgegeten. Ze hebben hem meegenomen, met de straatreiniging, ik verzeker het u!’

Een bejaarde kerel op een bank, overduidelijk kinds, sprak Atti toe. Gemoedelijk, levenstevreden, voorzichtig van tot rust gekomen geest. Ach, al die mensen die maar bleven rennen om dit of dat! Waarom lieten ze zich niet smelten in de zon tot een stofwolk die overal doordrong, in neusgaten, huiskamers, schoorstenen, lucht, overal, overal. Dan hàdden ze de wereld, nietwaar?

De oude man, hij knikte, bleef knikken. Zag Atti langzaam weglopen als een schim.

‘Hij zoekt niets! Hij heeft z'n haast gevonden!’ korrigeerde een oude plooidame met hoge hoed. Ze zat een beetje schrikkig te beven. Eerst die twee voorbij schietende Turkse antilopen. Dan nu de reuzenbosjesman erachter aan! Het was me wat, om zo pensioen te mogen eten! Godlieve AOW-ers! Guh!

Atti dan zelf, híj, hij liep met wraak eerst. Dan met woede, wrakernij. Hij zou ze vinden wel, wacht maar. En dan hun ouders opzoeken. Om te laten weten wat hij ervan dacht. Die stommelingen! Als ze niet in de gaten hadden dat ze zelf slachtoffer konden zijn van het fascisme! Zeker klakkeloos een term overgenomen van hun schoolvriendjes die ze plaagden. Plaagden? Dat kon niemeer zo heten man! Of gelezen, al dat soort kreten, op de stencils die ze gedurig kregen van Viking Jeugd en zo. Het was me wat no?

Met een pakket onder de arm, één op het hart, liep hij naar huis. Eerst de brief gepost om te bewijzen dat hij werk zocht. Dan daarna... ach, alle

wegen leidden naar huis.

En toen hij trap op ging, moe, móe, ging daar die telefoon alweer. Dit keer wóu hij zich nietmeer haasten. Maar de telefoon bleef gaan, bléef gaan. Toen hij opnam hoorde hij verschrikt: ‘Atti? Weet je wat er gebeurd is? Kleine Annemarie die je net vanmorgen hebt gezien. Ze is ook al in het ziekenhuis!’

Dan kwam een huilbui los van Lina: ze had in de verwarring, slapeloosheid, die hele toestand, dat ene kind van haar iets verkeerds te drinken gegeven. Nu werd haar maagje leeg gepompt.

Atti vroeg zich af wat dat met zijn visite had te maken. ‘Niets,’ oordeelde hij, ‘gelukkig niets!’

Met droge ogen hing hij op. Zijn kennis omtrent de rampen dezer aarde was weer aardig aangevuld, nietwaar? Met wrakernij raasde hij uit. Verscheurde dat Afrohemd dan maar finaal aan stukken. Deze m'mapima mooie dag!

‘14’

Mi e go gowe na Tuna, he!
Mi e go gowe na Tuna, ho!
Mi na wAn Ingi,
mi n'e na tan den nekro moro,
mi e go gowe na Tuna he...!

O, ik wil terug naar Tuna.
O, ik wil naar mijn kamp terug.
Ik ben een Indiaan
die niet onder de negers hoort.
O, ik wil terug naar Tuna.

Dit was zo'n lied, gezongen door de monden. Het was een obja-lied, lied van magie. Het hoorde op een kawna, een dansfeest. Lied over de Indiaanse geest, geest ín de neger. Het was een van de meest perfekte songs over vervreemding!

Nóg zo'n lied was er, lied fo de ritualia:

Mi na wan Ingi, mi no bun.
Ala den Ingi, den no bun.

Ik ben een Indiaan, ben slecht.
Alle Indianen, ze zijn slecht.

Alweer zo'n korte tekst en melodie voor degenen die bezeten werden, of die gewoon hun dans dansten. Waar lag dat aan, om deze tekst te zingen onder geluiden van maraca's, zware drum, lichte drum, dans, dans, dans? De neger had de indiaan geïnkorporeerd. Dat was de aanpassing. Maar vooral: zijn omgeving aangepast aan hem, *in* hem. Dat was een ander ding, gans gans, dan zomaar jezelf oplossen in je omgeving. Door iets d'rbij te nemen, een land, een volk, werd je meer. Door helemaal jezelf te geven, kon je een ander worden. Of... je verviel tot niets, identiteitsloos. Wáárom zouden die indianen, indiaanse geesten, dus INDIANEN, slecht zijn? Er werd gedoeld op hun verlegenheid: als een indiaan onder de negers verkeerde was hij spreekwoordelijk verlegen no? Hij hield zich afzijdig, ‘niet goed genoeg voor ze’. Hij wist: hij was roodhuid; hij toonde roodhuidige waarden, zogezegd.

En de negers begrepen hem. Gaven hem zijn speciale indiaanse plaats, een Indianenbehandeling, dram om te drinken. En Indianendans uit de Bevlogene. Precies zoals de eerste neger die vlak na Columbus met de Spaanse Gardes zijn voet gooide op het kontinent, tussen de ogen van Elekwé...

Precies zoals de eerste neger zijn knechting ontvluchtte en bij de indianen werd ontvangen als een god!

Hoor de Ingi-dron slaan, hoor zijn ritmes! Hoor, hoor met je oor, dat zingen van de rode scharen! Hoor hun gekerm en hun handgeklap! Duizenden, duizenden armen omhoog! Duizend en duizend belichaamde roden! Achter de bergen van de zonneschijn! Achter de nevelen der morgen! Achter de heuvelen van al het tropische verdriet! Er is een nieuwe god gekomen! De zoon van Cururemanne! De Zwarte Zoon!

De neger? Hij werd aanbeden!

Veel later kwam ontnuchtering: ‘Hij is *nigger, negro, slaaf en* - zo werd gepredikt door de kristenmond - *een vervloekte zoon van Kanaän*, geboren zo laag als vee dat marron is. En de natuurlijke vijand/onderdaan van Jafeth, de schone broeder van de blanke, indiaan!’

Vader Emile Tuurhart, hij was ontzet die dag. Ontzet, beledigd en droef tegelijk. Een verhaal was aan zijn oor gekomen. Zie dat zwartbebaste zoontje van hem, slechts zeventien jaar! Boeboelaas Klaas, zoals die Mildred hem plaagde. Klaasje die helemáál Hollander was. Meneertje was gaan dansen in de disko. Had daar in gezelschap van andere zwarte jongens, Hindoestaan, Marokkaan, wie wist nog meer - dat veehok! - zijn diskomuziek gedanst.

‘Disko, disko through the night...! Disko, disko to the light...!’ Groen-

glanzerige broek aan lichaam, smalle bril op z'n versierdersoog, blonde nimf in het aangezicht, wapperende seks! ‘Yeah...!’

Dan ineens zo: meneertje begint *raar* te dansen. Dansvloer staat stil. Muziek slaat voort, helemaal vanuit chipsautomaat. ‘Disko, disko...’

‘Waaat??? Heeft Klaasje van ons, WINTI gekregen? God nogantoe!’ De hele familie stond stomverbaasd. Waarom had hij, Emile alle mogelijke ‘zwarte’ dinges áchter zich gelaten?

Waarom had hij, Emile Tuurhart, met de tonnen zware verantwoordelijkheid voor moderne opvoeding van zijn gezin sowieso zijn geboortegrond onder zijn voet weggelaten? Waarom in shellenaam, had hij altijd vermeden in kontakt te komen of te blijven met die danspartijen van zijn exlandgenoten? Waarom had hij nooit iets over negerachtigheden willen lezen of horen? Of kijken op teevee?

Laatst laatst had hij onder protest van zijn beide dochters naar Duitsland zitten kijken, wèg van een dodenherdenking van bosnegers die op Nederland Eén werd getoond. Weg! Weg van alle ‘nengre tori’!

Zelfs een prachtige dokumentaire op België Twee over Afrika: Zaïre, Senegal, Kongo, Ghana, Ivoorkust... neger in Negerland vol van de crazyste ritmes! Zelfs een prachtige dokumentaire had hij willens en wetens overgeslagen. Om Die Zauberflöte te zien, een wittemensen opera over een toverfluit. Omdat dat pas kultuur was, meende hij. Maar in werkelijkheid ontvluchtte hij de breedste konfrontasie! Chm!

Dan nu was het tóch zover gekomen. Kleine Klaasje met zijn Hollandsmoeltje had echtechte *winti* gekregen. Bezeten geraakt. Een wilde Bosindiaan nog wel! Een opgefokte, hoogzwartbastige stomkopneger, Antilliaan, kwam samen met een uit Frankrijk verdwaalde Haïtiaanse zwartbarbaar zíjn nette Klaas wat drank aanbieden. Hij had het allemaal gehoord. Niet met eigen oor aan hoofd, althans niet direkt. Want degene die het zei werd weggejaagd. Maar zijn vrouw, Tilly Tuurhart, had de zegger opzij geroepen: ‘Zeg vrindje, vertel 'ns?’

Het vrindje had gezwegen. De rest van dat gezelschap rond het Klaasje ook. Alleen dat witsproetige blankvriendinnetje van hem was met haar persoonlijke pasjes naar voren getreden: ‘Nou, dat ging zo...’

En Moeder Tuurhart had het bevend in d'r ziel weer doorverteld aan Emile.

‘Waaraan zou in godsnaam die ramp liggen?’ dacht Vader Tuurhart thans, daar in zijn auto. Hij had de flat verlaten. In onrust. Die moeder van zijn vrouw, Oum'ma Titi, had met verwondermond geroepen: ‘Mijjjn Goood! Is familiegeeste mankeert 'em!’

Toen had hij, Emile, alras de story afgekapt, ruwweg afgedjapt eigenlijk. ‘Ik wil dit soort gesprekken hier niet! Nu niet en nooit niet!’

Maar de ouwe, demente dame Titi had haar woordenstroom niet langer ingebekt kunnen houden: ‘Je ziet hoe negerdinges neger z'n staart volgt. Míjn god baya! Ke! Als je óóit hebt gebogen & gediend! Als je die afgoderi jdinges nie van jezelf hebt wéggehaald! Als je die geesten nie gedánst hebt, gaan ze komen, achter je stáárt! Desnoods met jumbo! Ma' ze gaan komen!

Ze gaan je opzoeken tot in den Hollanden! Als je eenmaal hebt slang gediend, Dagwe, dan kruipt het achter je, tot in je nageslacht! Tot in je nabloed en je nadagen! Aay, mijn god die Herehoog de troon des Hemelen vervult in bange dagen, nachten vol onrustigheid! Aay, aay! Die uur is nu geslagen dat ik konfronteer met kleinkind, no?’

Dan hijgde ze, gorgelde iets weg. De baddoek die als hoofddoek om haar witbehaarde hersenpan gedraaid was, zakte, zakte en viel. Het was alsof een oude geest de hobbelstoel bezet hield, op en neer, op en neer, in de cadans van de allerzwartste negerdans, oerwouddiep, zielsdiep, scheppingskrachtdiep...

Emile, hij reed. Hij reed zijn oto door 't verkeer. Een goed sjaffeur was hij, bekwaam. Gezond ook. Levensjong, tegen de vijftig aan. Had het gemaakt in Holland.

Tussen de strepen en signalen kreeg hij daar in de BMW een klas voor ogen.

‘Kinderen,’ zo sprak hij, héél aksentloos, ‘kinderen... (onvrede met de term) ...nou ja, jongelui dan...(nog steeds roept onvrede) ...willen de dames en heren even naar mij luisteren? Dit zijn de uitslagen van de vorige repetitie.’

Aardrijkskunde! Meneer gaf aardrijkskunde! Beter: wereldoriëntatie. Eerst, vroeger zo, aan de lagere-schoolkudde. Dat was toen hij nog vierderangs was, met een leergang op een pedagogenschool. Hij werkte toen hard, studeerde om officieel leraar volgens bakraanse norm te worden. Hij had praktijkervaring al. In zijn geboorteland. Nu moest hij meer hebben: Hollandervaring. Want les geven aan de witte kinderen was niet je goeie malligheid.

Toen was het allemaal nog goed. Ook al hadden ze hem gegooid in een buurt waar de stomste leerlingen kwamen. Een achterbuurt, geen deftigemensenschool in Zuid. Zijn kollega's waren solidair. Al moest gezegd

worden dat konkurrentiedrift ze weleens tegen hem in dreef met pootje dwars zetten. Maar ach, meneer Emile gedroeg zich beschaafd. Hij had geen slechte naam, goeie referenties van vroeger. En een naam die letterlijk ook blank luisterde. Tuurhart no? Gelukkig nog net geen Burgerhart.

Die klassen van toen! Geen overvolle bakken, hokken, vol aanboorders zoals nu. Geen hopen ontslagen onder kollega's. Geen zwarte kongsi's van leraren die nodig groepsgewijs moesten demonstreren voor kinderen met een aparte achtergrond, dus apart onderwijs om hoegenaamd multikultureel te worden verpest. Geen maatschappelijke verrotting met achterbuurten vol zwartjes en oosters leertuig. Maar blanken, die alleen netjes mochten worden opgevoed.

Het was hem een hartelijke eer geweest zijn brood te mogen staan verdienen voor de klas in een maatschappij die tolerant was. En rijk aan materiaal ook (geen gescheurde boeken, gevlekt spul, kapotte linialen, tekorten etcetera). Ze moesten alleen leren om bij wijze van spreken geen mokers uit hun klauwen te laten donderen, maar hamers uit hun handen te laten vallen, liefst per ongeluk natuurlijk! En ze (noesten hem respekteren, hij de zwarte zoon gods aan wie het gegeven was onderwijsmissie te plegen onder de witte inboorlingen, al zou deze term nooit en nimmer in zijn hersenpap opduiken. Zeker niet in relatie tot de blanke, o nee! Hij vermeed andere zwarten die ook naar Holland kwamen. Een mens hoorde tenslotte vooruit te komen, niet zich weer naar omlaag te laten trekken door vertegenwoordigers van de modderpoel waar je net uit kwam gepolderd, nietwaar?

Zodoende leefde hij zijn leven, rustte hij zijn zielerust. En ach, al wezen de mensen hem gedurig na, ze waren in principe vriendelijk. Al had hij nooit geen mst met sinterklaas, het was een voorrecht en een féést met zijn gezin (gesloten ramen) het feest te vieren vol kadootjes, liefst dure, uit de materiële welvaartskracht der maatschappij. Af en toe vakantie aan zee. Met zijn gezin gedoken in de stoelen, die overkapte. Of onder grote paraplu's. Af en toe het zwarte pootje badend. Ach, al lachten mensen om bruinende negers, het gaf niet. Een mens kon toch niet alles meehebben nietwaar?

En zijn kinderen had hij opgevoed, geweldig, in de stijl van zijn landgenoten. De nieuwe wel te verstaan. Gelukkig. Al kon je huid niet veranderen, van binnen kon je best een ander worden, met prima gedrag, blankzuivere gewoontes, edele emoties, werkelijk beschaafd.

Dan nu had Klaas *winti* gekregen. Chm!

Hij trok op van een stoplicht, sloeg een hoek om, negentig graden. Het verkeer verderop in zijn baan bleef staan. Een ongeluk? File? Pech?

Emile remde af. Zijn ellebogen van zijn beide handen aan dat stuur vielen schuins tegen zijn welgezwollen buik aan. Ach, het hoorde bij zijn leeftijd. Een gemaakte man met een gemaakte carrière, meer dan goed zijn grammetjes kaloriëen etend, per maaltijd, per dag. En een behoorlijke dronk erbij. Als het kon, kwaliteitswijn, Franse. Ziezo.

Later zo, was hij hoofd geworden. Nog later was hij op een hogere school gegaan. Het was daar dat die nieuwertijdse ellende z'n begin begon. Eerst die verdorven mentaliteit. Onder de witte mensen zelf. Uitgaan, immoraliteit, oneerbiedigheid, roken, geweld, seks! En daarbij opgeteld de vele onbeschoftheden tegen hem. Hij zou ze nimmer opnoemen, de namen die ze hem gaven. Van Black & Dekker tot... stop! Het ging niemand aan toch? Niemand buiten deze autokabine? Nou dan! Zelfs al stond zijn raam open in verband met 't schittermooie weer, het ging geen ziel aan, blank of zwart. Zijn tolerantie was zijn machtig gegroeide wapen. De wijsheid was een levensles, nietwaar?

Toch kon hij niet verhelen dat hij niet helemaal raad wist ermee. Het aantal aanboorlingen groeide, groeide. Mohammedaans, Hindoe, alle soorten geloofsmensen! En allerhande kleur ook! Waaróm werden ze veel teveel juist in zíjn klas neergesmeten, zijn begeleidingsgroep? Omdat hij ze beter zou begrijpen? Nonsenserij! Ze brachten alleen ellende mee. Slechte vooropleiding, slechte manieren, achterstand. Trokken het algemene peil zeer naar omlaag. Was dat zijn grote levensdroom geweest? Had hij daarvoor gevochten? Had hij, erger nog, daarvoor alles opgegeven, alles van vroeger?

Hij zag de palmen voor zich, bomen vol van kokosnoten. Hij zag de huisjes, krotten weliswaar, maar vol, vol leven! Al waren er ratten in overvloed, en vlooien, wandluizen, kakkerlakken, mieren, wormen, het was zíjn innerlijke land, zíjn stof, zíjn steen, zíjn stinkgoot en zijn wijde wijde lucht lucht lucht! O de felle lucht die de dans van de zon kon dansen! Zoals geen lichaam zich bewoog! Zoals geen ziel het redden kon met de verfijnde glorie die de lijn van de natuur in zachte golvingen kan demonsteren!

Er waren bomen, grote, kleine, vruchtbomen, bloembomen, dorre dorre bomen, stekelbomen en reusachtige kankantri's. Er waren mensen, van allerlei slag, van velerlei afkomst en...

‘Stop!’ Hij botste bijna met zijn voorganger. Er was inderdaad een file. Hij zette de radio aan, voorgeprogrammeerd, *ontstoord.* Even luisteren

naar Hilversum Vier. De klassieke zender, weetjewel. De laatste tonen van de waanzinaria, zij smolten. Dan kwam een korte naverklaring. Dan aankondiging: een gesprek over het thema ‘bevrijding’.

Luisteren luisterde hij, met zijn ene elleboog rustend op de deurkrik (naar buiten hangen hoorde niet, hoogstens das even lostrekken, jas wijder open tegen al die warmte - zijn kollega's spotten altijd omdat hij hem nooit geheel uitdeed).

Toen ineens! Er ging een schok door zijn mannelijf! Men draaide daar muziek. Wát voor muziek! Heftige kawina! *Ala den ingi, den no boen... Alle indianen ze zijn slecht...*

‘Weg met die rommel!’ Hij zei het niet. Verslikte zich, arm met spoedgebaar draaide die knop om, toestel bijna brekend. ‘Verdomme nogantoe!’ Dat dit alles een mens moest vervolgen! Blijven vervolgen! Het lag aan zijn exlandgenoten met hun massaliteit! Waarom was hij niet gegaan naar The States? In godsnaam! Het was nog niet telaat voor Duitsland! Of Frankrijk... - nee! Zwitserland, om daar op een eeuwig blanke bergtop te gaan zitten.

Die vervloekte ellendelingen! Hij hield van ze, ze waren netals hij van buiten. Maar, ze brachten méér diskriminatie, brachten die überhaupt! Kraakten huizen, gebruikten drugs! Wat wilden ze in godsnaam dat die blanke met ze deed? Zo'n grote invasie, daar had zelfs hij niet van gedroomd. En nu, nu zat hij met de gevolgen, kon er bijna niet onderuit. Dan weer die andere figuren, Turken, Grieken, Marokkanen. Alsof de bijbelse spraakverwarring met het Fries en Gronings niet allang was gerealiseerd achter de dijken! Jezus!! Hij zou niet weten waar te blijven binnenkort. Overal, overal kwam je 't tegen. En nogmaals, al weerde hij niet alles af, al bleef hij tolerant, beschaafd, belezen en menselijk, ook tegen eigen soort van mensen... het werd teveel, echt veels teveel. Er viel nietmeer aan te ontkomen. De zwarte olievlek bereikte hem, zoog hem op, langzaam, langzaam. Het verleden dat herleefde, dichterbij kwam, in de geest èn geografisch. Er viel eenvoudigweg geen kaart te tekenen, geen land te bevluchten, zonder dat die verdomde kultuur achter je aankwam. Kultuur no? Is primitieve barbarij bedoel je!

En nu... zozo! Nu was zoon Klaas, ondanks alle reddende opvoeding, ook al besmet!

‘Ik wíl niet dat je met ze omgaat! Ik wíl niet dat je met die slechte jongens omgaat, hoor je me? Tilly zeg het hem! Want anders zal ik het met andere middelen moeten aanpakken!’

Dat was toen Klaas verjaardag hield. En het feestje was in het geheim

voorbereid door Tilly. Toen waren ze gekomen, de opgeschotenen van school. En nog een paar van de straat. ‘Vrienden.’

Ze bedoelden: zwarte vrienden, aangevuld met enige Zuidelijke aanboorders. Tuig naar zijn mening.

Hij had Klaasje opzij getrokken. ‘Heb ik je niet altijd gewaarschuwd voor...’ Ja, waarvoor eigenlijk? Had hij zelfs niet het feit gestimuleerd dat zijn kinderen als zwarte kinderen met nette zwartjes omgingen? Kinderen van erkende doktoren, waaronder een beroemde Chinese chirurg. Kinderen van een zwarte broeder die als hoofd van een bank werkte. Hij reed de beste Mercedes ter wereld. Kinderen van flatbewoners die bevriend waren op ambassademensen, net geen ambassadeurs. Kinderen van... ja, beschááfden. Dat was zijn recht, dat was zelfs zijn plicht. Wie zou zijn kinderen afsturen op tuig?

En nu waren ze gekomen, zij met hoorbare aksent aan smoel. Zij met merkbaar ander gedrag dan hij beoogde. Dronken pilsjes met de fles aan mond. Waren er op uit om openlijk seksueel te dansen en zonder afstand tussenlichaams. Keken vreemd in hun portemonnee. Alsof ze iets verborgen daarin. Bijvoorbeeld... - nee! Hij wou écht geen vooroordelen koesteren. Maar de angst, de angst dat er iets mis ging...

Nadia, dat zusje van Mildred, was al een keertje met een donker vriendje thuis gekomen. Hij had zijn keel geschraapt, Emile Tuurhart. Had opgekeken van het avondblad. Stel je voor dat...

Maar angst hoefde hij nietmeer te hebben. Want Moeder Tilly had luidop verkondigd dat ze een schoonzoon voorlopig niet zag zitten. Dus ook niet *deze.* Al was Nadia net geen twintig jaar, ze was op school. Typediploma halend, sekretaresse worden na dat werkjaartje na haar HAVO. Dus...

Toch had hij het gevoeld voor die jongen. Hij, Emile Tuurhart. Kijk in wat voor situatie Holland hem had gezet. Dat hij eigenlijk zijn eigen mensen móest staan diskrimineren! Een verschrikkelijke tocht, koud-koud, ging door zijn hart, als een vreemde en bijtende rook door de schoorsteen die hoog optorend de dampen en rook doet uitslaan van iets wat brandend is, diepdiep in de bodem van een wereld, gesloten als een ijzeren hart.

De motoren voor hem begonnen te ronken. De mensen startten weder op. De file was van korte duur. Zo hoorde het ook. Elk oponthoud hoorde slechts van korte duur te zijn, superkort. En al had hij goed & wel gelezen dat een fascistisch getinte organisatie via voormannen (notabene docenten aan een ex-gereformeerde universiteit!) had beweerd dat de

minderheidsmensen ook al files veroorzaakten met hun wagens, hij, Emile Tuurhart, een superlukse BMW rijdend, voelde zich allerminst schuldig aan andermans oponthoud.

Hij had zijn snelle kar gekocht voor duurduur geld. Het was toch ook begonnen met jaren van tweedehands? Eerst slechte tweedehands, dan betere. Daarna kleine en goedkope nieuwe. Waarna betere en duurdere nieuwe. En thans had hij zijn top bereikt. Ook al zou hij deze niet zo snel verkopen wegens moeilijke geldsituatie van 's lands ekonomie. Een jaartje langer houden kon geen kwaad.

Hij was ondanks zijn vermoeidheid daarom zo onrustig en heftig-luid geweest: ‘Pas op! Kijk uit!’ Dat was toen Atti reed, bij zijn terugkeer. Uit het geboorteland. Wat hij daar was gaan doen? Ach, vakantie houden gewoon. Tenminste, dat had hij gezegd. Niet veel meer. Wat hij wist, wist hij, nietwaar? Basta!

In zíjn oog was Atti als oudste niet de meest geslaagde.

‘Die vent gaat teveel zijn eigen gang,’ vond hij. Dat was toen Atti thuis woonde al. Het wonen zelf geen probleem. Een zeskamerflat, groot en ruim. En met lukse, al kon die met moeite worden opgebracht. Tilly had tenslotte ook een klein tegoedje op de bank, om het zo te zeggen. Haar moeder, Oum'ma Titi, was afkomstig van een thans stille plantage.

‘Erferes-eigenares, baya!’ zei die altijd. Van een vroeg overleden man had ze die gekregen. Niet veel waard meer, maar wel genoeg opbrengend om naast de AOW te kunnen inhuizen, kompleet met huishoudelijke hulp die twee keer per week langs kwam, een Spaanse.

Ze hadden eerst een ouwe, Hollandse mevrouw gehad. Maar die kon niet goed meer schoonmaken. Die had bedenkingen trouwens tegen het bedienen van negers. Buitendien werd ze veeleisend: straks zou ze op hun kosten ook nog weewee of ziektegeld gaan trekken. Maar dan natuurlijk niet voordat ze officieel hun sociale last hadden afgedragen. En daarzo braken ze het werk af met: ‘Bedankt, u kunt... gaan!’

De Spaanse had veel voordeel ook. Ze werkte ‘no todo!’: echte sloof, al viel dat woord nooit. Ze moest geld aanvullen toch, voor d'r huisgezin. Dus geen probleem. Zolang ze niet met officiële eisen kwam, handje geopend voor het kontantje, prima! En gelukkig niemand die hen daarop aankeek. Waarom? Ze hadden daar in het blok toch bijna allemaal hulpen?

‘Nee, Atti doet het beslist niet goed!’ dacht Emile. Hij draaide die sleutel om in het stuurslot. Starten, mi boi! Atti zat zonder werk en dat kon niet. Harry had ook geen werk. En al was hij drie en twintig jaar, hij had

toch meer perspektief met zijn universitaire opleiding, waarmee hij bezig was. Die Atti met zijn sociale akademie, waar ze je óók met denkbeelden verpestten! Anarchie! Anti-atoomtoestand! Huiskrakerij! Verzet! Lesbiennerij van overmannelijke wijven! En koppigheid! Want als hij naar zijn vader had geluisterd... wacht!

Hij gooide zijn beide ogen over straat. Kijk verderop, kijk... die tram daar net weg begon te rijden na opstopping. Was dat niet... NEE!

Hij sloot zijn ogen één moment. Dit was niet te geloven! Dit was ziensmagie!

'Jezus Kristus die een mens zijn dagelijks brood geeft!' Atti! Zijn eigen bloedzoon Atti! Gaande als een bonupapa, een medicijnman! Vergeet die modegrage Afrokleding. Maar die rode doek! Die vuurbloedrode doek om zijn hoofd! Barbaars-afgodisch rood!

'15'

'Look at that! Take a real look at that picture!' Een heusheuse Afrikaan had over zijn schouder heen gesproken. Eigenlijk onder zijn oksel door, hij met de elleboog weg van het lichaam, de hand in de zijbuik geplant. Atti was op de tentoonstelling gekomen. DE BARREBIESJES heette deze. Een tentoonstelling vol ouwe prenten, kaarten in welwillende dank afgestaan door de Stichting Maritiem Centrum Haarlem. Eeuwenoude vakmanschap gedemonstreerd op ouwe, halfvergeelde vellen. De tekenaren hadden hun hersenfantasieën uitgeleefd. Tekenden behalve papieren vol rivieren, banken, beddingen, bochten, forten, nederzettingen, indiaanse stammen en plantages ook hele panorama's: schepen die arriveerden bij de Forten Nassau enzovoort.

Een prachtig centrum, metropool in aanleg, met straten, bijna rechte. Gebouw voor gebouw in perspektief. Muren, stadsmuren die een soort van ster vormden. Daken van roodrose kleur. Bergen en heuvelen als achterland. En dan de schepen met hun achtersteven afzeilend op de rijkdom af: de zeilen, driemasters, viermasters. Het grote wapen van de WIC goedgoed te zien. De driekleur in een punt uitmondend, wapperde in de passaatwinden. Kleine schepen begeleidden. En de golven golvend als de echte wateren. En de lucht vol van het kaartenblauw. Dat alles keurig

volgens de Atlas Vingboons.

De waarde! O de waarde! Havana, de baay Sinte Jago, baayen en baayen, Puerto Rico, West Brazilië, met Pernambuco en de stad Mauritius, de stad Olinda ooit verwoest, al de Rio's, de stad Paraiba, alles, alles tot en met Mauritiusstad en Rio Pousioco met Fort Gijseling. Alles van het verleden was in kaart gebracht, gevangen. Zoals de wereld in de handen van de kolonist zelve. Zoals de aardbollen daar, buiten, op de stoep van het Fort Tarantula, alias Instituut Royale.

'Look at that!' zei diezelfde Afrikaan weer even later. Het waren tekenen der oude tijden, 1600, 1700 tot en met 1800 zelfs. Allemaal weggedokumenteerd, nu sektie OIC. Ja, de Oost Indische Compagnie had ook haar steentje bijgedragen. Steentje? Beter: duitje. In het roodwitblauwe zakje. Het was toen dat Atti nog steeds geen antwoord gaf. Al die mensen, die drukte. Al die blanke inboorlingen buitendien die nu zo kwamen kijken. Het was *hun* verleden ook. Zij meestal niets wetend van niets.

Nu volgde afdeling Kolonisten: hun kleding, hun gewoontes, hunne wapenen. Alle mogelijke informatie. In de vorm van bijschikking: hun slaven. Getatoeëerde lieden, vaak niet meer van stam te traceren. Negers en indiaanse bokken. Mulatten ook. Caraïben, Arrowakken, Tapuja's in Brazil... teveel om oog op te gooien ineens.

Hij wandelde en liep en keek. Delftsblauw wemelde met afbeelding. Hopen ouwe kleren, uniformen, een scheepsfragment, snaphaanen. Maar de martelwerktuigen waren opvallend arm vertegenwoordigd.

Atti, hij stelde dat dat toch zou zijn om de aanhoorder, zwartjes zoals hij, van wraakgevoelens weg te houden. Stel je voor no? Ze hadden toch alles in een positief licht gezet? De parketvloer had in een hoek een grote staander met folders: 'Ons Foute Verleden'. En buitendien was er apart een sektie Moderne Ontwikkelingen.

Kijk no: ontwikkelingshulp van traktoren, bruggenbouw, bosbouw, mijnbouw, ontginning van landbouw en industrie. Wat wilde de armeling nog meer hebben! Het verleden kón nietmeer worden rechtgezet. Hoogstens was het: startpunt voor ontwikkelingen. Nieuwe! En leerplaats voor degenen die belang hechtten aan 'de kiem van het positieve dat besloten ligt in de historie'.

Atti, hij zocht die kaarten, oude en nieuwe met het oogwerk af. Waar, waar bleven die vliegende Neegers waar verhalen over spraken? De mythen der blanken waren overal te vinden. Elke kaart had iets van de Europese fantasie. De makers met hun informatie afkomstig van scheepslieden. Ze hadden bergen op hun plaats gezet en baaien op baaihoogte.

Luchten boven en niet onder, maar dat was normaal. Hier en daar een rebellenkamp, ook al klopte die niet. En Maagden, soms meerminnen, geen kutscheten latende hoeren. Maar de zwarte en rode mythen bleven spoorloos kaartloos. Raden maar, no?

Een moderne kaart toonde een oogstmachine. Het wagentuig bestuurd door een gehelmde inlander. Een zwarte dus, of een Westindiër van Hindoestaanse komaf. De gekoloniseerde had broederschap gesloten met de andere gekoloniseerde. Waren natie geworden. Werkten maar met één kapitaal: het blankgeschonkene. Kijk hoe gearbeid werd, geoogst. Onafhankelijk! Zelfstandig!

Vanaf die machine, onzichtbaar lopend op het geraffineerde van de oliën, werden pijltjes getrokken. Naar arbeiders, naar de Centrale Ontwikkelingsbank, naar tienjarenplannen uitgebeeld in nationale biljetten. Cijfers en komma's ingeprint op een nationale vlag.

Het was toen, dat Atti zwetend van die tropische dagwarmte - hoe toepasselijk!, zichzelf hardop hoorde zeggen: ‘We've made progress, didn't we?’

Precies zoals Abdullah had gesmoeld ooit, hij met vluchtelingenstatus. Een mevrouw met dure nekkraal (koralen uit de Indische Archipel) duwde hem even opzij. Met een vergrootglas keek, beschouwde zij. ‘Liever die oude kaarten! Ze zijn zo beeldig van couleur!’ zei ze. Het vergrijsde verleden had zijn aantrekkingskracht behouden voor velen, vele blanke inboorlingen uit de Hollandse kontreien.

Vooruitgang gemaakt? Het leek letterlijk weersproken door dat duwtje achteruit.

‘Pardon!’ Hij trapte voet op iemands ingeschoende tenen. Voordat hij ‘auw!’ hoorde keek Atti om. Midden in het kijkveld precies achter hem: de Afrikaan. Net een onontkoombare achtervolger, zwarte zwartmansschaduw. Waarom zat deze hem te volgen? Spionage? Voor wie? En waarom dan op zo'n manier? Hhhmmm? Hij begon al steeds meer minder te begrijpen. Ophalende schouders, vraagblik. Totdat de Afrikaan met zijn volksskledij hem aansprak met:

‘Don't wurry, sir!’ Tegelijk zich voorstellend met: ‘I am Jakkopu Senémibïre.’ En dan gemompel erachter over het vergenoegd zijn om de kennismaking.

Een Afrikaan no? Hij wou op zijn hoede zijn. Deze zwartman, zwarter als hij, neger Atti, wou zeker iets van hem hebben. Wanneer een derdewerelder vriendschap met je sloot...

En inderdaad! Het duurde slechts tot het drankje in de nabije kantine

voordat Jakkopu iets aan Atti vroeg. Het was geen geld. Het was ‘slechts’ onderdak. Met twijfel in zijn hart, zijn buik, zijn hoofd, zijn voeten hoe hij voelde ook, gaf hij toestemming: ‘Oké!’

De Afrikaan kon bij hem komen blijven. Voor z'n laatste weekje maar. Met name omdat hij zo gentle wist te klagen over gebrek aan ruimte, uitzetting wegens hotelschuld. Hij wachtte op een tjek via z'n ambassade. Had officiële visum - dus geen vrees voor de politie. En hij was vriendelijk, vriendelijk *no m'moer.* En Atti in zijn hart had de gedachte, dat hij door een nauwhuiselijk kontakt eindelijk iets kon leren, van nabij, van een zwartzwarte broeder, zwartgelichaamd, een neger-neger zoals hij.

Het begon diezelfde afent al. Zon zonk de onderwereld tegemoet. Toen kwam hij thuis aan, Atti, staande voor zijn deur. De bovenburen hingen uit hun hete raam. De ouwe buurman naast liet het venster vallen.

‘Alweer twee van die kaffers!’ leek hij te willen zeggen. Wie het hardop bazuinde was De Godfather: ‘Mot je 's kaaike!’ riep hij, alsof hij bloemen strooide vol zwartgalligheid. ‘'t Benne hokkers!’

En de buurt, zij hoorden 't evangelie aan. Een langslopende Marokkaan in zijn witte langjurk, witte hoofdkap, maakte dat hij wegkwam, weg, in de eenzame snelgang van de aanborende vreemdeling. Een hond reageerde niet, maar piste op het spatbord van een geparkeerde auto, nieuweling. De auto maakte een geluid. Alarm. De eigenaar, zich haastig in het jasje gooiend, kwam, zag twee zwartjes lopend. Meende dat zij zijn eigendom geschonden hadden. Die schurken! Jammer dat hij ze net niet op heterdaad betrapte. Die ene daar (hij bedoelde Atti) die had geen wagen toch? Wat wilde hij? Zeker was hij de man die laatst de twee boxen uit de wagen had gestolen. Tweemaal veertien Watt, meneer! En dan de wagen ook beschadigd! Dat tuig tuk op muziek, nietwaar? Of hadden ze de boxen staan verkopen? Op het Waterlooplein of zoiets? Of helemaal op de voddenmarkt in Antwerpen of zo? Zodat je niets achterhaalde, niets bewijzen kon? Wacht, hij zou agenten laten komen om vingerafdrukken op te laten nemen. Dat boeventuig!

Horen hoorde hij hoe zijn inboorlingenziel vertolkt werd door De Godfather boven het schoon der bloemenzaak: ‘'t Benne tuig meneer, tuig!’ Jakkopu had in no time reeds zijn eerste fout begaan. In de wc was hij volgens Atti op de bril gaan staan. Het deksel maakte ‘krak’ toen hij zijn twee poten erop zette. Atti buiten, in de keuken eten klaarmakend, hoorde het. Meende dat hij dát hoorde.

‘Een krakerige poep!’ dacht hij. Maar hij realiseerde zich meteen wat er gebeurde. Trok de deur open met een harde ‘sorry!’ Legde die vriend, die

hij op de vloer staand aantrof, uit dat hij op de bril moest zitten met zijn eigen zwarte bil. Gogo-kontakt heette dat. Dat was één. Wie wist, bangde hij nu, zou die Jakkopu dalek ook meteen de hele twaletrol gebruiken. Om in één keer zijn bil te vegen ermee.

Maar hij vergiste zich. De Afrikaan was zuinig met papier. Ook meende hij watergeklots te horen onder het hakken van een kippeboutje. Terecht! Jakkopu gebruikte zeker water om zijn achterste te natten, tegelijk met het doorspoelen dat ook niet zonder moeite ging. (Later vergoelijkte hij alles wat hij op ouderwetse manier deed door te zeggen: ‘Traditions! Ik hou me aan tradities.’)

Atti kreeg in korte tijd te merken, dat hij had te maken met een brother die geen barbaar was, maar bepaald geen westerling. Zeker zo'n dorpsontvluchter. Het was iets wat hem dwars ging zitten, vanaf eerste moment. Stel je voor: als ex-Afrikaan ben je beschaafd. Je kent de regels van eten met mes en vork. Je kent de hele westerse beschaving in zijn doen en laten als je broekzak. Je bent modernmaatschappijelijk (of hoe je 't zegt) aangepast. Dan komt zo'n Afrikaanse inboorling. Doet alles op zijn ouwerwetse bush bush wijze. En?!

Maar dat was nog niet alles. De logeerder had bij aankomst gelijk zijn viesgereisde koffer vol vlekken op Atti's dure stoel gegooid. Waarom niet op de grond? Er lag tapijt. Duur lijkend tapijt. En die lange stoel dan? Die driepersoonszit, nauwelijks geschikt voor één weldoorvoede enkeling als die zich mocht strekken, mateloos uitdijend in vettigheden? Het was een opgeraapt straatding. Met Kerst of zo op straat gegooid door buren. Een vriendin had hem met haar man geholpen om de bank omhoog te dragen. Hij was heel eventjes beschadigd bij de armen. Maar het was een prima ding vol kwaliteit.

Atti had een grote mooie Spaanse deken erover gegooid. Nu leek het op een Hiltonstoel, machtig als de mooiste blanke zetel. Geen bush bush ding. Dan had meneertje met een zucht als van een tsje-tsje-lijder, het vieze eigendommetje erop gegooid. De goede Bijbelse hemel wist wat erin zat! Een voodu-ding zeker! Om blanke autoriteiten aan te kunnen. Zo had de douane hem doorgelaten, magisch beïnvloed, no? Hij lachte. ‘Nee Atti, je gaat te ver!’ Maar hij had uit zekerheid en uit opruimgewoonte dat ‘ding’ in een hoekje gezet, helemaal gedragen naar de keuken, terwijl die ander zat te poepen. De bush bush kost uitpoepen. Straks zou er ergens aan de Noordzeekust een sagopalmbos ontstaan, glimlachte Atti. Maar dat was teveel, vies, oordeelde hij. Het besmette westerse denken. Dit was gemene zelfracisme. Hij dwong die spotgedachte uit zijn

kop. Hield het bij het eten.

Die Afrikaan kwam eruit. Ziezo. Tropische poepluchtaromaten verspreidden zich. Atti haastte zich te vertellen dat er naast de witporseleinen pot een spuitbusje stond. Dennelucht gelijk de frisheid der Ardennen. Of hij die wou gebruiken, please!

En toen de keuken ook al chemisch schoon stonk, lette Atti met schuine oog erop, dat die Jakkopu zijn handen waste. Hij deed net of hij de kraan ging testen, hij Atti, met die geiser. Even proberen... ja hoor, warm water kwam er echt uit. Nu goeie temp en véél laten stromen. Opdat de handen schóónschoon werden. Hij wou het voordoen, handen wassen, en góed. Vingers die makaar schoon wreven, gepulk tot onder de nagels. Choleravrij! Tyfusvrij! Hoera...!

Dan al te gastvrij het keukendoekje aangereikt. Nee, geen pannelappen, ben je gekbeteuterd?! Ook niet die schone glazendoek met de wasechte letters in kleur.

'Zeep niet vergeten jongen?' dacht hij. Van zijn gekonditioneerdheid in de strijd tegen de huishoudbacteriën werd hij bewust, maar hij zei geen enkel woord. Glimlachte zoals een zwarte vriend gastvrij hoorde te zijn. 'Two blacks in a white white world,' hoorde hij zichzelf innerlijk mompelen. Dan gaf hij aandacht aan het eten dat hij kookte. Kip met kouseband en een stukje zoutvlees voor de smaak erbij, Vi-Tsjin, blokje aroma. Hmmm... het zou wat worden.

Hij haastte zich de radio aan te gaan maken. Keek weer met schuinse blik toen die Senebuktu of hoe die vent met die moeilijke achternaam heette, tussen zijn platenbezit ging zitten rommelen. Kijk die vent z'n nagels! Net of hij zo uit deviteppen aan de voet van de Kilimandzjaro komt, waar hij geploegd heeft. Ondanks gewassen fieters...

Snel de radio aangezet. De beschaafde BBC. Zó! Kijk die gast, nu breeduit zittend. Klein van eeuwenoude ondervoeding. Maar Holland zou hem weldra dikgroot maken no?

In zijn innerlijk spotte Atti met zichzelf. Hij had het zich zo anders voorgesteld. Hij kénde Afrikanen. Hoevaak niet geweest bij uitvoeringen met tamtam in die ene zijpoot van het Instituut Royale? Daar immers werd het nieuwe gezicht getoond van de oude koloniale politiek. Musici uit India, Ghana, Tibet, waar niet, zij allen kwamen. Laatst was er een fantastische groep geweest uit het oude Indonesië. Ze hadden aapje gespeeld met een danseres in het midden. Het leek in zijn geheel op een bijenkoningin. Dat was in de grote zaal, achter. Alweer een andere poot van de Tarantula. Of in het achterlijf, wat gaf dat?

Als hij de tamtam maar hoorde. Ook al had zijn vader hem verboden om zelfs maar te kijken naar dat soort dinges. Het waren duivelse instrumenten, was gezegd. Misschien daarom dat hij instinktmatig ernaar gezocht had. De jongens vlakbij, die van centrum TREFU deden ook zulke dinges. Tamtam slaan. Om niet te gaan straatzwerven, leegloperij. Dan kwam de buurt, De Godfather voorop: ‘Als jelui niet onmiddelijk ophouden roepen we de politie! Dit is geen boskwartier, begrepen?’

En de politie was gekomen. Had de beschaafde (westers gemaakte) fabrieksprodukten meegenomen. Weg conga's! Weg tamtamillusie!

Maar Atti had zich altijd nog deze ontmoeting anders voorgesteld. Nooit zo beverig om het bezitje. Nooit zo autoritair een aangeleerde beschaving handhaven. Shitty man!

‘We zijn echte broers, brothers!’ had Jakkopu gezegd, daar in die kantine bij de ontmoeting. ‘Real brothers, all over the world.’

En Atti vond geheel dat het waar was. Als je maar keek, tentoonstellingwijd! Brazilië, de Guyana's, Honduras, Cuba, Mexico, al die eilanden, gebieden tot in de Verenigde Staten. De negers waren bloedig uitgebuit geweest. Hun kleur had ze tot vernedering gebracht. Daarom alleen al waren ze echt ‘brothers’.

Dan buitendien, Atti eerde gastvrijheid. Dat was hem thuis geleerd. Ook al was dat een gastvrijheid die gericht was op uitverkoren vrienden van de welgestelde ouders. Maar dat was iets waarvan hij had leren afscheid nemen al. Nu ging het om iets anders: gastvrijheid aan de Derde Wereld. Hoe representatief was die Jakkopu Senémibïre niet! Echt een mannetje met zonnehuid, gebrand onder de luchten van de armoede. Hij had echt een nomadengeur bij zich. Zijn haar met de tekenen van primitieve stammen. Zijn trekken alles hebbend van de gekoloniseerd zuchtende. Hij met zijn voorkomen een onderworpene. (‘Sta op, gij broeder, sta op! Noem deze zwarte broeder geenszins Tuan, Sahib, Masra of hoe dan ook! Weg met het koloniale blankmeesterschap!’ Bravo! Hij voelde zich oerwoudtrots, Atti.)

Hoe je het draaide, hoe je het keerde, het was een hele eer met deze ‘gast aan tafel’.

Aay, kijk! Moment om te gaan eten. Atti verdrong dat oplettende geloer naar dat gedrag van die Jakkopu. Nu was het tijd om hongerbuik te delen toch.

‘Please!’ zei hij en hij gaf. De ander nam de rijst, behoorlijk wat. Atti zelf deelde de toespijs. Hij betrapte zich erop een overvoorzichtigheid aan de dag te leggen. Zelf nam hij altijd het beste stukje vlees, alles eigen-

lijk, wanneer hij voor zichzelf kookte. En bij vriendinnelief, die blanke, kon hij de beste stukjes uitkiezen. Een vrouw serveerde nu eenmaal voor een man. De rest at ze wel.

Maar nu... als hij de beste stukken nam, kon hij misschien gierig overkomen. Immers, de kip was overvloedig. Maar... stel je voor: hij was baas, gastheer. Dus had hij alle recht te nemen wat hij wilde. Dat was baas z'n rol. Maar... gastheerschap eiste dat je gaf en gaf. (‘Please, take more...’) Bescheidenheid sierde een mens, dacht Atti. Maar je moest ook niet onderdanig zijn. Als hij nu reeds teveel gaf, te suf akteerde, kon die gast wel het beste van alles gaan staan eisen. En dat kon ook niet. Straks zou deze ‘losjee’ op zijn bed moeten slapen en hij op de harde plankengrond waar je alles van die benedenburen hoorde, inklusief hele nacht beebie-blerrerij! Maar nu het eten.

Hij schepte op. Gaf grote lepel, driekwart vol saus. Nu voor zichzelf een halve lepel. Ook genoeg, maar...

Niet gezeurd. Kip. Een dikke boutstuk aan die ander. Dan wat hij nam... leek ineens vele grammen lichter. Heel even liet hij zijn arm met de kip in de lucht hangen. Kijk hij had honger, dat was waar. Maar die ander verhongerde mischien al dagen. Hongerbuik, zogezegd. Dat was iets anders! Daar moest je medelijden mee hebben. Je moest hem redden! Dus hem een tweede stukje kip gegeven, met weinig bot, veel vlees. Afèn! Rijst. (‘Do you want some more?’ ‘Thank you.’) Wist hij veel of het ja of nee betekende.

Hij gaf twee grote klodders rijst meer. Edelrijst, geen voedingsarme steppegras! Uncle Ben's! Met een ekstra vlies, mooi en groot en rond. Geld jongen, kocht kwaliteit. Dat wist eenieder. Maar wie was het die spieden kon, om toe te zien hoe hij alweer te twijfelen zat, Atti?. Want nu gaf hij meer rijst. En hoewel rijst, deze, prima was, kon het nooit de plaats innemen van groente en allerhande voedingsstoffen uit die andere sauspot bij die kip. Daar zat het ware aroma, daar zaten de krachten uit het opzichzelf dood smakende kippevlees getrokken. Hij had meer mogen geven daarvan, dáárvan.

Met een zucht liet hij zijn handen vallen op tafel. ‘I am worried,’ zei hij. Het brak de smakelijkheid van dat gekluif van z'n gast. Deze zat zo mooi een botje helemaal stuk te kauwen, te vermalen, te verpulveren eigenlijk, achter een glanzend wit natuurgebit zonder welvaartsgaten.

Wie was deze figuur eigenlijk? Een beproever? Nee! Niet zo dikdoenerig gedacht. Een relativeerder van dat overbeschaafde westerse gedoe? Kom kom! Poep in de maaind! Het was allemaal niet westers zonder meer en er

viel niets te relativeren behalve enig menselijk gevoel, zijn eigen vreemde ervaring, vond Atti. Dat kwam ervan als je je bezig hield met vreemdelingen. Maar het was leerzaam, vond hij. En nog maar het begin. Hij zou hem uithoren, straks zijn voordeel doen. Dan kwam het prettige, nietwaar? Dit meeëtersschapje was maar een onderdeeltje van het reuzengrote kontakt. Wereldwijd burgerschap. Nietwaar?

'Waarover maak je je druk?' vroeg de Afrikaan. Hij zei z'n vraag in het Engels met een sterk Frans aksent. En natuurlijk klonk zijn Afrikaanse tong ertussen.

Dan ineens wist Atti het! Nee, niet dat antwoord op die vraag omtrent het wezen van deze ervaringen. Hij wíst, hij vóelde: dit is niet alleen een broer van me. Dit is jeetjemina nogantoe een ver familielid van me! Een neef misschien! Een kind van m'n roots. Een brother, in echtechte bloedlijn! Het lot heeft hem gezonden!

Dan lachte hij zichzelf uit. Onzin, nonsenserij! Of toch wel?

Nu lachte die Afrikaan Jakkopu. Een vreemde neger, deze westerling. Is bezorgd maar lacht. Lacht, maar kijkt gespannen.

'Ben je okee?' vroeg hij. Hijzelf grijnsde. Waarop Atti weder grijnsde: ziejewel! Een echte brother! We hebben onze oerlach niet verloren, ondanks wereldwijde tegenslagen. Toen lachten ze allebei hardop. Een wereld in de wereld leek gewonnen.

Die avond droomde Atti dat hij vloog. Zomaarzo, over straten, pleinen. Hij was een grote zwarte vogel met een nest dat hing onder de wolken. Over de daken, de schoorstenen, alles vloog hij. Een mythische wereld ging voor hem open.

'Táa Kromanti,' hoorde hij roepen, 'welkom! Welkom in onze eindigheid!' En de drums zij sloegen duizendmaal in duizendvoud: tata-tum, tadudum! Tata-tum, tadudum...!

Er werd gedanst met maskers, vele, grote en kleine. Maskers met veren, maskers zonder ogen, met wenkbrauwen die liepen tot het achterhoofd. En brede neuzen waaruit rook kwam: het hart van Vader Afrika in vlam. Maskers met kleuren ook, onzeggelijk! Stenen maskers, maskers van bijlen, maskers van hout en van leem. Ze werden gedragen over het gezicht, over het hoofd, over het hele lijf. En de zon en de zee, zij waren eveneens gekleed in maskers, reusachtige.

Toen sprak een ongelooflijk zware stem: 'Africa one day be united in victory! This is Mubakwubamba speaking! Bravely, my dear, be well in time!'

Dan sneed een lichtflits door het oog. Landen, kontinenten, zij verdwe-

nen. Niemand, niemand te zien ineens.

‘Hohu!’ Hij schrok op, hij Atti. Wat warm no? Hij zweette zwaar uit zijn bast. Hoorde het snurken van Jakkopu die op de lange bank lag te slapen achter die dunne glazen schuifdeur.

Hij vloekte, vloekte zacht. Zou deze Afrikaan hem iets gebracht hebben? Een *wisi* bijvoorbeeld? Hij had ervan gehoord, gelezen in het welzijnsblad. Wisi: kwaaddoenerij, beheksen. Het was een dagelijkse gewoonte van voodu-geloofsmensen. Om elkaar kwaad te doen. Via allerhande zaken, eten, kleren, fles met magische inhoud onder je drempel gestopt, zand waarover gelopen was (‘futu-doti’ stond er in het blaadje) en nog veel meer. Maar dat kon toch niet waar zijn? Al waren er chiefs die hun stamgenoten zelfs met een enkele doodsblik de knekelbodem in konden doen gaan, het kon toch niet waar zijn dat de zwarte de zwarte zomaar kapot maakte?

‘Ik heb hem alleen maar goed gedaan!’ zei hij. Hij wist niet of hij het zei. Wat een zwaar hoofd. ‘Aaahhh...!’ Nu was het echt geen tijd voor welk schuldgevoel dan ook tegenover medewereldmensen. ‘Aaahhh!’ Hij had genoeg gegeven en genoeg gegeten... ‘aaahhh!’

Met zijn handen onder zijn hoofd viel hij alweer in slaap.

‘King kong is coming...’ hoorde hij. Het was zijn eigen snurktaal. Kabaal... donkerte... wég, alweer gevlógen...

Hoofdstuk vier

‘16’

Yumbiyaye...! Yumbiyayo! Yumbiyaye...! Yumbiyayosi...!

De grote kwade geest Yumbi, door anderen genoemd Yosi, weer door de indianen Jawaho geheten, had toegeslagen met de wreedste hand. Duizenden indianen, slaven, blanken, zij allen stierven in de Mars der Doden. En de doodsgezangen klonken aan: Yumbiyaye...

Er hing een kwade wind over het koren. Er loerde kwade leven over 't land.

Ver weg vochten de indianen. Een grootse strijd om het nevenland. De Arrowakken samen met Caraïbi tegen de Orinocco-roden.

‘Penary nataáh! Penary nataáh!’ zongen de Caraïbi liederen over hun oorlogsgoden. Ze zouden al die Spaanse wilden een boslesje leren.

En de Arrowakken op hun indiaanse beurt zongen hun: ‘Adumasi natéh! Adumasi natéh!’

O de ritmen van hen die trokken door de bossen bij duizenden en duizenden, tijgers en boa's onttronend. Papegaaien in hun horden vlogen op. Apen, ze vluchtten van geboomte tot geboomte. Het grote oorlogsleed was daar in aantocht. Pijlen vlogen... sssjjjnnah!! Bijlen kapten! Speerpunten sidderden in vlees! En de geweren die men van de blanke had gekregen, gestolen, gekocht (‘snappyi! snappyi!’) schoten de dodelijke lading af.

Daar vraten afgehakte hoofden zand en gras! Daar sneed een bijl geworpen boomstam open! En een pijl doorboorde een hart, een hart. En een pijl ging door de keel van een hopeloos ademhalende die trok en trok, sidderend op de grond in gevecht met de slang des doods, de ware koning die nooit werd onttroond, de grote wurgboa, staart van Jawaho. (‘Eeehhhyaa...!’)

Later zouden gevangenen, Orinocco-roden, verkocht worden aan kolonisten. Teneinde als bok (slaaf) de voorspelling waar te maken dat Jafeth diende in de tent van Sem, zijn blanke broeder.

Maar deze stierf ook. Koortsen en buikkrampen. Opstandige hand van de

negers, vooral de Mandingo's die van nature onkruid waren in het oerwoud van de zwarte wilden.

Er werd verbrand, geroofd, verkracht. Er werd genuttigd, het vlees der overwonnenen. (‘Yyyyyiiiii!!!’)

En de beenderen van de gevallenen werden geslepen tot een veld vol fluiten. Hoor daar het somberste concert in de dieptreurige maar schone klank van het leven dat zichzelf overwon! Duizend doodsbeenderen als duizend fluiten in de orkestratie der naturen. (‘Friyuuu... friii!’)

En de aasgieren stegen tot grote hoogten! Net of zij dansten op de toppen van de doodsgezangen. Onder hen lag het bos, huilde de wind in bittere vervoering. (‘Woewoeiii... woewoewoeiii...!’) Elders weg klonk omfloerste trom. Van je rom-bom-bom. Van je rom-bom-bijne... In het Fort Nassaue. In de Brandwacht. En op de Compagnieën. Van de Canje Rivier tot de Moruca Kreek, overal, overal...

En de negers, velen zij masturbeerden. Dekten de ogen van hun doden toe met hun zaad. Anderen begroeven de geworden lijken onder de schelpen. Weer anderen begroeven de gewezen ademhaler in gaten tussen de boomwortels, in holle boomstammen.

Het was in een tijd dat Esthello bijna elke dag ineens zo verdween.

‘Mjongen,’ zei z'n negermond een keer nadat hij met ineensheid weer verschenen was, zomaar, om de hoek van een muur nabij wat taaigras, ‘mjongen Matthia...’ (vaak genoeg sprak hij de s niet uit, zoals vele ouwe negers die in Afrika geboren waren) ‘binnen enkele *manen* ga je een grootman worden binnenkort. Dan ga je proef maken. Dan ga je wápen dragen.’

Matthias begreep dat het met volwassenheid te maken had. Hij was al twee jaar op de Pilgerhuth. De broeders hadden menige indiaan bekeerd en afgeholpen van dat exotisch afgodische. Er was ook een ander klein mulatje, Thomas, bijgekomen. Maar die was nogal vijandig gezind tegenover Matthias. Misschien opgevoed door echte blanken die in geen geval omgang wensten tussen hun kinderen en kaffers.

Als Matthias speelde was het meestal met Arrowakse kinderen. Het vrome spel werd aangemoedigd. Zo bijvoorbeeld wie het best een bijbelgedeelte kon opzeggen, kompleet met komma's en punten. Of bidden, de gebeden laten ratelen van de tong.

Hij herinnerde zich de eerste dag dat hij op weg was met de broeders. Hernhutters no? Waren ze door hun eigen blanken in het fort en op de plantages niet bespot? Vanwege hun geloofsafwijkirig. De Calvinisten konden het vertellen. Deze waardeloze blanken, zich Hernhutters noe-

mend, die vrede willen brengen op d'aard: ‘Haha! Stuur ze dan maar de bossen in. De wilden zullen ze eerst verwelkomen. Op z'n domst! Haha! Maar bij het eerste hongerlijden worden ze gespietst, gebraden. Of hun kop op een schaal, haha... gelijk Johannes...’

Tot nu toe hadden ze geleefd. Braaf. Veel ambacht verrichtend. Mais plantend en kassave. En meer nog in de kostgronden waar eigenlijk anderen het werk deden. Want het was voor deze tere kristen-blanken te hard, te zwaar, ook al probéérden ze...

Hij, Matthias, herinnerde zich de dag waarop ze varend naar de Pilgerhuth de eerste indianen tegenkwamen. Die zaten net te eten, hun kassavebrood. Boden hem een stukje aan, hij at. Kassavebrood met droge vis. En indiaanse drank, eigenlijk te zwaar voor zo'n kind. Want hij werd dronken.

De blankmeesters hadden het ook gekregen. Eerst iets van een dikke brok maiskoek in bananebladeren. Dan toen ze weigerden in naam des Heren, kregen ze kassavebrood. Maniok no? Ze konden nietmeer weigeren. Aten met lange tanden. Eentje van ze spuwde dat ‘ongedesemd’ deegje uit. Bwah! Trok dan een blij gezicht om ze te zeggen dat hij het proeven op zich tóch plezierig vond.

En de ander, Güttner, leidde direkt af met een verhaal. ‘Gij solt beten!’ beval hij ze te bidden in de naam des Heren, op z'n half-Duits in de Nederlandse kolonie.

‘Bidden?’ vroegen de indianen. Hún god Cururemanne had ze altijd wel een overvloed geschonken. En áls er iets af te smeken viel, dan hadden ze hun medicijnman, hun bogayé.

Een van de broeders knielde neer. Een indiaan, komisch van geest, knielde ook neer, maar zo, dat het leek alsof hij bezig was een buffel te besluipen. De andere indianen begonnen te lachen. Zetten hun hand op hun mond en klapten ertegen, terwijl ze lachten: ‘wu-wu-wu-wuuu...’

Maar de broeder ging onverstoord dóór, het bidden te onderwijzen.

‘Gij solt die hände vouwwen!’ En hij sloeg de handen ineen.

Een indiaan, met een verenkrans vol rood-groen-gele ara-kleur, maakte één grote sprong. Met een mond vol ‘ongedesemd deegje’ sprong hij aan. ‘Huppah!’

Meneertje kwam ook ‘bidden’ toch! Kijk hoe hij zat, net een wilde eekhoorn. Met zijn beide handjes verwoede seingebaartjes makend. Haha! Hij ‘bad’.

Die andere die eerst al in bidhouding een buffel besloop, deed net of hij een pijl afschoot en met sukses, want hij zat met zijn handen in de lucht

te klappen. ‘Bidden.’

De stam verging van het lachen. ‘Wu-wu-wu-wu-wu-wuuu.’ Bidden op z'n indiaans. Maar dat was niet genoeg voor de zendeling, want dra klonk het gezegend woord:

‘Gij solt sagen, hiernach: Herr Gott, Du bist mein Herr.’

Toen hielden de indianen het niet meer. In indiaanse bidkoor schaterden zij: ‘Wu-wu-wu... Cururemanne-Gott! Arrowakke-Gott! Cururemanne-Gott! Arrowakke-Gott! Herre Herre Herre! Herre Herre Gott! Wu-wu-wu...!’

En ze lachten dat hun palmtent verging! Ze namen een grote heidense trom met de huid van een bosbeest bespannen. Begonnen met een soort van knots erop te slaan. Gingen reidans uitvoeren, hun katoenen kleertjes heen en weer bengelend langs hun schaamdelen, handen los langszij lichaam, bukkend en pasjes makend voorwaarts: ‘Cururemanne-Gott! Arrowakke-Gott...’

Het refreintje werd wel duizend keer herhaald.

Prachtig no? De zendelingen brachten ongewild een Indian Party op gang! Zo diepdiep in het bos. Dan kwamen deze twee komieken met hun blanksproetige aangelaat het rode volkje amuseren.

Alleen de opdracht al (‘Gij solt beten!’) gaf de kassave-eter buikkramp van de lach. Kijk daar de laatste indiaan de bijbelkomiek met zijn broederbijbelijke-ijver eens naspelen! Met zijn bek wijdopen, zijn ogen dramatisch opengesperd ook, neusgaten wild ademend, pappagaaieveren dansen op zijn hoofd... hij heft de armen op, slaat ze tegen elkaar, ín elkaar tien vingers met een doodskopje ertussen...(‘Gij solt beten?...blu-blublu-blu’)...de indiaan steekt zijn tong tienmaal achter elkaar uit! Dan staat hij op, veegt zijn semikristenknie: ‘Broeders, het is genoeg! Laten we deze stadsheidenen maar wegjagen!’

Zo werden de Hernhutters op hun indiaans bezoekje met ‘gebed’ getrakteerd. De blanken uit het Fort en de Brandwacht hadden ze ook al zo gruwelijk uitgelachen. Hele ceremonies, waarbij ze met bier werden overgoten, ‘gedoopt’. En waarbij ze spitsroede moesten lopen, gezweept met kruisen. De soldaten hadden zich in geen jaren zo vermaakt. Met deze blankheidense kristenen.

Er waren anderen bijgekomen nu. De nieuwe lading. Een zekere Dehne. En nog meer anderen, ook vrouwen. Ze naaiden meestal kleren voor koloniemensen. Als ze niet ‘solten beten’.

Nu was Matthias oud genoeg volgens de geest der zwarte man. Oud en groot genoeg om een volwassenheidsritueel te ondergaan. Hij zou sne-

den krijgen in zijn bast, ingewreven worden met boomschors en boskruiden. En hij zou worden gewassen, zevenmaal, elke keer aan het eind van de week (acht dagen), een *Sébiwasi.*

Maar het was hier dat een probleem ontstond. Zouden de broeders dit toelaten? Hadden ze niet elk afgodisch gepraat en gedoe verboden? Lazen ze niet elke dag het Woord Gods in een Duitse tongval voor, aan de zwartrode gemeente onder de kap van de grote tent?

En wat moest Matthias als volwassene met een wapen? Was juist die geweldloze godsprediking (dus ook géén wapens dragen) niet de reden dat soldaten van de Compagnie binnenvielen in de vogelvrij verklaarde Pilgerhuth? Om te plunderen? Om voorraden weg te slepen? Om belasting af te dwingen, tol? Om zelfs de broeders te dwingen het snaphaangeweer te dragen, teneinde de koloniale souvereiniteitsrechten, wat dat ook mocht inhouden tegenover wie dan ook, te handhaven?

Matthias wist niet wie hij het meest vertrouwen moest. Esthello was zijn beste vrind. Neger zoals hij, alles wetend over de anderen daarbuiten, op de Herstelling, de Antonia, de West-Souburg, de Hollandia... al die plantages. Ook al mocht hij niet réizen, hij... nou ja, verdwíjnen niet alleen. Hij hád gereisd door de kolonies heen, Demerary, Essequibo... over eilanden Cuba, Sinte Estatio, Curaçao, Jamaïca... tot in den Brasiliën. Vanzelf kwam hij uit het land der zwarte nevelen en navelen gevlogen. Hij leek de spirit van de zwarte. En hij wist alles, álles. En hij was meer dan goed voor zíjn ‘Matthia’. Maar de broeders gaven hem eten, elke dag. Gaven hem Gods Woord ook, tot leven, zoals ze zelf zeiden en bij herhaling. Wanneer hij hen niet gehoorzaamde... hij zou doodgaan, sterven.

Esthello scheen zijn hoofd te lezen, daarbinnen.

‘Mjongen Matthia...,’ zei hij langzaam, krabbend op de plaats waar hij zijn ene afgesneden oor miste, ‘vecht niet met dingen. Heb geen haast. En heb geen vrees ook fo je zwarte dingen. Tijd gaat je wíjzen!’

Dan was de jongen weggegaan. Niet om het gebed ‘uit te beten’. Maar om kassave uit de grond te helpen halen. Voordat het blank geboefte weer zou komen.

Hij had zijn rode lap niet mogen dragen meer, sinds korte tijd. Weg met de barbarijen! En zeker die, waarbij tot schrik van de edel ogende blanke zendingsvrouwen, het tussenbeen van het negerknaapje werd gevuld met een bobbel en ‘krolhaar’ aan de zijbouten. Géén ogelijk gezicht, vond men.

Nu droeg Matthias wit katoen. Een heusheus hemd, eigenlijk een overgooier. Dus simpel, je smeet hem over je hoofd, waarna hij hangen bleef

op je schouders en verder wapperde langs buik en borst. Zo ongeveer. Van onder had hij iets werkelijk schoons. Een matrozebroekje met twee knopen aan de voorkant, elk opzij. Je deed hem uit door de voorkant om te klappen. Aan de zijkant op het bovenbeen waren ook knopen, bij die opening vlak onder de knie, waarmee de broek ook eindigde.

Een enkele indiaan in zijn omgeving had aan de kleding toegegeven, was ook broek gaan dragen, wel anders, wijder, simpeler. Maar dan met ontbloot bovenlijf, zoals ze eeuwen en eeuwen hadden gedaan.

Die dag gebeurde er iets vreemds, iets wraakdadig hartverscheurend vreemds, waardoor Matthias een heel ander oog kreeg voor hetgeen hij tot nog toe gezien had, zowel van die broeders als van die Esthello.

Het was in de achtergebieden van de Pilgerhuth. Matthias had dat pad gelopen. Tussen veel struiken weliswaar, langer dan twee kilometer, meer. Maar bang was hij niet. Wilde guyave brak hij van de struiken, at. De bomen met bruine bananen, indiaanse, moest hij met rust laten uit opdracht. Die waren voor de verkoop, zei hem Güttner eens, om geld, zilverduit.

Hij liep, hij liep, zonder angst voor wilde dieren. Ach, bij dit veelbetreden pad kwamen ze niet. Als ze niet geschoten wilden worden tenminste. Of gekapt. Buiten, al die geluiden die men in bedrijvigheden maakte, elke dag, zorgden er wel voor dat ze hun territorium, minstens bij daglicht, verzetten naar ver van de loopplaats van de mensenvoet.

Matthias floot een lied dat hij geleerd had, zachtjes. Met zijn houwer ter kap van het wied straks, in de ene hand, een kleine *mutete* voor vervoer van spullen in de andere, maakte hij dat hij voortkwam. De dag begon te heten: grond werd warm. En zelfs met lederen voetschoen zoals de indianen met hun moccasins, kon je bijna niet lopen. Gaan via de rivier kon en mocht hij voorlopig nog alleen onder geleide, al gebeurde dat praktisch nooit. Hij liep, hij liep, hij liet zijn been de pas marcheren. Losjes maar ritmisch. Ritmisch, maar vast van houding. Hij wetend waar hij z'n voet neerzette, niet tussen de teken op de witte savannegrond, niet in de mierenhopen, niet in verraderlijke kuiltjes die door de natuur waren afgedekt met een dunne laag begroeisel.

Dan ineens... wat hoort zijn oor? Iets! Iets tussen dat struikgewas. Hij gaat, hij sluipt, hij kijkt, hij ziet...

Zes slavennegers bij elkaar. Blijkbaar de slavernij ontvlucht, want ze hijgden. Ze hadden hun spullen op een hoop gegooid. Wisten niet dat er versvers eten in de buurt was. Want ze hadden oud brood meegebracht. Zeker van hun plantage. En droge vis die ze nu haastig inweekten.

Ze zeiden bijna geen woord. Maar terwijl twee negerinnen, zo te zien Ashanti's, zich bezig hielden met het eten bereiden, brak een neger een kist met flessen open. Een ander trachtte hem te weerhouden: ondanks de dorst géén alkohol. Dat kon immers hun dood betekenen.

Maar toen de man in zijn ijver een fles stuk sloeg terwijl de anderen hem dat juist wilden beletten, ontstond iets van een schermutseling. Nog werd er bijna niet gesproken. Een andere neger hief zijn handen ten hemel, radeloos. Konden ze in de kleinste vrijheid niet één keer eensgezind blijven? Zo zouden ze nooit aan hun achtervolgers ontkomen, nooit!, zelfs al slaagden ze erin om welk marronkamp ook te bereiken.

Het was alsof zijn gedachten werden vertolkt. Want op datzelfde moment sprong een dikke negerin tevoorschijn. Een Kikuju. Met haar vette hamlappen had ze tussen de struiken zitten schijten, ze had een kuiltje gemaakt. Voorzichtig, geen tak breken, maar met de handen graven. Daarna, na de kapitale draaidrol, met blad haar dikke bil afgeveegd.

Het was werkelijk een verbazend gezicht. Het leek alsof een tweetoppige berg Kilimandzjaro daar tussen die struiken sidderde. Haar grote haardos steeg op naar de hoogte, omband met een gespikkelde blauwe doek. Verder was ze naakt, suddernaakt. Haar nog bepoepte en onder het zand bedolven handen stak ze met radeloosheid in de lucht. Draaide en beefde. Schudde de kwadraatlijnen van haar immense gedaante uit in dikke kwabben vlees, armen, benen, grote lappen zwarte spek.

Kijk hoe ze haar goden aanbad met rillingen! Om te helpen, te helpen, te helpen! Tegen verdeeldheid, broedertwist. Tegelijk om te danken, te danken, te danken! Voor de geslaagde vlucht. Met één grote, niettemin ingehouden zucht, wierp ze zich ter aarde. De berg viel! De goden zouden dalen tussen de zwartrose bobbelbilspleten en het bibberdik sudderende borstwerk. O oneindige primitief-ritmische godsextase!

Toen ineens... met een kreet en een smak op de zandgrond, zo pluppp!!, viel een sunsundamba naar beneden. Vanwaar die uil kwam wist gòd niet! Men schrok! Dit móest een goddelijk voorteken zijn... wegwezen! Nog geen minuut later klonken de schoten. Tussen de struiken de snaphaanen, daarna de grimmig ogende achtervolgers... Ze vonden slechts een ijzeren pot, gebroken, leeglopend met wat het begin zou zijn van een maaltijd. En de uil, sunsundamba.

Ze vloekten. Een van ze schoot het hernieuwd geladen geweer leeg op het dier. Maar het had geen adem. En er was geen bloed. Nanabru-Nanabro... Maar niemand merkte het. Niemand zelfs, die de kleine jongen zag, opgewonden, liggend. Hij had zichzelf als het ware liggen begraven in het

rulle zand. Stel je voor: als hij werd gemerkt door de negers... ze zouden hem meenemen, ontvoeren of doodmaken. Een mogelijke verklikker. Nu kwam de dreiging van de blanke met zijn wapentuig, ruw scheldend. Als ze ook maar één geritsel hoorden!

‘Gelukkig is het hier geen Cuba waar ze bloedhonden 't spoor van mensen laten ruiken,’ dacht Matthias. Dat was precies het moment waarop hij ging beseffen dat hij helemaal geloofde in Esthello, in alles wat deze vertelde. Van nature had hij eigenlijk nooit aan de dingen van de wereld getwijfeld, hij negerkind, gevoed aan negerborst, gescheiden en verkocht.

Nu zo, werd hij gekonffonteerd met alles wat hij had gehoord over vervolging. Alles? Dit was slechts een fraktie. Maar wat het meeste indruk maakte was die uil. Sun-sun-damba! Eh! Yumbi Yosi Dambadamba: ofwel, het leven was des duisters eigendom, schaduw des doods.

Er waren drie goden in één: Oggunú.

De eerste was Hij die Hij-Smid was. Ofwel Oggunú als de Smid. Dat was degeen die harten verbond, aan een, tot stammen, volkeren, navelbuidelen zoals men zei. Hij was de Maker van het wapen ook, de bijl, de ijzeren speerpunt die het benen en stenen blad verdrong. Hij was de Treffer, de Kontaktlegger. Hij was degene die afstanden overbrugde. *Oggunú Arere.* Dan kwam zijn tweede godsgezicht. Hij die Hij-Krijger was. Hij vocht, voor zichzelf, voor anderen. En hij was overwinnaar, altijd. De Speer die niet kan breken, was zijn bijnaam. En de Pijl die niet mist. Hij had veel meer van zulke bijnamen. Want hij was *Krijgsman Oggunú* oftewel *Anguanil.* Voor zijn volk vocht hij, voor zijn vijanden trof hij hun huid waaruit ze sprongen in rood en dood in lijken die nkese waren. Hij-Krijger had gewonnen dan.

Met zijn derde gezicht, de god *Otjé Bamba Oggunú*, Hij-Jager, joeg hij ter zorg van de mensen. Het juiste dier vormde vangst. Apen, vissen, antilopen, pingo's en pakira's, buffels, tijgers, vogels, slangen, alles schoot hij of trof hij met zijn lans of bijl, ook mens...

Aay Oggunú! Hoe trof je niet het hart der enkeling! Het hart des volks ook, dat van je hield! Omdat er de verdrukten waren. En de zwakke ongewapenden. En de hongerigen. Alledrie!

En omdat er kaalkaal negers waren. Zoals Esthello, komend uit het botenhuis. Hij bad ontzet om zijn Oggunú. Om wat gezien was, ver, ver weg, de oorlog en de doden, opstanden en bloed dat vloeide. Hij huilde

met het oog der sterveling.

Hoe zou de aanstormende mjongen, die Matthia, gaan begrijpen wat hem scheelde? Hijzelf in de ban van wat er voorgevallen was. Die vluchtende negers...

Maar die Esthello keek toen Matthias verscheen alsof hij het reeds wist. Hief zijn armen ten hemel. Een gebed aan de god Uggunú. Táa Uggunú! Een titri, overvliegend, zag ze staan. ‘Sie sollen beten! sie sollen beten!’ riep hij in het schoonste zendelingen-Duits op tot gebed. Maar een pakute-raaf bestreed hem in de vlucht: ‘Sie sollen kämpfen! Sie sollen kämpfen!’ Een ware oproep tot de strijd.

Het godsvogeltje, de gado-t'tjo ditmaal, zweeg met de bek over het strijdtoneel der aardse wezens. Kijk de aardwormen kruipend daar, niet los te zien van het kluitenleven. Kruipsel en klaar. Vleugeltjes... wegwezen!

‘17’

Atti, hij voelde zich die dag een oorlogsgod. O, dat hij geen leger had om ten strijde te trekken! Zoals Alexander de Grote, Caesar, Napoleon! De wereld naar zijn hand te zetten met één enkel gebaar. In veldslagen die nooit vergeten zouden worden, nooit. Geen stamtwisten, geen broodopstandjes, maar drama's, grote grote oorlogen. Waarom dan zo?

Hij had een vriendin van hem gebeld. Een Engelse arts. Dokter Mandy. Ze werkte bij de GGD

‘Hello, Miss Bwana...’

‘Met wie? Wat bent u aan het zeggen?’ vroeg ze door de telefoon. Een grapjas zeker.

‘Het is ik, Masra Black Mbuccará!’ Toen had ze hem herkend. Inderdaad, die grappetapjas! Wat wou hij weten? Iets. Over z'n haar dat wit werd. Over verouderingsverschijnselen.

Ze vertelde dat ze niet veel tijd had om te praten. Drukte, drukte. Van patiënten eerst natuurlijk, een hele wachtkamer vol. Maar ook van verhuizing. En liefde, privé. Aanpassing ook, aan het Hollands-medische organisatiesysteem, al acht maanden. Want zo lang geleden was ze aangekomen, aangebóórd. Weer een nieuwe Eurokreoolse.

En ze had zijn klachten afgewimpeld in dezelfde grappetappestijl:

‘Kaajk, er zijn mensen die nu eenmaal vroeg oud worden. Yes?! Indianen bijvoorbeeld! Heb jij een indiaanse voorouder? No? Goed dan! It is like this: neem voor exempel de Indo-volkeren. Ze zijn klein wegens duizend jaar ondervoeding. Ze worden vroeg oud onder de evenaar. Vóór hun veertigste zijn ze terribly verouderd, met plooien, ingevallen gezicht. Zo is de wereld nu eenmaal. Yes dear. Als je kijkt naar de Westeuropeaan: hij is lang, een hoofdmaat groter dan alle anderen. Door overvoeding. Maar strong en heel oud wordend, heel oud en heel lang. Niet slecht bedoeld, maar een edelras wordt eeuwenlang gekweekt.’

Dat was de world nu eenmaal. Er viel géén wezenlijks aan de mensheid te veranderen, niet in een honderd jaar. En zekerlijk niet in een mensenleeftijd. Of hij dat wou begrijpen, die Mister Black Master.

Dit sloeg op zijn eigen titel, waarmee hij telefoonkontakt legde. Want Masra sloeg ooit op de Blankmeester. Black bleef zwart. En Mbuccara was ook Meneer de Blanke Meester. Merkwaardig genoeg betekende buccara: roodhuid. De Afrikaanse negers zagen de zongebrande blanken als roodhuid... Ach, dat gedoe met zoveel oude woorden die zo van inhoud versleten. Ze kon hem geen behoorlijk advies geven, behalve zijn witgrijs wordend haar te verven. Desnoods blond, zei ze. Dan had dat tenminste voor een zwartje een speciaal effekt. Hij hing op, crazy woedend.

Als hij op dat moment de macht van Keizer Nero had gehad, zou hij de op de trap passerende bovenbuurvrouw hebben verkracht. Haar blankwitte schoot opengeschoffeld. Na haar eerst erectioneel met de penis op de onderbuikse vleespoel te hebben getimmerd teneinde de zoete grafheuvel van haar schoot te hebben murw gemaakt voor de finale speerstoot waarmee ze zou worden weekgewaterd in een klemmende spetteromhelzing.

Met gloeiende ballen!/ Met knellende ballen!/ Zo wil ik je nemen!/ Het sidderend paren.../ Met ballen die loeien vol spetterend vuur...

Het waren woorden, wist hij veel vanwaar. Niet van de feministen, wíst hij, die hem desnoods met messen het hart zouden openrijten in een titaans sexegevecht, kwam hij tot snelsnelle oordeelsbevindingen. Hij hoorde haar tred gaan, zacht op traptapijt.

‘Wat zou ze hebben aan deze neger?’ dacht hij later. ‘Nietmeer in elk geval dan een shockkie.’

En hij lachte, mannelijk seksueel, met de spanglans van de god Ochinni op zijn brede wang. Hoorde haar de straatdeur dichtklappen. Als ze eens wist waaraan ze was ontsnapt, dat witte mens met zongebrande borstpar-

tij. Die Zandvoortkoningin! Chm!

Hij sloot zijn broek. Kamde zijn hoofdharen. Spelde zijn hemd waar knoop ontbrak. En slurpte een koningsmok vol slappe koffie leeg. Zo...! Dag kon z'n gang beginnen, no?

Dit was, owee!, de twintigste eeuwse rijkswereld der Batavieren. Een Noordzee kernrijk van bieflappen en karbonades, van plezierjachten en moestuincentra. Van beehaatjes, bikini's, sportbroekjes, tuinameublementen, grasperkjes en plastieken parapluutjes tegen enkeldaagse zonnestraaltjes. Van sigaretten, radiootjes, van te water gelaten sportvisjes die wel honderd keer op een dag werden gehaakt. Van kreeftrode zonaanbidders, totaal verloren op balkonnetjes en strandjes, terwijl elders hele demonstraties plaats grepen. Om de kleine drama's der aanboorlingen.

Zo was een vlammend manifest verschenen in het Germaanse land. Als tegenuiting. Om het manifest der professoren ‘te neutraliseren’. En om de vrede, de eeuwig mismaakte vrede, die nooit oud genoeg kon worden. Op de hoek van de Manillastraat, kruising Grote Antillenstraat, vlakbij zijn eigen woonstraat, zag Atti bijna zodra hij buiten voet gooide een flinke kluit mensenmassa staan, verdeeld over enkele kleinere groepjes. Er was een ding gebeurd, maar wat? Er gebeurden al zoveel dinges dat hij eigenlijk rustig te voet kon verder draven, vond hij.

Huizen werden afgebroken, straten schots en scheef gevuld met grote puinhopen. Dan afzetting door bierwagen, broodauto, leverancier van melk of vis. Of kapot slaan van een ouwe truck, wat nie mocht natuurlijk, met glas en schade aan blik, wijd over straat z'n asfaltvloer. Laatst hadden ze die brievenbus opengebroken, alles verspreid met weggooien terwijl het regende. Politie had gewraakt, gewráákt! Maar ze konden geen niemand pakken.

Er waren afgelopen week vier uitzettingen gebeurd. En één kraak. Twee opsporingsakties en een groot feest met geopend raam. Maar dit laatste was van een inboorling. Politie had volstaan met waarschuwing, omdat de hoempapa uit de Carnavalshoes teveel schalde vlak naast een huis waar een AOW-madam lag dood te gaan. Ze moest in stilte nog haar testament opmaken.

Een vrouw - Turks of Marokkaans, dat zou hij later komen te weten - had haar enigste zoontje gestuurd. Om vlees te kopen, lamsvlees. Om de één of andere duistergestelde reden kocht of kreeg hij varkensvlees. Terug met die lap! Maar de slager wou van niks weten. Hij zei dat hij bedrogen werd. Zeker had iemand deze armenaren dat vlees geschonken of verkocht tegen miniprijs. Dan kwamen ze het ruilen voor iets veel duur-

ders. De vrouw beledigd omdat ze werd uitgemaakt voor leugendraagster. En ze zeí wat ze dacht.

Toen kwam een Hollandse erbij: ‘Weet u dat zeker? Ik kan het me niet voorstellen!’

In twee voetstappen was alreeds een ander daar. Het was haar ook eens overkomen dat ze, in plaats van blinde vinken, een rare nepvleesrol kreeg toegestopt. Solidariteit no?

Uit een geheel andere zaak, daar aan de overkant bij de Manillastraat, kwam een kwade winkelierster opdagen. Wat ze er ongevraagd van dacht? Die Turkse was volgens haar een gemene meid. Dat ze daar wóónde, tot daaraan toe. En dat ze blijkbaar weinig inkomen had, nou ja! Maar dat ze ook al bij haar geklaagd had, over slecht behandelde kleren! Over verpeste kledij!

Behalve dat háár zaak de goedkoopste was van de hele godganse buurt, bedroog ze nooit. Prima service altijd! Maar deze vlooien, zoals ze het uitdrukte, wilden altijd een gloednieuw stukje kleding in plaats van de vodden die ze inleverden. En het was wáár. Ze had ervaring, zei ze. Ze moest en zóu haar zegje kwijt. Ziezo!

In dat gedrang zag Atti wie dat zoontje was. Een van die jongens die dat ding geroepen hadden, die zijn lange Afrojas hadden gescheurd. Wachte! Hij zou het zeggen. Die moeder leek hem...

Maar telaat. Een ouwere vrouw, ouderwets Marokkaans gekleed, kwam, sleurde die jongere vrouw weg. Niks zeggen! Schande! Schande dat een vrouw haar stem durfde te verheffen! Dit? Dit was geen persoonlijke schande. Dit was familieschande!

Later, veel later, hoorde Atti dat die jongere moeder, Aïsha, weduwe was. Haar man was overleden aan kanker. Hij had gewerkt in een of andere asbestfabriek. De staat verzorgde haar, konform het weduwewezen. En zij op haar beurt zorgde voor het inkomen van de familie, haar oom en tante, haar zoontje en nog twee nichtjes d'rbij. Dat was die ene dag toen de politie kwam. Om die twee nichtjes de school in te sturen. Maar dat was later, veel, veel later.

Nu was er dreiging, kijspraat, schande ook. Om een vrouw die openlijk voor meningen uitkwam. Een deel van dat publiek nam het voor haar op. Een ander deel vond alles prachtig. Leedvermaak. Dat rottige tuig dacht zeker dat Holland de stortplaats was van allerhande wereldellende! Kwamen maar op de welvaart af! Behalve dat, bezetten huizen, kochten de krotten op. En verdreven hen, autochtonen, Hollandse inboorlingen.

Ook al noemden ze zich als blanke geenszins inboorlingen. Het moest nu afgelopen zijn met deze zwartjes.

Dan vonden een paar negers weer dat dit niet kon. De ruziemaakster was geen zwartje. En buitendien, ze hadden hun recht. Als gekoloniseerden. Of men dat al zo snel vergeten was. Bloedwelvaart! Laa'n ze hun smoelbek houwen!

Ah! Vóór ik je zeg, tumult nóg groter. Eindelijk kon men laten horen wat men ervan dacht. Wanneer die inboorlingen hun wagens repareerden...

‘Ja, jullie repareren jullie strontauto zomaar, tot safens! Dan zegt niemand wat! Ma' wanneer ík pick-up ga spelen, ga je zíen...!’

‘En die melkboer dan? Jelui kenne jelui fieters niet in bedwang houwe! As de wagen savens komt, 's nachts, is het 's ochtends gedaan: minstens een dozijn flessen gepikt!’

‘Dat doen jullie! Júllie met jullie stinkende smoelwerk die jullie nie wassen!’

‘Nee, dat doen jelui! Vieze zwarte stinkerds! Ga maar weer terug naar jelui apenland!’

‘Apenland no? O...is altijd zeggen jullie: apenland! Omdat jullie zwak zijn, zwak *no k'ka!’*

‘Diskriminatie!’

‘Hou je bek roetmop!’

‘Schiet op, kaaspoeperd!’

‘Verrek! Ik slaan jou in makaor!’

Er werd geduwd, gesjord. Scheiders kwamen tussen meppers. Een paraplu vloog uit balleinen. Een sjouwtas viel omver, tomaten plat. Winkelruit vloog aan stukken. Hond blafte z'n wilde blaf aan vastgeraakte halsband. Geduwde auto schudde op z'n vering. Pooolitie!!!

‘Het moet uit zijn met dat gedonder! Hier!’

En er werd op los getimmerd. Maar de enigste die krijsen bleef, toen alles stil was, langlang stil, allang, was de jodin, die gekke. ‘Hitttlerrr!!!’ krijste ze vanuit hoge raam. ‘Hitttlerrr!!!’

Toen werd het ijzig, ijskoudstil. Zo midden op *den* dag.

Die avond waren er grote ongeregeldheden, man! Dat kwam zo.

Allereerst hadden die jongens van Centrum TREFU zich geprepareerd: ze wilden een demonstratie houden. Vredelievend, dat wel, een groep van zestien man. Met spandoeken:

WIJ WILLEN EENHEID IN DE BUURT, SOLIDARITEIT.

Ze hadden zich gezet, om huis aan huis aan te bellen, om mensen tot gesprekken te bewegen. Al was hun hart verkrampt door al die diskriminerende uitlatingen van die ochtend. Er waren blanke mannen toen gekomen, opgetrommeld door een paar stoere slábinken. Maar de menigte was al uiteen gejaagd. Velen hadden zich weggemaakt, dat wou zeggen, naar strand gegaan voor die paar vrije dagen met zon op schedel.

Toen De Godfather thuis kwam, kon hij z'n eige niet geloven! Watte? Dat schorem in zijn buurt tekeer gegaan? Dat was genoeg, meer dan genoeg. Hij had al immers tijdenlang tegen die kaffers gewaarschuwd, nietwaar?

Met opstokersstem ging hij buiten staan. Als één reuzendrol begon hij zich te roeren, de bloemenwinkel gehuld in het duister achter hem, geen greintje schoonheid in de rol van background tot hem toelatend.

'Gedverdemme! Het mot nou afgelopen wese!'

Met een man of acht stonden ze daar. Wie... wie zou zwarte schaap gaan spelen? Ah... geluk! Kijk hoe die jongens kwamen uit dat zwaar beloerde TREFU. En ze begonnen meteen erop los te slaan. Met schoppen, opgegooide fietsen, werd gevochten. Met bloembak, zomaar langs de straat. Blikjes, stenen, zelfs een drol met de hand opgenomen en gepletst tegen een gezicht. Echtechte vijandelijkheden.

De Godfather nam hierbij tevens zijn kans tegen de circulaire waar. Het zou uit wezen, *uit*!

> Mijn hart is groot,
> gelijk de boezem van de Nijl.
> Oooooh.., akbar!
> Waarmee ze stromen,
> waarmee ze stromen,
> waarmee ze stromen,
> de duizendvoudig zoete
> golven van de liefde.
> De duizend dadels
> uit de rijpe tijd.

Er klonk de stem van Um Khaltum, de grote Egyptische zangeres met de eeuwige Arabische klank vol klassieke timbres, nu vervlogen voor de

eeuwige slaap in Allah's Oase der Woestijnen.

Beneden aan de trap stond schoen. Schoen werd broek, broek werd hemd. In zijn aanwezigheid stond Atti daar. Zijn hand strekte hij naar de deur, raakte een witgeknopte bel aan, vol van twijfeling.

De deur was roodbruin, gekraakt, geschopt, bepist. Hij hing scheef en was gebroken in het midden. Met een dwarsplank werd hij stevig gehouden. Door de brievenbus was zichtbaar een ijzeren balk gegaan.

Ppprrringgg..., klonk de bel van Ahmed Ibraïm Nouri Mahmet. Het duurde even voordat het touw getrokken werd. Kraakzaam opende de deur zichzelf.

Het trappegat was geschilderd in een vreemd soort blauw en rose. Verf van een natuurlijke kleur die je bijna nergens meer zag. De gang liep weg, op naar de eerste verdieping.

Atti hoorde een deur opengaan. Flarden Turkse muziek sloegen opeens zijn oor. Een kleine tablah roffelde bij het zangerig zweefzoete melodiëren van een gunri-banjo. In een flits zag hij een Turkse nimf op zich af dalen. Precies zoals in dure restaurants: het ene been gestrekt, liefelijk, dansend tot in de kronkelige tenen. Een laaggesneden rokje dat sliertig in Duizend-en-één-nacht kleuren te verleiden hing. Daarin het trillend bekken van een buikdanseres. De borstpartij eveneens golvend in goudbrokaat bestikte beeha, waaraan kleine witte balletjes. Dan het lange wildwapperende haar dat met geuren de adem sloeg van de verraste toeschouwer. Vrouwe Verrukkelijkheid zelve in een wilde dans die hem de keel dicht kneep van opwinding.

Dan sloeg de deur weer dicht met *bam*! Op de tweede verdieping hoorde hij iets. Daar, dáár kwam die Um Khaltum vandaan, die stem. Dáár moest hij zijn ook. Niet boven waar in het Amsterdams gemompel klonk. Blijkbaar werkte die bel niet goed. Of níemand kwam kijken, óf ze kwamen alledrie, hoewel er buiten drie aparte bellen stonden. De rest zeker defekt, oordeelde hij snelsnel.

Dan liep hij óp. De keukendeur van de tweede verdieping bleef open. Hij gaf zijn groet aan een oude vrouw die bij het zien van hem wegdeinsde. Dan kwam een man tevoorschijn met borstelige wenkbrauwen en een kleine snor. Haar grijs aan de slapen en midden bovenshoofds in een punt. Sterke dubbelplooien die zijn trekken vormden langszij zijn Arabische neus. En twee indringende ogen die toch zacht, vriendelijk waren. ‘Goeienavond meneer. U bent zeker...’ Nou wist hij niet welke der namen op de deur hij moest gebruiken. ‘Eh... Nouri? Ahmed?’

De ander knikte. ‘Ibraïm.’

Nodigde hem met een gebaar binnen, waarbij zijn hemd op de plaats van een dikke buik zich opende en een stuk borstrok vertoonde. Hij mompelde iets van: ‘Welkom in naam van Allah.’

Met een aparte eerbied ging Atti nu binnen. Weg allerhande fantasie omtrent buikdanseres en geweldig exotische oosterse midnightsfeer! Hier kwam een huiskamer ten toon die realistisch was en sober. Eenvoudig Paradetapijt op de vloer, waar de slipper aan voet op stond. De muren behangen met druivenmotief-behang. Lichtblauw met een ietwat paarse gloed erin. Een tweetal Libanese tapijten aan de wand vielen direkt in het oog. Later zag Atti dat er nog twee waren, kleinere. Het waren taferelen met planten, duiven, tijgers, kameelstoeten, palmen en een grote oase. Daarop Arabische letters ingeborduurd.

‘Ga zitten!’ werd hem een bank gewezen. Het was een bank die hij herkende: dat ding had een jaar geleden vlak na Pinksteren op straat gestaan, twee dagen. Hij herkende het goed, omdat hij twee jongens met een Duitse herder ervandaan had weggejaagd. De Duitse herder had in zijn uitje d'rtegen gepist, tegen die glanshouten poot. Een van de vier was gebroken en dat ding stond schuins, een tweezits. De kleinsta van die twee jongens had een mesje opengeklikt en wilde met een venijnige beweging de zitting openscheuren. Toen had hij, Atti, ingegrepen. Maar de bank was blijven staan. Was na de avondval naar boven gesleept. Geen ongewone zaak voor wie hield van zijn buurt. En vooral voor wie arm was en een huis moest inrichten. Ach, die welvaart maakte dat men zo vaak goeie dinges weg wierp. Dus waarom door een ander niet iets genomen, opgeknapt?

De oude vrouw (wier naam hij later meende te herkennen als Gush) ging naar dat achtervenster, trok die gordijnen wat diskreter dicht dan met dat brede licht tot nogtoe. Met de hand aan de rok liep zij in haar pantoffels langs een koperen tafel vol inskripties uit de Koran. Daar bovenop een asbak die naar Atti's mening erg leek op die uit een fabriekskantine. Dan maakte ze dat ze wegkwam, de kamer naar de straat in. Blijkbaar was dat een van hun slaapkamers.

Hij hoorde een andere vrouwestem, een veel jongere. Aha!, die moeder van die knaap. Zou die vent slapen nu? Dan was het rustig om te praten. Over hem in verband met zijn kindermisdaad. Maar vooral wilde Atti over meer praten, De Godfather bijvoorbeeld. Of de pamfletten die het Jeugdfront Viking in de bussen wierp de laatste tijd.

‘Tegen dat buitenlandse strontgebroed’.

Het laatste pamflet besmeurd met heuse stront en echtecht bloed. Als

‘allerlaatste waarschuwing...’

Atti, hij hoorde hoe de ouwere vrouw de jongere stem afsnauwde. Een duidelijk kommando. Daarna even niets. Hoe zou hij met zijn eigen tori beginnen?

‘Buurman..., ikke... ben met jou... over iets komen... praten...’

‘Praten?’ De oude man begreep hem niet, niet helemaal. Wat was praten ook weer? Hij zweeg. Hij moest tenslotte luisteren.

‘Ik wil praten over allerlei dingen die we hier meemaken in de buurt de laatste tijd. Het gaat niet goed met ons.’ De man keek hem even aan met: ken ik jou of vergis ik mij?

Maar dat was even tussendoor. Atti meende dat hij in de buurt geen vreemde was.

De man schudde het hoofd. Hij was duidelijk een Marokkaan die niet veel verstond van wat Atti zei. Hij glimlachte vriendelijk, zeer begrijpend. Atti hoorde een geritsel waar die vrouw verdwenen was. Maar hij dorst niet te kijken. Dat was niet goed volgens de normen van zijn gastheer, wist hij, had hij gehoord. Gelukkig dat ze geen vrouwelijke bezoekers in huis hadden, anders hadden ze hem misschien nieteens binnen gelaten, oordeelde hij. Hij begon zelf ook met een smile vriendelijkheid terug te schenken.

De man twijfelde even, dat zag Atti duidelijk. Zou hij de boodschap voor gezien houden? Maar Atti had het, voelde hij op een rare manier, over essentiële dingen. Of het was uit een groot stuk nieuwsgierigheid. Tenslotte kwam niet elke dag een zwartje over de vloer. Die rot jongelui met hun wildheid zouden zeker daar niet binnen mogen. Maar deze, met respekt aan lichaam en de rust aan geest, zou normaliter ook niet zijn verschenen daar. Voor wat? Ieder had toch zijn eigen zaken om mee te bemoeien? Niet? Nou dan!

‘Ik wil praten over die kleine jongen. Hij heeft iets gedaan. Maar ik wil niet zomaar praten.’ Atti hoorde een onderdrukte gil. Wie? De kleine Fawzi? Wat had hij misdaan?

De schrikreactie kwam van achter, daar achter die deur en dat gordijn van de slaapkamer. Atti hoorde zelfs voet aankomen op pantoffel. Dan weerhield iemand een ander ergens van.

De man, zichtbaar geïnteresseerd in Atti z'n verhaal, bood nu tabak. Maar Atti wilde niet roken. Thee dan? Ook niet. Hij dronk geen thee bij warmte. Maar hij moest wel iets aannemen. Iets zoetigs. Gekonfijte vruchten en een soort hele zoete koek. Hij nam, hij at.

En ineens kwam de oude vrouw tevoorschijn. Met deemoedigheid zei ze,

staande tegen de kast bij de achterkamer aan:

‘Mijn man Ibraïm niet jou begrijpen. Ik vertalen zeggen.’ Waarop ze hakkelend haar woorden op hem losliet. Hij hoorde het aan, onbewogen. Begon op zijn beurt te spreken, zichtbaar van een stuk ongemak verlost. Die vrouwen! Behalve dat ze - zeker die ouwe Gush - hun rol kenden, hadden zij buitenshuis het meeste kontakt, dacht hij eerst. Door winkelen en zo, met anderen, inboorlingen. En hoewel ze geen behoorlijk Hollands sprak, kon ze haar man wijs maken wat Atti te vertellen kwam. De muziek was zacht gezet bij zijn aankomst. Uit respekt voor de gast. Uit de achtertuin klonken er wat kreten. Een sportuitzending maakte dat vele Hollandse buren juichten. Soms als een troep wilde wolven in de steppe. Volksvermaak no? Voetbal misschien. Om een goal. Dan was het gehuil mijlenver te horen. Maar wat gaf dat? Het was hun Batavierenland, niewaar?

‘Mijn man hebben werk. Mijn man wachter. Niet. Niet nu. Vroe!’ Atti oordeelde dat de ouwe man werkloos was. Hij had *vroeger* gewerkt, begreep de gast. Als wachter. Wáár, werd niet gezegd.

Of ze last hadden? Van pamfletten, bedreigingen, spotters? Daarover werd geen woord losgelaten. Uit trots, oordeelde Atti. Trots, eigen trots stond hoog aangeschreven bij ze. Je hoorde ze nooit luidop klagen over straat tegen makaar. Misschien, maar dan in eigen taal. Familietrots was ook zoiets.

Hij, Atti, had dat verhaal gehoord tijdens zijn stage, van een meisje wat zelfmoord pleegde. Het was een dochter, Turkse, uit het Noorden van Anatolië. Was met haar zus op stap gegaan. Winkelen. Dan had dat zusje iets gestolen. Eigenlijk een onnodig rotprodukt uit de overkonsumptie/overproduktie. Veel kleurige sliertjes d'raan, plastiek, van een paar nikkelen guldens maar. Maar het ging om het eigendomsprincipe.

Dat zusje was gegrepen. En de winkelbaas, taktvol als hij wilde zijn, riep geen polisie. Nono! Hij stuurde het oudere zusje om de vader van haar kleinere zus te halen. Dan kon de baas zijn goeie woorden met hem wisselen.

Maar tenslotte werd het toch politie. Want... het meisje bleef heel lang daar. En die avond bleek waarom zij niet gehaald was door haar zus: ze had haar Turkse zieltje verloren. Had zich, uit angst voor de geschonden familie-eer, te water geworpen, verdronken.

Wat een stilte!

Eigenlijk had hij angst gehad. Te gast bij de vreemdeling, ging hij. En Atti wist: ‘Wees taktvol. Het zit je diep, het zit je dwars. Vooral die kreten van die twee jongens. Je móet met die ouders praten, je móet! Je kan je vreemdheid overwinnen en dan krijg je misschien meer te zien. Maar wees o zo voorzichtig. Er is iets gebeurd vandaag met ze. Wees daarom ekstra taktvol. Maar ga, want juist nú kan je verschijnen. Ze denken misschien dat je iets bij 't gevecht verloren hebt. Of iets te vertellen, als getuige...’

Hij had een vriendin mee willen nemen. Maar later vond hij, was dat nonsenserij. Je sleepte toch ook geen vrouw mee naar de Surinamers of de Antillianen? Je ging en als je welkom was, was je welkom. Basta!

Atti keek even rond met 't oog: tot zijn verrassing was er kleurentelevisie. En telefoon. Zelfs video, wat hij allerminst verwachtte.

‘Zeker om opnames uit de gebedsdiensten af te draaien,’ oordeelde hij, godsdienstig bevooroordeeld. Want ze konden net zo goed de seksfilms van de piraten opnemen, oordeelde hij gemeen. Hoewel... het zou dan louter worden bekeken door de man, hij Ibraïm, hij en hij alleen! O het gezegende manne-oog!

Buiten aan straat klonk er tumult. Er was iets gaande, vlakbij TREFU. Atti, hij kon niet weten wat. Maar hij hoorde de jonge vrouw met opgewonden stem iets tegen de ouwe roepen. Deze kapte haar af. Of ze niet wist dat er een gast was.

Dat was het moment waarop Atti de tijd rijp achtte om te praten. Over de kleine zoon, of kleinzoon.

‘Ik wil géén mooie zaak vertellen over... uw kleine jongen. Slaapt hij? Eh...’

‘Fawzi!’ zei de ouwe man snelsnel. Atti lachte in zijn binnenhart. Slapen? Kom nou! Die kinderen van gastarbeiders sliepen toch niet op dit uur? Als ze niet gingen eten, acht, negen, tien uur 's avonds pas, dan wist hij het ook niet. Die totaal andere gewoontes...

‘Fawzi?’ riep die ouwe vrouw de man na, kompleet als een echo, ‘Fawzi?’

Het was dan dat de jonge vrouw door brak. Letterlijk het gesprek doorbrekend kwam ze tevoorschijn. Ze had net als de oudere vrouw (Atti dacht haar moeder, later kwam zijn hoofd te weten: haar tante) een doek om het hoofd. En een vestje aan. Witte kousen en grijsbruine pantoffels, wel veel modieuzer dan die oude. Met goudborduursel bestikt, een tikkeltje maar in de richting van die gulden seksprinses die hij voor zijn ogen had zien buikdansen in grote minnegolven op de trap, o nymfofan-

tasie! Kijk haar, tot z'n verrassing een echte resolute vrouw:

‘Meneer? Zegt u mij: wat is er gebeurd met Fawzi?’

De oude vrouw keek boos, bóós. Er was een regel overtreden. Precies zoals vanochtend. De man, hij Nouri Ibraïm, Ibraïm Nouri, noem maar op... hij keek weg. Met ijzig kille blik. Maar de jonge vrouw behield haar durf. Zacht-vriendelijk en toch ongehoorzaam vervolgde ze: ‘U bent een goed gast. U bent werkelijk in ons hier geïnteresseerd. Maar wat wilt u van míjn zoontje zeggen?’

Nu brak in Atti twijfel los, terwijl de jonge vrouw met heftige emosie, toch kalm van beheerste stem, het gevraagde vertaalde. Dat was noodzakelijk! Want stel je voor dat ze een ongekontroleerd gesprek voerde! Ze deed het uit eerbied voor, naar wat Atti aannam, haar vader. De moeder liet geluiden horen. Zij was in haar rol als vertolkster gekwetst. Goed voor Atti, want nu herwon ze haar rol, terwijl de jonge vrouw met hem verder sprak, wel degelijk van een afstand:

‘Ik woon acht jaar in Nederland. Mijn man is overleden,’ sprak ze, steeds kalmer. ‘Hij heeft ziekte gehad. Kanker.’ Ze boog het hoofd. Innerlijk tranen wegslikkend.

‘Dat is zijn zoon.’ Dan korrigeerde ze, duidelijk met een verre geur van feministisch bewustzijn (o, wat moest dat niet een moedige strijd hebben gekost!): ‘Dat is onze zoon, mijn zoon. Zegt u mij wat hij heeft gedaan. Ik zal hem roepen.’

Een ferme moeder, vond Atti. Jong ook, aantrekkelijk. Wat een zonde! Blijkbaar zou ze haar hele leven weduwe wezen verder. Hij voelde de betonnen kracht van 't mannelijke chromosoom in hem dat wilde stoeien met de zachte vloeiing van de vrouwelijke ader. Ach, weg lyrisch gelul! Ze speelde in, nee werkte in, op zijn geile seksdriften. Maar hij paste op om dat ronde, liefelijk ombonden, sappige gezicht, iets maar dan ook iets te laten merken. De rest ‘merkte tenslotte ook op’. Dus...

Maar hij kon niet echt in zijn verhaal komen. Niet nu. Hij zei het ook. Hij zou het langzaam vertellen, langzaam. Zodat ze begrepen dat het niet ging om de kindermisdaad alleen. Maar om domheid, domkoppigheid van de kinderziel die zelfs diskriminatie overnam. Als hij echt enkel over de misdadigheid had willen spreken, dan had hij het hemd moeten bewaren. Getuigen meesleuren, zelfs al waren het kindse ouwe mensjes die een koeter-Marokkaans konden spreken.

Maar hij had dat hemd toch verscheurd, aan stukken? Weggegooid! Weg! En de achterliggende vraag was bewaard: waarom gaan kinderen die gediskrimineerd worden ook op die toer? Waarom diskrimineren ze

zelf? Kan daar iets aan veranderd worden?

Hoe edel no? Als hij maar oppaste dat hij met de man sprak en niet rechtstreeks tot de vrouw. Tot zijn verbazing gebeurde het volgende. De muren van de kamer stil. Niet groot de ruimte, toch gezellig. Buiten, kabaal, maar toch heel duidelijk gescheiden van dit binnentafereel. De tapijten met hun rafelranden, sterkdiep rood en blauw. Het vloerkleed schoon, de koperen tafel met Koraninskriptie netjes opgeruimd. Asbak met beetje as. Stoel met een kussen. Telefoon en video, tv, dat alles in de kracht van stilte die er rust brengt. De gelederen der levenden, de aanwezigen, stil. Op dat ene moment zij die sprak, ook stil.

Toen ineens richtte de gebogen luisterende oude man zich op. Hij keek Aïsha, de jonge moeder aan met een blik die nauwelijks te omschrijven was. Een verschrikkelijke blik om het mannelijk bewustzijn dat geschonden was. Zijn gevestigde eer sinds Abraham, geschonden! Wat een hemeltergend drama! Dan direkt, (een proces dat in zijn laatste fase zich hier openbaarde onder 's Hollands hemelpaleizen in de vorm van aan minderheden verhuurde krotteruimten) stak hij zijn armen naar haar uit. ‘Je wilt praten? Spreek dan in Allah's naam!’

Zo gaf hij toe, al vermoedde Atti later, na van zijn perpleksheid te zijn bijgekomen, dat de oude Nouri toegegeven had omdat hij, Atti, geen oosterling was. Het oog der vreemdeling was anders, waarom dan geen ander speeltoneel?

Zo kwam het dat de moeder van Fawzi Atti te eten vroeg. Een maaltijd, brood dat bakte in de oven, van die grote platte. Met groente. Op een kale houten tafel waarvan de vliegen werden weggemept.

Een snelle verzoening van de gastheren met het lot dat ze hadden met deze gast. Uit een mengeling van gastvrijheid en nieuwsgierigheid. De ban van de trots was gebroken. En voor Fawzi's moeder meer: ze kon nu spreken tot een ‘vreemde’ heer. Zij, Aïsha, sprak met blijvende bescheidenheid. Over het wonen, over het werk. Over hun afkomst, over hun wensen, dromen. Gehinderd soms door Turkse muziek beneden. Zij hadden óók last van elkaar. Of door de wilde kreten der inboorlingen bijvoorbeeld, vanuit sport.

En het moment brak aan dat Atti spreken ging Over het voorval met de knapen, allebei. Ze gaf de schuld toe, beloofde hem te laten straffen door haar oom, die Fawzi. Ook al zei ze dat de schuldvraag aan zijn fouten op haar als opvoedster zou worden verhaald. O, wat ze niet deed voor deze zoon! Haar eigen leven zou hier zinloos zijn zonder hem. Ze had alleen kunnen blijven, kunnen & mogen studeren, dat wil zeggen, Nederlands

leren, nadat haar man gestorven was. En zulks pas nadat ze moeitevol haar oom en tante ervan had kunnen overtuigen, dat ze zich helemaal voor de man in spé wilde opofferen. Dat voor zíjn goede opvoeding het nemen van taallessen absoluut noodzakelijk was. En juist haar zo grondige opofferingsgezindheid, slaafsheid ten opzichte van haar zoontje, redde haar ontwikkeling. Waarbij natuurlijk het feit dat ze reeds het levensgrote offer had gegeven van haar echtgenoot.

Toen brak de hel los buiten. De benedendeur geramd. De vrouwen schrikvol kamer binnen rennend, de slaapkamer aan de straatzijde in, om te zien wat er was gebeurd op straat. Ze gilden. Want het gevecht was uitgebroken, tussen de TREFU-demonstranten en de bende van De Godfather.

'Eruit! Jullie godverdomde zwarte tuig! Eruit!' Een inboorling sloeg met een zware lat. Het was een stuk antieke kapstok, geloogd hout, zwáár. *Bam!*

Twee aanboorlingen vlogen erin, het trapgat binnen, daar beneden Atti. Hij hoorde het gestommel. Zag niet hoe op straat een zwarte vent met de punt van zijn schoen een blanke reet schopte. En hoe de zoon van de Chinees zwaaide met een ketting van een fiets om drie bonkige inboorlingen van zich af te houden. *Blams!*, die ketting vloog tegen een imperiaal, raakte vast aan het dak. Dat was het moment waarop de klappen vielen. Geen Chinese karate kon hem redden. Hij bloedde, bloedde als een geslacht stuk Pekingrund.

Een Arubaan stond zich te dekken met een demonstratiebord. Een stuk glas vloog voorbij langs zijn hoofd. Hij dook zo *tjak!* sneed z'n vinger aan z'n hand, aan die ijzeren water-straatput. En hij schreeuwde één grote gil. Een andere donker gekleurde hand gaf een inboorling een nekklap. Deze werd rood, rood! Een bromfietser met zijn helm op zijn hersens vloog een hoek om, kwam midden tussen een inboorling en een aanboorling. Gelukkig, want hij ving die klap op voor die aanboorling, die een tegel zou krijgen tegen zijn neus. De bromfietser kreeg die op zijn schouder, nadat de slag was opgevangen door de helm. Hij gilde, gilde, terwijl de fiets met draaiend wiel daar lag.

Anderen waarschuwden voor brand uit de lekkende benzine. In de verte de sirene van de snel gewaarschuwde politie. Een gegooide bloempot uit een raam kwam een uit 'n kozijn gegrepen bloembak-smijtbak aanvullen. Een verfblikje rolde... rolde... een groen spoor achterlatend...

Boven in dat bestormde huis was Atti. In eerst instantie wist hij niet wat er gebeurde. Hij zou onder geen beding de slaapkamer in rennen. Maar

toen de oude man opsprong, fief maar zwak, begreep hij wat hem te doen stond. Het gestommel op de trap zwol aan. ‘Hellep! Hellep! Die blanken vermoorden ons! Waaaiii!!’

‘Ik vernietig je, verrekte tuig dat je d'r bent! Ik vermoord jullie! Hier!’ Gestommel op de trap, helemaal naar boven. De Turkse muziek abrupt beneden opgehouden. De blanke stemmen boven: ‘Kijk, d'r wordt gevochten man! De zwarte bende wordt geruïneerd!’

Toen begreep Atti één ding maar: ‘Als er hier eentje binnenkomt sla ik z'n hersens in!’

Hij greep een fles. Te zwaar! Te onhandelbaar ook, die vijfliter oliefles. Hij rende impulsief de keuken binnen. Greep een groot mes. Maar hij besefte: ‘Ik word moordenaar!’

Dan smeet hij het mes weg, greep een zware deegrol. Ging achter de deur nu staan.

‘Ze kunnen komen! Laat ze komen! Godverdomme, laat ze tot hier komen!’

En ineens besefte hij dat de spanningen van de buurt tot grote ruzie waren uitgebroken. Inboorling tégen aanboorling! Het had jaren geduurd. Nu was het zover. Ondanks waarschuwingen, kleine straatbrandjes zoals vanmorgen, huisafbraak, verhuizing. Het tij viel niet te keren, leken dinges. Dus was er één parool: zich weren! Kijk hoe hij stond, klaarklaar. Om te verdedigen!

Hij was gevangen in het huis der vreemdeling. Plotsklaps besefte hij dat hij het verdedigde, zoals zijn eigen huis, zijn eigen eigen stede. Een zwaar doorstane proef van solidariteit. Maar ten koste van wat?

Horen hoorde hij, hoe de bovenlieden de op de trap gevluchte jongelui weer naar beneden joegen. Maar ze gingen niet. Verzetten geen enkele lichaamspoot. Wie zij? Is politie moest ze komen ontzetten! Tegen hun ‘eigen’ rijksgenoten. Bescherming heette dat. Onder bescherming afgevoerd worden. Waarna ze een tijdlang weder zwerven konden gaan vanwege een gesloten TREFU.

Verzameld in een pand - o dat was minstens drie keer reeds gebeurd - zouden ze overvallen worden. Door hun ‘beschermheer’ politie. Omdat het samenhokken in zo'n woonhuis streng verboden was - hóór ze!, met hartklopping in piepstem. Reuzemuis spelend in de rottige racistenval! Baya! Chm?

Dan Atti zelf: kijk hem al, anticiperend. Totdat de oude man weer bij hem kwam. Hij kreeg een omhelzing als een Marokkanenzoon. Het huis der vreemdeling was werkelijk het eigen huis geworden.

Salaam, o vriend uit de woestijn der mensen, salaam!

‘18’

> Hay-oooi! Hay-o!
> Hay-o, pikini hay-o!
> O kinderen o!
> O Nageslacht van de verloren dagen...!

Het kon best zijn dat hij, Atti, onder zijn zwarte bast de huid ‘in droeg’ van indiaan. Oude bronnen zegden dat bijvoorbeeld de Muskito-indianen zich met de zwarthuiden hadden vermengd tot nieuwe wezens, zwerfzaam tussen stenen, moerassen, steppen, ravijnen en bos. De gebleven wilde.

Het ene minderwaardige ras had zich vermengd met het andere, eveneens inferieur. Zo werd de minderwaardigheid versterkt, geslachtelijk. En niet alleen in Midden-Amerika. De vastelanders, Noord & Zuid, hadden als wegloopnegers in hun kampen hun voortdurende gebrek aan vrouwelijk paringsvlees. Vandaar dat zij zich inlieten met allerhande rode stammen. Zodoende ontstond er een inferieur Caraïbisch ras dat weliswaar niet overheerste maar zijn sporen achterliet tot in de eeuwen na de slavernijen.

Als bewijs van hun maximale inferioriteit werd niet hun minieme herseninhoud aangedragen of het feit dat ze al heel vroeg oud werden. Merkwaardig genoeg werd de bewering in zijn uiterste gestaafd met de mededeling dat zij (het bleek uit ondervragingen van gevangen weglopers) ‘nooit denken in termen van totale bevrijding van de zwarten of roden. Zij hebben dus geen mogelijkheid tot wereldwijd besef. Hun vlucht en hun misdadige strijd tegen ons dient men te zien, als een poging tot zelfbehoud van het wilde instinkt.’

Atti, hij had zijn lach gelachen, breedmondig, wijshoofdig en juist. Om deze wat hij noemde: zelf vroeg oud geworden vorm van het historisch racisme. Staande in de keuken voor de spiegel, scheerspiegel die alles vergrootte, had hij met een toch wel raar gevoel zijn persoonlijke trekken

bestudeerd.

‘Haha... kijk dan: indiaan in m'n jukbeen! Neger in m'n knikkerogen! Indiaan in m'n brede voorhoofd en smalle kin. Neger in m'n... ho!’

Zag hij niet daar snel een spin wegkruipen? In de scheuren van het oudvergeelde kalkplafond dat in de hoek naar beneden hing? In die gebarsten ruit van die buitendeur? In ouwe tegels vol krassen boven die geelkoperen kraan?

Spinnen, tot aan tarantula's, verdwenen altijd spoorloos en geluidloos. Het enigste wat je vaak merkte was een dun draadje dat je nauwelijks zag. Je voelde hem, met je rillingen. Maar het beest was allang weg, weg! Dokter Mandy had gezegd: ‘Interessant geval ben je. We weten niet wat jou scheelt. But... het is geen gewone ziekte zo te zien. Als ik het in het echt moet zeggen: loodvergiftiging. Dat is serieus, ernstig. Maar ik denk, het is een zwaar metaal wat in het algemene eten zit. Ons moderne voeding zit vol cadmium bijvoorbeeld. Toch denk ik, ik zal iets anders zoeken als solutie.’ Ze zou er wat aan laten doen. Onderzoek.

En een tropenarts, Doctor Daubtmann, die alles wist omtrent mensmankementen uit de zuidelijke breedtegraden, had geopperd dat het aan een storing lag in de spijsvertering. Dieet dus; anders kon hij het niet verklaren dat een vijfentwintigjarige zo snel de tekenen van ouderdom vertoonde.

Want het ging snel, heel snel. Als verteerd wordend door een magisch vuur leefde hij, Atti. Het drama bouwde zich op, langzaam. Als een onderhuids woedend vuur. Eerst kwam dat witte haar, een wondermos. Dan de vermagering. De verzakking van zijn lichaamshouding. Het ging schijnbaar heel geleidelijk. De scheef groeiende tanden. De plooien. Maar geen koorts, geen zweet, geen braken. Geen grote bulten, slechts een soort van koud verdriet.

> Hay-ooo! Hay-o! Hay-oooiii, pikini hay-o!
> Den kasi mi-o kay, mi-o kay...
> Den kasi kasi mi-o kay..., kasi mi-o kay.
> Den mini de na yembe.
> A seketete yembe...
> Kasi mi-o kay. Kasi mi-o kay...

Zoiets. Zo ongeveer zoiets had hij horen zingen. Van een bandje. Of van

die Afrikaan, hij wist 't niet goed meer. Een koor van sombere stemmen, aanslaande met de klank der weemoed vanuit niets. En hij had als zwartje het zwarte lied niet verstaan, woordelijk. Wel begrepen. Als het Lied van de Verslagene, zoiets.

Hij had zin om droevig te worden. Om de duizenden en duizenden, thans kinderen van het verloren kontinent. Het kontinent van de verloren helden, al was dat meer voor het overgrote deel droomideaal. De verwoeste levens, de vermoorde adems, de gevallenen. Zij hadden niet de Amazone van het Gevloeide Bloed een wending kunnen geven, weg van de open zee der vergetelheid! Om de grote stroom te doen stijgen, óp, naar de havens bóven zee...

Hij lachlachte. Keek weer een keer met open oog zichzelf in die spiegel aan. Neger no? Over de indiaan in hem - de mogelijke - kon hij niks vertellen. Nog niet misschien. Maar de neger. Che! De neger no? Chm! Weer lachte hij, een zeldzame, dure wanglach.

Neem nou die ene Afrikaanse logé van 'em. Die Jakkopu Sénemibïre. Leugens! Zo'n naam leek hem verzonnen. Die vent had zijn paspoort aangeboden als onderpand. Atti had nieteens willen kijken. Hij wist toch dat die ander loog? Die tamtamlijers! Ze hadden van die fantastisch lelijke namen altijd. Kokonbende Akwabutu Sjempadonta! En die wisten ze allemachtigst te paren aan zulke beeldschone kristelijke namen. Johannes, Petrus, Paulus... Had hij niet een kaartje gezien? (Ze liepen met naamkaartjes waarop minstens twee benoemers prijkten, bush bush achternaam gesmeed aan een kristelijke eigennaam.)

Zo was het geweest onder zijn oog:

> Johannes Kwebe-kwebe Sondekutu Mbatepekele,
> Chiefmaster of the Independent Dept.
> of Coordinating Activities,
> 52 Napoleon-street, Timbuktu.

Het verwonderde hem dat de naam niet begon met Mbwana. Dan lachlachte hij weer. Trachtte met gekkebekkerij die onuitsprekelijke Afrikaanse namen uit te smoelen. Maar zachtjes, want hij meende dat afschuwelijke bosgesnurk van die Jakkopu aan zijn oor te horen.

Ach die negers, Afrikaan! Kwamen met exotisch wapperende boskledij Europa binnen. Om negers zoals hij het leven arm te gaan maken. Hoer-

tje Europa met zwarte pooier, arm in arm kuierend!

O die spot! Die verschrikkelijk zieltogende zelfspot! Hij vroeg zich af waarom hij grapjes stond te tappen. Maar dan *alleen* over de neger, niet over de indiaan. Misschien omdat hij alleen over zwartjes moppen kende. Over de kinderen van Cham. (Daar had je 't weer!) Die rode, van de edelbetere Jafeth (Japheth), verdienden tenslotte een beter lot. Dat had de historie immers ruimschoots bewezen! Niewaar?

Nu pas zo, voelde hij dat hij al droevig *was*, maanden en maanden. Jaren al wellicht. Over de ziekten der historie. Al wist hij niet met alle hersenhelderheden om precies wát.

Buiten hoorde Atti ineens een schaterlach. Wierp z'n oog en keek. Zag nog net hoe een zuidelijk type, donker, Portugees misschien, haar liefdesvriendin de borsten inwreef met Ambre Solaire. De ingewreven borsten veerden, veerden opnieuw. Het bruine kende ook zijn bronsttijd in dit zonnetijdperk. Prachtige dagen no? Slecht weer ging komen! Maar voorlopig straalde innig zon.

Dan werd het uitzicht door een bloembak weggezet, hangende baddoek eronder.

Die lach van zonet kwam zeker van naast, waar een geluid werd harder gezet. Pas nu zo, wist hij waar vandaan die woorden waren. Hóór ze, met verder lied in klank:

Mi-o kay...!/Pur' ju anu na ju fesi./ Si, kon si na son na doro./ Opo ju ede gi na loktu./ Bikasi fri fu ala libiwan, nadapede a de ho...!/ Den kasi mi-o kay...

(Doe je handen weg voor je ogen./ Kom naar buiten en bewonder de zon./ Verhef je gezicht naar de lucht./ Want daar heerst de vrijheid die wij allen zoeken.)

Voor hem, Atti, was het onverstaanbaar. On-ver-staan-baar. De taal van de verlorenen.

Hij was drievoudig vervreemd, wist hij innerlijk met de wanhoopsmoed het gevoel dat hem bekroop te formuleren. Allereerst: elke mens die van de ene kultuur in de andere geplant werd, veranderde drastisch. Neem hij, Atti, met het vreemde vaderland dat ver weg lag. Hij was gekomen, opgevoed in de breedste zin als Lagelander. En de taal die men daar in de verten sprak was hem ontgaan, ontgaan in de betekenis van uitdrukbare diepten.

Op de tweede plaats had hij geleerd, geléérd: op school, de school der inboorlingen. Niet alleen hun schrift. Maar hun geschiedenis, hun wapenfeiten. Hún feilen en hún falen, vooral hún glorie. Ook dingen van

het dagelijks bestaan, ekonomie. Het uit de kleigronden gestampte volk dat verrijkt werd door piraten.

Hij had hun geest leren begrijpen via briljante overdrachtstechnieken. Nu was hij een van hen. Maar tegelijk een ander.

Een intellektueel vervreemdde altijd wel van zijn omgeving, zoals een opgroeiend kind altijd anders uitviel dan zijn ouders. Dat was natuurwet. Wie het schrift hanteerde kon bogen op een heel andere rijpingswijze dan een persoon die zomaarzo het leven levend hield in ongeletterde dagen.

'De tragiek van de menswording,' dacht hij, een tikkeltje pathetisch. Op de derde plaats, besefte hij goedgoed van zinnen, was hij een vreemdeling in zijn historie. Dit was het moeilijkst onder woorden te wringen. Omdat zijn ware voorouders niet méér bleven dan onbekenden.

Al die geschriften spraken van 'schepen vol slaven uit de westkust van Afrika' punt. 'Velen stierven een genadelooze dood' punt. 'Er waren vele wegloopers tijdens barbaarse opstanden.' Punt, punt, punt.

En al kwamen er veel meer gegevens, het bleven vreemden die beschreven werden vanuit blanke ogen.

Feiten, feiten, feiten volgden, droog en kaal: de verkoopcijfers, de aantallen wegloopers, de gedode lichamen, soms een enkele leider, hun vluchtroutes. Een enkele keer een incident met huyschslaaven. Maar het was altijd, van buitenáf de zwarte huid. Een opgedrongen blanke werkelijkheid.

Terwijl de blanke met zíjn ratio (híj begrepen door zichzelf èn de door hem gedresseerden) via de moderne kommunikatie hele dorpen toonde, aan de Tapanahony, aan de Lawa, aan de Sarramacca, aan de Commewijne - waar niet? - besefte Atti dat hij driehonderd jaar telaat de zwarthuid kreeg te zien. Zo niet de vergane, dan de verwordene, modern aangetast. Het waren alle oppervlakte-beelden van prachtig weerspiegelend water dat door de historie was verontreinigd, de wateren die stroomden naar de zee der volkeren. Maar de dieptepeilingen naar de geheime stromen waren vergeefs, indien zij kwamen. De vis was gezwommen, gelijk de vogel ooit gevlogen was.

Voor Atti kreeg de sfeer iets somberdonkerigs. Er waren lessen geweest, bewustzijnslessen. Voor massa's en massa's mensen, door de eeuwen heen. Maar afgaande op het nu, wat er gebeurde, de realiteit van zijn dagen, leek men niets te hebben geleerd, niets!

Dat bracht een ekstra pijn teweeg in zijn gevoel. Hoe te beginnen? Hoe te doen? Hij werd ouder en ouder naarmate zijn besef groeide van wat er

ooit gebeurde, ooit nog komen ging. Het onontkoombare proces der tijdver schuivi ng naar de toekomst, maar dan versneld, verhaastigd.

‘Pessimist!’ hoorde hij roepen, ‘Verschrikkelijke pessimist!’ Vanwaar die stem kwam wist hij niet. Hij meende deze tegelijk te horen met de bel. Uit de mond van zijn blanke vriendin, Anna, die nu zo ongeveer op 't werk moest zijn, ver weg, maar dichtbij vanuit de geheugendelen.

‘Verschrikkelijke godvloekende pessimist!’

Het was de postbode die belde. Een aangetekende man, zogezegd. Met een brief uit de hoofdstad van zijn eerste vaderland.

‘Goeiemorgen meneer. Wilt u hier even tekenen?’ Zijn handschrift werd, al was het voor heel even, een teken aan de wand. Op weer, naar boven. Uit de huiskamer vanaf de bank die stem van die Jakkopu: ‘Is het voor mij? Eindelijk!’

De Burgerlijke Stand had dit te melden: voor zover wij u kunnen mededelen zijn dit uw nog in leven zijnde familieleden...

Dan volgde de naam van Atti's grootvader. Met diens geboortedatum, -plaats en adres. Er was iets van een stamboom, kort. De rest was helaas niet te achterhalen. Zo zei die brief hem aansprekend, met het einde aller hoogachtingen. Punt zonder komma.

Met een teleurgesteld gezicht binnen de vangruimte van hangkasten en geiser ging hij koffie zetten voor Jakkopu, terwijl het vuur voor de verende tieten langzaam en onbewust wegebde uit zijn gebalde delen.

‘Good morning, Jakkopu.’ Het klonk meer als ‘Good mourning’, hetgeen een wens tot goeie rouw zou hebben betekend. Om de niet ontvangen brief zeker, een cheque?

Die Atti! Hij mocht wel Engels-engels leren spreken, de echte! Die Jakkopu! Hij mocht wel ophouden zijn hoop te geven aan de gelden die nooit kwamen. Tenzij hij Atti voor de gek houden bleef.

Twee weken reeds repte hij over verwachte inkomsten. Ambassade dit, familie dat! Wie wist had de één valuta's nodig voor de eerstvolgende staatsgreep en de ander de karige geldsommetjes voor het aankopen van aangevreten jamswortels. Pinarie was een ding van overal, niewaar?

‘Good morning, Brother Africa!’ Daar had je 'em weer, die Jakkopu! Hij, homo Africanus, begroet vrijgevig van emotie zijn eeuwige brother, de homo Existentianus! Het was een ding no?

Met zijn lichtgroene nachthemd kwam hij in die deuropening van die keuken staan. Licht vangen van buitenaf, gratis! Zijn armen in de hoogte tegen die deurbouten, hij gaapzaam. Uiteraard gaapt hij gratis. Kijk 'em dan! Zijn kleed bezaaid met grote ivoortanden. African design! Het on-

derste randje gaf net geen MADE IN TAIWAN te zien maar MADE IN HOLLAND. Hetgeen betekende dat de stof gemaakt, geprint was in de Nederlanden. Daarna zo, om den brode, uitgevoerd. Aan het zwarte corpus hangend weer ingevoerd, ter demonstratie aan het bruine Atti-oog. Dat was pas internationale broederschap!

'Ik heb liggen dromen over een lange blonde vrouw. A real white woman,' zei hij. Z'n mond, hij Jakkopu, met de kleverige slaapslijm aan zijn lipwerk. En zijn neusgaten zacht briesend. Net een ontwaakte bosbuffel die het eerste gras moet herkauwen.

Ja, een echte blanke vrouw, gróót ideaal voor dit zwartje. Atti gaf geen enkel antwoord, noch van mond, noch van gebaar met hand of lichaam. Als die ander eens wist wat juist een *blanke* vrouw voor hèm betekende! 'Weet je, het is zo ongewoon. Thuis in Afrika zie je ze, die direkteurswijven vol weelde, Mercedessen, hoeden, dure japonnen. En dure kinderen. En party's. Hier hebben ze hun eigen weelde, al hebben ze verdomd geen enkele luxe.'

'Wat wil je daarmee zeggen?' Atti kon het niet laten behalve kokend water een antwoord te schenken, of liever een vraag, als reaksie.

'Niets! Ik ben alleen maar ongehuwd. En ik wil een vrouw die ik kan begeleiden, later op de safari's.' (Werkelijk? Of spotte hij?)

Het was hier dat Atti zich begon bewust te worden dat hij haat kreeg, haat, diepe haat, tegen deze ongegeneerde *brother.* Al had zijn hoofd geen goed eksakte wéét waarom. Om het konkurrentschap dat de mannelijkheid nu eenmaal eiste, geheel vanzelf? Of om het blinde blank-aanbidden?

'De blanke vrouwelijke kudde hier is groot,' mompelde die Jakkopu met een ochtend-stinkmond. Maar ver van Atti af, opdat deze hem niet zou ruiken. 'Eén grote, meest arme kudde in vergelijking tot die blanken die ík in m'n leven heb gezien. Ze zijn wel spontaan, al zijn ze hoekig en groot, net Goliaths.'

Hij lachte zelf om zijn, naar hij vond, bijbels-Afrikaanse humor.

'Zeg dat niet Jakkopu. Je hebt nog niet de hele halve wereld gezien...' Atti gniffelde. Humor was internationaal, nietwaar? En gratis vooral. 'Kom kom! Het feit dat jij tussen ze leeft - waarom ben je niet met een stuk of zes getrouwd? - betekent niet dat jíj een speciaal eigendomsrecht over ze kan doen gelden. No my brother Atti! Iedere jager kan zijn schot lossen op welke dan ook uit de gerokte kudde. En echte kogels bedoel ik, van het zware mannelijke kaliber!'

Bij het woord 'gerokte' kreeg hij een frons. Was het wel goed? Uiteinde-

lijk droegen ze meer broeken dan zijn hele dorp mannen bij elkaar. Als zijn stamoudsten dít ooit zagen, haha... ze zouden wederom terugkeren die diepe wouden in en nooitmeer, nooitmeer één voet zetten buiten het groene struikendom. Ze zouden opnieuw tot kannibaliteit vervallen. Maar dat was dáár. Hier stond hij, hij Jakkopu Sénemibïre. Hij zou de wereld laten zien hoe Afrikaans hij was, tegelijk hoe geëmancipeerd, op het internationaal-liberale af, zo! Dan nu glimlachte hij, met een glanzend zwarte smail om zijn ongewassen lipronding.

'Het probleem met die blanke vrouwen is dat ze seksueel uitgeraasd zijn. Ik bedoel, ze hebben wel maximale zuigkracht tussen hun schaamlippen. Maar hun gevoelsleven is konsumptief, hun liefde arm en hun ziel gedroogd als de splijterige kleigrond in de warmste tijden, waar je een koevoet in kan breken. Geen wonder dat ze zwart geschut nodig hebben om tot intens leven te komen.' Hij grinnikte op z'n Afrikaans, Jakkopu. Zei letterlijk *black shooting*.

'Genoeg! Ik wil dit soort verhalen niet horen op de vroege morgen.' Het was reeds elf uur. Atti, de kwade, of kwaadheid veinzende (gods blanke zielsgodin wist het!), wierp de koffiebeker met een smak op tafel nadat hij met uitgelangde hand Jakkopu zacht opzij duwde. Zijn voeten kraakten over de vloer. Vanaf het aangeschuurde behang kwamen stofdelen los. Wat een aangenaaid ekskuus: op de vroege morgen? Mocht het anders dan wel? En waarom dan? Waarom überhaupt dit soort gepraat? 'Goed, goed!' De ander aksepteerde. Met zijn flarderige ivoortandenjasje ging hij zitten. Eigenlijk zitten bilzitten, zoals hij reeds twee weken had gedaan. Waarna het brood verscheen op tafel, helemaal vanzelf. Vroeger, vóór zijn geëerde bezoek, werden er ettelijke sneetjes weggegooid, zomaar, de volle hand vol. Nu moest er aangevuld worden. Hele broden kocht Atti in plaats van halve.

Snijden deed de gast zelf, een hele ochtendkunst was dat. En boteren ook. Het ging zoals men straten asfalteert: in dikke lagen. Daarover de ham (edelham, ofwel ham-extra).

Hij, Atti, had nu eenmaal vanuit huis geleerd het beste voor zich te kopen. Als je deelde dan deelde je ook het allerbeste dus..., jaja, genoeg! Jam was met hele vruchten, die verdwenen in hele scheppen uit de snel geledigde potten, waarvan de inhouden verdwenen, in no time, ín de hele Afrikaan. *Brother*! Brother eter!

Hij schiep er genoegen in (het vreemde, verre en verhulde sadisme van de welvaartswesterling) de edelzwarte logé met fruit te belagen. Eens kijken hoe hij reageerde op het natuurlijkste wat er was. Edelrassen peren uit

Frankrijk. Edelappelen uit de Betuwe. Edelgroene rasappelen uit Argentinië, Chili. Edele rooddruiven uit Zuid-Afrika, jaja. En edelgekromde Chiquitabananen. Uit het beste van het beste Latijns-Amerika. Niet te vergeten de koffie van de edelste melangerie. Voor deze edelbastige soulbrother!

Merkwaardig genoeg nam Jakkopu steeds volop van het fruit (‘You're great, Atti!’) behalve van de bananen. Een verborgen kompleks misschien? Atti zei het niet. Konstateerde met steeds edelgroeiender genoegen, dat de tros geelgerijpte apenvoeding achter zijn rug verdween. De Afrikaan zich brafelijk voegend naar het vooroordeel dat men had tegen bananen-eters. Apenvoeding, nietwaar?

Steeds wanneer hij thuis kwam, van het Instituut Royale bijvoorbeeld, de bibliotheek, of de zijpoot met de tentoonstellingen, of het kompartiment waar de drama's gespeeld werden en films gedraaid, allemaal derdewerelds... Steeds wanneer hij voet zette over zijn eigen huisdrempel, terug, geleende boeken in de hand of met sjouwtas slepend, dan kon hij de bananeschillen uit de vuilnisbak gaan opdiepen. Vanonder ander vuil natuurlijk, nooit zichtbaar.

‘Om je nooit te laten uitglijden,’ was het grapje. Maar de ernst loog er niet om: de potjes yoghurt met fruit lagen open en leeg, steeds bóven op de schillen.

Nu was het tijd om de driezits op te maken. Het verfomfaaide van deze slaapstede weer ongedaan te maken. Ach, wat ooit aan de straat toebehoorde zou er ongetwijfeld eens terugkeren, oordeelde Atti met de welvaart van een ruim verstand. Voorlopig kon hij ‘het bed’ slechts opmaken. En de erover heen gegooide deken herschikken. Niet dat hij de ander in de watten legde, maar ach, gewoon, gewoon omdat deze de deken niet precies zou leggen zoals Atti het wilde. Aldus bleef hij ook eigen baas in huis.

Hij voelde dat hij tevens baas was over zijn eigen verstandelijke vermogens. Zoals het licht bleef binnenvallen, schuins eerst dan helder, daarna afnemend, maar altijd de wetten volgend van de uren van de dag. Zo was hij ook, vond hij met wijze kop.

Jakkopu liet een Afrikaanse boer, ‘brrrèh!’

‘Het zou mooi zijn indien het weer prachtig bleef vandaag.’ zei hij, ook nog gratis mooi weer opeisend. Koffie was opgedronken en het fruit kwam na de boterham met vinger aflikken.

Wat een *natuurlijk* mens was hij toch, bewonderenswáárdig natuurlijk. Niet gehinderd door de paradox der beschaving, zoals hij, Atti. Niet be-

verig om de overvloed die je zelf toch niet kunt opmaken en die je weggeeft aan je gast om niet bezitterig te lijken, maar oprecht gastvrij, terwijl je gastvrijheid je achteraf je nek gaat kosten uit een achteraf te konstateren geldgebrek. Kortom, hij had voor zichzelf meer dan genoeg, maar te weinig voor twee. Toch wilde hij niet leven van mindere kwaliteit (hij kón het niet). En hij wou rijkdom tónen.

Jakkopu liet een Afrikaanse zucht. ‘Sssjjwèèè...!!’

‘Good brother,’ zei hij tandenblinkend mooi in schoon school-Engels, ‘nu kan ik jagen gaan. Ik ben gesterkt door de zwarte hand.’

Hij had zowaar Afrikaanse spot!

Hij zei niet wáárop hij ging jagen. Op de vrouwtjes, dat stond vast, hormoonvast! Als ware hij een edelzoon van de met hanebloed gezegende neukkloot Mobutu! Jagen? Op de weed die hij gedurig rookte in de avonduren? Atti had hem gewaarschuwd met: ‘Kijk, ik wil niet dat de politie hier komt binnen vallen, you know.’

Jakkopu had zijn hoofd geschud. Zijn pannekoeken aangezicht was met de trots der zwarte natiën verheven, met het ongezegde woord van: ‘Sure, brother, zeker zeker!’

Zeker *niet*!

Had hij zijn oog gericht op inkomsten? Portemonnee's stelen lag niet in Jakkopu's aard, dacht Atti. Zo'n brother kon je gerust vertrouwen. Het was puur westerse dekadentie dat je sowieso direkt zulke gedachten kreeg in je besmette kop, zelfs als zwarte eenling die in blankemans inboorlingenland rond doolde. Jagen op geld mocht, maar legaal dan.

En een ‘friend’ gaf altijd wel wat aan een ‘blackfriend’.

Bleef over, het jagen op *niets.* Op de leegte van de city. Op de barmhartigheid van de politie die je niet moest lastig vallen met aanhouden enzovoort. Op de gezapige aanblik der blauwogige bewonderaars van het Afrikaanse nomadenkleed, dat hem aan de zwarte puistenhuid wapperde in de krachten der Noordzeewinden. De vlag die de zwarte lading dekt! Een echte Afrikaan onder de naar tropenzon snakkende bleekgezichten. Nietwaar?

Hij snoot zijn neus eens Afrikaans, hij Atti. Met ‘snnjjrrt!’ Er kwam een prop tevoorschijn, zwart van neusvuil. Ze lachten allebei zoals zo vaak. Brothers!

‘Ik voel me zoals iemand wiens weg gekruisd wordt door een zwarte kat.’ O ongeluk, ongeluk! Hij wist totaal niet waarom hij daarover begon, hij Atti. Stel je voor! Alweer dat beladen zwart! Traditie! Pechtraditie! Kwaadtraditie! Maar dan vanuit het blanke veroordeelsmechanisme!

Want een witte kat was zeker gelukbrengend, no? Hoe diep was hij dus niet verpest, zelfverpest! Eigenlijk er erger aan toe dan de door hem zo belachen Jakkopu die uiteindelijk slechts één der honderdduizenden mens-Afrikanen was, hóe ook van persoonlijk karakter! Maar de ander scheen zijn gedachten gelukkig ergens anders te hebben.

Bij het blanke papier bijvoorbeeld van die brief die nu op tafel lag. Als hij in een windvlaag zou worden meegenomen, zou hij de hele kamer door kunnen zweven, op dezelfde hoogte, wonderbaarlijk genoeg alles, alles, de kast, de kleren, de vlezen mens, de muren zelfs, doorsnijden met de scherpte van de vliesdunne zijkant. Een verborgen natuurwapen.

'Ik kan het papier niet lezen, you know.' Onwetendheid, onkunde, nóg een wapen. Maar het gelul had hij in huis, een heel arsenaal vol. De holenmens met de macht der natuurlijke omgang! De steppemens met de gijzelende overtuigingskracht der lulrede! Hij, Atti, bosmens gebleven, ook al wist hij het niet.

Want hóór hem, meegaand met de woorden van de dag:

'Het is hetzelfde als met krassen die je maakt op een blad. Waar het om gaat is de kommunikatie van het schrift.'

Maar toen de ander vroeg wat hij bedoelde zei hij triomfantelijk opspringend: 'Niets, ik zei iets, ik zei zomaar wat.'

En de stad werd hun jungle die dag.

'19'

En niemand zal zich verwonderen over de wereld, de wereld, de wereld waarin allen staan. En geen zal er verwonderd zijn over z'n eigen aarde. Hay-oooiii! Atti z'n vader was een razend man. Toen hij hoorde, las en zag wat er geschied was in de rattebuurt waar zijn zoon in een huishol hokte. De autochtonen hadden de allochtonen flink aangepakt. Vanwege overlast. Dat was die grote vechtpartij tussen de aanhoorders van TREFU en de blanke inboorlingen die hun primitieve aanvalslust als op konijnen hadden uitgeleefd. Politie had zeven zwartjes meegesleurd en slechts één inboorling. Om tegen de rest te getuigen, werd gezegd. Het was natuurlijk níet De Godfather, het racistische symbool, die als enige blanke meeging.

Hij, Emile, had net zijn brede witte, met zwarte bolletjes gespikkelde das staan stroppen. Voor een schone grote spiegel. In de echte badkamer met glanzende tegels aan de wand. Goed van licht had hij de kop in het ochtendblad gelezen: RASSENRELLEN EISEN MEERDERE GEWONDEN.

Toegetakelde jongelui die de buurt belastigden met hun malafide gedrag. Ze beschuldigden de arresterende politie ervan hen het meest te hebben toegetakeld na enige lichte schermutselingen met de buurt. Het zouden die mishandelingen zijn, in de cel op het buro, die drie zwaar gewonden zouden hebben opgeleverd. Ziekenhuis.

‘Logisch,’ dacht hij, ‘dat ze de autoriteiten weer eens, voor de zoveelste keer, beschuldigen. Die zijn tenminste aanwijsbaar. Het is ronduit hun eigen schuld.’

Dan had zijn kin gebeefd zonder die baardgroei die hij had staan afscheren met de driedubbelkopse scheerlukse van het apparaat dat daar lag, netjes, schoon en glimmend. De allerruimste baddoek opgehangen. Dat was na het minzame van de geur der after shave.

Nu trilden ook zijn handen, terwijl zijn ooghoeken zich schenen te sluiten. Het was alsof zijn hele gezicht naar beneden trok aan de zijkanten. Kijk, kijk zelf op het papier dat uit de brievenbus gehaald, lag op de met lichtgroene badstof beklede deksel van zijn modern-designed wc-bril. Het was Het Volksblad dat kwam met dit bericht dat schokte.

‘Die m'mapima-jongen!’ vloekte hij. Een vloek die hij slechts eens in de jaren gebruikte. ‘Tilly...!!’

Zijn vrouw kwam de gekrulde haarkop om de hoek steken, alsof deurkant liefkozend. Ze boorde aan vanuit de tussengang, rechtstreeks en snel onder de hoge lichten door met hun vijfenzestig Watts gevat in schelpglas vol rose schijnsels. De lumineuze sfeer van het geslaagde interieur. Ze kon beter geen antwoord geven, geen enkel geluid zo, laten horen op zijn immense mansgeluiden, wist ze. Die toon! Die noodkreettoon van een ketel die op barsten stond, met de tong als veiligheidsklep die op en neer vloog! ‘Tilly...!!’

Dan zag ze midden in het gezicht, waaronder half gestropt de keel met groeirestanten van een nekbaard, de poriën van een uitgewogen dikke neus die nu al glom van het zweet uitbreken, de ogen die stonden als 'n kaaiman die zijn prooi hypnotiseert. En lippen die gespreksloos met de drang der uitingen vibreerden.

‘Het kán niet langer zo! Dit neem ik niet! Mijn zoon die niet geworden is wat ik altijd gewild heb. Ik heb hem gewaarschuwd: jongen, dit wordt je dood! Het ís geen buurt om er te wonen! Een stinkbuurt! Al dat tuig!

Zelfs die lui die daar altijd gewoond hebben zijn geen partij voor je! Laat staan dat aankruipsel, neem me niet kwalijk. Maar ik haat dat proletariaatsgedoe. Het is om er ziek van te worden! We zijn hier niet gekomen om wéér tot in de modderpoel te dalen van deze maatschappij!' barstte hij uit.

'Misschien was Atti er niet bij,' zei ze en hield zich kalm. Ze kende hem te goed, té goed. Hij mocht wel vader zijn van een schare welopgevoede wezentjes, leraar aardrijkskunde of hoe dat thans modern heette 'wereldoriëntatie' en niet op de laatstlopende plaats haar man. Hij was in wezen zoals toen gebleven: de passievrucht in kwade zin. Altijd behept met het zo uitbarsterige temperament van de tropenkinderen. Het zuidelijke brandkarakter, wildwoest en doornig laaiend van droge takken die het hart verteerden in allerkwaadste driften, vlam en vuur. De ziedende zuiderling. De nietsontziende driftkaaiman.

Ze drukte met ingehouden emotie de haren platter op haar hoofd, snoof met een neus die schoon en droog was zonder enig effekt, behalve dat geluid van onder druk verplaatste lucht.

'Hij is er niet bij, anders hadden we wel enig bericht gekregen,' repte ze zacht.

'Dat kan me niet verdommen! Hij hóórt momenteel bij dat tuig!' Met driftige hand draaide hij om het niet gegeven gelijk zijn rug naar haar toe, de spiegel inkijkend. Dan van de spiegel weg naar het ligbad. Dan van het ligbad af, naar de glanzende achterwand die hem net niet van het evenbeeld voorzag, behalve wat kontouren. Trok zijn strop dichter tot de netste das der fluwelen wurging.

'Wat is er aan de hand?' riep Klaasje vanaf de tweede wc.

'Niets! Niets wat jou aangaat. Probeer eens op te schieten, ik moet zo nodig.' Mildred paste wel op haar vader uit de allerruimste badcel te verjagen. Bij dit humeur zeker no?

'Is geen doen meer met mensen zoals ons. We zijn tot hier gelopen. Dan kijk met eigen mensenoog, aay-o! Holland heeft ons gemáákt! Is Hólland gaat ons breken ook! Waar je je voet ook zet: leven kan nie zonder probleem fo je. Ik wou dat ik was gebleef op die plantaas, waar dat ik opgroei had. Dan was ik oud geworden zonder weer te zien, hoe witte man opnieuw met zweep ons zijn land gaat uitjagen...'

'Oum'ma Titi toch! Blijf stil!' Harry met z'n kortgeknipte haren. Hij verslikte zich in het eerste knäckebroodje met leverworst. Kwam met zijn zijhand terecht in die salade. Een geur van zalm en van ui steeg op.

'Ik ga me ouwe mond nie houwen. Als me stoel nie blijf stil, kan me hart

nie zitten tevens. Dus ik ook niet!' En ze mompelde, mompelde en mompelde voort, terwijl ze met het vroege licht reeds voor het raam haar hobbelboog beschreef, scherp in de ruimte. Ze was getekend met de ouderdom. Ze was nu eenmaal kinds, zei men. En al had ze de momenten van een helder hoofd, uit ouderdom reeds had ze 'zeggingsrecht' zoals ze het omschreef.

'Tan? Wat kom jij praten? Jo zure bokking jo!' schold ze haar kleinzoon. Hij mocht blij zijn dat hij zat, netjes in de kleren, aan een tafel zonder kruimels op de grond. Met eetovervloed uit de gezapige dagen, zoals ze het mompelmondig ging omschrijven. Dat hij een zus had om hem te bedienen. Of hij nie wist dat néger vroeger moest bedienen? Vraag niet wie. En haar lange rimpelvingers aan de gekrompen handen sloegen als kraaiepootjes om de gladde leuning van haar hobbelstoel. 'Holland is geen plantaasje, mi boi! Eet fo je, leer fo je, en ga straks werken! Word geen globetrotter in deze maatschappij die koud is.'

Een globetrotter, wat een oud begrip! Voor al die loslopende minderheidskinderen zeker no? Geen wonder dat de 'globe trotte!', meende Harry, doelend op de gekonstateerde rassenrelletjes. Maar ach, híj zou niet trotten. Dan liever rotte hij van de allervriendelijkste omgang met beschaafde blanken.

Neem nou die flatbewoners zoals zij in het dure Zuid van Amstelveen. Je hoorde ze geeneens schelden door die dikke muren van de flats. Behalve dat deze dubbeldik waren, superb van kwaliteit, schreeuwde men nu eenmaal niet.

Radiootjes op het parkeerterrein, hard gillend van muziek, waren slechts 'dingen' voor de binnenstad, niet hier in dit beschofte oord.

De binnenstad of... de Bijlmer waar parkeergarage was: repareergarage. Hij was geweest, een paar keer daar. Voor een schoolonderzoekje op een beruchte binnengalerij. Niet alleen natuurlijk, maar hij, Harry, met twee blanke vriendjes. Om eventuele agressie van blanke zijde op hem te neutraliseren, terwijl hij weer ervoor zou zorgen dat geen enkel zwartje zijn inboorlingen molesteerde. Al zou het in de verste verten niet bij hem opkomen de autochtonen zo te betitelen. Inboorlingen? Dat waren zwartjes uit de hoelaboela, natuurvolkjes uit de Indische Archipel, getatoeëerde Papoeweesjes, blootborstige bosjesmannen in flardige rietenrokjes met uitpuilende lip vol bosinstinkten. Geen blondbronstige blanken die luidruchtig de schatten der zomer in allerhande lichamen uitstalden.

En in de broeihitte dier dagen hadden ze gemerkt hoe de *aan*boorlingen

zich uitleefden in lawaai-overlasten, bepoepte liften, zwartvuile stortkokers waarin ooit een pasgeboren oosterse beebie was verdwenen, smerige overlopen, gebroken ruiten en wat dies meer zij.

En dat hangende tuig dat overal naar loerde. Er was dan ook nog een tweetal keren een vechtpartij uitgelokt door deze aanboorlingen die massaal over de reling hingen van het stukje vangrail bij de ingang van de galerij:

‘Wat komen jullie doen met stront? Jullie lopen met bloknoten om aapje te tekenen no? We gaan jullie strontmars fo jullie tekenen!’ Zijn eigen zwartjes hadden hem met de vuist in het gezicht gedwongen om snelsnel weg te gaan. Ze hadden hem eruit gepikt. Alsof zijn beide blanke vriendjes er nieteens stonden. De innerrasselijke vijandigheid die er ontstaan was, ook al verfoeide zijn leraar dat woord als een on Wehoord Germanisme. Het feit van de verdeeldheid onder zwart en zwart bléét overeind. Ja no?

‘Eet, me jongen, en vul je buik! Dan heb je morgen geen lege poep,’ zei met een klepperbek, die Oum'ma Titi. Kijk hoe ze hem met glazen oog aanloerde. Alsof ze niemand zag aan tafel. Dan vervolgde ze, ervoor zorgend geen sekonde haar kraaiepootjes van de leuning los te reflekseren. Je wist tenslotte nooit of ze, eenmaal los latend, in één grote schommelbeweging weg zou vliegen, weg, de eeuwigheid tegemoet.

‘Een vlieg maakt ook altijd wanneer hij op een stukje eten zakt, direkt z'n vleugel aan z'n zijbuik schoon, me tjint,’ sprak ze tegen dat kind. ‘Dan wéét vlieg, dat vlieg daarna direkt weer veilig op kan stijgen.’ Met een omhooggeheven kin stopte ze heel geraffineerd, helderder dan helder, de gang van de hobbelaar op het tapijt dat daaronder versleten was. Voegde genoeglijk eraan toe: ‘Veiligheid is gisterheid.’

Waarmee ze bedoelde dat wie gisteren de zorg voor vandaag nam nooit door onaangenaamheden werd verrast.

Mooi no? Kijk hoe ze dan tenslotte haar kin weer zakte, helemaal het hoofd, waarbij een dikke natte slijmstraal uit haar zijkaak liep en droop over haar bovenjurk, tussen de ouwe, ouwe plooien. En ze gaf, netof ze insliep, licht een snurk.

Dan veerde ze ineens weer op, sperde de ogen wijd: waar was ze? Waar was ze? In het heden van de knäckebroden die haar wekten in geknars? Knek maar raak!

In de auto zat die middag Atti's vader. Hij maakte zich grote zorgen om

zijn zoon. Een verloren zoon in een verloren stadsdeel, dat was zeker. Hij zou een makelaar raadplegen, hij Emile. Hij zou zorgen dat die vent een ander huis zou krijgen. Want dit, dit kon niet.

Stel je voor dat die naam Tuurhart in de krant kwam als huisjeskraker of erger, aangehouden heroïneverdachte! Want zo ging dat. Al had een arrestant geen niks te maken met wat er stond, eenmaal bekend, was al de eerste slag. In zijn onderbewustzijn *voelde* hij de onrechtvaardigheid, de feilfouten van het systeem. Maar hij was altijd veilig geweest voor ze. In het begin was alles rustig geweest hier in kou-land. Dan nu kwamen er steeds meer van zijn landgenoten - alweer, zijn veiligheid verbroken, het geschonden nieuwe lot.

Hij moest eraan denken, moest! Dan weer Mohammedanen die zonodig hele moskeeën moesten rondstrooien in de stad. Ze gaven geen letter Koran op, geen krul! Dan weer die Hindoestanen die niet genoeg hadden aan koeli-film uit India. Moesten zonodig lijken willen verbranden. In de openlucht meneer, in de openlucht! Alsof er niet genoeg gebrek was aan schone zuurstof! Het ene raciale probleem stapelde zich op het andere. Werd hem onder de neus gedrukt.

Nauwelijks was er pardon gegeven aan allerlei aansluipers, de onwettig in blankenland aanwezigen, of er kwamen weer nieuwe stromen Marokkanen, Turken...

Niet dat hij diskriminatie in zijn soul droeg, hij. Maar kijk no?: zijn positie. Zijn jarenlange arbeid, hij úit de onderontwikkelde armenwereld. Als men wist hoe ze niet hadden gepináárd, lang geleden, een gans verleden lang! Nu was hij tot een bloei gekomen, maatschappelijk. Die bloei wilde hij konsolideren, kon-so-li-de-ren, vast maken, welvaartsvast. Telkens gingen de voordelen der anderskulturelen achteruit. Elke hoop nieuwelingen bracht meer diskriminatie. Op het laatst zouden ze allemaal in zee worden gedreven met grote traktoren.

Het was hier dat hij zichzelf kreeg, zijn duidelijkheidszin herwon. Was dat wel zo? Ja, je had mensenrechten. In het verleden, leerde de geschiedenis die in feite ontstaansaardrijkskunde was van de natiën èn hun gronden tegelijk, in het verleden hadden massa's vluchteling altijd dak gevonden, een tehuis, kollektief, ergens..

Maar de aanboorling was geen vluchteling. Hij, als nazaat van de generaties slaven had nog een zeker recht, meende hij, om naar het blanke inboorlingenland te komen. Maar die anderen, die Islamieten. Wat hadden die nou met Europa te maken?

Indonesiërs - nee, geen botsing met de BMW - Indonesiërs waren tenmin-

ste netals hij gekoloniseerd. Vertrapt. En verdienden ook een huis te krijgen boven de kleigrond, ook al was het iets anders dan een bamboedak voor het schoonklinken van de krotjong.

‘De armenwereld wil niet werken,’ dacht hij in het diepste diepe van zijn innerhart.

‘Ook al hebben ze het ekskuus van onderdrukking... hé wie toetert daar?... daag!...

En ook al worden ze in eigen land verblind door het schitteren van het “Noorderlicht”, ze hoeven niet massaal hier te komen. Dat verergert juist hun toestand. Ze kunnen beter dáár blijven, dáár hun werk doen. Hier -’

Hij stopte. De BMW stil. Hij stil met het beeld voor ogen van zwarte zwervers in de metro van Parijs, London, tot in Frankfurt toe. De ontsteking van de bom der minderheidskinderen. Gevechten in Liverpool, Brixton, Toxteth... Met een zeer gekompliceerde ontsteking, die bom. Ach, hij wilde niet onsolidair zijn, niet plat van mening. Per slot van rekening had een intellektueel als hij ook door, dat ze met hun komst in de oude wereld ook nieuwe rechten hadden helpen verwerven die geldig waren, zelfs voor hem, in het positieve. Dank, dank! Het waren er wel bitter weinig. De volksverhuizing had hem één ding bijgebracht:

Het oerwoud rukt op! Het oerwoud rukt op! Het oerwoud *is* opgerukt, tot hier in Holland!

Dan sloot hij heel even zijn ogen daar achter het stuur, machteloos, in de ban van de eeuwige rit die de levenden drijft in ruime banen, onkorrigeerbaar door één hand.

Hij maakte z'n bocht tussen een tram-abri en een toteloos trotwaar, de buurt van Atti binnenschietend. Op een pleintje bij de Black Line, bomen die niet wilden bloeien. De verschroeide lucht hing van de reparaties van wegdek waarin als de wijdste spin de tekenen geslagen waren, ingevroren, uitgebroken, van vernietiging. Door de natuur zelve in 't diepste drama dat winter heet in middernachtse vorst.

Kijk hoe het wegdek lag, verscheurd door tijden die voorbije waren. Nu rookte het teer der stratemakers, sloegen de dampen op in drift, van het asfalt dat de breuk moest helen. Maar het wegdek slecht of niet, zíjn BMW ving schokken, dempte de onrust in het gemoed indien hij van de straten kwam. Achter het glas, buiten het welriekende interieur, getint, de gangen van de werkers, de machien. De vogels poepzaam uit de bomen, de

straatlopers, sigarenhandel, slagerij, radiozaak voor de piraterij, de AOWers en de hondjeslaters. De minderheden ook daarbij.

Achter een ambulance bleef hij staan. Wist hij veel dat de jodin werd opgehaald. Eindelijk verlossing! Dat mens was oorlogsgek, stapelgek! Maakte haar buren dol met al dat roepen. Eigenlijk was haar hele wereld gek, gek gewórden, gemáákt! En ze krijste omdat ze nu uiteindelijk tóch opgehaald werd.

Hij stond, hij ronkte zacht pk's.

Het was een ding: geweest te zijn naar het vaderland. Zo anders dan Costa Brava. De welgevulde koffers aan de hand, op wielen rollend naar de balie:

'Prettige vakantie, meneer!' Wat een woordservice al. Straks zou hij vliegen. Dan de familie weggezwaaid, door de paspoortkontrole, verder langs de promenades of hoe die gangen heetten allemaal. Tenslotte de laatste checks...

Toen had hij daar gezeten, helemaal alleen. In een jumbo vol met landgenoten. Al waren ze ex-, ze waren er. Met hun ouwerwetse doenerij, precies dat gedrag van altijd. Gelukkig had hij enige beschaafden naast hem. Maar daar kwam hij niet voor, om op ze te letten. Er was iets anders wat zijn verstand vastbond aan een drukkend gevoel. Iets anders...

In het hete land, het warme land. Het land van afkomen der aanhoorders, zijn natie. De primitieve ontvangsthallen, de eindeloos trage kontroles met allerlei zinloze babbeltjes er tussendoor. Zelfs al was de aankomsthal bezaaid met militairen, het ging hoogstens een graadje beter dan toen, vond hij. En de drukke, drukkende atmosfeer der tropenziel van wie elk woord scheen te moeten juichen. Terug in het oerwoud dat oprukte! Hij had auto gereden, langs de weg. Niet erg stijlvol de rit, over de vele gaten die niet technisch werden geëlimineerd in hun gevolgen, zoals thans. Het zweet, het ongemak, dat drukke praten. En de eerste herkenbare stankluchten, ook al bloeiden er duizenden bloemen.

Hij wilde leven horen, maar niet zoals het was. Hoorde een symfonieorkest, precies op de wijze spelend als bij zijn vertrek. Klanken, je hoorde ze, overal, overal! Maar hun interpretaties! Hun associaties! Hun wereld die ze meedroegen tot in de uitersten van de lyriek. Hun woestheid en hun menselijke weelde. Hun waardigheid, hun welgestelde oorbenoemen desnoods... o, er viel geenszins te ontkomen aan ze!

Hóór: Bigi Polcu... muziek! Inlandse muziek! Het speelde hem op, tot een drama! Van ziel geraakte hij daar eindelijk thuis.

Dat was de eerste fase maar. Een kortstondige verwerking van 'opper-

vlakkige' vervreemding, naar hij meende. De hoofdzaak was: hij was er. Maar waar? Waarom?

'Opschieten, ambulance! Als het zo door gaat kan je míj wegbrengen!' Er waren rustklanken der avonden gedaald. Het zachte geschrei van een wonderlijke vogel. De ontelbare wendingen der vleermuizen die een onzichtbare wereld spinden, hoog aan 't oog.

Het intreden van menige zwijgzaamheid. En de wateren vol van het laatste licht, die de namen droegen van de tranen die door een volk waren gehuild - hoe sentimenteel was hij niet geworden. Zoem, allerlaatste bijen, zoem! De wereld is één geworden. De mens, hij woont thans in het vlijtige huis, dat de korf der ziel heet, in ruste. Het is voor hem honingtijd. In de voornacht herkent hij zijn lusten. Zoem laatste bij, o zoem! Het is gedaan, de arbeid en de levensvlijt. Thans is het rust, thans wordt het stil. Het is tijd dat de maan verglijdt.

Maar dan waarheen? Waartoe? Hij was gekomen, nu nog in het zweet. Rondom hem stilte. Om zijn komst alleen? Of lag zijn vader in de hand der levenden de laatste loden stem te leggen? Waarover dan? Het wezen der betekenis! Maar welke? *Bam!!*

Met een schok kwam hij weer tot zijn positief. Hij was tegen de ambulance aangegleden, zomaar, ongeremd in de meest letterlijke betekenis van het woord. Ongewild was hij op het lot van de jodin gestuit. Nu terug, schakelen en gas achteruit. Moest hij stil blijven staan, ingeklemd inmiddels tussen een paar vehikels waarin figuren met pet. Moest hij stil blijven staan om dit stuk versleten mens die in een deken werd aangesjouwd? Wat ziel? Snel ingeblikt nu, in de ambulancewagen, wegwezen! ('Hittlerrr...!!')

Zie zo! En hij, optrekken, vrroemmm! Dan weer de bochten om, langs 's Heren wegen, weliswaar met belastingcent betaald. Maar gezien het oponthoud en de gebarsten oppervlakken hopeloos slecht van onderhoud.

'Geef dan in godsnaam de mens wat de mens toekomt!' dacht hij, onbraaf maar kristelijk. Dat was, toen hij die straat kwam binnenboren waar Atti woonde.

Even kijken... Kaap Verdiastraat toch? Nummero... 104. Geen parkeerplaats daar ('Al dit oud blik')... ietsje verderop. Hè, eindelijk! Met wat gedraai om het vermijden van de hondepoep aan zijn welgeprofileerde banden en een poging de stoeprand te ontwijken stond hij stil. Nam een tissue. Veegde zijn aangelaat wat schoon. Dan deed hij de koeling van de wagen uit, hele motor stil, veiligheidsgordel los (die mooi terug rolde

zoals het hoorde volgens de techniek).

Nu het alarm scherp gesteld, al was het maar tegen die scherpe stanklucht van de hondepis. Even voorover bukkend om te kijken of het rubber van de voorste bumper iets mankeerde na die minimale aanrijding... nee! Toen stond hij ineens...

De bloemenzaak! Hoe die niet van floreren wist! Massa's moois achter de ruiten. De gekweekte natuur, zo anders dan de mens, volslagen. Je kon ze op bloeidatum programmeren, die trossen daar. Paars en wit. Gladiolen, al die moeilijke namen, ze waren er, onverbloemd in de natuur zelve. De witte potjes, soms blauw. De standaards. De droogboeketten. En de winkelgasten waaronder slechts inboorlingen.

Er ging een deur open, daar naast de shop. Weg van de geurige lucht die je als bloemparfum tegemoet sloeg. Een mannestem riep iets naar boven. Een fiets met een versnelling maakte typische geluiden. Dan voetstap op trotwaar, dan deur weer dicht. Nog geen twee meter verder... De Godfather!

Broek in de plooi, hemd met een tikkeltje sportieve snit. Maar dan breed opgezet het mensgezicht. Wat deed in godsnaam deze nikker daar?

Het was toen dat ze stonden, voor de eerste keer, oog in oog, moordblikdadig, Atti z'n vader en de sterke jongen van de buurt, Godfather. Er ging iets uit van beiden, geweldig, groot, het lichaam opgezet tot een reusachtige formatie. De sterke delen eindeloos versterkt met de kracht die sprak. Het vuur der geweldige drama's! Maar dan in vonken uitspattend die heel even de licht ontvlambaren zetten, in lichterlaaie. Heel even maar. Het aangeboren tegenwaartse instinkt. De een had het, de ander kreeg het, ineens.

Kijk! Kijk dan toch in godsnaam! De inboorling, zoals een kind, gewassen uit de klei en keien van het aardse Lage Land. Geworden tot een grote man. Maar klein van status, klein van ziel. Geworden en gebleven, een gebondene aan het eigen oord. Een oerbewoner van zijn buurt, gans autochtoon. De inboorling die man zou blijven van de kleinheid van zijn achterbuurt.

Hij had velen zien wegverhuizen. De trekkers, naar een beter huis. De gerenoveerden. De afgestudeerde langharigen. Allen die beter gingen wonen vanuit een beter lot. En hij, mèt zijn gezin, had móeten blijven. Gesjellùg! Het armenarenloontje dat hij kreeg. Een graadje technische bijscholing om het tekort aan echte scholing aan te vullen. Hij was, zo voelde hij, verkocht aan de straathond en zijn scheet. Een eeuwige proletariër.

Dan kijk, kijk no: die aanhoorder! Geschikt en geschoold! Helemaal in de blanke maatschappij met karrière. BMW rijdend. Alsof het niks kostte meneer! Pak aan zijn lijf, van de ware snit! Schoen glimt ondanks stoffige dagen. Haar is geknipt en baard geschoren. Zelfs gebaar verraadt geen schorem. Maar hij is zwart! Hij ís dat tuig!

'Wacht maar, we selle se krijge!'

Er leek een eeuw van droefheid weggegaan. Een eeuw waarin een grijsaard dubbel zou vergrijzen. Wat was dit leven in dit stadsdeel nu nog waard? O de verborgen emoties om hun komst, de aanhoorders! O, de droefheid van de wegtrekkers die hun huis zagen verpauperen! Er klonk altijd gezang, er was altijd gezelligheid... maar dan... in de verledentijd. Hier werd de Weltgeschichte niet geschapen. Hier bloeiden tussen straatsteen en trotwaar en muur de nijd.

Toen draaide Atti z'n vader zich om. Hoorde een fraktie van sekondes later de fiets achter hem gaan. In een hogere versnelling. Voor het eerst in twintig jaar, schrok hij, maakte hij 'tjoerie', dat geluid van de verachting. Als ze dachten dat ze hèm ook zouden pakken...

Hij wraakte. Eerst om die tjoerie die iets in hem los maakte. Het verdrongen verleden misschien? Neenee! Niks daarvan! De passievrucht in kwade zin was schoon gestorven. Zo men wou, verdord aan de takken des doods. Alles wat zijn verleden was had hij gelaten, thuis. Dat wou zeggen: 'Daar! Ver weg! Overzee!'

Nu wraakte hij, zijn kwaadheid, om zijn Atti. Dat hij dit soort verrottigheden slikken moest. Notabene in een buurt als deze, waar hij bijna nimmer kwam. De eerste de beste gelegenheid dat hij zijn wereldje uitstapte, geschiedde dit. Een overduidelijke racist die hem dood wou kijken, want zo kwam het over.

De hele houding van De Godfather schreeuwde zijn: 'Rot op, vuile vreemdeling!'

Onweerspreekbaar, behalve door een houding van het trotst mogelijke verzet. Tonen dat je een *kra* in je had. Alweer schrok hij, Emile. Waar begon hij in godsnaam over? Kra was de hokuspokus-term voor het menselijke bewustzijn. Maar wat had hij in Kristusnaam daarmee te maken? Zie zijn verdoemde zoon, dat tuig! Hij zou hem weg krijgen, uit! Weg van deze verdoemenis, weg uit die rotbuurt van Spanjaarden, Turken, wat al niet! Weg van de hondeschetenbuurt, weg, weg, total-loss weg desnoods!

Met uitgelengde arm drukte hij de bel op 104. 'Ppprrring!'

Hoorde hij elegant de buurvrouw zeggen: 'Ze benne weg, hij en die

Afrikaon!’ Afrikaan?? Gedverjectjegodemina!!

‘20’

Atti had schone buren in dit schone land op de geschapen aarde. Een kucherige inboorling woonde naast hem. Met rood haar dat bij warm weer te plakken hing langszij z'n hoofd. En een halfverwrongen mensgezicht van de zenuwen. Een suikerpatiënt buitendien, die vaak kwam aanzieken. Precies een hond die slepend op zijn laatste staart het asiel nog net niet leek te zullen halen.

Dan kuchte hij half de straat lang, totdat een gekrompen madammetje hem kwam helpen slepen, dat trapgat in. Zij zelf met een bochelrug, net een kever uit de meiverhalen, slippertjes aan de poot, een schortje aan het dunne boddietje, het jasseke over de schouders en een stok.

‘Loop u nou maar! Ik krijg de rit wel voor mekaar!’

Dan naast die andere buren buren, had je Selma. Een dikborstige zwarte vrouw met vlechtharen vol kraalwerk in kleur. Met een breed voorhoofd en wegzakkende ogen, rond als een olijf.

Ze had altijd modegewijs wat gouden spelden in haar hobbelneus gestoken. Ketting aan het onderkinse nekdeel met de gouden gelden, gróót. Dan kanjerboezem, horend tot het vrouwelijk schoons. Een buik, omgord met riem waarin een groot plakijzer, waarop een diskuswerper. Waarheen hij 't wierp wist geen niemand buiten zij, Selma.

Chm! Kijk haar met de aanschouwing van de blik die warmte uitstraalt van de nieuwsgierigheden! Ze kreeg weer eens bezoek van Stanga. Stanga no?

Hij was haar trouwman geweest ooit, zij in 't huwelijk met kinderen, die vier. Thans waren ze gescheiden, allebei. Natuurlijk van elkaar. Selma had andere mannen ook, met hun visitekomsten. Dus waarom hij niet erbij? Hij bléef komen. Hij had haar jaar op jaar verzorgd. Dan nu hij gescheiden was, bléef hij daar komen. Om zelf mede te worden verzorgd. Door haar!

‘E jonge, Stanga, fa?: Hoe gaatet met je?’

Hij drukte zes keer op die bel van buiten in Kaap Verdiastraat. Zo was zijn aanlopen, zes keer gedrukt. Dus: imposant.

Dan wíst ze: is híj komt op visite, niemand anders. Hij was een keer die kinderen komen halen. Nadat zijn vrouw had duizendmaal gevraagd: ‘Stanga, je bent net als die slechte mannen! Ze nemen nooit één oog om te kijken naar die kinderen die j'hebt gemaakt!’

In een moment van zoete vertwijfeling (o het geweten!) was hij daar verschenen. Met zijn oogbrekend gele tweedehandse Camaro, pracht en praal. Met radio die hardop speelde, dwars door die straat en dubbelantenne op dat dak dat elektrisch openging. ‘Ponponponponpon...!’ Hardop getuutter.

Vrouw Selma was gaan kijken, want meneer had eindelijk één keer beloofd: ‘Ik ga die slangetjes komen halen. Fo de Floriade.’

Die slangetjes? O die kinderen!, bedoelde hij. Zijn eige eige kinderen. Ze had ze klaar gemaakt, wachtend op rij. Kijk hoe ze stonden bij trotwaar, een uur geleden al. Want Stanga kwam ‘optijd’. En met een grote wagen, super-de-luks, vol kleine zitruimte.

Eigenlijk had die wagen maar genoeg plaats voor één man en drie vrouwen, vond hij. Maar ja, deze keer had hij ‘slechts’ een beebiezitje meegenomen. Voor die slangetjes natuurlijk. Een beeldschone landmeermin. Zijn vrouw was kwaad?! Wat waren dit voor schijtmanieren!

‘Mars ga weg! Je houdt mensen fo de gek!’

Die kindertjes hadden gehuild, gehuild?! Met tranen die uit kinderogen rolden op trotwaar. Tot aan de hondepoep bijna, en letterlijk. Wat droeve zieltjes no? Hun vader die ze had gemaakt wegracend, vliegend over de ingebouwde drempels in de straat. Radio gilzaam.

Nu kwam hij weer, poot aanzettend op haar godsgezegende stoep. In een witwit pak, een soort veredeld werkmanskostuum. En een hemd met franje-voorkant, geschikt voor alle nightclubs behalve haar krottewoning. En een grote zwarte hoed naast glimschoen aan de platvoeten. De hoed met een prachtige band van een zeldzame stof vol uitspringende bloemen.

Toteldetotel, zogezegd. Mieters geweldig!

Hijzelf keek niet naar of op zijn rijkdadige kledij. ‘Ik ben een doodgewone proletariaatsman,’ zei hij, klassebewust, dialektisch geschoold. Vulde zichzelf aan met een Amsterdams stukje taalschoon: ‘Ik benne mooi!’ In werkelijkheid was hij niets anders dan gods eigen proleet.

Wanneer hij zijn vrouw bezocht, ‘visiteerde’, zoals hij het uitdrukte met klank die kwam vanachter gouden tand, dan had ze altijd wel ontvangen. Wát, dat was duidelijk voor welk oog dan ook. KB bijvoorbeeld, kinderbijslag. Of, hij verscheen op slag van haar weewee. RWW heette dat te-

goedje, dat ze nu eens in de maand kreeg. Wegens langdurige verdienste als werkloze.

Zijzelf meende: ‘Kijk dan, ik heb me handen kapot gewerkt! Nu kan ik ze kapot ontvangen met geld!’ Kommentaarstem overbodig.

In ruil voor haar ex-echtgenotelijke liefdesgiften schonk hij haar nog altijd ‘dat ding’. Zijn mannelijkheid was niet voor niets geschapen. Hoewel, hij maakte altijd ruzie. Zonde van die mooie kleren die hij uit moest trekken. Waarom wachtte ze niet tot de volgende keer?

Omdat ze bij zijn weggaan altijd een soort onbevredigde schelddrang uitte (‘Ga weg, kom nóóitmeer hier op deze grond je poot trappen! Ik wíl niemeer!’) had hij bij de zwarte buurtjes een gedegen naam gekregen. Om één of andere onverklaarbare reden noemde men hem Tingi Skiti: Stinkzaad. Maar dat was altijd wanneer men het over hem had, nadat hij vergevroemd was met die zonheldere Camaro.

‘Ba Camaro doro!’ riepen ze. (Mister Camaro is gekomen.) En dát klonk luid. Dat was wanneer meneertje de hele straat z'n huis uit toeterde bij zijn visites. Vreemd no? Hij kwam weer eens geld, waarop hij récht had, halen. Om Selma te bezaaien met zijn lichaamspeper. Ditmaal kwam er een klein drama van.

Want terwijl Atti het raam aan straat uit hing voor betrekkelijk frisse neusluchten, foeterde Stinkzaad, pardon, Ba Camaro! aan.

Atti, hij woof. Met die ene hand zonder boek.

‘Mister Super Camaro...!!’ hoorde hij van naast hem roepen. Een andere soulneger woonde zijn wonen daar. Ach, die buurt was vol met ze, dat wist men al.

‘Stanga,’ hoorde hij roepen, ‘Stanga, luister...’ Een kort verhaal klonk door de straat. Luid en met brede mond gepraat. Over bisnissen. Bisnis betreffende de kaarten voor een aanstaande bustocht. Met drie bands, groot uitstapje. Zoals hún dansende minderheid ze kende. Plezier jonge, plezier - hij belde aan. Hard, zes keer. Zodanig dat je helemaal op de hoek die bel hoorde. Maar niet die stem van De Godfather. Want hij was bang voor Stanga die er niet voor terug deinsde, om alle mogelijke ruiten van wat hij noemde ánti-mensen te doen sneuvelen. Ja, zo behandelde hij tegenstanders.

Dan vloog die deur open, Stanga vloog binnen.

Nog geen minuut later klonk een kreet.

‘Mijn god, me jeses, ik ga dood!’

Niemand hoeft het te zeggen meer, of te verklaren. Kijk een liefdeskonkurrent van Stanga met nek over kop de straat opvliegend! Hij was te

lang gebleven bij die Selma. Nu boette hij door haar gescheiden man. Met één karateslag vloog hij naar verderop. Kermde, viel. Kermde, stond op. Viel *her*kermend op zijn minnaarssmoel tegen die rand van dat trotwaar.

‘Nono! Nono! Deze man Stanga, stop! Je gaat in de gevangenis komen!’ Hij, Stanga, lachte om dit medelijdende geroep. Gevangenis? Ah, laat mensen niet lachen! Hij kende deze al, het zei hem niets. Laat de onschuldig opgepakte landgenoten zich daaraan maar ergeren, niet hij!

Met een platte schop van zijn onderschoen (hij wou dit looptuig niet beschadigen) trapte hij tegen die zijbuik van zijn konkurrent. Diens botten kraakten. Stanga, hijzelf bloedde nu. Een paar druppels maar, langs zijn gezicht; een smoelklap gekregen, no? Het ergste voor hem was zijn witte pak. Bedorven! Wacht, hij zou hem leren!

Dan terwijl die ander snelsnel in een zesdehandse ouwertijdse Volvo in het lakblauw kroop en startte, griste Stanga een puntmes. Niemand wist zo ineens vanwaar. Maar hij stak eerst dat portier. En omdat portieren geen gevoel hebben, geen vlees ook en op slot kunnen worden gedaan, trok Mister Camaro aan die deur. Djèdjèdjè...! Gelukkig, dicht. Hij sloeg tegen die ruit zo *bam*! Maar de wagen was van kwaliteiten ook.

Terwijl die opponent met spoed en spanning weg begon te rijden, sneed hij met venijn die achterband die aan trotwaarkant stond. Nee, hij Stanga stak! Sjjèppè!!

Met een swingende wagen sneed die ander zijn parkeervak uit, reesde... en wèg was hij. Zo, nu zou hij zijn ex-vrouw gaan peperen...

‘Aay Stinkzaad, tingi Skiti!’ werd er heimelijk geroepen. Dan raam ook dicht. Het was de mensen wat, no?

Wie wist, had Oggunú toegeslagen. Oggunú Anguanil, de Krijger-Hij, de god. Een mens wist nooit wat hem bezielde. Nietwaar dan?

In het open raam bij de open lucht gebeurde weer iets anders. Bij één hoog tegenover, waren er twee ramen. Daar hingen er twee groene lampen aan hun ouwerwetse kap. Dat was te zien, half en van de straat af met de geborduurde straatgordijnen. Achter de planten ook, daarbinnen. Er woonde een mevrouw die vaak niet thuis was. Ze reed een rare fiets, die inboorlinge.

De jongetjes moeilijkten haar in al hun plagerijen. Noemden haar boerenkinkel. Zeker om die witte herenfiets die ze reed, met groot stuur en met stang. Vooral heel wit. Altijd kwam ze aan met een vaart, die inboorlinge. Stopte zowat tegen een paal aan met een bord voor de parkeerplaats voor een invalide. Zwiepte met één poot van die fiets af. En stónd, gelijk

een goed soldaat die in de oefening het juiste evenwicht van 't lijf bewaart.

Kijk, ze was weer gekomen, dit keer (zoals vaak) met een vriendin. De twee gehemde en gebroekte wezens kwamen even later buiten. Met stenen sjouwden zij, heel grote. Met een halflege cementzak. En met werktuigen. Dan begonnen ze onder het oog der stratendom een stenen muur te metselen. De ene bukte, hurkte, en die ander stond. Zij had haar hand vaak op de schouder van die ander. Kommentaar?! Chm!

'Kijk,' zei Jakkopu van achter Atti aan het raam verschenen. Hij was gekomen op het lawaai van Stanga. Maar telaat. Straat stil alweer. Nu zag hij de vriendin de ander strelen in haar korte zwartharen.

'Kijk naar die twee,' riep hij, een mondvol Engels. 'Wedden dat ze geliefden zijn? Real lovers!' Hij klakte met de tong, gaf een soort ingehouden giechelarij ten beste.

Mister Jakkopu voegde aan zijn eigen mondspraak toe: 'Precies twee mannen!'

Dan hield hij even van zijn eigen stilte, naar het leek. Zei met verborgen passie over het vrouwelijk schoon (de jaloezie?): 'Bij ons in Afrika komt zoiets niet voor. Nooit! Nou ja,... yes! Maar dan zijn het altijd wel behekste wezens. Onze medicijnmannen weten wel raad met ze. Eerst worden ze gedwongen een kind te krijgen of die te aanvaarden. Om hun Hoge Ego weer in het rechte spoor te trekken. Doen ze dat niet, dan mogen ze niet met een vrouw zijn. Anders worden ze verbrand. Stiekum desnoods, want de regering wil het nietmeer.'

Hij grijnslachte: 'Die wil natuurlijk dat ze tijdens langdurige gevangenschap door de bewakers zelf worden verkracht, haha! Maar meestal grijpt ons volk wel in. Om de kwade magie die ze meebrengen met zich. Er is het verhaal bekend van een dorp dat aan deze vrouwen ten onder is gegaan. Dorp Mazzone. Ik geloof er niks van.'

Hij pauzeerde, naar het scheen louter om ademhalen. Het geheime hijghongerbeest in hem verhaalde daarna verder op spraaksnelheid: 'Ja, deze twee metselaarsters behoren tot het gros van de geperverteerde blanken, you know. Wij negers kennen zulks gelukkig niet. Nu niet en nooit niet. Daarvoor zijn we... hoe moet ik 't stellen... te primitief.'

Hij lachbekte, tanden blánk.

Maar Atti hoorde niet. Hij was gedachtenver. Dit tafereeltje had hij o zo vaak gezien. Ach, dit soort dingen, dit soort mensen. Niet dat zijn mannelijkheid van tolerante driften over liep. In een buurt als dit wemelde het van boelfiguren: zij die het hadden met hun eigen geslacht. Als je

daarop ging letten? Zeker náást de hondepoep, náást de drugs, náást de krakers (autokrakers vooral), náást de... ach laat maar.

Hoe anders was Jakkopu toch dan bijvoorbeeld iemand als Abdullah. Die Pakistaan die hem gevraagd had iets voor 'em te doen.

Abdullah vroeg hem met de vriendelijkste blik in het gezicht onder de tulband, of hij, Atti, voor hem thuis brieven wou ontvangen. En ze versturen ook, desnoods pakketten. Onder zijn eigen naam.

‘My friend,’ sprak hij letterlijk, woorden vol emotionele glans, ‘my brother-friend! Ik moet vechten, strijden. Ik kan mezelf, noch mijn verblijfplaats bekend maken. De Koerdenstrijd vereist veel moed. Ik ben een vluchteling, weg!, voor de militairen. Om geen geweer te hoeven dragen tegen mijn eigen volk, op gezag van de regering. Begrijp je 't nu, my friend?’

Atti had lang moeten zwijgen, lang moeten nadenken en twijfelen. Stel je voor dat het niet zo was met Abdullah. Dat hij een vliegtuigkaper was, die plannen kwam beramen om een toestel op een der lijnvluchten te kapen. Hij, Atti, zou door zijn geheime medewerking schuldig zijn. Misschien aan de dood van allen die neerstortten. Hij zou...

Ach nonsens! Abdullah leek hem edel van geest te zijn, hoogstedel. Diens twee vrienden zou Atti niet vertrouwen, voor geen cent! Maar hij, Abdullah? Wat een moed moest je niet hebben om iets te willen doen zover van huis! Trouwens, hij had in het geheel niets over kapingen gelezen. Of overvallen op een bank, speciaal door Pakistaanse Koerden. En als dat zo zou zijn... de politie, BVD, zou er toch allang achter zijn gekomen? Abdullah - kijk hem, frank en vrij, o zo natuurlijk in het gedrag! - had bovendien een verblijfsvergunning aangevraagd, zou trouwen. Nou dan!

En Atti zei heel logisch: ‘Ja.’

Hoe kon hij anders helpen? Hij wilde geld geven, Abdullah wou niet. Hij wilde een winterjack afstaan. Abdullah had het van de hand gewezen. ‘Ik bevries straks liever zelf, dan dat ik een tropenbroeder zie verkillen,’ zei Abdullah. Zoiets. En Atti had het achteraf slechts een kleinigheid gevonden. Straks zou hij die brief wegbrengen. Luchtpost uit Pakistan. Voor hem, maar voor Abdullah.

Wanneer hij weer de tram pakte, geen Black Line, maar een andere, een eind weg daar vandaan, zou hij hem brengen. Hij kon ook gaan vlak in de buurt bij waar hij Abdullah had gezien. Schoonfamilie of echte familie, wist hij veel. Maar dat was hem door de man in kwestie ontraden.

‘Breng het, en geef het persoonlijk af. Ik ben dan en dan te bereiken.

Restaurant PUNJAB'S GLORY, you know. Ik maak wel een lekkere roti voor je klaar.' Chm! Exotisch!

Hij, Atti, watertandde zonder dat hij 't wist. Bara's, kerriekip, plaurie... hm... chchmm... En een eigen offer dat hij brengen zou, een zware. Ook dat wist hij niet.

Onder hem passeerde weer zo'n jachtdier. Bezeten zeker van Oggunú. Hij-Jager ditmaal, Oggunú Arere no? Namen en namen schoten door Atti. Zoals de pijlen der geschiedenis altijd terecht kwamen, ergens. In een boomstam, tussen de struiken, in de bast van het bloedend doodstervende dier, in de getroffen vijand. De wereld in zijn geheel vormde het doel.

Het hart zelf was het doel van het gevoel. Het hoofd dat der gedachten. Maar de mens als geheel had geen doel, vond Atti. Geen ander doel althans dan de tijd te doorstaan. Te doortijden, zogezegd.

Kijk hem, met het allerwijdste oog, daar aan het raam, precies een god. Het haar witwittig op zijn hoofd. De trekken reeds vervallend voor zijn jaren. De schouders tot een vulsel van het opene der ramen. Hoog de verdiepingen, rijszaam de huizen. En de grond verloren onder tegels, asfalt, onder het oppervlak der eigen aarde.

Alleen de warmte kon stijgen, hoog de verloren ruimten in der lucht. En de stank ook. Van de mensenwereld.

Ach, die intriges van die welzijnsstichtingen! Papieren gelul van papieren mensen. Nota's en kliënten. Trappen en leegte van vergaderzalen. Praten, praten, praten met de mond. Over maatschappijwijde verbetering. Dan merken dat het allemaal niet kon omdat het merendeels een ding was der verbeelding. Papieren idealen en het eigen, altijd lafhartige arbeidsfalen.

De hoop was net zo'n financiëlen ding als het geloof dat je sowieso iets voor de mede-aanboorder kon doen. Weggejaagde kinderen van scholen. Ontslagen vaders. Door het werk geboycotte radelozen. Wegzoekers die verdwaalden in giro's, aanslagen en aangiftebiljetten die ze vreesden in te vullen om niets, niets dan de eigen kleinheid tegenover het ingewikkelde belang der staatsbeheerders. Kliënten no?

A. Barrau: *De Waare Staat van de Slaavenhandel in onze Nederlandse Coloniën.*

W. Bosman: *Nauwkeurige Beschrijving van de Guinese Goud- Tand- en Slavenkust.*

M. Barnet: *Cimarrón.*

C.R. Boxer: *De Nederlanders in Brazilië...*

Klanten? Waren dat klanten? Ja, verstandsklanten. Boeken, boeken, artikelen. Als een ware leesziekte. Geen wonder dat hem het hart getroffen werd door de gevoelens over zijn verleden. Geen wonder dat hij tot een oude man vergrijsde. Het werd te abnormaal, te - stop! Kijk hoe de zon alweer begon te schijnen, no?

Hij, de geletterde, begreep. Er was zoiets als werelddrama. Een heel groot podium van daden, gebeurtenissen in het wijdst mogelijke verband. Dat was niet nieuw. Dat was een visie (de wereld is een schouwtoneel...) die oud was als het werelddrama zelve, dat leven heette.

Het was midden op zo'n immens toneel dat zijn droom van de vorige nacht zich afspeelde. Er waren wagens komen rijden. Over het podium. Ze stortten. Stortten hun vuil, grof vuil. Precies zoals die grote karren om de hoek, tientonners, bij de afbraak van de huizenrij. Het sloopwerk was uit de verten, onzichtbaar. Alleen de omgeving zat onder het stof.

Dan kwam hij, Atti, aangelopen. Gekleed in het grauw van het onherkenbare, had hij een bord genomen en met vork en lepel het puin opgeschept. Ervan gegeten.

Zie, met het tomeloos ontginnen van de ziel, drukte de droomkracht dingen uit. Ineens was hij thuis, boven de trap gezeten. Groot. Net een Chinese god, antiek. De benen over elkaar in het trappegat. In de hand een enorm groot kapmes, net een reuzenzwaard.

Nu kwamen zijn belagers, aangeschreeuwd door de opzichters die meenden dat hij had gestolen van dat vuil. Alle mogelijke vijanden, ze kwamen, stuk voor stuk, omhoog, de treden op. Spraken hem aan in het Afrikaans. Wilden hem aldus misleiden.

Toen hief hij zijn zwaardgrote kapmes. Kapte dwars door hun lichaam heen, zij alle. Niemand die bloedde, niemand die één adem wegzuchtte. En toch... zij vielen, vielen...

Dit was wat anders dan *gebogen & gediend!* Dit moest de god Oggunú zijn, alledrie. De machtige Drie-eenheid, Smid die verbanden tussen wezens smeedde, Jager van het levensdoel en Krijger die zijn vijanden versloeg. Dit was de speerpunt van alle ooit afgeschoten pijlen verenigd in één: het menselijke dier ten doel. Dit móest Degene zijn die...

‘Luister, vriend. Ik ga weg. Hoelaat ga jíj eten?’

Jakkopu! O die Jakkopu! Een prima Afrikaan van lichaamsbloede en van wezen. Een grote ware zwarte broedervriend. Maar langzaamaan levensverstoorder! Afrika als vlo! Afrika als oeroude levenslast, parasiet! Soulbloedzuigende brother!, al duwde Atti dat gevoel, dat oordeel, van hem weg, omdat hij meende dat het de waarheid nooit geheel zou dekken.

Kijk hoe vríendelijk zijn gast was! Hij had geen geld of grote inkomsten. Geen eigen schuld. De Derde Wereld had ook niets. Niets dan de onverdraagzaamheid van hen die het hadden: de materiële weelde, die 't vermorsten. ‘Laat hem maar.’

Per slot van rekening was in geen dagen meer het plastiek zakje met de broodresten weggeworpen, geen door ‘vergeten laten staan’ verzuurde melk door de gootsteen gespoeld. Geen halve bodem verzuurde wijn weggesjodemieterd. En geen fruit bedorven in de schaal. Dat was al heel wat, gaf Atti zichzelf een pluimpje. Maar binnenin kastijdde hij zichzelf. ‘Bakra! Smerige westerling die ik ben! Ellendige grootkonsumeerder! Hoe kan ik aan mijn overvloed ontkomen, hoe?’

Hij had teevee, bank, radio, ijskast, bed, alles. En vreten ook, een supermarktwagen vol. Maar de wroeging, de wroeging om wat hij geven moest! Aan deze *brother.*

Gaf díe niet een hoop verhalen? Terúg? En dat gevoel - nee, vergeet even zijn misplaatste opmerking over de blanke dégeneree's - dat de echtheid van de tropenmens bestond? Nu niet een mens die letterlijk warmte konsumeerde via kachels, via zonnebruinbrandstranden, maar één die gáf: de verborgen adem der tropen. De geheime gloed van Afrika.

Hij had geen geld? Hij bracht wat. Monsters parfum, sesamkoekjes, mint, shampoo, wat al niet. Hij bracht, wat hij had. Vriendelijkheid. Dat was miljoenen waard. En eenvoud ook, van geest. Humor. (‘Africa will be great one day, I tell you!’ Ja, de Afrikanen zouden ook atoombommen produceren, een zwarte voet op de maan zetten, zelfs een zwarte planeet creëren. Grootse daden volbrengen. De ontkoloniseerde toekomst waarin mensen als goden!)

Kijk no, hoe Atti zich ging voelen bij het verhaal. Net (dat was wél met zelfspot bedacht) of hij zich voelde vergrijzen, een lichamelijke ervaring van het nu, het nú.

Achteraf wás hij het: vervreemd van huis, vervreemd van de tijd en vervreemd van zijn eigen verleden. Hulpeloos oud wordend. Het kloppende hart van de totale som der wrede geschiedenissen, oorlogen, slavernijen, volksuitroeiingen... en de mensheid ín hem die zienderogen verdaagde. Men had de tijd *gebogen & gediend:* het leven wás een god tenslotte.

Hij trachtte zulke gevoelsmomenten te begrijpen. Maar er gingen uren en uren voorbij. Totdat de schoonheid van de rust die school in het vermoeide, kwam over hem, leden en lijf, hij Atti. Kijk hoe hij half hing te slapen.

Die avond ging hij weer bij haar, Anna de vriendin, die schoonheid, de

blanke. Een wachtende vrouw, warm en nat. Met het zuur van de lustwateren tussen het troebel der dijen. En met een hart dat van de neger Atti hield. Een blankenliefde, hoe kon het anders?, gewoon een mensenliefde. Bij hem voor haar, hoe was het dan?

Zwart ging de lucht betrekken, onweer kwam, gauw dicht dat raam getrokken, *bam!*

Atti, Hij Minnaar, zag haar staan. Mooi, rondgetiet, gevuld tot in de zijglans van haar dijen. De buik, de schaamheuvel, de kin. Alles met de zachte welgesteldheid van haar wezentje. Het hogere beroep waarin hormonen gaan, als niet meteen de liefhebbende als verdachte wordt gevangen gezet, berecht door de rechters der Zoete Drang. Zij had de schoonheid van Yemayá, de Yoruba-godin uit de Tuin der Liefde. In de havens, de havens, de havens boven zee.

Maar met zíjn hart klopte iets mee. Behalve dat gevoel des konings. Koning en keizer, liefdegod. De alomtegenwoordige speerpunt. De penis zo groot als een kontinent.

Oché! Oché! Oché Chango!

Oché! Oché! Oché... nee! Zij wás Yemayá niet! Hoe kon zij het zijn? Al was zij tienduizendvoudig geliefde. Een *blanke* vrouw, déze, droeg in zich de verlorenheid der konfrontatie: dat besef dat zij kwam van de haven. De haven, de haven, de haven. De haven van *buiten zee*: de oceaan der onderdrukkers van de slaven!

Hoe zou iemand dat ooit begrijpen? Tjé baya, tjé, verzuchting!

Die nacht had hij de mooiste droom aan 't hoofd. Hij was een neger, spelend op een grootmooi podium in Wenen, 't schoonste podium aanschouwbaar. Onder de kroonluchters, 't fluweel, orkest. Hij zong, gekleed als edelman vol schittering. Hij zong zijn mannenaria. Een wondermooi lied klonk uit fijne stem vol kracht. Het waren zwarte woorden, maar vol Europese liederpracht.

Mamanten bar'o,
Yee...! Yee...!

Mamanten bar'o.
Manmanten bar'o!
Jonguwenke fu mi dren!

De dag ontwaakt,
o mijn lief.

Het licht is glanzend!
Het licht doet schitt'ren!
O jonggeliefde uit mijn dromen!

Na ju frekti mi hati
leki wan safu dagwe.
Na ju kori mi hai-o,
leki wan moi busi-powisi.
Na ju kori mi jesi
nanga na switi
Fu safri tori.

Mi moi powisi!
Mi safu dagwe!
Mi pikin watramama!
Mi lobi Ana!

Jonguwenke fu mi dren...
Ohe...! Ohe...!

Jij hebt mijn hart omstrengeld
als een fluwelen slang.
Jij hebt mijn oog bekoord
als een paradijsvogel.
Jij hebt mijn oor gestreeld
met het zoete van je klank

Mijn schone paradijsvogel!
O liefelijke minneslang!
O mijn meermin der minne!
O mijn geliefde Anna!

O jonggeliefde uit mijn dromen,
mijn juichkreet kan niet tot
bedaren komen... oh!

Het wereldkoppige publiek begon te klappen. Maar het liefdeslied was lang niet af. De woorden, schoon, romantisch haast, drongen zich op, om uit te worden gezongen.

‘Heb dank! Heb dank! Het lied moet voort!’

Hij vond het schoon genoeg dat hij niet hoefde te staan kwelen vanachter de koelissen. Zoals eeuwen terug de haast onzichtbare zwarte dienstknechten áchter hun meester bleven, ín de schaduw. Prenten, schilderijen, zij bewezen het. De schaduwwezens, harmonieus één met de zwarte achtergrond (dat wel) droegen meestal de wapenen aan. Of boeketten voor hun meesters, meesteressen. Hier, onder het wijde oog van de miljoenen, mocht Atti zijn lied staan zingen. Maar het was niet af, niet af! Geen die zich afvroeg wie die Anna was. Anna, zijn mooie vriendin natuurlijk. Anna de blankschone, van lijf en leden schier volmaakt. Als ze eens dát hadden geweten... Hij zóu het afmaken, dat lied, zo áf als Anna's volmaaktheid.

Mamanten bar'o,
mi wan ai kar'o!
Jongulobi fu mi ati!

De ochtend straalt van 't schoons,
mijn lief, o oogappel en lief,
liefdesoogappel, mij geliefd...

Na ju mi lobi kweki,
leki wan nesi
na in mi ati.
Na ju mi anu fasi
fu wan koloku meribrasa.
Na wi ben kori kori

nanga na fini
fu ala firi.

Mi paridoifi!
Mi tedregudu!
Mi pikin watramama!
Mi lobi Ana...!

Jonguwenke fu mi dren...
Ohe...! Ohe...!
Mamanten bar'o... Yee...

Mijn hart is 't nest van de
liefdesvogel, dankzij jou.

Mijn hand is door jouw lichaam
met 't schoonste gevoel
verwend.

Samen wij, liefkozend
in de zoetste omhelzing.

O mijn paringsduifje!
O mijn liefdes-kleinood!
O mijn meermin der minne!
O mijn geliefde Anna!

Jonggeliefde uit mijn dromen...
Mijn juichkreet kan niet
tot bedaren komen! O!!

Bravo! Bravo! Een sentimenteel gesangh, niet zonder diepte, dat wel. De kanten zakdoeken vingen tranen, duizenden tegelijk, de hele loge's stroomden vol. Bravo! Een buiging en...

Ineens verscheen er vóór de zanger, midden op het podium een danseres. Een klein gebouwde negeres. Ze had mooie borstjes als jonge grapefruit. En een bekken dat schudde! Haar naakte lichaam trilde. Weg was 't fijnbesnaard orkest! Tamtammen namen ritmes over! En 't naakte danseresje danste... danste en danste, dribbelde en trilde, zweette en drilde de drift van het mensengemoed. Haar mooie platte buik, armen de hoogte in, zij achterover hellend, halfzakkend door de uiteen gestoken knieën. Haar onderbuik met kleine krulharen. De zwarte schaamheuvel gebold, gespleten met sierlijksappige lippen en een bovenwaartse krul waarin het trotse schaamdom eindigde. Haar tussenlipse ruimte schreide zoete vochten van het hete wenen... ah... ah... ah...

‘Anna! Anna!’ verzuchtte Atti. ‘Anna...!’

Hij boog voorover, helde, op het podium en in het bed. Slaap en bijslaap vielen tot in de perfektie van de droomdaad samen.

‘Anna...’

Toen, ineens, wist hij, dat hij in een ander was gekomen.

Hoofdstuk vijf

‘21’

En de negers, zij kwamen bijeen. Om de glans van hun dagen te vieren, de rijping van hun bestaan, de erkenning van al hunne levens. Want zij kregen een lente erbij.

En de negers zij kozen een koning, een koning die heersen zou. Over de dag en over de nacht, over de armoe en over de dood. En over de loop van hun daden. Die koning was de Zon, de Zon. Het seizoen van de wereld zijn woning.

En de negers, zij zagen hem als God. De god Yurun, de god Nana, gezeten op het licht. De god over de rimboe. De Yurun uit hun duizendtalige gedicht. De Nana uit het zwarte ziensgezicht.

En de negers, zij aanbaden hem. Aanbaden hem met een leven. Zij gaven hem het rauwste hart, geplukt uit een maagdenlijf. Om hun zwarte mis te vieren. Om hun zwartste gemoed te verbannen. En zij offerden het met hun levensvlijt, het rauwe hart, het maagdenhart.

En de negers, zij dronken het maagdenbloed, in een kalebas, een kalebas. In een kalebas van stierehuid. En de maagd was aan stukken verscheurd. En de negers, zij voelden zich opperblij. En zij dansten hun dansrituelen, elke dag, op het uur dat de zon oprees. O wat goddelijk om zó primitief te zijn!

Het gebeurde te dien tijden (niemand van de buitenwacht zou ooit precies weten wanneer) dat zij bijeen gevlogen waren. De negers, verzameld op hun eiland. *Het eiland in het aangezicht der zeeën.* Geen sterveling kon zeggen waar dat precies lag, of hoever buitengaats. Maar het was ver, heel ver. Wel drie ochtenduren vliegen. Dat was dan vóór de zon opkwam. Want wie onder het zonlicht dorst te vliegen...

De blanken hielden maar het hoofdeloos onzinnige idee, dat de negers wegliepen, in wat genoemd werd ‘petit marronage’: de kleine wegloperij.

Als meester knepen zij een oogje dicht van hun gezicht: ‘Laat ze maar gaan bij hun wijven, op een verder liggende plantage. Of bij hun aller-

ziekste familielid. Of om hun geheime riten. Als ze eenmaal terug maar hun handen lós laten, op de koffiepluk of op de suikermolen af. Dan zijn we voorlopig van hun opstand af. De liefde bijvoorbeeld kan men tóch niet tegenhouden...'

Maar de negers, zij vlogen heimelijk weg. Naar *het eiland in het aangezicht der zeeën.* Kongo-negers, Lukumi-negers, Ashanti's, Yoruba's, Mandingo's, Aabo's en vele, vele stammen meer. Zij hadden zich allen verzameld. Zo talrijk als de zandkorrels van een gebergte. Of de bladeren der geboomten.

'Broeders,' sprak eentje in vergadering. (Dit was een aparte bijeenkomst, buiten die der wijdingen van het nieuwe tropische seizoen.) 'Broeders, wij zijn hier in een krutu: bij elkaar om een besluit te nemen. Over het tekort aan vrouwen, ayi!'

Het was de historische Kapten Kodyo die sprak. Hij zat te draaien aan zijn lange zijmond-snorreslierten. Hij sprak met duidelijkheid en seriositeit. Kapten Kodyo, gevreesd van blanke kolonialen. Vanwege zijn geduchte vrijheidsstrijd.

'Caramba!' riep een ander, een rivaal. 'Moeten we niet eerst uitvinden wie de leider van ons is?' Een Spaanse wegloopneger, vol met jaloersheid. Hoor hoe hij spotvol aan zijn woord toevoegde: 'Mbwana Kodyo heeft gesproken.'

Ay, tweede spreker! Was dat niet de man die de eigennaam op zich droeg van Domingo Bioho? En heette hij soms niet van titel: Señor Domingo Bioho, Koning der Arcabucco's? Een Afrikaanse koning dus! Met geërfd blauw bloed in zijn zwarte aderen! Wat dachten ze wel van 'em! Dat hij geen ekstra had? Tot zelfs onder zijn medestrijders eiste hij absoluut koningsverering. Of anders verloren ze hun kroeskop! Zo lag dat.

Buitendien had hij de trots der Spaans-Latijnen. Oppassen dus met hem, hij, Gran Rey de los Arcabucco's. Wat dacht die Kodyo wel? Met z'n primitieve Afrikaanse naam! Die afgodische kikkerbuikronde rotnikker! Hij, Arcabucco-koning, was tenslotte kristelijk beschaafd. Hij schoor zich en hij waste zich. Las bijbel met de zilversloten, goud op snee. In zijn thuisland (al was dat een kamp van de gevluchte negers) had hij een heuse troon. Ja, zijn hoofdstad, Capital del Pais de los Arcabucco's, herbergde een echte troon, zíjn koningszetel. Het was al erg genoeg dat hij hier plaats nam tussen de heidenen. Op bananebladeren. Caramba!

Chief Boni was het niet zo eens met die Domingo. Koning der Arcabucco's no? Hij vond die term veel lijken op een naam die je gaf aan een varkensgeslacht. Waren de Arcabucco's geen heuse negers geweest die

een menselijke naam verdienden, hij zou...

Nou ja, laat maar! Met zijn grijze haren was hij Opperman der Boninegers. Eenvoudige Neerlandische slaaven, heette dat. Ex-slaven. Want ze waren weggelopen. Vochten hun vrijheidsstrijd. Precies als iedere onderdrukte. Vandaar dat hij, Boni, de eerste socialistische beginselen wou onderschrijven. Hij handelde ernaar zelfs. Werd prompt door het gros der zwarte koningen uitgemaakt voor toekomstige ultrakommunist. Dat hij de zwartjes wou bevrijden, allá! Maar dat hij ze gelijkheid, broederschap en zo wou leren... een verderfelijke strontneger! Beter begon hij met de blanken op te voeden!

Bij deze edele gedachten lachten de andere koningen samen met die Domingo Rey. Het was een koningskongsi in de krutu. De zwarte edelen hadden zich afgezonderd. Op *verse* bananebladeren. De onedele negers zoals Boni, (die de historische pech had om ‘slechts’ door het aanzienloze Kalvinistenvolkje te zijn geknecht in een vlooienlandje als Suriname) mochten op dorre bladeren plaats nemen. Er moest nu eenmaal onderscheid zijn. Nietwaar dan?

‘Masra Boni,’ riep een der koningsnegers nu. Dat was de superbananenkoning, King Bayano van Panama. Hij was gekleed in een afgedankt uniform van Hertog Alva. Die edelborst! Hij stond op hoge benen van de Spaanse adeltrots. Hoor 'em:

‘Sinjoor...! De leidende natiën zijn ónze meesters, conquistadores! Dus horen wíj als Spaanse *edel*marrons ook de leidende rol te hebben. Naturalmente!’ Een logika, eksakt als een atoomklok die ooit zou gemaakt worden! De grootste koloniale boeven brachten ook de grootste anti-koloniale boeven voort, nietwaar?

Kijk hem! Hij aktéérde! Al meende hij in 't echt dat hij een leger inspekteerde, met wapenen, hellebaarden en wat dies meer zij, gelijk het beleg van Breda. Inspectando! Wat dacht die Surinaamse neger wel? Die oranjeklant! Kalvijns barbaartje! Olé!

De Portugese stamhoofdnegers vielen King Bayano bij. Wilden een stieregevechtje uitlokken. Tussen hem en Boni. De post-koloniale heerschappij. In werkelijkheid (de eiland-werkelijkheid) wilden ze oorlog tussen Spaanse marrons en die uit de Nederlanden. Om hun wraak te nemen op de heerschappij die de Spaanse troon uitoefende op Portugal. Haha, de dolkstoot in de zwarte rug! Als een stierehoorn, zeg ik je! Olé! Olé! Spaanse marron, olé!

Maar de oer-Afrikaan, zijn stamtrots trouw gebleven (óók koning hoor, dat wel!), Gran Señor de los Rios del Mundo Colonial, Koning Ganga-

zumba, hij veerde koninklijk op. Zijn zwarte billen veerden mee, met zijn hoge zwarte bovenborst. Hij was tegelijk een vetvleesvorst. Gangazumba! Hoe niet ontzagwekkend! Bush bush koning! Met de erenaam: Tsje Tsje!

(‘Je lacht? Je lacht! Je lácht no? Lach je lach maar! Straks als je klaar bent zal ik me waardigheid op je af sturen om je rekenschap te vragen. Dán pas ga je lachen!’)

Hij kon de blanken doden, door alleen al te staren naar hun legers! Wat dacht je! Hij, gekleed (nou ja, geklééd) in buffeltanden, apesnorren, vleermuisvleugels, kattenagels enzovoort. (‘Je lacht? Lach je bek maar weg, jo! Zonder één stukje kleren ben ik gans mezelf. Maar jij? Zonder kleren ben jíj níemand!’)

En hij had zijn aangelaat gewit. Met van die poederachtige klei-aarde. Met stippels blauwe verf. Oorlogskleuren. Wilde Gangazumba! Als ze niet wisten dat hij elke dag tijgerbloed dronk! En yams at, die gekweekt was uit beendergrond: zíjn yamsen groeiden in massagraven! ‘Ayyyhúhú-whoh!!!’

Met een speer in de hand liet hij, voorloper van de Rastafari's, zijn ongewassen, ongekamde haardos wapperen. De waarden van welk geloof ook waren altijd mooi. Rasta als godsdienst dus ook respektabel. Als modieuze uitwas minder akseptabel. Maar wie zijn haar nooit waste... Ah! De andere aangevlogen negers moesten hun neusgat dichtknijpen. Bwuh! Tata Gangazumba, oer-zumbi! Hij was de grote wilde wegloopneger. Marron uit Palmares. Ook al met ‘de Spaanse trotsheidsgriep’ besmet. Kijk hem! Net of hij buffels velt, zijn speer uit gifhout staat gereed: ‘Wij, Zwarte Spaanse Koningen, verdienen toch een ekstra woord?’ Mompelmond overal. Het zal wel waar zijn. Er blijven tenslotte onderscheiden. Tegen Ba Boni, die simpele voorloper der bush-bush onderdanen uit wat ooit het Koninkrijk der Nederlanden zou gaan worden riep hij, vol gepaste trots:

‘Sinjeur Boni! U oock beware Calvijn's god! Maar ik praat geen enkel woord verder tot U, vóór het feest der Allerheilige Praedestinatieën! In elk geval: Ge zijt Reformateur, nietwaar? Blijf dan in godsnaam dáár, caramba! Ik wil voorts geen enkele eloquente zin aan U verkwisten meer! Voor mij zijt Ge nog slaaf!’

Dan terwijl van Spaanse marronzijde een applaus losbarstte, klonk er achteraan: ‘Smerige Lutheraan! Den paap zelt jou den kop afsnyden!’ De godsdiensttwist! Met al z'n warhoofdigheid! Tot in het bolwerk der schoon bevrijde slaven doorgedrongen. Hm!

Dan als je dacht: het is voorbij, die kleinhartige kibbelarij... owie? Neenee! Op springt Monsieur Toussant l'Ouverture. Een ware vechtjas uit Haïti gevlogen. Op pappagaaieveren, dat wel. Want hij was aangeschoten, letterlijk en figuurlijk. Met een vergissing aan zijn hoofd (hij wilde de Spaanse ‘Marron-furie’ van zojuist het stukje inquisitietaal betaald zetten) repte hij met de Franse slag tegen Kapten Kodyo. De droge bladeren onder zijn voeten kraakten. Hele horden luizen sprongen daarbij van hem af.

‘Monsieur Kodyo moi? Je bent láf, voilá!’

Hilariteit?! De hele eilandhemel sidderde! Maar ook de kwaadheid van het hart. San???!

Kodyo sprong op, bijna twee meter in de lucht! Zijn bamboerokje danste boven zijn daarbij slingerende hangballen. Had hij maar een of ander koloniaal uniform aangehad, desnoods tropenhoed en tropenpak. En een uit de toekomst gestolen geweer uit 1860. Nu, bij zijn slingerende gemberstengel, riep hij, kaken los, hoogst verontwaardigd:

‘Wie? Ikke? Kwakwa-bumbu Kodyo?! Ik laf? Ik sta van Franse waanzin piaff in plaats van paff! Watte? Wie? Ik, Kwakwa-bumbu Kodyo-Kodyo?’

Hij draaide aan zijn zijmondsnorharen, trok ze, zodat zijn smoel wegkromde. Liet een kanonscheet horen als van Fort Oranje Nassau. Dan raasde hij:

‘Ik laf?’

‘Ja, jíj!’ riep l'Ouverture, thans zonder te willen waarheid sprekend. ‘Toen je vrede sloot met Colonel Guthrie... wat heb je niet gedaan dan?’ In het patois der Franse wegloopneger-garde raasde hij: ‘Je hebt voor die blanke koloniaal je zwarte bast geworpen op de grond! Jíj, strijder die een pact ging sluiten! Je hebt zijn kolonelspoten gekust met stront!’

Het was een waarheid, historisch, als een boskoe!

‘Wie? Ikke? Ik sta piaff!’ wierp Kodyo nogeens met een overslaande stem. Zijn slingerballen kwamen reeds tot rust, hij geenszins. Bananebladeren kraakten, bleven kraken. Kodyo, hij danste als een grasspriet waarop sprinkhanen in een plaag geland zijn: zijn einde voelde hij, onder de uitverkorenen.

‘Mijn mannen en ik,’ riep hij, ‘zijn we geen echte *hombres?* Ons hele speer- & pijlenbataljon! Toen die blanke schijtpoeplegers kwamen... we hebben onze wapens, inklusief snaphaangeweren, weggegooid! We hádden ze niet nodig!’

In een klein terzijdetje achter zijn bevende slappe handje, riep hij tegen

Chief Boni: ‘Jijzelf vangt de kogels met je hand, met je magie?’ (Dan luidop tegen duizend koppen:)

‘Mensen, we hebben die blanken verslagen! We hebben ze onze ruggen toegekeerd, jawel! En al die kogels die ze op ons hebben afgeschoten, hebben we opgevangen! Met onze bil!’

Trots als een bospauw met door wilde kat geplukte veer en dons, liet hij zijn dikke, ronde billen zien. Minstens vijftig kogelgaten van het ingeslagen lood zou men moeten bespeuren. Hanetrots was hij, zeg ik je!

Maar niemand merkte geen niets. Nieteens littekens. En nogmaals draaide hij zich in het rond: ‘Kijk, buttock-buttock!’ (Waarmee hij zijn balkongrote bilwerk bedoelde.)

Zijn billen dansten als op carnaval. ‘Kijk menigte van eed'le strijders, kíjk dan toch!’

Maar er was geen spinnepoot te zien, waarnaar de kleinste haartjes heetten. Laat staan littekens!

‘Ze zijn zeker maar één gat in geslagen, die kogels!’ werd gelachen. Aay, die Kodyo! Hij kreeg z'n uur! Koren van schaterlachen, 't schoonste negerachtige gegil: kwèkwèkwèkwè... Kodyo!

‘Ik weet hoe 't komt. Het is mijn... magie,’ zo kweelde hij. En tenslotte peperheet van zinnen: ‘Ik ben woedend! Jullie zíen gewoon niet dat ik zelfs een magisch schild heb op me rug! Van de grootste medicijnman!’ Toen was de meute kwaad op zijn beurt. Een belediging der Talisman. (Ach kom! Magie op zich, was scheppingsschoon! Maar géén dweperij asjeblieft, baya!)

‘Wrrrhuhuhuuuhh!!’ klonk het zwartgallig woeste wraken in de gelederen van de bevrijders. Anderen zwaaiden al met vuisten. Zíj namen dit niet, persoonlijk niet en als stamlid van de Gundadunda niet! Ze waren helemaal uit Afrika komen aanvliegen om toe te zien, dat de geest van het negerdom tijdens deze vergadering der Hoofden zou gehandhaafd worden. Dan kijk!

Behalve alle gedemonstreerde Europese vervreemding in hun rijen, kwam een oneerbiedigheid opdagen! Voor godsdienstdingen! Alweer zo'n vals stukje Europees humanisme? Of zwartemans eigen verwordenheid? Ze wilden alreeds vechten, maar...

‘Genoeg! Genoeg!’ riep ineens Black Mama. Tan? Wie was zíj? Waar kwam deze aanwaggelende olifant vandaan? Was ze niet...?

Ja! Zij was de Eiland-Koningin. De enigste vrouw onder het mangezelschap. Ze was een levensgeschoolde priesteres!, voor wie niet wist. (Daar had je 't weer: blinde verering, ook verwerpelijk van trekje!)

Zij? Haar hadden de goden genaaid terwijl ze in de rivier baadde en bad tijdens haar eerste menstruatie. In feite was ze nog maagd, al had een wonderlijke vis haar eigen ‘schub’ gebroken. Heilige Black Mama! Koningin van *het eiland in het aangezicht der zeeën!*

Ze had nooit meer gemenstrueerd vanaf de dag der Goddelijke Vis. At enkel kreeft met een korreltje zout. En wierookte. Zag visioenen voor de eilandgemeenschap. En! vocht ook mee, de strijd van de marrons. Hoe internationaal al niet! Vandaar haar Engels:

‘Why are we here, my men?’ Brave Black Mama! Grootbreed van smoelwerk, zo repte zij. Een vrouw met krachtige inborst. Zij ving de ballen met haar onderbuik! En de kogels met haar boventiet! Brave-brave bushbush mama! Eiland-Koningin, gekroond tijdens een groot bananenritueel! Chm!

Waren de gentle bushmen niet gekomen om een *serieuze* zaak? Werden de marrondorpen vol van vluchtelingen niet geplaagd door het gebrek aan vrouwen? Nou dan, vooruit! En serieus! Straks zou de tijd óm zijn van de ‘petit’. Dan moest men opbreken, zowel de vrije als de slavenneger. Niemand kon lang buiten zijn dorp blijven, of buiten de plantage. De hoofden (Chiefs en Koningen, pardon, de Kings en Reys!) zij niet. Omdat zij door hun konkurrenten thuis vervangen zouden worden. Indien dat niet gebeurde reeds! En de echte slaven niet, gewoon omdat het werk hen wachtte. Vrijheid lag voor ze misschien in het verschiet. Maar zelfs de eilandwerkelijkheid kon deze niet forceren. Dus snel nu!

Iemand begon al voor te stellen dat die blanke meesteressen en hun dochters gekaapt moesten worden. Nee ba!, niet die van de plantages. Maar de vrouwen, weetjewel, die de zwartjes meekregen, onder erewoord, naar het bos. Bij de vlucht van de blanke voor zijn eigen Europeaan. Want in die oorlogen van Frankrijk tegen Nederland, Engeland tegen Frankrijk, enzovoort... vreesden ze elkaar toch meer dan ze negers vreesden? Werden hun vrouwen, zoals bij de inval van Cassard in 1712 in de Surinaamsche Colonij, niet meegegeven aan de wilden? Omdat die beter te vertrouwen waren dan de barbaars moordende, plunderende en brandschatting opleggende ‘medeblanke’? Nou dan!

Hoor daar het grote negerachtige gelach, ditmaal met bewuste spotsaus overgoten: Hèhèhè...! Hahaha...! Kwakwakwa...! Aayi!!

De ware wilden waren aangetoond no? Spot maar raak, maar het probleem van het tekort aan vrouwen bleef.

Een Mexicaanse Chief-Padre kwam tegelijk met een Braziliaanse Hoofdnegermarron en een lastkop uit Cuba met het voorstel, om de mannen

maar met mannen te gaan laten leven. Ze konden kleren naaien voor makaar, ze wassen ook, allerhande huishoudelijkheden tot aan koken toe. Dat kon dan elke dag gebeuren, want de man had nu eenmaal geen peetjesdagen: menstruatie. En een man kon een man ook liefde geven vonden ze.

De machisten begonnen te lachen. Wat was dit in godsnaam voor voorstel? Bah! Maar ook de anti-machismo figuren repten zich in lachen uit. Het *was* toch al de praktijk? Alleen maakten ze hun bezwaar tegen één uitwas: de zwaargebouwde stierachtige Mandingo's met hun bullepezen wilden de wat tenger uitgevallen Kongo's als raswijfjes gebruiken. En dat riekte naar toekomstig racisme. Dus afgewezen. Buitendien kwamen er van dat mannengedoe geen kindertjes. Geen goeie zaak voor de met uitsterving bedreigde marrons. Dus nogmaals afgewezen. Behalve zoals iemand zijdelings uitdrukte: ‘Handhaving van status quo!’ Dat was een Guyanees uit de Pomeroon. Hij wist waarover hij sprak, daar in de Barrebiesjes. Wat hij daar allemaal niet op z'n Dutch geleerd had...! Chm! Een magertengerige neger, rood, Musungo, geloofde iemand, stelde voor om apen te veredelen. Kweken en kweken, net zolang totdat een mengsel van ze een hoogwaardig mengbloedenbestand zou opleveren. Dat zou meer dan één voordeel hebben. Allereerst de wijfjes, heter dan menig mensenkind, met meer pretruimte dáár van ze. Hun borsten zouden wel de afmetingen van de papajavruchten moeten krijgen, netals bij de bosnegers.

Ten tweede zouden de mannetjes, sterk als gorilla's, het marronbestand danig aanvullen dat hun legers onoverwinnelijk zouden worden. De echte bosarmada's!

Gejuich! Vooral omdat de omhooggekrikte apen geen denkwezens zouden zijn, maar louter vechtmachines. Hoewel... juichklank verstierf. (Bijtende spotklank stierf geenszins!)

‘Kijk, zij worden ook knapper, net zoveel als wij dom worden,’ zei een schampere neger. Zijn naam was Kwaku. En hij voegde er kwaaks aan toe: ‘Ze kunnen onze macht gaan overnemen.’

Hoor daar in koor: ‘En onze vrouwen!!’

Weg voorstel. Vooral nadat een zeer bekende mengbloed tussen een Caraïb-indiaan en een Songo-neger opmerkte dat...: ‘Ik heb tijdens me zwerftocht al minstens vijftig apen gepaard. Ze maken doodgeboren kinderen.’

Hij liet wel na te zeggen dat hij stiekum in de bergen van de Orinocco leefde met een apenharem. Maar verscheidene van de aanwezigen zwegen

ook. Hadden ze niet stiekum tijdens zweefvluchten een daling gemaakt: Precies tussen die holen der gebergten waarin de apinnen scholen? Als ze thans van èn hun smaak èn hun genoegens kennis gaven, kon het moo. worden, echte guerrilla! Maar daar was dit eiland niet voor.

'Ik weet iets!' riep nu Black Mama. Ze was dat gezeur beu over merries koeien, zelfs kippen naast geiten en schapen die hun edele dienst gedaan hadden ter vervanging van het vrouwelijke wezen. Om te zwijgen van de wijfjeskaaimannen, tijgerinnen, stekelbiggetjes, luiaardinnen... (O menselijke nood!)

'Ik weet één ding.' Ze moest even nadenken met het door gevlochten haar bevolkte hoofd, dat lichtjes schudde onder het aanzien van de mannenschare.

Dan, *plamp!* ineens zo zei ze:

'Laten we al die beeldjes stelen van Santa Maria, Santa Theresa enzomeer.'

De mannen zaten daar. Wat een idee! In een beeldenstorm het koloniale landtotaal gaan afstropen. Dat zou een slag zijn voor die kristenen! Aay! Buitendien, als dubbele buit, een hele schare heilige vrouwen! Vooruit! Vooruit! Sommigen smakten al: 'whbwahahahumm!!'

Toen kwam de stem van die Esthello, ver van de achterste rijen, heel sereen:

'Mijne geachte oerwoud-veldheeren, de beelden van de kristenen, ze zijn van steen.'

Nu moest iedereen zich realiseren: wat zou men met de poppen doen? De kristenen aanbaden wel hun schone kleed, hun schone lijn, maar verzuimden hypokriet genoeg om openlijk geslachtsdelen in 't porselein te bakken. En al zag je weleens broeder... nee, stop maar!

Er kwam de oppering om deze kerkbeeldjes vol te stoppen met wat velletjes en zo. En dan de rest erbij te denken. Verbeeldingtartend, dat wel. Maar geen mannensoelaas biedend. Dus toch maar, toch maar, noodgedwongen vrouwenroof?

Of had iemand nog een idee? Nee no? Geen voorstel: uit lijkenland de halfontbonden maagden op te halen? Of met het schimmenrijk, o grap!, de schimmenliefde te praktijken?

Als solutie op het laatste moment: per vrouw vijf echtgenoten in elk dorp van marrons. Regulatie. Eén op vijf. Vijf mannen per één enkelvoudige vrouw? Wat een besluit! Maar het was realistisch want zo lagen de verhoudingen. Wanneer je de ouden van dagen, kinderen en met elkaar levende manlust-mannen aftrok, hield je een verhouding over van vijf man-

nen tegen één vrouw. Noodoplossing. Er dreigden hele stamoorlogen, ook binnen één kamp. Om de vrouw.

Vijf liefdesdagen voor de vrouw, elke dag een andere heer onder haar dakje. Twee dagen voor de rust bleven er over in de kristenweek. Twee rustdagen, dat wou zeggen als ze aanraakbaar was. Want menstruatieperioden telden niet.

Hoor daar protest! Want één op vijf dagen was... één op zeven! Praktijk! Buitendien had je een ander struikelblok om nek te breken: de vrouw kon dan wel als dekmerrie gebruikt worden, en natuurlijk ook als werkpaard, het was allerminst bedoeling om haar macht over de mán te geven. Stel je voor dat zo'n wijf de volgorde van haar minnaars zelf ging bepalen! Haremkunst!

‘Mijn jeses... nee!!’

Zo te zien had de koloniaal ze reeds verslagen, al wist die zelf van niets. Ellende baya!, ellende! Maar er was geen andere oplossing dan regulatie. Nou, dan snel deze bijeenkomst thans ontbonden, uit met deze krutu. Kijk, nu reeds mensen vliegend gaan. Natuurlijk niet zonder de Black Mama een stevige omhelzing te hebben gegeven aan haar sudderboezem, zes man tegelijk, *uhum!* De aangeschoten Franseling Tousant l'Ouverture eventjes nippend aan wat Haïtiaanse rum. Van nu af aan één dag per week een vrouw. Had hij dan niet reeds vijf? Opgelost! Rex Gangazumba saluerend. Boni van kwaadheid en teleurstelling gras etend, net zoals hij zou gaan doen na zijn echte onthoofding. Wat moest hij zijn manschappen zeggen dan? Eén op de vijf nachten een vrouw, die het vijf nachten deed met andere mannen! San!

Kapten Kodyo, zijn ballen slingerden de lucht in reeds. Hij zou tegenover de wijven van zijn kampen zwijgen. (Hij tegen Black Mama: ‘Goodbeye...!!’)

Een uitgeleide doende drumband speelde drum op doodskoppen en stukken skelet... van: taktiki taktiki tak... doemdoem!! De vleugels van het innerlijke vlogen... weg!, weg...!, weg! Weg van *het eiland in het aangezicht der zeeën.* O heerlijk zoete primitiviteit... doemdoem! De sterkste geesten van de hoogste vliegers zouden ooit de havens halen boven zee, *de havens boven zee.*

‘Goodbaaaiii!’ Met klapwiekvleugelslag verdween Esthello. Wat een geluk dat híj zo oud en oud was. Een vrouw? Kon hij best best gebruiken. Maar delen met vier andere bokken? Nee! Hij was aan komen vliegen om een vrouw te zoeken voor Matthias. Voorlopig had hij er nog geen. Maar die kwam wel. De Pilgerhuth no? Kijk het daar al liggen, dat boothuis,

de barakken, de grote midterreintent met de ‘steen des aanstoots’, wwwrrroeppp!, hij landde, schitterender dan een nachtuil. ‘Kukkuuu!!’ Sunsundamba!

‘22’

Het asgrauwe stof van het afbraakkompleks hing lang, een dunne mist, tussen de huizen. Het leek afkomstig uit de nadagen van de verloren tijden. Er zou de nieuwbouw zijn, zo was beloofd. Het hart werd opgehaald aan bouwputten en kranen. De hoop kreeg ook haar onderdak. Hoe primitief waren niet sloop en bouw in wezen! De zon, de maan, de lucht waren gebleven boven het hoofd van wie zíj waren: de bewoners van het optreksel. Al heette dat het huis, al noemde men dat flat.

Er zou de nieuwbouw zijn, telaat voor velen, die elders heen waren gedreven. Naar andere opvang, naar renovatie, de wisselwoning, remigratie... Een enkeling leek daar te blijven, niet weg te slaan of weg te mokeren. Alsof men was van plan, voetsteen te worden van dat stukje aarde: de mens als één klein stukje fundament van maatschappij, onwrikbaar, niet weg te branden, autochtoon en stedevast. De onverdrijfbare inboorling. Het onafscheidbare van bloed en bodem. En 't oude stof dat er maar hing! Woning in de Antillenstraat, hoek Kaap Verdiastraat, boven de bloemenzaak vol met viooltjes, petunia's, geraniums, waarvan de geuren wonderbaarlijk zich drongen in het bovenhuis. Het stil bewierookte bestaan vol van de levenskleuren. Familie Wever.

‘Mien, heb je nog een bakkie voor me?’

‘Ja hoor!’ klonk het, met andere geluiden. Het huis was vol met levensdrang. Binnen waren de dingen volop in hun ordening. De schilderijen aan de muur: zigeunerkindje (een huilend beroemd portret), twee nonnen met gelijke kappen afgebeeld in olieverf, een stilleven dat nietmeer ademde, de schets van grootmoeder en grotevaar. Foto's van pa en moe, drie kinderen, braaf ook het stille kruis op het behang, evenals de namaak antieken borden waarin klassieke schoonheidstaferelen: een edele heer van zichtbaar hoge stand met luit en dame met de lier uit d'Eeuwen Zeventien (de Gouden Tijd der Republiek) en een gevonden ets verwerkt - zo dat kon - in porselein met strijders te paard, die adelborsten!, vechtend

een brug veroverend in 't schoonste ouwerwetse landschap uit de nadagen van Huygh de Groot. Portret van Willem van Oranje. Een vlieg, papieren draak, een spinnepoot.

Dezen, de laatsten, waren juist boven het kalend hoofd van Willem Eduard Wever. Hij die net bovendien het zalmneusje snoot, zoals zijn vrouw het uitdrukte, 't hebbend over dat rode ding tussen de ogen. En midden in het blanke voorhoofd. Terwijl zijn ronde ogen sloten.

Achter zijn rug op schouderhoogte hingen wat kopjes aan een rekje. Vlakbij, binnen 't bereik der handen de zilveren koffiekan, al was die nep. Het tinnen vaasje, ook net echt. En de antieken serviesdelen zonder echt certifikaat. Het postorderbedrijf had het uit namaakszin niet kunnen schelen. Kwasi klassiek het lampje met de rose kap, iets verderop van het kunstlederen bankstel, dichtbij maar niet te close, de kandelaar, ook schijnantiek. Alleen de was der kaars was echt.

Ingelijst, o ja, het eerste vers van het meest beroemde Geuzenlied.

‘Wil... géén Wilhelmus! Willem, Eduard... en Wever...’ zo las hij de dagvaarding. Het was een oproep tot getuigenis. In de zaak tegen wat buurtbewoners.

‘Verdomme nogantoe! Hou je gedeisd!’ Zo vloekte hij en stampte op de vloer. Twee van zijn kinderen, ze vochten. Dat ze weer niet de straat op gingen! De auto's! Dat zwarte tuig dat hen de bal afpakte! En die rottige snoeten die loerden van de pederasten!

Er was zo weinig dat er deugde. Zijn salaris niet, om te beginnen. 't Was net genoeg voor dit mensenhuis. Die kleintjes konden niet gaan zwemmen naar hun hartelust. Musiceren was er ook niet bij. Hoogstens de tandarts, uit hygiëne en ter voorkoming van gezeur. (‘Pappie, ik moet een tandje kwijt.’)

‘Ah... lekker bakkie koffie.’

De melk deugde ook nietmeer. Geen kwaliteit. Witte fabriekslak in vloeibare vorm, of iets dergelijks, vond hij. Hij rekte z'n rag, strekte z'n armen wijd de kamerhoogte in.

‘'t Benne slechte tijden voor ons mense!’ Zo riep hij.

‘Eduard, ben je wéér an 't klage?’ Zijn vrouw aan 't woord. Zij met haar heupen die met de stijve gang en ingehouden drang van de bewegingen de plastiekkan kwam aandragen. Haar benen hadden rooie plekken. Vermoedelijk één vlooi de keuken in. ‘Weg met dat beest!’

Gestofzuigd en geboend. Gespoten ook. Wat een schande zou het wezen indien de buurt wist dat er vlooi was in hun huis. ‘Mens, asjemenou lief hebt! Wat een schande!’

De schone lakens hingen al op het balkon. Daar zorgde een machine voor. Zij, Mien, hoefde ze uit te lèggen maar. Zij het, aan de waslijn. Daarna weer voort met boenen, wassen, soppen, vegen, schoonmaken altijd. Zoals zij d'r lieve lust geleerd had uit te leven. Anders dan die vieze wíjffe uit de buurt.

Die?! Wasten geeneens hun ruiten schoon! Láppen ja, ramen lappen! Ze was het spuugzat (ééns met Eduard, d'r man) dat de buurt met deze ónmensen verslomperde.

'Zo'n Marokkaans wijf heb geeneens de tijd om d'r tapijt te boene, laat staan d'r eige! Vraag mij maar wat ze met d'r pote staat te doen. Stinkvrete koke!'

Haar Eduard was het gloeiend-glanzend met haar eens.

'Ze benne tuig!' Dan kwam dat rijtje burgermansfatsoen tergende irritaties:

'Ze late d'r vuilnisemmer veel te lang staan! Die krengen! Daar komt rotzooi van, weetje! En ze benne lawaaierig?! God nogantoe! Je zal d'r óórkrampe van krijge! Dat getetter en getoeter! Net eeuwig krolse katte benne ze! Met d'r rotmuziek aan een mens z'n ore! Om er ziek van te worde, misselijk! Pleuriszootje! Gaan nooit om tien uur netjes naar bed! Vegen nooit es de trap schoon! Late d'r klauwe wappere met alles! Nooit schone wagens, of 't mot zijn dat ze d'r karretje precies voor je deur komen staan schoon emmeren! Bah! 't Benne viezerikke! Vrijen onder 't oog der kindere, meneer! Onder 't oog! En ze jatte als de rave!'

Dan kwam een genoeglijk smakgeluid, heel zacht. 'Mien, je bent braaf.' 'Dankkie!' En een schreeuwportret naar de kinderen gesmeten:

'Kenne jullie gedverdemme nogantoe niet stil weeze?! Verrekte beesten dat jellie d'r zijn! Hou nou op, of ik breek jullie harresens!'

Het proletariaat had thans nog steeds z'n gouden tijd. Ook al waren er jaren verstreken van gouden eeuwen en van gouden welvaartsdagen.

'Ach mens hou op! 't Benne die weewee-vreters die al ons hachie opmake!'

Dat laatste was gedácht. Het was net op dat moment dat Eduard een enkele kruimel van de kruidenkoek opraapte en omhoog kerend van het bukken naar het nepwollen tapijt het raam uit keek, zijn blikken lozend. Wie zag hij daar verloren gaand? Voorbij die luifel van de thans gesloten TREFU? ('Dat krengehuis!') Vrouw Selma natuurlijk!

Hij had gehoord gister: ze kreeg als buur een flink pak slaag. Van die vogel met die Camaro, weetjewel. Een echt pak slaag! Goed voor d'r zenuwe, die klerelijster!

Haar zoon zat in dat bendenest dat in mekaar getremd was. En terecht! En maar een grote smoel opzetten, die kaffers! Goed dat de smerisse ze hadde ingepakt! Van hem mochte ze 's eindelijk opruiming kome houwe. Zeker weten!

Wist hij bij gods machte niet dat Selma juist te denken liep. Aan die oudste zoon van haar, die Roy. Hij was met die andere zes buurtjongens opgepakt. Na die inmiddels schoonberuchte burenruzie, beter: buurtruzie. Zeven nikkers en één blanke. Natuurlijk om tegen dat stuk ellende te getuigen, dat was zeker, wist ze, had de politie ze ingeladen. Ingescheept naar de cel als Walhalla!

Roy was beschuldigd van geweld. Een arm van die slagersknecht uit de Verwoerdstraat was gedraaid. Wie het precies gedaan had wist eigenlijk niemand. Maar volgens Selma kreeg haar Roy de schuld.

‘Baya!’ riep ze, met 'n van tranen overlopende moederssnoet, ‘hoe ga ik doen dan?’

Radeloos! Een buikvriendin (de allerbeste troosteres) had haar geadviseerd: ‘Ga daar en daar!’

Dat was bij een medicijnman, nee, niet uit de Bijlmer, maar uit Oost. Dan had ze ‘dat en dat’ gedaan. De medicijnman had geadviseerd: ‘Vrouw, je zoon gaat vrijkomen, is zéker! Geef me zevenhonderdvijftig gulle. En dan maak ik fo je een gelukswater. Plus een lélé.’

Het kwam erop neer dat Vrouw Selma haar hele weewee-inkomen wegschonk. Aan de medicijnman. Voor een kruidenbad ter bevrijding van haar in de cel zittende zoon. En 'n flesje kreeg ze erbij, met magische inhoud. Om de rechters ‘te verweken.’

Zo kwam dat ding (zo geschiedde het) dat ze die nacht tevoor heel stiekum was verschenen, schier argeloos wandelend aan de Prinsengracht. Dan ineens, ze haalde de in rood en blauw katoen verwikkelde fles tevoorschijn. Fles met magische inhoud gedeponeerd. Op de stoep van het gerechtsgebouw. Dan toen er iemand aankwam mompelde ze bijna hardop:

‘Kijk baya! Straat heeft hier twalet staan. Alleen fo mannen! Kijk, 'n man kan in gracht gaan pissen met zijn fluitje. Maar een vrouw kan nie nergens gaan, hierzo! Is béésachtigheit!’

Natuurlijk was het beestachtig! Het vrouwenrecht op openbare pisplaats verwaarloosd. Maar dat was slechts schijn. Vrouw Selma was allang blij dat ze, in plaats van een blaasje pis uit haar eige eige onderbuik, een flesje met magie kwijt was. Op de stoep van dat gerechtsgebouw. Wanneer de heer Meneer de Rechter morgenochtendvroeg passeerde, werd zijn gees-

teskracht gevangen. Hij zou in plaats van bijvoorbeeld twee maanden slechts twee weken straf uitdelen. En wel aan Roy.

By the way, zij zelf had haar straf gehad: om het wegbetalen van haa inkomen. Behalve dat ze honger zou lijden (‘Leen me een centje van j[e] no?’) had ze pak slaag gekregen. En geen liefhebbende geslachtsdele[n] van Mister Camaro. Hij had haar geslagen - snee langs smoel. Want zi[j] had hem natuurlijk geen cent meer gegeven.

‘Die cente zijn fo Roy gebruikt. Om hem uit straf te halen,’ zei ze weel[...] met 't hart.

‘Wat?! Dan kan ík, zijn schijtvader, d'ronder lijden? Waar is die satans[...] m'mapima! Ik wurg hem! En ik rampeneer je hersens fo je!’

Een goed en blank vriendin van Selma, boventraps onder het dak huizend, was de vechtenden komen scheiden. Meneertje was in zijn Camar[o] gesprongen, weggereesd. Hij gaf geen centje spijt of een exkuus aan al die wachtende auto's achter hem, doordien de zijne de straatweg blokkeerde. Wie hij? Deze roffe & toffe neger? Nee hoor!

Achter hem, zonder dat hij 't hoorde, 't kommentaar der buurtmonden ‘Tingi Skiti! Stinkzaad heeft weer een stank gedropt!’

Waarop in 't zelfde huis een anti-kommentaar: ‘Ga van die venster daar jo bakbeest! Is dát soort dingen zie je no? Je lijkt op een wolf die aan mensegeesten vreet! Mars! Kom die podium hier stofzuigen!’ (Podium? Ah! Zeker eentje die niet wakker was nog van een dansfeest gisteren, tot laat... heel laat... dansen tot je kapot was... dansen tot bam! Thans en nu een verloren werkdag. Maar wat gaf het dan?) ‘Kom die strontvloer hier zuigen!’

Aan de overkant zat, in die ene houding van toeschouwer op 't straatgezicht gevangen, Willem Eduard Wever. Zag hij niet onderluifels Roy (cocaïne Roy) z'n moeder gaan? Dat klere wijffie Selma met die hobbelende bobbelende heupen die nooit stillagen?

‘Dat tuig! La' maar gaan!’ dacht hij. En verspilde een klein beetje koffie.

‘Mien...!’

‘Ja, ik kom!’ Ziezo! Nu zag hij 't eige wijf, in plaats van 't verrekte zwartje. Maar in zijn achter-achterhoofd danste het spook van de verleiding. Dat wijf was toch wel zalig om te zien...

‘Ja hier, ik heb een druppel op m'n broek gemorst. Sorry Mien, niks voor míjn!’

Later bedacht hij dat het hem was opgevallen dat - ppprrring!

Wie daar nou weer? Hij wou net wegwezen, voor een kontrole ronde. Zijn werk moest gedaan.

Ah...! Oom agent. ‘Dag!’

‘Goedemorgen!’ (De wijkagent, wat een verrassing.)

‘Slegtvalk is de naam, met een g ja.’ De agent kwam rechtstreeks uit de trap. Hij had hem niet gezien, die Wever. Waarschijnlijk omdat hij zijn broek waarop koffie gemorst was, had zitten vegen. En daarna even nietmeer gekeken naar buiten. Het open raam, breed-groot en glas, had altijd iets te bieden. Maar als je eenmaal keek kon je wel aan de gang blijven. Ja, zo ging dat altijd.

‘Kopje koffie?’ En graag! Kijk, dit was nou gewoon kontakt. Als twee fatsoendelijke lui uit één land met elkaar praatten, dan verstonden ze elkaar, nietwaar? Er hoefde geen enkele aanpas-poespas bij te komen, zo van: ‘Laat ik nou 's iets vriendelijks zeggen om duidelijk te maken dat ik níet diskrimineer.’

(Een heet grapje, niet te gepeperd, maar niet te slap. Zo bijvoorbeeld over dat Chineesje wat onder de trap van de schilder door ging. Twee meter verder liep er een uithangbord weg met de woorden: CHINEES RESTAURANT. Pittig hé? Maar beslist niet diskriminerend bedoeld. Ach die lui, eigenlijk moest je maar nooit met ze praten. Want die ene keer dat hij dit grapje had gemaakt, hij Wever, had hij van notabene zo'n zwarte porum een klap tegen zijn canus gekregen. En rennen dat dat zwartje deed! Hij had hem anders vermorzeld onder zijn mieterse poten. Dat tuig!)

‘Eh... ja, waar komt u eigenlijk voor?’

‘Niet om Jan Modaal te bewonderen.’ De agent grijnsde. Er was duidelijk iets. Maar ach, als blanke hoefde je toch niet bang te zijn, zeker niet voor een gewone agent? Slegtvalk een rustige man bovendien. Hij Willem Eduard Wever, hij had zijn vermoedens. Zeker had die klerelijer van een jong broekkie daar op 106 hem aangeklaagd. Vanwege die verboden verbouwing. Die lui dacht zeker dat hij op zijn achterhoofd gevallen was. Had kollega's gestuurd om de zaak van het verbouwen te herbeoordelen. Maar kon geen tekening overleggen. Dus toch: verzoek afgewezen. Bovendien was het zo'n typ dat hokte. Wilde een alkoof als de Toren van Babylon! Het kon hem niks schelen als dat tuig even blank was als hij. Hij zou die roodkop wel leren, met z'n ongewasse porum! Wacht maar! ‘Eh ja, we zullen maar van wal steken...’

‘Even, agent! Wegwezen, jullie!!’ De kinderen toch maar de straat op gejaagd. Zijn vrouw, ze trok d'r eige terug in de keuken, háár domein. Wel met een paar olifantsoren.

‘Kijk, dat zit zo... Eduard, mag ik wel zeggen hé... niemand hier is geluk-

kig met de situatie. Maar we moeten met ons allen het zien te redden. Wat onlangs hier is voorgevallen, dat kan gewoon niet.'

Eduard, hij fronste wenkbrauw, de linkerwenkbrauw, rechterwenkbrauw tevens. Wat? Waarom voor dit onderwerp speciaal bij hem gekomen? Hij was toch geen schuldige?

'Ik weet wat u denkt, meneer Wever...'

Ja, dat zeker! Echte smeris! Hij keek zeker oplettend naar die hoge oren van Eduard die aan zijn zijhoofd op en neer gingen.

'Ja. *Tsja*! En ík weet niet waar u het over hebt.'

Kijk 'em! Agent met pet op tafeltje gelegd, voorzichtig, weg van al dat nepantiek. Eduard met zijn grote hoofd met platte zijkanten, de scheiding in het haar, hoog, links. En de haren van het halfkale voorhoofd rechtswaarts gekamd om zodoende de helft van zijn lege kop te redden. O schone schijn van het aangezicht der menswaardige wereld!

'Nou, als u het niet weet... (agent dacht, dacht na) ...dan zal ik het uitleggen. De meeste mensen die ik eerder heb gesproken - ja, ik ben al twee dagen bezig met deze zaak - denken dat ik hén beschuldig. Maar het is niet waar.'

Nu kon Slegtvalk precies zien wat Eduard dacht:

'Jeetjemina! Twee dagen is deze kerel bezig. En ik heb er niks van gemerkt!' Zijn Godfathers eer was duidelijk aangetast. Een roofdier (wat de mens ook was, voor zijn gevoel, ook al was Eduard zich er nooit bewust van geweest) had een domein. Hij waakte erover. Precies zoals een wolf of een vos, die wist in welk hol er kleine konijntjes waren. En als hij het niet wist, dan rook hij ze, binnen de kortste keren. Zulks heette: instinkt.

Dat er anderen bezig waren in de wijk, bezig te spitten. Dat kon hij niet verdragen.

'Word nou niet zenuwachtig meneer Wever. Het gaat echt niet om u alleen.' Oom agent stopte. Dronk eens rustig van zijn koffie, streek met zijn handen over zijn buik. Keek eens het raam uit, op hetzelfde moment als De Godfather, zág hoe twee overgebleven TREFU-knapen elkaar iets heimelijks toestopten, en... keek tegelijkertijd weer wèg,... waarop de blikken van heer Eduard en hem elkaar ontmoetten. Iets, iets veelbetekenender kón er niet bestaan. Ziejewel!: verdomme! Landgenoten, inboorlingen uit éénzelfde natie, verstonden nu eenmaal woordeloos elkaar, van hart tot hart.

Terwijl hij een gevoel wegslikte zei agent Slegtvalk: 'Tja... we kunnen er niets aan doen. En toch, hier moet men leven. En samen.' (Eduard

beaamde. Hij zei niet samen met *wie*.)

‘Kijk, agent!’ begon hij, opstaand, heel plotsklaps in de schitterrol van echte Godfather die de juiste sferen voor zijn machtspositie weet te scheppen in taal die zegt waar het om gaat: ‘Kijk, ik ben niet tegen die lui. Maar ze benne... eh, ze zijn anders dan wij. Dat er gevechten van komme, is niet verwonderlijk. Moet je luisteren, agent...’ (Hier zat een tikkeltje spot verborgen, om macht gewoon, om macht tot zéggen.)

‘Moet je luisteren, ik woon allang hier. Ik ben hier geboren. Op deze zolderverdieping. Mijn ouders hebben sinds hun houwelijk hier gewoond. Arme mensen, zoals eenieder op de wereld. M'n pa was schoorsteenveger, zeg ik je! En m'n ma, nou ja, dat arme mens doet er niet toe. Maar ze hebben wel gewerkt voor de staat. Dus magge ze AOW vrete, al klinkt dat nergens naar, dat vreten. Want ze hébbe d'rvoor gezwoegd. En ze hebben ons, hun kinderen, opgevoed. Twee van m'n broers zijn omgekomen. Een zus is weggetrouwd. Maar ik blíjf hier wonen, zolang als ik leve in me lijf heb! Want ik ben híer geboren, ben híer opgevoed. Vraag het maar aan Moeke Kuyppie, verderop. Dat mens heb d'r eige helemaal hier geworteld!

Maar wij die hier gezwoegd hebben, als haring in een ton gezeten hebben op piepkleine, onverwarmde kamers (me tene staan d'r nóg krom van!) wat zulle we thans krijge?’

(Hij werd emotioneler, steeds emotioneler. Agent Slegtvalk liet hem gaan. Prima! Ook al wou hij het een en ander zeggen. Maar dat kwam later wel.)

‘’t Benne rotmensen!, neem me niet kwalijk. Kijk, dat we d'r 'n paar gekrege hebben, okéé! Dat is normaal, nietwaar? Dat blieft eenieder! Ik zien ze graag hoor, die lui. Ze hoeven niet altijd in de Sahara zand te blijven vreten, of op zee verzuipen als bootvluchtige! As ze maar niet met hele dromme komme! En as ze maar niet de hele sfeer van onze buurt verpeste!’

Hier scheen zijn vrouw, heel, heel ontaktisch, haar olifantsoren af te moeten leggen en haar hoofd het hoekje om te steken, waarbij geroep uit het o zo gedienstige gezicht met het bruine haar boven die spitse neus en blauwe ogen: ‘’t Enigste wat ze kenne zijn twee woorden meneer! Hun héle alfabet!: uitbuiting en diskriminá̱asie!’

De Godfather in zijn autoriteit geschonden. Hij was aan 't woord. Hoe dorst ze iets te roepen! Hij keek haar áán?! Ze liep prompt van schrik en schaamte een bakkie koffie vallen op haar bloem japon, ‘aw!’ Jankte de keuken binnen langs het nepmodern behang, spierwit, dat wel, en opge-

ruimd maar nu verrekt vervuild door 't spattend nat met ‘hette’.

‘Jawel!’ nam Eduard het heft des woords weer over, sluw en praktisch aansluitend bij dat van zijn keukengemalin: ‘Jawel! Uitbuiting! Diskriminasie! Dat zijn de verwijten die wíj te horen krijge, elke dag. Nou vraag ík u meneer: heb ik een kapitalist als paai? Mijn vader was zowat de eerste kommunist in Nederland! En mijn arme maai, was socialiste! En al konden ze 't niet same hebbe, vanwege politiek meneer, dan vraag ík u: waar blijft die uitbuiter in mijn? Waar? Wanneer, welk uur, welke dag is het, dat ik van één enkel zwartje één cent heb afgepakt!’

Van woede drukte hij zijn vuist in 't kussen van de grote bank uit het nepmeubilair.

‘Weet je wie de uitbuiters zijn? Zij! Ze rijen allemáál auto's! M'n kinderen kunnen niet gaan spelen, want zíj zorgen er wel voor dat het de hele dag hier vol geparkeerd staat! Tot helemaal over de stoep! Als je dan een trap tegen dat blik geeft janken ze! Dan ben je ineens hartstikke jaloers.

Zíj zijn de uitbuiters! Kopen hun wagens uit wat de gemeente ze géét. Ik hoef de naam niet te noemen meneer! Maar mijn ouders en ik zelf die nog geen dag het handje op houd, hebbe d'r hard voor geknokt, dat wel! Nou vráág ik u, meneer, wie zijn de uitbuiters?

En al dat gedoe over diskriminasie! Ik worr'er kotsmisselijk van! Weet je wat zij van ons, buurtbewoners, zeggen? Dat we racisten zijn! Maar die term hoor je óns niet gebruiken. Wíj hebben het niet uitgevonden! Maar we zullen 't wel de wereld uit helpen. Niet door geweld hoor...’ (Hij kalmeerde enigszins, ging zitten, stond weer op, ging bij dat raam, drukte zijn handpalmen erop, keerde terug naar de achtermuur met op het burgerlijk getint behang het portret van de Vader der Natie, Willem van Oranje, Vader des Vaderlands, hetgeen voor zijn gevoel een ekstra inhoud had boven die ‘natie’.)

‘Ja, zeg ik u! D'r wordt gestole as de rave, meneer! D'r gaat wel elke dag iets hier kapot. Vraag niet wie dat allemaal uithaalt! Laatst, uit de kassa van die zaak hieronder, driehonderd gulden gestolen. Ik zeg niet dat zíj het gedaan heeft hoor - hoor je míj niet zeggen, echt niet - maar dat zwarte wijf van hiernaast met die satanskop vol slangehaar... (hij bedoelde Vrouw Selma)... ze was wel met d'r eige poot de zaak uitgestapt, precies vóórdat de poen vermist werd. *Ik* heb ze maar tege gehouwe om d'r te gaan lynchen! Ja, anders hadde ze bij d'r de boel kort en klein geslage! Nou vraag ík u, meneer: wáár blijft die racist?

Enne... verleden week! Ik doe een kleine inspectietocht, daar, vlak om de hoek waar blok 22 wordt afgebroken. Wat denk je? Een kind ziet een

truck, van die zware, weet je wel, het rent de kant op van die gracht. Met dat een muur afbreekt komt 't precies naast haar terecht. Dat is nou onze lieve God die haar behoedt, nietwaar. Maar doordat ze geschrokken is, loopt ze precies... ploemps... het water in.

Nou zeg ik je, ik leef van weinig, aardappels, tomaat, en een stukje vlees op tafel. Ik ben geen Goliath of zo. Maar ik heb wel op eigen mankracht mijn arm uitgestrekt en haar goddank het water uit gered. Een Turks kindje was dat, ja!'

(Hier scheen hij even glimmend opgepoetst van ziel. Stel je voor! De meesterlijke inleiding van het kleine drama: Godfather redt aanboorlingenkind. Maar dat niet alleen! Hij staat náást god, de God die dat kind zojuist behoed heeft voor een gewisse dood onder het puin van een geweldige muur. Vader en God, heuse Godvader!! Het lot leek spel met woorden, maar het was het niet, beslist!)

'Nou zeg ík u, nee, vráág ik u: waar blijft die racist? Die lui benne te dom om te denken! Want er was geenéén die op de stoep stond bij mijn met een bosje bloemen. Niet dat ik erdm vraag hoor, nee, beslist niet! Maar eh...

Als u het weet, meneer! Ze hebben de banden van mijn fiets al ettelijke keren lek gestoken! Ze hebben bij mij stront op de stoep gegooid (dat wel!) Ze hebben mijn kinderen gemolesteerd, van "witte Piet, suikerbiet!" weetjewel. Ik zal daarover maar zwijgen. Die lui hebben de euvele moed gehad om mij een schandstuk toe te schrijven! Vol gelul over ALLE BUITENLANDERS MOETEN WEG! Ik juich dat achteraf van harte toe. Maar ze moete me geen rotzooi in de schoene schuive! Daarvoor is het nog lang geen Sinterklaas!'

O, hij had nog meer, nog veel meer op z'n hart wat hij wou zeggen. Over die lui die zowat elke avond muziek draaiden, en hard. Roepen over straat meneer, om drie uur 's nachts! Om drie uur! Zelfs luidop vechten! Vanuit auto's omhoog schreeuwen naar hun stinkvrienden! Hasjies, dat vieze spul en wat al niet, verkopen. Daar, die TREFU, maar ook elders in de straat. Als ze met hun tweeën praatten, gewoon overdag, dan leek het wel heibel! Wilden doen alsof ze waren in Afrika ofgodweetwaar! Niet dat ze hun oorspronkelijke kleding nietmeer mochten dragen. Maar het was toch geen elke dag karnaval? En vergeet niet die luchtjes, die vreemde feesten van ze, waar de straat naar stonk!

'Neem nou meneer, echt heel serieus: er was d'r eentje gestorven, vlak in dat huis tegenover die hoek, waar je net niet naar binnen kan kijken. Dat iemand krepeert, okee! Maar dat er daarvoor hele massa's bij mekaar

moesten gaan hokken! Dagenlang bijeenkomst, overlast! Wanneer ze huilden kon het meteen beter gaan regenen! Eentje heb 't gepresteerd uit rouwbeklag de hele stoep af te rollen. Lamentáásie, niks anders, meneer! Nou vraag ík u: wie hier, heeft last van wie ook weer?'

'Genoeg Eduard!' Zijn vrouw kwam er aan.

'Vers bakkie koffie!' Zien deed hij, Eduard, hoe van daar schuins tegenover, die vent met dat grijze haar aankwam. 'Grijs as de dood! Godklere!'

'23'

'Er is een ritueel vanavond. Ik zal je brengen,' zei Jakkopu smal van toon. Zijn oogjes met hun toegeknepen kijkspleet ook al zuinigjes.

'Maar praat met niemand d'rover. Het is van een geheim genootschap. We hebben geen blanke loerders nodig, you know. Ze weten ons toch niet met hun primitieve hoogmoed te waarderen. Dus laat ze!'

Masra Atti had versteld gestaan. Jakkopu had gelachen, anders dan tot nu. Maar de helemaal Hollands opgevoede Atti bleef hem diep verstaan. Het gevoel bevestigde hem iets wat met de huid ervaren was: de blankebuiknavelstaarderij. De principiële ongeïnteresseerdheid in wat de nietblanke deed. Behalve misschien om te promoveren, of om hun zwakke plek te vinden teneinde ze opnieuw te kunnen uitbuiten, gaf Europa's blank geen kuttezier om ze.

De volkeren der genieën en wonderkinderen hadden slechts oog voor 't kapitaal dat school in de kunst der primitieven. Ze moesten dan wel primitief blíjven. Als de primitiefste kutscheet van Europa! Tenslotte kwamen ze voort uit bedelvolkeren met bedelkulturen die niets anders wisten dan de rijkgekroonde hoofdsteden der Noordelijke Natiën af te stropen. Zo niet met hun individuele komst, hun aanboren, dan met het ministeriële handje open. De buit bestond natuurlijk uit schijnhulp. De bedelzwarte handen werden onmiddellijk gevat en... vastgebonden. En de nieuwe slaaf werd voortgedreven, de toekomst ingejaagd... met kutscheten en trappen tegen de kalereet. Zo waren nu eenmaal dinges. Zo leken ze te zullen blijven ook.

Hij begon die grijsgrauwe vermoeidheidsziekte van zijn ziel nu te begrij-

pen, langzaam, heel langzaam. Een oude man die het leven verteerd had met de wetenschap dat het leven hem daartoe nodig had gehad. Om te komen tot het allerdiepste besef van iets wat hij niet meer zou kunnen veranderen. Hij kon maar één ding doen, verloren zijn, verteerd, verouderd en geschonden als een oude munt de bodems van de eeuwigheid in gaan. De zwarte zeeën van 't ondoorgrondelijkste gevoel in glijden. Bedolven raken onder massa's en massa's historisch puin. Verzwolgen worden in het onbestaan van de oneindige verten inwiekende luchten. Zijn geestkracht doen vergaan, tot in de havens boven zee. De verstrooide as van de helden uit het verloren kontinent! De krater die het vuur spuugt van de vulkaan der grote drama's!

Jakkopu hield tot op het bespottelijke af zich vast aan zijn tradities. Maar dat was louter, zei hij, uit node van zijn overlevingsdrang. Hij kón, zei hij (you know) zich netjes en modern gedragen. Zowel met een driedelig pak als met twaletpapier omgaan. Maar niet daar ging het bij hem om. Zelfs niet om het blanke geschrift dat hij blank kon lezen en schrijven. Maar de Europeaan, vond hij, wou de mens elke andere mens slechts verstaan als Europeaan.

‘Look,’ sprak hij met rietdunne armen (de chromosomen der bush bush lichamen hadden netjes werk gedaan) ‘kijk, jij bent voor mij een blanke, Atti, net zoals al die anderen die hier leven. Het enigste wat jou aanvaardbaar maakt voor mij èn sympathiek, is dat ik aan je je twijfels omtrent jouw juiste handelen aflees.’

Atti had koeieogen opgezet. Was van onrust op de stoelkussens gaan schuifelen. Wat bedoelde deze Afrikaan weer dan? Een wijze dorpsles geven no? Net zoals die Marokkanen met hun Koran die Allah weet vanaf hoeveel duizend jaar geleden geldig was, of die kristenen met hun versleten bijbelhersentjes?

Hadden niet alle religiën afgedaan, de oude, inklusief de Tamtam-Voodu? Een versleten oude wereld, telkens de nek verzwarend van wie z'n kop uit de woestijn van het moderne durfde te steken?

Hij twijfelde alweer aan zijn gegroeide sympathie voor die Jakkopu. ‘Jakkopu, ik...’

‘Ik weet wat je me zeggen wil! Jij bént geen blanke. Je kán het ook nooit worden.’

Hij was van zielsellende nietmeer mee gegaan. Ook al droomde hij die nacht dat er gedanst werd en gezongen, verschrikkelijk mooi. Zo mooi dat de dansers, danseressen, stierven na de afloop van hun oogverblindend drama. Maar het oog van de wereld was op iets anders gericht en het

oor van het publiek was met iets anders gevuld dan donker lawaai. Tomeloos stortte hij uit de vleugels van de droom. En toen hij viel bleef er niets over dan de schroeiwonde van moeder aarde.

Hij was geschrokken met zijn hele hoofd. Stel je voor! Dat kwam ervan wanneer je je met rare dingen bezig hield en zomaar dingen van de vreemden aannam. Met doffe glans wierp hij ogen op. Zag op de schoorsteen de twee beelden staan die hem Jakkopu had gebracht. Dat was die nacht van dat beloofde ritueel. In zijn spijt om het niet mee geweest zijn, nam Atti de beeldjes aan. Twee Afrikaanse poppen, vrouw en man.

Oché! Oché Chango!
Oché! Oché Yemayá! Anhan!

De twee Oché's, twee beelden van de goden Yemayá (godin) en Chango (god). De mythe van de twee hemelse geliefden, no?

'Maar na de daad vermoordde Chango zijn geliefde. Uit straf werd hij verjaagd, de hemel uit, hoog boven zee, vanwaar hij naar de diepten stortte...'

De mythe vertelde niet hoe 't verder ging met de godin Yemayá. Maar de wereld van de goden was verstoord. Zo was het wezen van de mens de wereld in gekomen. Slechts door het goddelijke in de mens tot dienst te zijn kon hij weer stijgen, omhoog, stijgen en stijgen tot...

'Gebogen & Gediend!' spookte het weer ineens door hem. Gebogen, in de eredienst van de afgod! En gediend, zelfs al was het oprecht goed gemeend, de god der onwaarachtigheid! Er zou dáárom geen einde aan het lijden komen van de zonen Chams.

Hij sprong op. Liep uit de slaap met schokgebaren op de beelden af. 'Chango! Yemayá! Chango! Yemayá! Cha...!' Greep ze vast! Kijk hoe die zwarte poppen hem aanstaarden, sereen. In het duister van die kamer leken ze ineens veel groter. De geweldige wezens van het goddelijke bewustzijn die zich openbaren met de grootsheid van het verblindende aanschouwen door één enkel menselijk oog - te zwak!, te zwak! Het oog barstte uiteen. Atti zag niets, niets dan schaduwen die dansten, over de muur, het behang, over de kachel, de vloer, de verpletterende aanwezigheid van het onverklaarbare. Zie hoe de beelden, beiden, spleten. Nee, het was geen goddelijke kracht. Slechts was het inwerking van de natuur. De droogdroge kamer. De omhooggelaaide vlammen van de warme ka-

chel in deze ekstra koude zomernacht.

Hij pakte ze vast, knijpend, hard. Voelde het wezen van het zwarte hout waaruit ze allebei waren gesneden. ‘Oché Chango! Oché Yemayá!’

Hout was slechts hout, de ruwe vezel. Gesneden nu en gepolijst. Gevat in het aangezicht der goddelijke uitdrukking met de hand die ze liefdevol gesneden had. Twee houten poppen, twee Oché's..., twee goden met een houten hart dat door de mens erin gesneden werd, gelegd, alsof het om het eigen mensenhart ging.

‘Oché! Oché!’ Hij liet ze glijden, los uit de greep. Met een klap kwamen ze terecht op het steen, *klabbap*!

‘Wie is daar? Ben jij het? O mijn god, een dief!’ werd er geschreeuwd. Jakkopu wakker no? Zonder een enkel woord keerde Atti zich om en ging opnieuw naar bed. Dief die het hart van hout wou stelen. Maar die de glans won van de huid.

De mens in hem had geprobeerd de kracht van de materie te beheersen, het de ziel te ontstelen zelfs. Hij, Atti, wou - droomde te willen worden - als Chango. Waarmee hij tegelijk Yemayá zou beheersen. Maar de goddelijke kracht in de houten vezelen zouden hem doen verscheuren, uiteenrijten, juist en zelfs met de hand van de natuur. Allebei de Oché's, de beelden, kromgetrokken, gespleten. De meest vernietigende slag der ondergang. Nooitmeer zouden de beelden gaaf zijn, nooitmeer zoals in Afrika. De temperatuur en kille droogte van het klimaat hier in Europa hadden ze tot in hun diepste schoonheid verminkt. Jakkopu leek ineens de God van de Genaden die het waarste inzicht bracht.

En het loon van de man die de verscheurde goden aanzag werd gelijk de slaap van iemand, dieper dan het lot van een gestorvene. Want doden kenden eenheid tussen het sterven en het gestorven zijn. Maar morgen zou hij verder moeten leven: de splijting van de slaap en het ontwaken. Leven, de aantasting van alle dromen, schiep voor de levende een eigen werkelijkheid. Hoever was Atti nu gekomen!

Het gevecht met de wereld vroeg om raad. Uitkering was alweer gekomen, ditmaal verlaagd. Hij had geprobeerd om werk te zoeken. Zonder sukses helaas. Hoe kon 't anders? Hele stammen zochten mee. Wie niets vond werd of bleef afhankelijk van staatsinkomen. De zekerheid van het bestaan. Uitgedrukt in de nominale waarden van een netto-toelage. De som van zijn inkomsten werd notabene in de praktijk gedeeld met deze gast, Jakkopu.

‘You know, het probleem is niet om arm te zijn, maar om met de armoe om te gaan. Vele mensen weten nieteens meer wat dat is, armoede. Bij

ons zeggen ze dat het een voorrecht is om arm te zijn en voort te kunnen leven.'

Dan kijk 'em weer met al je oog!, Jakkopu. 'Levensfilosofant,' zoals Atti 't uitdrukte. Net of die ander een soort filosoferende olifant was. Behalve dat wilde aspekt wat er in het woord school (steppen... bosdieren... ontzagen niets en niemand... zwervende kudden...) had het iets van diepte. Een olifantenhuid bijvoorbeeld. Had hij Jakkopu niet zo langzaamaan duidelijk gemaakt dat deze zou moeten gaan verdwijnen?

'Ja... armoe maakt edel! Maar, zoals ik het gevoel begin te krijgen: ik moet mijn tijd anders besteden, vruchtbaarder.'

Jakkopu lachzaam met een mond vol schittergebitstanden. 'Ah! Ik zie dat je zoekt naar de zin van je bestaan. Is dat waar? Tot nu toe ben je de wijze schildpad geweest. Hij houdt zijn gedachten onder zijn dak. Legt ze zorgvuldig met zijn eieren en laat ze uitkomen, midden in de nacht. Wanneer het zover is kruipen ze met de jongen mee, het zand op, 't strand af, de zee in. Om de rijkdom van het gevoel, de zwarte oceaan der ziel, te gaan bevolken. Zo gaat er wezenlijk niets van wat er in het schildpad leeft, verloren.

Maar zie je, de haas? De haas die de sprongen maakt tussen de struiken? De haas die aan elk eetbaar sprietje gras gaat knagen? Hij holt en springt en laat zijn sporen na. Geen wonder dat zijn vijanden hem altijd dodelijk belagen. De schrale wijsheid die hem eigen is, ligt uitgepoept, tussen zijn keutels, her en der. Met zijn spreekwoordelijke angstgedribbel verschaft hij zijn vijand het spoor van zijn ziel. De vernietiging zoekt hem daarmee op, tot in zijn hol...'

De stem! De stem van Afrika! Wijze Jakkopu no?! Zijn andere gezicht was grap. Nu sprak hij met de soul der oeroude vaderen: zij die de ruggegraat van het leven aanschouwd hadden: het karkas van de oermens, tot op het bot uitgekleed, liggend op de vlakte van de ongerepte steppen aan de voet der bergen, van waaruit leven was geblazen door Oom Maker. Al was het pep-talk van Jakkopu. Wie zou hem kunnen tegenspreken? Niet hij, Atti. Hoogstens misschien vertellen dat het schildpadje wat uit het ei gekropen kwam, evenzeer bedreigd was als 't haasjesjong. Maar dat was woordkloverij, meer niet.

Het gevecht met zijn oorsprong, zijn verleden, was in volle gang. Jakkopu was een brother, maar dan anders. Met een andere levenservaring, een ander tijdsbesef, een andere maatschappelijke leeftrant. 'Afrikaans en echt,' meende hij, Atti. Ook al vond hij 't ergens een lichtelijk bespottelijk iets. Maar de ander had een binnenste houvast. Hij moest maar zien

dat hij - een spin met een gebroken poot - hing aan de draad die hem 't leven redde. De waarde van de pure poen. Vreetcenten! Als hij niet maakte dat hij werk kreeg... sjonge! Chm!

Het gevecht om de liefde was anders. Anna met al haar blanke schoot. Hij had haar weer eens in de nacht bezocht. O de geliefde, twintig jaren jong! Huizend bleef ze in de flat van haar broer, een ontwikkelingswerker die Atti zelf had zien gaan. Uit de zijpoot van Gebouw Tarantula waar deze op de wereld was voorbereid, de wereld van ginds. Hij als zwartje had hem niets kunnen leren, niets. De toekomst was hem voorgesponnen door deskundigen op het Internationale Voorbereidings Instituut. Waar in een supermodern gebouw de voorbereiding plaats vond tot de overgang naar het huttenland.

Hij had haar lief gehad, haar lichaam. ‘Oh, Anna...!’

Maar 's ochtends was ze met een boos hart in haar vrouwenboezem opgestaan. ‘Ik wil dit zo niet. Ik wil tederheid, geen wild geneuk alleen.’ Had met de blauwe zones voor de badspiegel gestaan, zich inwrijvend met zachte crèmes.

‘Weet je, soms heb ik het gevoel dat je gewoon je woestheid op me uitleeft,’ zei ze. Spuugde in de geelporseleinen wasbak met het lopend water. Ze zei net geen: woede. Gewoon, uit strategie. 's Morgens kon iemand zoals hij z'n bui hebben. En dan paste een goede taktiek veel beter dan botweg de innerlijk beleefde waarheid zeggen. Ze bekeek zichzelf eens goed. Een ochtendgelaat, dat wel. Het gezicht onder de kraan gebukt. Water laten rennen... sssjjjrrruuu!

Met één sprong was hij opgestaan: ‘Hoe laat is het? Mijn hemel! Ik moet naar het arbeidsburo. Ik heb een afspraak.’ Ook zonder afspraak was hij gauw verdwenen. Bij het raam verdwaald had ze gekeken, schuins naar beneden of ze hem zag. Geen schaduw en geen Atti zelf. Hij ging altijd onder de dekking van het gebouw. Langzaam keerde ze dan terug naar 't bad. Waste haar poentje tussen de benen. En vroeg zich af waar hij gebleven was.

Al drie jaar was het zo - ze kende hem. Komen en gaan. Dat, in de nacht. Een sluipwesp? God, nee! Een inboorder? Zoiets, meende ze z'n landstaal te moeten gebruiken. Dat de mannen van zijn land hun vrouw niet meenamen naar overal, had ze gehoord, vernomen. Meer nog, ze bleven lang weg, over straat. Andere zeden, andere gewoonten. Een ander volkje buitendien, ook al hadden ze 't paspoort van haar natie.

Dat een vrouw niet voor ze koken mocht bij menstruatie en dat soort aardigheden meer, vond ze in zekere zin begrijpelijk. Dat was wel aksep-

tabel, ook al gaf 't z'n probleem wanneer hij net aanboorde. Er waren dingen van de ander, andere kultuur, waarmee men rekening kon houden. Als blanke, wel te verstaan. (Ze kleedt zich aan.) Per slot van rekening... ach, waarom herhaald, dat verschil in de kulturen? Vele vrouwen uit de andere groepen zoals Atti's landgenoten, hadden zich juist aan dit soort attitude-kwesties ontworsteld. Maar dat was hun zaak, vond ze. (Anna zet make-up.)

Maar oh!, dat onbegrijpelijke gedoe! Had ze hem dan niet bij daglicht veroverd, zijn warme lach, zijn ware Schwung? Waarom dit middernachtelijk kontakt, verborgen?

Drie jaar al duurde dat. Hoe had ze 't volgehouden! (Anna is aan de boterham.)

Een buikvriendin van haar, hoe innig niet het kontakt!, sprak van frustraties. Andere vrouw erbij misschien? Maar ze wist het met haar hele hart: ‘Hij is niet getrouwd, noch is Atti gescheiden. Hij woont niet samen met zijn vrouw, konkubinaat. Hij heeft geen kinderen in het land van her- of afkomst. En hij heeft geen andere vaste relatie.’

Dan waarom die geheime liefde? Voor zover die nog geheim kon worden genoemd. Het wou, het kon eenvoudig niet tot haar doordringen dat het was, omdat ze wil was. Blank. Wie zou in 's hemelsnaam zó doen? Niet alleen was 't ongebruikelijk - kijk 't paar daar gaan, gemixt, gemengd en van kultuur geklutst ineen! - het was onbegrijpelijk. Maar het gebeurde nu eenmaal.

Tot nu toe had ze het genomen. Eerst door die gedeelde kamer in het verpleegstershuis. Nou ja, het was bijna altijd ritselen geblazen, zo na de dienst. Nu was dat over. De opleiding voltooid. Het werk gevat, verder, gediplomeerd, alweer de wisseldiensten in. Dat gaf ook reden. Thuiskomen 's middags, moe! Thuis komen 's ochtends, moe! Thuis komen 's avonds... nou ja, goed dan maar. Een enkele keer in de vrije tijd vergeefs gewacht. Gelukkig, vond ze, had ze nogal wat pret in de verrassingsaanval zoals ze het aanduidde. De tijd echter had met de macht van het alleen zijn aan haar hoofd geknaagd: ‘Houdt hij wel echt van me? Schaamt hij zich niet voor me? Ze zeggen dat hij gefrustreerd is in de omgang tussen rassen. Marja, Henie... allemaal vriendinnen. Dus in hun hart jaloerse wijven, hartstikke jaloersig! Nou ja, hij is íets... hij is véél. En...'t is geprobeerd.’

(Anna is weg aan 't gaan.) Er leek zoveel gewonnen, tegelijk: verloren. Tuurhart voelde zich laf, jakhalslaf. Al leerde de Afrikaanse leeuw dat je een prooi verscheuren moest tot in de botten. De vrouw die hij lief had

was blank. Wanneer hij vrienden hierover vertelde haalden ze hun schouders op. Vertellen? Het was meer zinspelen op verhoudingen. Tussen zwart en zwart, tussen zwart en blank. Een meid, of het nu een Ambonese was, een op z'n Caraïbisch uitziende Arubaanse, een Spaanse schoonheid of een zwarte godsbloem... zelfs Fawzi's Marokkaanse moeder, die Aïsha met dat tedere gezicht boven de schouders, ze had een kuttetrut, zei men. Als een snackje waarin het prikstokje ging. Nou ja, er was wel meer aan de hand, maar daar kwam alles op neer (porno te vergeten met de aangeboren overdrijvingen van seksuele spatdriften).

En liefde, ach, 't ging, 't kwam. Wie van een blánke hield moest zo denken: als je geen verblijfsvergunning hebt, krijg je die wel. Dat was wellicht Abdullah's peinsgedachte. Huwelijk aangaan met een tropen-inboorlinge die het paspoort droeg der blanke natie, je weet wel dan!

Wie van een blanke hield moest schikken, zoals tot op zekere hoogte altijd, maar dan met ekstra. Nee, niet toegeven aan dat feministische gebroed met die verrekte wijven die zich zonodig een hanekam moesten aanmeten! Maarre... een spelletje, *het* spelletje meespelen van de geëmancipeerde man. Uit nemen af en toe, niet teveel haar laten betalen maar wel per saldo haar de witte centjes uit de brave handtas kloppen. En als er sprake was van echte liefde, dan... nou ja! De dominante kultuur aanvaarden, naar lichaam en naar geest, was ook zo slecht niet. Als je maar oppaste dat je niet meegeperveteerd werd. Want een blanke meid was van slecht ras. En als ze het per goeie en menswaardig-edele gedachte niet was (dus een góeie meid, aanvaardbaar) dan gewoon net de mieren, net de bijen: trouwen en smoel houwen. Ja natuurlijk: meekankeren over de onvolmaaktheid van de maatschappij. Maar dat was heus wel iets zeer onpersoonlijks.

Denk maar niet dat je persé geluk ging vinden bij een rimboemeid. Die waren toch al zo dom en jaloers als de pest! Geen schaamhaar beter! Maar dat je een blanke liefhad... en tegelijk verwierp, haatte? Nee, dat was wel bestaanbaar maar onwaarschijnlijk. Of dat nieteens. Gewoon, het kon wel, maar het kón niet. Het zou gewoon te absurd heten. Nee, niet gefrustreerd of zo. Dat gold voor mannen die niet konden spuiten of desnoods huilen met hun oog. Mannen die 'em niet stijf kregen of die zelfs geen wijf konden versieren. Maarre..., over 't innerlijke, de emoties zélf, gesproken...

Het was onbillijk, wreed, moeilijkdadig, ontstellend, ontzettend... een drama! Maarre... tja!,... wel begrijpelijk. Dat wel ja. Tragisch, ontzettend tragisch. De verscheurdheid van een mens als god. Het beeld dat in z'n

midden was gereten. Ongoddelijk! Hij, Atti Tuurhart, geschonden en verscheurd!

‘Waarom zet je dat ding niet weg,’ zei Jakkopu ineens. Hij verliet de wijnfles met de halfgevulde bodem, midden op de dag. Atti stond voor de gebroken spiegel weg te turen. De spin der splinters verhinderde hem niet naar zichzelf te kijken, dwars door 't weerspiegelde aangelaat. Bij zijn opstaan, Jakkopu, wapperde het gordijn van achter. Heel even maar. Het gestileerde openen van doeken die hingen voor de podia van de verborgen speelruimten.

De tocht die deze dag kenmerkte sloop binnen, onhoorbaar, met het verhaal van de levenden, de verre. Niet ouwerwets dramatisch hoor, dat niet. Het stormde niet. Het ijsde niet. Over de straatstenen waren niet de diligences bezig te ratelen en adelborsten te verplaatsen. Lakeien knipten niet voorover, paarden draafden er geenszins. Er klonk geen kreet ‘te wapen!’ aan de muur der steden waar hoornblazers zwegen in de klankenstoet. Geen boer vluchtte de hooimijt in, geen koopman raasde om gestrande schepen uit de landen vol van specerijen. Geen oordeel van de inquisities, geen beleg, geen broedermoord aan 't hof, geen wapensmede. Geen klacht uit kerker en geen lijfeigen die 't brood tussen de kaken meelde. Geen zachte vijver en geen lierelijen. Geen meiboom en geen Holland's weelde. Geen enkel schilderij der malerij met feiten uit der dagen roem. Geen schetterklank of schitterpracht. Zelfs geen schreeuwbevel der poorters aan de wacht die aan de ochtend stond en sliep, de slaap der slapen in het hoofd der minnenden... geen vogel zelfs en geen vleermuis in 't fladderen rondom de kruinen... geen vlieg die 't gevleugelte aanstreelde... enkel de stilte van het mensenhuis.

‘Waarom zet je dat ding niet weg? Het is niet mooi te zien, you know, hoe je de hele dag zo kijkt. Wat wil je zien? Je grijze haren? Al moet ik je bekennen, you know, dat ik nog nooit iemand zó jong zó uitziend heb meegemaakt, óud. Je kan er niets aan doen. It's history! Weet je wat?: kom met mij mee naar Afrika! Mijn dorp heeft 'n fantastische priest! Hij zal je op de wonderlijkste wijze helpen. Ik ken zijn naam nietmeer, maar hij is verrekte donders goed. Hij geneest zelfs de dieren die bij ons in het dorp komen als ze ziek zijn. Of anders bij - (hier aarzelde hij, vroeg zich af of zijn brother wel luisteroren naar hem voegde) ...bij geboorte of zo. Of bij dood gaan, wanneer de spirit van de mens overslaat op het dier waaruit hij voortgekomen is.’

Hij had zijn handen zo half weg van zijn lichaam. Zijn Afrikaans kostuum wapperde in de gang door het huis. De vloerdelen onder zijn voe-

ten kraakten, stof woei onzichtbaar in de delen op. Hij had iets rustigs dat over de feiten waakte. En toen hij merkte dat Atti nieteens inging op zijn priesterlijke gebaar, sperde hij de ogen open, als een uil. Maar Atti zag dat niet. Hij wou misschien niets zien op dat moment. Jakkopu zelf kroop ineens ineen. Hij had opeens verschrikkelijke pijn, heel kort. Dan was het weer voorbij.

Als een oude Griek, hoog boven 't Pantheon, verhief Jakkopu stem en sprak ook goddelijk verheven: ‘My friend... de grijsaard die z'n eigen kindsheid begrijpt is een piepjonge, kersverse idioot. Maar de mens die zijn zwakte verstáát, you know, is de machtige zetel van de oude wijsheid zelve, het verlicht verstand: de glanzende kracht van de Spirit.’

Dan liet hij zijn beide handen gaan, voorwaarts, richting Atti. Een oude Kromanti vloog, en gaf zegen. Een oude Kromanti-god zong een lied. *Dadawdu-dawdaw! Dadawdu-dawa! Het zijn de uren die de dag zijn namen geven! Dadawdu-dá! Het zijn de mensen die de dingen doen beleven! Dawdu-dá! Dadawdu-dawda!*

Maar Atti voelde zich zonder gevoel. De verlatenheid van het kamp in de kraal. De dode kwal in de wateren van de zwarte, ondoorgrondelijke zee van het gevoelen. De ademtrek van de gestorven winden. *Dadawdu-dawda!*

Later begon Jakkopu over meiden weer. Natuurlijk toch. Hoe kon 't anders. Hij had ze weer gezien op straat. De lopende schaamdelen. Vooral de blanken met gesproete smoel. Of opgemaakte ogen, haar en alles. En borsten buitendien - want warm? Zonder jas! De parken en de perken stoeiden van zoveel vrouwelijke weelde tussen hen. En onderhuids was het de man die steels de blikken steelde. Chm!

De zwarte wijfjes vond hij minder interessant. Ja, heus wel aantrekkelijk. Maar ze keken toch raar op. Net of hij bosjesman was voor ze. Die echte echte Afrikaan! Met tweemaal twee 'n snee op wangen, beide. Hij was getekend Afrikaan al deed hij tienmaal kleren uit. Zijn trekken buitendien, zijn gang. Dacht je dat ze dat soort aanbaden? ‘No damn!’ En zie: de weinigen die hem wilden wou híj niet.

Hij vloekte. Nee, het waren de wittebloed-blankhuid belichaamden die hem aanbaden. Hoor hem hoe hij vol glorie over eentje sprak. Nee, twee, nee... drie... ze alle. Het was tenslotte blankenland.

‘Enjoy the white natives,’ zo sprak zijn mond. En hij herkauwde op dat ogenblik. Alsof hij tragelijks verteerde, iets. Instinktief en spiritueel. Voor zover er iets spiritueels aan vast zat. Want het instinkt... ja, dat was schoon natúúrlijk.

Atti zo, begon net dat doemgevoel (blank gebogen, blank gediend) van hem kwijt te raken. Toen de telefoon ging in zijn hand. Helderziendheid no? Hij had zijn arm de ruimte laten afleggen in afstand naar de hoorn. Oppakken dat ding en bellen. Knopjes drukken. Wachten. Elk wezen had zijn goeie beurt: kommunikatie. Het ging met snelheid. Bet your life dat er geen wezen zo snel vliegen kon als dit kon takt tot stand kwam?! Blanke magie magie! En 't werkte met zekerschap. Toen hoorde hij: ‘Hallo? Ben je daar?’

Ah! Robert's vrouw! Wat had ze te verkondigen? Engel des Levens! Toch niet dat hij weer langs moest komen? Hij was er pas geweest, ook al bevrijd van een ondefinieerbaar maar onaangenaam gevoel. Zoiets als: ben ik een noodlotsvogel die verdoemenissen brengt? Die vraag, omgezet in een diepbuikig pijngevoel. Nonsenserij, Kwatsch! Zelfkwellerig bovendien! En eenzaammakend! Zelfs al worstelde je met verledens, hedens, toekomsten... het was niet nodig te gaan doemleven. Nietwaar? ‘Dag Lina? Hoe is 't met je... sorry,’ (hand op de hoorn: ‘Ik moet even praten, you know!’) ‘...je hebt een beeldschone stem! Kan ik die... - wat???!’

Robert in 't ziekenhuis. Het huis verkoold. Een olielampje voor gezelligheden aangestoken. Fles met de brandstof dicht bij kachel. Zomerfeestavond... zo?! Nee, zij en de kinders, beide, waren weg. Zuster's verjaardag helemaal in Brussel. Nee, Annemarie en Millie flink gezond. Maar Robert... god!, hij leefde! Was reeds een dag of anderhalf zwaar in coma. Nee, zou weer gaan ontwaken. Dokter zeker. Met longen bezig ja, schoonmaken. Roet ingehad. Ja, vreselijk. Een lijk van schrik alreeds, wat dacht je! Maar het Robertslijf, dat was behouden. Inboedel schoon verloren. Maar gered, behouden...’

Het slechtste drama ooit geregisseerd, vond hij. Ophangen.

‘24’

Elk volk krijgt de plaats die het verdient, de edelvolkeren hun glans. En elke minderwaardige verdient de plaats die hij krijgt toebedeeld. Zo is het nu eenmaal. Is zo zijn dinges...

Die dag was eentje uit een zware repetitieweek. Emile Tuurhart was op

school gekomen. Zijn door zoon Klaasje opgepoetste BMW glom of hij nieuw was. Nieuw! De ochtend had de glans verloren van die der dagen die vooraf gingen aan deze. Grauwsomber de wolkenlucht. De wateren van regens hingen, fijn van de druppel, grauw voor het bewustzijn. Er lag ellende in de lucht besloten. En de klacht dat de wereld op Noordzeehoogte te verre van zielsverrukkend was. Meer nog: het was een ochtend zonder mededogen voor de aanbidders van de helderheden. Het leek het rotste weer van ooit tot op de monding van het heden.

‘Wegwezen daar!’ Auto kwam aan. ‘Kollega, dág!’ gaf hij zijn groeten. Parkeerde in het voorbestemde vak - altijd. Ook daaraan viel voor de gekerste ziel niet te ontkomen. Het voorbestemde krijtverfhokje getekend in het kwadraat der meters. Alleen daar mocht Emile tot stilstand komen, parkeren, ín. En wachten met de kracht van zijn motoren totdat het werk gedaan was en hij weer kon gaan, ontslagen van de plicht der uren.

Binnen was het gewoonste zaak. Kommuniceren met gelijken, gelijkwaardigen, als goed docent. De werkzaamheden prepareren voor zover niet reeds gedaan. De tijd vullen en wachten tot de bel was gaande. Daarna vertrokken uit het spoor der wachtenden. Op naar de klaslokalen met de wijsheid als lokaas. De stellingen verdedigen der wereldoriëntatie. Heel de bestaande orde kende z'n gebieden van recht en penningen, van staat en ongerepte stede der naturen. Van rijkdommen in kaart gebracht, vierkleurendruk. De mens en het hem toebedeelde.

‘Hallo jongens en meisjes... eh, heren, dames...!’ Het begon. De nodige bescheiden uitgedeeld. Absenten telden zwaar, netals aanwezig. Dan kwam het harde zwoegen zonder ‘maar...’, de onverbiddelijke repetitie. Hij voelde zich een lichtelijk verheven. Hij de leraar, hij de man. Achter een tafel en gezeten. De ogen toeziende op wat een elk kan, de jongens daar, de meisjes, goed verspreid onder elkaar. Beloerd met het principieelste wantrouwen. Het trouwste leerdier zou hij vreselijk belonen. Maar zie je, de ongetemde beesten, van hersen lui, van zenuw zwak en geslepen in het dierlijkste bedrog... hij zou ze tergen, knellen en benullen! Bemeesteren!

‘Ja, hier... nog een papier Wil jij daar verder van je hoedster af gaan zitten? En jij daar, scheeloog met je brilleglas! Je moet zeker een lens hebben waarmee je honderdtachtig graden om kan zien, op andermans papier, hè?... stil juffie!’

Zo was het uur der waarheden geslagen. Der waarheden, de waarden niet vergeten. De wereld had het wonder van 't geordend materiaal, de wijs-

heid van de overdracht, de gehersende botheid van het menselijk leertuig. Ze konden lezen, schrijven en nu... hup! ‘Zwoegen maar, mijne jongelui!’

De ochtend was beroerd begonnen.

...Van Bommelen, niet zo met je handjes trillen. Je mag wel dom zijn, maar als je 't niet haalt is het je einde niet...

De ochtend was beroerd begonnen. Gekibbel thuis alweer. De Spaanse dienstbode had inderhaast met haar schoenen op het bed gestaan bij het opmaken. Ontdekt, vuil laken op precies haar schoenmaat. Een wrakelijk hard standje van mevrouw. (‘Nee Tilly, doe 't toch wat handiger. Vraag haar eerst of zij het gedaan heeft. En dan pas laat je heel geduldig zien dat het niet móet, absoluut niet!’)

...moet je die Turk met die tongbrekende naam zien. Hoe heet zij weer? Uchliflyiüe of zoiets. Het is me wat. Díe lijkt me 't wel te kunnen. Maar die ander, die Ali met dat litteken als van een kromzwaard. Een hopeloos geval. Nou ja... nee Moermans, niet doen!...

(‘Nee, Tilly.’) Hij vond dat standje echt niet op z'n plaats.

Oum'ma Titi, Tillies moeder, had weer zo'n afschuwelijke spraakbui gehad. Hoor dat ouwe mens:

‘Míj god!, kinderen! Jullie zijn zo los als jullie schoenveters! Harry...! Harrietje! Kom dan! Kom een glas met witte melk fo je oum'ma hierzo brengen! Me keel aan me nek hier, is zo droog dat ik een dor geluid ga gorgelen dalek. Baya! Kom dan, me kleinzoon!

Dantjewel...! Kijk je hoofd met z'n haar! Je hebt nog nie gekamd. Ga 't kammen! Want als je 't vergeet, loop je als een wilde kanarie die z'n veren ruilt op straat. Mensen gaan in de lift staan zeggen al, dat je bent nie netjes opgekweekt. Is nie dát leer je toch? Is netjesheid leren ze je. Dus doe je best. Thanks hòr, mi boi!

(Dan kinsde ze, dan kinsde ze.)

Kijk 'em fo je!: hij lijkt op z'n granp'pa die ver weg is in 't binneland. Zo ver, dat me verstand die dinges nie kan volgen. Chm! Hij heeft diezelfde zelfde ogen: net een muis die op een kaasbast loert. Tjè, ach! Kijk 'em dan... is zíjn geslacht heeft 'em gemaakt, al is hij schots en scheef een góed ondeugend mens... wat zeg ik dan?

Ik zou zweren fo je, dat we zijn op dat plantaasje. Kijk bos z'n bomen daar, kijk sluis met huis op neuten. Chm! Wind waai nie zo, je geeft een mens een kippevel!

Aaybaya! Een mensegeest is zo vermoeid! Leven is omgegaan als in één

dag. Dan wát zo, heeft me oog gezien? Tan?: niets en nèks anders dan wat je overal gaat aanschouwen. Die dinges die mensen doen zo, met makaar. (Dan kinsde ze met stemverheffing.)

Wát maken jullie jullie ruzie zo dan? En?! Keuken is geen afgoderijtent waar een neger komt staan dansen met kabaal aan oor fo je! Máák stil! Mildred, jij dát!, houw je kwebbelende kapa! Je lijkt een zangeres van levenslied die d'r kwade geneugte moet staan zingen! Dan zingt ze midden onder trom een kwaaie lied. Dan schúdt ze zo d'r hande, schúdt d'r bille! En d'r mond maakt zo van: djá-djá-djá! Alsof ze dingen kan gaan willen staan veranderen!

(Ze kinsde voort, voort!)

Baya! Die neger? Neger heeft geen schaamte! Hij blijft in negorij-gedraging! Is afgoderíj heeft 'em zo gemaakt! Hij buigt, hij dient! Is slechtekwaaie geestesgod dient hij! Vandáár dat hij geen nóóit die wereld in zijn heerschappij gaat krijgen! Want god daar op ons hoofd, chm!, god straft 'em gruwelijk, dat hij zijn héle lot sleept, als een vis in modder! Ik swéér fo je!'

'Oum'ma Titi! Blijf toch eens stil! Een mens kan geeneens rustig z'n ontbijt verorberen. Het is me wat hier hoor! Ik wou inderdaad dat ik geen negerin was.'

Hier basterde die bom in huis. Harry springt op met al z'n gat. 'Zeg dat niet Nadia! Je bent zeker niet goed wijs hé!'

'Nadia heeft gelijk: als je niet zwart bent heb je minder ellende, veel en veel minder. Ze hebben 't mij ook al meer dan eens verduidelijkt: wie uit een volk van afgodendienaars stamt is voor de toekomst helemaal verloren! Mamma... waar blijft de margariehien!'

'Stop met dat rotgedoe! Ik wil er niet van horen.' (Ma Tilly)

'Maar mamma! Hóór dit toch: ze zeggen het nu eenmaal, overal.' (die Nadia)

'Ik luister niet. Ik hoor niets. En schieten jullie nou op! Het is al laat.'

'Ik ga weg! Dit gedoe is me teveel. Waar is m'n tas?' (Pa Emile)

'Je hebt nog niet ontbeten, schat. Houden jullie nou eens op!' (Ma Tilly)

'Is geen ontbijt mankeert 'em, Tilly-dochter! Is die dinges wat ze zég: over die negorij! Dát moeilijkt 'em! Emile heeft paspas zijn voete daar gezet, helemaal abrawatra, overzee. Dus hij wéét hoe ze pinaren zonder geld. Hoe ze kraperen zonder hun ontwikkeling. Er is geen werk en ze hebben spijt van hun onafhankelijk! Baya! Dan dáárom schuilen ze in refolusiekreten!'

(Kinsde ze wel of niet, die Oum'ma Titi?) Terug naar de klas!

...nee Jan de Wit. Als je nou nog één keer een gebaar maakt in de richting van je tas ben je er geweest! Waarom zijn het nou juist die blanke kinderen die mij zo altijd op de proef stellen? De ene daar, Traagsaam... wacht, hier ligt het werk van haar zusje uit de lagere klas... kan goed mee. Was het nou Traagsaam of Traagbraaf...? Die slavendrijvers wisten ons ook eens met een schone naam op te schepen. Wedden dat haar voorouders van Joodse meesters afstammen? Die woorden die ze gebruikt af en toe! Ze is nog braaf ook, èn traag. Heel toepasselijk... verdorie! De tijd weet ook van snel gaan. Ik heb honger. Maar als ik iets ga halen wordt het hier een janboel. Even een raampje wijder open zetten...

Met Atti had hij een duidelijk, krachtig gesprek gehad.

‘Jongen, ik wil je dit vertellen: je moet weg hier, al kom je thuis! Het wordt weer vol maar het geeft geen zier. Ik heb je niet opgevoed om wéér tussen die kaffers hier te hokken!’

Dan was hij van zijn eigen woord geschrokken. Kaffers? Nee, dat was niet zo bedoeld. Hij? Een man die zich inhield, altijd bezig met zelfkorrektie en verbetering van anderen. Hij! (‘Proefwerk moet je niet inleveren met zulke nagels, kind. Je lijkt wel een kaaiman uit de Ganges die het vuil van de schoongebade Hindoes alsmaar onder de klauwen schaart. Het heilige vuil, haha! Voor een monster als jij!’ Hi-la-ri-teit! ‘Nou kind, zo heb ik het ook weer niet gemeend. Hè! Jullie zijn een net volkje en dat moet je tonen ook, nietwaar dames en heren?’)

‘Jongen, je moet hier weg, echt! Je wordt een schande voor mijn hele leven, zo. Ik vind het al erg genoeg dat je geen vrouw hebt die je verzorgt. Moet je kijken, die rotzooi! Ik zal het meisje sturen om eens langs te komen hier. Dan kan ze je meteen helpen met inpakken. En wegwezen, ik waarschuw je! Negers zoals jij verdienen dit gewoonweg niet, nietmeer. Wat moet ik tegen mijn vrienden zeggen, indien ze horen dat ik een zoon heb die grijs en grauw ziet van het zware leven, te zwaar gevoerd - je slaapt niet hè? En die rooie doek van toen, je weet wel: doe hem alsjeblieft nooitmeer om, nóóit meer! Het is verschrikkelijk om aan te zien hoe je verglijdt, verergert en verzakt, de maatschappij af, tot een randverschijnsel! Wíj, minderheden, zijn niet persé minderwaardig! En zeker niet barbaars! Jij met dat afgodisch rood!

Tussen haakjes, ik hoor dat je een Afrikaan hier hebt, over de vloer. Hij moet gelijk weg - nee, ik wil niets horen! - of anders kom ik hem eigenhandig hier weg slaan. Moet je horen, al krijg je steun, ik bezorg je nog

altijd een flink deel van je inkomen, weet je?! Dat reisgeld wat je mij gevraagd hebt krijg je zo in geen geval. Hoor je dat? Zo!'

En Atti had, brutaal als hij was, met kalme smoel maar kwaad genoeg gevráágd:

'Pa, hou nou op! Ik moet het allemaal zelf weten. Groot genoeg, snap je?! Pa, één ding houdt me bezig, wil ik weten: waarom was je nou weg? Waar was je en wat heb je er gedaan? Je hebt me nooit iets willen zeggen daarvan.'

'Ach... niks bijzonders, een reisje...' Hij had gekeken en begrepen dat zijn zoon hem minachtend aanloerde. Niet, asjeblieft níet met zo'n neerbuigende small-talk aankomen. Niet weer zo denigrerend alles wegbabbelen. Als hij één keer de kans had iets te vertellen, hij die Emile, dan was het nu. Gelukkig niet gebeld maar zelf gekomen. En dan maar de waarheid opbiechten. Zo!

Maar hij zei niets. Zijn ogen emotioneel. Zijn handen trillend in zijn jaszak. Hij haalde ze eruit, streek de kleppen van ze glad. Hij deed dit nooit. Het stond niet netjes. Maar nu hij zich niet op z'n gemak voelde... tja!, wat wou die Atti weten? Als hij altijd zo vlijtig en leergierig was geweest had hij reeds een professorsbaan gehad. Waarom nu dit onderwerp aangesneden? Het verleden was toch het verleden? En wat aan de overkant gedijde, ver daar, overzee, moest een geheim blijven tussen het vasteland, het kontinent en de zee, de zee, de oceaan desnoods. Maar dít Holland, het hoefde niets te weten, inklusief zijn zoon. Ach, de dingen die zo ver waren, ver of verleden, ze hóefden niet persé hun stempel te drukken op wat hier geschiedde. Nieuwsgierigheid kon een mens tergen. Dat wist hij, hij was leraar. Aardrijkskunde, de aardbol inkluis 't mensdom kennende, nou ja...

Maar de ellende die het weten van een feit de mens kon brengen... het kon hem breken! Geld, de ekonomie,... indien de mensenmassa's snapten dat hun goeie geld berustte op fiducie, vertrouwen in een stuk papier... de staat geruïneerd... kollaps. Graan, koper, ijzererts, tin... en tonnen zilver uit de mijnen waar arbeiders hun zweet uitzwoegden. De wereld was de wereld, nietwaar? Die der armoe en die der rijkdom, ze waren wezenlijk gescheiden. Men deed er wat aan, men ontwikkelde zich en verkleinde afstanden tussen bankier en kleine man, tussen de hereboer en de voetknecht.

De wereld der gerechtigheid, die was apart. Een heel andere wereld. Daar viel niets aan te doen, totaal niets. Het was een wereld van verloren zielen. Een wereld zonder zin. Niet voor het onderwijs. Hoogstens kon je

die in momenten van vertwijfeling beloeren. De verloren lafaard in de afgrond van 't verstand!

Pas toen, pas toen zo, viel 't hem op, hoe grijs die Atti. O god! De grijze tijd sloeg toe! Bergen en bergen hadden massa's aard en puin uit 't hart der aarde doen verschuiven. Dat alles oud, maar jong van gletsjer, jong van groen gras op de heuvels, witte toppen vers van sneeuw. Maar het mensekind, eenmaal aangetast door de knagende tand van de verloren tijden... hij grijsde zienderogen, oud, oud, oud! O god, het oerwoud rukte op! De wilde orchidee, de wijde mens gevangen in één hart, hij Atti Tuurhart!

Emile zijn blikken werden koud, ijskoud.

'Heb ik misschien iets verkeerds gevraagd?'

(...zozo bolleboos! Nu al klaar? Heb je 't al doorgelezen, nogeens? Goed dan! Geef maar hier! En stilte graag...)

's Nachts was Emile, hij, wakker naast zijn vrouw geworden. De zachte vering en het dekbed. Dan schudden: 'Vader! Vader! Spreek dan toch! O god... het is zo vreselijk!'

'Emile! Emile! Wat heb je? Straks worden de kinderen nog wakker! Ik haal water.'

Hij was gegaan om een gehoord verhaal te vragen. Te eisen buitendien, uitleg. Te verzoeken! Maar de oude man, Emile z'n vader...

...nee mensen nee! Dat kan niet! Dat heet geen proefwerk meer. Jongelui... even storen! Moet je 's kijken hier: onleesbaar gewoon. Van mij moet dat opnieuw! En jij (die het gemaakt hebt) jij moet nablijven natuurlijk... onee! Ik heb een afspraak! Dat wordt dan een één als een lantaarnpaal, dat snap je wel. Voort jongelui! De meute benne goed gewaarschuwd...

Handen op de rug voor de laatste inspektietocht. De veldheer bekijkt zijn slachtoffers. Ze trekken zich krom. Ze zweten. Ze zwoegen. Ze knijpen de vingers stuk van spanning. Worden zenuwachtig om de tijdslimiet. Hangen voorover van ellende. Laten hun hersens dood bloeden. Maar op het verkeerde spoor uiteraard. Want het zaad van de machtige denkers, de weters, oogst gouden cijfers nietwaar, haha? Zij die de waarheid met de wetenschap weten te achterhalen slachten het onder groot gejuich: het offerlam dat de schapen van de bokken scheidt. Haha, nietwaar, haha! De waarheid van de wereldoriëntatie.

Het krijt lag stil en wit. Hoe ongeschonden was het medium! De kennis-

overbrenger, op het bord. Het groen over de lengte van de muur gestrekt. De eeuwige velden waarop kennis kon gedijen. De handschriften bochtig en krom. Maar er was niets geschreven nu. Behalve de aloude kreet van STILTE, REPETITIE! Het kommando aan de onbeschofte kudde aanschuifelende leerbuffels met hun aangeboren lawaaivermogen op de steppen van het instituut. Vreemd, maar de mens - zwart of blank - bleef een wilde. Het hart van de natuur in hem kon niet en nooit zijn uitgerukt. Hoogstens met harde hand getemd, schijnbaar getemd!

'Wij zijn de spijsvertering van de beschaving,' had een gek geschreven. Nul gekregen! Een ander had verdwaasd (geróókt?) een rare tekening bedacht. Zonde van de tijd! Om een dergelijk beeld, we-reld-beeld, waarmee het blanco was geschonden. Ten eerste gaf hij geen tekenles. En ten tweede was de schepping allang vervolmaakt, hoefde hij niet nogeens de gekke geestesneerslag van een verworden ziel te zitten analyseren. Hij had het tóch gedaan, ziedaar: buurt met de vechtersbazen, brommerjeugd, helmtoestanden. Waardeloos! Nou ja, daar werd je in elk geval geen goeie burger van - dat nieteens. Maar je kon zo naar je kantoorbaan fluiten, je toekomstige. Als het zover met je kwam dat je de eindstreep haalde. Nietwaar, haha, nietwaar?

...Jones niet afkijken! Ik zeg niets, maar ik pak je wel! Wacht maar! Stuk godsverdriet!...

Het raam, het plein en de kollega's... wat? Staat iedereen op? Tijd is om. 'Inleveren!'

Een paar minuten daarna een getik, beschaafd, op de buitendeur.

'Ja binnen!' Verrek! Bijna vergeten: Selma Traagbraaf. Zusje van die vertrokken Rosi. Het ging om een ernstige zaak die moest besproken worden, onder vier ogen.

'Effe koffie halen kind. Ik heb nog niet ontbeten, ik vergá!'

Er was een ding dat niet in opstellen thuishoorde (wereldoriëntatie opstel annex proefwerk) geschreven. *Elk volk krijgt de plaats die het verdient. En elke minderwaardige verdient de plaats die hij krijgt toebedeeld. Terecht! Zo zijn de dingen nu eenmaal. Is zo zijn dinges.*

Boekentaal! Behalve die twee laatste zinnen, boekentaal! Onakseptabel gewoon! Maar wat had ze te zeggen met dit alles? Het leek wel een verklaring tot onvermogen, tot berusting. En welk een lot! 'Dit aksepteer ik niet zomaar. Ik wil weten wat erachter schuil gaat, hoor je?'

Dat kind daar begon vreselijk te huilen.

'Stil maar! Stil maar!'

Het leek zijn eigen zwarte dochter, lichter misschien, heel licht, maar 't

maakte in geen enkel opzicht verschil. Behalve natuurlijk dat het níet zijn Nadia was.

Haar oom was gek geworden, kwam hij nu te weten. (‘Even kollega, ik ben bezig hier.’) Stapelgek. Het was die oom die ervoor had gezorgd dat ze met hun vieren konden komen. De verzorger van hun grote overtocht. Van meer, veel meer. De hoeder van hun huiselijk oord.

Nu was hij gek. Hij was een muzikant. Speelde heel vroeger de tamtam. Hij was verschrikkelijk goed en gewaardeerd. Maar hij kon er niet van leven, al was hij gevraagd. Dan was die oom viool gaan leren spelen. In de hoop op een beter lot. Spelen, spelen, oefenen, spelen. Hij speelde de hele dag, tot diep de nachten in. Al werden zij bijna gek van dat ding, ze hadden hem toch lief, vooral wanneer hij weg was om elders in het echt op te treden. Mensen belden om te zeggen hoe geweldig hij 't speelde. ‘Maleus: te gek!’ Dus om ervan te malen, zijn virtuoze spel.

Het blankeninstrument, zoals ze 't zei, speelde hij gelijkwaardig aan of nóg beter als het negerinstrument. Wat ging er dan verkeerd? Teveel geoefend zeker hé? Onee!

De negers vonden het schitterend. Maar ze hadden geen behoefte aan viool. En de blanken... ach, hij speelde, werkelijk om er gek van te zijn. Deskundigen hadden hem beluisterd. Wonderkind in volgroeide muziekman, luidde hun oordeel. Maar men bleef hem weigeren, hem weigeren. Omdat hij teveel zwart speelde, teveel in een onakseptabele stijl. Ja, waar het precies aan lag kon men niet zeggen. Maar het had iets. Zoals een witte persoon het eens duidelijk en helder formuleerde:

‘Kijk man, ik vind je vreselijk mooi spelen. Maar je muziek is mij te zwart. Ik ben nu eenmaal geen neger!’ Alsof muziek zwart kon zijn! Het was de konfrontatie! Andere en wel blanke violisten konden 't optreden vervullen. Die zorgden tenminste niet dat de opdrachtgevers herinnerd werden aan hun fijnracistische gevoel. Er kwam een vervanger indien nodig, ‘die geen vleesdoorn in hun ogen stak door als zwarte musicus zwarte muziek uit te kafferen op de goddelijk blanke viool, hún instrument. Geen vleesdoorn die hun ziel met het gif van de waarheid beprikte, de waarheid die 't hart kon verscheuren.’

Ze hadden hem keer op keer afgewezen. Onder het mom van ‘geen konservatorium-diploma, het spijt ons.’

En hij had voor zijn kamerwand gespeeld. De zoete ritmes van de oer-bushbush gevioleerd, aan kachel en aan kast. Aan het behang toverde hij uit snaren, de wilde zwartsneeuwdiepe vlokken van het speekseldrift der oer-oer-oer-muziekbarbaren. Gestalten dansten over, uit het niets, ze

zwegen, luisterden en zwegen. En jankten tot in 't diepe van de geest, om klanken, klanken, klanken, ooit voor het mensenoor bestemd, thans in 't verborgene gebleven. Verloren en dus niet geweest. En zijn haren op zijn hoofd hadden 't vernomen, getokkel, wild en hartontketenend! Zij groeiden tot reservesnaren, bij duizenden en duizenden... híj werd viool! En werd bespeeld door 't lot der mindere, de man, die gepolijst en in het hout gesneden, voorzien van zielesnaar en kam, de tonen van de zieke maatschappijen kon genezen. Maar er was niemand die daar verder kwam. Zo is hij onder 't stof gebleven, heel even maar getokkeld door een hand, een hart. Toen zijn de snaren *in* hemzelf gesprongen. De muziek had - goddank - 't instrument daarmede overwonnen.

Hoe powetisch! Smerig die rottori, rottig verhaal! Om ervan te kotsen gewoon. Of om te lachen, als een idioot. ‘Triest!’ zei Emile, ‘triest!’ Voor hem ging er die dag iets dood.

Dat uitparkeren wilde niet. Het leek alsof die wagen in een strafhok was gaan staan. Tussen de vier lijnen... onbegrijpelijk! De kinderen hadden toch geen lijm onder het wiel gedaan? Nee toch? Maar het ging zo moeilijk.

Behalve dat kollega's hem insloten - uiteraard!, kon hij gewoon uit een bekneld gevoel niet wegraken. De strepen waren lang reeds vóórgetrokken. De ruimte om te manoevreren was niet groot, eerder te klein. Eerst recht achteruit... voorzichtig... dan die bocht... o langzaam, traag zelfs en braaf. Hij mocht in geen geval in botsing komen. Behalve de werkelijke rompslomp van het afrekenen met anderen... hij zou geschonden worden. Niet zijn BMW alleen. Maar hij, hij zelf, Emile Tuurhart. De angst om in de botsing net het eigene der anderen te worden verfomfaaid, ach, dat nieteens. Maar de wijzigingen van positie... laat maar!, verdomme laat maar!

Hij kon ineens geen kant meer uit - dwarsligger! Tutuut!, van wie was dat ding nou weer? Van het hoofd? Die kon toch mooi parkeren? Maar ondertussen, hoe hij ook ging redeneren, was hij ingesloten. Mooi baya!, mooi! Emile Tuurhart: oriëntatie zonder kans op richting.

Duizenden en duizenden jaren waren heen gegaan. De mens had zich van de apen gescheiden. De verlorene in het dier had zijn wegen ontdekt, rechtstreeks de mensheid in, al groeiende tot rechtop staand en hoog verheven, meer van geest dan dier alleen met volbloedinstinkten.

Er was beweerd dat alles hemelwaarts zou gaan, de hoogten in. De schitterhoogten van bewustheid en bewustzijn, lof van vooruitgang en techniek! ‘We've made progress! We've made progress!’

Gejuich tot in de regionen van de steden, waar alleen donker was en 't hoofd van 't duizendkoppige doodsmonster van de onwetende, onletterbaar en ongeschoold, ontembaar, onverwoestbaar buitendien. De achtersten achter gebleven en ook daardoor juichend. Zij het vanuit de domheden. Hoera! Hoera! De progressie *gebogen & gediend!*: voorwaarts massa's, voorwaarts! Wie achter bleef ondanks het schallen van de wereldwijde tonen (Het humanitaire! Humanisme! Verlichting! Moderne hoogscholingen! Mensenrechten! Progressie...!!!) moest het aan zijn eigen schuld te wijten hebben. Armen verdienden altijd arm te zijn, het niet te blijven hoor, dat niet. Maar de rijke zou rijker worden, het rijkst! Elk een lot was schoon verdiend. Wie niets verdiende had ook niets. Terecht! Want is zo waren dinges in het echt! Zo was de wereld nu eenmaal.

De klank was goddelijk, muziek. Maar uit tamtam was hij een ritme, niet voor iedereen. Uit de viool was hij tot stijging van de hoogten der fijnhartig besnaarde konsertzalen geschreven. Mooidadig uitgevoerd, dus goddelijk, verheven, en werkelijk gezegend met het schoon dat oor kon strelen.

De waarheid echter, de waarheid die in het hoofd der edelapen leefde, die kon sterven in krankzinnigheid! Emile was uitgestapt, gek van de konfrontatie.

‘25’

Het gevecht met de wereld was allang begonnen, lang en lang. Hay-o, pikini, hay-o!

De ochtend lag gevangen in een dikke mist. Een zwarte worsteling vond plaats van duisternis met licht. Er gaapte niets. De ogen van de nacht knipperden uit de droom der slapen. Maar het oog der ochtend wou niet open. Verblind door vermoeidheid, geketend in de achterhoede der voorbij trekkende duisternis, sleepte een grijze wolk, donkergrauw, zich voort aan de hemelen die niet wilden bewegen. Het soepele der schitterende weders was verstoord.

Nu hing het grauwgrijze der ziel eenieder bovenshoofds, de straten stonden gelijk aan stegen die ook samen met de wijde boulevards het sombere traceerden: weg, de weg! Maar welke en waarheen?

Verbolgen leek de kou, verbitterd en vernietigend de mist. Het was een pelikaan die met de dood lag te kronkelen: de vleugels in het zwart der oliestranden tevergeefs de lucht opkletterend. Het zinnebeeld der wederopstand, vervuild, vervuild, verloren, worstelend met de slagen van het laatste lichaam dat het had van binnen. De pennen verontreinigd en het dons bezegeld met de drab des doods. Zie hoe hij kronkelde en rolde, kop in de hoogte, vleugels wijd en groot... maar lam geslagen!

Het werd een lange ochtend, lang en zwart van donkerte. Geen zon, geen schitterlicht, geen enkel rood aan oog. Slechts somberdonkerheid en ongelukken, duister en groot.

De eerste keer dat je als slaaf ontvluchtte - stond er - moest je zorgen dat je helemaal ontkwam. Logisch no? Want wie wegliep wou ontwijken. Een diktatuur, een slecht stuk leven, wèg van het oppresserende waarmee de onderdrukking werd geheten. Weg! Dan moest je zorgen dat men je niet greep. De vrijen waakten in hun stuk gebied dat werd bestreken met het lood van hun geweren. De verklikkers loerden hun geloer op je. Andere weglopers zorgden voor afleidingsmanoevres: jóu aangeven als het lokaas der achtervolgers. Maar ondertussen snelle benen nemend. Weg wezend, weg!, van het bewoonde! Waarheen dan zo, waarheen?

De eerste keer dat men als machthebber je greep (ekonomisch was je eigendom, nietwaar?) werd je achillespees aan twee gesneden. Ziezo!, die sleept nu met het been. Naast reeds de zwarte huid als voorwerp der zweep had je het brandmerk, een tweede tekening. Die en die behoort tot de kategorie slaaf van die en die meester daar ginder in het zwoegersoord. Klinkklare, duidelijke plaatsing voor het leven.

Nu kreeg je een derde kenmerk erbij: een sleepbeen voor het oog der wereld, tot levenslang ‘exempel zijn’ en tot de schande. Het ras van hen voor wie het leven sowieso een schande was. Al kwam je weg, een tweede keer... ach, de marrons in hun guerrilla! Ze konden niet met achterblijvers vechten die niet snel hun weg maakten door struik, over boomstam, over rivier. Het was geen doen ook ze te houden in het kamp der vrouwen. Een gewisse dood dus, no...? Verstoting?

De tweede keer dat je ontvluchtte èn ontkwam... tot aan je aanhouding door 't blankkoloniale kristenkamp: je oor werd afgesneden van je hoofd. Meer nog, de grote schande werd publiekelijk beleden met zweepslagen en martelingen. Zo je niet weken bleef, verhongerend aan ketens, in het blok of aan de martelpaal, verscheen je, aan het spit gestoken boven het brandvuur der vervloekten. Een prooi van de verschrikkelijke vlam.

De ekonomisch waardeloze! Het slechte voorbeeld uit de goede hand! De

schroeilucht brandde hersens open van hen die toekeken vol drang om het verlorene te redden. De lafaard die verteerd werd, hij verdween in het behang van tijden die het asgrauwe verdoemden tot een grijs verleden. En de ogen traanden, traanden van trots níet! *Buigende & dienende* de droefheden.

Er was geen kans om te ontsnappen. Behalve in de dood, misschien. Hayo!, pikini, hay!

De dag van deze ochtend leek voorgoed verloren.

Atti was opgestaan, had zich gekleed. Een dag zoals de vele dagen. Koffie gedronken en het haar gekamd. Zijn hoofd versliep de nacht heen met dit plan: ‘Ik zal het Anna zeggen, morgenavond.’

Het gevecht met de wereld was een worsteling, o wurggreep!, o kreet aan mond! Jakkopu had hij gisteravond nog gezegd: ‘Ik mag je voorstel wel: de hulp zoeken. En in Afrika. Maar weet je, het wordt tijd dat je vertrekt. Niet dat ik mijn vrienden zoals jij wil wegjagen. Brothers verdragen elkaar een leven lang. Maar weet je, ik heb ook mijn dagen, mijn belang, mijn dingen. Ik wil alleen zijn, helemaal. Mijn huis is altijd nog mijn have. Ik bedoel... you know: we kunnen elkaar nog weleens zien.’

Jakkopu had het wèl begrepen. Een friend moest friend & brother blijven. Je diende de vrolijkheid, de warmte en vriendschap van je medebroer te eren. In hem. Met jezelf moest je oppaszaam zijn. Zodra je merkte dat het nietmeer ging... ach, lang genoeg gebleven. Hij had buitendien andere adressen nu. Dus: keep him good, okay?!

‘Goeiemorgen! Wil je wat koffie Jakkopu?’ Geen antwoord. Jakkopu lag. De bank was onder zijn gewicht gaan krommen. Ach, vergeet dat! Uiteindelijk waren de goederen der wereld niets en niets waard! Hij had, Atti, het tóch een eer gevonden: de beproeving. Het feit dat je een ander toelaat je te testen. Hem toestaan zienderogen je vloerkleed met zijn schoffeltenen kapot te maken onder het mom van ‘Afrika bevolkt mijn huis. Mijn oorsprong en de door mijn oervader begane wegen, zij mogen mij genadig zijn! Afrikaanse amen!’

Flauwe nonsenserij! Al had hij deze brother anders leren zien: hij moest weg! Afrika mocht geen parasiet worden, oordeelde Atti. Maar telaat reeds eigenlijk. Het enigste, vond hij, wat hij aan hem gehad had, was léérkracht. De wijze levenslessen der verdraagzaamheden.

‘Poeh!, westerse arrogansie!’ dacht hij innerlijk later.

‘Sta op, Jakkopu! Ik moet weg. Hier...’ Dan Jakkopu kermde. Die luierik! Had niets te doen! Atti's oor had hem in die achterkamer schoon aangehoord. Hij zei gisteravond met zijn bek dat hij vroeg wou gaan

slapen. De boxen der muziek verplaatst. Atti had ze nu bij zijn bed, waar hij met stapels boeken las. Boek en plaat uit de boxen.

Hij had Jakkopu horen kermen, zuchten eerst. Draaide en draaide op die bank! Om je gewoon te ergeren. Eerst dacht hij: ‘Slapeloosheid, zó vroeg, natuurlijk!’

Dan later: ‘Die vent is natuurlijk geil. Waarom gaat hij niet 'ns naar z'n hoerentent? Geen geld! Maar ik ga 't niet betalen, stel je voor, dan ben ik gek!’

Hij wás gek, werd het, langzaamaan. Maar dan geheel op andere wijze. Binnen een paar maanden reeds grijs. De snelheid van het lichamelijk verval! Onvoorstelbaar. Zelfs Jakkopu kon het zienderogen nietmeer aan: ‘Do something! Doe iets, brother!’

Dan eraan toegevoegd: ‘Or else you'll die!’ Of anders stierf hij natuurlijk. Een logisch gevolg van de ouderdom, zeker de vliegende. Eksaktelijk, eksakt! De vliegende ouderdom, *het tropisch vuur*, zoals dat was gaan heten bij degenen die hem onderzochten. Geen krankheid, echte, zoals longontsteking, de tyfus, cholera, malaria. Geen gangreen, miltvuur, of wat dan ook. Gezond naar geest en lichaam, maar...

Hoor die Jakkopu weer eens kermen. Hij kwam zeker klaar met zijn pik tussen de kussens. Als hij maar zorgde dat hij dat trekkersdoekje daar gebruikte. Of tissues, of twaletpapier.

Het was aanstekelijk, dat wel. Maar even niet afgeleid. De zachte plaatmuziek was afgelopen... doorgelezen. Tweede ontsnapping, dat wel... hé, welke pagina? Eén omgeslagen, één teveel. Hij bladerde terug. Hoorde hem kermen weer.

‘Is er iets Jakkopu?’ Geen antwoord. ‘Ik voel me niet helemaal wel,’ hoorde hij zacht. Maar ja, die ander z'n doen had eigenlijk geen reden tot bemoeienis te geven.

‘Het is zo warm hier.’

Geen wonder jij Jakkopu! Afrikanen hebben het altijd te warm onder dekens. Vissen hebben het steeds te koud. Maar Afrikanen? Niet gewend aan heuse wollendek!

‘Gooi 't maar af!’ zo mompelde Atti. Dan ging hij verder met het lezen. Liet die plaat maar dood blijven, muziek was op. Boek hing in bladzij uit de handen. Spannend en goed ontspannend naar de geest voor mensen in de onrust der omgeving. ‘Jakkopu?’

Ah! Gelukkig! Een slapende Afrikaan (geen snurkende!) bracht de rust van het oude, antieke bewustzijn. De oervogel gevlogen thans. Ah, rust! Hij hoorde in de nacht nog wat geluiden. Maar zelf was hij voor de mees-

te tijd in slaap. Jakkopu had wellicht toch moeite om de uitzetting te verwerken. Hij zou bij andere vrienden gaan, heusheuse Afrikanen, wie dan ook. Misschien bij die meid die een paar keer gebeld had. Of die twee Amerikanen waarover hij sprak, toen hij zijn woord de bek uit kreeg over Root-friends. Prachtig no? Mooi no? Het kon Atti feitelijk niet gaan schelen.

En de volgende ochtend lag Jakkopu. Hij zei, hij had een griep. Wou verder slapen. En koorts. En... asperientje - ‘Slaap maar brother! Straks breng ik je een koffie wel.’ Prachtige manoevre om niet weg te hoeven uit het persoonlijke welvaartsparadijs van Atti!

Hoe kon het materiële soms de mens niet vallen doen! Jakkopu - oordeelde hij met de zin der inzichten - was natuurlijk gewend geraakt aan de zo door hem steeds verfoeide lukse. Blankemans perversie had hem ook te pakken no? Zo had hij 't toch genoemd? Aanbidding van de welvaart en het materiële. Het brood, de aardappels en rijst, het vlees, de wijn. En de overvloed van ‘der naturen vruchten’, zoals het ouderwets maar prachtig werd gestijld!

‘Kom Jakkopu! Ik heb werkelijk geen tijd vandaag.’

Atti z'n vader was gekomen. Om hem dat huis te doen verlaten no? Dat zou lang niet gebeuren, meende hij. Wie? Het was zijn huis! Al had zijn pa bemiddeld bij het huren, via kontakten. Hij was verantwoordelijk. Híj moest weten waar hij bleef. Moeilijkheid?, rassenmoeilijkheid? Ach, die kon je toch overal verwachten? Door in een ‘vlooienbuurt’ te wonen werd je geenszins een vlo, oordeelde hij... ‘Jakkopu, hier, koffie!’

Een mens had vrije rechten en een vrije wil! Kon op zijn twee gegeven godse benen onder het mobiele lichaam gaan en staan waar of hij wou. Zíjn zaak van zíjn beweging over zíjn vloer, Atti, híj. Dan wat lulde die ouwe mafkees! De naast de uitkering verkregen gelden kon hij voortaan houden, hij Emile! Die lul-maar-raak, die wél over gevraagde dingen zwijgen kon! Als hij niet wist, Emile, dat Atti allang aan Robert gevraagd had:

‘Robert, weet je. Mijn vader is teruggeweest. Ik weet niet wat hij is gaan doen. Merkwaardig want hij wil niet praten over wat dan ook! Ik weet alleen dat we een grootvader daar hebben. Als persoon. Oum'ma Titi heeft haar stuk plantage nog. Een oud stuk grond. Ze zègt wel waar. Maar hij... blijkbaar ís er iets.’

Dan na een uurtje mondig praten: ‘Weet je, Robert. Dit zeg ik in vertrouwen om het gevoel der bloedeenheid dat ik van ons beide heb hier: volgens mij is er iets verschrikkelijks met de familie aan de hand. Ze

zeggen...! Ze..., nee, ik heb gedroomd - nee, hoe zal ik het je duidelijk maken?'

'Ze zeggen zoveel, Atti. Degenen die beweren dat we afstammen van hen die afgodendienaars waren. Gelogen! En indien ja: so what?!'

'Afgodendienaars?' Stilte sneed de atmosferen. 'Dan is het zo dat...'

'Ach jongen! Je valt me tegen hoor, Atti! En dat voor iemand die zo lang hier zit, van zo een leeftijd, zo'n geweldige opvoeding! Waarom moet jij je met de dingen uit voorbije tijden het leven laten vergisten en verzuren? Waarom?'

Het gevecht om het verleden! Ook allang begonnen! Maar daar ging het nu niet om. Ook al vóelde Atti de verschrikkingen, zó sterk!, zó diepzielig!, zó verschrikkelijk dat met uitstralende invloeden... nonsens! De verschrikkelijke brand met de ontploffing vlak na Atti z'n bezoek was louter toeval. Puurpuur toeval, niets anders.

Geestelijke beïnvloeding bestond niet! Puurpuur toeval, want verdoemenis bestond ook niet! Zieners, zieneressen, priesteressen! Leugenaars! Leugenaressen! Konden hoogstens iets uit de Hogere Sferen 'bemerken' en dan met hun menselijke weergave kompleet verkeerd interpreteren. *Gebogen & gediend* was dan gewoon: verbogen waarheid en verdiende leugen. Zij het dat mét de leugen werd verdiend. Honderd gulden bijvoorbeeld. En dat pak slaag dat hij verdiende van die zogenaamde schoonzoon van zijn zieneres, die dag. Om nooitmeer te vergeten, no?

Maar dan de rest! Verschrikking! Duisternis en somberdonker onbehagen aan de ziel! Het vrat! Het vrat! Het vrat en het verteerde wrakelijk het stukje mensbestaan dat Atti had. Muren hadden de plicht om overeind te staan. Ter voorkoming van het bestaan der ruïne's. Mensen, zij liepen, renden, bleven staan, hoog op de tenen, teneinde niet... de ziel verkrampte en de ziel verbrandde. Een ware gloed sloeg uit de diepten op. O het ongeluk van het oog dat is gekonstrueerd tot het aanschouwen van waarheden die door het aangezicht heen kunnen breken!

Hoe? Hoe? Hoe?

Eeuwen van evolutie sloegen toe. Het blinde minimonster uit de wateren des levens, de kalkdieren en de schilddragers! De kruipers en de wezens met de armen! De waterwaders en de landkruipers! Zij allen hadden 't oerlicht aangedragen, teneinde hem het heldere te laten zien van de erfenis, de menselijke erfenis. Hoe zou de fijnnatuurlijke konstruktie deze waarheid dragen uit de schittering van licht, licht, licht...

Atti, hij zag de feiten aan. Tweemaal naar Robert. Tweemaal ongeluk. Onmogelijk! Nonsenserij! Bijgeloof in een dwaashoofdig modern wes-

ters geschoolde levensleerling die zich meester waande van de mythe van de tovenaar die alles weet en alles ziet! De moderne zielsanalyst. Nonsenserij! Kwatsch! De boeken logen niet! Ze logen hoogstens op papier! Maar de waarheid der vermelde feiten over de strijders uit de jaren her... Hij boog het hoofd. Het hart stond klem. Stel je voor dat-

‘My friend! Neem mij gauw naar een ziekenhuis. O, ik ben ziek! O, ik sterf!’

Hoe verschrikkelijk niet Atti! Hij wurgde zijn eigen geest bijna (indien dat kón!) ‘Kijk Atti kijk! Je hebt weer eens verschrikking kunnen overdragen!’

Jakkopu met een blindedarmontsteking in 't vergaan. Gauw gauw en snel! Op eigen naam, op eigen kaart gebracht naar 't ziekenhuis. Instrukties. De spoed der wanhoopsredding vroeg, nee, eiste dat! Koorts! Zweet! Hij zou een lijk in huis hebben gehad. Arme jakkopu, weggedragen! In de somb're, donk're ochtend wéér een wrak. Jakkopu aan de dood ontsnapt. De eerste keer, in Holland.

Later zo, toen aan 't eind der voormiddag de eerste zonnestraal scheen door te breken dacht hij, dat hij, Atti, die Jakkopu had gered. Ondanks zijn ‘invloeden’. Dankzij zijn ziekenfondskaart. Een vreemde wereld no? Ondanks en toch dankzij! Zoals een mens z'n leven leefde dankzij het feit dat hij voortkwam uit volkeren met hun verleden. Ondanks dat verleden desnoods.

Het was met die ingewikkeldheid van zielsgedachte dat hij aan kwam boren. In het Instituut Royale waar hij was geweest, lichaam laverend tussen de twee wereldbollen in, daar op de stoep, boorde hij aan. De hal, de bibliotheek, alles stond er. Tot zijn opluchting.

De spin was spin gebleven. En tarantula. Maar het donkere van de dag, het werd door 't aanstaande van het licht verdreven, langzaam maar met de zekerheid der ademende levende.

Hij was uit het ziekenhuis vertrokken met een grijns. De broeders, zusters, en de opname. Hij had zich opgegeven als Jakkopu die Atti Tuurhart aan kwam brengen. Per taxi en op eigen kosten. De gast Tuurhart, werd gastheer in zijn mond. Hij was op visite geweest, had hem gevonden, badend in het doodse zweet der duivelse aanschijnen, dorre lippen, koorts aan geest. En de drang van de eeuwige dood op het hart geschreven, turend de lichten van de dwaaltoekomsten tegemoet. Zoiets, zoiets, maar dan niet zo pathetisch. Zoiets, zoiets, maar levensecht. Het kleine

drama voor de kleine wezens. De ziekte van de Afrikaan. Maar dan niet als de meester, de gewone mens. De knecht van het bewustzijn... zoiets. Fawzi z'n moeder gaf een groet. Ze was gekleed in liefelijke kleuren. Hij mompelde iets terug. Hoe fijn, de bekendheid van een wapperende hand te zien. Een vriendelijke. ‘Daag!’

Want het gevecht met de wereld was in volle gang. Aan een patatkraam was hem de bedieningshulp geweigerd. Onder het vreemde mom dat het de verkoper voorkwam dat Atti iemand was met wie hij ruzie had gehad. ‘Aha! Jakkopu zeker!’ had Atti gelachen. Maar hij was kwaad geworden, kwaad! Verkapte diskriminatie! Afèn! Wegwezen, naar de snackbar ginds.

Iets later had hij ruzie met een hond. Een groot zwart beest kwam op hem af. Wrrruhh! Hij schrok tot in zijn wezensdelen! Bah, rotbeest! En de eigenaresse onderdrukte een lach. Zei dat het beest geen kwaad deed, kwaad kón doen. Het was haar tot beschermdier aangemeten. Zo'n zwarte minibeer, met heuse klauwen. Vervaarlijk loerend naar die neger.

Stel je voor no? Zulke beesten werden opgeleid, gespecialiseerd in... nou, niet overdrijven!, maar... ze vielen op de minderheden aan. Hadden ze het niet bewezen?

Niggerdogs, in Amerika... in het verleden, maar ook thans. Je kon het met de mens niet weten. De negerhater had zovele kansen, officiële. Maar ook vooral onofficieel.

Hij had gevloekt, z'n tong gerateld. ‘Rotwijf!’ en zo meer. (In zijn gewonde heftigheid van emotie vergat hij dat zo'n vrouw zo'n beschermbeest kon hebben aangeschaft om zich te kunnen weren tegen roofzuchtig mensgedierte en al te opdringerige seksistische manwezens met het knellende machtsgeil aan de kloten.)

Tien meter verderop een grote steen. Om terug te gaan en het beest de kop af te verpletteren. Een toeschouwer waarschuwde hem: ‘Meneer! Het is beroerd... maar weet u, als u dat beest dood maakt bent ú strafbaar!’ Jaja! Legale diskriminatie! Want zelf kon je zo vertrapt worden. Letterlijk aangevreten. Het grootste hapbegin der lichamelijke verscheurdheid: kaken en tanden in je vlees.

‘Alsof je geest niet reeds is aangetast!’ oordeelde hij. Een verdorven weelde! Wraakgevoel! Dat om de hond. Maar woede, woede, woede in 't gehele wezen! Geen wonder dat hij om zijn hondsbestaan van nu vergrijsde. Een ijselijk koude redenering. O dag!

Maar alsof dat niet genoeg geweest was...

Vlak voor zijn huis, gereed om in te lopen, hoorde hij pal achter hem:

‘Buurman! Buurman! Ik moet je danken.’ Gehol, gehijg, een mannestem, die van de blanke buurvent met z'n zolder in verbouwing:

‘God! Wat ben ik blij. Ik mag het tóch!’

Dan rustiger: ‘Ik heb het aangegeven bij de gemeente via een advokaat.’ Van hogerop! Het mocht! ‘Je weet, de aktie heeft toch niets geholpen. Hoe kon 't anders? Pamfletten. We zijn verdeeld hier allemaal. Krakers apart! Vrouwen apart! Flikkers apart! En de rassen ook apart!’

‘Behalve wij natuurlijk!’ spotte Atti. ‘Ik weet wat je bedoelt.’

De dag scheen door te zullen komen. Misschien wel glorieus van zonnelicht de namiddag, het hoge, heldere weefsel van de uren aan het oog. ‘Maar die schoft, weetjewel! Ze hebben 'em gepakt! Ze hebben 'em flink op z'n donder gegeven. Een standje natuurlijk.’ (Blij! Blij!) ‘Bedankt voor je advies, buurman!’

Atti, hij stond, hij dacht. ‘Hm? Wat kan het mij eigenlijk schelen? Als ik maar niet geterroriseerd word. Genoeg zorgen aan m'n kop.’

Hij dacht aan het geplande ticket. Een reis naar zijn geboorteland. ‘Eindelijk, ik ga eens eruit. Ik heb het al opgegeven bij de sociale dienst. En als het zover is...’

Dan kijk die ander daar. Buurvent. Blij met zijn overwinning uit 't verlies van iemand anders. Ja, De Godfather! Wie zou niet blij zijn als die een optater kreeg! Die bemoeial, reinste terrorist! Die klootfiguur! Die... ‘Jou pak ik ook nog weleens!’ hoorde hij, Atti, ineens. Hij draaide zich om, geheel. Keek naar de overkant. Daar stond hij, Wever, Eduard. De Godfather himself! Hij was gekomen naar buiten. Had zijn fiets geplant tegen de ruit van de bloemenzaak aan. Zo had hij beide handen bloot. Die nikker mocht eens iets proberen. Hoorde natuurlijk álles.

‘En jou ook, schorem dat je d'r bent! Ik zal je eens vertellen hoe je je gedragen moet!’

Hij kwam een stuk nader met ongekende snelheid aan de kuiten. ‘Weet je wel dat je 'n luissie bent?’

Kijk die Godfather! Komt helemaal op die buurjôgen af. Hij weet: die knaap is bang, hij durft niks. En inderdaad. Die vent werd bleek. Wreef aan zijn neus. Zijn handen trilden. De sociaal zwakkere in letterlijkste zin. ‘Ik... eh... ik... eh... ik had het niet tegen u.’

‘Maar wel over mij. Pas maar op jongen!’

‘Hei daar... laat maar, dat tuig!’ Een inboorlinge hing uit 't raam. Wou volgens haar voorkomen, dat De Godfather iets góed verkeerds ging doen. Dat kon ze niet toestaan. Tenslotte was hij voorman in de strijd tegen die aanhoorders. Dus als ze 'em kwijtraakten, of wat dan ook...

Ah! Nu pas wist Eduard hoelaat het was: boksring! Toeschouwer stond te happen al naar lucht om de adembenemende happening.

‘Wat denk je wel? Pas op jonge! Of ik slaan jou in mekaar! Je bent net zo rottig as die gore zwartjes!’ De Godfather stond klaar op klaar!

Maar Atti dan. Ineens kwam hij naar voren, één stap maar. ‘Durf het! Sla hem maar! En je krijgt met mij te doen! Durf het!’ Zo nam hij het op voor de buurman.

De uitgelangde hand der Godfather. Heel even twijfel. Wat nu? Hij had zijn getuige. Voor als er klappen kwamen. En politie. Dat wou zeggen, straat híng aan zijn kant.

‘Stinkzaad is weer bezig met te vechten! Hij gaat vrouw Selma doodmaken, ik swéér fo je!’ riep iemand in de gauwigheid.

Dan een hand, dan wringende vinger, handpalm die raam omhoog sjodeschuurt... omhoog... snelsnel! Zien wat er daar gebeurt... ‘Tan? Kom kijken! Gotfaader slaat die vent van naast!’

Zo ver was het nog nieteens met die twee. Als het bij de inboorlingen was gebleven had De Godfather misschien volstaan met een vingerwijzing richting Atti. Maar nu hij dat kabaal hoorde van (naar hij meende) die heidense bush bush kinderen, kwam al zijn tegenstreven boven drijven. Met één impuls zwaaide arm, richting Atti. ‘Ik zàl je lere...!’

Atti wachtte niet, hij dook en gaf een stomp onder z'n buik. De Godfather trapte maar hij trapte mis. Hij was geen echte maffiaman. En zelfs die hadden heus allemaal niet een karateband.

‘Wat fo k'ka maakt die bakra! Laat 'em!’ Een bloempot vloog al naar beneden. Die zwarte mensen gaven geen tori, maakten geen grap! Eentje, Boggagogga, kerel en dansman, hij kwam eraan, uit diskoslaap geschrokken. Met blote voet en open hemd, hij vloog die deur uit.

‘Laat die k'ka man, jo witte pier! Durf geen neger aan te raken!’ *Bam!* Hij sloeg De Godfather een vuistslag in zijn zijbuik. *Bam!*

Heel ongevraagd was hulp gekomen. Maar misschien wel onterecht. In elk geval, hij krijgt de klereklap te pakken van die elleboog van Gotfaader. Dan die andere blanke, om wie het begon... kijk... laffe vogel zonder enkele veer!, die aartsgans!, hij rent weg. Vlugvlug zijn huis in, deur dicht geslagen, weg! Hij was sociaal de allerzwakste, nietwaar?

Van inboorlingen zijde was alras een menigte gekomen. Twee mannen met hun timmertuig. Het bleek: het stond gereed, al tijden. Eentje bewaarde zo'n lamslager in zijn wagen. Een dunne paal, een dikke lat. De ander had een flesje cognac achter de straatdeur. Om achteraf te zeggen - na glansrijk doorstane bloedtest - dat hij op een feestje ging. Verjaardag,

weetjewel, kado. Beslist geen klap met voorbedachten rade.

Tussen de klank van de ontploffing (cognac vloog rond, 't spatte) en dat gegil van ‘maak hem af!’ kwam buitendien Mien Wever aanrennen. ‘Ben je betoeterd! Ben je belazerd! Ik vermoord je as je me man vermoordt!’ Ze hijgde, gilde, hijgde, gilde! Gescheurde rok aan trapleuning. Half in mallot, geen schoenen aan, de borsten hollen mee, het haar verward. ‘Laat hem los! Laat mijn Eduard toch lós! Hier, zwart kreng!’ Ze sloeg d'r dikke vrouwevuist midden op die in de tang genomen rug van Atti, *babambam*!

Boggagogga trilde. Gooide in een bidgebaar zijn tiental vingers in makaar: twee vuisten in één moker: *brrammm!*

De Godfather, hij werd ontzettend rood. *Brammm!*, ditmaal Boggagogga vliegend van een klap der tegenpartij. Hij valt op een autokap, parkerend, hij rolt in hondepoep van die goot. En olie uit verversing laat hem glijen, *bammm!* Eentje komt terecht met z'n neus in een zee van sigarettepeukjes uit een auto-asbak. *Babambam...!*

De kleine burgeroorlog was gebroken, uít! Want uit de deuren, zelfs uit een raam op één hoog, sprongen mensen, eentje met een mes zelfs! Zwaaien, knijpen, draaien, slaan. En schelden.

Een auto, blauwe Taunus, met een vouw in 't dak. Een andere, gele Opel, hele dure, maakte een alarmkabaal omdat iemand tegen 't blik gekomen was, geraakt. Bloed langs een buitenspiegel, stukje vestzak tegen bumper. Zwart, geel en blank tegen makaar. Wie niet gedacht had, werd erbij getrokken. Hele en halve kledingen gescheurd. Politie kwam, met spoed geschreeuwd, geroepen.

Ook zwartjes die evenals inboorling níet 't gevecht aanwakkerden maar gingen scheiden.

‘Mensen, kalm toch! 't Moet toch kunnen? Leven met elkaar?’ Eentje lag op 't trotwaar. Sommigen meenden, 'n hele dode. Ambulance kwam hem ophalen.

En alsof dat niet genoeg was: men eiste van inboorlingenzijde bloed. Bloed! ‘Waar is die rotnikker met z'n apesnoet! We zullen 'em es mores leren...!’

Maar Atti was verdwenen al. In 't gevecht dat uitgebroken was, vluchtte hij een trap in (arm uit, snel touw vastgrijpen... trekken door de brievenbus...) de trap op van de buurjongen.

‘Naar boven! Naar boven!’ Ze zouden zijn huis kort en klein slaan. Steen ging door de ruiten al. De deur nu geforceerd... wat? Politie? Mocht het niet? Kon het ze schelen! Ah! Politie vraagt om assistentie, méér!

‘De dader, hier woont hij, maar waar is hij meneer?’

Het blauwe uniform boven verschenen. De gesloten deur na een paar kommando's tot ontsluiten ingetrapt. Daarna gekeken, geloerd. Blok afgezet... gevraagd... gezocht... gespeurd.

Geen hond, gelukkig!, kwam op het idee dat Atti naar de buurknaap toe gevlucht was, geen hond! Of...

Behalve die ene inboorlinge die het eerst iets schreeuwde. Ze zag hem gaan. Maar ze hield haar mond. Goddank, o hypermens!, ze hield haar mond. Want ze wist dat menigte hem zou verscheuren.

Na vijf minuten,... tien... een kwartier, verscheen een auto met snelheid. Tan?! Zeker weer die held met zijn Camaro! Er werd wel het een en ander betaald gezet, maar dat was toch iets anders dan betaaldag. Maar nee... het was geen Mister Macho, Mister Camaro, Tingi Skiti, Stinkzaad of hoe die vliegende godsvogel ook mocht heten. Het was daar Atti's vader die eraan kwam. Bliksemsnel een bestelwagen gehuurd, geleend, wie moest 't weten! Aangeboord door het verkeer. De dichte verte van de straat opengesneden... vrrroemmm! Stop!

Dan uitgetreden, onder geleide der polities met sirenes, hele straat z'n drama, het huis van Atti leeggehaald. Aay!, eindelijk!

Hij had hem zo gewaarschuwd nog! Dit was een topvernedering voor hem! Dit was zoiets als de schaamte die zich openbaart sans gne!

De keuken leeggehaald, politie hielp zowaar. Harry en Mildred sjouwend, achteraan verschenen met de BMW. Tot en met de telefoon uit de stop getrokken, meegenomen. Later zouden ze 't allemaal wel zien. Verhuizen, wegverhuizen van daar, weg van het onheilsleven van die stinkstraten van Holland, weg!, de stankmentaliteiten uit! Geen Spaans, geen Grieks, plattigheid van 't Amsterdams... weg!, weg!

Waarom zocht iemand zich zo'n lot? Terwijl hij van komaf was, 't beste, wonend in flats van goed beheer en pico bello netheid. Waarom in jesusnaam?

Het was pas vele uren later dat Atti tevoorschijn kwam. Onder de dekking van het duister was hij uit 't gat van de deur gekropen. Hoorde de stemmen spreken over 't geval, lang na 't gebeuren.

‘Ja, en z'n faajer heppem verhuíst! Gelukkig maor! Mensekindere! Ze hebben met de hele familie z'n spulle weggehaald. Die vent mag van geluk spreke! Van míjn mochten ze de boel plat brande! Wegwezen met dat tuig! Mense, 't benne me wat!’

Wegwezen ja! En zorgen dat hij geenszins werd gezien! Snel... glip voorbij... achter die auto, die boom... die voetganger met hond uit de Ma-

nillastraat... nee!, niet fluiten, zachtjes lopen... weggeboord, hoek om! Eindelijk vrij... hèhè... opluchting.

Hij had een voorgevoel gehad. ‘Stel je voor: er komt een ambulance. Ze pakken mensen op, gewonden. Stel je voor, men hoort 't, of merkt dat ik niet te vinden ben, vermist. Wie gaat men dan in ziekenhuizen opzoeken? Ja... men vraagt natuurlijk naar Atti Tuurhart! Maar er ligt al eentje daar! Jakkopu! Dus komt híj in de grootste trobbel!’ Afrika moest gered, de tweede keer op één dag! De tweede maal, hij moest ontsnappen.

Gebeld naar huis. Geen antwoord van die Klaas of Nadia. Moeder Tilly niet thuis. Vader Emile weg. Zeker iets gaan halen. Harry en Mildred ook al weg. (Het ziekenhuis had gebeld.)

Oum'ma Titi neemt geen telefoon... (Hoor haar eens voor zich uit klagen:)

‘...ah... baya! Dat ding is warm in me hobbelstoel. Die kamer hierzo, is net droge tijd wanneer zweet rent uit je mensebast. Tijd om een bad gaan nemen in een kreek... ah... me hele vel druipt zweetwater... ah...

...ze zijn weggegaan met zoveel haast. Net ofdat iets gebeurt op die plantaas! Mense... ik hoor die bel van die plantaas... bel rinkelt vreemd vandaag... mense wat gebeurt daarzo dan? En?! Is geen opstand maken jullie toch? Vrede is des levens sleutel, hòr! Is geen slavetijd meer, om met geweld aan lichaam álles te staan afbranden! Ma' ik zie geen vuur en ik zie geen vlam... me oog is gedoofd met het licht geloof ik,... aay... ik raak me gezicht aan, ma' ik voel geen enkele dinges meer! Ik geloof... me gevoel is dood, terwijl ik levend ben nog... Aay, ik plas een water... waar ben je Tilly me do*k*ter... Tirry baya... aay... uche uchuche... aay... die telefoon rinkelt met een alarm... baya, niemand gaat nie opnemen... aay! aay! hellep!... me hobbelstoel ligt op me zijbuik... hellep... waai...!!’

Er werd niet opgenomen. Pas later hoorde hij, na een paar keer proberen, dat men gegaan was om hèm te zoeken. Er was iemand uit zijn straat gehaald met een ambulance, jazeker, zei het ziekenhuis. Nee, ze waren gebeld, via politie die precies wist waar deze patiënt onder de naam van Atti Tuurhart gebracht was. Ze wisten, hij was ontsnapt. Want ze hadden geep liggende Tuurhart gevonden. Jakkopu weggegaan! Klaasje was ‘hem’ ergens gaan zoeken. Had niet willen zeggen waar, nee, was nog niet terug.

Voor Atti stond toen vast waar hij zou intrekken. Bij Anna. Hij, de gedrevene en verdrevene! Het lot had ze bij elkaar gevoegd, eigenlijk gejaagd.

Aay! Eindelijk misschien zouden ze helemaal nader komen. Hij voelde dat zijn vlucht geslaagd was. De eerste poging, weg van zijn woonstraat. Maar ook het gevecht om liefde ging door. De uitslag leek nu vast te staan, heel even. Geliefden bij elkaar gedreven. Naast het verenigd zijn in vrije wil. Dubbele vervlochtenheid.

Dít klonk pathetisch, overdreven, zwaar. Maar het dekte wel hun werkelijkheid.

Voorlopig moest hij deze straat vergeten. Hij werd gezocht als aanstichter des onheils. Politie wou hem hebben, dat wist hij. Maar hij zou zich later opgeven, gaan praten. Eerst met een advokaat natuurlijk. Dan met de anderen, thuis, vrienden, wereld. Deel van de wereld dat hem nog wou hebben, maar zonder strijd. Hij had de steun van innerlijke krachten, de wil, het vertrouwen, humane brother-liefde. Zo ging hij door de straat, de innerlijke stem hem dienend tot een steun.

‘Atti, het is zover met je gekomen. Wat zullen we doen? Doorleven maar! Ik ga bij Anna. Ze zal thuis zijn nu.’ Verlichting. En de avond gloeide met het licht dat was verborgen, in hem, meer licht dan dat van deze dag. Meer grootsheid in de avond dan de ochtend. De rijpere ervaring van bestaansdrift kwam hem innerlijk aanzweven.

‘Mensen, 't is me wat!’ Kijk Atti, benend in de slag der afstanden, *wapwap!*, trotwaar en stoeprand nemend, asfalt ook. Ticket-idee op zak nog buitendien. Om straks van het rottige leven te bekomen. Er was geen gloed in 't avonduur daar aan de horizon gekomen. Vogel vloog over. Liefde, natuur en laif!

Hoofdstuk zes

‘26’

De Pilgerhuth, die Pelgrimshoede, Oord der Bedevaart! De morgen had daar 't aanschijn reeds tot dag verheven. Het zonlicht scheen en tomeloos. Het brak de kalebassen open waaruit de warmte, de groei, de rijping en de schittering. De laatste druppels dauw verdwenen, spoorloos, door de magie van 't leven. Het bracht een zielswijde verwondering over Berbice, de Demerary... Pomeroon, e!, e!

In het oog der mensen waren tranen van geluk verschenen. Zoveel natuur! De bloemen, bomen, bos, rivier met slaande golven, vissen en het wild! De ongerepte stemmen, het gebrul der apen, hele kudden! Het leven repeteerde met de klanken van de rauwste schoonheden teneinde gisteren te overtreffen, in zonnegloren, grootsheid, waarden die in nacht waren verloren en nu herwonnen moesten zijn geworden, puur en puur de glans der tropen, de wilde woestheid, de verrukking en de overwoekering der doodse driften uit de schoot der aarde, de volkomen eeuwigheid, gevangen en gevat, het gouden hart der dagen... o hoe glorieus het licht, licht, licht!

Hay-o... pikini, hay-ooo...!

Onder de takken van een lemmetjesboom, langer dan vijf vaste seizoenen reeds, had die Esthello plaats genomen. Hij had de twee korjalen schoon geschrobd. Er waren voorraden gekomen, uit de plantages Groot en Klein Poelgeest, uit de Brandwacht en uit de nederzettingen, die andere van indiaanse bokken, negerslaven, koloniale kristenblanken. Hij had het boothuis van een nieuw stuk dak voorzien, het vlechtwerk der palmbladeren. Een frisse geur hing aan de wateren der kreek. Hier en daar spartelden krobjavissen. En een zwerm wilde papegaaien teisterde met groot lawaaigenoegen het vermogen tot het verdragen 't allerkrassendste gekrijs... krèkrèkrè...

Hay-o,... pikini, hay-ooo...!

‘Esthello...!’ Nee!, hij stond te scheidsrechteren in een twistgesprek tussen twee uilen. Het waren sunsundamba, tovenaren, van heel ver af daar

gekomen in de vlucht over de wouden, de rivieren, zodra de morgen aanstaande, gebroken was. Hun twistgesprek hield ze gevangen aan de monding van de dag.

‘Hoor,’ zei die ene, en hij kraste met de krop der uilen, ‘krókró! Ik ben de grootste tovenaar!’

‘Ach jij! Jij denkt dat jij leven kan maken? Wel, ík schep de dag! Zie hier: de ochtend! Het is míjn werk en míjn daad! Ellendenaar! Híer!’ Hij toverde en joeg een zonnestraal tot bliksemschicht op zijn mededinger naar de kroon van het bestaan af. De ander, sunsundamba ook, hij prepareerde. Werd ineens schild met de huid van een antilope. Zie, de bundel ketste en de bliksem trof de grond. Een oude indiaan daar in de verte sprong, sprong dood.

‘Haha!’ lachte de levenmaker, uil, en sunsundamba, maar ook tovenaar en priester. ‘Wat wil jij? Jij bent van dit kontinent! Ellendige Braziliaanse Andesganger!’ En hij wierp met zijn woorden een verschrikkelijke wolk die alle takken van de bomen uitdorde, verschroeide en verbrandde. Waarop de andere uil begon te huilen in een vloed die veel weg had van de overstromingen der Amazonewateren.

‘Hou op! Stop!’ En de vloed verging, ineens, nog voordat er verschrikkingen gebeurden. Esthello met zijn ingrijpen. Wisten de wondermakers niet dat deze wereld reeds verging onder de druk van 't kwade? Waarom de strijd om 't tonen van de macht tussen de Heersers van de kontinenten, beide? En hij wierp twee grote, rose schelpen (ogen van Elekwé!) op de grond. ‘Kijk, mijne tovenaars! Dit zijn twee ogen die alles zien van overal. Zij nemen waar, zij kennen alle feiten, goed en kwaad. Maar waarom zouden zij de wereld teisteren met willekeur? Is er niet één ding minstens, dat op de wijze van de schepping moet gebeuren? Ik meen, het natuurlijke verloop van alles en nog wat, van iets,... 't leven op deze gemeenschap bijvoorbeeld? Zonder de dwaze hand van jullie toverij?’

En toen zij gekalmeerd hem aanhoorden, beide de vechters, joeg hij met een krasse blik ze henen: ‘Ga! Sunsundadamba-dundudamba... ga!!’

Het was geen droom, het was de ware ochtend in het land. Twee uilen vlogen naar hun laatste nesten, hoog aan de hemel, naar de verten, waar het gewoeker van de taaiste wouden was. En de rust keerde weer in het boothuis. En de Pilgerhuth had zijn dag.

Rode Bloem, dochter van Wilde Papegaaietong, die indiaanse, lag met ziekte in haar hut onder het dak, in hangmat. Zij had een koorts, zij zweette uit. Er was gezegd, verondersteld, dat zij was ziek gemaakt door die Jawaho. Satan en duivel. Op haar borst legde de bogayé, die indiaanse

medicijnman (Pícci) een steen uit de rivier. Op en neer, op en neer, zo hevig ademde zij, met een damp uit haar hart naar het leek. Pícci, hij hield een ratelkalebas. Zong liederen uit zijn geheime riten. Het lied van Cururemanne, die God was. Hij boog en hij diende.

Groen is het wezen van het gras./ O boom van de katoen der duizend manen!/ Arrewarre-hooo!/ Arrewarre-hooo!/ Mogen de zaden van de wilde papaja en die der rode banaan elkaar doen kruisen!/ Arrewarre-hooo!/ Moge de nieuwe vrucht de jouwe zijn!

Zoiets zong hij, zoiets, vol Arrowaks. En hij drukte onder heftigste geratel de steen op de borst van de hijgende Rode Bloem. O ze was jong! O ze was rijp! Het geschenk van de rode goden. De mooiste indiaanse onder de gekerstenden. Nu lag ze in haar hangmat, strijdend met de dood, terwijl haar moeder, Wilde Papegaaietong, thans Hannah in de kristenmond, weende en weende. Dat Cururemanne haar dochter liet leven! Dat desnoods zij haar adem aan Jawaho gaf, zij, Hannah.

Het was tóen dat er buiten lawaai klonk.

In de koelte van de blankenhut, daar waar de broeders met hun vrouwen woonden, klonken er stemmen, niet te luid, maar niet te zacht. Het woord des Heren had geklonken. De spijs en de drank waren verteerd. Het was een kalme zondagmorgen, vlak na de dienst voor de gemeenschap.

Güttner en Dehne hadden een gesprek over de waarheden des bijbels. De ene vond: ze waren alle tijden geldig, voor eeuwig gefixeerd gods woord. De ander wilde meer essentiën waarnemen, aangepast aan tijden. Het was een kleine wisseling van woorden, wel rustig en vooral niet voor eenieders oor. Maar de onslanke mevrouw Zander die met haar man, ook dominee, uit Surinaamen was gekomen, spitste haar zinnen...

‘Kijk,’ dacht zij, ‘de duvel slaat hier toe met twijfels. Het is niet voor niets dat wij door onze medemensen (zij bedoelde andere blankkristenen) worden uitgelachen en bespot. Ik heb mijn twijfels, maar... aan het nut van deze eindeloze pelgrimstocht.’

Ze had haar voeten op een kleine bank gezet. Tegen mieren, spinnen, vliegen, schorpioen. Bah! Dat kriebeltuig! Dit bosland wemelde ervan. ‘Huh!’ sprong ze op. Meende dat ze voelde, een slang, een swipi. Maar het was het zijden koord waarmee ze haar eigen middel snoerde.

De anderen lachten even: ‘Kom! Met ons is deze wildernis de wildernis nietmeer. Grüss Gott o Frau! Dit land, het is gezegend.’

Schuhman, ook met het predikaat der handenarbeid verrichtende dominees gezegend, zat insekten op te zetten naast zijn vrouw. Een besproet

gezicht, het haar verkort, ooit lang en golvend. Ze had een kanten bloesje aan. Hoge borsten die ze kristelijk wegdrukte. Lange mouw, hoge hals, al was het benauwd. Haar dochterje, het mooiste blanke beestje, was schitterend om te zien, die jonge meid. Huppelzaam buitendien. Droeg leren schoenen, van die zwarte. Het leer door indiaanse hand gelooid. Prachtig gesneden, met twee kruisen opgetooid die waren ingesneden. Dan aan elkaar genaaid tot mocassins. Maar wel beschaafde. Zij had ze uit gedaan. Het was te warm. Voor de zoveelste keer werd ze gemaand haar bloemgetooide hoedje op te houden. Bidden te gaan desnoods, maar niet zoals nu met haar sappige jonge borsten over de insekten daar te hangen. (Stel je voor dat er een bij tot leven kwam en haar stak, dáár... nee!) Het was de ander te doen om dat eeuwige losknopen van haar middenboezem. Vanwege de warmte!

Kijk hoe ze lachte, die Johanna, om een blauwe vlinder, groot en zilverschijnend. Ze schrok... ‘ah!’

Kijk, een stuk of vijf tarantula's, verzameld door de indianen. Die wilden! Ze hadden in het geheel geen vrees voor zulke wandieren, zoals ze die insekten noemde. Stel je voor dat zo'n beest je beet. ‘Whah!’

Dan hing ze het hoofd over de stoel, achterover, haar boezem open (‘Dek je! Schande!’), handen wijd, een luide lach. Vrij, blij en vrolijk, fris en ongeschonden. Een kind van liefde en natuur. Bijbelgetrouw voor wat de schepping aanging in de volmaaktheid van het schone.

Nu gooide ze haar handen in haar schoot. Prachtige dijen!, om ervan het bijbelomslag te zoenen dat op haar schoot verscheen tijdens de diensten! Die bijbel, goud op snee!, die daar zo vaak te rusten lag, in het leer van de wilde buffelhuid, nu zacht gelooid! Natuur getemd! Natuur siert de naturen... o, wat mooi!

Heer Zander zelf bekeek de boeken, de penningen, sloeg van zijn kuit achter, een teek. En verwerkte aan zijn wang, steeds rodender, een felle, felle muggesteek. Ah!, de natuur. 't Was ook van god helaas, deze vermaledijde wilde woestenij! Dat hij bij 't wassen gaan des lichaams uitgleed, hedenochtend, over een stuk oevermos, leek niet genoeg. Hij hád reeds pijn uit rheumatieken, zijn schouder, zijn rug, zijn enkel. Daarenbij een grote bubbel van een zweer tegen zijn zitvlak aan, mooi hoe hij kromde, half op zijn zetel. En op zijn manneplaats (heilige balzak!) kreeg hij de olifantsaandoening: ballonnenziekte, waarmee de heiligheid uitdijde, groter en groter, tot in de proporties van Herodes' wijnblaas. O, hoe heidens! Hij had dan ook heel vlijtig een jakje aangetrokken dat over zijn hele voorzijde kon hangen tot de grond.

Dacht aan een techniek zich te genezen, met een prik tot het uitlekken der heilige wateren, en indiaanse boskruiden die de drinkgord moesten terugbrengen tot de proportie van een droge pruim, zo ongeveer.

Buitendien had hij zere tenen van de natte gronden, schimmel en yaws waarmee hij 't lichaam openkrabde - wat al niet! Het was der tropen doem, vond hij. De godsvervloeking van dit schoon gebied.

En Schuhman nam een slokje uit zijn pintje Duytsch bier.

‘Pa kijk! Een gouden insekt! Haha...! Oh!’ Die Johanna blíj! Vrólijk?! Het was tóen dat er buiten ook lawaai klonk.

De indianen, honderd zowat in totaal, waren in hunne bezigheden. Hun afdeling was een soort kraal, gemeenschap van de tenten op palen, met de hangmatten, een paar gezinnen bij elkaar.

Eén wiegde een pasgeboren mooie rooie tweeling aan haar boezem. Zij dronken allebei met hoogrode mond aan de papajagrote borsten, vol, sappig, bosgezond. En de moeder wiegde ze met ‘sjubaraba... sjubaraba...’ De vader ondertussen, lag in hangmat van de weeën bij te komen. Hij had ook meegebaard en was bezweet. Heel zijn lichaam pijnigde hem. Het leek, hij had meer geleden dan die moeder. Zijn hangmat was gescheurd, een kruik gebroken - van het knijpen wat hij deed in baringsdriften... anh! anh! anh!

Weer een andere, een oude indiaanse met een band aan 't voorhoofd waaraan kassavewortels hingen in een buidel op haar rug, bukte zich, maakte een houtvuurtje klaar. Mopperde zoals alle ouwe wijven, dat haar ongetande man, Kwijnende Wolfshond, zo lang de maiskoek op had zitten vreten, káuwen, dat hij geen tijd gehad had om een vuur te stoken. Die luiaard, schold ze, met z'n botten! Jawaho hale hem! Hij zou verrotten, in de savanne tussen kaken van de duizend mieren die bladeren wegdroegen in kolonnes! Ze zouden hem hier komen halen, eens, een dag! En hem dan tussenkaaks vervoeren, weg, naar hun mierennest, om hem op te vreten! Dat was, wanneer de regens zouden komen! Aardwormen zouden hem de rest opbijten!

De oude indiaanse man werd kwaad. Staakte het gekraak van een hopeloos stuk-geknakt stukje droge vis in zijn mond. Of ze niet zag, dat op de plaatsen in zijn tandvlees waar normaal het natuurporselein moest glimmen, nu minstens zes graten staken!

Die vervloekte verlepte katoendraagster! Jawaho hale háár! Ja, de duivel moest haar in een windvlaag meenemen aan haar ouwe vlechten. En slepen door de lucht. En draaien in een hoos. En smijten op 't gebergte der apen! Alwaar ze raad wisten met zulke kijfbeesten! Ze zouden haar eens

trakteren op een kokosnootregen. Iets als het diskuswerpen, maar dan tussen apen. Met haar als diskusdoel.

Of ze niet werkelijk zien kon, zij met haar droogmagere hangmattieten!, dat hij twéé vis gevangen had - en verse! Met eigen handen, nee geen pijlen zoals jonge knapen. Gewoon gevangen op een stukje rots. Na loeren. Hij voelde zich jong, als op jacht. Stond op. Wilde zijn zesde vrouw bezoeken. Maar bedacht dat hij nu kristen was, Johan-Pieter. En... dus maar één vrouw had: die ouwe bokking hier op 't overvloedige zuur van 't eeuwige gemekker! Dan lachte hij, óók zuur. Sloeg haar met een restantje bijbel op de bibsen als kastijding. Aay-kristendom! Aay-indiaan! Weer een ander, Grote Botte Bijl, zat in een vuurrood-bloedrode katoenen hangmat met een aangewerfde vrouw te paren. In het bijzijn van het grootgezin. De een at riet, de ander schuurde tanden met tabak. Dan schudde de tent op palen van het naaiend paar zo krèkèk, krèkèk!

Waarop een indiaan, kort maar met fiere borst, zijn eten wegwierp, zijn vrouw aanpakte, haar ook maar op de grond wierp en wijd de benen, woep!, woep!, woep!

Heel in de verte, achter, bij die blanke kristenmensen, schrok men zich dood. Kijk dat indiaanpaar daar!

Mevrouw Zander kreeg een zere keel. Pa Schuhman riep Johanna direkt direkt om op een schoon insekt te wijzen: ‘Kijk híer, kijk dan toch... hoe goddelijk schoon het is gebouwd, kunstwerk zoals het de bijbel zegt... bekijk nauwkeurig deze pootjes. Neem je tijd, mein Kind!’ Een andere dominee wierp verwoede blikken in de bijbel... helaas, op 'n passage waar precies en uitgebreid de zonde werd bedreven...

Als het hijgend hert der jacht ontkomen, kwam de indiaanse minnaar klaar. Sprong van zijn wijfjesbok en hief zijn handen met gebalde vuisten op ten hemel: ‘Aay-Cururemanne, aay! Thans zal ik beten gaan, ja bidden!’

En hij lachte op z'n indiaans: ‘chalachalechalacha...’

Trok het rode schaamlapje omhoog. Zijn levensbruid was ook inmiddels opgestaan. Sloeg zich het zand af van de bil, de achterdijen en de rug. Slingerde het wilde haar, dat tien keer wapperde, voordat het op de billen met een zachte dribbel stil te hangen kwam als een schaamdoek van achteren, natuur die schermt. Met achteraan een juichkreet: aaah!!

In het kamp der kristenblanken echter de ontzetting: ‘Here Kristus! Waartoe de wereld woest geschapen? Het is een groter kruis beschaafd te zijn dan wild. Liefde en hartstocht kan men niet doen paren... of 't wordt het kruis der minne! Geef ons dat ons hert komt tot bedaren! Uw naam

worde geprezen. Amen.’

Waarna de handen vielen, in de schoot. O barbarije!

Een andere indiaan spande zijn boog. Schoot voor de proef een pijltje af. Trof waterkaraf van reeëhuid. Een straal liep naar beneden... maar precies een mond in van een stamwijze die lag te dutten. Deze sprintte met een tijgersprong omhoog: ‘Eh?! Oorlog! Oorlog! Arwaka, de Warrau's, ze zijn gekomen! Oorlog!’ Hij greep een bijl en zeilde die de ruimte in. Gelukkig trof dat ding een boom, een tak die knakte... en viel op andermans bevederd hoofd. ‘Uh!’

Weer een andere indiaan, Grijsbok, thans Judas-zonder-Penning, kristelijk geheten (j'had een andere Judas daar ook) temde een bosvarken. Hij deed het zo onhandig dat várken met een knor hem beet. Hij viel en sprong, viel in een kuip. Z'n hele hoofd in de geraspte kassave. Onderwijl een jong paar dat lag te zuchten. Ditmaal gehuwd, maar zonder pret voorlopig. Want ín hun hangmat waarin zij nu opgesloten zaten, had men voor de traditie van de proef een bijennest gestopt, eerst stukgeslagen. Daarbij de hangmat zo geschud dat... prettig weekend!

Het was tóen dat er buiten, achter struik vandaan, lawaai ging opmarcheren.

Ver van het oord der blankkristenen op de Pilgerhuth, waar dominees en hun gezin de krachten dronken van de kruidenthee, de wilde koffie en rauwmeelcake aten onder het lezen van beschaafde bijbeldelen, was de Neegerhuth.

Daar zat Matthias in het Arrowaks te leezen. Een taal die voor hem openging. Hij, informant der dominees. Een oude Arrowak schreef z'n verhaal. Bracht het op een stuk bosperkament. Of rattehuid. Of wat het was. Het was een prachtig spanning scheppend ding, een mythe. Maar aangepast aan kristelijke heropvoeding. Daardoor verwarrend. Want wat las Matthias? Kristus die voor de indiaan Jawaho was in plaats van die Jehova! Een bijbelse verwarring dus die satan gelijk maakte aan zijn god. En de wonderbare broodvermenigvuldiging kwam volgens het geschrift neer op een uitdeling in de indiaanse hemel van kassavebroden aan tijgers, panters, apen, slangen, krokodillen, boa's, wat al niet. Maar 't mooiste was het einde. Want toen de oervader Tamanua bij Jawaho (dus Jehova) kwam... stond die met lege handen. Ter kompensatie van het leed bood Hij de wereld aan! Ziedaar hoe Demerary toehoorde aan de Arrowakken.

Een verborgen wens tot oorlogsverklaring aan de schenners van hun letterlijkste grondrechten, de kolonialen? Wie wist! Jawaho... o, pardon!

Cururemanne zou 't weten! Bij god!

In de schaduw naast Matthias lag Thomas, de ander, die mulattenknaap. Hij snurkte z'n snurken, sliep een gat op dag. Dan ineens... op Matthias z'n schouders viel een lemmetjestak.

Hij keek, zag niemand. Hoorde hoe een vogel vloog, hem bovenshoofds, maar niet te zien vanwege het dak. Keek even later weer, ... tientallen meters, zestig, tachtig... ah! Daar zat Esthello onder 't lemmetjesgewas. Hij hing tegen die boom aan. Wenkte:

'Mjongen, kom hierzo, Matthia!' Zou híj daarnet...?, ach, flauwekul!

Matthias stond op want hij zag dat die Esthello hem bleef wenken: kom hier mjongen, zit hier op je bil!

Dan stond hij op. Vouwde zijn Arrowakse bijbelfragment mooi in elkaar en nam zijn voet en ging en liep over het zand. Bij die Esthello aangekomen ging hij zwijgend zitten, nam weer zijn benen, vouwde ze over elkaar. De gehoorzame levensleerling.

Esthello had hem ooit volgens de stamriten geholpen om man te worden, 'Kijk,' had hij gezegd, 'als je een meisje was en vrouw werd, had ik een ouwe *nette* moeten laten komen vliegen naar hier. Om je een snee te geven daar!' Hij doelde op de besnijdenis der vrouwen, met hun klitoris. En hij had hem volgens Afrikaanse stamrite de mannenrijping toegedragen. De proef, die bestond uit een levensgevaarlijk gevecht met een slang. Matthias had gewonnen, op het nauwste nipper-eindje. Dat was twee jaar geleden en drie maanden uit een droog seizoen. Matthias was verder gegroeid, nu opgeschoten, helemaal volwassen thans.

'Hou geduld, mi boi! Ik vlieg gedurig om een vrouw fo je te vinden.' Zo had Esthello hem getroost. Vooral wanneer hij hem tussen de struikgewassen achter de keuken het een en ander in een zelfonderonsje zag klaarmaken.

De blanke dominees hielden hun bruidsdochter angstvallig in het witst gezelschap. En de indianen wreven hunne dochters in met kusuwe-wijn en sap uit het schraapsel van gevilde apenbast om ze in drift te temmen tot ze trouwden. Ook daar innigste ouwevrouwenbewaking der aardse schoonheden. Maar wacht!

'Kijk mjongen...,' had Esthello uitgelegd, 'jijzelf kan nie vliegen nog. Want je bent geen lid van wat geheim is.' Dan had zijn mond gezwegen en zijn oog geglommen om begrip. Er was een geheim genootschap volgens Afrikaanse zeden. Verbreid over de Nieuwe Wereld van de slaven, dat ook wel. Maar via wassingen en prepareren, zevenmaal zeven dagen lang, wel zeven jaren op gods aarde, had je te gaan, met allerlei beproevin-

gen en onder hand der medicijnmannen en met de kruiden en met zang... hay-o, pikini, hay-ooo...!

Zo ongeveer, zo ongeveer, werd men lid van het Genootschap der Sunsundamba.

Maar zelfs de naam ervan had Esthello niet gezegd, laat staan verzwegen in een aanduiding.

‘Mjongen...’ zei Esthello, rustig, tam. ‘Ik ben weer naar Brazil geweest, diep in de nacht. Ik heb gevlogen, gevlogen? Gevlogen en gevlogen, vliegensvlug en vliegenierend! Ayi! Dan ben ik op een kust geland, daarzo, voorbij die haven van Bahia! Ah! Als je zág! Die dag hadden de zeeschepen een slag gehad tussen de Blankelanders uit de Noordzee en de Portugese Watervaarders! Gróte zeeslag zo, om die kolonie! Maar ook aan land hebben ze góed gevochten. Hoe dat is gegaan, ga ik je anders zeggen, andere keer.

Maar ah! Omdat die Portugezen dit keer wonnen, hebben ze één groot feest gegeven. Dat was ook op een Maria-dag. Grote processie uit de afgodische kristenkapelle! Eén grote menigte op voeten, dragen een beeld op een soort loopaltaar, op schouders ook.

Een stenen vrouw in het blauw. Een mooie vrouw fo je. Maar ik heb 't met een fluistermond gevraagd (want ze is wonder, ze leeft echt!)... ze wil geen neger. Ze zegt ze is maagd, maar ze heeft een staf met een man d'raan. En een beebie. Dus ik heb haar met rust gelaten. Eigenlijk ben ik blij fo je, want je moet een zwarte vrouw hebben. Een sunsundambamama!’

Matthias begon te waterlullen. Stel je voor! Wat voor een negerin zou dat niet zijn! Net zo mooi als Johanna? Of geweldiger? Knapper en peperheter dan Rode Bloem die nu met koortsen wegziekte? De meest krashete, seksdadige negerin zeker! Aay-sunsundabwa! Olala!

‘Ik heb gezien, hoe tijdens godsdienst, een processie... honderden en honderden... ze zingen, ze lopen, ze zingen, ze branden kaars... bloemen en bloemen... bandeirolas... grinaldas... sombreros... sjerpen, vlaggen... alles, levendig en prachtig. De Portugese glorie met de tint der heiligenverering op dit Zuidamerikaanse vasteland!

Dan kijk... een heleboel van slaven, negers, indianen ook. Ze lopen mee. Die negers met hun danslichaam. Ze zingen kristenliederen... maar dan ineens zo, M'Matthia...

...de negers breken uit in voodudans! Dansen de Igreja dos Católicos binnen. Konsternatie! Ze zeggen dat het kruisbeeld heeft gebloed van schrik. Ik weet het niet! Maar weet jij, mjongen, dat Don Pedro die sla-

ven heeft laten zwepen? Bij dat stieregevecht die vooravond, heeft hij ze als stier gebruikt... hij heeft ze, minstens twee dozijn, dood laten steken! Door mannen op paarden, cavaleiros. En met de lans de stiereknapen. En rode doeken, spottend om hun afgoderij... ayayay... caramba! Mãe de todos os santos! Hij heeft ze afgemaakt in naam der kristenheid, M'Matthia! Zo dus zie je dat ware gezicht van kristenheid. Van kristenheid! Mbijbel, dat is pas fo mij afgoderij!'

Dan zweeg hij. Plooien aan zijn mond. Hij streek over zijn afgesneden oor en luisterde. Luisterde zichtbaar. Trok zijn strohoed recht. Mompelde een ding. 'Ik geloof, ik hóór...' Weer luisterde hij. Maar Matthias hoorde slechts de vogels, kraaien en krikkibie's. En wéér de indianen die de rode draad hervatten van het naaien.

'Mjongen, léés je les, léér je leven! Ik heb je gezegd: ga om met ze! Want broeder hier, Hernhutter, doet geen kwaad je zíet! Maar als je denkt: dit is *het* kristenleven... vergeet deze pest van de koloniën die onze landen rondom zijn! Ze kwellen en ze knijpen mensen totdat ze geen bloed noch adem hebben! Nanabru-Nanabro, mjongen!!'

Dan stopte hij. Trok dat ene been zonder achillespees (wat ooit was doorgesneden door zijn meester) recht. Stond ineens kaarsrecht. Er leek een gevederd oor te groeien aan de zijkant van zijn hoofd, een uilekleur... kijk... ogen... grote glansrode, felgele rondingen... hij wordt het wezen van nacht en ontij, de vliegensvlugge vleugelsnelle wieken slaan alreeds... onder Matthias' oog verandert hij...

'Matthia!!! Krrrèèè! Vlucht! Vlucht! Díe kant op! Krrrèèè!!' En weg was hij!

Matthias sprong, rende, rende naar Thomas die in het toeval van de aangewezen richting lag te slapen, rukte hem en trok hem mee.

Slechts enkele sekonden nadat hij verdween... verschenen van minstens drie kanten blanke soldaten met een mes als bajonet. Ze kwamen wéér de indianen halen.

De overval, grote beroving. De kristenen! Heil als geloof! Zie hoe ze iedereen mishandelden. En alle kristenen, de indianen, 'omgedoopt', werden aan boord gezet. Een nieuwe lichting bokken, indiaanse slaven, was geschapen! De kristenheid leefde van roof.

Toen de soldaten weg waren, zowat eeniedere indiaan mishandelend, de Hernhutters heel huilend, kwam Matthias weer terug. Met kloppend hart in 't struikgewas verdwenen. Naast hem de beverige Thomas, zowat ongelovig, niet echt wakker, nog steeds. Ondanks 't huilen, ondanks 't smeken. Dit kón toch niet: blank en barbaars?

Maar 't was gebeurd, ondanks het feit dat indianen kristenrechten klaimden. Ze werden zelfs uitgelachen. Kristenrechten!

Dat waren blankenrechten, man! En dát nieteens! Want op het nippertje waren de dominees niet meegenomen, meegesleurd. Hun tol was wel betaald: hun vrouwen in de wildernis gesleurd. Vlakbij waar die Matthias was verscholen, had een ruwe bonk Johanna op de grond genomen. Ze had geklaagd, gekermd en gesparteld. Maar hij had haar... ach! Niemand kon geen vinger uitsteken. Of anders was je doder dan de doden, om 't plaatselijk uit te drukken.

Zowel Matthias als die Thomas bogen 't hoofd in de schoot bij 't zien van zoveel kwade heftigheid.

Vrouw Zander werd genomen, op een tafel. Door een dronken soldaat die eerst een hete kop met wilde koffie wierp over haar navel met de mededeling, dat hij haar van onderen doopte! Dus werd de nieuwgeborelinge op het tafelblad *her*doopt, van buiten en van binnen met een spuitbad.

Schuhman, hij kreeg bij zijn protest (mouwen opstropen, willen vechten) één slag met een kolf van 'n snaphaan tegen zijn prekende kaken aan. En Güttner een trap tegen zijn ‘Ghomorriaanse anus’, zoals de soldaat het ruwelijk uitdrukte.

Van meneer Zander kwam 't bekend dat een soldatentroep hem de in hun ogen te mooie kleren plukte. Met rheumatiek en zijn gezwollen zieke bal die met een bajonet werd doorgeprikt, werd hij de barre biesjes ingedouwd. Met een vlijmscherp salvo uit de geweren. O had hij maar een magisch kontje dat de kogels op kon vangen, gelijk Kapten Kodyo!

Maar het meeste leed de indiaan. Hij werd ruw bij het haar gegrepen, moest de kassavewortels en de mais de grond uitgraven en ook plukken, verzamelen, knielen, zwoegen, bukken voor zweepslagen, trappen tegen kont en scheen. Hij moest de manden sjouwen. Zijn hut werd omlaag gehaald, verbrand. Het dorre dorpskraaltje ging in vlammen op, hangmatten, alles.

Wilden de dominees geen wapens dragen? Dan waren zij dus vogelvrij! Het fort eiste bewapening tegen die hoogst barbaarse slaven! Opstandig tuig! Ze werden neergeschoten, neergekafferd! Nu vond men pijlen, bogen, axen en een enkel zwaar verroeste snaphaan onder het rode dak der wilde indiaan. Wapenbezit op de Pilgerhuth bewezen dus. Vandaar dat zíj, indianen, als afkoop golden van de wetsovertreding door de dominees begaan. Het was tenslotte hún goedje.

Zo werd de roodhuid, Arrowak en kristen bovendien, versleept, zij het

staande op eigen benen. Maar niet voordat in de korjalen de hele visvijver was ingeladen, en hún gedroogde barbekotte vissen ook, de hele troep. Dan werden zij de bossen in gesleept, de enkelen die veels te ziek waren of ouder dan het oog verdragen kon, ze werden neergesnaphaand. De rest mocht thans als slaaf gaan leven: pure winst om te worden door verkocht aan het Fort, de Brandwacht, op plantages, als een slaaf, een bok. En wie niet in de boten kon, teveel, die werd verdronken in de kreek. De vrouwen eerst natuurlijk ook verkracht.

Arme Rode Bloem! Als in een wonder werd haar het bestaan gered. Want toen de aanval kwam der hallucinaties (o, zij droomde, zág, visioende, dat zij zoals in 't indiaanse gebruik, levend begraven werd), zij ging de velden in. Het zieke, allerziekste ijlen. De steen viel van haar borst. Pícci, de bogayé, liep achter haar en 't schaamlap aan.

Hij had zijn zin gekregen, loon naar werk: kijk, ze kon al lopen! Haar twee handen vooruit gestoken... ook al leed ze koorts... ze ijlde... ijlde... liep de bossen in en - pam! Ze viel tussen de struiken. Dat was net het moment waarop de eerste schoten klonken en de eerste gil. En Pícci vluchtte! Vluchtte!

Vrouw Zander was het eerste wezen dat toen gilde, met grote ongelofelijke ogen, naar de overvallers starend... en gillend!, gillend!, gílde! Er was geen enkele kultuur die haar de gil beschrijven kon.

Later zo, vlak na afloop, toen de indianen meegesleurd waren, vele doodgeschoten (wie geen vrijheid in de forten wilde, of plantagewerk in de vorm van zwoegersgeneugten, slavernij), ging hij, Matthias naar Johanna. Om haar te troosten, haar te helpen. Hij liep naar haar toe, vatte haar bij de hand...

Met botte woorden werd hij weggejaagd. Of hij niet wist dat er met haar iets ergs was gebeurd? Wát, dat hoefde hij niet te weten! Maar hij en de hele barbaarsheid werden vervloekt! O wat een treurnis in een land dat van barbaarsheden verging!

Hij trok zich teleurgesteld terug. Vervloekte z'n zwarte gezicht dat hij (doorwerking van Esthello's woorden over wat de kristenen deden) zich in hún kamp geworpen had. Hij mocht toch al niet in de buurt van deze madam komen.

Maar het was eenvoud van de geest die hem tot haar bracht, eenvoud, simpele eenvoud, misschien een beetje menselijke liefde zelfs. Kijk hoe haar jurk was gescheurd, haar bloesje openhangend. Haar grote klokkerok met dure kanten, een zondagsjurk, een geparfumeerde handschoen... alles lag zo bezoedeld! Alles hing! Tot aan haar borsten -

nee!, hij zag ze net niet, toen hij argeloos de schaduwbinnenkant van het appartement der kristenen binnen ging loeren. Daar, waar hij kwam, louter uit schoonmaak, wassen, schrobben...

Toen klonk achter hem de scheurende kreet: ‘Wegwezen! Verdomde boswezen!’

Wéér een barbaar! Het was die moeder van Johanna. Haar was geen háár gekrenkt omdat ze lelijk was! Als de nacht der vleermuizen-demonen, zo lelijk!

Dan was hij naar de plaats van het onheil terug gegaan. Had zich ineens Pícci herinnerd, met die z'n ratel, lopend achter Rode Bloem aan. Waar was ze? Waar? De enkele indiaanse? Waar was Pícci zelf gebleven ook? Hij keek... zag met de ogen van het geschoolde bosdier dat Pícci de bossen in verdwenen was... gevlucht! Ontvlucht! Maar hoe hij zich omdraaide hoorde hij het kermen. Ay! Rode Bloem! Kijk hoe ze lag! Achter een hanglamp-plant, ooit voor de sier.

Hij ging naar haar, draaide haar 't hoofd... ze was niet dood, gelukkig. Haar huis verbrand, hij droeg haar naar het boothuis. Daar legde hij haar op de bank waar o zo vaak Esthello zat. Maakte haar gezicht nat met water uit de kreek, een groot gevouwen tajerblad vol. Gaf haar te drinken, o, ze koortste nog! Deed het ooit van Dehne gekregen hemdje dat hij thans droeg uit, dekte haar toe. Toen sloeg ze, Rode Bloem, haar ogen op. Zag hem. Bekeek hem opverend met vreselijke schrik. En viel toen weer in dromen, vreselijk, verschrikkelijk!

Drie dagen later pas, toen werd ze wakker. Met okersoep en kleine napiwortels uit een houten bak, die hij te drinken gaf aan haar. Over zijn arm het wilde zwarte ravenhaar. De wilde kruidenlucht, de hele peperkrasse lichaamslucht... voor hij het in de gaten had gaf hij de Rode Bloem een zoen.

Het was op dat moment, dat onder het vers gevlochten dak der nieuwe hut, de wieken van een vogel wapperden. Krèkrè! Geen sunsundamba leek het, maar een gier. Zo eentje die de stankresten kwam vreten. De afgesneden vingers in het gras, van hem die uit de handen van een der soldaten het geweer greep en ook vuurde... op zichzelf, indiaan met moedigheden. De bijl die dwars door iemands schedel was gegaan, geworpen vanaf huis-op-palen hoogte. De pijl door 't hart, o, het gevecht, van moord en moord, van spattend stof, van uitgewurgd gras onder de mensenvoeten, worstelaren in hun aardse vechtpartij, één sprong! Alles, alles zo, wou deze tragiek vergeten.

Er waarde een geest van droefheid door het bos. Onder een dak landde

een vogel, snel, gezwind, uít met de vlucht! Een grote zwarte spin sloop onder dekking van een blad, pakte een vinger en verdween. Tarantula! Haha!

‘27’

‘Kijk,’ zei ze, ‘ik heb wat voor je meegebracht, Atti.’ Het was een sigarettendoosje met een heel speciale imprint. Uitstulpend, bóven het oppervlak, een verdiksel, een zegel van de WIC. Het was een rood zegel met een klein stuk lint in drie kleuren. Er was rood in het lak, een rond ding als een munt en de letters waren een grote W. Daarop, op beide benen van de W een letter I en een C.

De Westindische Compagnie herdacht! In het klein, op de achterkant van de goudkleurige doos een prachtig vergezicht waarop een wapen. ‘Je kijkt niet zo tevreden, Atti.’

Wat moest hij zeggen dan? Hij zag die eerst in glans en glimlach uitgedrukte emotie veranderen op haar gezicht tot een bezorgd turen. Het verrassingseffekt leek uit te zijn gebleven.

‘Vind je 'em niet mooi?’ Ze kwam een stukje dichter bij hem staan. Atti lag languit in een luie stoel. Hij had net zitten gapen, hand voor open mond en turen naar het behang van de muur waaraan een doek hing met een stukje houtsnijwerk. Een peddel van de bosnegers vol kleur aan de onderzijde in motieven, rood en blauw en zwart, ook wit, heel kunstig. Het platte stukje bovenblad was magistraal van insneden, de rondingen, iets van een mattenklopper (het vlechtsel daarvan), maar dan zeer origineel, met gaten, draaiingen en heel subtiele inkepingen. Het was uit zijn inboedel meegebracht.

‘Natuurlijk vind ik hem mooi. Dank je, Anna!’

Maar volgens haar had ze een fout gemaakt. Hoe precies kon ze zich niet voorstellen. Misschien moest ze 't maar laten, die hulp in 't werven van de dingen, boeken, nota's, alle mogelijke geschriften over tijden van de slavernijen. Het was verledentijd, gebeurd, voorbij. Ze verweet zichzelf (nu ging ze een raam staan opentrekken) dat ze hem teveel geholpen had, misschien onbewust een beetje geduwd. In de richting die hij zelf was op gegaan. Het koloniaal verleden was zo ongeveer een dood lichaam. Het

had iets van een corpus, lijk én begraven. Slechts met een foto van het graf beschouwbaar. En natuurlijk met de papieren werken die getuigden van het hart der overledene.

Hij had het toch ook zelf gezocht?, vond ze: de dingen die de zijne waren. Dat was redelijk, niet meer, niet minder. Zij was geen koloniaal. ‘Haha!’ Ze lachte bij dat idee alleen. En als blanke, vond ze, mocht je ook meer dan gewone belangstelling hebben voor een ander z'n doen, z'n laten, zijn verleden. In een onverhoedse bui van groot verstaan had ze geroepen, innerlijk: ‘Het is míjn verleden ook, nietwaar?’ (Dat was 't moment waarop hij op zijn beurt heel stiekum, bijna onbewust, zichzelf kastijdde om gekonstateerde vrouwenhaat, seksisme, verholen racisme, leugenachtige gemeenheid enzovoort, allemaal bedreven vanuit het gekonditioneerd zijn, óf vanuit z'n eigen historische verwondingen. Hoe zelfreinigend! Hoe niet bewust!)

Maar waarom ze dan uit zichzelf níet zo'n doos met zo'n imprint voor haar als ‘bakra’, echte blanke, kopen zou? Nou ja...

En ze had zich vergist. Met de emoties die dit alles voor hem meebracht. Maar ja..., dat was ook menselijk, of niet soms? (Anna ook al op de zelfbeschouwelijke toer. Zíjn magische projektie?)

‘Hm?’ dat raam zat vast. Ze trok. Hij kwam haar helpen. Duwde en trok met al zijn mankracht. Het schoot omhoog. Hij keerde zich om. Ging zitten weer zoals tevoren. Nu was zij het die 't raam een stukje naar beneden duwde.

Twee werelden onder één dak. Eén vuist, gebald uit twee verledens, dezelfde, met twee gezichten, letterlijk en figuurlijk tevens. Had hij van haar dan niet begrepen hoe zij als blanke alles tegemoet trad? Alles: de gehele gedokumenteerde konfrontatie met een stukje zwart verleden. De martelingen, wandaden en moorden van het blanke ras. De vernederingen en de sporen daarvan, dwars door het menselijk bestaan op deze wereld, de gevolgen, waarvan hij eentje was, slechts ééntje. Hij, Atti, vechtzaam in een stukje strijd om de verledens.

Ze vond dat hij al ver genoeg gegaan was. Buitendien vreesde ze (‘Kijk, ik weet niet waarom deze bloem niet overeind blijft staan.’) dat hij erdoor werd aangestoken. Nee, ze had geen wraak of zo bij hem verwacht. Ook niet ontdekt, of het moest heten dat hij deze verborg. Onder de dagelijkse glimlach. Onder het meest ontspannende gebaar.

Dat hij werd aangetast, vervreten en verwoekerd, diep van binnen! Dát vreesde zij! En buitendien...

‘Kijk hem. Hij is zo oud geworden. Zijn ogen... zijn haar... zijn neus en

z'n lippen. Ik word verschrikkelijk bang als ik dat zie. Als dat zo door gaat heb ik binnen vijf jaar een stokoude man. Hoe moet dat nou in godsnaam?'

Ze begon zonder dat ze dat wilde een vertrokken blik en natte ogen te krijgen.

'Mijn god man! Wat scheelt haar? Wat heb ik weer fout gedaan? Anna?!' Hij wenkte dat ze naderbij moest komen. Richtte zich op. Zakte dat glas waaruit hij drinken ging. Een duur glas met een dure merk appelsap.

Met een zucht kwam ze naderbij, heel ongemakkelijk. 'Ik weet het niet,' zei ze na lang stilzwijgen. Dat was ook nadat hij haar smalle hand had vastgepakt. Hij voelde het lak der nagelen. Dit was toch heel iets anders dan het lak der zegelen uit de vervlogen *niemandsjaren* zoals hij dat vond. Het kontinent der verloren helden bestond immers niet. Het was een schepping van de zenuwen. Het was gedacht als toevluchtsoord van hen, die met de dingen moesten leven die op ze afkwamen. Uít de verledens de verwoorde kracht tot het verlangen naar hen die voorbeeld moesten wezen. Van iets positiefs natuurlijk.

De inboorlingen hadden hun verzetshelden. Van heel vroeg, vroeger af, tot nu. Uit de Tweede Wereldoorlog buitendien. Hun hart steeg met ze, zelfs in de dagen van het licht, jaren nadat de donkerte voorbij was, de opgetrokken mist van 't lijden.

Maar hij, zijn volk van oorsprong, had ze ook. 'Chm! Onbekende indianen! Marrons!' Al waren ze beslist niet allemaal een grote held geweest... ach, vergeet! Het ging hem ook niet dáárom. Het ging, zo meende hij, om de vergetenen, de onbekenden. En uiteindelijk om een lange, lange keten waarvan hij ongeveer het einde was.

'Is het verwonderlijk dat de draad zijn spanning reageert, afreageert, verspreidt, over zichzelf, lang en dik, tot in de beide uiteinden?' Zo had Jakkopu wijselijk gesproken. Het was die koude zomernacht dat een mens met z'n eigen warmte het niet alleen kon hebben, zelfs niet aan met jas, zoals hij, Atti, 't nu voelde? Hij was geweest in goed en zwart gezelschap. Nou ja, goed!, ... redelijk dan. Dat was een poos terug voordat hij hier kwam wonen. Bij Anna, helemaal, bij haar.

'Ah, ik begrijp het niet!' verzuchtte ze nogeens. Keek naar het huis, de kamer met z'n inrichting, prima, met alles wat een mens - moderne mens - beliefde. Het materiële grootgemak, zeer aanwezig. Dan liet ze een zachte blik vallen op hem. Alweer: dat grijze haar. Wat was hij oud! In zo een korte tijd versleten! Was dat haar Atti wel? Was hij het echt? In de

donkerte, bij het schrale licht, het halflicht, de ingehouden duisternis, leek hij ineens een werkelijke oudgeest. Een woord dat ze gehoord had, een begrip der zwarte Afro-godsdienst: een soort krioro tata.

‘Je moet niet zo bedroefd zijn,’ smeekte hij met ingehouden stem, ‘ik ben nu verhuisd en ik ben bij je. Ook al zal ik dat huis niet opgeven, ik ben bij jóu. Dit is mijn tweede huis.’

Ze glimlachte, bemoedigd. Maar de steen op haar hart zakte geenszins naar diepe bodems die droefheid vergeten deden, diepe diepste gronden, waarin de stenen van het hart verzakken tot de ware fundamenten, die anderen, de levenden, de steun geven van vaste menselijke bodems.

Het verdriet was een groot brok oergesteente dat uitgeslingerd door vulkaanse driften, geworpen werd, de berg van het goddelijke af. Aan de voet waar de mens zijn woninkje had, stuitte het, rolde het, bleef het liggen. Het hete gesteente koelde af. Soms werd een huis verpletterd en verbrand. Een enkele keer werd een grote stroom afgesneden, kwam er een meer, dat groeide en groeide. Als het tot rust kwam waren er de wateren der vrede. Maar de steen zelfloste niet op. Zelfs na duizend jaar verkilde hij slechts. Het zou een eeuwigheid gaan duren voordat hij verpulverde. Atti zelf schrok van zijn uiting die hij uitgesproken had met de onbestembaarheid van het gevoel dat zich niet in het juiste woord laat vangen. Een steen, rollend, waarvan men slechts de stofwolk kan waarnemen, het gruis. Daarna... donderend geraas in een ravijn.

Er was een ander huis! Er was een ander huis. Dit hier, had hij gezegd, dit was zijn tweede. Wat was dan dat andere huis behalve dat ontruimde krot? Een andere ziel? Een andere geest? Andere Atti? Een stuk ander verleden dat men waar kon nemen? De andere nabijheid tot haar, Anna? In de diepste lagen van zijn bewustzijn was hij een ontdekkingsreiziger die hele bergen stenen omwoelde op zoek naar het onvindbare. Geen edele metalen, nee geen goudklompen. Maar de braakliggende bodems van het werkelijke weten, het denken, de ruimte die verscholen lag tussen de lagen van het oudoude bewustzijn. Dierlijke driften desnoods, die iets bepaalden van de geur van het oude hormoon dat de warmte het echte lichaam uit deed dragen. Zijn eigen Atti-warmte. Voor haar, Anna, voor haar.

Liefde was onbewust. Maar liefde had iets gruwelijks ondoorgrondelijks, tenzij je ooit te weten kwam wat het bepaalde. En Atti had 't oergevoel dat hij dat kon. Het dier in hem woelde met het instinkt, dat vertellen kon wáár de oorsprong lag van de oude bron die door een grote rotsklomp in één klap werd doodgeslagen. Dan hield de kleine stroom der

kleine beek op. En de grond verhardde tot hij brak. Het dier, het volgde de waterloop, de oude, waar het elke dag de wateren van dronk. Het dier, het naderde de steen, het groef en bleef graven. De vlakte, de steppe, verdrogend en verdorrend om hem heen. En het groef, was gravende, totdat de eerste bodems nattigheden toonden. Waarna het zich kon laven aan het vocht van de gegraven put, niet wetend dat het zo gegraven had dat de rots opnieuw kon rollen en het in één enkele verschuiving duizendvoudig kon verpletteren.

Ach no?, gedachten waren slechts klein en ver, diep in het hoofd, slechts oppervlakkig voor het hart. En nonsens! Nonsenserij!

Maar de grijze haren die hij had gekregen, grijzer dan de eerste steen die uit de oervulkaan gerold was met de kracht der scheppingsdonderen... uit de gesteenten kwam er as. Uit deze as verscheen de korst der aarde. En zij was vruchtbaar, o het meest vruchtbare! Maar hij, hij zou verloren zijn, meende hij, Atd, thans heel dichtbij Anna, strijkend haar over de haren. En de nabijheid van de warmte die hij uitstraalde gaf haar 't gevoel oerdier te zijn.

Toch was zij niet geheel gelukkig meer, en zeker niet op lange duur. Zijn snelle vergrijzing baarde haar zorgen. Naast natuurlijk het verloop van de gebeurtenissen in zijn oude woonbuurt aan de andere kant van de stad. Hij was eruit gemikt, eruit geknikkerd. Sommigen zeiden: eruit genikkerd. Maar hij was geen nikker, hoogstens neger, meende zij. En dat had ze, die opinie, zeker niet alleen uit liefdesdoeleinden. Veeleer was het een menselijke kwestie.

Ze had haar broer geschreven dat ze omgang had met ‘een zwarte Hollander’. Hij vond het goed voor haar en wenste haar geluk. Dat was tegelijk met zijn brief waarin hij schreef dat hij over een jaar terug kwam, of ze daaraan denken wou. Huis zoeken dus, voor allebei. Atti z'n woning was wel aangehouden (hij wóu hem eenvoudig niet kwijt) maar deze zou te klein zijn voor twee permanent. Bovendien... ze waren bang voor krakers. Aan de blanke buurjongen was getelefoneerd met de vraag of hij asjeblieft iets ouds, bank, stoel, van de straat desnoods, bloembak (later te betalen) in dat huis wou doen. Dan konden ze verweer hebben. Tegen mogelijke krakers.

Haar broer had het aldus gesanctioneerd, goed gevonden. Waar hij werkte nu waren de inlanders wel niet van superkwaliteit, zoals hij dat heel omslachtig uitdrukte, maar menselijk waren ze wel. En zo een neger in Holland zelf, met een Hollandse achtergrond, kon zeker geen al te grote problemen opleveren.

Bij het woord problemen werd natuurlijk zeer kultureel gedacht. Andere gewoontes, andere gebruiken. Het kwam hem niet aan 't hoofd te peinzen over precies zulke problemen tussen negers onderling, hoewel hij door ontwikkelingswerk toch wel met zijn neus er bovenop moest zitten. Dan kwamen de groeten er achteraan.

Dat jaar waarin hij weg zou blijven kon nog lang duren, zo gaf zij oordeel. Streek zich over het haar, dacht aan haar ouders. Wat zouden die zeggen ervan, indien ze te weten kwamen dat ze niet alleen met een neger omgang had, maar dat ze reeds samen woonden? O, er werden zulke verhalen verteld, ongelofelijk! Ze zouden hele grote lullen hebben en de wijven het ziekenhuis in neuken. Ze zouden ruw zijn in de omgang, gewelddadig. Ze hadden een gladde, harde huid en zware ballen. Keken alsof ze loerden. Maar dat alles was niets vergeleken met hun onbetrouwbaarheid. Dit laatste was de kapitale reden waarom een verhouding met ze nooit langdurig kon wezen. En sommige van ze, werd gefluisterd, ál te hardop herfluisterd, haatten heimelijk de blanken. ‘Vanwege dat koloniale en zo...’

En ze had bij Atti gezocht en gezocht... hele horden twijfels hadden haar zachte ziel bevolkt. De misten van onzekerheid leken opgeklaard toen hij tussen zijn ouderlijk huis en haar gekozen had. Ja, bewust gekózen. Nu kon ze echt gelukkig zijn met de weelde van het mannelijk lichaam tegen haar aan, zijn warme handen die 't gevoel gaven van oude wateren uit oude bronnen die stroomden over de weekheid van haar zachte poriën aan huid.

De hartstochtelijke kuspartijen, het rollen over het tapijt, de geweldige neukbeukdriften over de stoel, tegen de tafel, de muur, de bank en natuurlijk de teistering van het kraakzame bed dat immer lag te wachten op ontvangsten. En zijn warmte, zijn warmte. Met de handen over haar borsten slapend, zijn buikdruk tegen haar rug, haar billen, zijn moegestreden penis als een allesvertederend lichaamsdeel tussen haar ademende onderwezen, tussentijds. En het zachte, zachtaardige snurken als een intieme voortzetting van het gegrom onder het heftig paren.

Ze was bang geworden in de nacht, diep in de nacht. Wanneer het zaad uit haar lichaam langs haar schaamlippen begon uit te druipen, de overvloed aan hete vochten. Dan was haar schede koud, heel koud ineens. En ze had zin te huilen, huilen en te huilen. Niet uit geluk, maar om het ongeluk! En de kramp die de zoetheid der hoogtepunten stuwde door haar baarmoeder deed het weer krampen, ineens, ineens, dit keer de blijheid weggeslagen. Ze was bang geworden dat ze kanker had, baarmoe-

derkanker. Maar onbewust wíst ze: het ging om hem.

Hij die ze nu aankeek, z'n mond iets krom, z'n neus richting vloer, z'n ogen gesloten, de argeloze in de handen van het nachtelijk bestaan der onbegrepen duisternissen aan de mensenziel. Hoe niet hoe!, had ze hem lief, lief, lief als haar innigste emotie! Hij had haar hart gestolen, louter door zijn bestaan! En op dezelfde wijze als die waarop hij naar het putje in haar blanke navel had gestaard, bekeek ze hem, hij slapend zacht en zoemend van gesnurk, o hoe dodelijk argeloos, hoe onbestaand eigenlijk, louter door afwezigheid van zijn bewuste blikken die haar volgens haar doorgrondden.

Ze zag zijn hoofd, zijn armen waarvan hij op de ene rustte, bekeek tegen de achtergrond van het laken zijn borst, zijn kleine platte borsten, die inkeping daar in het midden waar het handvat zat van heel zijn borstkas, ribben, de buik nu uitstulpend en spanningsloos behalve lichtelijk op en neer gaand met het ritme van de ademhaling, zijn bovendijen, nu verstoken van de kracht die hem het leven in deed staan, de kracht der paringskunst tussen deze gevaarten in gedijend, wanneer hij op haar onderbuik indrukte, nogeens en nogeens. Ze voelde een beweging in haar schaamlippen.

En ze voelde het vocht in haar, stromend en ongebonden. Ze kreeg zin om hem te wekken, haar dunne handen raakten het puntje van zijn penis waar zijn ballen onder hingen, richting matras. Heel even raakte ze met een nagel de voorhuid aan, waar er een beetje vocht aan hing, de laatste liefdesdruppel.

Hij kreeg beweging, keerde zich om en trok de deken tot over zijn borst. ‘Anna...’ fluisterde hij alweer... ‘Anna!’

Dromen droomde hij zeker, alweer, over háár natuurlijk, deze blanke fee die hem nu overziende was. En ze keek en keek naar het eigene dat hij met heel zijn zelf uitstraalde.

Dan kwam de angst weer in haar kloppend hart. Niet om het grote kontrast dat haar arm vormde met de zijne, die hij om haar had geslagen. Niet om dat gedoe met die vroegere buurt. Nieteens om haar ouders, van wie haar vader haar ooit had gezegd: ‘Als je ooit met een neger hier over de vloer verschijnt maak ik je af!’

Nee, dat nieteens. Maar ze kon huilen. Huilen hoewel het niet helpen zou. De tranen, warmwarme tranen, kon ze lozen. Om Atti, háár Atti, een kwart eeuw oud slechts. Maar uitziend of hij minstens tien jaar ouder was, vijftien, twintig zelfs. De verschrikkelijke tand des tijds sloeg toe! Hoe of het kwam, dat kón ze niet begrijpen. Geen ziekte gekonstateerd,

en geen vergiftiging. Ze had hem gemaand heel kalmpjes te leven. Al bleef hij zeker niet elke avond thuis... ‘nee, nee, vergeet!’

Hij leefde eenvoudig niet zwaar genoeg om in een mum van tijd oud te gaan worden.

Met een verschrikkelijke wanhoop in haar ziel begon het tot haar door te dringen dat er iets was. Wat, dat wist ze niet. Het was, nogmaals geen ziekte, geen kanker geen... ja, wàt? Maar zijn huid... die plooien... die verzakkingen... dat alreeds grijze haar dat begon uit te vallen ook.

‘Mijn god!,’ dacht ze, ‘hij heeft misschien de negerziekte. Iets van voodu, iets van geheime zwarte krachten der magieën.’ De verschrikkelijke onderhuidse teisteringen sloegen toe. Een vuur verteerde hem zichtbaar. Het leven in hem stierf versneld. O, de moord van de eeuwige wijsheid!

Atti had haar naar zijn ouders, thuis, gebracht. Zijn vader kende ze al, dat wist hij niet. Hij had over de man verteld en met een smoes was ze eens bij hem verschenen, zomaar, op zijn school. Had hem langdurig bekeken zonder dat hij 't zag, waarbij zijn overeenkomsten met Atti direkt opvielen.

Ze had een babbeltje met hem gemaakt. Over een vriendin, een jongere, die op school wou komen. Hij had gereageerd alsof hij te maken had met van die jonge meiden die een vaderfiguur zochten, zoniet voor de liefde dan toch om een soort vertrouwensband, intiem, te scheppen.

Hij had haar korrekt behandeld, lachte ze achteraf. Over de rest van Atti's familie was ze uiteraard op de hoogte, zij het heel summier. Hij had verteld, over zijn zusters, Mildred en Nadia, over zijn twee broers waaronder de naam Klaas, Baasje Klaasje.

Toch was hij bepaald niet uitvoerig geweest en zelfs nu hij bij haar was ingetrokken vond ze hem ergens zwijgzaam. Maar dat weet ze meer aan zijn zorgen. Hij moest wel heel bedroefd zijn. Eigenlijk was het absurd, genadeloos, demonisch! Een man die op z'n vijfentwintigste al oud uitziet, oud als de ouderdom zelve! En geen arts kon het stoppen, geen arts! Er viel niet aan wat zij noemde ‘de ziekte’ te ontsnappen, met geen mogelijkheid, geen ene enkele keer! Alsof hij viel!, viel, in diepe diepe duisternis! In de oude stoffige dagen van weleer, in de antiekheid van het brossige bestaan dat eeuwen en eeuwen geleden vers was, vers als de rotsen van het nieuw geworden vasteland, een kontinent!

Hoe kon ze hem terughalen? Hem een verjongingskuur doen ondergaan?

Met liefde! Niets anders dan liefde!, oordeelde ze. En ze was in haar opstandige gemoed bereid de strijd om de liefde aan te gaan, tot in zijn bitterste uiteinden! Ze zou de laatste ademtrek voor hem verzuchten, hem met de dood op de lippen desnoods het hart met zijn slagen schenken, hoe rauw en hoe bloederig ook! Ze zou een offer zijn, het offerdier dat verscheurd werd, verscheurd als een lam onder de leeuwen, dat de aftocht dekt van de belaagde herder in doodsnood. En ze zag een grote rode mantel wapperen, weg!, een veldheer zag ze, ontsnappen, weg!, twee benen zag ze, en de schaduw van een weggelopen slaaf... die werd getroffen, die viel en viel en hoorde ze de kreet van vogelen de lucht verscheuren, vallen, een regen van vogels over haar heen. Zij werd bedolven... bedolven onder de grote vederen van de gevleugelden die haar oppakten, haar slanke lijf ontzield, met grote slagen het geruis haar meedragend, hoog, hoger, naar de hoogten van de oorden boven de zeeën. Een Yemayá!

Het was toen dat ze uit de slaap viel, en op hem. Ze had te lang gekeken, vond ze, nu nog steunend op haar ene arm. Nu zou ze gaan, onder de dekens, zich goed bedekken, hem ook, en slapen, slapen... o dat zij samen nooitmeer wakker werden, o...

‘O wat schitterend!’ Had Atti's moeder, mevrouw Tilly Tuurhart, uitgeroepen. ‘O wat ben ik blij!’ Ondanks de toch bemerkbare schroom had ze in de gebruikelijke omhelzing de gastvrijheid van haar warme ziel aan Anna geschonken. Atti z'n vader had haar eveneens ontvangen. Hij deed beschaafd, een beetje koel, en nuchter. Maar hij was blij, blij! Atti was met haar thuis gekomen.

‘Pa... Ma..., dit is Anna.’ Niks bijzonders. Hoewel, ze waren blij dat hij geen negermeisje had genomen, wat later bleek. Trouwens, zorg genoeg al met zelfs hun Klaasje die om zijn nieuwe vriendin geroepen had: ‘Ik wil geen patat!’ En ze hadden hem thuis beschuldigd van pure diskriminatie. Al die opvoeding voor niets en niemendal. Vergooide jaren! Mildred had ook zo'n negervent gehad... (‘Dag, dit is Mildred. Haar vriend voltooit zijn studie in het buitenland. Zij logeert thuis.’) ... dan een lelijke arabier, nee, niet om zijn afkomen, maar gewoon iemand met 't verfomfaaide gezicht van eentje die in de olie was uitgegleden en plons!, de dode zee was ingevallen... precies op één brok zout. Nee, niet diskriminerend bedoeld, maar eh, ... ze waren van hem af. Ze had het een jaartje geprobeerd met een achterbakse Curaçaoënaar. Moeilijke vent. Achteraf eerlijk, maar tóch achterbaks ogend. Nee, kijk, het was beslist geen vooroordeel. Maar als ouder moest je uitkijken wie je toeliet, op je dochters af.

Dat lag gewoon aan de doodnormale verantwoordelijkheid die je had als opvoedster (‘nietwaar Emile?’).

Nu had ze verkering met een blonde Nederlander. Een echte blankbronstige inboorling. Hij was met behulp van het NCO ('n in een der zijpoten van het Instituut Royale gevestigde instelling) een skriptie aan het schrijven in den vreemde. Onderzoek heette dat. Voor antropoloog. Veldwerk en wat dies meer zij. (‘Prettige vent. Ziet er goed uit. Uitstekend van karakter. Heeft iets van een Fries.’)

Nadia was onder bewaking. Om niet verkeerd te doen. Nee, gewoon een paar jaar te jong. (‘Kijk, we zijn anders opgevoed. Als je te vroeg begint met pillen en verhoudingen, zal je op het laatst alleen maar echtscheidingen en ongewenste kinderen overhouden. En vertel me nou 'ns eerlijk: hoevelen lopen er niet rond? Nee, ik bedoel: jónge! Nog voor hun vijfentwintigste een tweede huwelijk achter de rug. Daarna komt uiteraard de onvermijdelijke aftakeling. Natuurlijk! Zo is 't toch?’)

Aay Klaasje! Ondanks alle opvoeding, alle beschaving... tóch achter negerinnen aan! Nou ja, Amboneesjes... Indo's... Turkinnen... weet ik veel! Het gaat om het principe weetje!: wijs niemand af en dus vooral geen blanke! (‘Tenslotte krijgen wij in deze maatschappij van ze te vreten, nietwaar? En per slot van rekening: wat kun je in godsnaam tegen dit deel der mensheid hebben? Tegen een stukje mensheid, überhaupt? Hm?’)

Atti z'n vader had hem weggeroepen. Dat was al na de maaltijd, o, dat heerlijk Franse eten. Hoe uitgebreid was 't niet geweest! Hmmm vurrukkuluk!

‘Zeg jongen. Ik feliciteer je. Met haar natuurlijk. Prima wijf zo te zien.’ (Een schouderklopje.) ‘Je bent wel serieus hè? Ik mag aannemen dat eh..., ja... dat zíj het wel voor je is? Hm? Misschien kunnen we wel binnenkort zaken doen.’

Het ging natuurlijk over verloving... aanstaand huwelijk. En Anna had zich van haar beste zijde laten zien. Al had ze - teruggetrokken en onder dekking van het oranjeachtige der badkamer, de tegel, de wasbak - staande voor het toilet bijna willen overgeven. Om hun nauwelijks verholen aanbidding voor haar als aanstaande blanke schoondochter. Wat 'n katerbezorgende ervaring! Om hun eigen gedemonstreerde vorm van zwartbekakte bestaan. Buh!

Want in haar hart was ze ontzet. Had natuurlijk een gewoon gezin verwacht, kom kom! Zij waren niet de enige zwartjes die zij kende. En zeker niet de enige minderheidsmensen met wie zij ooit kontakt had gehad. Maar, dit had ze niet zo verwacht. Ze trachtte het allemaal van zich af te

zetten. De flat, ach ja... als ze het maakten, maatschappelijk, dan was die ook gewoon. Die Spaanse bediende waarover was gesproken was wel heel wat. Maar ja, een mens kon wat geld hebben. Behalve wat het leraarschap opbracht konden er van andere zijde ook heel andere inkomsten zijn. Hoeveel mensen uit De West hadden niet een lapje grond of een huis dat ze verhuurden? En Atti kon ook rijke voorouders hebben gehad die inmiddels waren verpauperd maar niet zodanig dat ze zich het een en ander niet konden permitteren.

Hier betrapte ze zich op (tijdens haar gladstrijkende gedachten) wat ze op dat moment meende: een denkfout. Negers waren toch meestal arm van afkomen? Van slavernij werd je niet rijk. Hoogstens, had ze gehoord, dienden mensen een afgod. Een kikker. Of een dagwe-slang, ze had het ook gelezen. Het leek een algemeen niet-westers gebruik om via alle mogelijke middelen (ook deze) aan geld te komen. En vooruit!

Had Atti nou wel of niet gezegd dat zijn grootmoeder iets kreeg, een inkomen, uit een of andere stille plantage? Ze lachte onder het knikkebollen. Stille plantage! Eerder een verstild oord leek het. Zelfs blanken die daar ooit geweest waren, missionarissen, slavendrijvers, opzichters, zouden er nietmeer wonen. Het geheel zou overwoekerd zijn.

Of minstens heroverd door moderne arbeiders die met machineparken het bewerkten tot een bloeizaam grootbedrijf.

Maar ook dat klopte niet, dat voelde zij. Restte de fantasie van een stuk land, wild, met lianen, groen en nogmaals wild met dieren, nee geen tijgers, wel apen, papegaaien, een enkele krassende uil - uhu! - om de veldmuizen. En vriendelijke vlinders fladderend bij duizenden om de ongereptheid der naturen. O de natuur die in zovelen van hen leefde, precies, precies zo, blank van leven, gans ongerept.

Ineens schrok ze op. O helderheid! O de natuur in Atti die vergaande was! Maar telaat, haar ogen vielen weer eens toe. Ze voelde zich moe. Bevredigd, levensvol maar moe. Een vrouw in het wezen van de nacht. Hoor haar inslapend, vallend, zacht, geen tijd om toe te dekken en geen kracht. Aaahhh, en er was gegeven!

Op de ochtend daarna belde Atti's vader. Of hij zijn spullen wel kwam halen. Snel ja, nee, er was geen haast. Maar toch. Ze moesten uit die grote kamer. Teveel ruimte in beslag nemend. Ja, hij had zelf een klacht ingediend, tegen dat tuig en die meneer Wever. Of Atti niet wist dat er tegen hèm een klacht was ingediend. Ja, door diezelfde, die boven de bloemenzaak huizende heer. Nou? Proces? Dat was niet zeker. In elk geval: proberen het recht z'n beloop te geven. Of er geen getuigen waren? Nee, ... ja

misschien. Moest eerst worden gevraagd, nee, niet persoonlijk meer. Gewoon telefonisch. Hij kon zich toch niet laten zien meer in de buurt? Stel je voor! Voorlopig niet nee. Ander huis vragen? Ja, nou, bekijken! Het zou allemaal toch niet zo'n vaart lopen. Daaag...!

Dat was op het moment dat Atti zich herinnerde dat hij met spoed moest laten weten waar de post terecht moest komen. Stel je voor dat onder zijn verantwoording iets van Abdullah zou verloren gaan! Hij kón 't niet hebben, want zo was hij nu eenmaal.

Hij kon sowieso niet tegen dat idee te zijn verdreven, weggejaagd door de inboorlingen. Zijn eerste grote ontsnapping. Eigenlijk zijn tweede. Hij herinnerde zich dat geval bij die Marokkanen, heel en heel duidelijk. Nouri Ibraïm. Fawzi, z'n moeder Aïsha en die tante Gush. Dat hele gedoe met de TREFU-boys! Arm gebroken, ook dat was een kwestie al. Zelf had hij niets, behalve schrik.

Maar de tweede keer (zíjn eerste grote geval) had de wereld der omgeving zich op hem gewroken, hij Atti Tuurhart. Onterecht, vond hij. En zoals het er naar uitzag had hij deze keer bijna het leven verloren! Ontsnapt, haha! Stel je voor dat ze hem, buiten de klap en dat gescheurde jasje, echt te pakken hadden gekregen!

Toch was er iets anders wat hem dwarste nu. (‘Hé, je bent laat hè?’) Zijn vader had de zaakjes wel mooi aangepakt. Maar die ouwe lui moest niet verder gaan dan wat handen uit de mouwen steken. Nu eiste hij dat ze zich snel verloofden, trouwen, omdat naar zijn mening het zondig was om zo te leven. Nee, niet echt zonde met een grote zet. Maar... ze waren het niet gewend hè, niet dat jongelui echt hun gang gingen. Het moest allemaal zo officieel. En dat niet alleen. Het leek alsof zijn pa zich echt verheugde op een blanke schoondochter. Hij was al natuurlijk weleens meer met iemand thuis geweest, zowel blanke als zwarte vrienden, vriendinnen. Maar met name bij die laatsten keken ze toch, haast onmerkbaar, behalve naar gepaste netheden, naar... ach! Misschien was het wel gewoon een idee. Hij hóefde niet blank te trouwen. Hij hoefde sowieso geen trouwtoestanden, vond hij. Maar er bleef een ding over: al dat gepress van zijn vader. Misschien bezorgdheid. Misschien verdriet. Misschien ook willekeur, machthebberij. Hij gaf tenslotte ook wat centjes, al wilde Atti deze niet. Híj ging over de rekening van Oum'ma Titi, arme kindse Titi!

(‘Hé, ga je weg? Zoen! Hmmm! Tot vanavond.’)

Nu was hij alleen thuis. De deur sloeg dicht. Over de straten raasden wagens. Een vliegtuig aan gods hemel vloog voorbij. In zijn bewustzijn

vervlogen tijden en tijden. Chango, Yemayá, eeuwig verder in hun vlucht.

Aay, Jakkopu! Jakkopu was gesnapt. Half genezen het ziekenhuis uit gevlucht. Teruggehaald. Gevangen eigenlijk. Toen hij na twee weken het ziekenhuis uit werd ontslagen kon hij alleen weg, dankzij 't betalen van het geld dat net aankwam - zijn langverwachte cheque. Maar ze hadden hem over de grens gezet. Wegens valsheid in geschrifte, of zoiets. Zoiets. Atti was blij dat ze hem daar niet van beschuldigd hadden. Onder de douche vermande hij zich.

‘Niet te vroeg juichen. Ze werken traag soms, al die ambtenaren, maar wel efficiënt. Straks moet je nóg een keer verschijnen, ditmaal wegens valse naamswisseling of hoe dat heet.’

Ahhh, verkwikkend bad. Dan kijken of de zon al scheen. Dan naar de goeie gelden der weewee. Om op te strijken, onder andere voor de reis. Ze zou meegaan. Na lang aandringen eigenlijk. En op betaling door zijn vader. Want zij had ook de rooie centjes er niet voor. Maar pa had gezegd: ‘Dat kán je niet! Weggaan, en alleen?’

En het was waar. Onder haar dak gezeten had Atti geen andere keus. Al had hij het gevoel dat deze reis iets had van een vlucht. (‘Waarvoor eigenlijk? Deze maatschappij? Mijn ouders? Zij?’) Hij weigerde om te bekennen dat hij, heel in de diepe diepte tóch wegvluchtte. Allereerst vanwege het verleden zelf. Die stukgelezen woorden, het vergrijzende besef van de verschrikkingen uit het bestaan. (‘Kom, niet zo zwaarmoedig doen.’)

Maar de verborgen angst dat dit hem allemaal vermoordde! Misschien hielp de koelte en de rust! Misschien gaf die andere wereld overzee een halt aan deze oprukkende ziekte der ouderdomsverschijnselen die kwelden.

(‘Dokter Mandy, wat moet ik in godsnaam doen? Help me toch! Nee, niet wéér zo'n verschrikkelijk apparaat! Niet wéér bloed geven! Wéér ontlasting! Onderzoek? In Amerika? Nee, Doctor Daubtmann! Misschien dat míjn oorspronkelijke land mij kan genezen.’ *bam!*)

Dit laatste was toen hij zijn hoofd stootte tegen die tussenmuur. Het was ook wennen hier, verdomme!, ook al had hij het twintig keer gezien, dit huis, van buiten en van binnen.

Later, toen hij zich aankleedde, koffie ging zetten (nieuwe) en een broodje at, maakte hij een der grootste fouten uit zijn leven naar hij vond. Hij trok een stoel om met het grootste gemak de opgehaalde krant beneden, te gaan lezen. Elleboog op de tafel gezet. Het ene beentje gestrekt, koffie

geschonken. Dan zou hij net het broodje pakken, toen hij hoorde... krrrak! Het sigarettendoosje! Mijn hemel! Helemaal verfomfaaid! De WIC naar z'n mallemoer! Om te lachen eigenlijk, ware het niet dat zij hem te verwijten kreeg, iets: namelijk dat hij niet om het gekregen ding gaf. Een ongelukje? Kom! Ze had liever dat ‘koloniale’ kado teruggehad (zo zou ze kunnen denken, meende hij) dan dat hij het zodra ze de deur uit ging kapot maakte. Dat was pas koloniaal. En hoe! Een duur ding ook! Behalve dat! Een teken van verborgen haat zeker!, dat vernietigen. Maar tegen wie! O god dan toch, tegen wíe en wát! Ze zou weer eindeloos gaan twijfelen.

‘28’

Twee dunne, steppegras-sprietmagere Afrikaantjes stonden aan de oever van de Zambesi hun schier betekenisloze, maar o zo ritmisch-klankvolle lied te zingzangen:

Asembelele, èh-umu-èh! Asembelele, èh-umu-èh!...

Zo lichaamsdroog als ze waren, zagen ze precies uit als de kraanvogels die ze nadeden. Een antropoloog van het oude stempel, die tussen het omgemaaide gras met tropenhelm rondspiedend op zoek naar rimboesporen hen zou ontdekken, zou met hartvol antoesjasme hebben uitgeroepen: ‘Ziedaar! Een seance vol imitatie-magie! Sjoodesju!’

Maar, het was spel! Want met hun beide armen, die ranke botten aan het sprietenlijf, zwaaiden ze als vleugels. Hun hoofd ging bij de eerste ‘èh’ naar achter, dan bij de ‘umu’ stak het diep naar voren, terwijl het kompleterende ‘èh’ opnieuw ervoor zorgde dat het in de normale stand terecht kwam, precies in het vleugelbeweeg-ritme.

Asembelele, èh-umu-èh...! Asembelele, èh-umu-èh...!

O de dans van de kraanvogel, de trekkende over de landen! Er zou een nieuwe herfst zijn! Een nieuwe lente elders! De vogels hoog, hun vleugels gestrekt, precies zoals die dunne handjes met hun elegantste spitse uiteinden. De Vogel der Goden eeuwig onderweg. Om het seizoen, het seizoen! Het seizoen van den vreemde. Hoe eeuwig!

Met een schatergeluid beëindigden de twee hun spel van de getijden: èhèhèhèhèhèh...! 't Was leven in vogelvlucht!

Er was het begin van de reis. Een reis zoals zovele, over vele wegen. Het pakken van de koffers voor de vlucht. In het hart een stukje blijheid om wat komen zou over de bochten van de verste horizon. Deemoedigheid om het aanvaarden van de aftocht. Om de verloren ochtend een weemoedig voelen aan de slapen. En in de mond de smaak der zwijgzaamheid. Oum'ma Titi had geroepen toen zij hoorde dat hij ging, de weg vérwaarts, naar zijn geboorteoorden: ‘Míj god! Me jongen, ik ben blijt!’ Na twee keer hobbelen raasde zij: ‘Nee! Nono baya! Nee me tjint! Ga niet! Ga niet! In géén geval! Zet je voet niet waar je hart nie kan gedijen! Is geváárlijk daarzo! Ze hebben putten! Ze hebben paden waar je verdwalen gaat! Ze hebben bosdier die je gaat lopen verscheuren, tijgers, kaaimannen, aboma's die je met slangelijf gaan wurgen! Nono baya! Nee, ga niet! Is dóóds en dóóds gefaarlijk fo ontkomen mensen!’

Voor haar kinsende instinkten zag zij het dorp, de plantage van hun afkomst, helemaal terug: de wilde woestheid der naturen. Het onoverwinnelijke daarvan voorop gesteld. Hier werd nieteens geschreeuwd dat de natuur, de oerwoudgeest, oprukte. Hier zou een mens zich gaan terugtrekken, de vluchtterugkeer naar het wezenlijkst bestaansgevaar. Voor haar dan!

Heel een bestaan van kwade wil, het broeierige tropenoord van ziekten, koortsen, doodsgevaren, moest uit een wereld worden uitgerukt. Zoals de mens met de beschavingen zich de angel der wildernissen het hart uit haakte.

Er bleef altijd een litteken. Ooit wild, altijd wel ergens een barbaar. Zoiets als: ooit afgodendienaar, altijd wel een sprankje afgodsdriff in het gemoed. Om niet te spreken van de vervloekingskracht die ervan uitstraalde. De zogeheten natuurvolkeren, zij konden 't weten! De hand van de door hen geëerde en gediende afgoden zou hen blíjven treffen. Zoniet met natuurrampen, dan toch wel met het overwoekerende der verstedelijking. De beschavingsdoop zouden zij eerst, éérst moeten ondergaan. Waarna het kristendom met z'n verschoning, z'n rijkdommen, z'n openbarende welvaarten.

‘Het oerwoud neme je terug, me tjint! Als je nie maakt dat je rechtsomkeert weggaat van die dinges die 't heeft! Me hoofd hier op me lichaam wil nie staan begrijpen hoe je daar moet gaan! Je weet niet wat een mens als jij kan treffen!’

Er was gelachen, zij het met ontsteltenis, in het verborgene. Wáárom dat kabaal van Oum'ma Titi zo dan? Er hoefde niets gevreesd te worden. Zeker niet van de familie van haar kant. Als Atti op vakantie wilde gaan

moest híj het weten, ja toch?

Achter de muren van zijn hart dacht hij heel, heel stilletjes aan het feit dat Oum'ma Titi zo te horen helemaal niet kinsde. Ze leek gewoon van streek te zijn geraakt. Een oud mens, net een nest waaruit de vogels onverwachts met klapperwiek uitvliegen, zoiets, dacht hij. Betrapte zich erop dat zijn verbeelding alreeds de vormen aannam van die der natuurbewoners. Bosmensen, duidelijker. Zij, van wie het bestaan door de omgevingen der wouden onaantastbaar was gebleven. Dat niet alleen. Maar bepááld! Onontkoombaar.

De Westerling in hem dacht absoluut niet in die termen. Dacht hij. En hij voelde de wrijfkracht tussen enorme kontinenten, gehuld in het duister, in een laatste bestaanskontakt elkaar pogend te verpletteren... weg te drukken, de oceanen in: twee werelden uit één, gescheiden: die der beschaafde wereld, die der pure naturen: bos, bos, bos, en de mens in de wildernissen. Twee kontinenten uit één oermassa... gescheiden... en toch in hun wezen één blijvend.

Het kontinent der verloren helden, lag misschien toch niet zo ver, zo ver...

‘Mi jongen, ik ben blijt,’ zei ze tenslotte weer. ‘Ga baya, ga! Ga en tover de liefde daar fo iedereen en fo jezelf! Laat mensen weten dat je bent gebleven een kind van alle ware natuur. Ga baya, ga! En lééf met mieren, met spinnen, vogels! Laat je hand die warmte aanraken in die vleugels van die vlinders, in water, in die vruchten aan de bomen hangend, in die zandkorrels van de grond onder je voet waarmee je lopen gaat! Ga en breng de natuur je liefje mee! Laat bos zien wat je hebt veroverd: een ander mensekind met witte lichaam. Maar ga baya, ga!, en toon twee zielen die één geest zijn op deze aarde! Enhèn!’

Het waren de wijste woorden die ze ooit gekinsd had! Kijk hoe ze hobbelde, hobbeldebobbelde, alsof ze uit haar baan wou schieten, wèg van dat raam, voor eeuwig en vervlogen. Wederom de natuur der warme tropenluchten in... daar arriverend als een meteoor de bodem inslaan. Opgeslagen worden in de huid der warme aardvuren die dampten onder tropenzon. Een natuurmens, geen natuurverschijnsel zonder meer, zou worden opgeborgen, klein, verslagen door het leven in vergrijzing, maar ingehaald door hetgeen het ooit liet gaan...

‘Ach, nonsens! Waarom mag ik niet gaan van jullie? Het is toch een doodgewone vakantiereis? Of niet soms?’

Atti z'n vader had ook al versteld gestaan. Met goede hersen en met helderheden in de geest. ‘Kun je nou niet met haar naar Spanje? Als je geen

tijd hebt, kan ik ook wel voor je boeken. Ik ga vanmiddag toevallig...' 'Nee dank je!' had hij geroepen. Ook weer zo'n afraden, gesteund door Atti's moeder (een mens met een paar lelijk-venijnige trekjes): 'Ach man! Ga maar als je wilt. Maar ik zou het je afraden!'

En toen hij vroeg waarom, kwam haast in fluistering: 'Het gaat je niet aan waarom ik 't zeg! Maar bedenk dat je niets van het land kent. Je bent tenslotte van hier. Zuid-Frankrijk is toch ook prima? En zeker niet zo duur. Notabene, iemand in jouw positie moet'ns een keer op z'n centjes leren letten.'

Dat was 't enigste argument wat in de verre verte gold. De rest, vond hij, was gewoon afgunst. Om zijn plezier, zijn mooie tocht. Later dacht hij: bangmakerij. Ze waren een soort broze koek geworden. Iets wat je haalde uit een ijskast. Ondanks dat opbergen in kille sferen, tóch bedorven in zekere zin. Aangepast aan het klimaat der ijskast. Niet werkelijk vergaand, maar toch... muf en duf ruikend... het vertraagd vergaan, maar vergáán! Het aromatische der oorsprong uit hun gevoel vervlogen en verdwenen.

'Trouwens, papa, je bent er niet zo lang terug geweest! Vertel jij nou 'ns wat jíj ging doen!' Armen over z'n borst, Atti hij. Maar Emile was boos geworden. Een brutale jongen, deze Atti. Wat had hij nou te maken met zíjn doen en laten, hij, Emile?

'Is vrijpostigheid mankeert'em!' riep prompt Oum'ma Titi.

'Zo is dat!' riep Emile. Hij kreeg een safe! 'En opgeschoten nu. Neem maar wat dingen uit je huis mee naar die Anna van je. Ze kunnen hier niet altijd blijven.' Een tweede, permanente safe.

Maar hoe permanent was dít permanent? Nog geen volgeminute uur later sprak Atti's vader in vertrouwen, toen hij de lift in wilde gaan: 'Luister hier jongen. Het is niet dat ik als je ouder niet wil toestaan dat je naar je land gaat. Het is... tja, ... het is omdat het zo ver is. En gevaarlijk. Niet alleen kan je iets overkomen zonder dat iemand je kan helpen...!' Hij zweeg z'n taal. Veterde schoen.

'Kijk Atti, kijk. Ik zal het je uitleggen... ja, er komt niemand. Hou maar de deur open... ik moet je zeggen... áls je gaat, maak er dan iets plezierigs van. Hou je niet bezig met al die ouwelui. Mensen die daar maar raak praten. Je hebt een ouwe opa, iets bovenwaarts, land in, richting oorsprong van de rivier. Geen bijzondere man. Hij is je grootvader van vaderskant, mijn goeie ouwe man. Als je de kans zou krijgen om hem te groeten, doe het dan. Bedenk echter wel dat het een moeilijke - zeker in deze tijd van het jaar - tocht is en duur ook. Ach, ze weten ook van

prijzen daar. Het gaat niet zo persé om 't financiële.

Kijk, we hoeven niet emotioneel te doen. Mensen, ze leven. En ze sterven ook, uiteraard. Als je gekonfronteerd wordt met hem... ik bedoel, die armoede... dat leven daar... dat gedoe met vertellen over hoe 't vroeger allemaal wel niet geweest is... het gaat een mens niet aan om het te weten. Zeker jij niet, m'n jongen. Ga, en geniet! Er is zoveel te beleven dat je nauwelijks genoeg tijd zult hebben ervoor.'

Dan somde hij de vallen op, de bergen, stroomversnellingen. Allerhande toeristische attrakties. Toen van beneden de lift besteld werd en Atti per ongeluk (ongeluk?) zijn hand weghaalde van het knopje dat de deur deed openblijven... wuifde zijn vader nog. Maar hij, Emile, was geenszins opgeruimd.

Atti had goed goed begrepen dat hij hem liever weg wou hebben. Ver weg van het ooit door hem bewoonde huis aan de rivier. Waarom, dat wist hij niet. Met de dalende krachten der lift kwam hij beneden, in de wetenschap dat zijn vaders gedrag hem ontnuchterde. Hij voelde wat hij allang had begrepen. De verdrongen waarheid van verleden levens. Maar welke? En waarom? En hoe?

'Ik wil met je mee!' had Klaasje gerept. (Die onbewusteling!) 'Om te zien hoe of de zon daar ánders straalt. En om wat oerwoud heet van bos te kunnen onderscheiden.' 'Grrr!' had Atti reaksie daar staan geven, grommend als een tijger. De wildernis! O de woeste woeste wildernis! Er was een tijger uitgebroken in de wildernis die de tijger zelf heette te zijn. Het wilde in de woeste mens. De woesteling der wilde wezens. De wezens en het wezen der verwoestende verwildering, gekonfronteerd, gekonfrontéérd. En de rest in huis was geschrokken.

'Nu al?' Hij was er nog nieteens geweest. En dan die *bos*geluiden. Hoe zou hij er niet uit zien, meende Nadia, haar haren strijkend vol moderne charme. Als een afroneger! Als een behouden Afrikaan! Als een modern aangepaste woesteling, wat dies meer zij. Ach, niet zo erg hoor, dat niet. Maar het had iets vreeswekkends: dat verre. En dat anders zijn van al die mensen uit de verre landen, 't verre bos met wilde dieren waarmee zij één waren, één en dezelfde. De natuur kwam al genoeg in huis per satelliet, per hypermoderne chipsteevee. Dus niks vreemds, maar...

Weer draaide ze haar rug, haar mooie dikke billen en haar bloes die iets omhoog schoot met een paarswit randje, de duidelijke voering van de verstevigde bovenbroek waarin zij 't aanzien van de vrouw zelve vertegenwoordigde. Was dat jaar naar New York geweest.

'Enig!'

‘Ik heb het gevoel dat ik iets vergeten heb, thuis. Laten liggen.’ Atti zei zo. Dat was al toen ze in het vliegtuig zaten. Voor het opstijgen, vlak ervoor. Ze lachte. Wimpelde met een geruststellend gebaar zijn uitspraak af. Onmogelijk! Haar perfekte organisatietalent had ervoor gezorgd dat er niets mis ging, werkelijk niets naar ze meende.

Kon hij zoiets als ‘de ziel’ thuis laten liggen? Nee, hoe onwezenlijk! Nonsens buitendien, nonsenserij. Er wás niets te vergeten. Smokkel vroeg om heldendom. Angst vroeg om raad en moed. Niets daarvan leek hem te ontbreken.

Anna pakte zijn hand vast in de stoel. Glimlachte naar hem. Keek dan uit het raam. De geur van haar haar hing voor zijn gezicht. Heel even maar, want hij werd weggeblazen. Perslucht. En zuurstof buitendien voor vrije ademing, een zekere. De wil tot het overleven was overal aanwezig, en zeker hier in de vliegbuik van het toestel verzekerd in apparatuur. Ze zouden vliegen. Motor al gestart.

‘Vliegen,’ zei Atti zacht. Zijn lip bewoog nieteens. Vliegen zoals de oude negers, eens per mythe, nu per vliegmachien. Een mythe was levend geworden volgens hem. Er was daarmee meer dan zomaar het luchtruim door de mens veroverd. Er was een machien daarvoor gemaakt. Talloze proefvluchten met de probeersels. Talloze levens ook verloren. Maar de oude negeren, hoe vlogen zij wel niet? Met de geest? Het lichaam? Wapperend met handen als de vleugels? Of gewoon wandelend over de lagen lucht? Verschijnend en verdwijnend, onopgemerkt? Hoe precies?

Hij stelde zich voor dat het iets had van Jezus' hemelvaart. Gewoon de lucht in, met kledij en al, net een profeet. In een zee van licht. En goddelijk tevens. Machtig en mooi en onaantastbaar helemaal. De onvermijdelijke gang van ‘de zaak mens’.

‘Zoiets,’ mompelde hij, ‘zo ongeveer, zoiets.’

‘Kijk, palen als luciferssstokjes!’ riep Anna. En voor ze 't dachten was de startbaan reeds gehad. De luchten onder de draagvlakken weifelden met het aanvaarden der dingen die op ze afkwamen en rustten. De romp van het toestel, hij schudde en trok. De krachten vochten om het bestaan, het vergaan. Hoog de hemel, laag de aarde. En het niemandsland der tussen liggende gebieden, zoals het zweven en het vliegen, kende de val. De vrije val. De gedwongen val. Het nederstorten uit de vleugelen. Maar de mens die zijn mogelijkheden kende, droeg krachten aan die overwonnen. De natuur der zwaartekracht verslaan. Het ruim der wijde lucht ontgin-

nen in vérstrekkende vlucht.

Er zou een tussenlanding zijn. En een hernieuwd opstijgen in een tweede sfeer. Enkele uren ver van huis, een andere temperatuur, een andere lucht. Net even andere krachten. Maar dezelfde mens dezelfde krachten overwinnend.

Hoe dichtbij was de mythe niet! Het leek een toestel dat zelf in de werkelijkheid kwam aangevlogen, vervuld van goden op hun reis. Nonsenserij! ‘Zoiets,’ meende Atti, ‘zoiets.’

Waarop Anna stilaan begon te menen dat hij - hoe verschrikkelijk, mijn hemel! - begon met kinds te worden. Van de grijze ouderdom gewoon. In haar oog moest een teken verschijnen aan de hemel, wijd, wijd, wolken, oneindige hoogten en diepte, de verloren voegen van het heelal, de kruisruimte tussen het zijn en nietmeer heten..., waarom gebeurde er geen wonder dat hem tot de jongste van deze gezegende dag herschiep? Haar zienderogen wégvergrijsde Atti?

Maar het bestaan kende geen mededogen, zelfs hoog boven land of boven zee. En nieteens in de nabootsing van het normale leefklimaat. In het luchtledige misschien, zo oordeelde ze stil, in het leefledige, zou er oplossing zijn. Van alles, alle noden, alles wat ze niet kon begrijpen. Alle Atti. Atti begon zich voor te stellen wat hij gelaten had: zijn ziel, maar wel, verminkte ziel. *Graffity in the air.* Het zo door Anna gewenste reddingsteken. Het stond er níet geschreven. Maar in zijn ogen verschenen er boven het wolkendek en onder hem, hoe uitgestrekt!, de woorden die vertrouwd waren, gehoord, geschreven en getekst, gekrast, gepend, gekalkt en gegrift in wat het oog zag tot verdoemenis, de mededelingen der medeburgers: ROT OP ROETMOP! ALLE BUITENLANDERS ERUIT! en meer, veel meer, een dek van zwarte wolken uit de allerzwartst gemeende vloeken. Hij wou het raam dicht doen. Maar er was geen raam om dicht te doen. Hij wou het kleine gordijntje omlaag trekken. Maar Anna belette het met de vraag: ‘Waarom?’

Geen antwoord.

Hij bestelde wijn. Een voor hem, een voor Anna, kleine flesjes. Ze dronk witte, hij nam rood. Twee flessen, twee verschillende kleuren. Uit één wijngaard misschien. Misschien. In de onderzetter meende hij iets te zien van een pamflet, dat door het busje (dat voor de brief der bode was bestemd) gegaan was, vlugschrift: een dikke zwarte man werd door een politieman neergeknuppeld. Daaronder in bloedrode inkt (roder dan

wijn) de woorden met het schrift der mensenhanden - zij het iets dierlijks in de krommingen en buigingen: VOLGENDE KEER BEN JIJ AAN DE BEURT. NIKKER, ROT OP!

Het was toen pas dat ze hem zag, Anna, direkt en rechtstreeks in de ogen. Eerst wilde ze met de vertedering der vertederingen zich tegen hem aanvleien, hem bevrouwelijken met haar warmte, haar zoete lijf, haar minnevolle wezenskracht. Toen zag ze dat hij iets van tranen in de ogen had. ‘Atti?’

Hij was zeker ontroerd! O de teruggang! Land van herkomst! Bodem waaruit de druif ontsproten aan de zwarte rank, de rode druppel aan zou offeren! Tot dank! Tot dank! Tot dank! Een eeuwig oogstfeest zou onketend zijn. *Hay-o*, *pikini*, *hay-o!*

Was hij misschien beneveld? Zo gauw al? Hoe zei hij geen woord?

Ze begon zelf nu ook te twijfelen. Was hij wel blij? Hij liet immers het land van opgroei achter hem. Dat was minstens dezelfde rank, maar nu niet vanuit 't perspektief der bodems bezien. Meer vanuit zonnerijping en de glans der warme, warme dagen die de bloei brachten. Hetzelfde recht hebbend op een uitgelaten oogstfeest, zelfde pluk nietwaar?

‘Proost!’ zei ze, beseffend dat ze sprak tegen twee kontinenten tegelijk. Hoe overdreven, niet? Ach, het kwam door de dunne zuurstof. Iets dergelijks. Maar ze zei niet ‘zoiets’, keek hem slechts aan, bleef kijken. De vergrijsde ingezetene van het luchtvaartuig die hij was! Leek zelf door de oermensheid bevlogen! Ach, wat een glaasje wijn niet meebracht. Het vliegen onder het vliegen.

‘Zoiets,’ mompelde hij, ‘zoiets.’

Maar bij hem was het om iets anders te doen. Om de slag die plaats vond op de grond, de bodem. De zee óp het land met de storm die haat heette en afgunst, onmedemenselijkheid, vergif en wraak, een drama op zichzelf! En menigeen verdronk daarin, verging. Of strandde. Op een leven vol verschrikkingen. Maar menigeen werd ook gered. Gered, gered, gered, gered door 't reddende!

‘Oooh Anna!’ spreidde hij beide armen wijd en riep hij luid, ‘Kijk toch: zoveel licht!’ Het was toen, vond ze, dat hij dronken was, bevlogen door de roes der aankomsten.

De slaap aan boord had iets verkwikkelijks. Atti droomde dat hij zelf zweefde. Een arend, weliswaar zonder nest geboren, maar met de wijde vleugelen de ruimten doorklievend. Hij zag zijn vederen aan, de uiteinden der pennen, aan beide zijden. Zijn snavel met de scherpe bocht, de twee neusgaten waar zijn bek uit zijn hoofd was geboren. Onder hem

heel veel groen en daken waartussen vele, vele mensen, die krioelende, net spinnen uit een pasgebarsten spinneëi, die grote witte die een moederspin droeg op de rug, of onder.

Dan... in een woeste wind moest hij uitwijken. Er was geen draagkracht meer... hij viel... kwam op een dak neer van een arm huis... het zakte door... het werd een nest van rode zinkplaten... hij zakte... zakte... onder luid geschreeuw der omstaanders. Toen kwam een boze bliksemschicht die insloeg op zijn vederborst. Deze werd een Afrikaans schild.

Zie, in een mum van tijden kaatste de straal omhoog, de verre hemels weder in. Hij vloog, alweer, dit keer bevrijd van zijn gewicht, over de ruimten, over de pleinen, de vijveren, de parken, tuinen, over de mensen die omhoog keken, verblind door glans uit heel zijn wezen. Over de elektriciteitsmasten, hun palen en hun langgerekte draden. Over paleizen en rivieren. Over een oorsprong van een kreek. En hij hoorde de koren van zingende vogels, gele, rode, blauwborsten, spikkelogige zwartkoppen, geelgroene, raven, papegaaien, titri's, heel het immense tierelieren. Hij zag als prooi één grote zwarte spin. Toen hij wou duiken viel hij weer... maar kwam het volgend ogenblik met beide *benen* op de grond, ging, zag zichzelf in het wil gekleed, net een profeet, de haren lang, nietmeer kroes, en smetteloos, eindeloos smetteloos. Zo kwam hij in het licht en uit de vlucht. Zo zweefde hij, alweer de duisternis tebinnen.

‘Anna,’ zei hij met kleffe mond, ‘ik heb geslapen als een dode.’ En ze glimlachte weer, bekeek het grijs der wijsheden aan hem. Ditmaal was hij degene die haar hand vastpakte, onder een toedekkende deken. En 't vliegtuig vloog de vluchten, weg van huis.

Er was een wereld naderbij gekomen. Een wereld van hitte. Eentje die Atti direkt herkende als de zijne. Dat was de schok die het gevoel betekende, daar aan de vliegtuigtrap. Een blik geworpen in de verte, van lage hoogte af, paar meters nu. De palmbomen, het ondefinieerbare bos. De kleine vlieghaven. De warme wind, het vocht dat heet de lucht zwaar maakte. Om te ademen alleen al. Laat staan om je erin te haasten. ‘Kom Anna, kom!’

Formaliteiten afgehandeld. ‘Het is hier zo benauwd.’ Atti vond het eerder benauwend. Vanwege de grote bewaking. En de gang van zaken rond het intjekken. Dan later op de stoep, de andere zijde. De grens van het verleden gepasseerd. Maar dan andersom, terug. Wat een spanning onder de huid van het bestaande!

‘Hier leef ik,’ hield Atti zich voor, terwijl ze in een zwarte wagen stapten. Het leek een begrafeniswagen. Reden waarom hij zijn ‘hier heb ik geleefd, hier leef*de* ik’ snel korrigeerde. Nog eer het in gedachten uitgesproken was. Stel je voor. Het ware verleden stierf niet voordat de mens fysiek gestorven was. Letterlijk naar de beendergrond gebracht of in de as geworpen van verbrande doden. Gloeiende kaken, krematie! *Viva las crematorias!* Het stond er, kijk zelf!, geschréven.

‘Graffity on the earth,’ dacht hij, van verre, zo ver dat het leek of hij 't niet dacht, maar meende dat hij het misschien zou denken. Dan die wapperende armen, de omhelzingen, lachen, schreeuwen, mensen, schaafijs en vruchten, de woeste bundeling van weerzien en geuit verdriet dat werd verslagen door de plezieren, juichkreten.

‘Aay mijn góóód! Je bent gekomen! Geef me'n omhelzing dan!’

Voor hen was er niemand om ze te halen. Maar dat gaf niets. Men had geboekt. Hotel zo en zo. ‘Brengt u me maar!’

Dan de winden door het open autoraam. De stille kennismaking met de tropen voor Anna. En voor Atti het bewuste zíjn. Hier werd de wijn, leek het, gebracht, terug, tot tros, tot rank. De verloren rijpingen der tropenbloei. Hij zou jong, jonger worden dan hij was, dan hij ooit was geweest! De uit het hart gerukte kruidkracht der natuur zou hem genezen van de verschrikkelijke wijsheden der boeken, de waarheden, er was geen dag verloren, geen dag! Al die eeuwen en eeuwen, zij leefden! Leefden met de macht van enkele molekulen vrije lucht en vrije adem! Leefden met oerkracht en met oerbestaan, gans onvergankelijk! Het grijze der immense afstanden die ooit geschiedenis aflegde, lag hier, ontspannen, een verkwikkelijke schoonheid die de lucht deed drenken in het blauw.

Hier leefde en herleefde de kleinste hersencel van het verstand dat opsloeg wat de chromosomen brachten: het wezen der oude ervaringen, die onverslijtbare.

En de hemelen, zij weenden de tranen des doods over hem. En de wegen, de velden, de randen der uitgestrekte bossen, ze verwelkomden het opgeschoten zaad van hún natuur, de enige, de levende. En het wezen uit hen, ín hem, werd herkend, met het oog van de wereld die de tijden doet duren. O de beminde mens!, het onvergane kruid! Het werd de warmte die hem omhelsde.

De plantage van Oum'ma Titi lag minstens twee rivieren oversteken richting kust, en van de hoofdstad af. Maar de plaats waar hij, Atti, geboren was, evenals zijn vader, Emile, lag elders. Veel dichterbij van waar hij nu was af gezien. Aan dezelfde rivier ongeveer als de hoofdstad, een zijtak

en een zijkreek van die zijtak ver. In een dorp dat geboren was uit een suikerplantage. Er woonde slechts één Tuurhart daar. Een naam die, wist men, was gekomen van een meester die als voornaam Arthur had. Een edele naam, ridderlijk en voornáám. De gezegende graalwinnaar. Het was de vraag of bij die overdracht van namen, Europese, men aan de overdracht van edele betekenissen had gedacht. Maar één ding stond vast: 't werd het kenmerk, familienaam, van deze naslaafdagen, 't geslacht Tuurhart. Atti Tuurhart... Emile Tuurhart... en de grootvader, gewoon Ba Tata Tuurhart geheten. Ba Tata, zomaar ‘ouwe man’, ‘grand ol' man’ zou een Yankee zeggen. Een zwarte dan, met zwarte spreekmond.

Nu was hij in Ba Tata's land. Zou hem gaan opzoeken, een plan. Ach, het hoorde zo en buitendien...

‘O kijk, hoe mooi!’ Vervallen huis, vervallen schoonheid. Geprezen door een antoesjaste Anna. Er ging een nieuwe wereld voor haar open. Een wereld van natuurmensen, vond ze. Ook al waren ze nog lang niet met de indianen of bosnegers in het blikveld (‘klak!’ fototoestel) er was heel wat te zien en te aanschouwen. De rijkdom der armoede, meende zij. Het was nieteens spottend, maar spontaan bedoeld. En daarom juist zo met de klank van de verrukkende ontspanning aan de tong ontglipt. ‘Oh, kijk! Oh kijk daar eens! Wat machtig!’

Parende honden en stalletjes langs de wegzij. Plastiek in de natuur - maar 't viel niet op. Er viel wat te verdragen.

‘Kijk, een vlieger!’ Lang niet gezien, zo'n kleurig ding in volle vlucht. Om te besturen met trekken, touw vieren, trekken weer met raffinement. De zon en de wind gaven grootsheid en lucht.

‘Stopt u even daar, asjeblieft!’ Een karretje met ijs, schaafijs, en flessen limonade.

‘Eh...’ drinkend.

‘Ah...’ ontspannend.

Een beet van een muskiet. ‘O god! Het begint al.’ Rooie plek. Een groene sprinkhaan op de jurk. En een grote zoemende geel-zwart gestreepte bij doet aanvallen. ‘Weg met dat enge beest! Waar is mijn spuitbus... o sorry!’

Dan drinkende, hij Atti, met de hand om haar, Anna, geslagen, kwam er een man tevoorschijn uit een winkel met een roodzinken dak op een hoek. Hij riep iets tegen die schaafijsman, keek naar het paar en... stond ineens versteld. Wilde iets zeggen. Maar keek nogeens. Knipperde met zijn grote ogen vol van wittigheid. ‘Hm? En?!!’

Wat was er dan? Wat zo? Wát?

Atti keek naar Anna. Misschien een vreselijk insekt tussen haar haren, misschien iets van haar open bloes bijvoorbeeld, wat seks gaf. Maar de man keek naar hem, naar hèm en staarde. Hakkelhakkelde en riep met de breuk van de taal in plaatselijke klank:

‘Tuurhart! Masra Ba Tata Tuurhart!’

De man, hij wilde weggaan, wegrennen. Zijn ogen leken net of hij een spook aan 't zien was. ‘A no kan! Het kan niet!’ riep hij. Ongelofelijk! Pakte zijn fiets met dwarsstang, wilde wegtrappen. Weg van die heksernij!, die wisi! Als dát die ouwe Ba Tata was die de mijlen verderop te... ‘Stop meneer stop!’ Atti rende achter de fiets aan. Rode stenen vol warmte van middagzon, ze spatten op, het gras aan de zijkant onder zijn voet verplatte en verpletterde.

‘Stop meneer stop!’ Hijgend kwam hij bij de fietser. Keek naar hem en... De handrem, beide, links en rechts, zij werden aangedrukt. De fiets hield stil. Zakkend op de dwarsstang en met moeite staande, één been op de grond, vlak boven een gat in het rood der straatbedekking, stond hij en hij sprak, lucht zoekend: ‘Mijn god! U bent precies, precies als hem!’ Toen wist Atti dat hij nabij zijn grootvader vertoefde. Zeker die weg inwaarts, wat een toeval. Eigenlijk nieteens iets bijzonders. Ware het niet dat hij zo sterk op zijn vader leek. En die weer op zijn grootvader. Gewoon een kwestie van het voortgezette bloed. Nèks en niks bijzonders. Totdat hij zich realiseerde dat hij er vreselijk oud uitzag. De vermoeidheid in zijn leden bevestigde dat met de graagte waarmee de botten kraken en de spieren weigerzaam hun werk doen. En dat aanrennende gehijg van dat grijze gezicht... net Ba Tata Tuurhart! Precies! Precies!

Maar dan kwam de verschrikkelijke schok, dwars door alle ontkenning, óók meteen gevoeld in alle dieptes van de geest (psychologie ten top!): er wás iets met Ba Tata! Waarom anders was die man zo snel gaan rijden, weggevlucht?

‘Meneer? Zegt u het mij? Waar woont hij? Is het ver? Wat is er met hem?’

Maar de man, tot rust gekomen en nu weer oprijdend leek iets te willen ontwijken.

‘Ik kan alleen maar zeggen wáár het is. Rijdt u zo en zo, u bent met snelle oto.’ Dan werd een richting op gewezen met een aanduiding, omslachtig, maar wel duidelijkzaam.

‘Daar en daar en zo en zo.’ Hij zou het doen.

‘Laten we instappen,’ zei hij iets later tegen Anna die raar te kijken stond met haar: ‘Wat is er in godsnaam aan de hand?’

Hij opende de deur met: ‘Kom, ik zal het je uitleggen.’

Met een smak viel hij op de achterbank, zij eerder dan hij binnen. Deur sloeg dicht, alles okee?:

‘Wilt u mij even daar en daar brengen? Het wordt wel betaald,’ zei hij. Waarna zij richting gingen, niet de rode weg op, althans, niet geheel, maar afslaand, ergens kerend en dan verder, linksaf, rechtsaf en dan rechtdoor, als een zoemende zoekende bij door het bos, maar in het gewisse óp naar de korf.

Er was een weggetje, een huis, een poort vooraan met wilde stenen op elkaar gestapeld. Een gammel hekje en twee honden, van die blafbare. Er stond een ietwat ronde vrouw ervoor, haar tanden schoonmakend met lucifers uit een doos Snake Fight. Toen ze de auto aan zag komen keek ze op. Dit had ze nooit verwacht: bezoek per auto en dan nu ineens zo bij deze menspersende hitte? ‘Mmm! Wie komt daar aanboren, baya?’

Er sprong een heer eruit-.

‘Mijjjn goood!! Mijn jeses! Meneer Emile!! Is góed dat u weer bent gekome! Is nét optijd! Hij gaat dood gaan! Kom snel, ik had het vorige keertje al gezegd: hij heeft geen lange leven op z'n lever meer! Ba Tata Tuurhart... tan???: u bent een ander iemand!’ (Ze zei letterlijk lijzig: ‘áánder iemáánd!’)

Met een schok merkte zij dat het niet Emile was, geen tweede keer hij, maar zijn zoon die zij niet kende. Atti ook, in een schok, hij wíst: hier is mijn vader langs gekomen! Er ís iets met de ouwe man, wat hij niet wilde zeggen...

't Was een flits, heel snel. Dan ook een nieuwe konfrontatie: men kón, men wílde niet geloven dat hij de kléinzoon was van Ba Tata. Te oud! Absurd! Verschrikkelijk! Nee, geen geverfd haar, die ouwe trekken... Een broer van die Emile misschien? Ach, mensen maakten kinderen en als het doodstijd was dan kwamen ze uit alle boshoeken... ‘Komt u dan, snel!’

Maar de oude stierf niet, niet direkt. Hij lag, een tweede zware aanval, een beroerte, slechts met een halfverkrampte bek. Hij kon geen enkel woord meer uitbrengen. Zelfs geen hand geven, een lamme. Enkel zijn ogen gingen op en neer, enkel zij spraken. Een taal die voor hem, Atti, onbegrijpelijk bleef.

Die avond huilde Atti uit het hart. Hij tuurde, tuurde in de donkere kontoeren van het bos rondom. Waarom had Emile dit verzwegen? Waarom had hij zijn zoon, geen van ze, zonen en ook dochters, niets verteld? Vreesde hij de konfrontatie met het verleden? Dít verleden?

Wat was er zo bijzonder, om niet te spreken van verschrikkelijk aan, om hierover geen woord te zeggen? Waren het doodgewoon de frustraties die iemand als Emile ondanks alle intelligentie en ontwikkeling die hij had, opliep? Was het angst voor iets anders? De oude man kon nietmeer spreken. Het verleden leek gesnoerd van uiting. Het leek in een stervende reeds te zijn overleden.

Hij boog het hoofd. Voelde de adem van Anna langs zijn schouder. Er was iets wat hem nieuwe hoop kon inblazen. Nieuw leven voor degene die zijn wens vervlogen ziet in duisternis.

Er was niets dat zou vergaan, niets!, oordeelde hij. Het verleden was onuitroeibaar! De oude adem van het bos herleefde. Indien het ooit wegstierf! De oude stammen spraken oude taal! De oude grondbewoners woelden met geluiden de rust der nachtdiepten om, tot in het onrustige. Nachtvogels, vleermuizen, en de rekadem van Ba Tata. Uit de geheime wouden die in hersencellen lagen opgeslagen, klonken de oeroerste geluiden. En een vonk uit een vuursteen spatte daar op. Een vluchteling, een vuur, een maaltijd en de as. Waarna de vervlogen tijden. En het oerwoud sliep, hersliep eens, zoals het ooit was. De tijden herwonnen de tijden.

‘Anna,’ verzuchtte hij, ‘Anna! Zal je mij liefhebben, ook als ik oud zal zijn, oud, oud en versleten, verteerd?’

Waarna zij zuchtte uit de diepte van een wittenavelbuik.

Er was *gebogen & gediend.* Er was gefluisterd en geopenbaard. De waarheden kenden hun grenzen. Het lot opereerde in toevallen, die slechts een toeval leken, voor de schijn. En de mens, twee, als de wijnranken die in elkaar verstrengeld werden op de heuvel van de liefde, beleefde het leven zoals dat zich ontpopte.

Hij had de scheiding ondervonden van de blanke wijnrank die haar ooit voortbracht. Nu was zij het die hem tot in de wortelen aanvoelde, begréép. Al kon ze 't allemaal niet goed verklaren. Bodem die ze droeg!

‘29’

Geschiedenis wordt zelden beschreven vanuit één hoofd, één plaats, één tijd, zelfs één enkel mensenhart. Het is de aloude tijd, een slang, die per traditie zich in de staart bijt, wanneer men 't wezen der geschiedenissen

gaat ontleden. Die kronkelaar die zich te rekken weet door eeuwen heen! Die nestelaar waarvan de ruggegraat gelegen is in het geheugen van geslachten die hem dragen tot eer en roem of... doem van het eigen voortbrengsel!

Maar slangen sterven, zij, de sterfelijke. En de breuken der volkeren zijn definitief. Zo splijt het hoofd, het hart, de tijd, de plaats zich in een duizendkoppig wezen dat verder groeit en niet vergaat. Enkel zij die het grijpen, trachten te grijpen bij de staart, zullen te weten komen wat hun de hersens openbaart: een volstrekte kronkeling, een mededeling van het oog, een illusie. Zó bijt de slang zich in zijn staart en wordt hij de onsterfelijke, een fixatie, een fictie tegelijk, de onze. Het is een grote held, hij die zichzelf van de slang des tijds weet los te wurgen, onmenselijk bevrijd.

Atti en Anna hadden ruzie. Dat was tijdens een kleine wandeling. Op het bospad had hij weer gesproken. Over die twee beelden, die twee Oché's. Ze stonden bij haar in het venster. En ze waren allebei gescheurd in het midden.

Hij had gekeken en geklaagd: ‘Kijk wat Europa heeft gedaan! Dat rotklimaat van jullie!’

‘Van jóu bedoel je!’ riep ze. En was kwaad. Heel kwaad zelfs, rood aangelopen. Had het maar blauw blauw gelaten. Nu poogde ze om hier, ver in wat ze noemde ‘de rimboe’, iets van Europa in haar geest terug te halen, kwam het beeld van de beelden bij haar op.

‘Je moet oppassen Atti,’ riep ze vanuit het blauw van haar jurk die aan zo'n grijszilverblauwe vlinder denken deed, ‘dat je je niet teveel vastlegt op kwade dingen van óns land. Volgens mij waren die beeldjes al in Afrika gescheurd.’

Nu was hij op zijn eigen Attibeurt een kwade mens: ‘Ach, je wil iets goed praten. Het ís nu eenmaal zo, dat het daar droog en dor is op de verwarmingen. Dat niet alleen. De barre kou, de vochtarme lucht. Ze zorgen er binnen de kortste tijden voor dat een houten voorwerp bijna versplintert.’ En hij lachte om dat kunstmatige leven wat hij veroordeelde met: ‘Tenzij je 't zwaar lakt.’

Kunstmatig? Gekunsteld? Allereerst overdreef hij, vond ze met dat versplinteren. En op de tweede plaats ging hij helemaal niet in op het ‘ons’ van ons land. Alsof hij een kind zou zijn van overzee! Poeh! Ze had heel goed gemerkt hoe de mensen op hem reageerden. Een volstrekte vreemdeling voor ze! Al was hij zwart, ze hadden binnen de kortste keren door dat hij noch Zuid-Amerikaan, noch Afrikaan was. Geen inboorling meer,

zoals hij dacht, geen huiskind van ze in het land, zelfs geen ingezetene. Maar vreemdeling! Vreemdeling en net zo gekunsteld pratend als elke (wat zij noemden) patatvreter. Bakra! Een zwarte bakra!

Wel maakte hij vrienden, maar ze bleven hem behandelen als vreemde. Neem nou die moppen. Had ze hem niet zien zitten lachen, apart, terwijl de anderen sámen lachten en om geheel iets anders? Tenslotte had ze met hém gelachen, om hem niet door de mand te laten vallen. Het was toch al zo duidelijk! Dat gedemonstreerde gevoel om je ergens aan vast te lachen!

‘Moet je luisteren, Atti. Als die beelden, die ik op zichzelf mooi vind - je weet, ik heb je gevraagd ze nooitmeer mee te nemen, wat er ook gebeurt! Als... die beelden in Eskimoland waren geweest, waren ze beslist stukgevroren. Ook klimaat, nietwaar? Trouwens... in Afrika zelf scheuren ze óók! Ze worden door houtwormen aangevreten, door luizen en ander gedierte belaagd. Om niet te spreken van het slechte, natte klimaat wat ze volkomen kapot maakt.’

Volgens haar, sprák ze duidelijk, later, had Europa niets anders gedaan dan ze gered! Enkel was er een stukje tol betaald. Ze waren behept met de verscheurdheid van de levende. Letterlijk gespleten. Maar niet waardeloos geworden. Integendeel, vond ze, integendeel. Het feit dat hij zich druk maakte erover had volgens haar heel veel te betekenen.

Dan nu ging hij in de kontra-attak. Hij vergat zorgvuldig in te gaan op het feit dat ze, bospaden bewandelend (dwaalwegen!) hem een gelijke status gaf als de blanke inboorling. Voor haar hóórde hij gewoon bij haar land. Ja, ‘ons’.

Hij negeerde het. Negeerde het zo volkomen dat het een moment leek alsof er geeneens een globe meer bestond. Als het mogelijk was geweest haar, met het hele omringende bos te reduceren tot een piepkleine wolk die in het eeuwig blauwe der luchten verdween...

‘Luister,’ zei hij. En hij zette zijn manneborst schrap met mouw opstropen, onbewust, meer adem trekkend om zijn levende karkas op te hogen, breed en groot en sterk. De waarheid zeggen gaf en eiste power, niets meer en niets minder.

‘Luister nou 'ns goed naar me! Kijk, wij zitten níet in Europa, weetje. Zullen we het eens over híer hebben?’

Flauw vond ze, flauw en goedkoop. Uitvlucht. Maar na een paar stappen al begon ze hem te begrijpen. Hij hield zich in. Wilde haar vloeren met een stuk van waarheid. Maar hij keek alleen, diep adem halend en liet haar het zelf doen. In zijn geest haakte een slang, een boa, zich aan haar

achillespees en worstelde met haar.

Sinds ze er waren klaagde ze over deze natuur. Alles zo vreemd. Omdat ze niet natuurlijk was, vond hij. Voor hem was het óók vreemd. De terugherkenning van het vervreemde.

Voor haar zou het nóg vreemder wezen. De wurgende vreemdheid van het totaal onbekende. De natuur die niet met de natuur verstrengeld was, vond hij, was zij, in haar eigen persoon. Neem nou dat eeuwig willen zonnebaden! Ze zou verbranden, wegschroeien in die hitte! Voor haar was het de kans eens eindelijk bruin, goed bruin te worden. Zo bruin als... nee niet zoals hij, dat kon niet en het hoefde niet.

Binnen een paar dagen Europa gans vergeten. Allebei. Atti door iets van overidentifikatie. Wat dat in de praktijk mocht zijn? Van alles wat typisch was willen genieten. Roti, bijvoorbeeld, die je in het Noordzeelandje óók kocht, in stalletjes of winkeltjes. De verschillende dingen zoals pom, bara enzovoort. Om te ontdekken dat het eten in feite dagelijks bittere armoede betekende. En totaal geen volksvoedsel zoals door de aanboorders werd overdreven. Maar dan voor haar... o, niet wegstoppen wéér...

Europa was zo vreemd, nog vreemder dan de nieuwe wereld hier, waar je tenminste op een natuurlijke manier een vlinder zág. Of welk ander insekt ook, duizendpoten, angstbarende schorpioenen, spinnen desnoods in je direkte nabijheid. Niet eeuwig en eeuwig gekunsteld.

Ook al was dat soort kritiek zwaar overdreven, ... ze merkte dat het toch waar was. Want ze moest water drinken, gewoon water. Uit een kalebas in een emmer. Niet elk uur van elke dag bronwater uit een fles. Niet alleen de ‘geseefde’ zuiverheid, maar de gesymboliseerde ontreddering van de bedreigde diersoort mens tussen het lood, cadmium en ander zware-metalen gevaar. De stiekum vrije adem in haar borst, terwijl ze hongerig van geest de vrije en gezonde luchten inademde! Hier heersten er geen miljoenen uitlaten, geen miljarden deeltjes zure regen die de toekomstige grasvelden der jeugd tot een oneindige woestijn dreigden te verwoesten. En ze lachte naar Atti, toegeeflijk, ondanks onenigheid. Geen zin hebbend in ruzie. Maar niet met het ongelijk. Desnoods maar samen vluchten, ontvluchten, alles en iedereen, de natuurlijkste beschaving tegemoet. Ze vroeg zich in gemoede af, zijn hand vastpakkend, (hij de hare, zij het met wilde driften schuddend,) of ze hem ooit verlaten zou, verlaten kón. Zij waren twee wezens, elkaar inmiddels hopeloos bewortelend, verstrengelend tot één. Naar haar mening verwoordde ze dit oergevoel van samenzijn te pathetisch. Alweer, daar had je 't: dat gevoel dat men als mo-

derne mens zich nooit liet gaan, maar alles, alles analyseerde: de kanker van het huidige bestaan. De ziekte van het overontwikkelde weten. Het was voor haar een wonder dat zíj niet vergrijsde.

Atti voelde zich getroffen. Op zijn achillesplaats nog wel. Nee, geen grapjes. Hij wist heel diep in diepten van de geest, dat er iets anders was, een andere wereld. Dat had hij van tevoren ook geweten. Oude luchten tussen spelonken veranderden niet. Maar degene die ze ooit geroken had kreeg andere molekulen aan het lichaam, hoe miniem ook, andere ervaring, andere neus, waarmee dezelfde geur hopeloos bedorven kon ruiken, iets wat ooit héérlijk was geweest.

Men vergete de oppervlakkige ontnuchteringen over eten, taalgebruik in situaties. (‘Goh! Je draait je tong teveel man! Praat gewoon, doe gewoon!’ Alsof ze met hun *goh* in het eigen land óók niet zwaar Europees beïnvloed, eigenlijk ter plaatse vervreemd waren. De balk in zíjn taalgebruik zagen ze wel...)

Maar zijn vroege ervaringen! De geur van de aarde! De afgescheiden essence van het oeroude mos der kosmossen die het oerwoud hun gestalte gaven! Dat stukje steen, gevonden tijdens het graven en toegedacht en toegedicht aan de oerindiaan met zijn kappende bijl. Gezocht naar de kootjes van de rode hand die nooit en niet zouden vergaan, omdat de tijd het dokument mens heimelijk opborg, zo lang en zo lang als maar mogelijk was.

Maar zijn ziel was veranderd. De vrucht, zélfde soort, had ándere smaak gekregen. Zelfde eten, andere genoegens. Zelfde mensen zag hij, anders van beschouwingen. Dezelfde wind droeg een andere laag van lucht, en ledigheid woei aan en over. De bossen ruisten anders.

‘Atti, je zegt niets meer. Zeg, wat is er? Neem mijn woorden niet te zwaar.’

Hij was tot de eenvoudige konklusie geráákt dat hij een ander mens geworden was. Maar weigerde zichzelf te zien als een Europeaan. Laat staan 'n inboorling-gelijke Noorderling. Zou dat niet ooit betekenen dat hij deze natuur prijsgaf? In ruil voor minder, naar hij meende, minder dan zelfs alleen het materiële?

‘Laten we nou teruggaan, Atti. Ik begin teveel te zweten.’ Zo dwaalden zij, terug naar huis.

Het was een land van kerken, moskeeën, hindoetempels, synagogen, welke godsdienst niet in zijn gebouw, onder een dak en met zijn praalweelde, naar het bevolkingsdeel dat god of goden diende! Niet één, maar vele evangeliën werden verkondigd, daar, tussen het oerwoud en de opruk-

kende steden. Het was z'n laatste grote oordeel, voelde hij, van deze tocht. Voel hoe intens die warmte van Anna, Anna de zijne, hijgend met haar hele lichaam.

Vele godsdiensten, allen groot. Maar geen van ze had de rampen der geschiedenis kunnen vermijden. De grote moordpartijen, de eeuwenlange slang der slavernijen! De slang der uitroeiing, de slang der verminking! De joden vervolgd en zelf vervolgend! De katholieken met hun inquisities, hun koloniale uitbuiting, uitmoording van het zwarte ras (of poging daartoe), de lieden der moskee die het ras van Abdullah tot in de moerassen van het Oosten vervolgden!

En de somberheid der totale wandaden kwam over hem. En de grote mislukkingen van alle rassen, allerhande godsdiensten, torenden hoog in hem de pijnen van het hart die waren opgetast door de zich openbarende verbeelding. Hier liep hij, gloeiend aan de slapen van onvrede, tegelijk hand in hand met de natuur zelve.

Wandelend door het oord der natuur, ademend door de natuur en zijnde als de slang der gedachte, die zich kronkelt in de drager van de menselijke ervaringsketen. Kijk hoe hij Anna's middelste met heel de lengte van zijn arm verstrengelde. ‘Lief, Anna, je bent lief.’

‘Wenn ich mir das Volk hier ansehe...’ zong de Moravische vogel blawkepanki hoog die lucht in vluchtend, ‘so muss es mich schmerzen.’

En de vogel zou de pijn dragen, tussen de vleugels van het bestaan. En de vogel zou de pijn worden. Pijnvogel der beschavingen. En hij zou al zingende een volk kerstenen, bekeren en bekerstenen, ontrauwen en ontheidenen, beschaven en belasten met de taak om de natuur het hoogste bod te doen: de mens te zijn gelijk een spiegel gods, de god der aardse naturen! Maar de mens zou de mens blijven, de mens zijnde. En de vogel zou worden bezongen, lang nadat hij was verorberd, de neergeschotene, de geplukte. De uitgeroeide, de ontvleugelde. Gelijk de heidenen ontrukt werden aan allerhande afgoderijen, *buigende & dienende.*

‘Meneer,’ had de ontvangende mevrouw gezegd toen ze aankwamen, ‘u bent familie no? Wel, laat ik u direkt zeggen. Ik, Dorina-die meisje daar is me dochter, Sjannet... Groet dan! - Ik moet u één ding vertellen, meneer. Maar is apart wil ik gaan staan met u. Het is geen ding wat bestemd is voor witte oren om te horen. Met ekskuus, baya!’

Dan had ze Atti met haar dikke grootmens-armen naar de keuken toe

getrokken. Met hese zachte stem had ze verklaard: ‘Mijn god! Is góed dat u optijd komt! Ik weet niet wanneer hij dood gaat gaan, ma' 't lijkt spoedig voor 'em te komen...! Tje! Mijn god, meneer! U bent uit Holland helemaal gekomen, speciaal om hem te zien no? U weet van die familiekwestie? Nee no? En?! Dan gaj'k 't moeten zeggen, vlugvlug! Dan kan u met hem overleggen! Want anders gaat u moeten praten met die yorka van 'em!’

Die yorka: de geest der overledene. Hij zou een lijk worden waarvan de geest acht dagen zwierf over de aarde. Zeven eerst. De achtste zou de verse dode nietmeer vers zijn. De geest zou de vergankelijkheid intreden. Haast onbereikbaar worden vanuit Duister. Slechts hen die bleven zwerven, rusteloos... waren bereikbaar via de ruggegraat van het Magisch Kontakt. Maar 't had iets Boos, iets afgodisch. Vlug nu no?!

‘U weet niet, maar uw vader was gekomen. Ba Tata heeft 'em toen gezegd (ik heb met eige oor gehoord): *Mi boi-o...! Kon mek' mi taig' i wan sani:* ja, kom laat ik je een geheim vertellen.’

Vrouw Dorina keek eens om het hoekje. Die bakravrouw met haar blanke gezicht mocht haar eens horen!

‘Uw grootvader, meneer Atti - zo hebt u toch gezegd? - Ba Tata, heeft een sláng gediend! Niet uit z'n vrije negerwil. Maar hij had die slang gekregen van zijn grootvader weer, zoals zovele mensen. Hij heeft 't weggebracht in een krat. Omdat hij 't niemeer wou dienen, die afgod. Heeft 't in een rivier gegooid waar 't thuis hoort. Maar Bos wil het nie nemen. Het gaat ooit terugkomen, een dag! Mijn god baya...’

(Ze begon te huilen, pakte haar jurk vast, bracht die aan 't oog. Haar witte onderrok kwam bloot te zijn, maar 't gaf niet.)

‘Hij is mijn grootoom ook, van moederskant. Tje! Ze hebben dinges gediend, die vroegernegers! Dan welke schuld zo, hebben wíj? Wij van den hedendaags geslachte! Ik vrees, meneer Tuurhart, dat als hij dood gaat gaan, ons hele tak van familie gaat verongelukken! We gaan dood gaan! Die kwaaie geest gaat komen om die nek van ons te breken! Kindskinderen, ik swéér fo je! Haw-o!!’

Atti werd koud van adem, koud van bloed. Wat?! Dus tóch! Er was *gebogen & gediend!* Het oerwoud wenste niet terug te nemen wat het ooit aan de negermens had uitgespuugd: de weelde van een goed bestaan. De geschiedenis nam geen keer. De slang had een kop en deze kon men enkel volgen tot de staart. Maar men kon hem niet ongedaan maken. De menselijke ziel moest wachten totdat de slang zichzelf zou opvreten. Maar dat zou nooit gebeuren, nimmer!

De afgodische slang! De slang van één geschiedenis! De slang die gelijk stond met duivelse kracht! Hij zou toehappen, verslinden, wurgen en verslinden, dagwe!, een hele wortel en een hele tak, de stam, het hart der Tuurharten. Als een volk dat als volk van de aardbodem zou gaan verdwijnen. Tot in Holland zou de slang toeslaan, de Slang! Het geval Robert was een voorteken, ja, dat! En Klaasje in de disko... er viel niet te ontkomen aan de slang! Behalve door het te dienen, te dienen en ervoor te buigen: het eeuwig te aanvaarden lot van degene die met een verleden een gewisse toekomst erft. Of ongewis misschien, door armoede bijvoorbeeld. Armoede en beladenheid. Hoe werelds niet leek het! Toch, zwaar godsdienstig.

‘Wat moet ik doen? Wat kán ik doen?’ Hij aarzelde, dacht na. Wreef met zijn vlakke hand over de muur waarvan de kalk af gaf. Zie hoe wit hij ineens werd van handpalm. Hij drukte zich van de muur af, ging stijf staan. ‘U vraagt me wat, mevrouw.’

‘Je moet hém vragen! Ga, laten we gaan!’ Met hun tweeën liepen ze af op Ba Tata. Hij lag in die achterkamer van dat huis. Vrouw Dorina keek goed schuin naar die bakra die Anna was. Zou ze, niet door haar persoon hoor, maar door de aanwezigheid van haar als blanke, de boel niet verstoren? Door een andere geestesvibratie bijvoorbeeld? Ze begreep. En ze stond op: ‘Atti, ik ga een ommetje maken.’

‘Goed,’ zei hij, ‘maar ga niet ver weg.’ Honden blaften even later. Ineens zo, werd het stil. Dan betrad Atti samen met haar de kamer. Dat bed was sober en 't was schoon. Op het witte laken lag een man. Boven hem hing een indiaanse kruik. Hij lag gestrekt, hoog op twee opgeschudde kussens.

‘Ba Tata. Odi-ooo! Wi doro nomo!’ groette vrouw Dorina. Dan vertelde ze aan hem wie Atti was. Hij zei geen woord, hijgde met z'n mond lichtelijk open, borst op en neer. Het verlamde lijf bleef onbeweeglijk liggen. Zijn hoofd lag schuin, het ene oor onzichtbaar.

‘Ik heb hem ook verteld, van die hebi wat er in je leven was,’ zei ze ineens. En ze vertelde snel over de doemlast van slang, herhaaldelijk haar traan bedwingend. ‘Wat gaat er nu gebeuren?’ vroeg ze.

Men had diverse leden der familie ‘schoon’ gewassen. En Atti's vader ook, zo bleek het nu.

Hij schrok! Ooo... nú begreep hij ineens alles! Alles, dat zwijgen van Emile, heel zijn gedrag. Al kwam Atti niet te weten waarom uiteindelijk hij het tóch niet vertelde. Was Emile bang zijn kinderen met oerwouddingen te besmetten? Een soort afgodische geest over te dragen? Maar... het

wás er al! Onontkoombaar! De geheime wurging der geheime Slang! Het was toen dat Dorina een idee kreeg. Ze liep naar dat bed. Ging op de rand zitten. Het kraakte, oude nimmer vergaande geluiden. Ze nam de hand van Ba Tata. Begon te praten met te vragen:

‘Kunnen we iets doen? Als het kan, doe je je ogen dicht. Als het niet kan, dan hou je ze open. Is dat goed?’ De oude man staarde haar aan. Keek en keek naar de vreemdeling. Zonder één spier te vertrekken keek hij. Er kwam een spanning, er zoemde een muskiet met bloed weg uit een van de lichamen. Buiten blaften de honden, eentje jankte. Een appel viel niet ver weg van een boom. Er kwam 'n lucht geblazen uit een goot met stank. Dan begon die vrouw een lied te zingen. Voor stemming, meende hij, diep in het hart. Het kon ook zijn om krachten op te roepen. Nee, geen ritueel of sessie. Gewoon: waarheid en inzicht. Noem het koncentratie. Het lied van de levensgeteisterde:

Den kasi mi-o kay..!
Den kasi kasi mi-o kay...
Den mini de na yembe!
A seketete yembe...
Kasi mi-o kay! Kasi mi-o kay...

‘Aay Ba Tata, wij kindskinderen, we zijn met u. Er is geen hart wat uit de mens vertrekken kan zonder het droppen van de lasten die het draagt. Een bagage die geen rust zou geven, later, aan de dode. Baya, la' me nie zoveel praten, mijn geest zou kwaad worden op me! Zeg ons hier no?: is het waar wat u vroeger gezegd hebt: u onze wortel heeft “een ding” gediend?’ (Een magisch ‘ding’: het expres gezochte levensgeluk, via de duivel.)

Hij keek. Keek en keek. Zijn ogen stonden weliswaar verre van opengesperd. Maar ze sloten zich niet en knipperden geenszins. Atti wou heel, heel opgelucht gaan ademen, toen, na een volle minuut of langer, wie uit de oergewassen zou het weten, zwerver der ziel!, toen de oude man de ogen dicht sloeg. Hij hield ze duidelijk en lang gesloten. En toen hij ze weer opende vloeide er natheidswater uit. O hoe hij innerlijk huilde! Het was bevestigend! Een ‘ja’. Atti wist niet hoe hij zich voelen moest, op dat moment. Hij wou zich onverschillig voelen. Onverschillig omdat hij uiteindelijk recht had om zich nietmeer, nietmeer, een kind te voelen

van deze kultuur en ook dus geenszins deze onzin te geloven. Bovendien áls er een slang als afgod was gediend: so what?! De Grieken hadden duizend en één afgoden! En nog werden ze aanbeden, hele muze's! En nóg was de kultuur die na hen volgde, úit hen ook, groots en machtig Wereld beheersend! Oppermachtig! Groots en geweldig! Het topje van de menselijke beschaving, het uitzingend in symfonieën, parades, raketten, machines en computers, wat al niet! Het was onzin, ónzin te geloven in dit soort primitieve lotsbestemmingen die altijd op kalamiteiten uitliepen. Onzin en onwaarachtig!

Het was op dat moment, dat hij zichzelf als in een spiegel zag: oud, verouderd, vergrijsd. De bedaagde wijsheid die een ziel verteerde. Een afgekoelde rotsblok uit vulkaanse uitbarstingen. O, o, nu wíst hij dat het waar was: de gruwzame wetenschap die de realiteit opleverde: het onmogelijke dat zich wreekte, ín de levende. De vernietigende verteerkracht van de dingen achter de waarheden. Gruw- en gruwzame werkelijkheid! Er zou geen boek zijn dat 't ooit geloven zou! Neger was altijd, vrijwillig of niet, beladen en belast!

‘Is het een Apuku?’ Het oog bleef open. (Apuku moest een god zijn, dacht Atti.)

‘Is het een M'ma Bosu?’ Geen oog gesloten houden. Dus geen Meermin, die godin was van welke kreek ook. Nee, een andere god was er gediend.

‘Is het een Nkese-vodu?’ Nee!

‘Is het een Agida-wenu? Een Aisa-winti?’

Nee, het was geen godheid uit de bodems der geslachten, al moest de gediende heel nabij deze groep gelegen zijn in de verwantschap tussen goden en godinnen onderling, de Winti.

‘Is het Loko?, de man van Aisa?’ Nee, nee.

‘Is het een Indiaanse God?’ Nee.

‘Een Awese?’ O de reiger die de luchten kliefde! Het was geen Reigergod. Onee!

‘Een Opete?’ Geen Aasgiergod. ‘Een Aradi, Jaw? Gisri? Tando? Kromanti, die luchtgoden? Een Adjami, de Tijgergod?’ Nee! Nee! Nee...! Maar waarom zoveel zo gevraagd! Om zekerheid? Om zekerheid! Het was, zo bleek uit lang gesloten ogen, een Dagwe! De slang Dagwe! Hij, met een godskracht die gelijk stond aan een sunsundamba!

Hay-o, pikini... hay-o!

Mabu-Se, de Grote Schepper, had de mens de aarde gegeven. Om er te leven, jacht en visserij. Om er het goede uit het beste in geluk te geven.

Aan de Dumakuku-negers. Aan de Prénegers. Aan de Kormantijnnegers, o aan allen!, Aabo's, Ashanti's, Mandingo's, allen, werkelijk alle wezens. En de aarde droeg binnen de afmetingen der rilanfu's (Rijnlandse voeten, ongeveer eenderde meter) het geluk dat liep van hart tot hart.

Zie, onder de zon verscheen er een dag, terwijl de negers vlogen, anderen aten kawarinoten, anderen vlochten hun hutten van de palm, kwam er een witte man als doper. En velen vlogen aan en kwamen. Hun gezicht zwart glimmend van nieuwsgierigheid.

'Hier,' sprak hij, 'hier, dit is mijn wijsheid: een boek waarin 't verhaal van de profeten. Wie ongedoopt blijft, wordt *profen*, de ziel der heiden. Wie door mijn hand de nieuwe zegen van de ene ware God ontvangt zal tot een *kabra* zijn gezegend; hij wordt een voorouder die is verheven tot kristen.'

En de negers hoorden hem aan en lachten: 'Wij blijven liever kind van negerland. Laat ons maar de profen zijn! Geen kabra. Als wij sterven gaan wij naar de Samandow! Yorka!, dat blijven wij, omdat wij zwarte mensen zijn. Geef ons desnoods geen ziel.'

Toen haalde de man in het witte kleed der witte huid enkele papamonischelpen tevoorschijn en hij zei: 'Hier! Dit zijn kralen. Het is, zoals jullie weten, tevens geld.'

In zijn andere hand droeg hij het zout van de zee. Het zout van de zee met het zilte hart, dat alle wateren bevroeden. En hij zei tot de verzamelnegers: 'Indien ge ruilt, ruil dan geen ware waarden in voor geld.'

Hij wierp de schelpen op het strand. En hij streek ze, proefgraag als ze waren, het zout over de tong. En ze lachten vergenoegd, alsof zij reeds geheiligd waren. Kristenheilig! Maar zie: achter het kleed, het witte kleed, kwamen de duizend - telemu! telemu! - kwamen de duizend handelaren, die alle negers vingen en ze sleepten. Over de zee! En uit het land! Naar ergens anders werden ze geketend. *Haay-o, pikini... hay-o!:* o kinderen van het verloren land!

Ze waren wel kristen geworden. Maar niet ontsnapt aan de afgoderijen van hun Afrika. Want zie: ze bleven, ook als slaaf, behalve goden ook nog apart afgoden dienen...

...een Dagwe no? Een slang? Hoe zou men daar vanaf komen?

'Zijn vader is reeds gebaad. Moet hij ook baden?' Bedoeld werd met verwijzing naar het bad, de wassing. Alleen rituele wassingen konden nog helpen. De wraak der boze geest doen afnemen. Als laatste redmiddel, proteksie. Tegen totale vernietiging. Maar 't was de vraag of dat ging helpen, ooit. Want niemand ontkwam tot in het zevende geslacht...

Eigenlijk was het raar. Nee, niet het feit alleen dat een blankbijbelse tekst kon dienen als verklaring voor het ongeluk des levens, der geslachten, der volkeren, rassen zelfs. *De* neger verdoemd, niet alleen wegens Cham. Maar ook als ras, omdat hij nu eenmaal ooit andere goden had gediend dan kristelijke. Als individu kon hij ook vervloekt zijn. Een natuurlijke erfvloek. Een boze geest die op hem rustte. Het Kwade uit het Afrikaans Voorvaderlijke. Dát was het wezen van de Apuku! Als dat niet de reden was van zijn ongeluk... ja, dan kon het nog maar één ding wezen (gezien het ongeluk ook, van heel het geslacht Tuurhart): er was ooit geluk & rijkdom nagejaagd, afgekocht, via het aanbidden van een slang of ander dier. Een dier dat, een kwade god in zich herbergde, een afgod. Zulks heette dan ook afgoderij, *buigen & dienen*, zelfs bínnen de zwarte godsdiensten als Winti, Voodu etc.

De mens en het Faustussyndroom. Je ziel verkopen aan het kwaad. Om geluk, welk geluk dan ook. In het echt, Atti en zijn beladen afkomen, behalve negerschap in het algemeen, een ‘slechte’ familiegeest. Baya!, het was me wat!

Vele en vele vragen volgden. Totdat het besluit genomen was: Atti zou zich trachten te ontdoen van het verleden. De erflast van 't stukje negerschap dat hij over zich had. Een Sébi-wasi zou hij wagen. Zeven dagen lang, elke dag onder de handen van een priester. Het zou geld kosten, maar hij was Hollandmán. En mensen uit Holland hadden geld, nietwaar?

Later, toen hij naar buiten trad, voelde hij zich heel licht van binnen. Niet dat hij was bevrijd. Maar toch... er was eindelijk iets, iemand ín hem, die hem zei dat hij intuïtief voortreffelijk gehandeld had. Misschien omdat hij had gelezen hierover, dit soort rituelen, wie wist. Of gehoord ervan. Of, was geadviseerd. De Zienerij! O, Voorzienigheid! Dat hij zijn wegen zoeken zou, terug! Hij, aan de Slang van het Gebogene ontsnappend! Hij wist nu heel goed waarom hij eerder alleen had willen gaan. Op vakantie zeker!

O, hij kon Emile wel haten! Diens verzwijgingen wanneer het deze aangelegenheid betrof! Maar toch, hij kreeg ook medelijden met hem. Die angstkever! Papa Frusta!, gefrustréérd! Bang voor Holland! Bang voor blankemans kultuur! Dat wou zeggen, om die te verliezen. Het eigene verstoten hebbend. Emile, het weggevluchte hart. Atti, de zoon, hervonden waarheid. Aay!

Mi mama na liba ho...
Mi tata na liba he...

A busi busi bawbaw!
Suma n'a pikini fu tide,
krioro!

Mijn moeder is de Grote Kreek
Mijn vader is de Grote Rivier.

Ik zou de Stroom van
alle leven moeten zijn.
Wie ben ik, neger?

Op het achtererf zong in een afdakje Sjanette, die dochter van Dorina. Een achter-achter-achternicht van Atti. Een meisje met donkerte tot in haar ooggaten. Zong als een zwarte nachtegaal! Ze zong met de wildheid van klanken die in de natuur zelve besloten lagen. Afgodisch mooie stem! Het raakte Anna diep, al wist ze niet waarom. Zeker omdat ze de woorden niet begreep. Maar er was iets. Iets heel onschuldigs in dat meisje. Met haar hangmat tussen twee palen boven een stenen vloer gespannen ging ze langzaam op en neer.

‘Vriendin, kom zitten!’ zei ze vriendelijk. Een restje plantagevriendelijkheid. Anna was echter bang om draaierig te worden. Wees af en dankte heel beschaafd. Werd er een beetje rood van, een tikkeltje maar. Maar haar verlegenheid verdween alras.

‘Hoor,’ zei ze, ‘het is hier toch prachtig?’ En het wás mooi. Zo anders dan dat hotel. Ze waren er nietmeer heen gegaan. De oude Ba Tata kon immers dood gaan, heel snel. Volgens haar kon het nog wel twee jaar duren, al was zo'n ouwe man verlamd, totaal, na zijn beroerte. De mensen zelf hadden iets paniekerigs. Stel je voor dat hij gíng. Blijkbaar was er iets aan de hand wat drong, tot spoed eiste. Wat, dat wist ze niet. Hoefde ze niet te weten ook, vond ze. Familiezaken. Als Atti het wilde vertellen zou ze het heus wel te weten komen.

Over een dag of drie zouden ze toch de stad in gaan (nu niet voor wat bezoekjes, maar) om er een paar dagen te logeren. En daarna op reis. Daar waren ze nu eenmaal voor gekomen.

Het was me wat. Vriendelijkheid hadden ze wel, die mensen. Ook al waren er enkelen die mopperden om deze ‘bakra’. (Ze wist wèl wat dat inhield.) Maar het kon haar niet schelen. Logisch dat niet elke blanke overal welkom was in een ex-kolonie, nietwaar?

Dat Atti met haar werd bekeken op een manier die een scheiding eiste... ja, dat kon ze minder hebben. Nee, het kwaad kwam niet door de huisbewoners hier. Die hadden de woonkamer klaar gemaakt, waren gastvrij. Sjanette sliep buiten in de hangmat. Hoe goed of hoe kwaad het

tekort verholpen, men had ruimte gemaakt, hen doen logeren, liggend op de grond. Pijn aan je rug, dat wel. Maar heilzaam. De aarde was tenslotte 't bed van iedereen. En heus niet alleen voor doden of voor hen die'n nummertje wilden maken. Op een strand bijvoorbeeld. (‘O wat lekker! Wat is dit voor een vrucht? Maripa zeg je? Maripa? Nooit van gehoord.’)

Het was hier zo anders! De armoe werd voor Anna een konfrontatie. Ver weg Europa. O zo ver weg! Hemel! Als ze eraan moest denken dat alle goeie dingen die ze kende zó ver waren.

En toch, ze leek geen gemis te willen hebben daarvan, althans zij miste ze niet echt. Ja, ze hadden hier ook wel tampons voor haar menstruatie, al was dat niet haar juiste merk. Maar ze was principieel bereid om met minder genoegen te nemen. En voor zolang het duurde af te zien van zowat alles, alle lukse. Na veel moeite begon ze langzaam af te raken van zelfs dat bronwatergedoe, waar ze zo aan gehecht was. Spa en zo, de hele dag! Zij het dat ze weigerde er limonade voor in de plaats te stellen. Dat openlijke gif! Bah!

Atti kwam aanlopen, het huis uit. Die honden keken toe, maar blaften niet. Lieten hun tandvlees zien, dat wel. Hun zijbek bibberde en trilde. Maar ze hielden zich koest. Hij liep naar achter. De ruimte der menselijke voortgang dienende zonder te buigen. Letterlijk dan. Totdat Sjanette de maripapit op hem af gooide: ‘Vang!’

Toen sprong hij, tastte mis en dook. Viel bijna. Maar was verbaasd over die reaktie die hij had getoond. Wat? Hij leek jong ineens! 't Gevoel! 't Gevoel! O het gevoel dat dit gesprek van binnen ín het huis hem gaf! O juiching daar ineens!

Ze hadden hem nu al uitgemaakt voor ouwe hippie. ‘Ouwe hippie! Jij daar met je jonge meid! Geef me haar, laat ik d'r fo je nááien!’

‘Oud maar niet koud!’ zo dacht hij spottend. En verdrong daarmee heel handig wat hij horen moest. De verdachte leeftijd. Ze hadden hem over en over bekeken. Was hij dat wel?

‘Paspoort veranderen!’ Een kommando van de militairen. O, waarom veranderden zíj niet de waarheid, de werkelijkheid, de slangeloop van de geschiedenissen, op kommando? Hij lachte.

‘Jullie hebben alles opgegeten!’

Sjanette kwam de hangmat uit. Ontdeed heel rap een enkele maripa van een trosje dat achter de hangmat lag op een stellage. Schilde de achterkant, schilde de huid. Liep naar hem toe, een paar passen, tot aan de rand van de stenen verhoging. En hield de rijpe, volgens hem niet al te zoete

vrucht, boven zijn mond. Hij ving hem op. Begon te smullen, eigenlijk te proeven. Anna keek toe. Glimlachte. Wou niet glimlachen, deed het toch. Keek weg, naar een zinken schuttinkje dat aangevreten was en krom stond. Keek die kant op, jaloers.

‘Anna,’ deed hij, ‘proef maar!’ Ze wilde niet. Voor haar was de natuur te dichtbij, bedreigend dichtbij zelfs.

‘Ze vindt deze vrucht niet lekker, Sjanette! Heb je een andere soort voor haar?’ Maar Anna wilde niets, niets uit de wilde fruitmand.

‘Ik ga een week hier blijven,’ kwam het uit hem, later. Toen de geheimenissen der verzoeningen behoorden tot de openbaring van het omhelzen en het kussen. ‘Ik moet iets doen. Iets zwarts.’

Ze begreep er niets van. Wilde het niet op dat moment. Had het dan tóch te maken... ja, met wat eigenlijk? Intuïtief zag ze Sjanette zeven dagen, acht, bij hem in de buurt. Een schone zwarte meid, jong, onbedorven. Kroeslekker uitziend. En ook hulpgraag.

Toch vond ze 't onzin om jaloers te zijn. Al kon ze 't niet bedwingen, dat gevoel (o, de natuur zo dichtbij!) ze begreep dat het met het gesprek van zojuist had te maken. Met iets ernstigs. Zou die Ba Tata toch binnen een week gaan overlijden? Doktersverklaring of zoiets? Of moest er iets gebeuren, (ze meende het goed maar had er geen andere woorden voor,) iets... ‘heidens’?

Haar eigen Atti in de dingen van het zwarte ras! Als dat maar goed ging, oei! Maar ze wist: ze zou hem niet kunnen stoppen. Zoiets als de godsbeelden die nergens ongeschonden zouden blijven. Oché Chango, gescheurd. Oché Yemayá, gespleten ook. Ach, die dingen waren beelden! Beelden van beelden! Op zo'n heerlijke tocht als deze te vergeten, ver en weg van het gebleven huis.

‘Het kan zijn...’ dacht ze, heel diep, gelukkig ook nu heel relakst, ‘dat hij ervan opkikkert. Misschien geneest hij er wel van!’

Het was hetzelfde bij Atti dat moment, precies hetzelfde. Een zwarte toekomst hem geschapen. Hij zou zich laten wassen, zeven dagen lang. Dat was iets anders dan de tot nog toe meegemaakte en te ervaren attrakties, stad, rivier, per vliegtuig naar het binnenland.

O, dat er iets gebeurde dat het brandend vuur kon stoppen! Het tropisch vuur, geladen met de brandhaarden van zijn geschiedenis, van die van allen! Maar de wateren der negervaderen kenden verkoeling uit hún krachten. Zij doofden met magie magie. Liefde van nu!

‘30’

Braka doifi e fré pasa:
na en! Mtata bar'oi!
Mtata bar'-oi!
Na en! Na en! Na hen!
Mtata, man fu Afremuja-ye!

Een vlucht van zwarte duiven
klieft de lucht: hier spreekt
het beeld der vaderen, oh mij!
in het voorbijgaande, in vogel-
vlucht! O ziel, O Afremuja!

De dagen waren aangebroken dat de ontketening zou plaats vinden van het gevoel dat werd verwoord, diep in de wouden, in de bossen. Er was een kalebas die werd ‘geslapen’ in een kuip vol wateren en kruiden. En het woord vond de weg die herleidde tot de diepten van het ongeschonden hart. De ochtend in z'n wezen, vroegde. Er was een man met rode band om 't haar en rode doek waarover pangi heen gedraaid was, hoog tot de lendenen en schouders. En een arm die de kalebas de wateren vervloeien deed. Atti, hij baadde, ritueel, de dag verschonend die zou komen. Duisternis groeide, groeide alom. Het bos was diep, de paden onbegaanbaar, toch genomen. Hoe ver! Hoe vreemd! Hoe stil! En hoe gevaarlijk in het onzegbare der nachten! Ongrijpbaar was de ruimte waarover lucht hing. En de bomen bereikten hun opperste toppen in de ongerepte reikwijdten van bos, bos, bos. De aarde liep langs de rivier die stroomde. Er was een woelgat. Er was mos. Er waren bladeren en takken die uitsprongen en braken door het allerwildste van de vrijheden der woekeringen, overal rondom. En er was de gang der levende die ging: de innigste sluipwegen naar de dingen van de allergrootste verborgenheden.

Het was zo dat de marrons waren gegaan. Laf in het hart om de gruwel der verrassingen. Blij in de ziel om de ontsnapping. Maar bitter in de rauwheid van het menselijk gevoel. Eeuwen en eeuwen hadden hun vlucht genomen. De krachten der vernedering en der verdrukking eisten een meest gedurfde ontstijging. Over de grond leek er geen weg, niet voor degeen die vrij wou zijn. Er volgde plundering na plundering. De dorpen en de nederzettingen verbrand. De huiden van de vluchtelingen neergeschoten. Het lichaam werd onthand, de geest verkracht. En de bossen gromden in tongen van vuur. De branden waren aangestoken. De vluchtwegen bezet, vervolging en verraad. Niemand zou er ontkomen,

niemand. Maar de Gevleugelde was er! Mtata Bosu, Mtata Kromanti, Mtata Gentosu, Mtata Awesuba... hoiii! Daar waren zij: de goden in de mens, M'mama Aisa, Mtata Loko...

Bus'o miwan!
Bus'o miwan!
Bus'o miwan, miwan, miwan!
Teri Bus'o miwan-ho...!
Chchm! Mtata Bus'o,
na kongo mi de mara go noja:
lala'wdu, a koti;
srepi bar'o!

O grote Geest Bosu!
O grote God Bosu-Bosu!
Ik ben het Hout
dat vers omver gehakt,
gereed staat voor de sleep.
Voorvader-god Bosu, mijn geest!
De Goden, Slepers, juichen!
O bosu!

Het oude, oeroude hout der vers gesloopte boomstammen, het werd omver gehakt. Het werd versleept. Daar, waar naar wet de machthebbers van de koloniën konsessies hadden, werd hun merk aangebracht. Het hout gekliefd, van de bast ontdaan. Dan grote ijzers met een ring, erin geslagen. Onder de stam die in de vezels rustte, kwamen na 't donderend geraas der sloop van de dikke stam de klemmen. Deze nu losgegooid. Het hout naar de rivier... de vlotten die varend vroegen om de verten in het gaan. Zo zou het met de mens vergaan onder de handen van het lot, de loten, van toekomst en verleden dagen, van het nu. *Hoho! Huhu!*

Zie Atti! Hij begreep er niets van. Het was koud. En de geheimtaal van de priester leek aan zijn huid voorbij te gaan. De wateren, de bladeren, klevend aan zijn poriën, het levende behang. Alsof hij was, een nieuwe stam met nieuwe loten. Het water koud. De ochtend in z'n vroegste vroegte bang en kil. Een vreemde, vreemde wereld. Hij wou een scheet laten. Gaan kuchen. 't Jeukte. Hij werd nat gewassen. Zijn haren klef. Zijn rug en borst ontbloot. Het kleine rode lapje om zijn middel, elke dag, elke dag. Zevenmaal zeven wassingen. Voor hem zo, was het spannend, dat wel ja. Maar het gaf geen, weinig verschil.

Hij stond niet open dacht hij, nog niet, of misschien wel helemaal niet, na de eerste keer niet, de tweede maal ook niet. De derde keer... hij gaf geen gil. Er was echter geen stilte die hem in de geest tebinnen viel. Er was de wilde drang van wateren, een stroomversnelling en een val, die ín hem vloeiden, vloeiden, overal van 't lichaam, het meest onverstaanbare gevoel. 't Leek de ervaring der ervaringen, maar stil. Er was iets onher-

bergzaams aan 't gebéuren.

In zijn geheugen werd een gat gegraven. Hij werd een hond, een wilde boshond die op zoek was naar een dier dat onderaards in de ontbinding aan 't vergaan was en begraven. Met zijn voorpoten groef en groef hij, strekkend en trekkend - hoe vloog de aarde niet op tot de lucht. En toen hij diep genoeg was om te stoten op de prooi die dagen tevoren van de laatste aardse geuren was ontdaan... trof hem een andere hond. Woest keken zij elkaar aan. Er begon een groot en woest gevecht. Korstmossen spatten op. Er kwamen sporen van een wrede, woeste worsteling. Twee wilde honden in de dood geboren... de stank die in de bossen het gedierte om de dood der zinnen in het dier deed janken, janken en janken. Er sloegen kudden op de vlucht. 't Geboomte daar verloor aan bladeren. Totdat de grote regen kwam, de springvloed die kwam overstromen en alle sporen uitwiste en waste, waste en waste, de humuslaag en alles wat er lag van honderdduizend jaren raakte 't spoor van de gebeurtenissen bijster. Enkel een vogel landde op die plek, legde een ei. Hij zou daar een seizoen lang broeden. Totdat de dagwe aan zou sluipen. Indien de vogel niet vroeg genoeg uitkwam zou de slang het ei leegeten, zouden de kleine slangen kruipen in het ei. Het kalkuniversum sloot hun ogen, witte wereld, witte lucht maar ledig. En ze zouden zich kronkelend richten tot het niets der ledigheid... hay-o! hay-o! Als zij uitkropen zouden zij opnieuw herboren zijn. Er was de leegte van de slang. Er was de leegte van het ei. Er was een waarheid in een werkelijkheid gekropen. Daar kwamen vreemde dagen uit... hay-o!, pikini, hay-o!

> Sébi wasi mek' mi si
> na ai f' grontapu
> nanga sébi skin!
> Fremuja na ju kanfra
> wi d'o, Fremuja...!
>
> Zeven wassingen deden mij
> 't Gezicht ontsluiten uit
> zevenmaal de Blik der Aarde
> in werelden van Geesten en:
> hun waarde was de god Fremuja!

Aan de oever van de Grote Rivier huisde een kaaiman eenzaam in de vochten, in de vergroeiselen der grauwe huid. Hoe troebel werd het wanneer hij bewoog! Er kwam de eb. Er kwam de vloed. Er was het land. Er was de diepte. O elementen in beweging! De kaaiman sliep een leven lang. En de onbeweeglijke onveranderbaarheid der aarde leek in het groene pantser meegeworden, de kelk van de wilde lelie in de poel der zwam-

pen, de onberoerbaarheid gevangen in de huid. Niets, niets zou de tijd doen gaan, noch regen, noch de droogten met de winden die bossen teisteren en 't hart doen slaan, de onderwatervissen met hun wegschietende troebelen, o niets!

Zie, op een dag, het was er onhistorisch stil, kwamen de buffels in de wilde schoonheid van het grootst getal. Hun hoeven stampten en hun hoorns droegen de wildheid die het briesen jaagt door elk element. Zij kwamen, gingen, nooit zo'n kudde. De opgejaagden! Zij vertroebelden de wereld.

En nadat zij heen waren, aardse stilte schiep, herschiep een oord... lag de kaaiman op de scheiding tussen zwamp en land, verpletterd door de kracht der hoeven. Het pantser van de rust hing uit elkaar. Een wereld was weder geworden, andere wereld in diezelfde aarde. Maar de geest der dingen was vergaan. Ziedaar, de ogen, leeg en ledig hangend uit het lichaamsstuk dat kop heette voordien. Zij zagen slechts een weggehoefde verte. Zij zagen niet dat feest dat de mogelijke prooien van de kaaiman vierden. En 't oor verloor 't gehoor over de afstand, waarbinnen het geluid kwam sluipen van vijanden en ongewapenden, de wereld van voordien die bleef op verte, weg en uit angst: nu werd het onberoerbare zelf geroerd, geraakt en helemaal uiteen gereten. Er was een wereld uit de rust vergaan. Zijn huid, zijn vlees, werd door de bek versleten. En kaaiman had geen ziel die weg kon gaan. Hay-o!, pikini, hay-o!

> Dan sroto broko!
> Kumba j' meki!
> Krioro, dawdaw-o,
> frekti wan awese
> go noja! We na mi
> dawdaw, dawe mi awa!
>
> In het uur brak een slot!
> Uit het slot kwam ontschoten,
> de drift van mijne ziel, van
> mijn gelaat! O Aasgier,
> aan de God van het
> Bestaan ontsproten.
> Awese ho! Dawe mi Awa!

Er waren lagen van de Goede Lucht. Er hingen dampen van de Kwade Ziel over de velden. Zie hoe de mais rijpt, in de schutblaren gekneld! Het rijpt en rijpt en spuwt een vuur van rode baard over de aren waarop het is gelegen, ongeteld! Dan komt de Mist der Nacht. Dan komt het Roofdier met het Sluipsel aan de kaken. Het vreet en knaagt en het verteert. O resten! O de Nacht die in het onbekende, de oogst verschraalt, de hand

verkleint tot het dragen van de aangevreten resten! Er leeft degeen die oogst! Er leeft de rat! Er leeft de veldluis in de veldmuis in het klein. O het gegeven van het genomene! Het oogstdier, leve hem! en leve haar! O, het roofzuchtige der universums!

Er is geen nacht zonder het duister! Geen wind zonder de woeste ruiskracht in het gaan! Hoe zal ik dan mijn hart verdragen, zonder de doornen van het verdriet? Hoe zal het leven mij verwerken, zonder de tranen die ik om de anderen zal laten, met wie ik ging, om wie ik beefde? Er is geen lucht zonder de verte! Hay-o, mi Awese, hay-o! Er is geen Geest die leeft zonder de waanzinsliefde van de hersens! Uit jou, Awese-god, zal ik mijn vleugels slaan, uit jou! Mijn aren, o de mais!, uit jou zal ik het voedsel doen ontketenen dat baarden draagt tot in de mond der wezens die knagen aan de rijping van mijn hart. Uit jou, o ziele mijn, ben ik gebleven, de zaaier die het leven strooit over het land. Er klinkt uit de velden, de velden een lied, dawe mi awa! dawe mi Awese we nawa!, dat door eenieder wordt gezongen! Leve het leven en leve de dingen! Het kruipt, het kronkelt en het vliegt. Het bruist in de ontboezemingen. Het is het leven zelf dat tot leven, leven en liefde ruimte laat: er is geen haat tussen de wilde wezens. Hoe zal ik dan de knagers van mijn ziel belagen met de laatste liefde? Hay-o!, pikini, hay-o!

A teki teki dundu Maäbu!
A taki teki dundu Maäbu di ba!
A meki miki dundu mawmaw!

Woi-e, mi dondo nekro
na pasi mi de go so noj'e!
A meki mi de meki mawmaw!

Hoooiii, miwan na gadu!

A meki mi de meki mawmaw!
A meki mi de meki mawmaw!

O, Mabu-neger,
o de God de God geworden!
Hoe ben ik niet geweest: Uw Stem

Mijn handen malen lucht, ik dans.
Ik ben de Stam die hoog verheven
de Stem verdraag van Hem, van Hem
van Hem die God is,

hoger dan 't hoogste.
O Oerwoudhoge God die Ben!

Op het zevende uur van de zevende dag keerde de Geest terug met

Kracht. En de echo's van alle gezang vloeiden samen. En de schepping der woorden verhief zich tot zang.

Aan het hoofd van de eenzame vluchteling sloeg een god die Dagwe was zijn kamp op tot stede. Er hadden dagenlang de oorden van de ziel in bitternis, het enigste gegeven tot dan toe vermeden, van Winti die zou schreeuwen aan het hoofd. Hayyy-huh!!!

Atti werd toen, o man tussen de geuren en de wateren, de bladeren, gekonfronteerd met krachten uit 't heilvolle gebeuren van prapi, aarden kuip, en wassingen, het woord... Hij raakte bevlogen, bevlogen! Vervuld van een geest sprong hij op uit het huis der wassingen. En hij rende de bossen in, al schreeuwend.

‘Nono! Waar gaat hij dan?’

‘Laat hem! A teki en! A sa tja en kon baka!’ Zo werd gegeven, dat de god in hem genomen had, zijn Geest. De god zou hem weer doen terugkeren, stond vast. Maar toen de nacht viel bleef hij weg, volgende dag, volgende avond, die dag daarop en nacht... drie dagen lang. De medicijnman was niet bang. Hij hield de goden vast in bede.

Het eerst kwamen hem de voeten los. Over de aarde vlogen zij. Het was gelijk de snelste wind die vloog door struiken, voorbij de holen en de gaten der wilde beesten, diep in 't verre woud. Voorbij de metershoge mierenheuvels, voorbij 't lage struikgewas. Er sliep een geest in 't lichaam in de modder. De ongeklede en de dolende. De wortelen etende, liaankauwende oerwoudvreemde lichaamsdrager. En de gedierten die hij trof over z'n weg waren degenen die vanuit het vreemde tot hem spraken, uitleg gaven, verder hem de weg aanwezen.

Het eerst kwam Genti aangevlogen. ‘A taki djonko, mi de djonko...!’ *Ik ben degeen die in de Slaap der Lichamen, nader tot U, de Ziel benadert...*

Zie, Genti reikte vleugels aan! Twee grote zwarte, vol gevederte. Er kwam een schittering. O glans van de oneindigheden! Maar Atti's ziel deed ze vergaan. Hij holde slechts, bleef hollen, zonder dat hij wist, alreeds gevleugeld. Boven een stroomversnelling bleef hij staan, raakte de grond en zag de wateren in hun vertroebelde bestaan de bergen afdalen, gedwongen tot het eeuwige verglijden in de Stroom der Stromen.

En toen hij lachend nam, een bad, dook uit het water een Indiaan. *‘Wen'oooi...! Na mi kankan Wenu!’* De slangegod Wenu! Hij trok hem onderwaarts. In ongetelde uren bleef hij daar.

En de vissen, zij waren vervuld van het gouden licht dat brak en brak tot in de duisters. En in de diepten, op de bodem, lag in de adem van de wateren besloten het allerfijnste goudgevoelen van de ware aderen des

levens. Hoe mooi! Hoe prachtig! En hoe goddelijk! Winti der winti's! God van het Godendom! O aarde die niet vergaan zou met de drift der dingen! O onderwereldse beweging, zo eeuwig onbegrepen en verduisterd tot het vreemdste lot der loten! Er waren vissen die aan mensen tot een god ontsproten. Er was het rood der roden en het bloed van alle huiden die gestroomd waren tot op de dag die nu aanbrak, het water nat, diep de rivier, en licht het onder water zweven. Wenu! Wenu! O God Wenu! De draaikolken, verborgen spleten en spelonken! De diepste bodem droeg de grootste schatten; pijlen en bogen uit vervlogen tijden schoten de schitterendste beelden af. Er was een wereld vol van schoonheid die zich zonder mededogen openbaarde. Adem in de Hangmat van de onderwaterwezens hing. Er schommelde iets tussen leven en de doden in, tussen 't gedrang der niet bestaanden en 't onwezenlijke van de komenden. Er was een draad, liaan van onderwater, waarin een god de lengten en de breedten kruiste, opdat het water Water werd en vloeide tot aan de monding van het godendom.

Dan keerde hij weer boven, uren later. Werd in de lucht gevlogen door Opete's Kromanti, eveneens God der Goden. Hoog, hoger dan de lucht voor 't oog kon reiken! Zo woonden zij, zo huisden zij. In 't onherbergzame van de alom gestegen oude dampen uit wierook en uit adem, uit de dingen van beneden, hadden zij huis. *'Dawmawa, mi Opete Gadu! Dawinawa! Busi bradi, n'abi smara! Pikin na loktu sisa hen! Granliba gi hm brada!'* O dat het werd gezegd, gezongen!: De God Opete was van 't Hoge! Het bos had iets onmetelijks voor 't mensgeborene. Zo was de lucht: een zuster van het woud! Zo was de grote kreek, rivier: een broeder van het bos, even onmetelijk! Hay!, mi Opete Gadu! Hay-oooiii!

Heel de wereld was één gezin der elementen. De zinderende lucht! Het dansen van de goden, ver en hoog, onzienbaar. En de dalen en heuvels, zij zagen omhoog. En de moerassen, de velden, de bergen, de vlakten der savanna's en het bos dat groende en groende, zij allen zagen met het oog van de geheimenis hoe groots, hoe zonnegroots, hoe ver en hoe geweldig de drang der ware goden is, hoog in de hoogste zetelen, hoger dan het verstand dat zitting had voor hen die nabij Hen waren. Het bevlogen geleefde! Het Kromanti kontakt! Het vergrote, verhoogde, vervulde Bewustzijn! Een god die neerdaalde in 't hele verstand!

Dan toen de nacht kwam over de rivier en de koude de huiden der dieren overkroop en de warmte de bladeren verhulde in misten die eeuwenoude koude lieten aankruipen - o dood!, o verschrikkelijke nacht die de aarde om wurgde!, ... schreeuwde de vreselijke god Apuku gans één schreeuw

over 't heelal!

En de rivier kromp van schrik tot in de kleinste golving van haar stromen. Het blad hield de adem van stikstoffen in. En in de lucht waarin de goden zetelden in de richtingen die het oog volgen kan totdat het niets meer waar kan nemen... verzamelden de vaderen zich onder elkaar. En zij zongen in koor. En zij riepen het lied waarmede zij waren gekomen: *'Dawe dundun, krioro! Dawe dundun, dadá!'*

Het leek het oordeel van het uur waarop de Duizendkoppige, de god Anana Kediaman-Kediampo zou komen. De duizendlichamige god, met duizend doodskoppen, alle gemartelden. En duizend haren, grijze, zwarte, op zijn hoofd. En in zijn hand de duizendvingerige kruiden die het veelkoppige der schreeuw van de Apuku, die schreeuw, die ondergang, die duizendvoudig geoogde keten van verwarring, verdoemenis en pijnen, o zo verschrikkelijke pijnen... Het lied in het Lied zou ze doen verdwijnen. En het duizendvingerige kruid, o woud waarin de oeroerkracht opgroeide onder de onberoerde hemelen, de wateren die 't eerst hadden gestroomd over de velden, nooit betreden, het duizendvingerige kruid, het Dagwe kruid!, het zou de wonden doen genezen. Van allen, allen die ooit leden. Aan kwellingen, aan vrees, 't strijden tegen de knechtingen der dagen waarin de onrechtvaardige toesloeg! Hay-o, pikini, hay-o!

Op de morgen van de laatste dag, de godsdag, was de wereld vermoeid tot de mensen gekomen. De zon kroop zoals nooit tevoren traag omhoog. De koude wou niet wijken en het slome rood verscheen met de aarzeling van het gemoedsgevoel van hen, die weten dat zij sterven zullen in de grootste rust die het uur der gratie biedt, tot een laatste en langgerekte levensbeschouwing. De horizon talmde. Maar het licht sloeg niet toe. En het uur wilde geenszins de tijden doen duren. Het leek alsof de nacht weer viel, dieper en dieper nu, dan de nachten van de menselijke aarde. Dit keer leek de vergankelijkheid haar wezen te hebben afgedragen aan de misdeelde ochtend van de ontwakende. Want de nacht viel en viel opnieuw Er kwam geen schittering. Er hing het onbehagen in de afwezigheid van 't vroege schijnsel.

O bode van de dag! Waarom gevlucht? Waarom de hiel verbonden met het verre gaan, verkeerde richting uit, op hol geslagen buffel van het vroege ochtendduren? De bossen zouden hem begroeien!, ineens, en verstikken, zijn horens in de allerwildste struik verward. Hij zou briesen, ademen, loeien, trekken en duwen, wringen - niet ontkomen! Hier is de

vlakte, Buffel van het Ochtenddom! Hier kun je draven, stoeien en het stof der dagen doen opwaaien, hoog en hoog, waarin het licht weerkaatsen zal in 't vreemde der ervaringen! En elk stofje zal ons tot een wereld zijn!

Maar de Buffel der Buffels bleef weg in de wouden. Het uur van de tijden hing stil en in maan die was verdonkerd tot het eeuwigste bestaan, áchter de bergen van het gebeuren waaruit de wereld was ontstaan.

Toen, op het laatste ogenblik - er was 't wezen aangetreden dat de vergankelijkheden luid verkondigde, de proklamatie van de overwinning van het Duister - kwam de zon op. Vermoeid de treden beklimmend van de overwinning van het kleinst heelal. Er kwam een straal, eenzaam, het duister op de vlucht, de kou verwarmd tot iets vluchtigs - weg, schrik der mensen! - vervlogen tijden en het ware licht kwam over land en velden. Toen kwam de adem van het ontwaken los.

De steppe brak, brak aan voor het gezicht. Het donkere bos - hoe hoog de toppen? - verliet het duistere gewoeker en zwelde aan tot groen uit bladeren, uit mos, uit ananas, liaan. De dieren voelden het met al hun koppen dat het met alle duisternissen was gedaan.

Zo kwam het hart in 't uur dat sloeg, de warmte van vrije, heldere luchten. Het bloed begon sneller te stromen. De mensen riepen af en aan. De vogels tierelierden, er kwam leven los dat levensvreugde losliet op het leven zelf, dat uit schaduw was getreden. Het was hier en ook toen, dat blijdschappen het hart innamen. De ware vesting van een groot geluk. *Pikini ho*, *san ju du so, di dé eopo fesi luku ju na ai sobunu?* O mens! O kind van de natuur! Waartoe de dag, geschapen in het uur dat jou eens naar de ogen staart in 't licht van 't dagelijkse levensvuur?

Hij had zijn zweet. Over het lichaam, helemaal. Hij, Atti, de ritueel gebadene. Hij had de geuren van zijn stank. Het vuil in zijn ongekamde haren. Hij had de schram, aan elleboog. De puist aan dij. Het litteken boven het oog, vanwege aanboren tegen een tak. Hij had de plekken van muskietbeten. Hij had het gevoel waarmee hij ze niet had gevoeld. Hoe logisch voor een god! Dagwe! Dagw'oiii! Dagwe! Dagw'e! Dagwe disi, Dagwe!!

Hij had de tranen uit de ogen die gelopen hadden, ongezien. Hij had het vuil tussen de vingers, aan handen - in het water van het zwamp geslapen (gelijk de wegloopnegers op hun vlucht) zonder te slápen! Hoe laat was tijd? Hoe ver was verte? Waar waren richtingen van dorpen? De ene boom was de andere niet, noch was het ene pad zo diep en ver begaanbaar als het andere. Het hart was kompas en het hoofd was de aangever der

richtingen, de gewenste.

Overal kon hij gaan, overal kon hij zijn. De tijger? Tijger schrok zich woedend en rennend tot uit de boorden van het tijgerachtigste domein. Aap gooide zich boomlengtes ver. En slang ontweek met 't glijden van de lichamen. Er waren parasieten, vlooien, mieren, allerhande bijters, schorpioenen buitendien en wormen die het bloed wegzogen. Er waren spinnen, hele grote, duizendpoten met hun gif. Geen was er die hem trof, geen kwam hem aan het lichaam.

Het bad aan de rivier was ongewild en onbewust genomen. De boom geklommen om te rusten was hem onbekend en toch bemind. De wateren uit wilde lianen, ananaskronen, alles tot aan de stam die met het openkrabben waterreservoirs aan zichzelf ontnam, door ze te laten vloeien in gevouwen handen. Gelijk de vluchtelingen eeuwen her. De wortelen van zachte bomen. De bosbananen en het wilde fruit. De droge gronden, hoog omstrengeld door de taaiste slangen, hé-gron aboma! En de verraderlijke onderbladerbeesten, loerende op de loer! De slangeratels! De kapasi's die voor hem wegkropen. De luiaards die hem met 't luiste oog aanloerden, omfloerste blik misschien om de verlorene! De vogels die hem van de ochtend tot de nacht bezongen en belaadden met tukú-tukú geluiden. En de hele, hele-hele horde van zwarte duiven, o, een wolk zo groot hun vlucht! Zij vlogen aan en af! De hemel nu eens verlicht, dan zwaar verdonkerd! Het was het lichaam dat met ziel hem spirit gaf, verder te gaan, verder te boren! Totdat hij aan zou komen op de rand der nacht.

'Hawdu? Uhu! Hawdu? Uhu!'

Op de namiddag der laatste nacht, met het eerste vallen van de vroegste duisterheden, verscheen een uil aan hem, rechtstreeks gevlogen uit de schacht daar, aan de hoogste boom, een kankantri, de boom der goden. Zijn vleugels vochten met de lucht. Het wringen van het lichaam was te horen, in heel het open stukje waarin hij vertoefde. Hij had tot dan geen mens gezien, noch van gebaar noch van gerucht waarmee het levensteken wordt vernomen. Toen kwam de sunsundamba in het wapperende verenkleed hem aangevlucht.

'Mijn vriend,' zo zong de uil, 'waarheen zijn uwe wegen?'

'Afrika! Afrika!' zong hij terug.

'Mijn vriend, o vriend o, die de vriendelijkheid in u draagt, een tweede boezem, tweede borst waarin het hart der warmte geschapen! Waarhenen zijn uw voeten aan het gaan, u los?'

'Afrika! Afrika!' herzong hij zijn antwoord.

‘Mijn vriend, de lucht slaat met het blauw het oog. Van dichtbij zijn de blauwe verten echter eindeloos, kleurloos en grauw als de mensendood. Verstaat gij mij, o vriend, in mijne termen?’

‘Afrika! Afrika!’ zong hij mee met de echo die kwam opdagen. De vermenigvuldiging der diepten drong in zijn zin zich op aan de bewustheid van de dingen: o god! Wie zou hem goed verstaan?

Toen sprak, nee, zóng de uil, met de waarheid die de waardigheid betekent van de gesnavelde, de sunsundamba, en de ontsnaveling: het onbezongene der ziel!:

‘Mijn vriend, Afrika? Afrika mijn vriend? O vriend! Zie eens hoever gij zijt gekomen! Hoe zoudt gij verder gaan dan zee? De vleugelen zijn een gegeven, van dieren die de hoogte in het lichaam kunnen dragen - vluchtbegin. Maar kunnen zij zichzelf beklagen indien zij niet de verte halen, waarin de kruin staat die zijn meenden, te hálen, van 't woud aan het eind van al hun vlucht? Hoever is ver? Hoe kunt gij gaan, zonder de vinnen van de wondervis? Hoe kunt gij vliegen zonder dat gij zijt geworden, de Gevleugelde Toekomstdrager? De enkeling die in de lucht geworden is: het Wezen van de ware vlucht?’

De uil herhield de adem. Het bleef stil. Er was een grond begaanbaar en een bodem waarvoor de voet geschapen was. Wie deze goed beliep, juist en voorzichtig, kwam op de oorden der bestemming aan. Misschien. Misschien. Want zoals er de vogels waren die niet het einde haalden van hun vluchten, zo waren er de dieren die...

‘Dunká! Dunká!’ De uit, hij fladderde en zong. 't Geheimste lied van het betreden bos en zie: er kwam een slang gekropen tot de open plek. Een kleine, venijnig ogende dagwe. En in geheimtaal zong de sunsundamba, hem toe. Kijk, de slang kwam op degene af, die daar was. En in een fraktie van de tijd die een beweging is tussen twee lichamen, het naderen, het deinsen, sprong de slang voorwaarts en haakte hem aan de *achillespees.* Kronkelde zich om zijn lichaam.

Hij begon een poging te wagen om de slang te grijpen. Deze kronkelde zich, toen hij hem greep, met één hand, kronkelde zich los, maar liet de achillespees niet los, de kuit niet los, het been niet vrij. Slang worstelde zich om zijn buik, zou hem de ribbekast stuk persen. Hay-o! Hay-o! Huhuhu.!! Feti! Vecht! Vecht en strijd! Strijd en vecht om de roerselen die wurgen! Wurgen en wurgen gaan, het oneindige de doodse diepten tegemoet! Gevaar! Dodelijk gevaar! Hij vocht! Hij greep de slang met beide handen, wurgde hem de keel dicht en hij kneep en kneep, terwijl de slang zijn kracht over zijn borst in taaietaaie spierbundels aanhaalde.

Adem... adem liet los. Verwarring wilde hem 't gezicht verduisteren, aardvlokken spatten op. Er zou bloed spetteren en stollen. Er zou verduistering los komen, eeuwig en eeuwig, o verdoemenis! Er zou... er zou...

Met een laatste snik, de slang hem met verkleinde hals uit de handen, vol van glibberige huid ontglipt, sloeg hij toe, beide handen, bijna in bidgebaar tot één moker geplet waarvan hij, met de zijkant, het zwiepende beest de ruggewervel onder 't zwaaien en 't kronkelen stuk sloeg.

Toen viel de slang, kronkelde half nog, beet, beet het zand, de aarde, beet de eigen staart, vrat zich half lam de keel vol, en... verstikte. O zie de dood en het venijn, spugend van gifblik uit de ogen...

Met een verschrikkelijke gil huhuhéhayhayhuuuhohuhh!!! vierde hij deze overwinning.

Nóg was Atti geen Atti. Maar de slang bleef slang, lang liggend en verslagen. O verloren held met het behouden leven!, hij die hij was, vol van adem uit zijn dagen! De sunsundamba echter, uil, verdween. Wanneer? 't Viel geenszins te weten. Zelfs de boom waaruit hij was gevlogen viel niet te bekennen. Er waren bladeren, bomen, struiken, wilde groeisels, lianen en duizendmaal duizendvoudige groeigroene wezens, alle met het eigen bescheiden levensdoel dat 't oerwoud hen kon bieden, louter om het groene woudbestaan. Er was de lucht, grootgroot en open. Er waren dieren, aapje hoog in de boom daar loerend, kraai ofte papegaai met bonte veren. De klassen, fysiologisch. Herleidbaar tot de orden van de rangen en de standen in het rijk der mensen. Hoe schoon en hoe gevarieerd! Hoe eigen! Hoe dichtbij! Hoe bewegelijk! Maar hoe wegenloos! Wat leefde tussen hen kon altijd gaan. Maar wie de uitgestippelde weg wou kiezen naar het vreemde... de wereld en de vijand van de bosgoden... hij zou...

De nacht viel al. Er was gerede en geheime twijfel in het hart van de bewoonde wereld met de wezens die hem wachtten. Het hart van de woeste wildheid was niet uitgerukt, niet gans en al! De verlorene zou terugkeren. In een wereld die zijn kracht herwon. Voorbij het dal der duisternissen. Voorbij het woud der onafzichtelijke pijnen, 't eeuwig woekerend verdriet.

Er brandde kaars, zo vroeg!, het licht vooruit. Er prevelde de mond, hoe niet gebeden! Hoe krachtig en hoe ver reikte de geest wel niet! Afrika had gegeven, Afrika zou slechts nemen! De Konfo, de voorouders, vormden stoet... de gehele Slang der vooroudergeesten.

‘Kronkel hem ons tegemoet!’

En de bede, o de bede had de kracht die geen ene god zou kunnen weerstaan. De Tijgergod niet! De Aasgiergod niet! De Slangegoden, vele en

vele niet! O, onderwerp hem aan uw gebod! O doe hem de ogen der hartstocht opslaan! O doe hem zien hoever zijn weg is, hoe gevaarlijk: *aay-Kra! aay-Jeje! aay-Konfo! aay-oooiii Gefe Gefe, mi ati toeka wan sombra kaba na dede mofoooi mi de noja sobunu! E!!*

Er was de dood! Er was 't gevaar! Er was de nacht lang nacht! O de verlorene! O de verdwaalde! Een winti had geschreewd, een geest, Bevliegende, hij had hem weggebracht. Hoe zou Atti terugkeren? En hoe geschonden? Reeds opgegeten door het wild? Ontbinding aan het lichaam? Hoe vergiftigd zou hij wel niet zijn! En als hij kwam, o god Kediaman!, zou hij niet komen, slechts en enkel... als zoals het Lot is van de Zwervende... om te sterven in de armen van het menselijk bloed dat hier op hem wacht?

Zie, ik sta met de handen wijd en ik bid! Grond, Bodem die de bodem is allerharten! Met U spreek ik! Tot U bid ik! Hart dat het hart is waarin leven zetelt met de klopslag van het uur! Sla de reis tegemoet! Ik bid! Ik bid!: *Mtata ho... ju mu je'e begi ba! Je'e begi bumu... ju mu je'e... na mofo soso begi bumbumu... e!!*

Hij zou geen Oché geworden zijn! Geen boom die beeld werd als een boomstam, geplant in het huis der bidders. De gouden hand die met de uitdrukking van ziel eraan gesneden had: 't symbool der menselijke kunst! Magische kunst! Obja kunst!

Hij zou niet gespleten zijn, de onvermijdelijke, tegelijk onherstelbare breuk tussen de mens in de mens en de god in het goddelijke, ooit en eens in één wezen verenigd. Hij zou niet de verlorene blijven die geen pad kende dat tot het leven, hoe oneeuwiglijk!, der mensen voerde met hun noden! Drie dagen lang Atti in 't bos verdwenen! Drie dagen!

Aay-o! Is bídden bid ik u, o goden, die de Nacht ontleden, in uur en duisternis, het Onbekende! Dit is een mens in het uur van de nood! Hij heeft geen stem die verder reikt dan het oor kan horen! Hij steekt zijn kaars op, arm ik, geen verte kan mij verder dan de menselijkste zien! Maar ben ik niet daarom, door mijn gebed slechts, even onvolmaakt als heel mijn wezen... aanhoorbaar? O, verleen mij, hoe verminkt ik ben in mijn geloof, de gunst waar ik om vraag, waar ik om bid! Het is een kleine mens die bedelt aan u, om het verlorene terug te geven: *Ju mu jere beg'o...! Jere beg'oooiii...!* Er klonk een kreet! Precies op de grens, de snede, tussen dag en nacht, verrassing! Uit het struikgewas kwam hij aanboren! Atti! O god, heb dank! Hij kwám! Hij liep áánkomend! Blijdste blijdte! Maar op de plaats waar hij gewassen werd, barstte de prapi, aarden kuip, helemaal, totaal!, aan stukken.

Hoofdstuk zeven

‘31’

‘Zoo Ghy het wenscht, o Heer der Eeuwigheden Heerschappy, zoo zal Ick my gansch onderwerpen aan 't Werck en de Liefde, Uws gedhogens, weezende den Mensch tot Eir, den Meedemensch uyt Uwen Scharen, Uw Hayden aan der Duysterheyt ontkoomen, een waar Licht, Uwentwill' in d' ure des Verdrotens...’

Een blankstaartzwaluw uit de noordelijker tak der zwaluwenfamilie, hoog aan boom, zong luid van keel. Heel het gekweel der bosvogels verstomde. O, de vogelen! Dat zij dit hoorden en ook goed! O de dieren, de wilde, dat zij zich bekeerden! Wie hier de pijn der mensenkinderen aanzag...

Er was een nieuwe broeder aangekomen. Met hem opnieuw Johanna. In het boothuis werd zij ontvangen door de aanlopende lieden. Terug! En uit Europa waar zij was geweest. Voor de voltooiing van haar opvoeding, zo heette het.

Thomas bekeek haar met zijn ogen die blijdschap uitstraalden, een licht. ‘Dag Tommy!’ zei ze. Een beetje troetelzaam. Niet echt van interesse. Want de Miss, gekleed in een prachtige dress die om haar buik nauw sloot, haar heupen prachtig uitspringend, stond in de tentboot met een paraplu die opgevouwen was. Haar hoed vol van versierselen, met lint onder haar kin gebonden. Haar borsten rijp en met het strakke van haar bovenrok omwonden. O die knellende rijkdom van haar boezem! De jurk reikte tot haar voeten waaraan zij modieuze schoenen had. Al zeven jaren was ze weggeweest. Het was me wat!

‘Oh, meine Johanna! Jungfrau en schone!’ krijste die mevrouw Zander haar over het water tegemoet. De boot, de boot was aangekomen, geland, aangemeerd. Esthello, die ouwe en geheel vergrijsde neger, trok langzaam het kostbare stukje touw naar zich toe. Gaf haar een hand. Die zwakke ouwe man! Híj haar steun biedend voor het uitstappen? Kom! Haar moeder, wachtend en wel met haar soberste uiterlijk, gebaarde naar Esthello: ga uit de weg! Hij ging opzij. En terwijl onder het uitstervend

gezang der roeiers *dibidaba ho...! dibidaba ho...! Na wan boto e lolo...! row-row-row-di-korjáá...!* zij haar hartelijk verwelkomde (O Pelgrimsoord! O Toevluchtsoord!), liet zij haar ogen gaan over de Pilgerhuth. O mij! Er was zoveel, zoveel eraan veranderd.

Toch was er maar één naar wie zij werkelijk uitzag. Over de schouder van haar vader, Schuhman, keek zij...

De oude indeling in verschillende kampen was verdwenen. Een nieuwe geest heerste over de Pilgerhuth. Omdat door invallen er grote angst heerste bij indianen om na kerstening opnieuw te worden weggevoerd, afgeslacht, had men getracht hun vertrouwen te herwinnen. Men zou ze tonen, hoe wáár kristelijk!, dat alle mensen gelijk waren, één menselijk bloed stromend in de menselijke aderen. De ware geest van Kristus die er heersen zou.

Blank, zwart en rood thans onder één dak, één grote barak, lang, en met een boog, een soort van galerij, waar in het midden de plek der erediensten was geschapen. Een nieuwe tent in een nieuwe maatschappij, heel klein, de Nieuwe Orde. Japhet, Sem en ook Cham, onder één tent gevangen! Wat God gescheiden had, werd door Zijn Hand weer ongedaan gemaakt. O de liefde! De Liefde die het groeizaad was van de wereld! De Liefde waarzonder men niet ademen zou, niet in de verre wereld van Europa, niet in het bos, het diepe diepe groen der oerwouden!

En ze lachte, toen ze de eenheid van het mensdom zó gedemonstreerd zag in gebouwen.

Thomas, prachtig gebouwde jonge mulat! Hij die in eenzaamheid van stil geluid en diepe nacht zo naar haar liefelijk gelaat had uitgezien... Die ingebouwde neiging die ze had, ingebouwd en aangeboren, om met alles wat serieus was te gaan spotten. Hoe onkonventioneel was ze niet! Hij, Thomas was blij dat ze, ondanks de aanwezigheid van een blanke man bij haar komst, niet was gehuwd, zoals ze nu luidop verklaarde, herhaalde eigenlijk.

Nee, zij had zich bijbels vervolmaakt. Hetgeen betekende dat zij haar ziel, vooral haar hart, geschonken had aan de Studiën des Heren. En dat, terwijl zowel hier in de Berbice als in de Demerary (waar ze was gegaan om te vertrekken, Fort Nassau!) o, overal, tot in Europa, men haar hand had gevraagd.

‘Zie de Heer nam mij de handen en zegende mij...’ Op een dergelijke wijze maakte zij haar huwelijkskandidaten duidelijk dat zij haar hart reeds aan Hem toevertrouwd had. Zelfs toen haar vader haar beval te trouwen met...

Ze keek. Keek opnieuw over zijn schouders. Haar hart begon sneller te kloppen. (‘O wat een blijde dochter!’ dacht hij, Schuhman, om dit innige weerzien.) Matthias... waar bleef hij in godesnaam!

Thomas, met de oogopslagen der bedroefden, stond zijdelings, tegen wat bloemenstruiken aan. Zag haar ogen zoeken... zoekende blikken, daar...! Zij meende hem te zien, hij die haar handen had gevat, ánders dan de Here God...

Hij die haar had gezien, op 't meest ontredderde moment uit heel haar leven. Hij die... o ze keek en keek! Kon een blos op haar prachtige wang niet verbergen, toen men haar duidelijk betrapte, zo half geïnteresseerd als ze de koffers liet aanslepen, groette en sprak tot degenen bij wie zij zou moeten horen, de hare, het gezelschap der Moravische kristenen. Ze waren zo blij haar weder te zien. O dank! O Here hoog, heb allerhande dank uit levensminne!

Ver, uit de Poelgeest, klonk een schot uit een snaphaan. Een frisse, frisse wind uit 't achterland der zonen Japhets woei thans aan. In 't land de nieuwgeboren vreugden. O dat zij 't weder opgebouwde oord zou zien! Het ware Werck van Gods hand! O blijde zinnen!

Die middag kwam Matthias van het achterland. Hij sjouwde met een baskiet, gevlochten mand, vol kassave. Om er van die grote, platte broden uit te bakken. Achter hem liep Rode Bloem, zijn vrouw. Zij sjouwde ook al met een mand, die minstens even groot was. Niet dat dat iets bijzonders uitmaakte. Maar ze had zo graag gehad dat hij thuis bleef. In de barak, in een hangmat. Hij was geen indiaan. Toch wilde ze heel graag dat hij zich zou gedragen zoals een van hen. Hij was haar man, haar echtgenoot geworden. Ze had door zijn toedoen vier kinderen gebaard, allemaal jongens, Ninothé, Malito, Uppurura en Kwaiye. Deze laatste was gestorven. Aan een slangebeet.

De drie liepen achter hen aan. Matthias voorop, in het Arrowaks de rest bevelen gevend. Het was voor hem niet makkelijk geweest, dacht hij. Eerst de liefdesnachten met Rode Bloem. Warme nachten, waarbij de hangmat schudde! Hij had de bloem der Bloem opengespleten en tot bloei gebracht. Nu baarde zij hem zonen, dank!, dank!

Maar zij eiste dat hij als een rasindiaan zich gedroeg. Hij zou kasiri moeten maken, riet kauwen, uitspugen, in een boot, laten gisten en op een wild feest met de andere bekeerden, drinken en drinken tot hij vier, wel vijf maal braakte. En dansen, dansen, in hun rituelen, daar, op het achterstukje, áchter de Pilger. Alwaar zij zich uitleefden, gekerstend of niet. Zij eiste van hem dat hij enkel jaagde en vis ging vangen. Vrouwenwerk was

het ploegen op de velden, het sjouwen, 't harde werk. Dat de blanke mannen, met hun broederschap in 't bijbelse hoofd, dat ook al deden kon haar niet zoveel schelen. Zij was wild opgevoed, weliswaar gekerstend, heel vroeg, maar toch, met wilde geur en de wilde daad van de Arrowak. Een bewijs daarvan was haar - naar zij meende - aangeboren haat tegen de Callapitti, die Caraïben. Zelfs tegen de Warrau's uit de Demerary koesterde ze het onbetwistbare oorlogsgevoel. En ze wenste een wilde te blijven ook. Kristelijk onderworpen, maar wild. Zoals haar haar de geur bleef houden van de wildste orchideeën waarmee zij zich waste, zo wou haar hart de wilde drift der oerwouden behouden.

Het verschil in werelden had ekstra problemen gegeven met de opvoeding. Want ze kende hem al, in zijn gedrag. Hij was een negerzoon, van ver gekomen, aangeworven door de broeders. Gekregen, een geschenk uit 't fort. Zoals je iemand een kruik kado gaf. Voor haar maakte dat niets uit. Ze had alles en iedereen waartoe zij behoorde verloren. En zij was Rode Bloem, warm voor haar Matthias, met bosliefde!

Een van de kinderen zat op haar rug. In een doek die om haar hoofd, de voorkant, liep. Zo droeg zij twee lasten tegelijk. Hoe kort was zij niet! En hoe taai!

‘Mijn kind is míjn familie,’ dacht ze in het indiaans, ‘hij niet! Ik moet deze Uppurura mijn indiaanse ziel geven.’ En ze dacht niet alleen aan de borst die ze dit kind, zo'n vier jaar oud bijna, wel klein door ziekte, bleef geven. Ze zou ophouden en de vader nóg een schenken. En nog een! En dan nóg één!

Twee waren er gestorven al, één doordat zij onder het ploegen plotseling het bloed der uitstulpende foetus voelde komen. Aan de zijkant was ze gegaan. Het kind verloren. Verder geploegd. Net zoals die dagen dat zij die andere vier baarde, allemaal stuk voor stuk in het veld. Zij had hem opgedragen, haar man, Matthias, om te blijven en... de weeën mee te helpen voelen.

Hij had liggen kermen en zweten. Een ratel in de hand, in de roodwit-katoenen hangmat, hij, toneel spelend voor haar. O, dat ze baarde! En goed! Dát was voornaam! Stel je voor dat hij het spelletje niet meespeelde! Ze zou weleens, uit haar ‘kultuurritme’ gebracht, het kind kunnen doodpersen! Of het na de geboorte levend kunnen begraven. Niet alleen als offer aan de indiaanse Jawaho-achtige goden. (Het *buigen & dienen* ging door!) Maar dat ze het gevoel zou hebben aan haar indiaanse wezen te hebben verzaakt. Het geboren kind als zoenoffer... het was niet gebeurd, gelukkig.

Toch, hij was meegegaan, de velden in. Zoals altijd. Want, de andere indianen, thans bekeerden, Petrus, Paulus, Zacharias, Daniël, Hannah, Maria, Jephta..., zij waren stilletjes tot hem gekomen. Al in een bijbels visioen, bij de profeten:

‘Ghy zult deeze indiaanse vrouw aan ons teruggeeven!’ Dat hadden ze letterlijk gezegd. Met de paar woorden die zij blijkbaar ook kenden, behalve de geleerdheid van 't geschrift, ook het kontakt met de soldaten der compagnie, ... ze hadden hem bedreigd. Om haar! Wie wist, zouden ze haar ooit nogeens willen ontvoeren. Het oerwoud dat niet prijs wou geven wat het ooit tot de beschaving toeliet!

Hij had mee liggen baren, op 't laatst echte weeën gevoeld. Maar dan vanuit een hangmat, in het veld. Onder een afdakje van *pina:* vier dunne boomstammen de grond in. Daarover, op de gespleten punten, vier dwarsliggende takken. Daaroverheen wat dwarstakken, met liaan vastgevlochten. En tenslotte een schuinlopend dak van palmbladeren die kunstig tot één waren vervlochten. Zo hing hij, midden in het bos, nabij het veld der werkzaamheden, de kostgrond. En zij had de weeën, hij wel ondertussen loerend of er niemand kwam, een houwer, vlijmscherp op een rots in de rivier geslepen... om te kappen! Kappen!

Nu liep Matthias met zijn gezin erachter over 't laatste deel van 't pad. Hij zag de grote mangoboom die 't teken was van de door hem bewoonde wereld. Hij wist: er zou iemand komen, hoorde met het scherpe oor van de natuurbewoners, bosmensen, de stemmen... blije lachen, de verwelkoming.

Dacht aan 't moment waarop hijzelf was gekomen, tot deze plaats. O, 't was zo lang geleden! O zo lang terug! Hoe oud was hij nu? Iets van zesentwintig jaar. Jong nog. En toch, levenservaren! Hij had zijn brandmerk in 't lichaam. En de stamtekens over zijn gezicht. Hij voelde, de wind, hoorde het lichte gehijg van Rode Bloem achter hem. Het kind in de hangende doek op haar rug die geluiden maakte van kwunj, kwunj, kwunj!

Glimlachte! O, dat hij eindelijk - hij die in slavernij geboren en getogen was, wel tien jaar lang!, - dat hij eindelijk zelf de vrije kinderen geschapen had! Zonder de stamtekens, weliswaar. Maar ook zonder Brandmercke! De ware vrijheid zou niet, nimmer, nooit en nooit getekend zijn! ‘Ninothé loop wat sneller!’ riep hij in het Arrowaks tegen zijn zoon die zich liet inhalen door de kleinere Malito. Die klager! Zeker weer zeggen dat hij een doorn in z'n bruine poot had van de bosawara! Of bosmaripa, 't gaf niet wat!

‘Ik ben blij dat we er zijn! Hoor die honden!’ zei hij tegen zijn vrouw. Ze luisterde. Meende een damesstem te horen die ze kende. Scherper dan hij, had ze 't al veel eerder gehoord. Maar ze had gezwegen, zoals 't hoorde wanneer hij niks vroeg. En ze vond van hem dat hij onmannelijk was door te zeggen dat hij ‘blij was er te zijn’.

Was het om de last die hij droeg? Dat was laffe klagelijkheid! Een man hoorde de grootste pijnen te kunnen verdragen. Insnedingen tijdens de feesten, bijen, zwarte wespen die ingevlochten in de matten tijdens rituelen je huid kapot staken. Wormen de kop afbijten, ook al deed dat pijn bij sommige, naalden door je huid doen prikken in tatoeage, pijlen dwars door je neus boren, een schelp door de lip, je gedeeltelijk laten ontvellen in het zoenoffer, alles, alles van het hardende bestaan!

Dat hij zich ging gedragen met de komfortabele handelingen, gedragingen der blanken! Zoals koffie zitten drinken aan een tafel. In plaats van met gevouwen benen op een matje te zitten! Zich wassen vanuit een bekken (een weliswaar volgens hen primitieve badkuip, maar toch), iets wat niet hoorde in de natuur! Waarom toch, vreesde hij de sidderrog? Gewoon een dier, dat de elektrische schok moest opvangen, meenemen! Waarom de pirhanja niet getrotseerd door in de kreek te gaan en daar te baden, wel voorzichtig, maar gewoon, tijdens de aanwezigheid van een school van deze vissen! Gewoon vanuit natuurlijkheid de kwellingen en de gevaren van de natuur trotserend! Gewoon een man! Een geharde neger zoals de negers waarvan ze gehoord had, die wilde! Of meer naar de smaak van haar rode ziel, een rode indiaan! Hoevaak had ze hem, heel subtiel en bij wijze van liefde èn protest, niet met het rood der verven het lichaam behandeld! Hem de, naar ze meende, aangenaaide kleren uitgedaan. Soms ze bijna van zijn lijf scheurend.

Meestal reageerde hij onmiddellijk door haar het vlees te willen omploegen tussen de wilde schaamharen, die zwart en taai vooruitsprongen onder het lapje. Dan hield ze hem tegen. Met de hete adem in haar oren, wreef ze hem in, helemaal, zodat ze wist dat ze een indiaan tot zich nam. Ze voelde zich een beetje ongemakkelijk, daar lopend op het harde pad vol droge stukken modder met vele insektengaten, kleine, taaie sprieten en een enkele stomp, dat overblijfsel van een omgehakte boom, wilde guyave, lemmetje, wat dan ook.

Ze zag hem lopen, vlak voor haar. (‘Kinderen, draag je stappen voorwaarts, en voetsnel!’ zei ze in het indiaans.) Hij met zijn achterwerk, zijn rug een beetje diep weg boven die broek die hij droeg. Zo eentje was het, als die welke die broeders en hun vrouwen naaiden voor de soldaten uit

de kolonie. Voor de zendings-inkomsten.

Hij was bezweet. Liet die grote mand een beetje achterover hangen. Hoe onpraktisch! Dus moest hij zich voorover bukken! Ze kon het niet laten hem - kijk, hij zette die mand half op zijn nek, half op zijn schouder - te betichten van slechte invloeden der blanke kuituur te hebben ondergaan. O, dat er nu geen medicijnman, bogayé!, aanwezig was om hem te sterken! Om hem met een dondersteen en kruiden die je in vervoering brachten, het kwaad uit de Dolende Ziel der Geschondene te ontfutselen!

De steen zou worden geworpen naar de diepten van de kreken, waar er draaikolken waren die hem joegen, omlaag! Of in het bos, afgeschoten! Zij had hem leren schieten (dacht ze) met pijl en boog. Voor als ze ooit met hem het rode kamp der Achterwaartse Arrowakken in zou vluchten, diep en diep in het achterland.

Híj zou de steen wegschieten. Of desnoods zij. Maar het geschondene van het natuurleven zou ophouden! De gekunsteldheid van de beschaving die (ervóer ze!) zoveel verschrikkingen gebracht had, zou ongedaan worden gemaakt. Maar wacht...

Hoorde ze niet die stem van Jungfrau Johanna? En in haar hart kreeg zij een knop van rauwe jaloezie, zonder dat zij het wilde. Kijk, nu kwamen zij de manjaboom voorbij.

Het was toen, dat hij, Matthias aan zijn kinderen dacht. Hoe ongeschonden hun bestaan! Wat een geluk zelfs dat hij de blanken kende! Want twee van ze waren geboren met moeilijkheden. Tot in de velden waren zij gekomen, de broeders en hun vrouwen, biddende god om hulp en bijstand. De blanke vrouwen met hun wasbekken, ondanks afwijzing, hun hygiëne plegend. De wantrouwende Rode Bloem (eerste keer zélf de navelstreng doorgebeten). Tweede en derde keer pijnvol en hulpeloos. Kón nietmeer zitten baren, o, 't ging moeilijk. Toen kwamen zij en hielpen. Het indiaanse kind, ook half neger, hadden zij met hun ingrijpende hand gered. Als er weer een zou komen, zou hij beslist erop aandringen dat deze in de barak geboren werd. En wellicht zonder hulp van indiaanse vrouwen van de nieuwgeworven Arrowakken.

Nee, niet omdat zij 't kind heimelijk zouden wegvoeren, om dan te zeggen dat een kwade geest 't was komen halen of zoiets. Maar gewoon. Hij vertrouwde op de blanke man. Al was die slecht. Deze, die hij met zijn ogen had gezien, zo lang al, jaren en jaren, deze broeders en zusters, leken te leven naar het Woord dat zij verkondigden. En hij herinnerde zich 't woord van die Esthello: ze waren afgodendienaars, wreed in de koloniën. Maar van deze kon je eten. En wat meer was voor Matthias: met hen viel

ook vredig te leven. Maar wacht...

Hoorde hij niet duidelijker dan welk bosgeluid op dat moment die stem van Jongvrouwe Johanna? Hoe lang had hij haar lachen niet gehoord! Hoe bekend was zij toch! Hoe nabij!

In die dagen, weken daarna, gebeurden er de vreselijkste dingen op de Pilgerhuth. De meegekomen blanke bracht een *slijmpest* mee, zo leek dat ding. De indianen, al die zestig ongeveer, die nieuwe, kwamen in hangmatten te liggen, ziek. Of ze hingen voorover op de houten banken. Hun neus, hun ogen, alles slijmde. Ze werden ziek, doodziek. En stierven. Wierpen zich van ellende soms in de rivier. Ditmaal zo ongekontroleerd ook, dat de pirhanja's toesloegen. Het water zag er dagelijks rood uit van het bloed.

Maar ook de blanken werden ziek, doodziek. Mevrouw Zander zat onder de bulten evenals haar man. Zij ijlde, koorts aan 't lichaam. Haar lippen gespleten, haar gezicht lijkbleek. Haar man was nóg zieker. Behalve teisteringen door de natte-jaartijd-regens, koude 's nachts en overstroming, waarbij de slangen, spinnen en 't gedierte de Pilgerhuth op vluchtten (eentje was gebeten door een giftige duizendpoot) en het lekken van het dak der barak, werd hij helemaal stijf van rheumatiek. Op een bed van takken lag hij, met een stromatras met gaten, doorgezakt en nat, nat, nat, ook nat van zijn urine, stierf hij, hartstochtelijk prevelend dat de Heer der Heerscharen zich over hem ontfermen zou. Hij was met de heidenen omgegaan, dat wel. Maar het was om ze te helpen, ze te kerstenen, ze te ontrukken aan het Duister teneinde ze voor het Aangezicht des Heren Heer te doen verschijnen, ontdaan van alle Boosheden, de ziel brandschoon en glanzend van het eeuwige licht.

O, dat hij gevloekt had om het hout dat niet wou branden! O dat hij heimelijk een huid had weggenomen! Het was geen diefstal, enkel bedoeld om zich te dekken, zijn rug, de kou die door het gat in zijn matras sloeg! Hij had de kaffers uitgescholden bovendien en...

Met een zware rochel, de armen voor zijn gezicht (‘O nee! O Engel met het zwaard der vuurtongen! O dood!’) stierf hij, tóch angstig. In een laatste trek, lichaamsinspanning schoof hij opzij. Blijkbaar om de Engel des Doods te ontwijken. Maar zijn houten brits raakte uit evenwicht. Het kromde, kraakte en hij de laatste adem uitstotend, zakte het in elkaar. En er was niemand die hem begeleidde.

Zijn vrouw verzorgde haar wonden, huilend de hele dag. Helse beproe-

vingen! O rimboe! Ze werd er gek van! Gek! Gek! Gek! Nam een sprong naar de binnenplaats. Gilde en rende, totaal dol van ziekten, het hoofd verloren, rukte een wand kapot. Nam een stamper uit een der portalen waar een indiaan te braken lag, rende en zwaaide ermee in het rond. Dit was'gelijk een plaag uit de bijbelse tijden! De pest! De bulten, koortsen, tropisch vuur! De hele nederzetting was aan het vergaan. *Bam!*, sloeg ze *bam!* Een zwervende indiaan, met een vederhoofdtooi nam een duik. Dat was voor zover krachten het toelieten. *Bam!*, een indiaanse trok haar kinderen naar binnen.

'Help!' riep Thomas. Hij rende op haar af. Ze zwaaide met dat ding. Het schoot uit haar handen. Verbrijzelde een knie van iemand, indiaanse vrouw die kwam toeschieten. *Bam!*

Toen zeeg ze neer, zo half bij haar omhooggestoken armen vast gehouden door Thomas.

'Here! Ontdoe ons van deze beproeving!' bad hij. Daar kwam Matthias al...

Haar adem stokte. Haar hoofd helde naar voren. Haar voeten, lijkbleek nu, staken rechtuit in het zand. Alsof ze winti had gekregen, die bevlieging, trok ze met haar bovenlijf en schudde. Hoe onkristelijk, hoe heidens dit gedrag! En net toen ze verstikte, gaf Matthias haar één klap. Ze hoestte, kuchte en spoog bloed. Toen... gaf zij daar de geest, voorgoed. Aan de andere kant, áchter het voorste deel, links van het Bedevaartsoord, de Pilgerhuth, knielde Schuhman. Hij hield de bijbel in de hand. Zegende een wilde indiaan die net gedoopt was. Dat de Zegen des Heren over hem kome! O Pelgrimsoord! Oord der beproevingen! Dat hij dit werk kon volbrengen! Dit werd zijn vijfde dode van die dag.

Een andere indiaanse was zojuist begraven. In haar hangmat. Ze was mager geweest. Mager, heel mager. Liep op het laatst in een soort van hersenverblinding, o zotheid!, rond, als een spook. Wind waaide haar vooruit, zo weinig kracht had zij. Toen viel zij op het laatst voorover, half over haar hangmat. Zo hing zij in de wind te wapperen, uitgeteerd, het levenslicht gedoofd.

Aan de andere kant was hij, Schuhman, geweest daarvoor, rechts van de Pilgerhuth, de barak in. Daar lag een zieke, ongekleed. De kleren had men uitgetrokken. Men brandde een kaars, in het fort gekocht met ekstra inkomsten uit 't vissen. Nu lag de zieke en het lichaam raakte helemaal verteerd, ontbonden, terwijl de geest erin aanwezig bleef.

De indianen zelf begroeven hun zieken, wanneer zij te zien kregen dat er geen verbetering optrad (Huh! Huh! Huh! Jawaho!) gewoon, levend en

wel, in een gat, en rechtop staand, althans voorover gebogen, kin tussen de benen. Maar niet plat, niet volop liggend. Want ze wilden dat zij bij heropstanding in het land achter de Rode Horizon waar Cururemanne woonde, meteen hun gang voort konden zetten. 't Andere leven. Er was zelfs een grote ruzie van gekomen, toen Güttner deze doden wilde zegenen en plat begraven. Met biddend gevouwen handen nog wel. Een indiaan die het voor hem opnam, moest dat bekopen met gespleten schedel. Zo heilig was dat voor ze. O de felle aktie met de korte-steel kapbijl! Uh! En Schuhman bad en bad! In opperste nederigheid waste hij zieken. Hun voeten, voor zover zij konden zitten. Hun wonden, voor zover zij te verbinden waren. Soms moest hij de genaaide kleren, gereed voor de soldaten uit de brandwacht en het grote fort, weer uiteen rijten. De lappen waarmede de zieken werden bedekt, verzorgd en verbonden. Onder het zingen van de psalmen werd hij bijgestaan. Frau Beutel en Frau Dehne hielpen wat ze konden.

Heer Dehne, ook al aangetast, lag ziek. Hij gaf de hele dag over. Op 't laatst, wilde hij zich van grote ellende alleen ophangen. Enkel de gedachte dat hij in de handen van de duivel zou terecht komen, die zwarte klauwen, weerhield hem ervan. Maar de pijn! De pijn! O de scheuten pijn, dwars door zijn lichaam! Waarom was hij de heidenen gaan opzoeken! Waarom! Hij had 't zich afgevraagd, lang voordat deze epidemie uitbrak. Dat was toen Beutel zich tijdens 't hakken van wat hout een boomstam over zich gekregen had. Zijn ene been verbrijzeld. Zijn halve onderlichaam totaal plat gemaakt. Gelukkig had hij een vetkont gehad die een deel van de slag opving. Maar aan hem had zijn vrouw niets meer, behalve een bidgenoot. Gebed! Gebed! O de beproevingen des Heren, dalende over het oerwoud en het land waar men de voet gezet had ter verkondiging van het Woord Gods.

Het was in deze dagen dat een van zijn kinderen, Matthias hij, te sterven kwam. Het oerwoud eiste offers. 't Kleine kind, Uppurura, lag op de grond. Hij wilde het zien sterven. Hij kende de klauw der wildernis. Had veel gezien, veel meegemaakt. De negers waren hem onder het oog gestorven. Verdronken bij aankomst. Zelfmoord plegend na de eerste ontgoocheling, waarbij ze gedacht hadden: we komen aan, in Afrika. We springen nu van boord en maken dat we wegkomen in 't ons welgezinde bos!

Anderen, de enkelingen die vluchtten, kwamen om. Slangebeten, verscheurd worden door tijgers, verdrinking in 't moeras der zwampen. Hij had ze allemaal gezien. De dood was hem vertrouwd, bijna veel meer dan

't leven zelf.

Als ze niet stierven werden ze gebrandmerkt, verkocht... en zo te werk gesteld dat ze tóch stierven. Vaak was dat onder ieders oog. Verkrampt. De ogen rollend. Dat was nog een natuurlijke manier van sterven. Want bij straffen lag hun rug open van 't zwepen met de haken. Of een haak die hun de buik opentrok. Of de gebroken lendenen, 't gebeente aan de martelpaal die de soldaten gebruikten. Hun hoofden afgehakt, op een paal gezet voor stinkvogels. Hun arm afgehakt, oor afgesneden, been weg, om hun wegloperij. En degene die voor twee keer weglopen gestraft werd, of voor 't misdrijf van de plundering... braadde men levend aan het spit. Zelf herinnerde hij zich de scheiding met zijn ouders. Een kleine jongen, huilend tussen de menigte. Nee, niet de afkomst vanuit zee, dat slavenschip. Maar de plantage, die in andere handen was gegaan. Zijn vader en zijn moeder moesten elk in andere handen. Hij weer in handen van een derde meester. Het gezin verscheurd, letterlijk! Zijn vader protesteerde. Hij kreeg slagen. Met bloed op zijn gezicht en ketens aan zijn handen werd hij weggerukt. Zijn moeder, Akwembene hij, een kind, dit aanziend... zijn moeder werd de arm stuk gedraaid toen ze deze naar hem uitstrekte. Onder gegil viel zij in 't zand. Werd weggesleept, weg! Hij zag het nog: de schoen der blanke op haar kop. Een schop...! Een gil! En ze bleef liggen. Dan werd zij weggetrokken door een andere vrouw: ‘Kind, kom hier! Negerbuik zal fo je zorg dragen!’

Met tranen in de ogen, ditmaal, tranen van geluk, stond hij voor 't eigen kind, dat mengbloed!, dat nu te sterven lag. Geluk? Ja, geluk! Een kind, zijn kind!, dat in vrijheid stierf! In vrijheid geboren, vrij te sterven! En ongebrandmerekt! En buitendien... in 't bijzijn van de beide ouders. Levende wezens, dicht, dichtbij de ziel. Met een glimlach stierf Uppurura. Zingende nam de moeder hét mee. Bracht het achter de barak. Weg van die dominees met hun Jawhaanse zegen! Al deden zij veel goeds... ze omhelsde het. Kuste het, opnieuw, opnieuw! Zij hadden nieteens laken om het te begraven. Zo pakte Matthias zijn houwer. Ging. Kapte verse bananebladeren. Wikkelde het lijk erin. Kijk, 't glimlachte nog!

Dan bond hij ze, niet al te strak. Alsof hij echt gelóófde, dat het opstaan zou, op z'n indiaans, tegelijk ook op z'n kristelijks: een kind in 't hiernamaals, de weg der hemelen bewandelend. Tegelijk lichamelijk ook. Al wou hij dat niet echt geloven. Maar 't meest onheilige wat je kon doen (hij had 't gevolg gezíen!) was weer een indiaanse dode opgraven.

Hadden ze niet eentje vermoord toen hij iets (wat volgens een vrouw van een der broeders kostbaar was), een edelsteen uit 't bos, een amulet, wilde

opgraven? De nieuwe geldzucht eiste ook een dode, naast de bestaande, oude rovernij, die dood en verderf zaaide, slavernij.

Terug in 't kamp vond hij Esthello. Die ouwe ziel! Hij ging steeds meer op een geest lijken, yorka. De broeders vonden dat Esthello nietmeer hoefde te koken voor ze. Maar hij weigerde het.

‘Krachten genoeg!’ riep hij. En 't was waar. Want soms leek hij iets te hebben van zo'n oude tovenaar uit Afrika die over geheime kracht beschikte.

Nu zat hij bij de kinderen, die stille, Ninothé en Malito. Schudde die hangmat langzaam op en neer. Vertelde ze verhalen. Over de dood die een wasbeer zou zijn met de slimheid van een Afrikaanse spin, Nansi. Vertelde ze over de oorlogen die er geweest waren en die waarvan hij *wist* dat ze er zouden komen.

‘Wenn ich mir das Volk hier ansehe...’ Ach!, titri! Hou op met een Duits gebekte smoel het boslied te staan zingen! Heidenen waren heiden met heidenbloed! Moesten voor hun lichaam, hun bestaan, véchten! Al dat godsgepreek over de redding van de ziel! Hielp niks!

Esthello schreeuwde een bevel naar iets wat tierelierde op het dak. En bracht de jeugd de stand van zaken bij, over 't gevecht van de marrons. De kinderen... wat hoorden ze niet over André Village in Frans Guyana... de palmares in Brazilië, ver, dagenlang vleugelen ver, een land. Er was een haast onneembare vesting... verderop de mocambos... die moordden, roofden, brand stichtten en vochten.

Hij vertelde over vluchtelingendorpen zoals Gado Sabi, Memre Buku, daarzo, in het buurland met volgens hem de schandnaam Suriname, waar de blanke met snaphaanen heerste, even wreed als overal... vertelde, legde uit en vertelde... van de quilimbos, de palenques, de mocambos nogmaals, de cumbes, de ladeiras, de cimmarones, de wegloopneegers, de marrons... hoe zij ook heetten, er was één grote vrijheidsstrijd.

Sommigen werden gevangen, gemarteld, gekastreerd, verbrand. Sommigen sliepen in de modder, vluchtend en vluchtend, vergiftigd door wilde planten, gebeten en verstrengeld, gewurgd door slangen. Anderen werden door koorts bevangen, raakten geïnfekteerd en stierven, aan malaria, filaria, gele koorts, alles, alle broeierig hete ziekten, de broedplaats van de tropische hel, het kokende hart van de natuurmassa! Maar ze vochten! Deden invallen vanuit dorpen. Soms paden onder water. Soms voorbij ravijnen. Soms verscholen achter de heuvelen waar je niet anders kwam dan met één man tegelijk, tussen de rotsen der spelonken. Soms waren het gepalisseerde forten, soms verlaten mijnen, achter zwamp, voorbij

drijfzand, voorbij de stroomversnellingen, de watervallen, hopo!, hopo!, hopo!, opstand! Het vuur der vrijheidsdrang laaide daar op!

‘Sie sollen beten! Sie sollen beten!’

‘Nein! Nein! Sie sollen kämpfen in plaats van te bidden! Kämpfen und kämpfen bis der Tod!’ Zo zei hij. Zo vertelde hij, Esthello, tot aan de strijd der Leewards in Jamaica, waar hij de mannen, de een na de ander, had zien vallen, onder tromgeroffel, de kogel, van opzij, van vóór de salvo's, dan opnieuw van opzij...

En zelfs zij, zo eindigde hij, die niet geslaafd waren, kregen een ziekte, ziektén, in het land gebracht. Waardoor ze stierven. Hij zei tenslotte dat hij níet gekomen was om Uppurura te genezen. Al kon hij dat. Het speet hem. Want zijn handen die het kruid der kruiden kenden... moesten hen helpen, ánderen. Zij die hun leven gaven, voor de strijd.

Rode Bloem verstond hem niet. Hij was een aardige ouwe man. Oud als ze nog geen indiaan gezien had. Eerbiedwaardig als de eerbiedwaardigste stamoudste, vond ze. Niet kinds. Maar helder. Vast een tovenaar! Als hij iets aan haar stervende kind gedaan had, zou ze het nog staan geloven ook. Nu hield hij deze kinderen bezig met hangmat wiegen. En knagen ondertussen aan een waaier van kassavebrood die hij half weekte in wat suikerwater, rechtstreeks buiten de deur geperst uit riet. En ze keek naar hem, met het moederlijkst verdriet over haar gestorven kind.

Matthias zelf dacht aan iets. Hij had een indiaan, (van welke stam wist hij nietmeer, Tapuja uit een ver gebied, zo dacht hij,) een kinder-lijk zien schieten. Met pijl. Boog en pijl genomen. Onder het prevelen van iets magisch, het kinderlijfje doorschoten. Vanwege een versnelde tocht naar de eeuwige jachtvelden zeker.

Anderen deden zulke vreselijke dingen. Sneden een stukje schaamlip van die moeder weg. En bonden het 't kind op het hoofd, in het zenith, waar de Dampen der Eeuwige Adem uit voeren. Weer anderen deden potten en pannen in de hangmat der dode, ook van kinderen. Hij zou de zijne laten zoals het was. Een stuk bananeblad waarin het lijkje gewikkeld, verder niets. Dat de eeuwige rust het bekore!

Hij wou net opstaan toen hij iets meende te horen.

‘Roofdieren!’ dacht hij. Met het water dat gewassen was, kwamen zij tot bij de barakken. De Pilgerhuth was zowat 't verst de bossen in ook, buitendien. Hij zóu het...!

Hij pakte een bijl. Rende de barak uit. Tot zijn verbazing zag hij 't pakket van 't lijk bewegen. Hij kon het kind ook horen huilen, gedempt. O jeses! 't Was in leven! O geluk! Geluk!

‘Rode Bloem! Rode Bloem...!!’ schreeuwde hij, ‘Cururemanne heeft ons nu gezegend!’

Met het pakketje kwam hij lopen. Rukte de bladeren weg en kijk... het kind begon te huilen. Harder nu het de mond vrij had.

Rode Bloem kwam aanrennen. In een bocht verstapte ze zich, gleed en brak bijna haar been. Kwam hinkend 't kind aannemen. Huilde, huilde! Van puur geluk! Een wonder was alsnog gebeurd, dacht zij. En ze brandde wierook, deelde drank uit. Iedereen kwam aanlopen voor zover het kon en mocht. Stel je voor! Dat het kind alsnog door iemand anders, of zij, de ouders zelf!, werd aangestoken! Onder de kermende gemeenschap, de zieken, de bedroefden, de van pijn en koorts gek gewordenen, was er één gezin dat blijdschap kon behouden.

Toch duurde dat niet lang. Want dezelfde nacht is het kind opnieuw gestorven. Van de verschrikking der ontzetting, heeft Rode Bloem vijf manen lang geen enkel woord uit kunnen spreken. Haar wilde, zwarte ravenhaar werd binnen één dag grauw als as!

De ziel der treurnis hing over de wildernis. Er waren rooftochten, gevechten. Plundering, moord. Brandstichting, ziekte. Over dit oord heersten de klachten der lijdenden. Er werd een lijk verbrand. Er werd een lichaam, thans ontzield, begraven. Dan kwam het wenen, de klacht. De armen ten hoog geheven. Het gebed.

‘Heer, o Here der Profeten...’

De wassingen, de reiniging, het ontsmetten. En de leegte die de levenden ontvingen met de triestheid die geen wind zou kunnen laten overdrijven, hen voorbij, voorbij...

Esthello zag dit alles aan. Hij was een ouwe man. Heer van het boothuis. Kok. Verteller buitendien van alle wetenswaardigheden. Aan de kinderen, nadat hij alles reeds verteld had, aan hun vader. Wat had hij nog te zoeken op dit stukje aarde? Hij voelde dat hij 't nu niet zo erg lang meer maken zou. Nee, niet dat van het gewone doodgaan. Zeker niet nu hij er zo gezond bij zat. Maar zolang de adem zijn borst met het ritme der harten de melodie zou laten begeleiden van leven, leven, het leven óveral waar negers kwamen...

Hier stopte hij. Trok slijmprop met een vies geluid naar binnen. Die kinderen lachten no? Zo'n ouwe man! Als ze eens wisten wat de oude tovenaren konden! Zij, de oermannen van de krachten van de diepste wouden! Als zij eens wisten welke krachten je moest hebben om...

Hoorde hij niet een soortgenoot daar roepen? Om mee te gaan naar waar er strijd was en gewonden? Hij maakte voor het oog van de aanwezigen

een vreemd gebaar. Stond op.

‘Mkinderen, ik moet gaan!’

Dan hield hij ze de handen voor 't gezicht, ten teken dat ze moesten slapen gaan. De blijdschap hield voorlopig lang niet op, die avond. Uppurura weer opgestaan! Misschien nieteens echt dood gegaan zou iemand zeggen. Wie dan zo?

Hij haastte zich... ‘Matthia, mvriend!, blijf goed! Ik ga! En Rode Bloem... kri mi krioro... kri...!’ Hij gíng, de hoek der barak om, het duister in... zo duister als zijn verhalen waren... wèg! wèg! Hoor het slaan van vreemde vleugels...

Rode Bloem stond verstijfd! Ze wilde hem een maiskoek geven toen, en strekte haar arm om de hoek.

‘Kwieke ouwe bok, hier heb je wat...’

Toen weg! De vleugelen geslagen en...

Met de ontzetting die de schrik betekent voor wie hem ervaart, sloeg ze haar hand voor haar mond, voor haar ogen... het leek alsof hij...

Nee! Dit zou ze nooit geloven! Hóórde zie iets, tussen de struiken, de hoogte ingaand, zeer nabij de bomen al, een vreemde glinstering... nachtuil in 't wezen van een heilig ding...

‘Ik heb teveel gedronken uit plezier,’ oordeelde zij. En sloot haar indiaanse ogen, dicht, dicht knijpend, tóe.

‘32’

Orale klank, oraal gezang! De ziel van 't kontinent gaf woord als dank. Er werd een groet gebracht vol afscheidstekens. Hij droeg 't oude van gezegden en het maakte bang.

Nanana, he! Nanana, ho!
Nanana, he! Nanana, ho!

Nanana, di j'e go de,
ter' yu gudu n' at'o!
Ter' yu gudu n' at'o!

O mensenkind dat henen vaart,
tel thans de schatten
die je hart wist te verwerven!
Van rijkdom is de armoe
het begin, o nanana: wat kan
de mens als mens nog erven?

Op het vliegveld wachtte 't paar de eerste noorderbreedte verrassing. Terug in 't land van afreizen stond, na de kontrole der paspoorten, het opwachten van de bagage, de kontrole ervan, het ouderpaar te wachten. Dat wou zeggen, de vader en moeder van Anna.

Vanuit de menigte zwaaiden zij. Tikten tegen de ruiten. En toen Anna ze nog niet zag (zij verwachtte ook niemand), liep haar moeder door een deur waar alleen personeel doorheen mocht. En ze riep met luide stem: ‘Anna! Kind, wat zie je er uit!’

Anna, de bruinrode zongebarbequede Anna, ze schrok en werd nog roder dan ze was. Wuifde terug. Zei niets. Besefte dat ze opgewacht werd, niet alléén, ook niet enkel door degene die haar baarde, ooit. Haar vader zag ze met een stijf gebaar achter dat glas een groet geven.

‘Dag pa!’

Dan keerde ze zich om. Atti kwam aanslepen met een korf en twee koffers. Hij trachtte een wagentje te pakken te krijgen. Ze pakte hem bij de mouw vast: ‘Atti, luister nou 'ns...’

Maar hij luisterde niet. Trok zich zacht los en rende op een karretje af. Kwam daarna met een blij gezicht. Had het schreeuwen gehóórd, maar deed alsof hij 't niet hoorde. Tenslotte waren er zoveel Anna's en...

Hij stond stil nu. Met een glans in zijn ogen keek hij naar haar.

‘Ik weet wat je wilt zeggen, Anna. Ik heb ze gezien, allang. Jíj let niet op.’

Er gebeurde bij de douane iets heel, heel vervelends. Anna, met de korf, een grote mand, (hij paste niet op het wagentje), mocht gewoon doorlopen. Geen kontrole, geen niks. Alleen een vriendelijk knikje. Hoe vreemd die mand er ook uitzag.

Atti werd tegengehouden.

‘Goede dag meneer. Wilt u even daar gaan?’ Het laatste zinnetje werd niet gezegd, niet anders dan per gebaar. Hij kon op een soort metalen rekje zijn koffers gaan uitstallen. Anna was doorgelopen in de veronderstelling dat er niets aan de hand was. Tussen de menigte reikten de handen naar haar uit.

‘Anna! Kind! Wat heb ík in angst gezeten! Waar zat je al die tijd?’ Haar moeder wist toch best dat zij de tropen in ging? Ze verzuimde niet te zeggen waar en voor hoelang. Alles precies verteld, per brief, nog voordat ze vertrok. Ze liet echter na om te laten weten dat ze met hem vertrok, Atti, niet alleen haar vriend, maar degene met wie zij samenwoonde.

Toch wisten ze ervan, die ouders. Via haar broer. Maar haar vader deed alsof hij niks wist:

‘Zullen we gaan?’

Ik moet op iemand wachten. Hij komt eraan.’ Ze keek om. Zag geen Atti. Draaide haar hoofd met het haar dat van de warme dagen erg vet geworden was.

‘Op *wie*?’ Het klonk verschrikkelijk. Als een veroordeling. En ineens begreep zij dat ze alles wisten.

‘Op hem natuurlijk! Atti!’ Ze was bang dat men haar zou laten vallen. Direkt en zonder enige konsideratie. Het was niet voor niets dat ze gekomen waren. Om hun dochter te halen. Dat was iets anders dan zomaar afhalen. En ze wist waarom ze dat voelde. Het waren de uitspraken, bedreigingen, van haar vader en in mindere mate van haar moeder. Nu kwam ze, vers en in het echt met een neger, die door de zon gebruind ekstra negerzwart uitzag.

Toch... ze bleven betrekkelijk rustig. Haar vader rookte nerveus een sigaret. Zei niks. Keek veelbetekenend. Zat met het kontaktsleuteltje te spelen. Een stille hint van ongeduld.

‘Waar is je koffer, meid?’ vroeg Anna's moeder. Kwam Atti er nou nóg niet aan? Anna kreeg even het idee dat hij - hoe taktvol! - haar met haar ouders liet praten. Desnoods uitpraten. Over hun verhouding bijvoorbeeld. Hun zwartwitte liefdesbestaan. Het gevecht om de liefde was tenslotte in volle gang.

‘Vader, ik moet je iets vertellen. En... moeder, je weet het hè? Ik eh... ja, hij is het.’

Toen zweeg ze. Er waren geen zweetdruppels die van haar voorhoofd parelden, hoewel ze het gevoel had dat die er wel liepen, stuk voor stuk, tot over haar kleine wipneus en de wangen die puntig toeliepen, heel gracieus, naar de zijkant van haar kaken, langs haar mond, waar er hele kleine plooien waren te zien. Haar ogen stonden iets te wijd open voor een koel te noemen uitdrukking op haar gelaat. Een rustige schoonheid had ze.

‘Zo!’ zei haar moeder. Ontdeed haar kleding van een draadje. Haar vader keek heel even en terecht een andere kant uit. Er was tenslotte echt lawaai van een oosters uitziend type dat een groot pakket liet vallen. Al die vreemde vogels rondom! Het was toch allang duidelijk met wie ze kwam? Je hoefde maar naar het gros der afhalers te kijken. Veel zwart en bruin en geel. En maar al te weinig blank. Echt een vlucht uit de rimboe. ‘Zo meid!’ herhaalde haar moeder. Wilde haar bemoedigend bij de hand

vatten. Maar trok haar eigen hand terug toen Anna's vader nu haar kant op keek.

Anna verwachtte de uitbarsting nu. Of liever gezegd: het venijn. Zoiets van: ‘Laat die kaffer nou 'ns opschieten! Ik zal hem meteen de waarheid vertellen! Kan ie mooi oprotten! Gelijk met 'tzelfde toestel de bush bush in, terug naar de hoelaboela!’

Toch viel 't vreselijk mee. Hij mompelde iets van: ‘Waar istie?’ Doofde de sigaret onder zijn schoen. Haar moeder zag daarin gelijk een kans om haar gevoelens, die ingehouden emoties, kwijt te raken.

‘Vader toch!,’ riep ze zacht, ‘'n schande!’ Maar de as was de as gebleven. En de half opgerookte sigaret een vertrapt, vermorzeld ding.

‘Hoor'ns, we kunnen hier niet blijven staan,’ zei vader nurks. Dus toch! ‘Ik zal even kijken waar hij blijft...’ Anna begon al weg te rennen, zich omkerend. Dat kind! Kijk toch! Die wilde gratie in al haar bewegingen! Een vent stond achter haar, genoot ervan. Nog eentje zat gehurkt. Voelde een zachte stroom langs zich heen gaan. Wilde met zijn hand haar pootje lichten teneinde haar te doen vallen. Maar dan zacht, richting: zijn armen.

En Anna's vader zag dat. Die kaffers konden ook geen moment van zijn dochter afblijven!

Zó meende Anna dat hij dacht toen ze hem, ietwat boos, naar de anderen zag kijken. Dat was op het moment dat ze zich in een flits weer omkeerde en de hele omgeving negerend zich tot haar ouders richtte. Omdat haar moeder nu heel duidelijk vroeg: ‘Wonen jullie nou samen of niet?’

Anna zei niks. Kwam tot rust. Dat wou zeggen, vermande zich. Met de ene gelakte nagel van haar pink drukte ze in haar andere handpalm. Liet die paar haren, die over haar gezicht waren gekomen in die plotselinge lichaamsdraai, maar zitten. Dan vertelde ze heel kort 't verhaal van haar en Atti. Samen wonend, samen uit. Dus samen weer thuis. Waarop van beide, vader en ook moeder, de reaktie: ‘Kan dat? Mag dat? We zijn niet tegen de liefde, maar eh... kán het wel lukken? We bedoelen... hè! Waarom ons in verlegenheid gebracht?’ Er werd niet bij gezegd *hoe* precies. Verlegenheid, in verlegenheid gebrácht door het nodige gesprek over haar verhouding met een neger? Niet dat alleen. Maar gewoon het feit dat ze met een neger gíng, een vaststaand feit. Er ging een wereld open van vermoedens.

Atti zelf. Hij stond gebukt. Over de koffers waarin werd gedraaid, gegrist. De kleren ondersteboven. Zeepdoos open. Kop van de tube scheercrème kapot gemaakt. Om te zien of hij niks bracht. Niks van... nou ja!

Bekend spul!

De achterrits van het achtervak geopend, vuile onderbroeken moest hij zelf open leggen, de laatste natte handdoek, het twalettasje, alles, tot aan de steel van zijn tandenborstel gekontroleerd. Dan volgde Anna's koffer. Hij wilde haar halen maar werd met een zeer resoluut gebaar teruggewezen. Dan deed hij 't zelf maar. Haar kleren, ondergoed, alles wat de koffer bevatte. Het werd ‘gekontroleerd’ maar wel zodanig, dat het met geen mogelijkheid net bleef. Onderhand werd er door een tweede douanier op hem gelet: maakt hij geen onverhoedse gebaren? Wordt hij niet nerveus? Verdorie, hij is té kalm...

En hij was kwaad. Kwaad, niet om deze kontrole, maar om het diskriminerende ervan. Want zo lang als hij daar bleef, zelfs zijn jas, zijn pantalon onderzocht, kon elke blanke ongekontroleerd passeren. Zo waren dinges nu eenmaal! Is zo zijn dinges. Om niet te spreken over de manier waarop de kontrole plaats vond.

‘Aay land! Land dat míjn land verdrukt, vertrapt, mijn volk uitgebloed en uitgezweet heeft! Kijk wat jullie me aandoen!’ Een smadelijke vernedering! Hier werd in de praktijk gewezen, onderwezen wat het betekende: *gebogen & gediend*: de heidense volkeren, de minderen, de minderwaardigen, de afhankelijken! Ze werden op de juíste manier behandeld. Volkomen zoals het hoorde met de machtelozen, de bedelaars der historie. De eeuwige straf van de *buigers & dieners*, eerst slavernij, dan nu de onderwerping, en wel op de meest moderne wijze!

‘U kunt gaan!’ werd er gezegd. Hij had geen zin de koffers weer te sluiten.

‘Meneer, u kunt gaan!’ werd er nadrukkelijk geroepen. Korrekt misschien, maar ze hadden beter niets meer kunnen zeggen, niets niets niets! En zeker niet nu hij met het wagentje en de dichtgeperste koffers richting uitgang verdween tussen de massa's wachtenden. Kijk, daar had je haar al... en ze opende met ingehouden tederheid haar armen:

‘Atti, ik wil je even pa en ma laten zien.’

Hij wilde weglopen. Vluchten! Haar en haar fokking blanke ouders ontvluchten! Weglopen, wegvliegen uit deze fokking gesloten hal! Het werd er benauwd. Het wás benauwd. O fokking bestaan! Waarom, waarom moest hij weer in het blanke deel der wereld terecht komen dat hem zojuist vernederd had? Ze wachtten. Nieteens onvriendelijk. Eigenlijk uitnodigend, of dat nieteens, maar afwachtend, nieuwsgierig. Maar hij was kwaad, een geschonden geest, een geschonden ziel. Kwaad, niet alleen op de douanier, maar op alle douaniers, op het systeem dat ze dit

soort van macht tot vernederen der aanboorlingen gaf. (Inboorling was hij, kijk maar: zijn paspoort was van het land, dít land!)

Hij was kwaad, ontzettend kwaad. Geschonden! Gelittekend! En voor de eerste keer sinds hij gewassen was, voelde hij weer dat brandende, wegbrandende. De ziekte van 't bestaan, zijn gevoel, zijn persoonlijke emotie, de grijsgrauwe nooddruft van het diepdiepe innerlijke. En de slang, de slang! De slang had achteraf tóch toegeslagen. Hij voelde zich ineens zwak en moe. Strompelde naar voren. Alsof hij in z'n ene been gebeten was. Het stak. Over z'n hele lichaam.

Dat hij van haar, van haar, Anna, moest houden! Als persoon! Maar ook als blanke. Als representant van al diegenen die hem vernederd hadden, een historie lang, toen, eerder, maar ook nu, nu! Hij wilde weglopen. Maakte een gebaar alsof hij rechtsomkeert de wagen wegduwde. Weglopen! Weg! Weg! Weg! Al zou men hem voor gek verklaren! Weg! ‘Ik geloof dat het hem niet bevalt,’ zei Anna's moeder snel, heel zacht. ‘Nee maar!’ dacht Anna's vader. Hij zei het niet. Maar voelde zich beledigd. Hij had tenslotte al zijn kwade emoties weggeschoven om tenminste met deze neger te kunnen praten. Al verwachtte hij er niet veel van, hij had een belangrijke stap gedaan. Gedaan! En Anna had hem met deze gedemonstreerde moedigheid, nou ja, om dit stukje genereuze tolerantie, met een gulle en aanmoedigende glimlach beloond.

‘Hij wil ons misschien even alleen laten. We zijn 'n familie, niet?’ fluisterde Anna snel. Dan trok ze de korf uit de weg. Plaatste deze pal voor de voeten van haar moeder, heel snel. Rende op Atti af:

‘Atti! Wat doe je nou? Kom je niet met ons praten? Doe nou niet zo flauw!’

Hij besefte dat het zijn kans was. Om met de voortbrengers en opvoeders van Anna te gaan spreken. Kennis te maken. De weg te nemen die zou leiden tot hun toestemming. Om met Anna te trouwen. En dan voor hoelang god 't gaf, zólang, haar te beminnen, lang, de gloeiende zaden der liefde lang!

Maar hij besefte ook op dat moment, dat hij hiermee bevestigen zou, de gespleten relatie die de godin Yemayá met de mens Atti zou hebben. De verschrikkelijke konfliktwereld tussen zwart en blank. Het eenmaal genoten besef van feiten over de historie van wat er tóen gebeurde, met hem, zijn voorouders, de misdaden van het blanke ras... en dan ook nog nú, zijn behandeling!

Hoe zou hij ermee leven? Kunnen leven? Hij de gekwetste, binnen vier muren, onder één en hetzelfde dak, met een blanke! Deze blanke, die hij

uit afkomst haten moest, haten zou naarmate hij meer en meer wist, het grijze weten! En deze, die hij liefhad, het goddelijke in haar, de verschrikkelijke liefdeskracht die school in het menselijk hormonale, meer dan dat: de ziel van de liefde die hem aan haar verbond als de taaiste liaan allertijden.

Wat ziet ie er oud uit hè?' mompelde Anna's moeder zacht, terwijl ze (om niet door de vader als pratend te worden opgemerkt) zich over de gevlochten rieten mand boog. Wat zat erin? Anna's vader zei iets met een nieuwe sigaret aan lip, terwijl hij zichzelf vuur gaf, helemaal achter het flikkeren der vlam, achter de hand:

'Hij mag ons niet. Ik denk dat hij het niet goed met haar meent. Ziejewel!' Dan kwam de rook hem voor het oog geblazen. Hij, man zijnde, twijfelde aan 't eigen sluw gesproken woord. Hij zag hoe letterlijk Atti Anna wou grijpen, wegrukken desnoods, heel zijn houding zei dat. Tegelijk wilde hij weg van ze, van die ouders, blank als ze waren.

'Is er iets verkeerds aan ons?' De moeder boog zich nog dieper over de korf. Zei hardop bij wijze van afleidingsmanoevre: 'Goh! Een slangenkorf! Wat eng!'

O, goden en god mogen de hypokrisie in het bestaan van de mensheid vergeven!

'Hij mag ons niet. Laten we weggaan!' Anna's vader blies rook uit. Iemand kwam hem vertellen dat het verboden was daar te roken. Dat was het tikje dat hij op zijn schouder kreeg, net op 't moment dat in een grote bui van lachen een groep aanboorders van zich liet horen om 't uitbundig wederzien. 'Mijn god, me schat! Je bent gekomen no? Eèèèhhh! Zoen me dang! Geef me'n brasa no?! Eèèèhhh!'

Anna kwam naar ze toe lopen. Ze was wanhopig, ook al bleek dat niet zo erg.

'Ik denk dat hij zich niet goed voelt. Van de reis natuurlijk. 't Was zo lang, zo ver!'

Wat een verdediging! Wat een pleidooi! Moedig no? In haar haast om allebei de partijen nader tot elkaar te laten raken, schoot ze bijna letterlijk uit haar schoen. Een inboorling met een rode baard ving haar op.

'Dankjewel!' Het maakte de bekende indruk bij haar vader. Ziejewel! Alles ging dáármee als vanzelf! Nooit *dit* soort trubbels. Altijd hoffelijkheid.

'Laat maar!' zei Anna's vader. 'Moe, de koffer!'

Hij pakte de zware korf. Begon te sjouwen al. Weg van de plaats der uitgestelde eenheid in ontmoeting. Anna's moeder met lichtelijk be-

traande ogen zei geen niets. Ze maakte een gebaar van: ‘Kind, ik kan er absoluut niks aan doen!’

En ze nam Anna's koffer mee, die kleinere, waar een beugel van een beeha uit stak. Wat een rotzooi! Begon half gebukt te slepen.

Toen kwam die Atti eindelijk terug, terug op zijn schreden, maar niet op zijn hart. Want ver na de terugkeer, lang na tóch die kennismaking, bleef hij diep in zijn geest verbitterd. Het vuur van de kwaadheid in zijn bast, langzaamaan hem verterend.

De onaangenaamheden stapelden zich op. Nauwelijks terug, hoorde hij dat zijn Oum'ma Titi weg was uit het leven. Weg! Zo weg als wát! Hij stond perpleks. Had men hem niet kunnen boodschappen? Een brief, een telegram, een telefoonlijn op de lange afstand desnoods? Waarom, waarom zo, had men hem in de steek gelaten met het argument dat hij in de rimboe zat? Of vriendelijker: dat hij verdiende rust moest krijgen. Hij met zijn grijze kop! Ze wilden hem geen ekstra zorgen geven.

Het was een schok! O die leugenachtigheid! Hij was kwaad op zijn moeder. Om haar schijnheilige gedrag, zoals hij 't vond. Schijnheilig omdat hij had ondervonden dat ze daar, overzee, de mensen van plantage althans, direkt waren van uiting. Meenden wat ze zeiden, hielden geen schijn op. Hier moest hij weer zonodig direkt gekonfronteerd raken met allerlei ‘principes’.

‘Niet storen. Uit bescherming.’ Omdat hij ‘er toch niets aan’ zou kunnen doen, behalve ‘oneindig zitten treuren in de West’. Een treurige zaak op zich. Hij voelde zich ineens weer grijs worden, grijs en oud en moe in alle diepten van het denken, het handelen vanuit welk motief dan ook. Moe! Moe! Moe! Waarom hadden ze hem geen kans gegeven om ook maar met dit stuk verleden af te rekenen? Desnoods door te staan huilen daar.

‘Ja kijk, we hebben andere zorgen. Als je weggaat en ze sterft precies een week daarna, dan kunnen we je moeilijk optrommelen. Het is erg, ik geef het toe. Maar je kunt altijd nog haar graf bezoeken hoor. Ik zal je erheen brengen.’

Hij voelde op dat moment of hij tegen de muur wou slaan. Om zijn minachting te tonen. Kijk daar, de hobbelstoel. Klaasje was er al in gaan zitten, hobbelend, zo'n drie weken na de begrafenis al grappen makend met die Oum'ma Titi imiterend. Tegen Nadia sprak hij, bijna zoals dat ouwe mens 't deed: ‘Mi pikin, o! Tjint! Tjinderen! Wáárom maken jullie

jullie ruzie zo op mense dan? En?! Blijf stil baya, blijf stil!'

Maar Nadia lachte niet. Niet vrij uit. Glimlachte wèl! Genoot een beetje. Atti kreeg zin om Klaas eens flink tegen zijn kop te slaan! Achttien geworden en nog niet volwassen! O dat hij niet begreep dat er een stuk verleden weg gegaan was. Begraven lijkend, maar het niet zijnd, voor wie geen afscheid had staan nemen. Niet alleen dat dat ouwe mens voor hem belangrijk was geweest. Maar het leek een echt stukje verleden, levend en wel, in de diepste betekenis van het woord. Hij kon zichzelf wel haten dat hij niet op de plantage van haar afkomen geweest was. Dankzij het feit dat - naar men zei - hij dagen zoek was, kwam hij tot het juiste tijdsbesef, precies één dag voordat Anna en hij zouden terugkeren.

Anna! Die Anna! Ze had hem allerlei verwijten gemaakt. Hij zou hebben gelogen voor haar. Hij?! Winti krijgen? Drie dagen bevlogen zijn geweest? Het bos in? Drie dagen lang in trance? Nonsens! Hij zag er ondanks schoon wassen niet wel uit! Maar dat kon omdat hij...

'Je bent met háár geweest hè? Ik weet het! Ik ben er zeker van! Je laat mij hier in het hotel maar zitten! Zegt dat je voor je dagelijkse wassing weg moet zijn! Meneer verdwijnt, 's nachts al! Ik had een voorgevoel, wat eng! Ik had een voorgevoel, die ene keer dat ze je die maripa's of zo gaf! En nadat ik haar aantrof, hier op ditzelfde balkon, jij vretend uit die rotzooi die ze voor je kookte!, toen wist ik het.

O, breng me naar huis! Nee, raak me niet aan! O god! Ik wist het! Ik wíst het!'

Anna was boos, razend, onthutst, geschokt. Om de zwarte meid, díe zwarte meid. Dorina's dochter. Die Sjanette! Ze had Atti eten gebracht, een schaal vol, bananen, bakkeljauw en meer, met saus en zuur en allerhande rotzooi naar Anna meende. Om hem te verleiden! Met haar dunne jurk, een vrij lage hals - wel net - een rok die lustig wapperde, de armen voor zich uit, met de dampende schaal in een grijze doek met blokjes (een theedoek) verpakt.

Dan kwam ze aan, zag Atti toen, heel ver weg, daar overzee in het hotel: ze had een mooie mond, de lippen in een klein puntje, een beetje vettige wangen, krullend haar, dat negerachtige, maar dikke, hele dikke vlechten in een prachtig Afrikaans aandoend patroon. Dan had ze gelachen, zo diepvriendelijk! Toch had hij niks erachter gezocht. Niet wíllen zoeken. Ook al voelde hij dat de speer der liefde het zoete gif begon aan te sterken, daar onder de netheid van zijn korte sportbroekje. Benen op een stoel, weggehaald nu, stoel van de tafel af getrokken.

'Dag Sjanette!'

‘Ik ben gekomen.’ Doek met inhoud ging neer. Ze maakte een gebaar: ‘Neem dan!’

‘Dat zie ik ja. Heb je 't voor ons gebracht?’ Stilte. Knik. Dan toch liefelijk zeggen:

‘Voor meneer Tuurhart.’ Hij wriemelde onhandig. Wilde zijn handen gaan wassen terwijl hij al aan de knoop begon. Bedacht dat het toch onnodig zou zijn. Verspilling van prettige tijd. Hhhmmm lekkere honger kreeg hij van die dampen!

Ze ging zitten. Begon zelf die doek los te knopen. Hij keek toe. Zijn handen raakten de hare aan. Hij wou haar kussen! Kussen! Haar vette lippen zoenen met het vuur der geile hartslagen bimbam bimbam, haar met de hete gang der hartstochten voeren, óp naar de hoogten van het bed waar hij haar zoenen zou, de buik, de borsten, lippen, hals, het voorhoofd, neus en alles, alles tot langs haar dijen, de zijkanten, de binnenkanten, zijn hand strijkend over haar fijnbehaarde heuvel, zoekend en zoekend totdat hij de eeuwige grot van de mildste vulkaankrater vinden zou. En de aarde zou hernemen wat het ooit gaf. En de liefde zou hervinden wat de liefde, ooit de mens terwille, teelde.

Maar toen hij, bij het dampen van de schaal haar in het oog te turen zat, lief, heel lief, meneer Tuurhart die lieveling!, toen... verscheen daar de kamer in, richting balkon zijn Anna. Hij schrok. Zo vroeg terug? Telaat! Ze kon hem wel haten! Haten! Niet zozeer omdat hij naar haar weten zou vreemd gaan. Maar het oog wat hij had voor zo'n negerin, dat oog wat elke schoonheidsknop aan haar deed openbarsten tot een reuzebloem der spetterende schittering! Die overdreven belangstelling! O dat ze hem nooitmeer zag! Nooitmeer! Die ellendige! O dat ze hem... nooit en nooit verloor, die brander van haar vlammend hart!

En die nacht had ze, ondanks (of misschien dankzij) de woede en de ruzie om wat er gebeurd was, hem gevraagd om haar te neuken, te neuken! Behalve dat: ze voelde dat er maar één was, een enkele voor haar. Misschien juist dát maakte haar zo heftig geil en daarna zo neerslachtig. Zo zelfs dat ze weken daarna last had ervan. En zomaar, zonder reden, spuide ze gif. Op hem, Atti, hij die met haar gekeerd was.

Atti had ook te doen met Emile Tuurhart. Die vond zijn zoon een slordig mens. Wist die vent niet dat er papieren waren gekomen? Dat er een aanklacht ingediend was? Tegen hem nog wel? Dat er gevolgen zouden zijn? Waarom zorgde hij niet zelf voor een advokaat! Die roekeloze luierik! Mocht blij zijn dat hij steun ontving! Als hij, Emile, niet op aandringen van die Tilly, geld had laten storten op Atti z'n rekening, had hij nu

rood gestaan. Rood! Veel teveel geld gespendeerd. Gelukkig voor Atti, wist Emile niet aan *wat.*

Maar Atti liet er zelf genoeg van blijken. Razend was hij op die ‘ouwe man’. Zijn vader! Hoe kwaad was hij niet. Dat Emile hem niet verteld had dat hij was geweest bij Ba Tata! Wat een leven! Wat een bekakte troep eigenlijk! Negers die het gemaakt hadden in Holland's land! De gevestigden, de geslaagden! Papa gaf wereldoriëntatie maar zijn ogen waren dodelijk verblind, meende Ba Atti Tuurhart. Een man die niet zag wat er nu, vanuit het verleden juist, gebeurde. Wou hem weg hebben niet?, uit de ‘pinaarbuurt’ daar. Waar anderen woonden, armoekraaiers van de welvaartsmaatschappij. Hij was erin geslaagd! Grandioos! Dankzij de ongevraagde hulp van een Godfather! Bwah!

Er was nog meer, de opvoeding! De o zo grage welkomstblikken tegen Anna! Die rotzooi! Neger die van alle verledendinges wilde af zijn! Weg! Weg! 't Achterliggende, het werd verzwegen!

Maar ze zouden hem niet raken! Klaas kon nog wel thuis zijn: hem zouden ze misschien nog kunnen bombarderen tot een zwarte blanke met een poepsmoel, maar niet híj, hij Atti Tuurhart! Hij zou het roepen voor ze, allebei, Tilly en Emile, de heleboel: hij deed wat hij wou, nam wie hij wou, woonde waar hij wou en gaf uit precies tot de laatste cent hoeveel hij wou! Basta!

En bwuh!, uit verachting.

Hij was kwaad, kwaad en bedroefd. Nog steeds omdat hij niet had kunnen gaan, naar waar de ziel uit deze grote stoel die wipte, helemaal uit zichzelf scheen te wippen, het koperachtige metaal met vlechtwerk van riet, de ziel... waar was die ooit vandaan gekomen? Arme Titi! Waar gegaan?

Dan kwam een ander slecht bericht op hem. Robert die uit het ziekenhuis ontslagen was, had niet zomaar een ontploffinkje. Het was een brand geweest omdat... hij de deur van de oven had open gehad. Op een nacht dat het te koud was, in de zomer nog wel. En het was te warm voor de kachel, naar gezegd werd.

Het was toen dat Atti het vermoeden kreeg dat er meer aan de hand was, meer dan zomaar wat met Robert. Vooral omdat diens vrouw en kinderen weg waren, elders. En ook... onverwachts. Zou hij...?

Het deed er niet toe! Er was een punt waar hij, Atti, zich alweer druk om maakte: hij... (dacht hij) bracht... hoe te zeggen dan?... eh... iets van ongeluk met zich mee. Ah, dat was het: uitstraling! Het verschrikkelijke van het geheim der ziel, die uitstraling, dreigde de anderen te vernietigen!

Het noodlottige van al wat bij elkaar gebald was uit 't verleden, zíjn verleden, scheen zich te keren tegen al diegenen die zich met hem bemoeiden.

Het was niet alleen een kwestie van het gevólg van 't buigen, dienen. Ach, dat zou dan nog alleen zijn bloedverwanten treffen. Hoewel... sommigen leefden, bijna gelukkig... hij twijfelde.

Onzintheorie! Nonsens! Nonsenserij! Het kwaad kende geen eigen, zelfstandige krachten. Het kende slechts een oproeper. Wie zich verzoende met het heden hoefde niets te vrezen. Maar dan zag hij zichzelf staan: steeds ouder en steeds sneller de vergankelijkheid intredend. Het verschrikkelijke van het verschrikkelijke!

Het oponthoud bij de paspoortkontrole omdat ze dachten dat hij niet die Atti was waarvoor hij zich uitgaf. Die was immers veel jonger, jonger van lichaam, jonger van geest ook. En jong van ziel. Een mens, een kwart eeuw oud, nu bijna zesentwintig. Maar beslist geen ouwe rakker die als versleten druggebruiker of wat dan ook, voor het oog reeds een verzakte menselijke boedel zou demonstreren.

Hij sloeg zijn handen voor zijn ogen. Hij wou gaan huilen, maar hij kon het niet. Hij wou zich zelf aan kijken, de spiegel, 't glas in de deur. Hij kon het niet. Hij kon het niet! De ruimte omsloot hem. Wegvliegen kon hij niet, en dat kón ook niet! O de tijd! O de tijd die de verbeelding droeg van het grauwe leed, de grauwste pijnen, van enkelingen, volkeren, tijden en tijden, diepste menselijke dagen, zwart van de diepte en rood van het gestroomde bloed dat vloeide en vloeide uit de wonden, die door anderen tot in de ziel werden geslagen: het brandmerk der nageslachten! De verborgen pijn, het verborgen verdriet! De doemkracht van het vuur dat brandde, brandde en brandde, stil, een veenbrand lijkend, die als hij gloeiend opdook... telaat! Hij, Atti Tuurhart, grijs geworden, grijzer en grijzer, grijszaam grijzend!

O, dat hij niet tot stof verging! O dat hij niet verdween, molekuul na molekuul, weg! weg!, weg van de waarneming van het menselijk gebeuren, waar altijd nog de warmte, de hitte der gloeiendhete vuren van 't vergaande, de ziel uitsloegen, heel 't bestaan in stilte in de vlam!

Er waren ook brieven gekomen. Op het oude adres. Hij was gegaan. Allereerst om de post op te halen. Nodig. Daarnaast om eens de boel te gaan bekijken. En dat ook zeker in de noodzaak om terug te gaan verhuizen. Naar de Kaap Verdiastraat 104. Daar waar hij uitgetimmerd was. Hij móest. Althans, moest voorbereidingen gaan treffen.

Anna haar broer had aangekondigd dat hij met vervroegde komst zichzelf

zou aankondigen. Hoe leuk had hij 't niet geformuleerd. Maar het was minder aangenaam in de praktijk. Atti voelde zich gedreven, verdreven door het kwaad. En toch teruggetrokken door iets, iets van een superkracht die hem precies weer terughaalde naar zijn uitgangspunt. Als een slang die in z'n staart trachtte te bijten.

De eerste keer wanneer een slaaf ontvluchtte, sneed men hem de achillespees door... Het huis was bezet. Gekraakt. Hij probeerde met de bezetter in kontakt te komen. Het lukte niet. Niemand deed open. En toen hij ging forceren lukte het ook niet. Te zwaar die barrikade. Op de trap vond hij in een hoek een klein pakket. Bestemd voor hem. Uit het land van die Abdullah. Hij wist het. Hij begreep het. Het ongeluk van de geschoolde, de gealfabetiseerde had hier geluksbetekenis: hij las, kon lezen. Daardoor hielp hij een ander.

Hij pakte het. Het had al lang gelegen daar. Gelukkig had niemand het genomen. Naast andere post die hij ophaalde bij de buurjongen (o, vele verhalen daarbij) had hij nu alles binnen. Hij besloot te gaan voorlopig. En dan terug te keren, 's avonds bijvoorbeeld, wanneer alle krakers thuis zouden zijn. Wanneer hij met Anna en andere blanke vrienden komen zou. Indien hij, Atti, stennis maakte konden ze het voor hem opnemen. Tegen kwade wraaknemers uit de buurt uiteraard. Ze waren inmiddels minder woedevol, zoals hij lijfelijk tot zijn geluk konstateerde.

Wie wel kwaad op hem was... Vrouw Selma. Hóór haar dan, vanuit haar raam voor hem passage naar de hel boekend:

‘Jo vervloektese beest jo! Dankzij jouw beestachtige vechterij heeft me zoon méér straf gekrege van die rekter! Want rekter heeft geroepe: d'r zijn nieuwe onlusten geweest. Ik moet ter waarschuwing heel streng zijn! Jo vervloekte!, dan heb ik me geld verlore!’

Ze zei heel wijselijk niet waaraan. De straat hoefde tenslotte niet te weten, dat ze een ‘mini magische poging’ had gedaan om meneer de rechter te beïnvloeden. De fles op die stoep van het gerechtshof op de Prinsengracht...

Maar misschien was 't haar fout geweest, dat zij niet de Parnassusweg (waar onze vechtjas werd berecht) had opgenomen in haar aktieradius der goeie geest.

‘Afèn! Ik ga je lere, jo! Koedoentoe!’ schold ze er achteraan. Kijk haar, bewegend in het raamgat, hangend met haar volste borsten, schuddend het raamwerk schurend met haar zoetgevleesde damesheup vol dribbelkuren. En ze smailde vies vanuit haar bekje. O, dat Stinkzaad met zijn Camaro komen zou! Om deze ellendenaar te rammelen! Om zijn mars

voor 'em te breken! Die ekstra last aan een mensenpoot! Om hem te rampeneren! Als hij niet wist dat hij *werkelijk* een ongeluk voor de mensheid betekende!

Dan gooide ze haar lichaam binnenwaarts. Trok zich terug, zoals een donskonijn dat doet in 't hol, de oren buiten, staart naar binnen eerst. Dan liet ze 't raam vallen zo *blam*!

‘Die m'moerploert, láát 'em gaan!’

Heel even zag hem, Atti, De Godfather. Mompelde iets tegen de zijnaaf van zijn fiets aan. Zou hem niet laten gaan, die grijze bolus! Maar zou hem aanpakken, geweldig, legaal, straks te zien hóe! Hij gooide zijn been over het fietsrad. En reed weg met de trots van een geplukte pauw die wel weet dat hij zijn belagers met de schoonheid der schoonheden tóch uiteindelijk glansrijk zal verslaan.

En het stof van de grijsgrauwe tijden, hing, zweefde en lag, over de stoep, over de auto's. Er leek geen dag voorbij gegaan.

In het land van zijn herkomst had hij zijn grootste teleurstelling gehad. Hij had gevoeld: ‘Hier groeit míjn kruid! Hier waait míjn wind! Dit land, het is mijn Winti!, Geesteskracht en Geestdom tegelijk!’

Dan op datzelfde moment werd hij voor aansteller uitgemaakt: ‘Ach man! Praat niet zo bekakt! Sorry, maar ik weet niet waarom je zo raar moet doen. Je lacht, maar je weet niet waarom wíj lachen, dat is duidelijk. En de dingen die je zegt zijn overdreven. Je verwacht bovendien dat we leven op een manier die wij nieteens meer hebben. Zeg die lui daar maar bij jullie, dat ze als *njunbakra* hun heimwee maar moeten opgeven. Laat ze daarmee IJsselmeer-paling gaan voeden. Dan kunnen ze weer heimwee-paling vreten, iets anders dan weewee!’ Gelach!

Een smadelijke thuisnederlaag. Thuis of uit? Hij wist het ook nietmeer, hij Atti. Dat ze in zijn geboorteland zó tegen hem konden zijn, hij, vreemdeling voor ze!

Kijk, in zijn hand hield hij, alweer de vreemdeling, een envelop. Gericht aan SAMBO TUURHART zoals erop stond met letters, hoofdletters, uit de allerkeurigste machine. Hij had in het verleden al een reeks van ze gekregen. Sambo no? De scheldnaam voor de negers? Eigenlijk mocht hij zich, dacht hij, gelukkig prijzen. Wat een bewustmaking op zo'n manier! Het vuur van de strijdvaardigheid aangewakkerd! Nooit en nooit zou hij toestaan dat men hem Holland uit verdreef. Geen centimeter uit de kleibodem zou één stof van zijn lichaam weg krijgen! Tenzij hij zelf ging! Maar waar? Thuis-uit-thuis-uit-thuis...

Maar hij wist niet waar hij bij hoorde. Ze hadden gelijk. De racistische

nikkerhaters hadden gelijk. De nikker joeg de nikker z'n eigen land, z'n eigen verleden uit! Wanneer hij er terugkeerde werd hij opnieuw weggejaagd. Een njunbakra: gloednieuw geworden zwarte blanke! En dat beslist niet geroepen bij wijze van vleiende opmerking. Integendeel!

Hier zou hij écht de nikker zijn. Maar dan eentje die op die racistische smoel zou timmeren! Zo niet letterlijk, dan toch minstens door protest, blijvende aanwezigheid! Je niet weg laten pesten!

Hij had een pijn. Pijn wou niet weg. De wond aan ziel wou niet gaan drogen. Hij had Anna d'r oog gezoend. Zijn tong in haar oor gestoken, het gelikt. Er waren haren in zijn mond gekomen. Maar ze was tóch giftig op hem. Bleef het, al tijden. En hij? Nu kreeg híj op zijn beurt een vieze smaak bij de gedachten dat hij... nee!, sluimerend racisme!

Dan werd hij, juist om zijn gedachte, droeviger en droeviger, terwijl een vuur van wrakeldadigheid zijn zielezijde uitschroeide, langzaam, heel langzaam, het vuur der historische wrakernij. O dat de slang hem niet de ribbekast vermorzeld had!

Die middag zou hij weer naar het graf gaan van Oum'ma Titi. Om zich met het verleden van zijn moeder's kant te gaan verzoenen. Er was een lichaam nodig, levend liefst. Iets van gebed, desnoods in 't hart. De dingen van dit wrede leven eisten hun verzoening.

Hij zou er gaan, bloemen planten. Voor zover ze niet onder de andere lijken werd bedolven. Een drieverdiepingsgraf en dan Titi onderliggend. Bijna symbolisch. Maar een apart graf kon voorlopig niet.

Waarom? Had hij gevraagd. Emile had niet geantwoord. Had achteraf geroepen dat als ‘men’ dat wenste ‘men’ daar maar voor zorgen moest. Het was een duidelijke hint naar Atti's werkeloze rondloperij. Alsof er geen dingen waren, de verhevenheden van de menselijke ziel, zo oordeelde hij vol zelfspot, die hem de dag lang dreigden neer te drukken. Alsof hij niet de edelste der strijdtonelen moest betreden. Om het karwei der overwinning in de strijd der vrijheden te klaren. Om de gouden kroon van het geluk, wereldgeluk, bestaansgeluk, liefdesgeluk, in de wacht te slepen. Koning Arcabuccu Bubu Dandacuccu Tuurhart, zo lachte hij over zichzelf. Zijn spot met een historisch tintje.

Hij was tenslotte wéér begonnen. Lezen en lezen over wat er allemaal gebeurd was. Tijd vullen ja. Zichzelf rijpen, ja. En vooral zijn nieuwsgierigheid naar de mechanismen der wereldwijde onrechtvaardigheden bevredigend. Maar daarmee ook de krachten oproepend die... wacht! Had hij niet gehoord dat er gestolen was? Die ouwe krant... Gebouw Tarantula! Dat zou dan precies gebeurd zijn de laatste keer dat hij was geweest,

boven die ene poot der schatten.

Hij lachte. Lachte zichzelf finaal uit. Domkop! Tartte de werkelijkheid met het onmogelijke! Zo niet een stom en ongeloofwaardig toeval (Robert) dan een stomme case, een stom geval (de diefstal van kunstschatten uit het Instituut Royale). En dat zou dan gebeuren terwijl hij daar was gekomen?

‘Ach vent, rot op!’ schold hij zich uit. Hij kon dan wel drie dagen lang winti gekregen hebben (een uitzondering, naar de mensen zeiden) en hij kon zelfs langzaamaan een bezienswaardigheid gaan worden (‘Oh! Ik wil u zien, meneer Tuurhart. Ze zeggen dat u heel bijzonder bent. Ik zie er niks aan. Behalve dat u uw grootvader bent!’ Gelach. Komisch no? Koddig zelfs! Lafhartig, dat ja! En pijnlijk! Gemeen!)

Maar hij, Atti, hoe zou hij 't kwade in zijn krachten dragen? Of de wanhoop der dingen om een wereld die verging, verging? Een overgedramatiseerde dokumentaire in vervleesde vorm, vond hij zich. Totdat zijn angst weer toesloeg. Want Jakkopu wás toch ziek geworden? Weldan! De ziekte, vond hij (o dokter Mandy!), lag hem, helemaal en geheel, diep in de roots!

‘33’

De ogen van Elekwé zijn overal, overal, over ál het heelal. In de wateren der warme golfstromen, ver aan het Noordzeestrand in het aangezicht van duinen en van dijken, blies de wind over de rand van een schelp het verhaal. Van de Dwerggod Guyanino. En van de Reuzenmalak Latinisso. Zij beiden speelden op het strand, het strand, het strand van de Wilde Kusten. Het was op een morgen, zo mooi en zo vroeg. De zon was stijgende, de wateren der vloed trokken hun golven terug aan de horizon. Toen kwam de god Guyanino. Een drieling was hij, een goddelijke Siamese drieling, de lieveling van de god Amazoor.

De Reus Latinisso lag lang gestrekt. In de ruimte der kusten, zo zong hij een lied: *Ay, las muertes de las corazones! Ay, que peñas son los dolores, el amor de la existentia, el amor de la vida humana! Hay todos las lágrimas negros, la noche de los libertadores!*

(O het hart sterft opnieuw en opnieuw, in de pijn en de smart, het gege-

ven van de mens, de liefde en het menselijk leven. Zwart is de nacht der bevrijders, de strijders om wie men zal wenen.)

O wat een sentiment! Het leek alsof het lied de maskers aantrok van de wezens die zich verschanst hadden achter de zeilen der barken en fregatten. Zij zeilden, zeilden aan. En zie, 't geviel dat in een flits van zonneschijn drie sneeuwtijgers tevoorschijn sprongen en de Dwerggod Guyanino verscheurden. De Reus Latinisso sprong op. Op zijn rug, zo haakten zij zich, met hun sabeltanden en klauwen. Latino-Tinisso!, hij sloeg op de vlucht. En sindsdien kan men eeuwen berouwen.

Prachtige tori. Prachtig verhaal. Maar het zette geen zoden aan de dijk voor wie, denkend aan Zuid-Amerika, die windkouwe nazomerdag in strandstoel lag, of zich ophield achter 't kleed der wapperende schermen. ‘Ik wil hier weg. Het is te fris,’ zei Anna en stond op. Atti had net uit de grote rode thermosfles de koffie in de dop geschonken. Melkkoffie.

‘Hier!’ zei hij, ‘drink dit even!’

Ze nam het zwarte bekertje. Nipte even. Legde de koffie naast haar lichaam neer. Als ze warmte moest krijgen, vond ze, dan was het van de zon, de echte. Het water van de zee te koel. De wind te fris, de lucht beneveld en bewolkt. Hoe zouden ze van deze dag genieten?

Ze begon automatisch haar arm te strekken naar de plaats waar haar beeha zou moeten liggen. Maar ze vond hem niet. Keek, keek op. Waar was dat ding ook weer gebleven?

‘Kijk in die tas!’ zei hij. Zijn lippen waren droog. De wind was hard geweest en scherp. Het gele scherm had hij ettelijke keren stevig moeten vaststeken. Met af en toe een blik in buurmans richting waar het gelach kwam van twee echtparen vol dochters.

Ze wilde niet opstaan. Lui. En moe. Weerbarstig ook. Om het gebrek aan wat de natuur wou geven. Waarom was er hier niet, zoals tijdens de tropische reis die ze gemaakt hadden, altijd en overal een vloed van licht?, een óvervloed? Altijd dat gewaai en gewolk hier!

‘Bah!’ zei ze. Liet haar hoofd weer zakken. Naast haar ontblote onderlijf, haar roze vrouwelijke geslachtsdeel, haar poentje, lag weg, het onderstuk van de bikini. In een ruk liet ze het bovenlichaam omhoog komen. Hoorde gelach. Om Atti. Hij was al bezig, vlugger dan haar, zijn broek aan te doen. Jaja, ze zagen weer zo'n neger die zonodig moest gaan zonnebaden! Met een moorkoppige zwartheid vanachter dat schermgeel zijn kop opstekend zeker! Die stommelingen! Indien ze niet begrepen dat een mens, elke mens, iedereen, zich van nature door de zon liet koesteren... enfin! ‘Ik denk echt dat je bee in de tas ligt,’ zei hij met een duistere ondertoon.

Die duisterheid lag'em echt niet alleen in de toon waarop hij sprak, terwijl hij keek naar haar borsten die als twee grote roze - wel goedaardige - kwallen in de (afwezige) zon lagen te sudderen. Nu ze opstond veerden zij mee. Het lichaam dat lichaam van dynamiek voorzag.

Er was zoiets als de paradox der paradoxen. Hij had gezegd ‘Ik denk...’ Hij veronderstelde dus. Toch wíst hij ergens dat ze dat ding in een eerste, diepliggende, vorm van vrouwelijke schaamte had weggestopt. Niet onder zíjn kleren. Ook niet zomaar onder de hare die naast de zijne lagen. Hij had het zien gebeuren, dat kwasi losse en vrije gebaar.

Hij was het natuurlijk vergeten. Toch wist hij het. Per veronderstelling. Dus dácht hij slechts dat hij 't veronderstelde. Ziedaar de ingebouwde tegenstelling!

O, er waren nog zoveel dingen, o zoveel die een mens kon veronderstellen, weten misschien. En toch, men wíst zo weinig!

Zie het strand met z'n smalte, z'n langgerekte zand, kilometers lang. Hoeveel mensen lagen er precies? En korrels, de schelpen, zelfs de bekers der vervuiling... niet te tellen! De jaren, men wíst, zij lagen in het verleden, 't verschiet. Ouden en wijzen, zij kenden de wereld. In alle hoeken, alle gaten, de echte, de vermeende, naar het scheen. Maar geen van ze kon 't zover laten komen dat zij de zon, de zon, de zon, dat zij de zon de schemeringen lieten doorbreken, om het licht in volle vrijheid de hemel waar ook op de wereld naar believen te laten vol schijnen.

Hier kwam de wetenschap de hoek om kijken, dat men slechts kón, waartoe men in staat was, waartoe men zich in staat achtte, mócht achten. De beperkingen in het handelen die de wereld geenszins konden doen veranderen.

‘Genoeg! Ik wil hier weg!’ zei hij. Duwde de tas haar richting op, die zwarte, met de grote teen van zijn rechtervoet. Ze graaide erin en zie: onder een gevulde plastiekzak lag het gezochte.

‘Je hebt gelijk,’ zei ze. Maar ze gaf iets anders toe. Want toen ze eenmaal dat ding aantrok zei ze er achteraan:

‘We komen anders telaat.’ Ze zouden uit eten gaan, die avond. Een beetje om Robert en Lina die weer samen waren op een nieuw adres.

Hoe triviaal! Hij stond, hij keek. Zag dat ze ondanks alle zonnestralen toch nooit echt donker werd, hoogstens een tintje richting bruin. En hij? Zwarter en zwarter werd hij. Zo zelfs dat ze hem thuis gewaarschuwd hadden tegen teveel verdonkeren. Het zou hem eens ziek kunnen maken. Nee, geen sprake van ‘lichtbruin houden om wit’. Gewoon: wie teveel in de zon bleef kon er iets van krijgen, een zonnesteek bijvoorbeeld. Maar

hij had al iets. Genoeg menselijke warmte van binnen naar hij meende. En grijs genoeg was hij om zich de vorstelijke mening toe te dichten dat hij een oude zonnevorst was, gekropen uit de oudste schelp aan het strand. Grijs en majesteitelijk zwart, het rijk der Mare inspekterend. Want voor zover het oog kon zien...

‘Hier, help me!’ Het bekende werk. Waarbij zij hem achter haar zág: de aftakelende, de vergrijsde. O, ze begreep het niet! Slechts vijfentwintig jaren oud en toch...

‘Laten we weggaan! Weg van hier! Weg! Weg!’ Maar de ogen van Elekwé, zij waren overal, óveral, alle tijden, alle uren...

Zij zagen de blindheid van ons gezicht, ons menselijk gezicht. Zij zagen in de ogen van de menselijkste ogen.

Die avond gingen ze naar het restaurant. PUNJAB'S glory. Robert en Lina kwamen ze halen, samen met een ander blank meisje. Met z'n vijven in een autootje geperst, dicht op makaar en onder het dak. Robert stuurde. Hij kwam de hoek om snijden, een plantsoen voorbij. Nam een halve rotonde. Reed voorbij een gesloten broodzaak en een winkel voor stripboekjes met als grote, uitspringende, fluorescerende letters: LUCIFERIA. Hij was nog een beetje duf van 't ‘ongeval’.

Dan stopten ze voorbij een kafé met allemaal zwarte straatknapen die stonden toe te zien, hoe 't weinige verkeer zich traag de richtingen der stad op bewoog. Verderop de lichten, rood, groen en oranje. De trambaan, al de rijen auto's. Een elektriciteitshuisje. De gevel van PUNJAB'S met het gele licht, waarvan de lichtbak met een steen getorpedeerd was. (De teruggekeerde Lina zwijgt ook over 't ‘ongeval’.)

‘Hallo! Can we eat today?’ riep Atti toen ze binnen stapten. De restauranthoudster maakte meteen ad rem een grapje:

‘Yes sir! You can eat. But not today, because we don't serve days here!’ Ze moesten lachen. Omdat Marie-Louise, de achterop komende gast uit het gezelschap, het niet goed begreep (ze hoorde 't half) ging Robert het uitleggen. Met zijn grote gebit zei hij:

‘Kijk, we mogen hier wel elke dag éten, maar geen dágen, want die krijg je niet op je bord.’ Alweer gelach, zij het een beetje zuur. Marie-Louise was al bang dat ze lachten om iets wat te maken zou hebben gehad met een soort ‘niet-westers gemeenlijk gevoel’.

Een soort groepsgevoel waarbij ze zou zijn uitgesloten. Gelukkig! Ze was er al bang voor geweest. Als ze met Robert en Lina samen was, gaf het geen probleem, want die dachten op z'n westers, uitten zich als zodanig en gedroegen zich ernaar. Maar wanneer er anderen bij kwamen, types

zoals die jongens die ze net gezien had voor dat kafé daar tegenover. Wanneer met zulke figuren gekommuniceerd moest worden, moest ze er soms ernstig rekening mee houden dat ze, ondanks één en dezelfde taal, een heel andere wereld kreeg voorgeschoteld.

Niet alleen andere gebaren bij dezelfde woorden, andere uitspraak van ze, andere bedoelingen. Maar de andere reakties die je kreeg. Hoe moest je laten zien dat je 't niet snapte? Als je vrolijk meedeed kregen ze je binnen de kortste keren toch door. Deed je niet mee, dan was je onverschillig, arrogant. Je negeerde niet alleen hun gesprek, meenden ze, maar ook hun persoon. En dan kwamen ineens alle soorten hints los over ‘bakra dit en bakra dat’. En owee als je niet wist hoe daarop te reageren!

Ze kon en hoefde natuurlijk niet te weten dat de zwarte Atti eigenlijk ook precies datzelfde probleem kende. Tegenover z'n eigen volksgenoten. Andere zwartjes. Robert had haar verteld over zoiets. Maar dan van hem tegenover de blanke gezelschappen. Dat was geen echt kontaktgebrek, vond ze. Dat had te maken met aanpassing. Haar eigen probleem lag meer in de richting vervreemding. Want hoewel ze wil was, blank blank, was ze ook al een kind der tropen. Al zag je 't niet aan haar. (Kijk die Robert daar, nog aangeslagen.)

Atti verontschuldigde zich bij het gezelschap. Hij liep naar achter met een pakje. Het zoveelste. Vlak na de muur met het gouden schelpje waarachter licht, sloeg hij af. Liep voorbij de gang met de garderobe. Bij een trap klopte hij op een deur, een kleine.

‘Kan ik met Abdullah spreken?’ vroeg hij aan iemand die het hoofd de hoek om kwam steken. Het antwoord luidde: ‘Zeker!’

Maar Abdullah had hem allang gezien. Vanuit het achterste deel van de eetruimte, waar de keuken was. Hij was omgelopen toen hij Atti door zag lopen. Nu strekte hij de handen naar voren: ‘Ah! My great friend!’

Ineens trok hij hem haastig dichterbij. Fluisterde dat Atti niet de post moest brengen met andere mensen erbij. Hij had hem uitgenodigd, dat wel. Om te komen eten, gratis. Maar Atti had gezegd dat hij zou komen met vier anderen. Toen had Abdullah haastig verklaard dat hij op de bewuste avond geen dienst zou hebben. Of Atti de post op een andere dag kon brengen. Atti had gestaan, gedacht. Was er iets? Naar zijn mening was er niets.

Abdullah was een prachtkerel. Jammer dat er zulke slechte landen waren op de aardkloot als die van Abdullah! Zulke landen hadden regeringen die mensen verjoegen, uit hun stad, uit hun streek. Het hart van de natie werd uitgerukt en neergesmeten, vertrapt! Die zinloze onderdrukking!

In Abdullah's geval ook nog uitroeiing! Rassenmoord! Om er kwaad van te worden! Zo kwaad dat je maag zich in je buik omkeerde en je je goeie maaltijd wel vergeten kon.

Vanuit de keuken kwam er iemand. Riep iets naar Abdullah wat Atti niet kon verstaan. Hij keek naar zijn eigen schoenen op dat moment. Modder aan de poot! Dat was iets anders dan stront aan de knikker, al zou hij op dat moment totaal geen idee hebben van het verschil in termen en de betrekking daarvan op hem.

Abdullah zag er prachtig uit bovendien. Een beetje geheimzinnig zoals alle oosterlingen. Maar dat was hun spreekwoordelijke beleefdheid, introvertie ook. Zo meende hij, Atti. Hij overhandigde het pakje. Een brief, apart erbij.

‘Je hebt geluk!’ zei Abdullah. ‘Je hebt me vanavond hier getroffen.’ Hij liep weg.

‘Jij hebt ook geluk. Ik kon geen andere dag verschijnen hier dan nu.’ Hij zag Abdullah zich omkeren, de keuken in. Wilde het verhaal vertellen van zijn verhuizing, zijn terugkeer uit het land van geboorte na de vakantie. En dan wederom zijn intrek, gedwongen in dat oude huis op nummer 104 Kaap Verdiastraat. Maar Abdullah scheen geen tijd tot luisteren te hebben. Hij moest werken zeker.

Hoe hij, Atti, de bezetters van zijn woning eruit had gekregen kon hij Abdullah helemaal besparen. Ay, wat een zwarte een ander niet moest aandoen, op deze godswereld!

Hij wilde terug gaan naar het gezelschap. Bedacht zich. Liep Abdullah achterna. Om zijn handen te wassen. In de keuken. Een doodgewoon iets, hij was 't gewend. Tenslotte was Abdullah een grote vriend en niemand zou hem iets kwalijk nemen wanneer hij...

Achteloos liep hij mee, sloeg de hoek om en... stond perpleks! Die viezigheid! O wat een smerigheid! Vreselijk! Vuil, vies en voos, wormen kruipend uit de afvalbak, het aanrecht in het vuilzwart, drab op de grond, bloed overal gemorst, uitgedroogde koeken van rotzooi met zand eraan in een hoek, doeken die je nooit en nimmer zou aanraken indien je een greintje zelfrespekt in je aderen had vloeien. Het bankroet van de eetkultuur! Het bankroet van de moderne inspektie tevens! Zowel het Westen als de Derde Wereld faalden hier schromelijk. Tussen die viezigheid, die vliegen en alles wat er lag te stinken, hing een verrukkelijke etensgeur. Maar Atti reageerde toch geschokt. Hij zei niets. Kijk, die vent waar Abdullah naar toe liep zag hem! Hij schrok. Atti besefte niet waarom. Was het om de ontdekking van die viezige troep? Een restaurant! Dat

was het! Punjab's echte Glory! De stank van een verwaarloosd Derde Wereld dorp! Waar de latrine's niet ver van de kookgelegenheden stonden. Waar je de dingen kon aanpakken met de hand waarmee je je gat schoonkrabde! Viezige ondergelopen stukken stad, modderpoelbende, krioelende beesten, kakkerlakken, vuil en vies en voos als het voorportaal van de hel der armoede! Een onderontwikkeling als géén-ontwikkeling! Bah! En dan het hoegenaamd schone Europa...

In een flits besefte Abdullah dat hij was meegekomen.

'Sorry mijn vriend, maar dit is privé-terrein. Het spijt me, maar de baas wil absoluut niet dat er hier mensen...' Ekskuses! Verontschuldigingen! Het hoefde nietmeer. Atti deinsde al achteruit. Met een grote teleurstelling op zijn gezicht trok hij zich terug naar de rest die wachtte. En Anna die prompt vragen stelde, beginnend met het: 'Is er iets?'

De kip bleek later lekker te smaken. Geroosterde kip met kruiden. Rood uitziend, gegrild.

'Gelukkig!' dacht hij, 'gegríld'! En hij at. Robeft smulde. Lina eveneens. Anna lustte vooral de gele erwten, de groene groenten en de rijstcurrie die erbij werd geserveerd. Marie-Louise nam iets anders. Een vegetarische schotel. Ter kompensatie van die zware metalen zeker, kwik, cadmium en zo, die ze dagelijks te vreten kreeg. Iedereen zat te smullen. Alleen Atti at weinig. Kip alleen, die geroosterde. Hij wist wel waarom. Wou echter de pret van de rest niet bederven. Ze dronken wijn erbij. Marie-Louise bier, bruin bier. Dat was licht, vond ze, heel natuurlijk spul. Een feministisch tintje zat eraan ook. Anna was sinds haar reis naar de tropen gelukkig genezen van de Spa-vloed. Hoewel, ze was begonnen te roken. Als om een soort konsumptiedwang af te reageren. Dat was tenminste Atti's oordeel.

Hij zag haar, over haar bord gebukt. 'Hm! Hmmm!' Ze smakte lichtelijk. Liet de toegestane kleine boer. Dat was wat anders dan een kutscheet. 'Gelukkig!'

Beseften ze eigenlijk wel wat er voor ellende achter al dit vreten zat? Nee. Hij oordeelde, heroordeelde. 'Nee.'

'Waarom schud je je hoofd, Atti? Je bent toch niet wéér bezig met al dat gedoe om die marrons? Reken maar dat ze lang niet allemaal zulke geheide helden waren!'

Anna zei het. Robert lachte. Lina glimlachte slechts. Ze zag een man een knipoog maken naar Marie-Louise.

'Luister,' riep Robert. Wreef zich de vingers langs elkaar schoon. Nam een servetje. Veegde zijn mond. Hij beet er zowat in. Want zijn lippen

waren dik en vettig. Je kreeg ze maar niet met een zwak veegje schoon. ‘E'èn!’

‘Luister Atti! Ik weet dat je je druk zit te maken over al dat eten wat er niet is in de wereld. Maar daar heeft mijn maag geen boodschap aan!’ De anderen kregen pret. Leuk toch!

‘Ach man! Hou op! Atti denkt dat de minderhedenbom zo meteen zal gaan barsten! Nietwaar Atje?’ Anna zei het. Ze sprak tussen een vegetarische hap en een kuch die haar de borst beknelde. Meende zeker te weten dat ze wíst wat hij dacht. Gewoon: beoordelingstechniek. Het menselijke referentiekader uit de dagen der levende te hulp roepen. Maatschappij geeft impulsen. De input aan de levende. Die neger Atti als black box genomen. Black Boddy Box! En dan... dan kwam (hem kennende) het gewenste er wel uit. Kortom, wanneer je zijn persoon in acht nam en je wist waarover hij dacht, dan wist je ook hóe zijn gedachten waren, wat hij uiteindelijk zou doen of zeggen. Zo was gedrag! Jongeren en tot en met de domste dieren zouden het wel weten voor de mens. ‘Nietwaar Atti?’ Zou hij aan Robert denken...?

Er was een demonstratie geweest. Tegen het gevaar van atoombommen. Het zou immers kunnen gebeuren dat de wereld vernietigd werd tot en met de onschuldigen. De indianen bijvoorbeeld, in het hart van de natuur, zouden als onschuldigen vernietigd worden, vernietigd, definitief uitgeroeid! Of misschien niet, naar men oordeelde, doordat het bos ze zou beschermen. Het ene uiterste (de ontploffing van zoiets verschrikkelijks) tegen het andere uiterste (de indiaan, net in een mierenhol gravend, door de massa der wouden beschermd). De natuur wist uiteindelijk wat zij deed. Althans, zo dacht men in het borreltafeloordeel.

Er was ook een andere demonstratie geweest. Niet zonder meer tegen iets. Maar wel óver iets: de bom der minderheden. Nee, laat wereldbevolking erbuiten.

Binnen dertig jaar, zo kwam 't bericht, zou deze bom gaan barsten. Basteren! De minderheden, aanhoorders en aanboorlingen, zouden zich zodanig vermenigvuldigd hebben, dat de inboorlingen van het Lage Land volkomen zouden worden overwoekerd. In hún identiteit verstikt. Er was iets van de wonderbare broodvermenigvuldiging voor nodig, dat wel. Maar wie met getallen, statistieken, kon toveren, hoefde geen twijfel te koesteren. En zeker niet van 't eed'le hart een moordkuil gemaakt! Dus kwam ook deze demonstratie per teevee.

Dááraan dacht Atti nu, terwijl hij aan zijn glasmond nipte.

Er was muziek. Heerlijke sitarmuziek, zij het uit een cassette.

‘Ik ben blij,’ zei Marie-Louise tijdens 't nemen van een hap vol pure rijst, ‘dat jullie zo harmonieus met elkaar overweg kunnen.’

Wie bedoelde ze nou? Atti en Anna? Robert en Lina zeker? Beide de paren zwegen. Het ene paar omdat het de mond vol had. En de buik vol van vragen over 't gebeurde. Anna omdat ze net haar lippen veegde. En Atti omdat hij niet wou ingaan op iets wat hij zag als een provokatie. Abdullah! Ah! Hij kwam eens langs. Om een schaal ekstra bonen te brengen. Goed zo! Heerlijk! Anna smulde er direkt van, hoewel Atti haar hand er vanaf trachtte te houden. Buiten was het heel stil geworden en de avond droeg het volle kleed van nachtzwart dat het oog verduisterend verslaat indien het licht van de lantaarns niet de weke schichten doet uitgaan van warmtebronnen, hun vermogen de weg te laten zien die men moet gaan, het schrale van de straatverlichting.

‘Kijk,’ riep nu Robert, zeer op zijn gemak. (Hij schudde benen onder tafel.) ‘Kijk, ik zeg dit: je hoeft om welk verschil dan ook, niet met mekaar in onmin te leven.’

Lina beaamde. ‘Als Indo vind ik dat ook. Maar je moet het kunnen, niet?’ Ze gaf haar Robert een elleboog. Atti keek toe. Herinnerde zich nu Robert's ongeluk. Waarom vertelde deze er niet meer van? Ongelukje? Jaja...

‘Het is maar hoe je 't ziet!’ riep Anna nu. Wat een gemeenplaats! O de gruwelijke vuilnisbelt der gemeenplaatsen, geacht, geliefd door de gebrekkigen van taal die menen dat ze de smakelijkste hap voorleggen aan de meest verfijnde zinnen van 't gehoor!

‘Anna, en Robert, jij ook!’ begon Atti nu. Hij keek richting Marie-Louise. Zag dat ze haar hoofd van iemand afwendde. ‘Ik moet zeggen dat jullie lullen.’

‘Wat?’ Nu brak het los! Anna bijvoorbeeld vond heel duidelijk dat wie er ook iets tegen zijn of haar partner had, uit rassenverschil, kultuurverschillen, geen gedwongen partij moest kiezen. Of anders was hij verloren.

Marie-Louise, met haar lange haar, vooruit gestoken tanden en kleine zijoortjes, meende heel vlot, heel graag, heel ordentelijk bovendien, dat je je überhaupt geen verschillen moest laten aanpraten. Een vriendin van haar had acht jaar met een Zuiderling gewoond, vertelde ze. Alles ging goed. Totdat er een familielid aan te pas kwam die de twee uiteen dreef. Want, meende dat familielid van de man, hij zou behoefte hebben aan iemand van zijn eigen afkomen.

‘En de liefde dan? Hield die ze niet bij elkaar?’ De liefde? Dat was

slechts een maaksel, een verzinsel! Een romantisch-kapitalistisch idee! Gemaakt door de burgerlijke maatschappij die zonodig de vrouw moest onderdrukken in de vorm van een mannenaanbidster!

Bravo, Marie-Louise! Bravo-vooo! Maar... ze zou niets opschieten daarmee. Geen greintje praktijk van de wereld ermee verbeteren, zoals Atti vond. Laat haar maar PUNJAB'S kip eten! In plaats van vegetarisch! En haar innerlijk troosten, geroosterd!, ermee! Ziezo! Door en door mans genoeg, dat antwoord.

Maar 't was nog niet klaar.

‘En kinderen dan?’ Automatisch terecht komend waar dat ze hoorden. Bij de man en meegenomen. Desnoods het land uitgesmokkeld. De winnende partij stond vast, zelfs na uitspraak van de rechter.

Het was Robert die nu scoorde. Hij wist waarover hij het had, want Lina begon heimelijk iets weg te pinken. Nee, geen traan, wel een vuiltje in het oog. Maar toch...

Atti voelde zich weer belaagd. Waarom moest het altijd weer gaan beginnen? Opnieuw en opnieuw! Altijd dat gedoe! Zo niet over zwart-wit, zwart-blank dus, dan over wil en bruin of geel en wit, of zwart en kopergeel, altijd, altijd weer dat gedoe! Zelfs een Abdullah met zijn bruinbruin relatie tot de Hindoestaanse schone zou het moeilijk hebben, dacht hij. Alleen omdat er de verschillen waren. Vanuit het nu, landsverschillen, ethnische verschillen, groepsverschillen, wat al niet. Maar het zou anders zijn! Anders dan die, welke beladen werden door dat koloniale uit het verleden, dat naar zijn mening voortduurde.

Hij had het gezien toch, tijdens zijn vakantie? Ze riepen: ‘Weg met alle kolonialisme! Wij zijn vrij! Wij blijven vrij! Vrij en re-vo-lu-tio-nair!!’ En zie, als dolgeworden krabben stortten ze zich in allerhande lukse dingen die te maken hadden met hun kolonisatoren, genoten ervan, identificeerden zich er zwaar mee, zo niet openlijk dan op z'n minst heel heimelijk. Het materialisme lag in de mens. Niks: natuurwezens die ideaal zijn. Poepoe! Boeboe!, of men 't daar ook uitkraamde, bij het uitschelden van dit soort verschijnsels.

Er waren nu eenmaal geen ongeschonden natuurmensen meer op aarde, geen één! Geen enkel mensje vroom, moordvrij en simpelhartig.

Alles, elke emotie, was gebaseerd op gehaaidheid, gemeenheid en leugenachtig bedrog! Het moderne leven kwam neer op auto's, brommers, teevee, video, allerhande lukse waarvoor men zich zou, wílde verloochenen.

Precies zoals de natuurmens vroeger (en ook nu in 't bos) de ander om

het leven èn om 't lijf bracht, moord, doodslag, korruptie! Met pijlen, bijlen, hakmessen en vallen. De Tupi's tegen de Tapuja's! De Arrowakken tegen de Caraïben! De marrons onderling! De guerrilleros, jaja, tegen de Tupamaros, onderling, onderling, doodse strijd en moord om macht en bezit! Hele hele naties deden dat! Voor Europa waren leugen en list synoniem! Het wezen van bedrog lag in de grote godsdiensten. Moord! Moord! Uitbuiting en bedrog! En de enigste, de enigste die hij zich kon herinneren - iemand aan de massaliteit ontsnappend, dat was tijdens dat laatste deel van de vakantie, toen hij op het punt stond te vertrekken. Daar kwam Dorina aan, die vrouw:

‘Ach,’ zei ze, zoals bij de bedelvolkeren het hoorde, 't handje ophoudend, ‘ach Masra Atti. Geeft u me wat, no? Geef wat u hebt! U weet, ik moet die grootman hier verzorging geven. Baya!’ (Met grootman bedoelde ze Ba Tata. En haar eigen dochter ook, natuurlijk. En o, kijk hoe ze haar eigen zelf wégvergat!)

‘M'neer Tuurhart baya! Ik vraag nie veel van u. Ik verzoek alleen met bidden of u niets hebt. Vorige regering gaf me geen cent. Deze militairen geven mensen alleen refolusie. Maar ik moet leven toch? Aaybaya!’

En dan liet ze d'r hand zakken, laag zakken. Als zij maar altijd de hand verder kon zakken zou die hand het werk doen!, naar wortelen gravend, zoals de eerste wezens over de zwerfgebieden, vrij van alle mogelijke bezwarende levensillusies! Aaybaya! Nu moest ze bedelen uit geldillusies! Onafhankelijk van refolusie-illusie!

Zelfs Jakkopu had niets anders gedaan dan geparasiteerd op de illusiewereld: ‘Africa will be great one day!, my friend!’

Boeboe! Poepoe! Geen enkele levenssjóódemieter!

‘Atti, je bent stil. Hm?’

Dan weer: ‘Ach laat 'em nou. Hij laat het eten zakken.’

Abdullah was een man, zo meende hij, die zoals de ratten van de wereld geen enkel goed leven had gekend. Hij probeerde zich voor te stellen hoe die leefde. In een gehucht natuurlijk. Net geen dorp. Witte muren, gekalkt. Van die vierkante uitsnijdingen die raam moesten heten. Woestenijwinden daarbuiten. En kamelen. Een kleine waterpijp in huis, een brits op de grond met wat kussens in de hoek. In de andere hoek de ruimte voor het koken. Buiten in het zand gaan schijten. Verderop een waterput. Een mens door de eenvoud gelouterd tot het wezen van de ware zuiverheden.

Aan het lichaam de typische kledij, lang, met arabische dracht. Wit met donker erboven op. Een jongen met een mooie baard. Twee kameeldrijvershanden. Of schaapherdersvingers, stijf en knokelig, van het sjouwen met de staf, de stok.

Nauwelijks tot het grote praten over de dingen der wereld in staat. Zingend, elke dag uit de koran, de koran. Zingend ter verkrijging der heiligheid. En blij, woestijnblij, zoals ze allen waren wanneer het zand der stormen getrotseerd was. En de roofdieren verdreven, het brood genuttigd, het harde, ongedesemde brood. Zó werden ze geboren, zó groeiden ze groot.

Dan kwamen mannen van 't bewind, een dag. De woestenijwind had het voorspeld! De lucht was gister niet rood geweest. En Allah's hemel verdonkerde, te gauw, te snel, voor wie het onraad kon zien aankomen! Voor wie het ruiken kon met de onrust der schapen, het zenuwachtige stampen van de kamelen. Wat zou er wezen? Wat zou er zijn?

In de vroege ochtend, o dag na de nacht die de hitte verstomde in ijzige koude... hoor daar de paarden! Zie daar de geweren! De vrouwen werpen zich ter aarde. De mannen vluchten! Koerden! Koerden! Ze worden vermoord en vermoord, verkracht! Ze vreten het zand in hun laatste val! Ze kruipen de woestenij binnen die hel is en 't wezen van hun verval! En er blijft geen schorpioen over die het zal zien, geen skarabee, geen palm der eenzame dadelen...: hoe de schimmen der mannen nog steeds hun karavanen zadelen. Hoe de maagden zijn geroofd, geroofd, hun handen uitstrekken en bedelen om het behoud van hun levenseer. Er zal geen adem zijn, geen ademtrek die de tranen der ruimte zal overzien. Heel het gehucht verwoest! Heel het leven gegeven! Enkel de wind der woestenij is gebleven, het lied zingende van de Dode Zee: ik neem u naar de haven mee!

Wat romantisch! Godverdomme wat een verrotte voorstelling van zaken! Hij schudde zijn hoofd, maar toch!, ondanks de drank... er was een waarheid in zijn blik geslopen.

Abdullah kwam erbij zitten.

‘Weet je, ik sta er nog steeds verwonderd van, hoe ingewikkeld dit leven is,’ zei hij na de dames uitgebreid te hebben bewonderd. Dat wel!

‘Zie je,’ dacht Atti, ‘hij bedoelt natuurlijk: dit Westen. En hij heeft gelijk.’ Het idee van de mens, de zuivere, de ongeschondene, als slachtoffer van het bestaan, wou hem niet loslaten. Nu niet en zeker niet nu hij... ach, vergeet die hersenvergrijzende denkbezigheden!

‘Het is niet makkelijk om overeind te blijven,’ ging Abdullah door. De

anderen lachten. Wat wou die vent! Natuurlijk! Hij was een aanboorling! Immigrant, officieel. Vluchteling. Hij moest zich alleen onthouden van politieke aktiviteiten, dat was alles. Hij had een verloofde, zou heel binnenkort gaan trouwen. Verblijfsvergunning op zak, voorlopige. Dus wat anders te doen dan de razende ingewikkeldheid van het hypermoderne westerse bestaan met 't brein te lijf te gaan? Logisch hè? Hij mocht blij zijn dat hij sowieso te vreten had. En werk! Werk! Een gouden baan vergeleken bij de massa's die zuchtten van arbeidsleegte in hun weldoorvoede maar tanende welvaartsbestaan. Dus wát wou (zoals iemand het uitdrukte, sprekend over deze bruinborstige zonen Japhets) deze seminikker?

Ook Atti lachte. Hartelijk zelfs. Om iets anders, dat wel. Abdullah mocht dat wel zeggen ja, dat het wel moeilijk was om overeind te blijven.

‘Gossiemijne! Bij al die vieze keukentroep! Dat hij van de stank alleen er niet bij neervalt begrijp ik niet!’ Hij zag Marie-Louise een aangevulde portie *natuur*voeding wegwerken. Met de hand! Zoals men het in het Oosten deed. Jaja, natuurstomheid! Wacht maar tot ze van cholera kreperen zou! En hij lachte. Oh!, hoe gul en gemeen in het hart!

‘Weet je,’ sprak Abdullah als nieuwgekomene het gesprek nu dominerend, ‘ik begrijp het niet. I really don't understand! Het enige probleem wat wij mensen kennen, is om elkaar te vinden. Samen te zijn.’

Letterlijk zei hij: getting together. Trok de twee dichtsbijzijnde dames met zijn armen over hun nek naar zich toe en schertste: ‘But *we* are!’ Ja, natuurlijk! Hij en de mannelijke rest waren ook vrienden, óók dichtbij elkaar. En als hij wilde dat dat zo bleef, moest hij vooral zijn handen maar een beetje minder gul rondstrooien! Logisch, trouwens, dat dít stukje mensheid elkaar had gevonden. O, ze waren elkaar toch zo nabij! Zo zelfs dat Atti, ondanks geheime jaloezie om Abdullah's behaarde arm om Anna's nek, lachte, schaterlachte... ‘Pipel together! Hahaha.. wij, allemaal!’

Wees ze aan, de vrienden, stuk voor stuk! Ja, een probleemloze wereld! Geen woningprobleem meer! Geen diskriminatie! Geen illegalen meer! Geen achterstanden, verkrotting, burenruzie, nijd, armoede, ondervoeding, wat dan ook! Alleen ‘togetherness!’: de nabijheid van allen met allen. Zó alleen kon de wereld overleven. Zo hád de wereld alles overleefd, alles wat kwaad was, hahaha... hahaha...

En de schaterende lach ging zelfs tot over de straat.

Later, pas veel en veel later, daalde de somberheid over zijn geest. De nabijheid der dingen, liefde, broederschap tussen de volkeren, de vrije en

de vrijheid samen, één in het ééngewordene! Waren er geen muren die hen juist voortdurend scheidden? De wereld van de zon was weg! De wereld van het geboorteland lag ver, ver overzee. De wereld van Anna zelfs, zo nabij en toch...

‘Atti! Wat doe je toch?’ Maar hij zei niets. ‘Beviel het eten niet?’ De wagen ronkte. Wagen reed weg, reed heen, 't wiel over de weg. De perfekte konditie van het asfalt ter plaatse. Sssrrrjoennn! Weg!

En Atti, tussen Anna in en die Marie-Louise. Robert en Lina helemaal voorin. Nog steeds zwijgzaam over hun grote brand.

De wijn was goed. ‘Prima!’ vond die Marie.

‘En 't eten om ervan te smullen!’ vulde Anna aan. Dan was het dus iets anders? Had ze verkeerde dingen gezegd misschien? Of op een onbeschofte wijze zich gedragen?

Iemand had wel een scheet gelaten daar, aan tafel. Maar zij was het niet, beslist niet. Bovendien zou het een ongelukje zijn geweest. Bovendien zou het toch niet zo erg zijn geweest dat... ach laat maar!

Nadat ze waren afgezet gingen hij en Anna binnen. Nummero 104 Kaap Verdiastraat. De groeten, de wielen, de motor, zij verdwenen evenals degenen die de auto vulden. Zodra ze boven waren ging Anna wat koffie zetten. Ze wist, hij zou daarvan opknappen. Dan op de bank gaan zitten, pal naast hem. Met haar knie heel voorzichtig naar de zijn manoevrerend. Hand op zijn dij, niet provocerend. Melk in koffie schenken. Suikeren. Roeren. Aanbieden zonder echt te geven: ‘Asjeblieft!’

Dan vriendelijk een sigaretje roken. En wachten, wachten totdat hij de eindeloze uitgestrektheid van het zwijgdom zou verbreken met een woord dat als het ware precies als een vliegtuig landen zou. Eerst zag je 't aankomen, dan voelde je 't, sterker en sterker, precies net 't geluid, het ronkende. Dan ineens, volle helderheid van geest: ‘Oh Anna, je bent lief!’

Er waren dagen voorbij gegaan, van nieuw en nieuwe struggel. Sinds hij teruggekeerd was, ging het goed mis. Op het uitkeringsburo verweet men hem dat hij verzuimd had op te geven dat hij wegging, voor vier weken. Waar zou hij het geld vandaan hebben bovendien?

Hij had ook verzuimd genoeg te solliciteren! Ach, dat! Voor zichzelf was hij blij (‘Doe asjeblieft een raam open. 't Is zo warm hier. Hm?’) dat hij gewoon kon aanlopen bij wat hij noemde de welzijnsstichters. Hun zwakte van de weinige prestatie uitbuiten, door ze nog langer op te houden met zijn praatjes. Soms ook echt iets voor ze te doen. Door heel wat te staan kopiëren. Dat was nuttig, nuttig als het nuttigste bestaan. Zin-

vol. Het was inderdaad niet makkelijk je op de been te houden. Zeker niet met de dingen waarmee hij worstelde.

Het gevecht om de wereld was in volle gang. Aangeklaagd! Aan-geklaagd! Door die rotzak en zijn trawanten daar. Hij zou gaan, hij Atti. Gaan kijken bij TREFU, praten, bepraten, alles van de laatste tijd; vragen of ze geen getuigen hadden die hem konden bijstaan.

Al gaf hij niet geweldig om het oordeel van zo'n rechter. Als men hem strafte, een boete, gevangenisstraf vanwege geweld. So what? Als De Godfather en zijn racistische trawanten dachten dat ze hem daarmee troffen, dan hadden ze het mis, goed mis! Nog meer mis dan de pamfletverspreiders met hun NIKKERS ERUIT! en SAMBO TUURHART! Nog meer mis dan degenen... o!, die dachten dat het verleden zomaar voorbij ging. Dat álles, werkelijk álles was vergeten, de hele handel, de zweepslagen, de wonden der slavernij, het zweet, de moordpartijen, de uitbuiting, de verwoesting der kulturen, de doorsnijding van de goddelijke achillespees die de identiteit van een wezen betekende, zíjn wezen!

En de slang der slangen kronkelde zich. En de sunsundamba der sunsundamba's vloog uit het gevederte, vloog op! En de slang beet uit venijn in zijn staart. Maar de uil verdween, hoog aan de hemel, hoger, hoger, om zich te werpen op de prooi, het voedsel daar beneden. Maar zie! Toen de uil even later de veldmuis gevangen hield, louter met de kracht die hij had voor 't overleven... kwam uit het struikgewas nabij een reuzenspin gekropen en sloeg toe. Eén groot gevecht! Zwarte poten vol enge haren spinden en spanden een weefsel van pijnen. Uhu! Uhu! *Dawe nekro sunsundamba!* Uhu! In het hart van het oerwoud klonk er een kreet! De uil vloog op, de spin verdween, geruisloos als hij was gekomen. Sindsdien droeg de uil een kale plek, midden op 't hoofd waar hij door de reuzentarantula was gebeten...

‘Atti toch! Laten we gaan slapen.’

O, ze had zo vurig gehoopt, gehoopt, dat hij zijn vlammen naar haar zou doen uitslaan. De gloeiende vlam, de liefdesvlam. De vlam die alles zou verteren van de begeerten die de damp uitsloegen tussen haar dijen, onder haar rok. Haar borsten werden krimpzaam van begeerte, gespannen. De wijn, de wijn! Hoe anders werkte deze niet bij hem!

Twee zielen, Cham's zoon en Sem's dochter. Gescheiden door de vrucht der rank, hij, negerzwart, zij volbloed-blank!

‘34’

‘Hei zeg, apie...!’

‘Noem me geen apie.’

‘Nou ja, apekloot dan! 't Maakt toch geen verschil!’

‘Wat lul je, wrattepetat? Altijd ons vergelijken met wat aap is! Rot op stuk scheet!’

In de Manillastraat stonden de kinderen. Bekvechtten om de kracht der taal die dingen uitspuugde van het vlijmscherpe leven waartussen ze opgroeiden. Hard werden ze, taai als het gras tussen de stenen, van liefde schaars, en in de groei belemmerd en belaagd door gassen, stof en de poot van de machtige, die *en passant* hen dreigde te lopen verpletteren!

Om 't hoekje, niet zo ver van deze inboorling en aanboorling, beide in 't taalgevecht, vond er iets plaats, een voorval, ongeval zelfs. In de kruisende, dwarsende Antillenstraat (die ruimte met het straatopen waar de mens z'n dagelijkse gang doorheen voerde), zo'n echt gemeten vijfentwintig meter verderop der vechtersknapen, was een groenteman. JOOP HEB ALLES stond er in het groen geschreven. Geverfde prei, tomaten, kroppie slaai. Erbij gekruld van letterwit: ...*voor uw keuken.*

Blijkbaar had hij teveel. Want uit de Joopzaak kwam een donker iemand, ineens, tussen de stapelbakken, appelen, mango's, citrus, avocado's (alles ter aankoop door, en mede voor de vreemde markt der aanboorlingen, waarvan men ook leven kon en moest), de broccoli, Chinese soy, veel meer exotisch, álles... rende een donkerhuidig mensenkind.

Hij droeg een pet, liever: baret. Een rastading, los sleepzaam sjaal om nek. En hangjas aan het lichaam. Met zijn ene arm tegen 't lijf aan, andere arm half in zijn zak gestoken, nam hij één vaart!

Zie, halfbemodderde gymschoenen over de stenen! Voorbij de halfopen grote wagen waar werd uitgeladen... rennen en rennen... met pal achter hem, de groentezaak nu uitgestoomd... één vaart... zijn achtervolger, Joop, de groene.

Hij rende, dook tussen twee auto's en wilde over straat, een ding kwam aan, hij hield zijn gas in, viel, voet over de trotwaarrand uitglijdend, klemde zich vast aan 't rubber van een bumper. In een wip en een zucht zat Joop de groenteman hem op de rug. Duwde hem met de snoet op 't asfalt. Zette zijn voet hem op de nek, draaide z'n arm en riep met woeste kop, ogen die vuur schenen te spuwen:

‘Verrekte dief! Gore schoft! Ik zal je leren van mijn spullen af te blij-

ven!’

Trok hem zowat het taaie kroeshaar uit z'n achterkop en drukte hem tegen het allerplatste van de straat.

Tumult! Sensatie! Binnen de kortste keren was de stank van deze strontpartij verspreid.

Kijk maar, en zie, hoe uit een deur een man kwam rennen. Hij was, precies als Joop een inboorling, een blanke.

‘Hé nikkervreter!’ schreeuwde hij, ‘dat ken je nie maken zeg! Laat hem nou los! Laat gaan die knaap, zeg ik! Verdorie! Al jat ie as de rave! Ik weet ervan, ik ken dat allemaal hiero! Toch ken je 't nie maken om iemand zo te staan vernederen! Laat los zeg ik! Laat los!’ En hij rukte de arm los van Joop die z'n eigen landgenoot wel kon kapot slaan in zijn woede.

‘Wat heb jij nou ermee te maken? As deze verrekte lui d'r handen laten wapperen en jatten, komt het door jullie! Jullie zijn veel te tolerant! Ik niet! Ik breek z'n harsens!’

De rest der winkelmensen kwam nu aangelopen. Al stalen zij, 't gaf niemeer. Deze, dief, was gepakt, gegrepen. Zou boeten!, boeten! O, er was zo lang geloerd op dit soort tuig!

‘Racist! Vuile racist! Als 't een blanke zoals ik was, had je 'em beslist laten gaan! Wat hebtie gestole?’ Joop zat in de zak te graaien van dat zwartje op de grond. Verdomme nogantoe, hij zocht, greep, gooide de zak leeg op de straat en... zag een mango eruit rollen, mooie rode met geel, prachtexemplaar.

‘Aha!’ schreeuwde hij triomfantelijk! Had zijn gelijk.

Maar die dag huiverde pijn daar, door die wijk. Om de vernederingen die de een de ander aandeed... die men zichzélf aandeed.

Er was een dief tegen de stoep gegooid. Het recht had z'n beloop genomen. En zelfs nu er uiteindelijk geen enkele agent aan te pas kwam (een paar klappen nog, dat wel) had het recht getriomfeerd. Hoera! Hoera! Er was weer met de waarheid afgerekend. Hoera!, driewerf hoera!

Weer óm de hoek, ditmaal Kaap Verdiastraat, zo'n tachtig meter van de voet die perste op de bovenrug, stonden twee mensen. Zij omarmden elkaar. Het was een man. Een vrouw was in zijn armen. Zij namen afscheid, liefdelang. Er was een ding gebeurd, tussen hen beiden. Iets wat te maken had met kinderen. Beter gezegd: het uitdrijven daarvan.

Zij was een schone blanke. Hij een schone negerjongeman. Samen hadden zij liefde in het hart bedreven en in de huid, ver in de klieren van het geheime liefdesleven. Er zou een negerkindje zijn ontstaan. Maar zie, de dreigementen, de emoties, diskriminante waarschuwing en pressie, zij

hadden voor de rest gezorgd, 't Zwarte kind tussen hen in had in 't geheel geen toekomst, vond men per pretentie.

En zie, zij, de aanstaande moeder, wist wat haar te doen stond. Nu hij het ook wist stond hij op 't punt om te verdwijnen en voorgoed.

Zo midden op de dag, het paar, de laatste keer verenigd, terwijl haar ouders binnen woedend wachtten. En wachtten, tevergeefs, op een dochter waarvan 't hart niet breken wou. ‘Verrekte meid! Schiet op! Verdorie!’

Over de straten hing een zware geur.

Aan 't huis, schuin tegenover 104, daar op die hoek, werd er gebeld. Bij Eduard Willem Wever, beter bekend als held De Godfather. Man die zijn naam de eer aandeed, voor wat er in de letters Wever stond geschreven. Een geboren en getogen intrigant, dat wel.

Hij hoorde die bel. 't Liet hem koud. Hij stond net aan te zien hoe in de verte, net zichtbaar, de groenteduivel op het asfalt een stuk zieltje te vertrappen stond, daar in die djungelhel.

Dan nog een keer gebeld, de derde keer. De hand ging weer omhoog, de vinger drukte. Agent Slegtvalk, man met schoon geduld. Hij hoorde om de hoek iets, zag ze lopen daarheen, mensen die de hoek der straat met rasse schreden over staken. Hm! Weer zoiets zeker. Toch bleef hij staan. Bleef bellen. En wist waarom. Keek op 't horloge. Het was de juiste tijd, het juiste uur dat tikte en dat in het hart voor hem geslagen was, gekomen.

Boven vloekte er zacht een stem. ‘Verdemme zeg! Dus tóch!’

De spion voor het raam had het in de taal der weerkaatste beelden gefluisterd: ‘Hij is er weer, Godfather! Hij!’

‘Doe maar of ik niet thuis ben!’ zei Willem Wever zacht tegen zijn vrouw, die Mien.

‘Ken je nie make!’ riep ze, met een schoen aankomend. ‘Stel je nou voor dat 't de post is met dingen die ik besteld heb?’ Ze wilde lopen, richting buitenspiegel om te kijken. Hij strekte arm uit, richting haar kant. En kon haar zo weerhouden, enkel met een handgebaar.

‘Ik weet wie 't is. Ik wens hem niet!’

Telaat. Kind Toos, die Toossie!, rende automatisch naar de trap. Trok touw. De deur vloog open en een zware tred verbrak de stilte van het trappegat. ‘Hallo...’

‘Hei opa! Kom eraan! Dag opoe!’

Maar het was geen opoe, noch opa, mensen van de moederskant. Het was Slegtvalk.

‘Dag! Dag!’ De Godfather met woede in zijn borst die hoog uitademde. Dat die krengen van kinderen zo brutaal waren geweest! Hoe vaak had hij ze niet gezegd, tegen ze geschreeuwd, om met d'r poten van die buitendeur te blijven, af! Hij zou d'r heus wel krijge, wacht maar!

‘Hei schoffie! Kom es hier! Twaletborstel dat je d'r bent!’ Hoe origineel! Het kinderoor zowat kapot gedraaid. Achter de rug van Slegtvalk. Stuk opvoedsel! Het kon niet schelen of er zogenaamd bezoek was. Laat het maar ‘auw!’ schreeuwen en nóg meer krijge...!

‘Goeiedag! Ik zie dat u gekomme bent,’ zei Willem Eduard, hij Wever. Hij stond nieteens op. Maakte wel een gebaar, de stijldrager van: ‘Gaat u zitten!’ Ook al bedoelde hij: ‘Rot op!’

Die Slegtvalk! Wat moest ie weer! De laatste tijd ging er geen dag voorbij of er gebeurde iets waarbij hij was betrokken. Als een tweede spin in hetzelfde net! Dat kon niet hoor! Hij was gezagsdrager, dat wel. Maar meer ook niet. As ie gedacht had dattie zo z'n schooipensioentje zou kenne hale... ‘vergeet 't maor!’

Dat hij, De Godfather, de buurt afliep, ja... dat was werk, zijn werk: kontrole van de staat der woningen, verbouwingstoezichthouder, wat al niet! Alles wat had te maken met de woonkonstrukties, daar ging híj over. Hij, met kollega's uiteraard, maar dat was hun zaak. En dat hij er ook woonde... ‘kat in 't bakkie!’: makkelijk dus, heel makkelijk.

Was het niet goddelijk dat hij, dat er sowieso iemand was, die effe op de dingen letten wou? Niemand, niemand nam de verantwoording voor wat er allemaal gebeurde in de buurt. As je klachten had, ach! Laat dat buurthuis nou maar!

Daar kwamen ze toch alleen maar voor de verkiezingen en zo. En die zwartjes om het te bezetten, zoals in 't laatste half jaar, totdat ze d'r eige in de bak terugvonden!

Of eh... ja alle nette mensen zoals hij, die daar kwamen... om zich als woningzoekende te laten uitschrijven. Zelfs na het terugkomme, na renovatie.

Er was iets stinkends in zijn stad, zijn buurt. Hoe net niet opgevoed was hij! Hoe had hij niet vanuit het ouderperspektief der arbeiders gehoopt dat deze buurt, zijn buurt van afkomen, zou groeien. Niet rijk worden, maar wel de welvaart merken! Niet vrij van vreemdelingen zijn, maar lang niet overstelpt worden! Niet probleemloos, maar... nee! Niet zoals nu!

‘Kunnen we gaan?’ vroeg Slegtvalk. Hij? Hij bleef staan. Blijkbaar was hij met andere bedoelingen gekomen. De Godfather, hij weerde zich:

’Ik dacht, 't was morgen, niet?’

Er was een soort bijeenkomst uitgeschreven. In het kafé, dicht in de buurt. Dat kafé met die gestreepte luifel, naast dat Turkse eethuisje, voorbij de Surinaamse nasitent, daar, pal tegenover de Black Line.

Maar hij had geen zin om erheen te gaan. Kafévisite? Ja, gesjellug! Maar niet dáár asjeblieft, ook al was het nog zo dichtbij, dat je met je schoen erheen kon lopen zonder een grammetje zool te verliezen.

Hij, Willem Eduard Wever, moest er zijn. Hij hád er moeten zijn. Natuurlijk! De brief gekregen en ‘per ongeluk’ gelezen dat de afspraak, het verzoek daartoe, gold voor de dag ná deze. Jaja. En trouwens, 't oor had hem gewezen op de taal die zijn maatjes uitsloegen: ‘Zég, heb je 't gehoord? Ze zegge dat...’

Geen nood voor Slegtvalk. Hij had ze uitgenodigd. Indien hij wegbleef moesten zij maar komen, jaja, dat hele zootje, bij hun grote vriend, De Godfather. Kijken of ie daar was blijven hangen, weetjewel.

Zo kwam het dat binnen de kortste keren 't groeppie daar verscheen, bij Willem Wever thuis, zíjn vrinden. De blanke kern van de buurt, zogezeid.

Hans kwam. Die Hans van Liselotte, weetjewel, dat wijffie met d'r lange haren en d'r eeuwiglijke bloedarmoede. Karel die altijd bissenisse an z'n kanus had, Karel kwam ook. En Jan-Dirk van Witty, die ene die de bak uit was gekomme, weetjewel, hij was er ook, present tot in de puntjes van z'n schoene!

Freddie de bouwvakker, ah, díe! Ja, die ook. Kwam eraan met z'n ‘Ei! Ei! Tuut! Tuut!’

En natuurlijk dat mens met d'r rosse haren op d'r koppie, De Suikerspin, weetjewel. Jaqueline Hogerstoet, die nooit d'r bek kon houwe. Ze waren er allemaal. Gesjellug!

Slegtvalk kende geen ‘obstruktie’. Geen mensen die zijn werk dwars zaten. Slechts lui die, nou ja, om de een of andere kwestie niet zo erg bereid waren tot medewerking. Maar, hij met zijn ervaring, hij kon wel het een en ander voor mekaar krijgen, dat wel. Zoals bijvoorbeeld dit stelletje...

Nu zat hij, tussen Freddie en De Moker in, daar op de driezits, naast Karel. De tweezits was bezeten. Door Jan-Dirk van Witty, die zich aanplette tegen de ribbekast van Jaqueline Hogerstoet. (‘Meid wat ben je gesjellug!’)

De eenzits, hoe kon het anders, éénpersoons, werd ingenomen, ingetroond, door Eduard himself, De Godfather. Kijk hem, vanuit positie

daar, de kruising overziend zoals altijd.

Zijn vrouw, die Mien, hield zich nog effe bezig met de koffie en de kinderen. Kwam zich aansluiten met een aangeschoven klapstoel. Zij was De Godmother, nietwaar? (En zo men wil: De Godemoer!) Afijn!, zij ook al in en op d'r eentje, nam plaats, 't plekkie.

En ze konden nu beginnen. Zij het onder het oog van de Vader des Vaderlands, hoog aan de muur, die trotse Vaer! Wat een portret! Het leek alsof hij hen gebaarde: ‘O wildet Ghy thans beginnen?!’

Het eerst begon De Suikerspin. Dat mens, weetjewel, die Jaqueline Hogerstoet, zij met d'r poedelgezicht en die hoge snoet, met dat haar wat altijd zo wepperde!

‘Goh! Wat een konferaans!’ merkte ze op. En inderdaad. Het was me wel je konferentie! Maar om iets anders! Niet dit soort lege taal.

Naast haar die Jan-Dirk van Witty: ‘Ja, 't benne tét!’ Maar 't was weer voor iets anders, want de kontroleur zou langs komen bij hem. Nou ja, hij was toch nooit optijd. En Freddie met z'n schephanden (Freddie de bouwvakker, die Goeie Boef):

‘Komaan! Stilaan is 't welletjes!’ Hij slurpte en slorpte zijn laatste koffie uit het nep-antieken kopje. Keek eens omhoog, waar hangend goed en wel de Bestevaer hem het gelijk der eeuwen stond te geven, schier met een knipoog: ‘Voorwaarts, Holland, voorwaarts!’

Maar even nog, de waarheid uitgesteld! Want uit de kakes van de mombakkes Hans de Moker klonk: ‘Zeg voor ik het vergeet! Gaan we straks bingo spelen?’

‘Kien!’ riep nu Karel. Iedereen zowat z'n beurt? Nou ja, de man van het gezelschap, De Godfather, hij was degene die nu echt begon met: ‘Tja!’ Wel op zo'n wijze dat eenieder zijn gehoor aan hem verleende. Ze legden hem 't oor an 't koppie, zogezeid.

Dan nu Slegtvalk. ‘Mensen, we gaan 't gezellig houden. Maar het is geen borrelpraat. U weet misschien wel allemaal, dat het om de buurt hier te doen is.’ Alsof ze dat niet wisten! In het kafé (wat zonde!) zou het een echte borrelpraat geweest zijn, maar nu hier, nou ja... opschieten! Voortgemaakt!

‘Het is beroerd,’ zo sprak hij dan, Slegtvalk zonder pet, die naast het lampje met de rose kap lag officieel te wezen. ‘De buurt is, zoals u allemaal wel weet, in opspraak.’

‘Ja, ik ben eindelijk es op taivai geweest!’ schudde Jaqueline haar armen van haar lichaam los. Ze zat zo krap, daar naast die zataap Witty. As hij nou even wegschoof...

‘Heb je mij daar in die verrekte krant zien staan?’ Het was de Goede Boef die 't riep. Had eindelijk publiciteit gehaald. Schudde van antoesjasme. Nee maar, nee!, effe gewacht jongens. De Godfather, hij hief zijn arm op. Wiens beurt was het? Gelijk! Die van Slegtvalk.

‘Nou, ík in elk geval vind het beschamend. De buurt in opspraak, deze buurt. En - wacht nou even - dit voor de tweede keer in korte tijd.’

‘Wie spreekt hier van schandaal? 't Benne zíj die hier gekomme zijn! Hüllie hebbe d'rvoor gezorgd, dat wíj nie rustig kenne leve!’ Alweer De Suikerspin. Dit keer haar hangtieten boven het kruisen van de armen bijeengeperst.

‘'t Is wat! 't Is waar ook ja!’ riep Jan-Dirk van Witty. Wist niet waar hij zo gauw de handen moest gaan laten, stak ze maar wat naar voren, zomaar de ruimte in.

‘Hoho! 't Is waar, maar wat koop je daarvoor?’ Slegtvalk ging verder. Hij wist wel dat het niet waar was, maar goed.

‘Ik heb 't altijd gewete!’ riep nu Karel. ‘Die lui, die zorgen voor de lasten. En wij? We magge niks!’ Hoor hem. Alweer zo'n schone bui. ‘Ik weet het allemaal heus wel.’ (Slegtvalk)

‘Waarom doe je d'r niks an dan?’ ('t is Hans de Moker)

‘Omdat het ingewikkeld is.’ (Slegtvalk)

‘Het gaat boven z'n kanus - neem u me maor nie kwalijk.’ (De Suikerspin, grijpend in 't haar. En wegschuivend van Dirk-Jan om z'n kwalijk riekend spreekgat.)

‘Het gaat ons allemaal niet an! Het is hún probleem!’ verkondigde De Godfather ineens. Hij had de spijker op z'n rechte kop geslagen, leek het. Er kwam tumult. Jazeker! Hún probleem. Maar dan, van wíe?

‘Niet van de kinderen des vaderlands!’ Hoor daar de Bestevaer die 't scheen te zeggen! Ach, Holland was veranderd, Holland had een ander wezen. Hoekse en Kabeljauwse twisten, broodopstanden en 't kraaiend Geuzenoproer, 't was verdwenen. De welvaart van de zilvervloot bracht na een paar eeuwen weer iets nieuws: de aanboorlingen, zogezeid: ethnische minderheden. Wat moest de natie met de nieuweling beginnen?

‘'t Is ruzie geblazen natuurlijk! Heibel!’

Maar het kon zo niet doorgaan, dat was zeker. Er zouden doden vallen.

‘Weetjewat? Ik ben er toch wel bij, zonder één invitaasie. 'k Zal er koffie zetten gaan!’

't Was Mien die opstond. Ach, dat mens! Ze wist er alreeds alles van! Straatleven was een hogeschool, niewaor? Maar dan wel een van lage wezens! Klinkklaar! Voor haar mochten ze oprotten die lui. Kankerpleu-

ris parasieten!

‘Mensen, doe het toch rustig aan. We zijn maar net begonnen,’ meende Slegtvalk. Hij kende het gros van zijn burgers wel. Had niet voor niets *dit* groepje uitgenodigd. Er waren natuurlijk veel meer mensen in de buurt die stennis maakten ook. Alleen, niet om een rasprobleem. Dit groepje was het bovendien dat...

‘Luister mensen. Ik ben hier om de aanklacht. Zullen wij die intrekken?’ Hier sprong hij op, De Godfather.

‘Intrekken? Wat zéggu?!’ De klacht! Om het gevecht. En híj was hoofdaanklager, niet?

‘Ik denk er nie an!’

En hij keek z'n achterban aan nu, stuk voor stuk d'r porums. Dit buitenkansje op vergelding laten gaan? Onee! Niet voor hem, Eduard Willem Wever, De Godfather, gezeten bovendien daar in zijn enkelzits, zijn troon, van kunststof uit het post*eur*derbedrijf! ‘Onee!’

De rest kakelde wat. Het leek een grap. Maar dan met bitterheid van ernst. Stel je nou voor! Als je die rotzakken liet gaan, deden ze het een tweede keer ('t was al zover!) en een derde, vierde keer misschien. Bij de vijfde zouden er echt dooie vallen. Misschien allang voordien!

‘Meneer! Gaat u nou rustig zitten!’ Slegtvalk, een gebaar. De rustige autoriteit! Jaja! Dat hadden ze wel allemaal mooi gedaan, die lui, die vonden dat men het beleid van de gemeente moest zien te vreten. Maar zíj bleven uit de praktijk!

Deze heer met z'n eerbiedwaardige gezicht. Slegtvalk. Deed hij dit alles soms om stiekum naar een hoger rang te promoveren? Jaja! Zo ging dat altijd al. Politie kwam. Politie ging. Niet anders. Als er wat voor viel waren ze er niet. Pas as er stront aan de knikker was, maar dat was wat anders. Dan waren de brokken al gemaakt. Het tuig had het er dan ook wel naar gemáákt!

‘Mensen, het is uw buurt. Wat wilt u? Dat de haat hier voort blijft woekeren?’ (Slegtvalk sprak. Hoe rustig zonder beven! Die kalme smeris!, tamelijk oud.)

‘Ach wat!’ Het was De Suikerspin. Het rosse haar, 't w*e*pperde. ‘Haat? Ik laat me niet door ze hate hoor! Mijn man die weet van meppen!’ Het kon haar geen niks schelen dat daar oom agent bij zat. Had ze niet om gevraagd, vond ze. En Hans de Moker ook niet. Dat had hij bewezen, toen, met die fles. En Jan-Dirk van Witty eveneens. Had hij niet met een lat staan zwaaien? Nou dan! Daar had je 't: haat sloeg haat.

Toch waren het niet allemaal zomaar vrienden van De Godfather, om zo

te zeggen ‘mensen met een platte ziel, karikaturen van het achterbuurtse’. Nee, neem hem, Freddie bijvoorbeeld. Een man die ongeschikt verklaard was om te werken. Wegens rugklachten, in de bouwvak opgelopen. Vreesde inkorting van zijn gelden... niet alleen door de daling van de ekonomie, maar heus en vooral, doordat die ‘rottige schijters’ ook al d'r hande kwame ophouwe! Voelde zich wezenlijk bedreigd door al die buitenlanders. (‘'t Benne pleurislijers! Jewel!’)

Of Karel die zijn vrouw verloor ooit, aan een Surinamer.

Of Jan-Dirk van Witty. Behalve dat deze, net z'n Godfaajer, vreesde met de vreemde luis te moeten leven in zijn blanke pels, was hij ook 'n heel klein beetje konkurrent. Dat wou zeggen, hij wilde stiekum met een paar andere inboorlingen en andere aanboorlingen samen een soort belangengroepje vormen, teneinde zelf minder last te hebben van heibel. Als hij onder eigen mensen èn onder de anderen medestanders had, dan kon hij veel meer zijn zin krijgen.

Neem bijvoorbeeld die praataksie die hij op touw zette: met zijn straatgenootjes onderling een babbel houwe, op de koffie gaand. Om de zwartjes kapot te weken, haha, ‘overleg!’ Opdat ze geen herrie meer schopten. Zwakte!, zo noemde Willem Wever het, zwakte! En bovendien, brutaliteit. Jaqueline's man had eens een klap tegen z'n harresens gehad, toen hij zonodig most gaan praten. Met die zwartjes natuurlijk, dat tuig!

En hij, De Godfather, duldde persoonlijk ook geen konkurrentie. Onee! Praten met al dat buitenlandse tuig, en zeker kollektief, getuigde van laagheid, je overgeven, je ware kappituláássie! En hij hád niet geleerd zich over te geven. Hij had geleerd een man te zijn, een kerel, waarop 't volk van aardappels en bieten in het land van Daf en Fokker trots kon zijn! Hij, De Godfather!

Nu Eduard! De Godfather, hij keek, hij luisterde. Slegtvalk was een kalme, ook een vént. Hij kon de agent wel waarderen ergens, dat wel, een landgenoot, ach, in een zwaar beroep. Maar hij moest met z'n poten van zíjn zaken afblijven!

‘Jongens,’ sprak Eduard, ‘ik ben bang dat we in allerlei gekibbel gaan verdwalen. Jelui heb 't gehoord: hij hier, wil dat we 't opgeven. Intrekken die aanklacht! Wie istervoor?’

Hij zei het op zo'n toon dat iedereen ertegen móest gaan zijn. Maar toch, Karel de Goede Boef, hij liet zijn benen even strekken gaan. Stond bijna op. Keek naar die Wever en hij bracht heel langzaam uit:

‘Ik weet het niet. Het is niet míjn zaak.’

‘Mijnes ook niet!’ kwam vlug over de vlugste brug Jaqueline. Die poe-

del, met haar naakte borsten in het bovenbloot, hoe dapper! Een uitvlucht!

‘Zal ik ja zeggen? Of nee?’ Freddie de bouwvakker. Twijfelde mee. Al was het niet zo duidelijk of hij meeging met De Godfather of met Slegtvalk.

‘Zegt u eens wat mevrouw?’ vroeg Slegtvalk aan Mien. Ze kwam een nieuwe ronde koffie schenken. Voor neppraal in het nep-antiek. De lepeltjes elk een wapen uit een stad...

‘U vraag me wat! Ik ben er toch nie bij?’

Ze wist dat Eduard een hekel eraan had, wanneer ze zich met anderman z'n zaak bemoeide. Het ging haar niet aan, vond ze, hem dwars te zitten. Dat hij niet wilde opgeven, zíjn zaak!

‘Kijk mensen.’ Slegtvalk ging breeduit zitten voor zover als mogelijk. ‘Het is geen grapje. Behalve dat we al een zaak voor de rechter hebben gehad, komt er op deze manier een tweede. Dat zal gevolgen hebben. En - neen, laat míj nou 'ns praten - 'n rechtszaak winnen is nooit alles. Kijk nou wat jullie te verliezen hebben: de vriendschap. Met de buren.’

Dit laatste had hij niet zo moeten zeggen. Zeker niet voor De Godfather. Gisteren bijvoorbeeld. Neem nou dat feest bij dat wijf, Selma van naast! Ze waren als heidenen tekeer gegaan. De hele wand dreunde van de muziek. Raam wijd open. En de gehele straat lag overhoop met dat geschal van ‘I love you! I love you truly!’

Jaja! Zó luid! En al dat tuig! Stond half op straat! Men kon niet slapen. Men kon niet parkeren, niets, niets wat een eenvoudig, net burgermens wilde, kon hij. Gestoord meneer, gestoord!

En die stank van al dat eten! Tot in huis! Zowel op straat als op 't balkon viel het te ruiken. Mien had vanochtend nog het hele huis moeten staan doorluchten.

Was dat rechtvaardigheid? Was dat een echte liefde van de buren hun kant? Van hullie zijde? Overlast meneer! Overlast! En toen hij iets ervan dorst te zeggen, roepend uit het raam, met voorzichtige lichaamsbescherming, toen had er eentje iets naar zijn raam gegooid. Ellendig! Dat tuig! Die vent met die Camaro was zelfs op straat verschenen om te vragen of hij, Willem Eduard en Wever, wel op straat wou komen. Nou, dan was ie knettergek geweest!

Hij had gebeld. Politie! Had dat nieteens gewild, gedurfd. Maar goed, het most. En toen ze kwamen - veel gesus van anderen, die zogenaamde goeie blanke buren, die student, dat sociologenwijf met d'r broekpakkie an, allemaal kletsers, tot aan die vieze krakers toe!

Die lui, blank als hij!, De Godfather, hadden kunnen verhinderen dat de politie alle apparatuur van die zwartjes meesleepte. Eentje had de boxen de wagen weer uit gestolen! Jawel meneer! Van gebrek aan smerige solidariteit hoefde dat tuig geenszins te klagen. Er waren altijd wel ‘sommigen’ die het nodige verraad pleegden. Die zogeheten vredestichters! Vergaten zelf dat ze hun steentje bijdroegen aan de terreur van dat tuig! Waren zelf ook tuig! Jawel, meneer, jawel! Dat geteisem!

Geen buren voor de vriendschap, echt niet! Hij schudde zijn hoofd, De Godfather, van: nee!

‘Dan wij ook niet.’ De Suikerspin riep dat.

‘Tja! Ik wil wel niet... maar as 't mot, dan wil ik wèl!’ Men begreep hem niet, die Moker. Liet zich in opinies meeslepen. Maar kwam niet to the point.

‘Kijk, als ik nou mijn klacht intrek, dan blijft de rest over. En da's toch niks?’ Jan-Dirk van Witty! Slimmerik! Het leek alsof de Bestevaer, toeziend vanaf 't behang, hem toeprees: ‘Vort! Vort, Ghy Geuzenzoon! Vort en geprezen!’

Een vraag om kollektiviteit. Allemaal, samen, als 'n kudde schaapjes nee zeggen. De klacht intrekken. Tegen Masra Atti Tuurhart en de zijnen die hem bijstonden in het gevecht.

‘Mensen, u weet misschien dat de politierechter zelf ook 't besluit kan nemen om iets te seponeren? Heel eenvoudig! Maar ik heb opdracht te proberen, om de vergiffenis te laten komen van uw kant, formeel. We kunnen het nog één keer aanzien, proberen.’

Hier leek hij straatlang-straatbreed de Wever met diens weigering te zullen verslaan. De aanklacht om mishandeling, vernieling, wat al niet, zou dus tóch geseponeerd worden...

‘As dat gebeurt neem ik een advokaat!’ wierp De Godfather opstaand, naar 't toilet gaand, ertussen. Hij Willem Eduard, de Wever, had gesproken. Seponeren? Kom! Wilde niet dat zijn recht werd aangetast! Kijk, die autoriteiten! Konden het recht der kleine man aanvreten. Zoniet met het kapitaal van ingekorte uitkeringen, belasting dít, belasting dát, dan via de justitie. Dat ze die zwartjes allemaal in mekaar timmerden, ze oppakten, ongevraagd en zonder reden binnen vielen, kon hem niet zoveel schelen. Het onrecht der wereld was zijn zaak niet. Maar als het erop neer kwam dat men hem, de kleine man, hem de onaanzienlijke bewoner van dit stadsdeel... (o, de verdrukking van hem, zijn ouders, die arme mensen allemaal, nooit iets geworden van een Hoge Piet, het nooit voor 't zeggen hebbend)...hij zou nee zeggen:

‘Nee, ik doen het niet!’ Het was heel resoluut toen hij het bruisend water achter zich liet en vanuit de gang weer in de huiskamer verscheen. ‘Ik doen het absoluut niet!’

Later, veel later, dacht ieder er over na. Er was besloten dat de aanklacht ingetrokken werd. Dat wou zeggen, Klaas bijvoorbeeld.

‘Wat heb ik ermee te winnen eigenlijk? Die lui hierboven, ze veranderen toch niet! Ik laat me niet verdrijven, dat niet! Het zwarte tuig, het jongt maar an! Die Turrek hiernaast, één stuk ellende! Als ik het raam uit kijk, zie ik die stomme Griek Safflakis of hoe dat stuk verdriet mag heten. Kijk, die stomme vent van om 't hoekkie! Hij is wel fout geweest natuurlijk. Maar ie heb die Godfather geslage, natuurlijk, om 'n ander. En die had wèl gelijk! Ik weet niet wat ik daarover mot zegge. 't Is me wat met dat tuig! En Slegtvalk, hij heb gelijk: ik vind niet dat we 't nogeens moeten gaan proberen, dat niet. Maar je ken er ook niks aan doen as ze bij de justitie er geen kaas van lusten, niet?’

Aan de andere kant, andere straat, op een balkon.

‘Kees, manneke, wat zeg je me daarvan? Die Eduard hè?, die houdt me voet bij stuk, dat ie 't niet opgeeft. Geen klacht intrekken! Volgens mijn hep iegelijk. D'rlui zijn zo brutaal! Ik kan me huis niet uit! Of je komt er weer eentje tegen die je zonodig in de tieten staart of tegen 't lijf an! 't Benne kwaaie pieten!’

Dat was Jaqueline Hogerstoet. Een simpel mens, dat wel. Had wel gewouwen, dan weer niet, dan wèl 't seponnement doorvoeren, dan weer níet! Het kon haar niet schelen eigenlijk. Maar d'rlui waren zo brutaal. Je kon nieteens behoorlijk meer de deur uit. As ze maar voelden wat het was, dit wereldje te treiteren! Toch had ze uiteindelijk ja gezeid. Tegen wat zij meende, de motie van afwimpeling.

‘La' maar gaon!’

Freddie de bouwvakker, de andere straat, terug, een hoekje om en met de deur open, bij 't kleine smeedijzeren balkon boven de straat op drie hoog wonend:

‘Kijk, dat het in de wereld fout gaat is mijn zaak niet. Zo is dat! Dat ik geen poen heb is wat anders! En dat die lui hier de ganse sfeer verpesten, daar erger ik me dood an.

Toch heb ik van mijn af, géén persoonlijke wrok tegen geen enkele ziel. Mijn pakkie an is 't niet, om altijd te staan kankeren op ze! Maar ja, die lui, ze vragen erom! Ze leren het eenvoudig niet! Willen op hún manier

alles, zoals ze 't gewend zijn. En wij dan? Magge wij dat alles zomaar slikken? Ik mág ze trouwens niet, die zwarte porums. Mijn recht! En mijn gelijk!

Dat ze d'r de klappe gekrege hebbe, dat is hún verdriet. Ik vin 't alleen zo erreg voor die Wever, weetjewel. Die hebt 'er een broertje dood an. Enne... gelijk hebtie ook!

Ik zeg alleen: wie mijn het leven zuur maakt slaan ik de harsens in!

Maarre... over die kwestie. Slegtvalk heb gelijk gehad: de klappen zijn gevallen. De rest hoeft niet zonodig en persé. Als ze de volgende keer maar d'r fieters houwe. Want dan wordt het een bloedbad!'

Had ja gezegd tegen het voorstel om de gezamenlijke aanklacht te laten vallen. Zoniet als aanklager, dan als getuige. Ja, deze schijtbuurt! 't Was me wat!

Jan-Dirk van Witty had een pijn. Iets op z'n arm laten vallen. Omdat hij ondanks grote mond geenszins een held was, die zonodig oorlog eiste en ook bloed wou zien. Kijk, hij kon slaan, kon vechten, rammen. Maar als het erop aan kwam...

'Arm ik! Ik sta te beven zowat! Goeie hemel! 't Is goed dattik ja heb gezeid.'

Van hem hoefde er geenszins haat te zijn onder de hemel. Ook al deed hij het anders voorkomen. Ach, 't leven eiste z'n bravoure en een branie zoals hij... laat maar.

Alle Menschen werden Brüder! Alle Menschen teerden Brüder! Het was alsof hij het joodse mens weer uit het raam hoorde krijsen, hoog, hemelhoog juichend, om daarna in 't grootste verdriet het raam te sluiten en gevangen in huis de muren aan te staren. Waarna de kinderen het stonden te verbasteren in pret: Alle mensen worden loeders! Alle mensen worden loeders!

De treitering des levens zelve!

Karel en Hans, Freddie, Jan-Dirk, zij Jaqueline, zij allen hadden 'ja' gezegd. Er bleef slechts één persoon die wou dat alles door zou gaan, de hoofdaanklager, hij, De Godfather.

Hij zat zijn hoofd te breken op zijn fiets. Waaróm was deze Slegtvalk gekomen? Niet alleen bij hem thuis. Maar in het spel. Was hij ook daar, bij die zwartjes, geweest? Vast wel!

Die hadden hem niet alleen omgepraat natuurlijk. Er zat meer achter, vond hij (spaken draaiden snel). Niet alleen promotiekansen ook. Er waren altijd mensen die zonodig de wereld moesten verbeteren. Ten koste van hun eigen mensen. Holland was immers rijk geworden, omdat de ene

man de ander onderdrukte. Jaja, hij wist ervan. Het was niet voor niets dat hij obstruktie pleegde. Die kankerpleurislui zorgen altijd weer ervoor dat de kleine man, de kléine man, er de dupe van werd.

Es kijken! Als hij ‘ja’ gezegd had, had hij 't recht verloren. Ze hadden dan wel 't gelijk aan hun kant, meende hij oprecht, maar de tegenpartij zou winnen. Die zou lachen erom, zich gesterkt voelen. De kwestie gebruiken om d'r eige positie te verstevigen. Ze zouden nóg opstandiger worden, nóg meer pesterijtjes uithalen. Zijn eigen mensen zouden hem met de nek aankijken:

‘Heb 't gehoord, zeg?! Die Wever is nietmeer wattie geweest is! Hij heb niks meer te vertellen over dat tuig! Zelfs hem hebben ze klein gekregen. Door dat voorval, weetjewel! Eerst hem een loer gedraaid. Nu bovendien hem helemaal een pootje afgetrokken! Nou nou! 't Is me wat! Ik denk dat ik me maar 'ns laat inschrijven om te verhuizen, hier vandaan! Ik mot ze niet, d'rlui!’

En de zogenaamde intellektuelen, ook in de buurt, waarvan een paar hem al hadden gemaand om op te krassen, zouden hun smoel wel rekken achter de papieren:

‘Haha! Ze hebben hem eindelijk eens op z'n gat laten tuimelen. Die racist!’

Racist? Oh, wat! Racist? Zíj waren de racisten! Zíj zorgden er maar voor dat iedereen de trap kon komen bemorsen met z'n vuile pootjes uit een ander land! Als er één iemand was die voor het vaderland wou vechten, dan was híj 't, hij, Willem Eduard Wever. Zo!

Hij kon alsnog, meende hij, richting Slegtvalk rijden. Of hem opnieuw laten kommen, ook al was dat niet zo'n taktisch sterke zet. Men kon immers denken dat híj weer bezocht werd, in plaats van dat hij hèm liet roepen. ‘Wat zeg ik?’ Ontbieden!

Hij kon zeggen: ‘Slegtvalk, weetjewat? Laat ons eens maatjes blijven. Wij zijn één volk niet? Waarom gemaald om anderen die onze sfeer verpesten? La' maar lopen, joh! Het sop is de kool niet waard. Bedankt, tot ziens maar weer, ajú!’

Maar hij zou het niet doen. Het lag niet in zijn aard. De rotvent waar het mee begon was weggevlucht voor ze hem afmaakten. Af, as 'nen hond, zeg ik je! Later was hij teruggekomme. Met dat stomme grietje! Wat ze aan zo'n geweldenaar had, mocht de hel weten!

Er waren altijd verraders onder een ras, die de tegenpartij de ruimte gaven een kutscheet in 't gezicht te doen ontwijken!, zogezeid. Wie zei dat eigenlijk? Jan-Dirk? Freddie? Hans? Jaqueline? Dit was toch niet zíjn orgi-

nele gedachte? Nee, zo grof dacht hij niet. Hij was een man van goeie arbeidershuize! Net opgevoed, met moraal weetjewel! Zelfs wilde hij z'n leven op het spel zetten, tegen alles wat onrecht was, jazeker!

Zijn trappers maakten snelheid, kettingkast, hij rammelde ietwat. De handrem voelde hij onder zijn vingers. De velgen met de banden draaiden, draaiden maar raak. Waar ging hij eigenlijk naartoe?

‘Het lijkt zowaar alsof ik bij hem in de buurt ben!’ mompelde hij van binnen. Sloeg een hoekje om, een metertje van de trotwaarrand af, bijna omvallend doordat hij een grote zwarte drol ontweek. (‘Mot je 's kijke, gedverderrie!’) Zo groot als een mensenhoopje! Maar van wíe dan zo? Nee, hij was eerlijk, gemoedelijk, zeker geen slechterik. Kijk, je had van die lui die niets zeiden, geen ophef maakten, nooit klaagden. Maar ze sloegen wel bij de eerste de beste gelegenheid een zwartje het ziekenhuis in. Dát was 't verschil met hem.

Neem nou dat ouwe mens met d'r zenuwe van twee hoog, drie huizen verderop. Moest hij toelaten dat die rotzak van boven, met dat apegezicht, elke dag z'n auto een kwartier warm liet lopen? En dat ze bi d'r voor de deur zó luid en zó lang spraken? Dat mens sliep niet! Had wel d'r hele leventje in armoeie gerekt, hier, in dit oord waar hij woonde! Hetzelfde was 't geval met Truus, gescheiden (jammer voor 't geloof), en met haar drie kinders op school. Wat een terreur van die Turreke die haar 't huis uit wilden laten vluchten! Want dát was het, wat die lui mankeerde! Om er zeker een andere landgenoot het huis in te laten hokken!

En dan die Kees, hij met z'n kromme rug. Wilde niet bij z'n kinderen en kleinkinders gaan wonen. Zat achter 't raam, rookte z'n sigaar; kreeg dan lekkage: 't water was van 't schorem boven. Als dan iets werd gezeid: terreur! Ze zouden deze ‘bakra’ wegschoppen! Báákra?

Zijn vrouw Mien had gelijk: uitbuiting, diskriminá́asie! Dat was hun hele alfabet! Het zijne was god-zij-dank iets langer. Kende slechts één woord meer: verzet! En wat voor één! Hij zou ze leren! Die hele invasiebende...

‘Nee, het kan niet waar zijn! Hier woontie!’

Marius Theodoor Slegtvalk. Het klopte. Achter het raam zag hij hem zitten. Kón niet voorbij gaan meer. En stopte. ‘Wat zal ik zeggen?’ vroeg De Godfather zich af. Zeggen dat hij op de koffie kwam? Of, eh, dat Slegtvalk misschien toebak vergeten had, kijk, hier het pakje... ah... weer vergeten, laten liggen thuis... ach, hij was effe langsgekomme uit verveling. Of om een uitspraak eens te laten natjekken. Hoeveel straf die vent Tuurhart, of hoe die schoft heette, kon krijgen. Hoe de

verdediging zou zijn. Of Slegtvalk wel wist waar een goeie burgermansadvokaat was. Zoniet, welke wegen hij, Wever, moest gaan bewandelen. En of... eh!, smoesjes, smoesjes! Uitvluchten!

Hij hoefde niet te bellen meer. Hij was een kerel en een man op wie zijn land kon trots zijn! Hij stond in, voor heel zijn natie! Strijdvaardig was hij, moedig, als de Vaderen des Vaderlands! Schoon Holland was gewijzigd en veranderd, schoon 't slecht ging met de natie, Gods hand zou verhinderen dat...

‘Goed, meneer Slegtvalk! Ik kom de aanklacht intrekken!’ zei hij met geuzenmoed.

‘35’

Het gevecht om de wereld was in volle gang. De stank van gisterdagen talmde over Atti zijn oord. Het leek alsof vandaag langer zou duren, in wind en donkerzwart, rouw voor het oog, smart voor de harten. In de gesloopte leegte van voorbije uren sloop de stilte aan en af.

In de slaventijd, wanneer je wegliep, vluchtte, voor de eerste keer, sneed men de pees der hiel, achillespees, dóór en je sleepte 't lichaam verder door je leven. Dubbel gebrandmerkt! Je was gevangen.

De tweede keer, indien je werd gegrepen, sneed men je het oor af. Erger: men brak jou het gebeente, martelde je, verbrandde je tussen de tongen van de houtskoolvuren. Het derde brandmerk! Je was gegaan, held en verloren!

Het leven in het leven dwong Atti te gaan. Naar buiten, waar hij onder paraplu voet zette op de treden, trap af, door de buitendeur de luchten tegemoet. Het water kletterde. Het sloeg. De paraplu had de balleinen van krachten die hem weerden tegen onweders. De wereld waste zich met waterspoed. Wegkolken, spoelen en benatten. Water, 't vatte nooit geen vlam. 't Kon slechts stromen, spatten...

Zijn eerste *buiten*schreden richtten zich tot het geval Marie-Louise. Voor Robert was hij bang geweest. Dat er opnieuw iets zou gebeuren. Een ongeluk bijvoorbeeld, groter dan die keer daarvoor. Hij had dat afspraakje niet willen laten doorgaan. Afzeggen. Maar er was aangedrongen, met name door Marie-Louise die nu eens Robert's neef wou zien, die grijze,

die nu zo langzaamaan een bezienswaardigheid begon te worden. Ze had gekeken met haar ogen, geloerd. Of het een wonder was!

Een man van vijfentwintig, zesentwintig bijna, en dan zo grijs, oud, in het verval des lichaams, aangetast, vergaande binnen 't levende bestaan. Op haar gezicht was de verrassing goed te lezen. Daarna verwondering om zoiets, zo'n uniekeling. Veel later het verdriet gekomen, onwegdrinkbaar met de wijnen. Hoe kón het toch? Hoe kon het?, *dit.*

Hij, Atti, had het allemaal gemerkt. Hij had zich goed gehouden aan de tafel. Ten eerste waren de wonderen de wereld nog niet uit. En ten tweede, tja! Hij was Atti en bleef Atti Tuurhart, levend en wel, goed vijfentwintig jaar. Zelfs al meenden sommigen dat hij een ziekte had, vanuit de chromosomen zich openbarend in een razendsnel optreden van de ouderdomsverschijnselen - verval! verval! - hij, voelde zich jong. Jonggebleven. Altijd degene die hij was geweest. Alleen... ah! Kijk hoe zij smulde van het eten.

Voor hem stond PUNJAB'S GLORY nu gelijk aan armoede, heel synoniem. Armoede, beter, de rotzooi daarvan. PUNJAB'S GLORY: de Derde Wereldse ellende, op zo'n voortreffelijke wijze verhuld in de rijke dis die hen als westerling werd voorgeschoteld.

'Geniet ze!'

Marie-Louise was thuis gekomen. Zo hoorde hij van Lina, dagen later. Dat was niet eerder dan nadat het drietal ergens nog iets was gaan drinken, vlak bij haar in de buurt. Blijkbaar waren ze tot de late uurtjes door gegaan. Robert en Lina zetten Marie af, daar bij een smalle, kleine brug, die ze moest oversteken om na een stuk langs een kanaal een straat over te steken, en ze zou thuis zijn. Dat was de kortste weg, of anders moesten zij een hele omrit maken, wel een halve wijk lang. Toen ze was uitgestapt wuifde ze nog. 'Dag meid! Voorzichtig!'

Daarna was 't gebeurd. Of het nu kwam van mensen uit 't kafé die haar gevolgd waren of iemand uit de PUNJAB'S GLORY tegen wie ze had gesmaild, het deed er op één punt niet toe: drie jongens, donkere, ze hadden haar gegrepen. De rest was aangifte voor strafzaak. Dus toch! Dus tóch zijn invloed, die verschrikkelijke!

'O jesus!' dacht hij. Wat had hèm op gang gebracht?, die kracht die alles verschroeide.

Het laaiend bewustzijn, de vlammende existentie. Allemaal woorden die vertolking gaven van hoe hij zich voelen moest. Het geheime bestaan verkondigde zich met het uitslaan der vlammen, de woede, de kille kille oogopslag van datgene wat ver in 't andere bewustzijn gloeide.

Er was een steen, de steen des ongeluks, die gloeiend was terecht gekomen, diep in het oerwoud van het hart. Zolang deze niet afgekoeld was, verbrokkeld tot in de kleinste delen van het steense drama, tot as vergaan in de verzande bodems der historie, zou er de warmte zijn van woede. Er zou de schroeiplek blijven van de wonden die deze steen sloeg, diep en diep in het gemoed.

‘Anna,’ mompelde hij diephartig, ‘Anna! Waarom voel ik dat ik je zal verlaten? Móeten?’ Om het gespleten beeld der goden, beide, Chango en Yemayá? Of om hen zelf, Atti, Anna, de levenden tussen de stoet der ademhalers die zich uitleefden, in strijd, elk uur van elke ganse dag? Om de wereld die de dwangspeer der verdeeldheid tussen hen in geworpen had, teneinde hen te scheiden, zij die zich naar de letter van de geest wilden verblijden in de eenheid van het lichaam, hart en ziel, de mensenliefde? Waarom deze beladenheid? Waarom de scheur die de verdeling bracht tussen het kind der zwarte navel en de vrucht der witte heersersbuiken? Waren de dingen der verledentijd niet doodgegaan, begraven, onder het puin dat de vergetelheid doet maken tot de bloemberg der levensbloei?

Titi was doodgegaan, begraven. En hij was naar het land geweest van zijn afkomen. O, dat hij niet die oude, heel oude plantage kreeg te zien vanwaar het geld kwam waar zij van geleefd had! De vergane rest der oude dagen. De tropenoorden, vol van oude groeisels, waartussen de vervallen huizen, gebouwd in tijden van gewonnen weelde. Wie wist, had Ba Tata het leven ook verloren, inmiddels. 't Was zo ver!, zo onaanspreekbaar! De horizon verlegd naar 't oord der vaderen. Er was een lijn, bloedrood, die liep naar deze horizon. *Gebogen & gediend! Gebogen & gediend* tot bedelvolk. De beladenheid van het voortbrengsel der wilde naturen. De voortschrijdende lijn der levenden. De onafbuigbare bloedbaan van hen die voortsproten uit hen die niet vrij waren, vrij van de zieledood, vrij van het ongeknechte levenspad. O, er zou de slavernij zijn van de zoekende, de zwervende, dolende over gods aarde, over steppen, stranden, kruisend de moerassen en rivieren die de eeuwigheid doorliepen van het land dat zich uitstrekte, tussen de kusten van de menselijkste horizon. En hij zou daarbij zijn. En hij zou daarbij horen. De verloren helden van het menselijk gemoed.

De zieneres had het gezegd, gezíen: er viel geen land meer te bezeilen met hen die lading waren van het schip dat zonder mast de vaart der volkeren was opgevaren, onder de vlag der liefde uit, over de zee der zwartkolkende golven der verbitteringen, ver en ver de toekomst van de bedelvolken in.

Hadden de kaars en kalebas het niet gezworen: *gebogen & gediend*, o zonen Chams, en daardoor aan het oog der heelbaarheid verloren, verbannen tot de pijn, verscheurd, verdrietig en verminkt van ziel.

De hemelregen kletterde en 't geviel dat in zijn voetstappen het water, over straat z'n steense gronden, spetterde en spatte.

Er was een kaart gekomen, ver, uit Afrika. Met dank voor al het Europees komfort. Voor de goede daden. De ruimhartige behandeling. De volle voeding. De genezing. En het vertrouwen in de raadgeving. O, eeuwenoude woorden die het hart versleten!

Daarbij de uitnodiging om erheen te komen, voor de behandeling, door 't zwarte woord. Zoals Jakkopu had geschreven: visit your roots and be united. Hij zei niet waarmee hij, Atti, de eenheidsmens zou zijn: Hopelijk niet met de armoede (PUNJAB'S GLORY!), het leed, de pijn en... de verscheurdheid van de kontinenten.

Met de oeroude toverijen, dacht hij zelf. Van medicijnmannen, de priesters. En de kracht van de ritmen, primitief, die alles, alle ongerief wegtrilden naar moerassen van de geestesdiepten. Oervindingrijk!, en lief tot op de navel van de naam der mensenliefde!

Maar Afrika was níet zijn kontinent, oordeelde hij, Atti, vanuit stappen die hem voerden. Afrika was een soort van Pelgrimsoord, meer niet. Je kon er gaan, op bedevaart, voor hoop op je verlossing, uit een ideaal misschien en voor heel even.

Op het andere kontinent, dat zuidelijke, westelijke, had hij goed ervaren in drie weken tijds, hoe dom en kromgebogen volkeren waren.

‘Bakra! Wat doe je hier? Zwarte bakra! Deze man! Ga terug naar je k'ka bakraland!’

Hij hoorde ze, opnieuw, opnieuw, hem sturend, wegjagend, terug, naar een gebied dat hem niet wou beschouwen als de zijne. Het huis dat geen echt thuis zou zijn, of worden ooit, behalve het tehuis der bedelvolkeren, altijd paraat op drift te raken naar een gebied dat nooit het hunne meer kon zijn. Dat nooit het hunne was geweest, uit de onmenselijkheid der onderworpenheden. Er was geen zeil aan boord. Er was geen land daar aan de kust. Er was slechts zee, slechts zee en haven, onvindbaar voor de zielerust, voor 't welbevinden, van hen die de kinderen waren achter 't kruisdom van een kwade boeg.

‘Ik zal dit land verlaten dat mij niet wil kennen. De zwarte vlek op hun gelaat ben ik. Uitsnijbare plek, niet zonder het litteken dat mijn ziel zal achterlaten,’ gaf hij oordeel, het stappen doende. Het was in een richting die hem beviel, terwijl hij heen ging, aan zijn hiel de stromen. Het was

alsof het water hem genadiglijk de voeten waste, de smeekbede der gouden tranen uit de gouden tropen, verbleekt, ontglansd, maar o zo zuiver in de regens van de zwartste dag, zijn ademing. Hij had aan elk ding van 't land de kutscheetwoede!

Die middag was er een bericht gekomen. Van de Sociale Dienst: omlaag die uitkering. Niet bijster opzienbarend. Maar hij wás werk gaan zoeken. 't Was vooral na zijn terugkeer dat hij 't deed. Om dan te horen dat men niet een zwartje lustte, die bovendien de arbeidsmarkt bedierf. Geheime kodes, wat al niet!, en smoesjes, geen antwoord, bezwaarverklaringen. Tot aan het pesten toe en openlijk diskrimineren.

‘Ach jullie! Jullie zien nooit wat van 't goede wat wij doen. 't Is altijd raak, maar dan in 't kwade. Kijkt u maar eens goed om u heen, meneer! U zult ervan verbaasd staan hoe goed en hoe geslaagd wij uw probleem aanpakken! Natuurlijk, wij kunnen geen ijzer met handen breken.’ (Zieltjes wel barbecuen!, dat wel! En de mens een historielang wegknechten!)

‘Ach, kijk eens, sombere buien, da's natuurlijk. Het ligt aan ons klimaat, u weet dat wel. Soms denk ik zelf ook, dat ik de kant van de Sahara op ga. Voor wat warmte, weet u, en een beetje ruimte! Het is een tikkeltje onmenselijk hier, maar ja, de ervaring is ook mijnes! Zeg dat wel!’

Diep in het hart voelde hij dat hij had verloren. Het gevecht om de wereld, het gevecht om 't verdriet dat de langste der adems bleek te bezitten. Zelfs de liefde bood de warmte nietmeer, die maakte dat het ongeschondene kon bloeien in drift die leven, levensvreugde schiep en schiep. Kijk Robert, wat hij had gedaan, gepoogd.

Zou Robert door hem... nee!, nee!, dat kon niet. Hij had geen macht de daden van de medemensen te beïnvloeden. De krachten der boosheid waren gelukkig slechts verzinsels. Dromen!, wensen, meer niet. En verklaringen voor de scheefgang van het bestaande.

Ach, angst! Eenieder kende ze, angsten! Het waren kleine stromen van venijn die staken, diep weg in de binnensten der imborsten. Af en toe groeiden ze aan tot het verstikkende paranoïde. Maar niet voor hem. De angst dat de wereld ooit zou vergaan. Ach! De angst dat de dingen uit de verledens dóór en dóór werkten, iets blijvends, al was het maar de ruggegraat van het bestaan dat uit de dagen van weleer gegroeid was met de jaren. Ach, nonsens, vergeet!

En de angst dat de liefde niet toereikend zou zijn, waardoor de grijsaard zou verschrompelen tot een brok dwergbewustzijn die de wereld kende, maar die het goede der redding nietmeer beleven zou! De angst dat de

jeugd het gevecht om de liefde verliezen zou, waardoor de hersens van de jongeren vergrijzen zouden tot een steen der wijsheid, die gloeiend de bodems der mensheid verschroeide! Waar hij zou liggen, eeuwenlang, het pijnrood uitstralend van de vermoeide denkers, die wisten dat zij zichzelf liggen zagen, maar hem niet konden aanraken, die steen, voordat hij was verkoold, verast, vergaan tot in de leegten van de wens geworden ziel van de verstorven doden. O, dat de wereld langer zou bestaan!

In de buurt van centrum TREFU bleef hij hangen in het staan. Hij zag een man, een jongen eigenlijk, die door de bus drukwerk te bestellen liep. Hij zag z'n zwarte leren jas, z'n kleffe natte haren en z'n hand, die met wat donker sprietenhaar de bus een dun pamflet in stopte. Hij kwam eraan en wilde net in het voorbijgaan de tweevoeter omzeilen, toen die één sprong nam, z'n fiets greep en z'n been omhoog slingerde, weg!, het rijden.

In een refleks liet hij, Atti, die paraplu los, strekte beide handen naar de achterfiets en trok. Trok de verdachte achterwaarts. Tegelijk gaf hij een zachte schreeuw. Dan vlak daarop trok hij 't jasje, die vent zelf en sleepte hem van zijn fiets, terwijl een groot pak aan pamfletten dwarrelde, de straat op, in de druppelmenigte.

‘Ah! Eindelijk! Ik heb je!’ kreet hij. En hij zag het aan: de dingen die de mensen moesten schenden, scheldpamfletten. NIKKER ROT OP! Nog meer geschreven en gedrukt, teveel om op te noemen.

De fiets viel om. Met verschrikte ogen keek de Viking-Jeugdige hem aan. Een buitenlander die hem had gegrepen.

‘Laat me los! Ik heb niks verkeerds gedaan!’ riep deze vogel der pamfletten. En hij wurmde zich los uit Atti's taaigrijpende handen, die hem opnieuw vast grepen, vaster.

‘Laat me los, rotnikker! Laat me gaan!’ Nu werd hij, Atti, pas goed kwaad. Hij strekte hand uit en hij gaf een klap om 't laatste. Dan sleepte hij die fietsganger met fiets en al een paar meter terug, naar waar de ingang van het centrum TREFU eindelijk was open gesprongen met de vraag van het verbouwereerde hoofd, dat riep van: ‘Wat gebeurt hier dan?’

‘Een racist! Een vuile vieze racist!’

‘Onee! Hij liegt! Laat me verdomme nogantoe los! Hellep! Laat me gaan!’

Het jasje scheurde. Atti liet de fiets nu los en sleepte samen met twee andere zwartjes die nu toeschoten, die vent het trefcentrum van de TREFU

in. TREFU dat 't trefpunt was en tegelijk symbool der allergie tegen de antipathische bedoelingen van minderhedenhaters.

Binnen werd er gelijk gevraagd om de politie. Bellen! Direkt! Anderen wilden die gevangen vent de nek omdraaien, meteen. Maar Atti dacht in termen van rechtvaardigheid.

‘Kom, bel eens de politie, nee, doe geen domme dingen jongens! Handel nou snel!’

Er werd gedraaid. Er werd gebeld. Na twee keer bellen werd er opgenomen met de belofte: wij komen eraan. Een grap no? Juist die mannen die dat trefpunt loerden, die treftent met de aanhoorders, berucht punt van ze in de buurt. Juist daar moesten ze komen, om aan wat zij tuig vonden, het recht te doen. En de eerste vraag was schoon natuurlijk:

‘Wat zegt u? Daar, bij u? Om wíe te halen zegt u? Nou... eh... nou ja! Wacht u maar. We komen erop af! Bedankt!’

Aay! Al die heren die loerden om die zwartjes aan te pakken, konden hun edele rasgenoot nu komen halen! Sensatie no? Het werd nu wachten. Schier spanningloos, ware het niet dat vanuit het raam aan de overkant, boven de bloemenzaak, de dahlia's, het vergeetmenietje, De Godfather zijn oog precies het raam uitwierp toen Atti die vent de fiets af sleurde. Natúúrlijk zag hij dat. En riep weldra zijn vrinden op per telefoon:

‘Verdemme! Mot je hore! D'r wordt er eentje van ons afgemaakt! Ja, daar, in 't rattenest! Je weet het wel, die TREFU. Ja, maar snel want het is weer raak met die lui!’

Freddie de Bouwvakker, hij was er niet. Jan-Dirrikie van Witty wel! En Hans de Moker en ook Karel de Goede Boef (maar zeg dat niet waar hij met twee verschrikkelijke klauwen en één scheel oog bij te staan staat, 't kan je zuur bekomme, weet dat wel!), zij allemaal, naast een paar andere. Zie hoe ze in de regen naar dat centrum togen, de woeste blik in 't oogdom sprong vooruit. Het most thans afgelope weze, uit!! Weg, die terreur van 't zwarte tuig! De regen spatte hoog op langs hun zere tenen. Het water spoog kapotte regenpijpen uit, het spande stromen die vluchtten door de goten langs de stoep. Vooruit! Voowaarts! Het uur der aktie is gekomen!

Binnen zo, wachtte Atti. Hij bevroedde niks. Vond zich geen held, maar wel een schurkenmepper. Ay! Eindelijk die gozerd die die rotzooi in de bus wierp betrapt! SAMBO ATTI? Hij zou het krijgen nu! Op z'n kop! De uitlevering zou een feit zijn. En 't genoegen dat hem het oog tebinnen schoot vanuit de blikken der gedachten was groot: hij zag ze al, agenten die er kwamen, ‘klop! klop!’ boosdoener opgehaald. ‘Wat? Is 't geen

zwartje? Nou meneer!’

Haha...! Haha...! Hij lachte, een vooroordelige glimlach lang. Al zou men nieteens goed verbaasd staan, dat 't nu eens geen zwarte gabbes was, het zou hem toch genoegen doen om te zien hoe iemand, ánders dan de nu tot bende verklaarde TREFU-gangers, slachtoffer zou zijn van deze ophaling. Meerijen met politiewagen. Een goeie grap, hoe prachtig! En wie!

O, jammer dat het zulk regenweer was! Jammer, wat jammer dat de mensen die het altijd zo goed wisten wie de kwaaie waren, dit niet zagen! Maar het genoegen nam niet af. Eindelijk iemand anders dan zij, van TREFU, afgevoerd. En hoe! En om wat voor een reden! O, zijn hart, het smulde, terwijl hij met de aangebrachte paraplu, z'n kop, te zwaaien hing, boven een kruk. Eindelijk was er een moment waarop het leven z'n gerechtigheid zou hebben.

‘Klop! Klop!’ Er werd nieteens behoorlijk aangebeld. Want ineens werd de deurknop omgedraaid. En hoewel deze zware deur (een echte barrikade) op slot was, werd deze heel snel ontgrendeld, zo van: ‘Daar is de politie!’

Maar voor ze 't in de gaten hadden stonden er vier, vijf mannen binnen, die de vogel uit zijn handem trokken. In een mum van tijd werd er geknokt. Nauwelijks vloog een barkruk door een flipperkast of... loehoehoehoeiii... politie!!

In een mum van tjd waren de heren buurtbeschermers weer de deur uit. ‘Wegwezen jongens, het is link!’

Dan kwam de auto, richting Antillenstraat uit, remde voor de stoep. Smerissen sprongen uit, kwamen naar binnen om er... hoe kon 't anders!, al dat tuig te arresteren. Een warboel, rotzooi, vechtpartij. De rechtsstaat zou dit niet gedogen. Neen, geen enkele verklaring hier. Later konden ze zeggen wat ze wilden, op het buro, vanuit de cel. En zeker dat verdomde element daar met dat grijze haar! Ze zouden hem leren, die verbleekte klootzak met z'n stankporum! Verrekte zwarte snoet! Hij zou het niet nogeens proberen, nooitmeer! Ze hadden hem te pakken en voorgoed. Eindelijk zou hij bloeden, boeten! Dit keer was er geen één ontkomen aan! Behalve... o goeie god van de rechtvaardigheden... voor de boosdoener die fietser, die met zijn fiets en al verdwenen was, ontschoten aan het tafereel. Terwijl agenten thans met knuppels stoeiden. En zwartjes werden weggeboeid, vijf van ze, in het gareel van de gevangene, waaronder uiteraard de grijskop, reeds als een geweldenaar bekend.

Toen Anna die dag, aan 't eind ervan, zichzelf lanceerde van het werk naar

huis, hoorde ze van 't gebeurde van een buurvrouw aan de overkant, die haar het vanuit 't raam toeriep:

‘Ssst, kind! Ik mot je wat vertellen...!’

Ontzetting! En ontstentenis! Atti was meegenomen ook, de bak in. Wat? Hoe kon dat nou? Hij zou volgens verklaring (maar dat was natuurlijk leugen) een racist hebben betrapt terwijl die een pamflet een bus in stak. Haha, zeker bij 't broeinest van die lui daar om het donkere hoekje! En hoewel er niets van die leugengrap viel te bewijzen (behalve wat pamfletten op de stoep buiten, die de zwartjes natuurlijk zelf als val hadden gebruikt om hun terreur te kunnen plegen) had meneer de grijskop z'n eigen rechtertje gespeeld.

‘Mooi dattet op d'rlui zelf is neergekomme! Al zouwwe ze gelijk hebbe, van mijn motter de fik in 't krengebolwerk!’ zo werd het smeuïg kommentaar erbij gesoept. Triest hè? Intriest!, vond ze.

En Anna hoorde dat die vent daar, boven op de bloemenzaak, als een ware veldheer had gestaan voor het belang der buurtbewoners, door met anderen die vesting van d'rlui te torpederen. Wat een moed! De Godfather, hij had heel eigenhandig 't slachtoffer ontzet. En was heelhuids d'r vanaf gekomme. Een knappe aktie! De terreurbestrijding zou 't hem niet gauw nadoen!

Zoals 't hoorde was het tuig gelijk door de politie opgehaald, vijf zwartjes in een busje. Een Antilliaan, een Marokkaan en twee donkergetinte bush bush gangers die de buurt al heel lang zeer onveilig maakten met hun zotternijen. En die grijskop, Atti, zat erbij. Wegens geweldpleging, zo was gezeid. En onder verdenking van druggebruik natuurlijk, vooral gezien het verschil tussen z'n leeftijd en ui terlijk. Een knaap van vijfentwintig jaar en er dan zo uitzien? Nou, dat kon alleen als je kapot ging aan de heroïne! Het was een wonder dat men niet het hele huis kwam overhoop gooien.

Ze probeerde kontakt te maken maar men liet niets toe. Wilde alleen maar zeggen dat hij 't goed maakte. Verder geen niets, geen toegang, ook geen kleren. Zelfs niet toen Emile kwam aangereesd per BMW en prompt bekeurd werd wegens het parkeren op de stoep. Zo was 't nu eenmaal: 't ene slechte bracht gevolgen, slechte ook, voor 't andere.

Die nacht sliep hij in cel. Zij kon geen oog dicht doen. Peinsde en peinsde hoe of't kon dat er zich zulke dingen voordeden. Ze kende hem. Wist hoe hij zich gedroeg. En was ervan overtuigd dat hij in z'n recht moest staan. Het kon niet anders! Hij zou zeker niets hebben ondernomen, niets geks of kwaads, niets schandaalbarigs, na alles wat er tot nog toe gebeurd

was, hier in deze buurt met hem. Dat was je eigen ruiten ingooien, zo meende zij. Je eigen galg optrekken, je eigen... ach!, dat men hem zo lang vasthield!

'Wegens het verhoor mevrouw. U ziet: wij doen ons best. Kunnen echt niet alles tegelijk. En meneer, wilt u uw wagen van de stoep verwijderen! Hij staat er heel slecht, weet u! Een wagen van ons zou er eens schade aan kunnen overhouden, als hij eraan komt rijden!'

Een stevige hint voor haar, en vader Tuurhart, die Emile, samen met moeder Tilly en die ene broer die daar waren gekomen. Oprotten maar! Zo werkte het recht nu eenmaal. Zelfs geen advokaat werd toegelaten tot hem. Omdat er op dat moment geen personeel was ('Morgenochtend pas!') om toe te zien hoe 't recht z'n beloop zou hebben. Is zo waren nu eenmaal dinges, no? Zo was het nu eenmaal.

Ze keerde zich in bed, opnieuw, opnieuw. Miste hem met het warme lichaam. Strekte haar armen over het bed uit, bijna over de gehele breedte, drukte haar borsten tegen 't laken en haar kin tegen de onderkant van 't kussen voor haar gezicht, waarbij zij bijna dreigde te stikken.

Waarom, waarom had de omgang met hem altijd weer iets van strijd gekend? Eerst de geheimenis, 't karakter van iels verbodens, iets wat geheimzinnig was. Ze had het niet kunnen begrijpen eerst. Maar later, naarmate de liefde groeide en 't kontakt, snapte ze dat het was omwille van hetgeen zich afspeelde tussen zijn wereld en de hare. Twee verschillende eenheden, bijeengebracht onder de noemer van één maatschappij. Datgene waarin zij moesten zien te leven. Hoe ideaal! Maar, 't was praktijk.

Hoewel, er waren tallozen, tientallen paren die gemengd waren, blank, zwart, zwart en blank, en geel en bruin en zwart en zwartbruin, nogeens geel... allen die samen woonden ondanks de kultuurverschillen. Eenieder zocht een weg, uniek, als paar. En ze had het willen begrijpen, voral omdat het in haar voordeel uitgevallen was, waarom hij eerst zo geheimzinnig had gedaan. Hij had zich geschaamd voor haar, als blanke. Een neger die zich schaamde om met haar als blanke te worden gezien. Openbaar! In het openbaar, in de kafé's, overal! Zelfs waar negers geweigerd zouden worden! Om ervan te schaterlachen, zuur en bitter. Maar met het hele hart, als je de waarheid in tuurde. De schim van vrolijkheid verging, er kwamen schaduwen die soms een leven lang duurden.

Dat hij grijs werd, echt grijs als een vergaande man die 't leven loutert en ook aftakelt! Eentje die 't leven zo geleefd heeft, dat het hem wil kenmerken met de achtbare grijsheid van doorleefde jaren, een grootheid uitstra-

lende enkeling, mooi en op volle kracht de laatste rest van het leven ingaande...

Maar dit, wat hij liet zien (ze werd goed bang) was onrust. Onrust van ziel en lijf en leden. Had hij angst? Grote angst? Dat hij nooitmeer aan werk komen zou bijvoorbeeld? Ach, werk! Al had zij die, 't gaf haar nauwelijks vreugde. Niet dat zij 't slechtst van allemaal geplaatst was! Maar ja, het kon niet altijd beter ook. Ze vermoedde, vroeg het soms, dat hij de balen had van alles. Niet alleen om werkloosheid, levensdoel. Maar dat gedoe bijvoorbeeld wanneer je als zwartje werk ging zoeken! Toen hij dat had verteld begreep ze hem. En ook al vond ze 't overdreven, ze probeerde iets. Al was het om vanuit haar eigenste persoon hem goed te stemmen van: ‘Kijk Atti, ik sta achter je. En niet alleen met woorden.’

Ze had hem opgegeven, op kantoor, via de administratie-afdeling. Voor een baan die net vrij kwam. Er zouden weinig gegadigden deze vakature vervullen kunnen. En ze wist dat hij kans maakte. Men had vanuit het werk laten weten: gegadigden van deze instelling, hier werkzaam, komen het eerst aan bod in de sollicitatieprocedure.

‘Gelukkig!’ dacht ze. En hoewel hij daar niet werkte, gaf ze hem op. En men aanvaardde het, hij had een kans, vooral omdat de andere persoon die inschreef ziek was en al geruime tcjd niet werken kon. oede gelegenheid nogmaals om Atti op te geven. Hoewel het niet zijn richting was had hij er een opleiding voor die uitstekend heten mocht. Zo dan!

En Atti, hij was opgeroepen, nadat Anna bij navraag had te horen gekregen - informeel, dat wel - dat haar sollicitant een hele goeie kans maakte, zoniet de beste! Uiteraard, ze had geenszins opgegeven dat hij... ach, dat kwam later wel, als ze hem zagen, vanzelf.

Het was geflopt, geflipt, een aanfluiting! Atti verschenen, en men had gezien: nou ja, vul zelf in! Als argument, hoe niet geslepen!, voor zijn uiteindelijke afwijzing, werd er keurig vermeld dat hij, Heer A. Tuurhart, sollicitant, prima papieren had, prima ervaring, alles okee. Slechts 't grijze uiterlijk deed hen vermoeden dat hij iets had onder de leden. Waarop het baantje mooi niet door ging. Een bewijs van de dokter (‘O Mandy!, please, geef mij 'n brief!’), zelfs een specialist (‘Dankuwel, Dr. Daubtmann.’) was niet afdoende al verklaarden zij dat hem niets mankeerde, niets fysieks althans. Dus... weg kans!

In haar hart wist ze keihard dat hij was afgewezen om zijn negeruiterlijk. En daarna had ze prachtig schone moppen te verduren van zulke edele kollega's dat ze hard erover nadacht om het werk op te geven. Elders te gaan. Als het niet kon, desnoods ook van de steun leven. En indien het

helemaal niet lukte, allebei in de armoezaaierij, dan weg!, verhuizen, emigreren. Desnoods naar *zijn* land zoals zij het meende.

Het was merkwaardig. Haar kon het niet zoveel schelen, dat gedoe over milieu, verrotte maatschappij en zo. Het was haar land en haar kultuur. Om trots op te zijn, ook al kwamen de kwade bijverschijnselen der welvaart de spuigaten uit. Het was haar land, haar natie, zij een echte inboorlinge. En ze was trots om blank te zijn. Maar toch... uit persoonlijk gevoel meende ze, dat er iets was waar ze mee moest zien af te rekenen. Wat, dat viel niet zo direkt in termen van het goede of het kwade te omschrijven. Ze wilde een kind hebben van Atti. Zo'n zwartje, weetjewel, heel lief. En heel gewoon ook, zoals ze dat voelde. Maar jeetje!, wat ze er allemaal niet over gehoord had... het maakte haar bang. Niet alleen omdat haar ouders het misschien niet lustten. Maar al die mensen, al die opmerkingen! Ze kende blanken zoals zij, met zwarte kinderen. Dan, 't spelen op de straat, de dingen in de klas, opmerkingen en pesterij. Van kinderen viel het nog mee, al was het niet te harden soms. Kinderen waren uit zichzelf al heel gruwelijk, ze wist het. Als ze elkaar niet doodpestten om verschil in huidskleur, dan was het wel om de bekende rooie haren of zoiets. Maar de volwassenen!, o die! Die vreselijke tantes, o zo welvarend, met hun zoete Belgische bonbons aan lippen. Ondertussen zouden ze 't kind op heel gemene wijze aanstaren en stiekumpjes het dingen toefluisteren waarvan het zieltje kon verrekken. Gemeen! Ingemeen! Vernietigend gewoon! De dominante vunzigheid! Het achterbakse Volksempfinden. Holland op z'n geniepigste stankpoepje!, jaja.

Dan was er nog nieteens gesproken, over later, werk en positie. In een situatie waar voor iedereen gedurig kansen afnamen. Laat staan voor wat hij, Atti, ooit hardop de bedelvolkeren genoemd had.

‘Ach man! Praat toch niet zo. Ik vind dat je verkeerde dingen zegt, Atti. Er zijn er echt veel die het maken. En lang niet ieder van ons heeft een goeie baan. Trouwens, je diskrimineert je eigen mensen met dit soort uitspraken. Bedelvolken, poeh!’

En hij was kwaad geworden op haar. Vanonder grijsgepeinsde slapen had hij haar aangekeken, vuur in 't oog. Dan blik terneer geslagen. Ach, zij die het niet voelden wisten ook niet wat zijn pijnen waren, niet? Als iemand anders het gezegd had zou hij uitvallen.

Woedend worden. Zoals de mensen uit zijn land van herkomst zeiden: wrakernij! Tekeer gaan zelfs, tegen dat gedoe van hen die alles o zo mooi relativeerden. Hoe goed! Het was 't verlengstuk van de tolerantielukse! Nietwaar? Maar Anna had 't gezegd, 't was waar. Zij die hem toch begrij-

pen moest.

Had ze voor 't eeuwige gemak (o onderlagen van de ziel die sprak!) niet haar gesprek gevoerd vanuit het onderwerp: *ons?*

Niet ieder van ons... wat bedoelde zij eigenlijk? Natuurlijk: ons, blanken, inboorlingen! Het kon niet anders! Automatisch koos zij haar partij, volautomatisch zelfs. De diepte van het denken in. Daar lag het: aangeboren solidariteit. Die vent op die fiets - wat een schok - zou niks anders gedaan hebben dan daarop te gaan wijzen. De eenvoud der dingen was zo helder gestruktureerd, dat het de peinsers in hun diepe zielsontleding ontging, volledig ontging.

En ze had gemerkt wat dat ‘ons’ betekende, daar op 't buro, toen zij met de familie Tuurhart ging om Atti. Ineens bestond ze niet als blanke. Men keek naar haar van: ‘Rot op, wijf! Waar bemoei je je nou mee!’

De natuurlijke solidariteit der vijandschap, diep in de diepte, eiste dat zij gesmeten werd, hoog op de hoop van het afval dat met de boeien werd bestreden en met de aftuiging. O dat ze niet gans allemaal de zee oprotten!

En ineens had ze iets, een stevige brand gevoeld. Door de vonk die van de vuilnisbelt der te hoop gesmeten ‘uitschotten’ op haar oversloeg. Het vuur dat haar de huid stuk schroeide. Precies een donkere plek daar achterlatend op de knoop van haar blanke navel waar ze nu naar staarde, zij het uit pijnen die ze voelde, reden waarom ze zich draaide op haar rug. De dag daarop, toen kwam hij thuis. Ze had zich goed verslapen en ze dacht dat het nog vroeg was. Maar bij het horen van de BMW en 't zien ervan, dwars door de ruit de straat op kijkend, had ze 't begrepen: Atti was gehaald. Hij kwam terug nu, waar hij hoorde. Ze haastte zich uit bed, ging zich snel wassen, heel snel kleden en deed open nadat de bel herhaaldelijk vol ongeduld gerinkeld had.

Daarna kwamen ze boven. Atti voorop met een paar pleisters over z'n gezicht. Een stukje arm in het verband. (‘O, niets bijzonders, maak je niet dik.’) Daarachter vader Tuurhart, hij, Emile. Met zijn ziel op sterk water aangezien hij van 't gebeuren gruwde. Hoe niet verschrikkelijk! Hij had nog zo gewaarschuwd! Gewaarschuwd tegen al dit tuig, de hele buurt! Dat deze oudste zoon hem dit nu aandeed! Het was alsof hij heel zijn opvoedende handelingen zag mislukken, nee, het wás zo voor hem, Emile Tuurhart.

Niets had de dingen in 't beloop kunnen weerhouden. De kinderen groot en stuk voor stuk volwassen geworden. Gingen hun gang, men kon ze niet blijven beteugelen. En dan nu dit! Een risiko!, dat wel. Maar, het had

nooit zover gekomen kunnen zijn als niet die eigenwijze Atti met z'n stomme witbehaarde kop geluisterd had. Als hij maar dezelfde kant op was gegaan. O, hij werd kwaad, heel razend. Hij kon hem wel de kop intimmeren.

Dat hij teruggekeerd was in 't hol van de leeuw! Verschrikkelijk gewoon! Tilly Tuurhart was een vrouw van weinig woorden. Ze zat, op het puntje van haar stoel. Wou geen koffie, nee, maar thee. Wel sterke. Zat en ze vroeg zich af wat deze zoon mankeerde. Was het dan toch iets van... nou ja, dáár niet aan denken.

Sinds hij, Emile, het land van oorsprong had bezocht, om zijn vader nadat deze door een beroerte was getroffen op te zoeken, gebeurden er de vreemdste dingen. Klaasje kreeg winti in de diskotent. Afschuwelijk! Mildred zei eensklaps vreemde dingen. Dat was op de momenten dat alleen nog zij het meegemaakt had, zij Tilly. Het leek alsof dat kind, hoe heette 't weer?, ah... ja, kromanti sprak. Geheime voodutaal! Nee, 't waren geen citaten uit die brief van haar vriend, die nu zat in het ontwikkelingsgebied met die vreselijk moeilijke naam.

Het moest iets zijn, iets wat teruggekomen was. Iets uit de rimboe. Om er voorzichtig mee te zijn. Het oerwoud sloeg terug met de geheime krachten die aangroeiden en het eenmaal ontworstelde teruggrepen in onzichtbare tangen, lianen, helemaal groeiend over zee in het geestdom! Misschien, dacht zij, misschien zou het ophouden als er nooit iemand ging, nooitmeer terug! Waarmee de streng van heel haar volk zou worden doorgesneden, weg van 't vaderland!

Ze had geen woord daarover willen zeggen, aan die Emile, van 'tgeen gebeurde met die Mildred. Wel toespeling gemaakt. En als het duurde... (‘Nee dank je Anna, ik lust geen koekjes. Ik heb niet lang terug ontbeten. Maar wat vrindelijk van je, dat wel!’) Aardige meid en welgeschapen, welbeschaafd. Dat god nu maakte dat ze trouwden, Atti en zij, een prachtig huwelijk. Dan hoefde hij nog maar te zorgen dat ze maatschappelijk geslaagd raakten. En natuurlijk kinderen, die kleintjes, oh!, verrukkelijk! Prachtig allemaal! En oh!, het hoorde ook zo bovendien: zij oma worden nu die Titi heen gegaan was, overleden. Al zou ze natuurlijk (kleintjes? graag!) en zeker voorlopig nog lang niet een échte opoe willen zijn.

Oh, kijk... ‘Een ladder in m'n kous. Wat vreselijk!’

Tegenover Atti zat zijn broertje Klaas. Vriendelijk ogend, vol met medeleven. Keek rond. Ach, Klaasje kende 't huis. Was er zo vaak geweest. Had er gebladerd in de boeken die Atti allemaal te lezen had. Was zo-

doende ook al in kon takt gekomen met... de dingen die gingen over negerij, zoals zijn vader ze betitelde. Al die geschriften! Hoewel hij er niet zoveel van snapte... het was niet om magie te doen hoor, nee, dat niet! Al had die Nadia angsten 's nachts waarbij ze droomde dat er zwarte schimmen opdoemden, waarbij ze dingen zag, een aantal negers, dansend om een zwarte maagd, met veel gedram, uiteindelijk haar uiteen scheurend, haar hart haar borst uitrukkend en die offerend als een maaltijd aan een grote slang die kronkelde en kronkelde... ‘Hellep!’

Ze waren alleen thuis geweest, zij beide, hij Klaasje en Nadia. Nadia die o zo Hollands was als wat! Hoe, hoe in 's hemelsnaam kon haar zoiets gebeuren? Het leek alsof een ander soort geloof zich aan haar opdrong, een andere realiteit.

‘Misschien,’ had hij, Klaasje, gedacht, ‘misschien komt dit alles doordat zij, Oum'ma Titi, dood is. Daardoor verborgen angsten...’ Ach! Hoe wijs!

Misschien had ze teveel gekeken naar die natuurseries waar zwartjes (niet zoals zij, geenszins!) in allerlei bush bush kledij zich waadden door gevaren, diep in de natuur. Daar hoorde 't hart van 't oerwoud luid te slaan, te kloppen! Dáár, waar het lijf der wildernis één was met de buit der levende, het hart van de beschaving, puur en primitief! En al had hij dat gevoel helemaal niet kunnen verwoorden, er lag hem iets op 't hart, hij wist niet wat. Iets van de roots die zich dwars door de tijd, de ruimte, wrong naar de resten van hen die hun oorsprongen ontkwamen.

Toen Atti ze uit liet regende het weer. Hij bracht ze één voor één weg, met de paraplu die Anna van dat buurtmens had gekregen. Hij was beschadigd maar hielp wel. Zeker tegen zo'n onverwachtse bui.

Nadat die auto wegreed bleef hij kijken. De wielen wegdraaiend, de uitlaat. Hij wederom op straat staande. Dat hij zich helemaal niet voelde als een zwaar bedreigde aanboorling. Kijk!, ze keken al. Loerden vanuit de ooghoek of heel openlijk gewoon:

‘Die daar! Hij heb gezeten, niet? Mot je zien! Hij is natuurlijk toegetakeld!’

Al zag men niet zoveel vanwege het bolle van de paraplu. Misschien zag men hem nieteens staan. Een grijze ouwe man, vergaand, de leden. Gebukt, vermoeid en o zo grijs. Alsof de vader van de tijd, TATA TENJURU, geslagen had in het luiden van de klok des lichaams, luid en luid de stem der ouderdom verkondigend: ‘Hoor mensen hoor! De wereld rondom is geen ding van nu! Bim bam! Bim bam! De wereld is heel oud, vergrijsd! Bim bam! Bim bam! Vergane dagen keren niet. Vergane on-

recht zal niet leven in dingen van het nu, maakt voort! Bim bam! Bim bam! Kom, luid uw ziel met blijde stem! Bim bam! Bim bam! En wees een frisse geest uit al uw hedendaagse levensheerschappij! Kom, wees uwzelf met uw vreugde!’

Maar de wind preekte niet! De stem der dagen in het onweder bijeen gebald verkondigde met bitternis het oud verdriet! Zie hoe het water stroomde, oud als vocht! De dampen uit de oude wereld, oude kraters! Nu kil en koud, zij brandden niet! Zij waren uit de warmte vergaan. Het zou niet lang meer duren of het zou weer vriezen. En ditmaal hard, ijshard! Zie hoe zij vluchtten, de wijde stromen uit de atmosfeer! Op, vloeizaam naar een beter lot, desnoods 't riool!

En de oude man die Tijd was, hij zou niet bevriezen. Atti ook niet, zelfs niet als schim. Hij zou slechts 't hart, 't hoofd kunnen verliezen. Hoe eenzaam niet!, die mensgeboreling! Kijk hem, zich omdraaiend met paraplu!

Het ding, thans nietmeer optimaal in de bescherming, werd door een windvlaag plotsklaps opgerukt, het klapte om. En de balleinen sloegen uit, het zwart daar, wapperzaam, de vreemde vleugelen van het nabije, weg, o vleugelslagen uit de winden! Waarheen de wegen door de lucht, hoever! O, zijn de vaderen niet reeds verdwenen, in vogelvlucht en onder zonnehemel, de dag der eeuwigheden in, met wieken van de tijd, de tijd, met hart en ziel in 't niet, en henen? O schimmen vol van eeuwigheid! Een windvlaag, kort en krachtig, scheen hem te hijsen uit de som der zwaartekrachten, óp! Heel zijn wezen scheen weg te willen vliegen, weg! Op naar de verten en de hoogten waar winden heersten woest en woekerzaam in heftige bewegingen, de aarde overwaaiend met één ruk!

O, de oude negeren, zij zweefden, zweefden een ziel lang door het lijf, het leven. Zij kende de wegen van de lucht, o de Tata Tata! Maar niemand wist waar deze krachten zijn gebleven. En niemand wist hoezeer het hart gebonden was van hen die overbleven, bedelvolk als restant der machten die in de landen van zijn oorsprong vlaggen hesen, wapperende in dezelfde wind, die hen, de zwevers droeg, de verten in.

Kijk hoe hij, Atti, met de paraplusteel in zijn handen stond te beven! Alsof hij op het punt stond om te gaan! Zijn lichaam pijnlijk. Hoog de wind alreeds! Zijn ogen vol vermoeienissen toegeknepen! Zijn benen krom en moe, weerbarstig in de stand tegen natuur en krachten in. Zijn hart in 't warme lijf schudde heel even. Hoeveel beweeglijkheid had hij? Genoeg om uit de baan der levende te zweven? Er viel een stuk windledigheid. Daarna, onaards, een ruk, heel even.

Hoofdstuk acht

‘36’

Het gesangh over de daden, die helden- en waapenfeiten over de Zeven Vereenigde Provinciën met betrekking tot de koloniën die volgden op aanzet van ene Willem Usselincx, luidde als volgt (o, hoe groots!):

> O Grypende Arend,
> met uw zeyl in de Winden!
> Uw claauw greep de Havens
> van Sante George de Mina
> tot het schoon Amazoon.
> Uw snaavvel Olinda, Bahía en Rio!
> Uw vleug'len den prooy: suyker,
> indigoo, muskus, barnstone, huyden
> en Brazil-wood, *Neegers*, sarsaparille.
> Uw Grootboeck en Zwaard
> zijn als peerlen ons waard!
> God zeeg'ne U booven den Heyden!

O wat een schone zang over het schip De Arend, dat een der eerste tochten maakte voor de reeksen overwinningen waarmee het moederland zich zou verrijken. Met de Neegers, vereenigd tussen de veroveringswaren. Het was Esthello op de Pilgerhuth, die dit soort van gezangen uit het hoofd kon oplieren. Voor de kleine kinderen van die Matthias. Hij was zo oud, zo oud en ook verschrompeld. Zijn voetzolen versleten, hij gebukt gaande. Een bezienswaardigheid voor hen die wisten dat de vulgaire rassen niet oud werden. Neger, indiaan, zelfs blanke: het oerwoud sleet de mens heel vroeg. Maar deze, hij was oud geworden, nóg ouder. De oudste man misschien uit de Compagnie (de kolonie heette toen ‘de Compagnie’), wellicht de oudste van het hele Zuidamerikaanse kontinent.

‘Mkinderen...’ zo sprak hij tegen de twee resterende na Uppurura's dood, zo vol tragiek: ‘Mkinderen... Malito en ook tevens mkind Ninothé... Jullie zijn kinderen van meer dan één wereld, van twee echtechte werelden en drie stukken wilde aarde, kontinenten. Dat zullen jullie nu nog liet begrijpen, ho...! Maar later...! Later gaan jullie, mkinderen, verstaan wat in jullie een indiaan is, en een neger tegelijk! Maar ook wat blanke is in jullie van die Pilgerhuth deze! Blank met neger, neger met indiaan, tegelijk blank en indiaan. Altijd meer dan één menssoort in je bast verenigd, hoiii! Mhm!

Omwille van die slavernij die is gaande, mogen geen enkele van jullie, mkinderen, de buitenwereld van plantages, fort en vesting gaan bezoeken, noch neger-wegloopplaats, noch indiaanse bosdorp. In deze wereld zitten jullie. Jullie voelen vrij, maar dat is omdat jullie kind zijn, mkinderen. Later pas gaan jullie begrijpen, voelen wat het is, om niet dat andere te zien! Mhm!

Een van jullie...’ (Hier zweeg hij even. Liet een grote druppel langs zijn kaak lopen aan slijm. Blijkbaar was er met een van ze iets aan de hand, of zou er iets gebeuren...)

‘Mkinderen o!, baya! Mhm! Ik ga nie lang meer blijven om te leven in dit lichaam dat ik hier heb aan me. Maar wat ik heb gedaan, is wereld aan mkinders geven. *Opdat mjullie ogen die vleugels van Nanabro zijn!’*

Die kinderen zaten, vol van ogenglans. Als hij vertelde dan was het ‘m'magie’!

Hoe zouden ze de strekking van zijn woord verstaan, anders dan met volwassen hoofd? Maar zover was het lang nog niet. Ze waren flink aan 't opschieten. Maar niet echt groot nog, half klein. Hielpen met de kassaveplant de grond in zetten, oogsten, moesten soms een bos bananen dragen, die kleine, soms ook grote met hun tweeën. Zij lazen bijbel aan de ene kant, bijbel met broeder Schuhman, de vriendelijke *roodhuid* volgens hen, met dat verbrande lichaam wat ooit bleek geweest zou zijn. (De negers spraken van: mbuccara.)

Tegelijk waren ze verknocht aan wat het indiaanse leven hen te bieden had. Dikke wormen eten uit de palmbomen, mieren de kop afbijten en oppeuzelen, sprinkhanen, zelfs bepaalde kevers. En natuurlijk de luizen die ze uit elkaars haren weghaalden - direkt opeten.

Daarnaast de indiaanse spelen, gewoonten, aangeleerd door Rode Bloem die heel gelukkig scheen te zijn. En 't potten bakken, pijl en boog hanteren, maken. En 't stiekum dienen van de indiaanse goden.

Boven dat alles kwam hun vader, mvent Matthias, met zijn leven. Het

werken op het veld. Hoewel hij neger was, gaf híj ze niet dat specifieke van het zwartnegerbestaan. Dat deed Esthello met zijn zinnen. Meer nog, hij leerde ze - mkinderen! - hoe wijd de wereld was, hoe groot, hoe levend ook, ánders dan 't dode verhaal der bijbelen.

Hij verhaalde ze over André-village, opstanden, de voorbije, zelfs de komende, (hij *zag*) over de Trio's, ook al indianen, over de *natuurlijke* vijandschappen die de mensdieren tegen elkaar schenen te moeten koesteren zoals een slang nu eenmaal vijand was van een buffel, een tijger van een kaaiman enzovoort. Zo had je op het kontinent de reusachtige hoeveelheden Tapuja's, hele wilde menseneters, die vochten en vochten tegen de Tupí's. Hun meest natuurlijke vijand... ach!

De tranen van een kontinent, zij zeiden wenend, dat de ene broer de ander het wilde hart uitrukte uit de borst: de verdeeldheid in de gelederen, de stamvete's, die eeuwige, die maakte dat andere ‘natuurlijke vrienden’ hen nog meer tegen elkaar opzetten en ze uitbuitten.

O hij, Esthello, had Matthia (zoals hij het zei) volleerd. Het leven buiten de direkte waarneming schoon laten leren kennen. Met de geheime adem en 't geheime bloed van ene Nanabru-Nanabro. Al wisten ze bepaald niet wat dat was. Het was zoiets - voor hen - als: de magie des levens. De magische slang der historiën, zich rekkend tot in lengtes van dagen. Eens zou de slang opstaan en hen opslokken die deze wereld niet begrepen, die het bestaan van deze pijndagen trachtten te loochenen. Eens!

> Oh! Oh! Oh-um-pèhhh!
> Oh-um, oh-um, oh-um-pèhhh!
> Itjamah etare,
> oh-um-pèhhh!! Oh-um-pèhhh!

Nieuw aangeworven indianen, Arrowakken en Caraïben, aartsvijanden, natuurlijke verdelgers van elkaar, waren nu samen onder de kristelijke vlag der mensenliefde verenigd. Zij waren omgedoopt, ontheidend. De steen des aanstoots was verdwenen. In de rivier gegooid. Geen bogayé's meer te bekennen. Het kristendom had hier gezegevierd, definitief. En ook al had het talloze keren opnieuw moeten beginnen... het ging, het liep! Het levende woord van Christus schoot hier wortel in het wilde woud der woekeringen. Leve de zending!

En de indianen zongen en dansten. Een reidans. Kijk ze, slaande op één

grote trom. Geen drank, althans het was verboden. Maar ach, aangelengd was het geen drank. Als er geen rare ‘wellustigheden’ plaats vonden, dan kon dit laatste wilde feest nog wel. Voordat zij op deze kristelijke dag, waarop zij massaal werden gedoopt, hun laatste heidenheden opgaven. Grote Voet, een Caraïb tussen de vele Arrowakken. Hij liep, hij danste. Met zijn stamuitrusting. Pijl en boog afgedaan, dat moest. Maar ja, hij had zijn siersels nog, 't gevederde hoofd, de roodkatoenen windsels rond zijn aangebonden kuiten. Zijn armband van apehuid. Zijn tijgertandketting om de hals met één grote klauw eraan van een bosarend. Zijn hele huid glom en hij danste. Danste en blies de fluit van het doodsbeen, een instrument dat hij had meegebracht, dwars door het heidenbos naar 't kristelijke Pelgrimsoord heen, mee met zijn bekering. *Oh-um! Oh-um! Oh-um-pèhhh!* En hij floot op het doodsgebeente 't lied uit van de rauwste bosklanken in zachte doem der toonladders vergaard. *Frijjo! Frijjo! Fufrrrú!*

En de rei danste en danste. Men merkte later nauwelijks dat hij, glimmend van 't feestzweet, deze stoet verliet.

Of dacht: ‘Ach! Grote Voet moet grote boodschap doen, zittend op voet!’ Daar ging hij, achterwaarts, bij einddeel van de barakken het bosgat in. Niemand die er verder aandacht aan besteedde. Hij was een indiaan en hij was goed! Hij was een indiaan onder de indianen. Zelfs dat was goed! Dus zie hem gaan, verdwijnen, hoog op mensenvoet.

En de mensen uit de reidans, zij zongen. En zij bleven in zingende zang onderzons.

‘Mkinder, o...! Ik ga jullie één ding vertellen!’ Esthello weer. Hij zat gebukt op een stuk rieten mat dat uitgelegd was op een soort van grote kruk waarop hij was geklommen, eigenlijk gezet. Door de helpende hand van Rode Bloem. Matthias zelf zat buiten. Hij had nu echt genoeg gehoord van al deze verhalen. Over Fort Nassau. Over de naderende nieuwe opstanden. Langs de hele rivier - hij zag er niks van. Plantage Pereboom. En Dageraad Plantage. De Brandwacht, zou ook al worden aangevallen. Heer Hoogenheim de goeverneur - hoe kwam Esthello aan die fantasie?! - zou zijn pogingen gaan ondernemen om de opstand onder Heer Coffy (en ook Accaraay) neder te slaan. Met behulp van blanken, andere zwarten en indiaanse bokken, slaven. De opstand der bomba's, die voormannen. (Wat die ouwe vertelbok allemaal niet *voor*zag!)

‘...mkinderen,...leuytennaant Pronk, hij vecht, hij vecht tegen

marroonoo's!...mkinderen, die negeren, Coffy, hij goefeneur van alle Vrijneegers & Vrijbockken (die Indiaanse oock, die zich, een paar man, aansluiten), Coffy, hij schrijft in onderhandeling aan den Heer Hoogenheim, Goufeneur:

...*als alle christe so gout waaren de gouverneur gillesen dat de b. negers d so niet sollen gedaen.*

En hij bedoelt, mkinderen, dat: als alle kristenen zo goed waren geweest als de gouverneur, als Gillesen en Schermeester (twee goeie blanken), dan zouden de negers in de Berbice niet in opstand zijn gekomen!

...mkinderen! mkinderen! De strijd in de Berbice, hier rondom! O, mkinderen! Met de wreedste plantageheren van de Compagnie: Heer Barkey! Heer Iansen! Heer de Graaf! Heer Isag! O, Heer Lentsing oock & tevens! Al deze wreedhoofden! Is zíj hebben de negers tot deze opstanden gedreven, zíj, mkinderen! Door, zoals Coffy schrijft in zijn verweer: ...*de slaaven niet te geeven, dat haar toe quam.*

(En Esthello neuriede, zong plotsklaps voluit een lied, alsof van midden uit de strijd.)

...mkinderen! Kom, zie die strijd van Cesar, Adam, Alentie, Quassie, Arij en die vele nekro's nekro's meer! Ah! Gevecht op Plantage Cornelia! Plantage Frederiksburg! Plantage Eendracht! De Vrijbock Lambrecht vecht! Heer Conckler vecht! Hij weet nieteens zo goed aan welke kant! Bos bréékt van al dat zware vechten, kreten, gillen, voeten rennen, kruit uit snaphaanen en kogels, gewonden, bloed, bloed, bloed!

Huizen verbrand! Plantage Pereboom allang verwoest! Ah! Die negerleiders als Fortuyn en Masra Accabire van Plantage Stevensburg! Als je ziet hoe ze vechten! Vechten!

(Esthello staat op. Hij siddert, beeft, ogen rollen, puilen bijna uit. Het lijkt alsof wat hij voorziet bijna reeds nu gebeurt...)

...mkinderen! Héle kolonie bijna in die handen van die negers, ik zég je! Ze moorden, plunderen, vechten met makaar ook, om hun vrijheid! Chmmm! Tot op Plantage Crombie!! Hermen Haver den kop afgehakt! Z'n huis afgebrand! Zijn bloed...! Zijn bloed wordt gedronken...!'

(Hier dreigt Esthello in een roes te raken, flauw te vallen van hetgeen hij blijkbaar 't allerduidelijkst voor ogen *voor*ziet.) Aay, Nanabru-Nanabro! Dan koelt hij even later met een slokje kokoswater z'n emotie af. Gaat verder met visioen over de ontketende strijd met het woord dat boeit: 'Mkinderen ooiii! Het is begonnen met de hebzucht. En niet van witblanke soldaat allenig! Mbuccara Ussilincxi! (Bedoeld wordt: Willem Usselincx, de Hollandse vader van het kolonialisme.) Chm! Híj kwam

op de gedachte om... ach laat! Ik ga te ver! Ik voel me hersen magisch kraken!

Maar eh... ik was gebleven bij dat schip dat weggegaan was, uit de Haven der Provinciën. Veel schepen, meer! Grypende Arend en ook vele. Op de tocht der hebzuchten, kristenedel genoemd: veroveringen.

Daar waar het bos groeit als het haar van 't kontinent, net negerhaar, mkinderen, daar voorbij São Jorge da Mina, aan de kust van Neegerland (Afrika), is er - ik heb 't echt gezien! - een hele vloot verschenen, daar aan de Guinese Kust.

...een warme dag met zon als uit een hete bak gegoten, zoals ze kokende suiker gieten en het brandt! Zo heet is zon op deze dag. En zie, bij Sra Leone komt in deze Augosto-maand dat schip van Jan Dirkszoon Lam uit de Vereenigde Provinciën gevaren! *Eh*! Oorlog daar in Jorge Mina! Hoe te doen? Hoe te doen? Arabier heeft neger meegenomen met z'n karavaan, al eeuwlang al! Chm! Is geen mondleugen zeg ik je!

Neger heeft zelf ook eigen zwarte negerbastmensen verkocht aan Potogeso! En Potogeso-mensen, uit Poótugal, hebben die negermensen in Fort el Mina dáár gebracht, overgeboot, naar hun vele kolonies. Om te werken te werken te werken! Om in slavernij en zilvermijn, in de engheños: suykerfabriek, zichzelf dood te gaan staan werken. Zo heeft die ene man z'n eigen zwarte broer als ‘natuurlijke vijand’ aan de Poótugees geleverd! Ija, mhm, ija! Mkinderen! Een les voor mjullie! Maar les des levens is nie klaar! Nee baya!

Want neger nu, wordt slaaf van Mpoótugeso. Gaat naar de Spaanse landen ook. En zie: bij het verschijnen van die mensen der West Indische Compagnie, die blanke mensen, die ooit Nederlander zullen heten...

Negers in 't Fort Del Mina krijgen wapens van de Potogeso! In plaats deze kans te gebruiken en hèm, hun onderdrukker, neer te schieten... en álle negermensen, méér nog: álle slavenden en onderdrukten te gaan vrij maken... hebben die domkoeien hun wapens genomen. Zijn gaan liggen in die bosjes van dat strandplaats.

Dan, nu die kerels van de Vereenigde Provinciën in hun sloep uit varen, op dat strand, om Forte Mina te besluipen... komen die neegers op kommando van die Potogeso tevoorschijn... die Provincianen worden gevangen genomen...!

‘Hei! Hoi! Gooi musket neer! Hei! Hoi! Gooi snaphaan op grond!’ En de negerknechten nemen de Hollanders voor de Potogeso gevangen! Onder kommando van den Poótugeso goefeneur, *Mpoto Bakáa Dom Francisco Soutomaior,* worden vierhonderd Hollandische Provincia-

nen vermoord. Onthoofd! Stuk voor stuk, terwijl ze in hun zonnebad liggen te slapen, zijn ze overvallen. ‘Hei! Hoi! Gooi néér baya! Hand omhoog!’

Die negers, ze hebben... haha... hehe... lach met me dan!...stuk voor stuk hun boerekiel van hun lichaam gehaald. Mooie kleren! Ik lach? Tan! Droevig moet ik zijn! Want neger in zijn hebzucht, heeft gedacht: ‘Ik krijg die kleer van die witte mbuccara!, die blanke gevangene. Ik krijg die kleer van die Provinciaan! Kijk hoe móói schoon en wittig die kleer is! En zo mooi model model!’

Ondertussen nemen die Potogeso ze alle wapens weder af, alle langgeweren. En nadat deze negers, ook met sabel, stuk voor stuk de Provinciaan hebben onthoofd... (‘Geef mij deze kleer! Is míjn formaat! Ga weg! Neem jij die kortsoldaat daar met zijn hoepelbenen en draag jij zijn hoepelbroek maar! Ga!, jo stukje rauwe vleesbanaan!’)

Nadat ze klaar met 't karwei zijn, worden die saabelito's ook al afgenomen. Daar staan ze weer: in mooie matroospak, allemaal negers! (Hebben de Hollanders voor de Portugezen verslagen! Afgeslacht!) En ondertussen hebben ze nog steeds geen vrijheid! Meer domheid hebben ze erbij gekregen!

Is zo kruipt tijd voort, als een slang, die vreet, en kronkelt, om deze wrede domheid der geschiedenis: hoeveel méér slachtoffers zijn door deze nalatigheid niet nog gebeurd? Hoevelen hebben niet méér bloed geronnen? Mhm!’

Het leek alsof hij met 't verhaal te vliegen zat, bijna letterlijk. Esthello maakte lichtelijk iets van bewegingen, leek dubbel, magisch gewoon: een zittende en toch dwars door hem heen zag je een vogel. Ach, kinderogen! Gingen met fantasie zo ver dat zij... uhu!, een sunsundamba hoorden! Maar dat zou ver zijn, op een strand, waar na een lange lange vlucht van kontinent tot kontinent, een vogel neerstreek in de bossen aan het mensen oog gans onbekend, het oerwoud van de fantasieën. Nanabroiii!!

En de indianen met hun feestroes bleven zingen, eindeloos reidans hebbend, zonder Grote Voet. *Oh-oh-oh-um-pèhhh! Itjamah etare, oh-umpèhhh...!!*

‘Mkinderen...!’ zei nu Esthello, ondanks 't feest daar buiten treurig in zijn goedgevoel, ‘Mkind Malito...!’ (Hij keek Malito in de ogen, net ofdat hij iets wou zeggen tegen hem, die ene van de twee zoons.)

‘Ik heb zoveel dinges gezegd van die wereld buiten deze wereld van dit

Pelgrimsoord, zo vlakbij Groot en Klein Poelgeest, dat niemand me nietmeer gelooft, zelfs je vader niet, Matthia! Maar eens, een dag,...'t is nú! Ah!' (Hij hiefhet hoofd op. Als iemand die de geur ruikt van de dood.) 'Laat mij nog vertellen, 't laatste woord, zolang als ik het kan in dit oord van de mens, gevangen. Alsof dit ooit het oord der godsdienst was, diep in het hart en in het hoofd der levende, die slechts de wereld der werelden aanvoelt.

Maar mkinderen, ik ga te ver! Alweer, ik vlieg de wereld van de moeilijkheden binnen...'

(Alweer hief hij het hoofd op, voor de tweede keer. Zag dwars door de muren hoe nabij een bosje waar twee vaten waren met het drinkwater, achter de keuken, Johanna liep, met Thomas.)

Thomas die haar aanbad. Thomas die haar vroeg om haar hand. Zij lachte, een enkele zoete lach voordat zij nee zou zeggen.

Dan ineens... uit het gestruikte daar komt Grote Voet geslopen. Met de bijl in de hand hakt hij op Thomas in, splijt hem het hoofd van voren precies doormidden met een klap zo *blats*! Van schrik valt Johanna flauw, languit. Maar 't is Grote Voet nieteens om haar te doen, want hij sluipt naar de keuken, zoekt en zoekt...

Matthias buiten. Had hij iets gehoord? Oh! Hij schrok op. Al dit gefeest ook... laat ze maar, zijn indianen. De wereld hier en rondom was een veilig oord. Gelukkig! Alles hier vrij van slavernij. Behalve dan de ziel, zoals de broeders 't zeiden. Maar dat was kristelijke maiskoek! (Waar, waar blijft ze eigenlijk, die Rode Bloem? Is ze niet een mutete, draagmand vol kassave, gaan halen die ze had moeten laten liggen? Hm?)

'Mkinderen... de wereld, zelfs deze hier, is ondoorgrondbaar voor de ziel.' Hij zuchtte zo vreselijk als enkel ouwe mannen zuchten met het grijze haar, de plek des doods aan 't hoofd reeds zichtbaar tussen rimpels, plekken aan de slapen. Wanneer zo, zal hij rusten gaan, voor eeuwig en eeuwig, de Steen der rustende Hoop?

'Mkinderen, de wereld heeft zijn waarheden. Dit keer zal ik de wereld laten hoe hij is: het wordt de wonde die mij naar de dood zal dragen. Al begrijpen mjullie niets van wat ik zeg... ach, laat maar, o Malito jij! Arm kind! De natuur heeft een hart, heeft een hart, heeft een hoofd! Als het hart klopt, dan denkt het hoofd. Maar als het hart van bimbam ophoudt... Laat ik je troosten nog, met één verhaal...

Daar... in dat ververre Pernambuco... ver en ver in de Braziliën ach, Ninothé, jij zal dat misschien ooit levend zien, Malito niet, want Nanabru wéét, dat...

Ah! Daar in het koloniale Pernambuco der moradores! Ija! Ik zeg je: grote landheren, die moradores! Geweldig rijke mensen! Als je hun huizen hebt gezien! Je gelooft me niet! Je gaat me nooit geen niet geloven, mkinderen!

Zoveel weelde! Lukse! Goud telt niet! Zilver is te schaars om geld te maken!, zoveel geld hebben ze! Maar die heren op hun engheños waar ze suyker maken, die plantages! Ah! Ze hebben zoveel geld, dat ze nie weten wat ze ermee gaan beginnen te doen! Suykerfabriek maakt zoveel, dat ze geen schepen genoeg hebben om die zoete rijkdom te transporteer! De Compagnie bloeit en bloeit en bloeit...

Ah! Dames gaan gekleed in damesdamast, fluweel van teen tot teen tot kop! En als je ziet: duurste brokaat ter wereld! Met hele sluiers vol met edelstenen gaan ze. En nie met de voet! 't Is paard! Is koets rijen ze! Over die wegen van 't rijke oord Pernambuco!

Dan zeg ik je: trouwdag van een Vianna! Ah! Geweldige familie. Machtig ook, als de vorst der capitania's, die landen, grote landsgebieden uit Braziliën. Chm-chm! Ija!

Ik zeg je: trouwdag van Enrico Pedro de Calvaho, onechte zoon, maar door het huwelijk erkend tot een Vianna! Chm!

Grote tafels gedekt! Alles is zilver, mes en vork, kommen, schalen, kaarshouder en alles. Een zilvermijn door negers aangezwoegd en indianen, zeg ik je! Chm! Rijkdom!

Dan komen er spelen. Spelen? O, Santo mío! Als echte cavalhero's vechten ze op 't paard. Hele hele ridders, ja van welke ik gezegd had, in me verhaal over de vroeger-eeuwen, die je laten zien hoe deze hebzucht van ze is ontwikkeld. Mhm! (Hij bedoelde 't Middeleeuwse gildewezen, vroege ekonomie.)

Goud blinkt, zilver schijnt, juweel met edelsteen, 't schittert! Ziedaar Enrico!, bruidegom! Zie naast hem, met de gouden koets gearrivado... zijn schone mooie bruid met wie hij is getrouwd: Isabella van Castilliana, bijgenaamd de Gravin van Arragonia.

Hij - hoor me hier: hij heeft haar laten kapen op een tocht. Ija! Want Vianna, allemaal, die hele familie (land besturen is familiebedrijf, nu al) is machtig! Met de macht der machtigheden heeft hij haar getrouwd, genomen. Dan nu, nu zit zij naast hem. 't Feest duurt al drie dagen! Ah, ik hoef je nie te zeggen hoeveel eten, hoeveel drinken, alles, wijn van eersteklasse kwaliteit! Negers in die achterdeur, ze loeren om mee te kunnen eten. Ja, ze krijgen ook, al zijn ze slaaf. Want Vianna is groot en met de macht der machtigheid.

En ondertussen in die verre bossen achterom... ach, la' me vergeten van die bitterstrijd tussen Tapuja die de hersens van z'n afgeslachte Tupívijand gans opeet, terwijl de rest van de kolonie is aan de Vianna maaltijd!

Dan op die laatste avond... pam! Ineens zo: schietgeweer! Familie is dat meisje terug komen halen! Enrico krijgt een mes tussen z'n hart! Hij sterft op datzelfde moment. Op een paard smijten ze die Isabella! Wachters rennen, degengevecht precies als stieregevecht die ze die dag hebben gehouwen! Maar de gouden stier Enrico is al dood, in 't krapement gegaan!, z'n laatste adem, zo fffwwt! Met spoorslag aan de paardevoet, en ridderkleed der ringstekers van 't paard afwapperend (ook meegestolen), verdwijnen ze weer met hun opnieuw ontvoerde bruid. Dan als je had gedacht, mkinderen: dit verhaal toont wat rechtvaardigheid is... ahahahaha...

Enrico z'n papaho, Meester Heer Mbuccara de Donatario Dom Vianna! Hij heeft tweehonderd negerknechten, indianen ook (die Tupi's die hij had beschaafd tot bokslaaf) ...hij heeft ze laten dóódmaken! Hoofd af! En hier ben ik!

Hij heeft ze laten doodmaken, omdat hij vond dat 't hun schuld was: zij mochten niet staan eten en geen wijn staan drinken, terwijl die vele honderd gasten met hun duizendvoudig praalprachtdinges aten en drinkend waren, in weelderige overdadigheid.

Het was (zo vond hij achteraf, staand bij de lijken der onthoofden) hún fout geweest dat dit gebeurd was! Aay, *rechtvaardigheid!*'

Buiten werd het iets frisser al. De middaghitte sloeg langzaam voorbij. De verte zoemde in het woud. Zelfs de meest lichtvoetige insekten lieten het lichaam los, de slaap, de slaap, de rust voor 't goedertieren van het godgeschapen dier, het levend wezen.

Maar de indianen, meest Arrowakken, kijk hoe ze dansten, dansten, zongen. *Oh!-oh!-oh-oh-um-pèhhh! Itjamah etare, oh-um-pèhhh!*

De blanken hielden zich in het gebed, gods woord herlezend tot in duizendmalen. Het was het ene Woord, het ware Woord.

Vanuit de verte naderde zij, Rode Bloem. Wat een vermoeiende geschiedenis. Echter, ze klaagde niet. Ze wist: ‘Het is mijn werk. Het is zwaar. Maar wat wil ik? Het is mijn indiaans bestaan. Hierin ben ik mijzelf, rood gebleven. Geprezen zij Cururemanne! Vervloekt zij hij, Jawaho! Mogen mijn kinderen en man gezegend leven!’

Zij bad een stuk of tien andere goden aan, terwijl zij naderde van verre. Ze had geleerd: het is een lange weg, dat wat je hebt te gaan. Maar aan

het eind wacht de beloning van de rust. Als een indiaanse hemel.

Nu kwam zij, van veraf steeds dichterbij op deze ekstra tocht, om deze rijke oogst kassave die de broeders maniok noemden. Ze zag in de verte reeds de mangobomen, 't teken der bewoonde wereld.

Oh! Ze had niet gewild dat hij, Matthias, ging! Onee! Dit sjouwen was haar wérk. En als niet die Esthello met z'n wonderbaarlijke gezicht (‘Hij is vast een zwarte bogayé, uch!’) er geweest was om op de kinderen te letten, dan zou hun vader 't moeten doen. En owee als hij niet goed deed wat hij doen moest!

‘Hij drinkt kasiri zeker, met die vieze Caraïbi!’ dacht ze. Het bleven ook voor haar vijanden, zelfs al waren ze thans onder de kristenhoedersnaam van Daniël, Petrus, Maria enzovoort. Voor haar bleven het wilden, onbeschaafden.

Hoorde ze iets? Onee! Het was te ver!

Ze wilde trouwens omlopen. Waarom dat wist ze niet. Huiverde. Toch niet weer invloeden van die bogayé Esthello? Dan maar een omweg nu genomen... via het boothuis waar ze eerst het lichaam baden zou aan de rivier.

Het was zo warm... zo heet... buiten, zelfs de pirhanja's zochten met dit weer de andere gedeelten der rivier op, waar het donker was en stil en koel en diep. Met haar gescheurde voeten op de grond, het rode lapje wapperzaam aan 't lichaam, de mutete vol kassave op haar rug, een houwer in haar hand waarmee ze had gekapt... ze nam een zijpad nu, een lange.

Opgepast voor die gemene slangen, zoals de makka en de sakka die zo verraderlijk pas ratelde als je er veels te dichtbij was! Ach, haar tweede natuur beschermde haar. Tegen dat soort grote gevaren. Maar er waren nog altijd brandwormen die je huid verschroeiden. En grote gemene spinnen, tara-rantulu's, zoals zij ze noemde. Bloedzuigers bovendien uit het nabije zwamp. Een enkele keer een afgedwaalde jaguar... opgepast! Verder weg, op de Pilgerhuth, dat oord, school Grote Voet achter de keuken. Waar bleef degene naar wie hij uitkeek? Het duurde al zo lang! Straks zouden ze 't nog merken. Hij had Johanna een ekstra klap tegen het hoofd gegeven dat ze niet te snel bijkwam. En die Thomas met de kapbijl in 't gespleten hoofd had hij in 't struikgewas getrokken. Daarna geslopen naar de plaats achter die hut.

Waar bleef ze? Waar bleef... Rode Bloem? Als ze niet kwam... (Misschien, dacht hij, is ze gekomen al!)

Als ze niet kwam, dan zou hij haar moeten gaan halen, helemaal in de barak! Zij, het liefst mèt haar familie, die immers aan de indianen toebe-

hoorde! Wacht, hij zou... de weg op gaan naar 't achterland. Misschien kon hij haar tegemoet treden en eerst haar onschadelijk maken. Daarna pas... ja, als dat niet lukte met die kinderen, 't roven, dan zou hij haar nog altijd kunnen ophalen. Maar hij wilde die kinderen erbij, omdat hij wist dat zij niet lang zou willen leven zonder hen. Er waren zoveel wijzen om van 't leven af te komen, dat hij 't ergste voor haar vreesde indien zij heel allenig zou worden ontvoerd!

O, deze schone Arrowakse! Hij zou haar dragen naar het verste kamp!, zijn schoonrode slavin! In stilte sloop hij daarom naar het pad dat naar de velden leidde. Waar Rode Bloem net afgeslagen was...

‘Dus, mkinderen, over de festa van Enrico dit: *kakkerlak heeft nooit geen gelijk in de mond van kip!*, zo is 't gezegde. Voor mjullie geef ik de verklaring deze: de zwakke die het onderspit zal delven, altijd, heeft nooit gelijk voor elke sterkere! Mchm!’

Dan spitste Esthello zijn oren. Zei heel zacht, alsof het voor zichzelf was: ‘Rode Bloem, kijk niet achterwaarts! Draal niet! Loop door! Ga snel!’ Kijk no? Hij lachte weer tegen die kinderen. Lachte meer tegen Ninothé. Keek triestig naar het jongere broertje Malito met diens grote donkere ogen en een waterende neus en lippen, waaraan stukjes mais van het verorberen van zoute, die gekookte... hhhmm, boslekkernijen!

‘Mkind,’ zei hij, ‘dit leven kent z'n offer baya! Nogmaals: ik zucht voor jóu mijn oudste zucht! Het hart van de natuur zal stilstaan als een drum die is vergeten door de mensen, omdat zij zijn vergeten het leven als god te dienen in hun ritueel. Dan hangt de drum, bederft en bederft... la' me niet over het ongeluk van deze wereld gaan staan praten...’

Hij kón iets doen! Tegen de dood zelfs, als hij het wilde. Hij kon de krachten doen oproepen die... maar hij wilde niet, dus, ‘mkind, vergeet!...Ik zal je binnen deze straks opstandige Compagnie, binnen dit hart van deze Pilgerhuth, mijn laatste laatste verhaal vertellen.’

Dan ging hij, ongemakkelijk als nooit tevoren, verzitten. En hij liet een traan. De kinderen, ze dachten: wat scheelt hem? Het zal wel de vermoeidheid wezen! Zo oud! En zolang praten!, mbaya!

‘Mkinderen, dit is me laatste keer...’

Buiten zat die Matthias. Hij verveelde zich. Waar bleef die Rode Bloem? Kijk, indianen dansten. Allemaal. Nieuw! En kristen ook! Bekeerd van 't heidense geloof. Halleluja! En heel het wilde bos roepe het ‘amen!’

Maar eh... waar was die Grote Voet eigenlijk? Hij scheen de enige te zijn die daar ontbrak.

‘Zeker kotsmisselijk geworden! Hij drinkt, hij zuipt, meer dan de god

Ochalla die de god is van de watervloed, die over ons gespogen wordt in het getij!'

Dan hing hij weer. Keek hoe de indiaanse schonen hun heupen schudden, op en neer. O schone reidans! Heerschappij der gratiën! *Oh-oh-oh-um-pèhhh...*

'Hoor die ouwe man die kinderen daar bezig houden! Tijdverdrijf baya!, tijdverrekking! Maar goed, wij hebben alle tijd, nietwaar?' dacht hij spotvol!

Hij zat, loerde een beetje richting van het appartement waar die schone Johanna haar verblijf had. Daar was een stukje klamboe tegen de muskieten. En wat jurken waarvan kleine randen te zien kwamen wanneer de wind de garderobe doorluchtte zoals nu. Waar zou ze zijn? Waar zou ze zijn? Hij had beslist wel in de gaten dat ze...

'Mkinderen... hier, in het buurland Surinaamen! Daar waar is stad aan de rivier, het Parmurbo. Met de Grote Stadskerk waar ik gevlogen heb, vol graven. En de oude heuvel in den tuyn der palmboomen, hoog en statig in den colony...

Het is het land der tweedracht, zoals overal! Neem die Morisi, goefeneur! Ze hebben 'em aangevallen, die Kaballa-mensen. Tegenstanders zeg ik je! Zo'n man verdient de eendracht achter zijn staart te krijgen. Want hij sloot vredepact met wegloopnegers, deze Sarmakana! Maar vredehelden ook, vergaan. Laat me niet draaidraaien, met wat ik ga zeggen...

(...Rode Bloem! Ga niet baden! Nee, ga niet in 't water, dáár ligt geen gevaar! Neem je voet, kom hierzo, direkt! Mooi zo!...)

Mkinderen, 't was even iets anders, maar ik zeg jullie, mjullie: daar in dat land had je een plantage. Met een plantagehouder, toezichtsman, administrator. Een wrede man ook buitendien. Met een wrede opziener, bombaay ook, die ze daar mbasja noemen. Maar goed, mkind, baya! Eén dag zo, komt de hebber der plantaasje, de eigenaar, per grote vessel uit het land der niet rood gebrande bleekblanken. Ija! Hij komt eerst naar het fort. Dan in een tentboot naar die plantage van hem, op, boven aan die rivier.

Ah! Ik zeg je en vertel! Ah! Roeiers slaan hun roeipeddel in 't water.

Ah plum! Plumumu!
Ah plum! Plum!
Na moimoi wi d'o, ho!
Na moimoi wi d'o!

Van je roei-roei-roei!
Van je roei-roei-roei!
Hoor de pagaaien!
Wij komen eraan.

Saramaka nekro,
na moimoi wi d'o!
Ah plum, plum, plum...

O negers uit de Sarramacca,
in 't goeie ritme kondigen
wij 't goede aan, plum-pats!

Chm! Ik zeg je! Meester Bakra de eigenaar, hij komt er, onverwachts! De direkteur tevens administrateur in één persoon, hij mag 't nie weten. Want Meester Bakra heeft gedacht: ‘Als ik kom, onverwachts en helemaal uit De Vereenigde Provinciën, dan tref ik mijn plantage aan zoals hij ís. Geen valse papieren, geen leugenarij, niemand krijgt kans om voor me te gaan jokken!’

Dus hij komt áán! Een groot emosie loopt daar! Ah! Wel ontvangen ze hem met een feest. Morgen zo, morgen, gaat hij afrekening houden. Vandaag is uitrusten. En per dinee zitten ze aan een grote tafel. Hij aan het hoofd. Direkteur, ook administrator, zit aan 't andere. Daarnevens een paar helpers mede!

Maar niet geen enkele slaaf aan tafel! Je bent gek no? Alleen huisslaven brengen eten, lekkerdinges. En kleine jongen staat als paajongwaaier vliegjes weg te waaien. Owee zijn gebeenderte als hij één vlieg die keelgat van de Gran Granmasra, de meester, in laat gaan, met eten! Chm! Is zwáre straf zo, gaat hij krijgen!

Dan, voor het slapen gaan, de wijn, het evangelie waaruit de brave vrome Masra, eigenaarheer, leest. Hij is groot gebouwd, heel stevig. Hij eet in de Provinciën zijn paardevlees. Hij heeft zijn goeie dracht aan lichaam. Zijn geest lijkt adelgeest naar waarheid en gedachte, o! Hij is een edelman van schoon karakter.

Kijk hem, met haar en baard tot over z'n ondergezicht! Hij lijkt een held uit een verhaal, ija! Ija! En... hij leest bijbel! Gods woord der Rechtvaardigheden.

Die nacht... de meester slaapt in 't huis, grote logeerkamer met hele lukse (teveel, voor zijn oog, maar niet nog van belang). In die zijkamer hoort hij tegen middernacht 'n geluid, want hij is wakker van geen slaap, die hem de geest niet vrij wil laten dwalen over oerwoudbos. Bang no? Bang en slapeloos? Chm!

Aan de andere kant van die wand... in die kamer van die direkteur... Misschien is het gekomen door die bijbeldinges, die werken op een mens z'n geweten. Misschien was het geen wroeging maar een uitdaging: ik wil berecht worden! Maar die direkteur... hij laat heel zachtjes een slavin brengen. Chm! Als je gedacht had: om haar op de grond te slaan met z'n

kwieksnelle onderbuik d'r bovenop... Mis!

Hij heeft gebeden en gebeden! Gezeten en gezweet! En nu ze komt, Armina de slavin, de kamer in geduwd, gesjobd!, geeft Masra Direkteur aan haar een zweep. Ze wil niet, maar hij dwingt haar. Dan knielt hij aan 't eind van 't bed. Buigt erover en zegt: ‘Sla op mijn rug!’ Ze draalt... slaat! ‘O gij slavin! O zweep! Zweep deze Ondermeester, Masra Direkteur die ik ben! Ah!’

Sjjjrrrappa! (De zweep snijdt in zijn ruggevlees.)

‘O gij dochter van Koning Salomon! Zweep mij, die u het bloed deed uitzweten!’

Sjjjrrrappa!! (Dikke strepen komen op zijn blanke rug.)

‘O zwarte tijgerin! Mijn misdaden! Mijn wandaden! O zweep! O zweep mij toch!’

Sjjjrrrappa...! sjjjrrappa...! sjjjrrrappa!!! (Hij zucht, hij kermt, hij verbijt zich.)

‘O Heer, vergeef mij al mijn zonden die ik tegen anderen beging!’

Sssjjjrrrappa! ‘Om moord...’ *sjjjrrrappa!* ‘Om diefstal...’ *sssjjjrrrappa!* ‘Om verkrachting...’ *sjjjrrrappa! ssjjjrrrappa...!!* Hij zucht, hij kermt, bidt een litanie, hij zweet en bloedt.

Sssjjjrrrappa! Sssjjjrrrappa! Sssjjjrrrappa!...

Dan ineens, terwijl hij met gevouwen bidhanden zijn vuist doet gaan over de bobbel in zijn broek... ah!... ah!... ah...! Hij geraakt in een ekstase! Vlak daarop zo, terwijl dat negerinnetje, Armina, verdwaasd te kijken staat met oogjes die nie staan geloven dat haar handen dit hebben gedaan, 't zweepslag slaan, móeten slaan, van de blankman Masra Direkteur...

‘Wat sta je daar?!’ Nog voor ze schrikken kan met schreeuwen, grijpt hij haar vliegensvlug bij haar keel. En wurgt, wurgt haar, gelijk hij heeft gedaan bij zoveel van de slavenmaagden...

Maar op 't laatst moment...

Toen Mis' Armina wegging (‘Direkteur roept je! Kommando! Meegaan!’), is haar vrijer stiekum stiekum achter haar hielen meegelopen. Hij volgt, hij loert, hij wacht met 'n hart dat slaat zo *bidimbam!*

Waarom komen die twee slavinnen midden in de nacht zijn trouwaanstaande, Mis' Armina halen? O god! Toch niet om 'tzelfde als wat hij heeft gehoord... de oorzaak van die vele maagdenverdwijningen? Van tijd tot tijd iemand verdwijnend, dóód! Maar niemand weet hoe precies. Al zeggen ze...

Hij sluipt, hij loert, hij kruipt, hij wacht. O, als ze hem nu snappen... wèg

z'n leven! Maar liefdes waakkracht is het die hem drijft. Mkinderen! Liefde voor liefde!

Voor zijn geluk is die voordeur daar open, aan 't grote huis met grote stoep. Twee, die slavinnen, die Armina zijn komen halen, ach! Ze willen haar een kans geven om te ontsnappen. Ze ‘vergeten’ die deur op een kier en...

Hij loopt, zachtjes... hij hoort iets... hoort zweepslagen. Hij is bang! Armina wordt gezweept. Maar waar blijft dan haar gil? O, wacht! De direkteur, Masra Driktoro! Híj wordt gezweept. Híj kermt! Híj klaagt! Hoor hoe hij allerhande misdaden bekent en bijbels bidt om zijn vergiffenis! Om hemelse gerechtigheid! Rechtvaardigheid van bijbelgod!

Wacht! Weg schuilen! D'r komt iemand... nee! Niemand! Maar... ojee! Hoor hoe hij z'n geluiden maakt! Hij wil haar vast en zeker aanranden! Rennen! Snel! Er naartoe! Snel...!

Na een kort gevecht trekt hij Armina uit de handen van die direkteur. Telaat helaas, telaat! Ze is al doodgeworgen!

Geroep! De bombaay, bastiaan, hij komt al met een groter zweep, die wrede! Hij laat die vrijer grijpen. 't Geeft één gedoe! Morgen zo, zullen ze hem gaan berechten.

Aay, die dag! Aay, die morgen! Aay-o, pikini hay-o! Hay sabana, hay!’ Hoe treurig!

Dan begon hij, heer Esthello een lied te zingen:

> Sangrafu,
> na daki fu busi
> a e meki
> a e du-o...
> Sangrafu-fu-fu...
>
> De plant sangrafu
> is het dak,
> vormt het dak,
> maakt het dak
> van het oerwoud.

Er waren dingen die het leven levenswaarde gaven, dát wilde hij zeggen. Een odo-lied: een lied als een gezegde! Pal daarop fluisterde hij heftig tussendoor.

(‘...Rode Bloem... loop snel! Loop snel!’)

De kinderen begrepen het nietmeer. Werd hij kinds?

Zelfs al was het zo dat Rode Bloem heel inderdaad een stem hoorde, heel zacht aan 't rode oor, een bad nam zij nietmeer. Gewoon uit vrees. Zij nam de benen. Haar spoor liep van het boothuis naar...

‘Ay, mkinderen, dan zo, heb je 't verhaal gehoord, over de direkteur, maar nog niet helemaal. Want volgende morgen! Hm! Gerechtshof in het bos! Ze hebben die slaafvent, vrijer van Armina opgehangen. Omdat hij had zijn hand genomen, en geslagen in 't gezicht van Direkteur! Zelfs zijn verklaring telde niet. En de bijbellezende eigenaar, hij móest zijn direkteur gelijk geven. Want de stem van een blanke telde tienmaal zwaarder dan die van 't negerbuikse slavenkind! Dus mkinderen, geef mij een zoen! Uit naam van *de rechtvaardigheid.* Ahm! Ahm! Adjosi! Blijven jullie goed! Maar weet dat wie eenmaal de zwakste is, de strijd dreigt te verliezen. Maar niet altíjd voor eeuwig! Blijf goed dan...*adjosi!!!’*

Dit laatste riep hij met een schreeuw. Het was op 't moment dat Rode Bloem de barak in ging en werd gesleurd door een indiaan, die Grote Voet, die ook Malito meegreep. Dit nadat hij in één slag het hoofd van die Esthello afhakte. Maar kijk! Maar zie!

Van om een hoek kwam nu Matthias aan. Hij had begrepen dat die Grote Voet iets deed wat... rende naar het kamp, pakte zijn pijl en boog terwijl Malito schreeuwde en Rode Bloem weerbarstig trok. Hij nam zijn boog en schoot. Precies op het moment dat zijn pijl doel zou treffen, schoot Rode Bloem los en... daar lag zij! Nu Grote Voet zag dat hij zijn buit verloor, zwaaide zijn arm met de bijl. In een mum van tijd vloog 't hoofd van die Malito af, rolde in het zand tussen het gras, terwijl die indiaan reeds met één sprong tussen het struikgewas verdween.

Ah! Al die andere indianen sponnen spoed uit de katoen die haast heet! Met veel gehuil renden deze de dader achterna. Hij zou geenszins zijn lot ontkomen! Volg hem met de hertevoet!

Maar op de grond lag Rode Bloem. Met een pijl dwars door haar keel. Ze bloedde, bloedde dood! Van schaamte om het ongeval durfde hij, Matthias, nieteens naderbij te komen. O verschrikking! Hij wendde 't hoofd af, weg van de stervende!

Hoorde tot zijn grote opluchting het andere kind, Ninothé, huilen. Rende naar de achterkant van de barak, waar die Malito zijn moest en... hij huilde nieteens, hij, Matthias. Wel tranen in het hart. Maar 't was het leven. Van bos, natuur, van oerwoud, wildernis. De gruwelijke dingen, gruwzaam Pilgerleven. Kijk hoe zijn zoontje lag, onthoofd!

Ze zeggen dat Esthello is gestorven met afgehakt hoofd zonder bloed. En dat zijn hoofd na 't afhakken is gevlogen, het raam der barak uit, gelijk een uil, een sunsundamba. Ninothé leeft niet meer om wèl te zeggen of het waarheid is. Maar elke Pilgerganger mag het wel geloven, zelfs de zendelingen toen.

Men vond een lijk, en - zónder hoofd! Al werd dat toegeschreven ('t gemis) aan de roof door de wilde Caraïb, en hij alleen. De oorlog tussen hen en Arrowakken brak weer uit. Er vielen slagen, moorden, doden, brand brak uit.

Malito's hoofd werd snel gevonden. Die van Esthello heeft ontbroken tot op de langste dag der Pilgerhuth. Nanabru-Nanabro!

‘37’

Vader Tuurhart, hij, Emile. Kijk hem daar in die auto, BMW, met donker glas! De komfortabele mobiliteit zelve!

Kollega's hadden niks te mopperen kwa inkomen. Maar dit! En voor een leraar als hij was, geen al te hoge graad zoals bijvoorbeeld doctor, professor, rectormagnificus, ook al was dat laatste meer een eertrekker dan geldophaler met de eigen buidel. Hij keek misnoegd wanneer zij met hun schuinste hoofd zijn luksewagen aanloerden. Zij met hun sobere gedoe! Geld was er toch? Genoeg! Al was het voor hem heus geen overvloed! Dat hij in zo'n huis woonde, okee. Maar dan die glanswagen erbij, dat stuk mobiele surplus. Zou hij ergens anders geld vandaan krijgen dan alleen maar van het salarisrolletje? Wisten ze veel!

Hij deed zijn werk goed. Hij had ervaring. Hij was een goeie kracht op veel gebieden. Behalve 't onderwijs zelf, een goed organisator. Ook al vond hij het er verdacht veel op lijken dat men het een en ander op hem afschoof. Terwijl men aan de andere kant juist meende te ondervinden dat Emile Tuurhart overdreven veel werk wou verrichten. Gniffelend sprak men van een overkompensatie van die neger. Als ze eenmaal goed werk hadden moesten ze zonodig laten zien, dat ze het beter konden doen dan hun kollega inboorling. En áls ze 't beste werk kregen, sloofden ze zich geheel en al uit om 't allerbeste voor te schotelen. Alweer dat overdrevene. Het was niet onbegrijpelijk, al stelde niet een ieder zulks evenveel op prijs. Het had iets belachelijks ook, dat gezwoeg. Maar dat niet alleen: het was bedreigend.

Binnenkort zou het schoolhoofd weggaan. Met pensioen, vervroegd. Hij had een hartaanval gehad. Kon bovendien niet tegen al dat soort gedemokratiseer met al die vakken. Net iets voor Emile eigenlijk die steeds meer

kwam te ondervinden dat - merkwaardig genoeg - het onderwijs steeds meer de kant op ging van datzelfde leersysteem waar hij uit voortkwam, als leerling en als beginnend onderwijzertje. Uiteraard met grote verschillen ook. Maar 't werd een kolfje naar zijn leraarshand. Hij demonstreerde meer dan eens hoe goed en wel hij aangepast was. Soms op het genante af. Maar goed, het bracht iets op.

Tegelijk begonnen de kollega's iets aan hem te bespeuren. Iets van zorg. Dan kon hij tijdens 't lesgeven heel lang het raam uit staren. Alsof hij daarbuiten iets zocht. Schimmen? Kom kom! Maar iets...

En inderdaad! Hij dacht steeds meer na over zijn positie. Toch waren het niet zonder meer de triviale gezinszaken die hem bezig hielden.

Oum'ma Titi, zijn schoonmoeder was doodgegaan. Een tijd terug al. Nu kon men het merken.

Ze was ergens in het verleden getrouwd geweest, met een man die eigenaar was van een stukje land, ver in de tropen. Een stuk plantage die ooit volop was geweest in bloei. Behalve dat haar kinderen de vrucht genoten van de grond, was er meer. Tilly was níet de dochter van de man met wie Titi ooit was getrouwd geweest. Maar toen hij stierf liet hij zetten in zijn testament dat ook haar kinderen het vruchtgebruik zouden behouden van die grote grondlap. Dat kwam goed uit, want het bracht geld op. En het geld zou vloeien mogen blijven totdat zij, Titi, zou overlijden. Dan pas zouden de erfgenamen, zíjn kinderen, ook zijn familie, de grond erven in z'n geheel.

Voor Tilly had dat te betekenen dat er geen cent meer kwam. Maar dat was lang niet erg, vond hij. Ach, voor een man als hij was het leven niet slecht. En ook al dacht hij er niet aan om deze wagen op te geven (zonde zou het zijn!) de welvaartsstaat had hem materieel toch niet in een absolute greep, zoals hij tot zijn opluchting kon konstateren.

De kinderen gingen binnenkort toch langzaamaan en stuk voor stuk het huis uit, allemaal. Ze zouden het heel best af kunnen met wat minder. Maar daar had je 't! Hoeveel minder?

Minder betekende meestal dat je gelijk te liggen kwam met mensen die niet arm waren. Maar ook niet rijk. En met nog iets minder zou hij weer op het nivo komen van velen, steeds meer mensen.

Hij had het mogen konstateren: hoeveel zwartjes, hoeveel aanhoorders konden een leven leiden zoals hij? En met iets minder geld waren het er méér. Met nóg wat minder, kreeg je al veel meer van ze. Nog een treetje lager zakken in het inkomen en je had een heleboel van ze. Dat nu, vreesde hij. Dat het steeds minder worden zou.

Het begon met nivelleringsdriften bij staatslieden die meenden dat 't met minder kon. Uit grote idealen. Ay! Wist men dan niet dat hij gekomen was om te stijgen, te klimmen op hun ladder? En dus met meer inkomen zich te onderscheiden van het verleden van de geldnoden?

Nu hadden zij bezuiniging. Hij had een brief gekregen daarover. Ook weer minder. Voor de derde keer aldus, naast het weggevallen inkomen van Titi en alle nivellering. Hij voelde zich haast letterlijk minder worden, ook al had het voor hem vooralsnog iets karikaturaals. Tuurhart de Ingeminderde! Om ervan te lachen, hoewel... voor zover het nog te dragen viel.

Hij had kans op promotie, goeie ook. Vanmiddag zou er een besluit vallen. Over het hoofd, over degene die hem zou waarnemen. Eerst voorlopig, dan definitief. Nu ging de bel.

Een paar klassen hadden een feest. Er zouden mensen komen.

Hij liep, dwarste het gebouw, ging naar de leraarskamer. Onderweg kwam hij een paar kinderen tegen. Spijbelaars die alsnog verschenen waren. Nou ja, zijn zaak niet eigenlijk. Maar dan toch wel, indien hij waarnemend schoolhoofd wou zijn. Hij sprak ze aan:

‘Zeg, wat is er met jullie aan de hand? Waarom sta je hier?’

Ze keken naar hem, spottend. Niemand zei wat. Hij nam een houding aan van je ware autoriteit. Hij vroeg weer iets. Totdat een van die meiden in een punkjasje naar hem toe schreeuwde: ‘Vent, rot op!’

Hij stond er verbaasd van. Eigenlijk iets heel gewoons met zo'n brutale generatie. Maar toch... het leek alsof ze hadden willen zeggen: ‘Zwartje, rot op!’ En dat was meer, iets heel anders! Dat was diskriminatie van een leraar, vond hij. Zouden ze hem ooit werkelijk helemaal aksepteren? Dit was de tweede reden waarom hij uit het raam staarde: het ongeloof aan wat hij noemde de volledige aanvaarding. Ja kijk, er ging normaal met elke leraar wel iets mis. Maar altijd kwam er een moment waarop je toch wel twijfelde, of men 't wel of niet racistisch had gemeend. Hij wist dat het venijn toenam met het belang van de zaak. Zoals een voetballer des te harder tekkelde naar gelang het belang van de wedstrijd.

Toch... nooit kon hij ze op echte diskriminatie betrappen. Het was altijd iets vriendelijks wat er van ze uit ging. Neem nou níet die groffe opmerkingen, die duidelijk op het kantje af diskriminerend waren. Maar bijvoorbeeld nu, die komst van wat mensen die iets voor de school doen gingen.

In de leraarskamer bijvoorbeeld. Er komt een sterke, langgebouwde neger op bezoek.

‘Moet u iets hebben? Wie bent u? Wat zoekt u?’ vraagt een inboorlinge, lerares, heel rap.

‘Eh...’ Voordat die neger kan antwoorden roept ze nog rapper tegen hem, Emile Tuurhart: ‘Oh! Díe komt vast voor de basketball-ploeg! Tja, dáár zijn ze nu eenmaal goed in!’

‘Waarom,’ zo dacht hij later, ‘heeft ze dit gezegd? Omdat er een neger verwacht werd voor het basketball? Kom nou! Dan hadden we direkt geweten wie hij was, waar hij voor kwam.’

Was het misschien om toespelingen te maken op de slechte leerlingen? Die minderheidskinderen vooral, die zich uitleefden in het fysieke element, omdat ze geestelijk toch niet behoorlijk mee konden? Een tweede vraag, bedelend om een antwoord. Als dat zo was, dan had het toch op z'n minst iets diskriminerends, die opmerking.

Want werden ‘ze’ juist niet geprezen om hun voetbalspel of basketball, terwijl eenieder wist dat zij in 't onderwijs hopeloos faalden? Met prijzen kon men z'n geweten geruststellen. De oplossing voor de menselijke overlast was aldus gauw gevonden. Het had ook iets van jaloezie natuurlijk, zo'n opmerking.

Maar laat dat. Stel je voor dat het op hem sloeg, hij, Emile Tuurhart. Hoeveel kollega's wilden hem al niet heel lang vertellen, dat ze het zo fijn vonden dat hij een van de weinige zwartjes was die niet alleen uitblonken in de sport? Ze hádden het gedaan, brutaal! En hoewel hij zelf soms hele domme fouten maakte, droeg hij dit soort van opmerkingen in zich als een kleine verzameling die aangroeide. Een litteken waarvan het weefsel zich steeds meer ging verdikken. Op het laatst was het in het geheel nietmeer te negeren. Het litteken op het hart. Zoals een brandmerk.

Vooral het geval met Selma Traagbraaf had hem 't oog geopend. Die violist, haar oom, hij had gespeeld, gespeeld... totdat hij gek geworden was. En men had hem niet gehoord, niet willen horen. Hij, Emile Tuurhart, was gelukkig wel gehoord, vanaf't begin. Maar was dat niet omdat hij 't lied des levens blank speelde? Zo blank en blank als maar mogelijk was geweest? En zie, zelfs dát leek hem op 't laatst nieteens te kunnen redden. Want hij had kommentaar gehoord al. Hints. Aan de komende besprekingen vooraf. Hij was er blij mee. Natuurlijke oppositie voor iedere kandidaat of adspirant direkteur. En vooral als deze eerlijk was, eerlijke meningen, niet achterbaks. Hadden ze hem niet geleerd om openlijk te zijn? Openlijker, veel openlijker dan de meeste zelf waren, ooit waren geweest. Wie wist wat hem te wachten stond, vond hij.

Vroeger, dan was hij opgeruimd. Wist dat men meewerkte. Als er iets

was van meer lessen, promotie, wat dan ook, dan kon hij proberen zijn positie te verbeteren. Soms, ook al op het genante af, trachtte men toen nog die rijksgenoot vooruit te helpen. Die neger voorwaarts stuwen, helpen stuwen uit het moeras van het vroegere oerwoud!

Tenslotte (het werd niet hardop gezegd) kwam hij er aan met modder aan de voet: niet al te best van opleiding, niet al te ruim in de poen, wat je ook aan zijn kleren zag, haast helemaal versleten. Maar goddank netjes. Nu had hij het gemaakt. Maar tot hoever kon hij gaan op zijn eigen kracht? Zonder dat er onderhuids diskriminatie aan te pas kwam? Of zelfs openlijk? Het was tenslotte hún school. Hij was in wezen nietmeer dan een bedelaar, vond hij. Ook al zouden mensen indien ze dit hoorden onmiddelijk het donkerzwarte klisjee uitroepen van: ‘Ach jullie! Overgevoelig!’

Punt uit! O als ze wisten wat hij allemaal niet had geofferd! Alleen om deze positie.

In zijn hart voelde hij zich diep en diep beschaamd. Om het geval Atti, zijn zoon. Dat hij zo gezwegen had over die reis naar Ba Tata. Wat moest je zo'n jongen nu vertellen? Zeggen dat je daar geweest was? Nee, niet alleen in 't land van herkomst. Dan kwamen er meer en meer vragen: hoe familie, in welke staat verkeren ze, waarom bent u gegaan papa? Enzovoort enzovoort.

Hij zou uiteindelijk de grootste leugens hebben moeten zeggen. Of dat nieteens misschien. Maar wat er zich afspeelde, de reden waarom hij in feite overhaast vertrok. Die dingen waar geen één persoon over mocht weten. Het verhaal van de afgoderijen. Zelfs al zouden ze geen slang gediend hebben, zoals dat heel veel voor kwam bij die ouwe negers (andere volkeren dienden kikkers als afgod, meestal om er rijk, heel rijk van te gaan worden), dan nóg: neger was principieel kind van het oerwoud. Niet om er dramatisch over te doen. Maar het beladen bestaan van de oerwoudbewoner, de *kunu* der zwarte oorsprong, wreekte zich. En wie echt helemaal een afgod diende, kreeg ermee te doen tot in het allerzevenste geslacht. Niet alleen de bijbel vertelde dat. Negers geloofden 't ook, van huis uit. Het was zoiets als de aangeboren vaardigheid in omgang met de ritmen. Ingeburgerd in het geesteslijf. De zwarte chromosoom, om het in westerse termen te zeggen (hij kon het niet anders dan zo), had het wezen van het voodubestaan geïnkorporeerd. Zelfs wanneer je er niet aan deed...

Aay! Klaasje had winti gekregen! Onvoorstelbaar! O dat het oerwoud niet te ontvluchten viel! En in plaats van weg te blijven van dat alles,

weg, het verleden te laten sterven en bestorvenheden weg te laten ebben in de eeuwige diepten van de donkerste woudplekken, ging zijn eigen eigen zoon naar het oerwoud toe. Kijk, híj was er heen gegaan omdat zijn ouwe man een ziekte had gekregen.

Onder de ouwe lemmetjesboom, zo lag hij in de zon. Hij rustte. Dan kwam een vogel, daguil, en hij poepte terwijl hij opvloog uit een hoge sapotiljeboom. Eén schrik! En het te pletter vallen van de vogelpoep, precies op het middenhoofd van Ba Tata. Hij rende naar binnen, waste zich. Maar het onheil was geschied reeds: had een god niet hem gevloekt met dit uitwerpsel midden op z'n hoofd, op de plaats waar de Adem ooit het lichaam had betreden?

En waarom kwam de vogel nu? Had hij niet zijn gehele leven zowat zitten rusten? Onder de lemmetjesboom? Kwam het omdat hij zich nietmeer wou bezig houden met...

Hij had een zware attak gekregen kort daarop.

‘Afgoderij doet je, is dát!’ riepen de mensen. Anderen meenden juist dat het geloof hechten aan zulke kwade magie-invloeden nu precies afgoderij was. Of het nu juist was of niet, ze hadden één grote *pré* gehouden: de goden opnieuw gediend.

Maar de tol die geëist werd was een leven. Ba Tata, hij werd zieker, zieker. Kreeg later een tweede aanval. Werd lam en kon niet praten. Het verleden sloot zichzelf af. Het lijf van de slang kreeg een eind, kreeg een staart. En de beet des venijns kwam er achteraan.

Hoe zouden zijn kollega's wel niet reageren als ze dit alles hoorden! Verschrikkelijk! Hij zou zich levenslang doodschamen, werkelijk dood!

Behalve dat het hem dwars zat dat zijn zoon geheel vrijwillig zich begeven had naar de plek des onheils, Ba Tata's plantage (het wás geen toeval dat Atti direkt 't vond, het móest kwade magie wezen!), was er een ander punt. Het belangrijkste. Laat de tranen de tranen wezen en vloeien voor degenen die omarmd door het wilde groen, de liefdevolle dood stierven die de natuur gaf aan degeen die midden in de wildernis gezeten zijn ogen sloot onder het wijdse aangezicht der wouden, groen en groen en groen, het hart van de naturen! Laat dat! Wie daar stierf, stierf dáár!

Wat boosaardiger leek en was, kon het feit betekenen van de voortzetting der godeswraak. Indien Ba Tata stierf, wat zou er dan gebeuren? Er was gesteld al, op de pré (het grote zoenritueel dat hij Emile, had laten houden):

‘Dit is een *kir'ori*, een stop, voor tijdelijk. Maar wanneer eenmaal de dood intreedt zullen de goden opnieuw toeslaan. Ditmaal de kinderen,

daarna kindskinderen. Er is geen ontkomen aan...'

Hij had vanaf 't eerste ogenblik terug gewanhoopt, gezweet. Was bang geweest dat zijn vliegtuig neer zou storten. Dat hij een aanrijding maken zou, verpletterd raken, op Schiphol reeds, over de vangrails heen rijden, berm af. Hij had zijn oudste zoon de rit naar huis laten maken, die Atti. En zelfs dat maakte hem bang. Stel je voor dat ze alletwee... de grootst geslaagde wraak der *leleku*: vader en zoon, kind en kindskind... in één klap vernietigd zouden worden? Door de kwade kracht die geen afstand scheen te kennen maar je overal vervolgde, zelfs dwars door de tijden heen! De onontkoombare grijpkracht van de rauwe natuur in haar doemdiepte! Zwartemans voodu-leleku!

Toch had hij op dit ogenblik meer angst voor heel iets anders. Atti met zijn vriendin Anna was uit het land van herkomst weer gekomen. Had hem met diepminachtende blik aangekeken, niets gezegd eerst. Zo stil als Ba Tata en net zo fel! Om het verdrongen verleden. Om de schaamte die hij had gehad, de verklarende taal die hij had verzwegen, hij Emile.

Erg, vond hij 't achteraf, heel erg. Maar hij had er niets aan kunnen doen, absoluut niets. Hij had moeten zwijgen, gemoeten! Hij had ruzie gekregen met Tilly daarover. Ze had zelfs gehuild. En Oum'ma Titi had die jongens aangesproken (alsof ze in het geheim vibraties had met die heel andere wereld van ver):

'Boi-o...! Jongens baya! Jullie lopen door dit huis, maar jullie weten niet wat het heeft als kruis! Baya, als me voet onder me lijf was nie zo zwak, had ik jullie zelvens genomen om dat plantaasje te gaan zien, waar dat die macht van slange is, die over mensen kan regeren!'

Ze hadden gedacht: 'Ze praat nu over háár plantage! Ach, die leuke verhalen over vroeger! Laat maar! Luister naar de toptien, weetje!'

'Boi-o...' zei ze alweer, 'jullie granpapa heeft *hebi*: last van negerdinges... ehe... ehe... Hoe lijkt het, alsof me stoel me zo wil kantelen dat ik val, om een beroerte te gaan liggen krijgen op dit Hollandse tapijt onder een mensevoet met schapehaar! Ehe... aay-o!'

Ze hadden haar de mond gesnoerd. En Atti, net daar, had gedacht dat ze echt kinsde dit keer. Wat sprak ze nou over 'beroertes'? Ze zag er zó oud uit, maar ook gezond! Heel gezond voor haar leeftijd. Met alle mogelijke medische kontrole. Als ze zou gaan, stelde hij zich voor, dan was het kalm zittend. Zoals een van die ouwe nene's die die kinderen heel vroeger beheerden op de dagkrèche van het dorp waarin negers, ouders die naar de velden waren, voedselgronden. Dan had je een paar ouwe voedsters, ouwe oppasvrouwen, zweepje of latje in de hand. En dan maar praten,

praten, vliegen wegwaaien en wachten. Kinderen voeden. Kinderen verschonen. Het Chamverhaal vertellen om de wijsheid van hun afkomst en hun beeltenis. En kinderen zwepend met de tamarindezweep of een stuk lemmetjestak. Om ze voor 't kwade te behoeden.

Dan zou ze zitten, als versteend. Net een oudgekrompen vorstin van het woud, een Mama, een Gronmama, een Aisa of een andere vrouwelijke winti, geest; zoals de Moeder van het dorp werd gezien, heel in de nacht. Ach, de ouden, zij gingen, vergingen! En met hun al hun jaren, al hun tijd. Wat hadden jongeren, moderne, met zo iets uit een lang verleden nog te maken als een Geest, Godin van een of ander dorp? Oh, arme oude zielen! Dat het verleden met ze stierf!

Titi had ook gesproken en gerept met oude tanden, oud gebit, over hun grootvader. Met *hebi*: oude lasten, negerlast nog wel. Wat had de rest der wereld daar nou mee te maken? Zeker hún wereld, deze zo jeugdige, vol van het moderne vertier! Het was me wat!

Ach dat mens! Die Titi! Iedereen wist dat háár vader gestorven was, lang en breed, lijkelang en lijkebreed opgeslagen in de knekelbodems, bonjogron, zoals ze 't zei. Nou ja, vergeeflijk dat ze 't zei. Het was tenslotte kindstijd weer, om gelijk het tapijt te bepiesen waar ze zat, een grootgroot kind van oude dagen.

Wat hen nog intrigeerde, hij Atti, en Klaasje (Nadia ook, en Mildred, Harry), was natuurlijk die plantage van haar kant. Naar hun vermoedens, fantasie: een moderne jachthaven met naakte mensen, zonnebadend, plezierbootjes aan 't water, heel modern. Nou ja, iets overdreven wel. (Zeker de sportvissers erbij!) Maar het kon niet anders: ze waren óf geboren óf gevormd in een maatschappij waar een dorp iets bleef hebben van vakantieoorden. Helemaal de zuidelijke dorpen uit de landen aan de Middellandse Zee! Waar het goed toeven was, ook voor de zwarthuiden. Zeker wanneer je geld genoeg had voor de vliegreis, het hotelletje en zo. Het bekende burgerlijke bestaan alhier geprojekteerd op een andere wereld, die werkelijk totaal anders uitzag.

Ah, foto's! Ze hadden die gezien natuurlijk. En films. Maar... het bléef: plantage was nu eenmaal: 't op hun manier vereuropeesde ideaal. Zeker nu er niet bij verteld was, dat het in feite helemaal niets met ze had te maken, althans, die van Oum'ma Titi, nu gestorvene.

Alweer dacht hij aan iets verzwegens, hij Emile. Had hij dan ook moeten vertellen, dat Oum'ma Titi kinderen had die niet geweest waren van haar ex-man, een overledene? Daar hadden ze toch niks mee te maken? Ze waren altijd klein geweest tot nu toe. Zouden toch niets en niets van die

wereld zo ver, ver weg, hebben begrepen? Hoewel... als je zag hoe rijp ze waren voor hun jaren, meer dan levensrijp...

Hij voelde pijn, iets stak hem in de benen. Iets, wat hem tot nogtoe zo stevig overeind had gehouden. Als hij zich niet gauw vast hield aan de wand daar... hij zou als een kaartenhuis zijn ingestort. Het gevoel, het benauwende gevoel bekroop hem dat hij met het verdringen van heel het oude negerhuisverleden zijn ziel had weggeworpen, aan 't duister verkocht! Meer nog, hij had 't bestaan van al zijn kinderen geschonden. De rekening daarvoor werd nu, heel langzaamaan, hem aangeboden.

De reiziger over het lange, langste veld! De man wiens hart hem om 't gekwetst gevoel verlaten wil, verlaten! Het kabaal van zijn leven zal zijn verstild. De wind zal de bomen aan de rand van 't veld nietmeer doen ruisen. Over de akker zal de stilte gaan. Als een oudoude man met een koude blik die de aren des verderfs zaait met kramphand en het hopeloze van gebaren die 't verraad zijn aan de kracht van het jeugdige elan. Hij zal de lucht aanzien. Hoe ver de horizon? Hoe diep de vruchtbaarheid der bodems reikend? En hij zal zuchtend zich bewegen in het witte kleed van wie doorheen de jaren van de smart is héén gegaan. Zo zal hij zijn: als het visioen dat ruimte ruimte geeft tot leven. Voor wie hem ziet, slaat hij de handen diep ineen en smeekt. Beschouw hem toch als ongezien en ongeleefd! Hij zal de glinstering der waarheid in de ogen geven, aan wie hem, reizende voorbij, het veld, de wind, het zaad, de smart ontnam. Aan wie hem, vluchtend aan de einder, een verschrikker is gebleven. De waarheid leeft! Hij ploegt de doden in het veld! Hij zaait de twijflen en hij maait in pijnen! 't Is onze trein die langs hem door 't landschap heenwaarts snelt!

Het geval Atti zag hij niet als iets zomaars. Het was de roots! De kwade wortel uit de zwarte navel die 't deed, ongeluk brengen! Grijzer en grijzer werd zijn zoon. In maanden tijds begon hij op een ouwe man te lijken. Zelfs de hulp van kosmetika kon weinig meer verhelen van wat verval heette te zijn. Er was gezegd ook: dit is onverklaarbaar. Ja, volgens westerse begrippen ja! Wetenschap! Theorie! Onderzoek met praktische beginselen! Zelfs theologie van hen die bijbels georiënteerd waren zou niks kunnen ontboezemen over het proces waarin Atti was terecht gekomen. Hoogstens zou er wat hoop geboden kunnen worden. De roots werkte anders, geheel anders! Beangstigend gewoon!

Er was een brief aan huis gekomen. Van de justitie. Politie eigenlijk.

Daarin werd verzocht de aanklacht in te trekken tegen de belagers die dag, van Atti Tuurhart. Of er een gesprek tot stand kon komen. Eerst met een zekere Slegtvalk. Daarna indien mogelijk met de mensen van de buurt zelf. Om van gedachten te wisselen, zoals dat heette, over de problematiek die de buurt en haar bewoners bezig hield.

De brief was bij hem, Emile, beland. Niet alleen omdat hij Atti had doen wegverhuizen, die bewuste dag van dat gevecht in de Kaap Verdiastraat waarop er bijna doden vielen. Er was meer: híj, Emile Tuurhart, was degene die namens zijn zoon de aanklacht indiende. Hij had erop gestaan dat Atti het er uiteindelijk ook mee eens zou zijn. Dat deze zelf z'n handtekening zette. Het liep allemaal via een door hem, Emile Tuurhart, betaalde advokaat.

Hij was vast besloten nee te zeggen. Het proces moest doorgaan. Al was het om de eer, het weghalen van de blamage die op de naam Tuurhart gevallen was. Kijk hoelang hij hier woonde zonder één dag in aanraking te zijn geweest met wat hij het recht noemde. Justitie.

En nu die Atti daar gaan wonen was, tussen dat blanke tuig, kwam er de ene moeilijkheid na de andere. Het had meer te maken met sociale status dan met kleur. Dat wist hij wel. Maar het was een feit geweest dat de bakra's (hier betrapte hij zich op het gebruik van een woord dat hij meende te zijn kwijtgeraakt, vergeten, uit de hersenen versleten) geweld hadden gebruikt. Notabene om het recht van een andere bakra voor wie zijn zoon opkwam.

Hij was vast besloten voor Atti te vechten. Voor zijn eigen Tuurhartnaam en voor hem, hij, zoon Atti. Al was het maar om het reeds uitgegeven geld, en meer: om te laten zien dat de dingen die zijn zoon bewogen hem echt niet zomaar ‘aanpaskoud’ lieten. Dit was zelfs een gelegenheid om zijn gemaakte fouten recht te zetten, meende hij. De fout van het verdringen der achterliggende tijden, verschijnselen, kultuur uit het land van herkomst, zíjn hele persoon, persoonlijkheid. De kans ook om fel te vechten tegen wat hij diepweg meende te aanschouwen als de voorbodeeen der voorverschijnselen - van de uitwerking der kwade roots.

Hij zou voor Atti vechten buitendien om te laten zien dat hij het vaderschap waard was, in deze zin dat er opnieuw vertrouwen kon geschapen worden tussen hem en zijn zoon. Misschien zou het dan toch wel mogelijk zijn om heel beschroomd, langzaam, de dingen op te rakelen uit het verleden dat zo'n sterke rol ging spelen.

Tenslotte haatte hij die Wever, vanaf de eerste dag dat hij hem trof, daar op die stoep. Een man met een uitstraling van blinde vreemdelingenhaat,

had hij begrepen, gevoeld, gemerkt en geoordeeld. De som van het vijandige gedrag. Nee, hij zou 't niet opgeven deze zaak. Voor zijn eigen rehabilitatie. En voor de wraak, de wraak der warmgelopen wezens, tegen het brandende der rassenhaat.

Diep in een bos, een oerwoud, ver weg, zong de vogel telemu:

‘Telemu! Telemu! Tetelemu, telemu!/ Dit leven is bestaan en niet-bestaan./ Het leven van de dode bestaat niet,/ maar hij leeft voort./ Telemu! Telemu!/ Twee tangen grijpen in elkaar./ De een wil dicht, de ander open./ De een is liefde, de ander haat./ Daartussen wordt een mens gesloten./ Tetelemu telemu!’

Er dansten bosnegers, dwars door het woud. Hoe onbegaanbaar! Op hun schouders droegen zij een piano aan. Er speelde een lied, hoe virtuoos! Een melodie van zoete klank! Het oor der bosgoden hoorde het aan. 't Werd een prelude, een sonate. Zij waren met muziek begaan. Maar zij verboden het subiet. Zij eisten voor de bosgeesten een boslied.

En de negers zij wierpen de piano af. Zij dansten een vuurdans en zij zongen. Zij dansten de awese, zij zongen. Zij dansten een songé-dans, zij zongen. Zij dansten een susa en zij zongen luidkeels met de rauwste klank hun lied. Er sloegen drums. Zij dansten-zongen: ‘Ehe bobo!, kali bobo! Ehe bobo!, kali bobo!’

Sneller en sneller ging dat tot zij neervielen in trans. En zie hoe de piano speelde, heel uit zichzelf, een zwart lied voor de zwarte dans. Maar het oor der goden was vermoeid, de helderheid vergaan. Zo zijn zij deze dans ontsprongen.

En de marai vloog op, gevolgd door de tjatjamanua. Zij beide zongen dit uit vogelborst:

‘Duwa, duwa!/ Tid'o, samani jes'o!/ Taki, duwa, duwa!/ Tid'o..., asamani jes'o!/ O vrije mensen, wi fri pipel!/ Hoe kunnen wij ons verleden doorgronden/ en onszelf op grond daarvan/ weder herstellen?/ Niet om ervan te sterven,/ maar om ermee te kunnen leven,/ leven, leven!/ ...asamani jes'o! Duwa!’

Het verleden leek herstelbaar. Indien men niet oppaste kon er een toekomst mee gebroken worden. Dat wist hij, Emile Tuurhart. Ja, dat voelde hij. Zeer zeker.

Toch was er iets noodlottigs aan de hand. Atti had in de gevangenis gezeten. Heel kort maar, ze hadden hem weer los gelaten. Maar wat een schande!, opnieuw en weer in verband met dat gerotzooi in die buurt! Met die Eduard Willem Wever als aanstichter. Ook al zou er werkelijk iemand geweest zijn die pamfletten uitdeelde, so what? Ze hadden die

toch niet in zíjn bus gestopt? Atti was fout! Helemaal fout! Fout op het domme af, oordeelde hij, Emile.

Waarom was die jongen nou niet weggegaan, desnoods naar Engeland, Amerika. Ook al kende men daar rassenrelletjes... het zou er beter kunnen zijn, vooral in verband met het kwaad van de roots. Het liefste naar Canada, of zo'n land waar niet al te veel zwartjes waren zoals hij, zodat hij helemaal vrij van dat gedoe, opnieuw beginnen kon. Helemaal opnieuw. Weg! Weg! Weg van dat stukje wereld waarin het koloniale je vervolgde...!

‘Is er iets meneer?’

Emile had niet gemerkt dat hij bijna in wanhoop de handen voor zijn ogen sloeg. In de kantine zaten wat zwartjes bij elkaar. Niet helemaal ongewoon. Hoewel...

Men had geprobeerd ze op de school te integreren. Niet allemaal, die aanhoorders, in één klas zetten. En liefst zoveel mogelijk van elkaar af laten zitten. Dan kreeg je geen ghetto's. Althans, dat dacht men. Want ze zochten juist elkaar op, buiten de klas. Spraken hun thuistaal op het schoolterrein. En zo, dat zij juist meer en meer van die ondoordringbare groepjes kwamen te vormen. Wat weer reakties aan de anderen ontlokte als: ‘Geen apartheid hier!’

Apartheid! Zij apartheid bedrijven! Terwijl ze juist steun bij elkaar zochten! De vrijheid in de leerstof was verruimd, niet? Maar niet voor iedereen! In eerste instantie alleen voor hen die zich bezig hielden met meerderheidsleerstof. Later, na veel protest, wis er een proef genomen. Er was een speciale kursus geweest voor leraren die andere kinderen aanvulden met het onderwijs uit hun kultuur, dat mocht. Spaanse, Marokkaanse, Turkse, Joegoslavische leraren en leraressen die in de hele stad optraden als een gastdocent. Om ‘hun’ kinderen het nodige te onderwijzen, bij te brengen.

Emile Tuurhart had het aangekeken, aanschouwd. Enigszins bedreigend. Maar naar het in de praktijk bleek, heel nuttig. En toch... hij vond het op een ander gebied weer zonde: de leerlingen scheidden zich nu af in de groepjes die het meest hun eigen nationaliteit benaderden. Dus toch apartheid, zij het ditmaal niet onder druk van wat de meerderheid genoemd werd.

Hij zag een hindoestaanse jongen zitten aan een tafel. Een opgeschoten vent, met handen onder zijn kaken, elleboog op tafel en blikken in de verte.

‘Is er met jou iets aan de hand?’ vroeg hij na te hebben gegroet. Er werd

hem iets terug gemompeld. Blijkbaar geen behoefte aan kontakt. Schoolmeesterachtige bemoeienis, afgestraft, haha! Maar hij, Emile, mompelde iets terwijl hij zich op de gang richtte, een flesje kola in de hand. ‘Wij zwartjes wantrouwen elkaar meer dan we elkaar liefhebben. Beide verlaten we ons het meest en het liefst loshartig op de bakra!’

Wat? Hoorde hij zich dat zeggen? Hij Tuurhart, Emile? Dat kon niet waar zijn! Alweer! Dat onbewust terug keren van die identifikatie met zijn mensen. Dat kon niet! Ook al was hij zich de laatste paar weken van vreselijk veel dingen bewust geworden in verband met meerderheid en minderheden, aanboorlingen, inboorlingen, hij kón, voelde hij, in zijn positie het eenvoudig niet maken om zich weer die kant op te bewegen, waarvan hij wist dat men hem het liefste zag. Dat wil zeggen, die paar aktivistische jongeren, die nu van hem zijn solidariteit eisten.

Er waren anderen, de gevestigden, de echte schoolbakra's, zijn kollega's, zijn superieuren en zijn leerlingen die het Oom Tommige in hem liefhadden. Zij wensten dat hij bleef zoals hij was, leuker nog: dat hij nog witter werd in zijn gedrag. Het was een heel gemene strijd om waarden. Er was iets gebeurd een paar weken terug. In zijn ijver de leerlingen op het examen voor te bereiden had hij buiten de gewone proefwerken waarvan de cijfers telden, een repetitie gegeven. Heel op z'n ouwerwets. En pittig ook! Maar de klas! Ze hadden met de pet ernaar gegooid leek het. Want iedereen kreeg onvoldoende. Behalve die ene hindocstaan. Niet dat díe allemaal zulke knappelingen waren. Integendeel. Maar deze vent, hij wist bijna niet hoe hij 't zeggen moest, was wel heel erg intelligent. Kreeg hoge cijfers, pronkte 't liefst met tientjes. Als hij een acht kreeg keek hij sip. Als hij een zeven had, dan huilde hij. Ze noemden hem heel mooi De Koppensneller. Omdat hij de snelste was èn de briljantste. Maar... dat gaf de nodige jaloezie, met name van meerderheidszijde.

Emile had allang moeten ervaren dat het niet makkelijk was om als leraar uit een minderheid een minderheidskind in je klas volledig te laten schitteren. Daar kwamen schele ogen van. Gemopper en soms vuile praat. Om niet van erger te spreken. Reden waarom hij konstant de neiging had om dat soort leerlingen onder te waarderen. Al moest hij in zijn hart bekennen, dat hij anderen uit diezelfde groepen die een tikkeltje dom waren wat meer liet glanzen in hun uiteindelijke resultaten. Zo hield een wereld in zijn leraarswereldje zich in balans.

De klas had heel lage cijfers gehaald. Iedereen zwaar onvoldoende. Behalve hij, De Koppensneller. Emile had opdracht gegeven om het hele werk over te doen. Andere vragen van dezelfde moeilijkheidsgraad uiteraard.

De klas was vol die dag. Men zweette. Behalve één. Juist ja: De Koppensneller! Hij hoefde het geeneens over te doen. Kon gewoon zitten lezen. Dat had zo'n jaloezie gegeven, dat er een stuk over was verschenen. In de schoolkrant. Waarin hij, Emile, nou eens eindelijk van diskriminatie werd beticht. Met de nodige reakties uiteraard. De zwartjes en de bruintjes vonden dat meneer Turrie dat niet moest nemen. Als hij nu niet optrad zouden ze hem nogeens behandelen zoals men het vroeger deed met slaven en kontraktarbeiders. Nee, hij moest van zich laten merken, liefst van zijn zwarte zijde!

Het was juist geweest wat hij deed, meenden kollega's. Sommigen althans. Een deel vond dat ontaktisch. De meesten vonden trouwens dat het vanuit het oogpunt van didaktiek misschien wel beter was geweest, indien hij toch die bewuste knaap dat werk ook had laten maken. Dat kon uitlopen op een herbevestiging van zijn superieure status. Dat kon natuurlijk, vond hij Emile, ook uitlopen op een hoogst banale teleurstelling. Wat dan? Dan had hij iemand geheel ten onrechte iets kwaads gedaan. Hoe dan ook, hij vond dat hij juist had gehandeld. En wat die pennestrijd betrof: het sop was de kool niet waard.

Maar... bedacht hij nu plotseling, stel je voor dat ‘men’ dit tegen hem ging gebruiken. In zijn poging zijn positie te verbeteren. Waarnemend direkteur worden. Voorgedragen worden, benoemd worden. Maar op de eerste plaats toch een gekozen en aanvaarde man. Een neger die een blanke school zou leiden. Hij vroeg zich af hoe het gesprek zou lopen. Voelde dat hij als een afhankelijke ergens (tóch, na al die jaren) kwetsbaar was. Afhankelijk van de goedgezindheid, o eerlijke daad, van hen die hem echt wilden aksepteren. Tijd zou het uitwijzen. Maar 't gevoel dat hij één was, met de positie één, van hen die afkomstig waren uit de bedelvolkeren... het liet hem nietmeer los.

En de negers, zij zongen en dansten. Een vrolijk lied. Een lied met een lach. Zij bogen zich voorover, dansten hun dans rondom de piano, midden in het oermachtige woud. Een jachtdans, tegelijk een godendans. Zij kromden hun benen, voeten naar elkaar toe, knieën open. Hun achterwerk naar achteren gestoken met de rode lapjes stof waarmee het afgodische bedreven werd. Over hun schouders de lappen pangi: lendedoeken, schouderdoeken. Om het hoofd eveneens rode zakdoeken, hele grote, fel en rood als mensenbloed. Hun armen gingen naar rechts, naar links, heel sierlijk, heel, heel gratieus.

‘Ehe... bobo! Kali bobo...!’ Herhaald, herhaald, het hele wijde oerwoud zong ervan.

‘Roep de geest Bobo op!’ zo zongen zij hun lied, wild maar beschaafd en vrolijkzaam. Met langgerekte klinkers, ‘bóóbóó...! Kalli bóóbóó...!’

Het oproepen van Geest Bobo, de Geest der Suffigen, der Sufferds. Een lied wat heel absurd zou klinken voor wie het niet kende, wie niets van de taal van hun hart verstond.

Het was echter geen slappe, suffige geest die zij opriepen. Het was een wilde Apuku! Een god uit een stamvader, woest en wild! Een rauwe Afrikaan! Een ontembare godheid, die als hij eenmaal komen zou, weleens kon razen, razen en razen, zodanig met de vingers het razende lied der zinnen spelen dat geen enkele piano ertegen bestand zou kunnen zijn! Bobo? Bobo no? Oho!!

Toen Emile weg wou gaan die dag, stond hij een ogenblik stil, buiten, voor de uitgang. Het was koud geworden. Wind, hij waaide. Wat een stilte nu! Wat een mislukte middag! Mislukt? Ah man! Hij had toch iets gekregen?: 't besef van zichzelf, als bedelman. Edele bedel-BMW-er!

‘38’

Er viel iets van een zuivere natte sneeuw die dag. In sporen die gegraven waren. Het was de bouwruimte die open lag. Met de eerste vlechtselen breed in de lengten van het terrein. Er was geslecht, geheid, gegoten. Vrachtwagens, zware, reden aan en af. Een stille kraan stond en verhief zich, hoe niet eenzaam, in de wilde koude van een huiverige wind die om zijn poten zong. O god, het had zo lang gevroren! Het huis ontworstelde zich uit de grond.

Zondag. Over de wijk hing de antieke dwang van een vermoeide sfeer die los wou komen. Het klokje op de schoorsteen tikte bang. Het had het opgewondene allang verloren, tikte en tikte en bleef staan op 't laatste uur dat tijd opbracht, over de grens van het bestaan dat in het leven werd geboren. O god, het had zo lang geslagen en geduurd!

Eén uur. De tijd stond punktueel klokstil. Het was op het moment dat hij verdween, het gaan. Hij Atti Tuurhart, om een wandeling te maken. Hij had zijn huid gestoken in een vacht. De voeten in het schoeisel, das hem om de hals. Het blote hoofd het lichaam toebehorend verloor zich aan de buitenwacht van straat en lucht, aan 't ledige der levensdag.

O god, hij was allang verloren!

Om drie uur zouden Anna's ouders komen. Had ze gezegd, beloofd en opgegeven. Het was een late nacht geweest. Vermoeiend ook. Vroeg opgestaan, Anna, en opgeruimd. Nu sliep ze weer heel even om straks fris te mogen heten.

Aan de straat vlakbij de hoek, verhief een stem zich zowat twee meter van het trotwaar:

‘Hier is het toch? Ja, hier!’ En een andere stem beaamde. Even later drukte er iemand op de bel van nummer 104. Dat was nadat ze overstaken en wat liepen, richting adressen af.

Aan de straat stond er een vrouw met een donkere hoed, een grijze jas en twee handschoenen, met een tasje aan de arm. Een heer met een hoed hield zijn pakketje vast. Ze stonden en ze wachtten. Hoelang zou het duren vooraleer de deur zich opende?

Anna's ouders hadden een brief gekregen. Van wie, dat wisten ze niet. Het was even anoniem als dat drukwerk wat in de buurt de ronde deed. Die brief zei dat ze hun dochter beter konden doen weggaan bij dat zwartje. Het was een krimineel figuur. Er werden feiten opgegeven: aanslagen in de buurt. Op andermans bezit, auto's. En heel kontroleerbaar, op blanke personen. Ze moesten het eens vragen aan die en die. Onder de namen der aanbevolenen stond uiteraard, hoog boven aan de lijst, die van De Godfather. Er stond letterlijk:

U kunt inlichtingen verkrijgen bij Eduard Willem Wever, Kaap Verdiastraat 112, I. Dat was boven de bloemenzaak, zoals ze het nu konstateerden met de vervaagde blik, die de natte sneeuw in z'n val hen gunde. En inderdaad! Er stond een man te loeren die nu zwaaide. Een andere opgegeven informant was een agent. Wijkagent. Geen naam erbij genoemd, maar dat was makkelijk, heel makkelijk te achterhalen.

Ze hadden de brief besproken, heel uitgebreid. Het was opstokerij. Van wie, dat wist men niet. Maar het was duidelijk (ze wisten het ook van Anna) dat er bonje was. Hadden niet op het schrijven zelf willen reageren. Althans, niet voordat ze een geprek zouden hebben met wat hun aanstaande schoonzoon zou mogen heten. Als hij werkelijk helemaal geaksepteerd werd.

Want na de ontvangst, die dag, zo'n acht maanden terug, toen Anna en Atti terugkeerden van hun vakantie, was er nog nauwelijks kontakt geweest. Via de telefoon wel, met Anna. Maar de relatie had iets vijandigs. Zelfs de Kerst na Sinterklaas had er niet veel aan kunnen verhelpen.

Thuis hadden ze ruzie gehad over wat zij de jongelui noemden. Anna's

moeder maakte heel venijnige opmerkingen. Ze was er tegen dat haar dochter met die neger ging. Aan de ene kant was ze heus wel blij dat haar dochter het geluk van een aanstaande echtgenoot kende. Maar toch. Het leek alsof het niet zo geweldig voor de familie zou aflopen. Er kwamen wel aardige bruine kindertjes van. Maar het kon ook genoeg heibel geven. Er werd al het een en ander over gefluisterd onder ooms en tantes. Zo ging het nu eenmaal.

Anna's vader had er, ondanks zijn eerdere halsstarrigheid en konsekwente bedreigingen, minder moeite mee. Hij wilde zien hoe 't in de praktijk zou lopen. Ook al was hij bepaald geen antoesjasteling.

Nu de verhouding tussen zijn dochter en die neger een feit was, begreep hij, intelligent als hij was, wel heel goed dat hij eerder zijn dochter's geluk zou kapot maken, dan dat ze zich zonder meer van die vent zou laten wegjagen.

Indien hij had willen optreden, echt haar aanpakken, had hij dat veel eerder moeten doen, oordeelde hij heel wijselijk. Maar het was telaat nu, veel telaat. Ze was ook zo koppig. Moest persé het huis in de provincie verlaten. Voor werk heette dat. Na allerlei ellende, eerst veel gehuil en gesmeek, had hij toegestaan dat ze in de grote stad ging blijven.

Omdat het niet ging, dat heen en weer gereis, liet hij toe dat ze dat huis van haar inmiddels afgereisde broer ging bewonen. Voor tijdelijk. Lang genoeg, naar het achteraf bleek, om de ramp zich te laten voltrekken. Nu waren ze gekomen om zich eens behoorlijk te verstaan, zoals dat heette. Over hen beiden. Misschien dat er via hele zachte wegen toch een scheiding kwam tussen Anna en Atti. Het moest een spel worden van intelligent handelen, losweken, niet met brute kracht de zaak verergeren. Daarover had Anna d'r vader met haar moeder eindeloos lang geruzied thuis. Ziedaar: de deur, straatdeur van nummer 104, ging open.

Voor Atti was het blijde zaak dat er sneeuw viel. Het gaf iets geheimzinnigs aan de straat. Hij liep de kant uit van een park, voorbij Black Line, dan twee straat kruisend, een grote verkeersader overstekend, waarna hij via een smal en bochtig voetpad het park zou bereiken.

Het was niet druk op straat. Een enkeling, met een hond waarvan de rug netjes met een honderuggerokje was bekleed, liet zijn vierpoter de straat op sjouwen. De weg vol geparkeerd. Weinig geluiden. En een hemel vol vallende natte stilte.

‘Anna,’ dacht hij, ‘Anna is lief. Echt een zinnebeeld van de vrouw zoals het is beschreven door klassieke liefdeshelden. Wel overdreven, maar ze ís lief, leuk en heel aantrekkelijk bovendien. Wil als een echt vrouwswe-

zentje dat ik haar steeds aandacht geef. Een eis tot eenzijdige gerichtheid eigenlijk: liefde vragen en vragen. Blijven vragen, altijd.

Zodra ik over iets van mezelf begin te klagen luistert ze nietmeer. Misschien heeft ze wel gelijk. 't Is wel vervelend soms. Maar goed!

Als ik haar lief heb is ze zo met zichzelf ingenomen dat ze helemaal, hoe zal ik het zeggen... zelfgelukkig wordt. Ja, dat is het: zelfgelukkig! Haast zonder dat ze 't merkt maakt ze mij daardoor ook gelukkig. Ze zál het doen trouwens, uit alle macht! Hm!

Maar... ik kan niet echt gelukkig met haar zijn, nietmeer. Ik kan haar niet liefhebben meer. Het is niet haar persoon waar het om gaat, ach, Anna! Het gaat om haar, als blanke. Ik weet niet hoe ik het zeggen moet. Ze is representant van iets.

Van blanke macht. Symbool van hen die mij als ras onderdrukt hebben, die mij nóg onderdrukken. O god! Het zijn mijn diepste, allerdiepste zielsverwondingen die maken dat ik haar zal kwijtraken. Het zal mijn dood worden misschien. Het geeft me pijn, heel veel, ik voel het! Als mens, pure vrouw en mens die ze is, heb ik haar lief, ik kan er niets aan doen. Het is iets ongelofelijks wat ik met haar weet te ervaren.

Maar toch... o god! Ik zal haar laten gaan. Haar zèlf verlaten! Hopelijk haat ik niet mezelf daarvoor, niet levenslang. Maar ik zal het voelen, voelen! De liefde van mijn bloed klopt niet in het hart van de blanke. Ik weet het. O god, ik weet het, ik vóel het!'

Met een sprongetje over een poel rende Atti het vers onderbesneeuwde park in, hij jogger.

Thuis wachtten ze op hem. Hij wist het niet. Anna had gezegd: 'Om drie uur komen ze, mijn ouders.' Misschien had ze het onbewust verkeerd gezegd. Omdat ze zelf dat bezoek niet zo heel welkom achtte, bijvoorbeeld. Of omdat ze hem wou weg hebben, het huis uit. Heel bewust. Maar dat leek niet erg waarschijnlijk. Zeker niet omdat ze in haar slaap gestoord werd, opsprong en de klok op één uur zag staan. Wat? Waar was Atti? In het bad zeker? Of kwam hij terug van buiten? Er was gebeld. Toch niet... ja hoor, zij waren het.

Haar moeder begon direkt met verwijten. Vooral toen ze hoorde dat Atti er niet was. In haar hart hoopte Anna dat hij terug kwam, door de sneeuw gehinderd. Het was tenslotte hondeweer. En had hij niet steeds geklaagd dat dat koude klimaat hem dreigde te vermoorden en dat hij daardoor nauwelijks één rondje jogging kon halen? Wegens die kou, tot in zijn botten.

Europa, meende hij, had altijd wel iets moordends; was het niet de vries-

kou waaraan je verging, dan was het iets anders. Inkorting van gelden, een overvloed aan rekeningen, diskriminatie. Ze liet niet na te zeggen dat ze meende dat hij heel zwaar overdreef. Die stomkop van een cynicus! Het had eigenlijk nog weinig met cynisme te maken.

‘Het enige waar ik het mee eens kan zijn, is dat we hen in het verleden inderdaad heel nare dingen hebben aangedaan. Maar dat was de wereld van toen met de wetten van vroegere tijden. Nu is het anders. We bieden de wereld hulp als het moet, ook al ben ik niet zo erg antoesjast over de hoeveelheid en de wijze waarop het gebeurt. Maar moet een mens als ik mij schamen voor wat mijn overovergrootouders gedaan hebben? Dat nieteens! Wij komen uit een provincie die niets met het kolonialisme te maken heeft. Trouwens, wie zegt dat het allemaal nú zo slecht voor ze is als vroeger?

Die Atti toch! Ik ben bang dat hij aan een ongeneeslijk minderwaardigheidskompleks lijdt, zoals vele negers. Je ziet het aan die Amerikanen. Starwars of hoe die serie heet: nu zijn ze bevorderd. Die zwartjes zijn geen bedienden meer in films. Maar tweede of derde kommandant. Nog altijd geen hoofdkommandant, dat wel. Maar ze zitten wel bóven een hoop blanken. Je had die diskussie daarover moeten horen, gisteren op de teevee!

‘Ja, jullie onderdrukken ons nog steeds! Kijk, dat we medekommandant kunnen worden is mooi. Prima! Vooruitgang! Maar we moeten als nikker wel van de blanke meiden afblijven! De teevee bewijst het toch?: de twee zoons van de kommandant blijken de held uit te hangen. De rest, inklusief de zwartjes, is bijzaak! Eeuwige bijzaak!’

Ik heb gekeken, mijn god! Het was boeiender, indringender dan ik dacht. Het doet me pijn, heel veel. Sommige mensen willenniet begrijpen dat de wereld zich heel langzaam verbetert. Dat er steeds sprake is van terugvallen. Maar ook dat de tijd van Martin Luther King, waar Atti 't zo vaak over heeft, definitief voorbij is. Atti! Atti! Hoevaak heb ik je niet gezegd dat ik als blanke niets aan mijn geboorte kon doen, evenmin als jij? Ik heb je toch gezegd, gezworen bijna, dat ik niet de pretentie heb je helemaal te kunnen aanvoelen? Jóuw ervaringen, als neger, zijn de mijne niet, heus niet! Maar ben ik nou echt zo dom dat ik je niet kan begrijpen? Ik heb je lief Atti! Ik hou van je! En als dat niet genoeg is, o god! Wat moet ik dan anders? Ik kan mezelf toch niet om zeep helpen, louter omdat mijn eigen mensen deze wereld verpesten? Ik zou trouwens ook willen zien hoe deze wereld eruit zou hebben gezien als jullie negers de macht in handen hadden gehad. Geen diskriminatie meer? Ik geloof er

niets van! Jíj was degene die dingen mompelde - ik heb het heus wel gehoord! - over je eigen volk: stomkoppige beesten zijn ze! Niet? Kromdenkenden, bekrompen aardkloten met puinverstand! Lelijke domme luiaards die hun klauwen uitsteken om ontwikkelingshulp op te slorpen voor een bodemloze put die hun staat is. Hun bush bush staat! Hun pronktrots, zoals je 't noemde. Jij, jij de gedesillusioneerde! Over je eigen volk, nou ja, de mensen van wie je onherroepelijk afstamt.

Atti! Luister nou 'ns: als ík dat allemaal gezegd had, had je me vermoord! Dan had ík gediskrimineerd... nee, ik praat echt andere foute daden niet goed, niks goed praten, niks willen kromliegen ook, nee, ik wil geen verwijten horen.

Maar zo is de wereld: gekompliceerd! Tot en met! En wie niet het hart beschermen kan, zal zich bevuild terug vinden op de puinhoop der historie. O god! Heb jij dat nou gezegd? Puinhoop? Ik voel me een puinhoop! Toe nou, laat dat!, sta me nou toe over je schouders mee te lezen. Ik ben echt niet bang voor de waarheid, waar die ook staat.

Kijk je haar, zo verschrikkelijk! Ik word er echt bang van, bang, omwille van de toekomst. Bang, om ons! Wat zal er van ons nog terecht komen? Wat, Atti, wat?'

Het was die avond dat ze dat dacht, vlak voordat ze de deur uit, bioskoop in en daarna naar een feestje zouden gaan.

'Kind! Wat is er met jou aan de hand? Slaap je nou nóg? Waar is hij?' Anna's moeder deed reeds op de trap haar jas open. Ze was niet alleen zenuwachtig. Maar een beetje moe en vooral ongeduldig. Die sneeuw! En dan nog voor de deur moeten wachten. Had ze haar dochter daar nou voor opgevoed!

Haar vader zei niet veel. Hij groette.

'Dag pa! Blij dat jullie er zijn.'

'Zeg dat wel. 't Is me 'n weer!' Gelukkig! Het weer als mopperobjekt. Maar ze begreep heel goed dat hij zich niet op zijn gemak voelde. Want hij sprak altijd over 't weer wanneer hij aan iets anders de pest had. Nou ja, ze kon het ook niet helpen. Niet het weer, het zou alweer voorjaar gaan worden. En niet Atti's wegblijven. Zij had hem tenslotte, realiseerde ze zich, het verkeerde uur opgegeven. Trouwens... hoelaat was het wel eigenlijk? Ze liep naar de klok. Begon hem op te winden.

'Tien over één precies... nou ja, zeven.' En geen sekonde later, zo klónk het.

'Gaat u toch zitten pa en moe. Ik kom zo. Ik moet nog effe baden.' Ze nam een baddoek uit de kast, gooide die over haar schouder en liep met

een tandenborstel in de hand richting badkamer. Er was er een, ingebouwd. Op eigen kosten uiteraard. Wel ten nadele van de keukenruimte waar Anna's moeder in verdween met de hoogst gedienstige mededeling van:

‘Ik zal 'ns even koffie zetten.’ Maniertje om van spanning af te komen. Anna's vader zat, op de lange bank. Hij wist niet dat het een ding was dat van de straat was opgeraapt. Anders zou hij hem zorgvuldig vermijden, zo was hij. Die deken trouwens, over die bank heen, maakte alles een stuk mooier, akseptabeler. Precies zoals de witmakers over die zwartjes! De beelden zag hij dichtbij, de Oché's. Ze stonden op een tafeltje. Waren weggehaald van de schoorsteen in die andere kamer, slaapkamer. Maar ook weer niet geplaatst hier op de schoorsteen van die achterkamer, thans zitkamer. Hij begreep wel waarom. De warme lucht zou ze weleens meer schade kunnen toebrengen dan ze al hadden.

Toch kon het hem allemaal niet zo vreselijk veel schelen. Het zat hem eigenlijk niet lekker, dat hele gedoe. Hij trok een paar keer aan zijn jas. Hoorde zijn vrouw de bonen malen. Het water in de badkamer, zelfs hoe zijn dochter haar beslapen vrouwepoentje schoon schrobde. Hoorde zijn vrouw aan Anna vragen met luide stem, om ten eerste wat meer schoon te maken - weg met dat spinnerag daarboven!, en ten tweede om de filters. Waar zaten die? Ze kon er geen een vinden.

Daarna vloog er ook maar meteen de schrikopmerking achteraan, dat zij zich absoluut niet kon voorstellen dat Anna zoveel sterke kruiden gebruikte. Teveel voor wat ze aan haar lieve dochter geleerd had. Een man zou er nogeens de ziekte van krijgen, vond ze. Het was een snier naar het gepeperde bestaan met die hete neger zeker. Hm!

Maar Anna's vader hoorde weinig meer. Hij zat, keek en keek, geboeid door de twee goden, eentje een godin. Hoe zouden ze nou heten? Dit waren geen Mohammedaanse beeldjes, wist hij zeker. Maar ook geen Hindu. Daarvoor zagen ze er niet oosters genoeg uit. Trouwens, ze waren zwart. In het huis van zijn dochter die met een neger woonde. Dus waren ze onmiskenbaar Afrikaans. Zie ook de design.

Twee Afrikaanse godenbeeldjes. Deden die niet aan afgoderij? Dan waren deze dus afgoden. God nogantoe! Hij zou het vragen! Dat kon niet hoor! Calvijn zou zich omkeren in zijn graf! Zijn dochter levend met een afgodendienaar! Buh!

Hij trachtte zich voor te stellen dat het misschien gewoon toeristische voorwerpen waren. Geen afgoderij! Om diezelfde reden had hij ze overigens niet direkt als negroïde wíllen herkennen. Maar stel je

voor... Atti... doende aan dingen van voodu...! Buh!

Weer trok hij aan zijn jasje. Ging verzitten. Streek zich het haar glad. Koffie!

Anna's moeder nam een groot blad. Zette de koffiekan erop. Zocht kopjes, suiker enzovoort. Het gewone huishoudwerk. Ondertussen kreeg zij geen goede glimlach op haar gezicht. Dacht om de een of andere reden aan haar man, toen die jong was. Dacht, openlijk van gevoel nu, meer zelfbekennender, aan Anna. Dat deze ‘het gedoe’ met die neger had overleefd! Het was me wat. Schrik, paniek bijna, toen ze voor het eerst hoorde dat haar eigen dochter met zo'n zwartje sliep. Niet dat zij meteen vrouwen vermoordden in bed. Maar het moest zo ánders wezen, zo eh...‘eh, eh!, niet morsen!’ zo eh... ja, zo eh... verrassend! Zo warm leek het en toch... gevaarlijk misschien, een tikkeltje! Naar ze gehoord had, waren die niet erg zuinig geschapen. Uiteraard was dat niet het hele werk. Er kwam meer aan te pas.

Toen zij hoorde dat die vriend van Anna in haar eigen land was opgegroeid, was ze opgelucht geweest: hij zou dan tóch wel aan de eigen normen inzake de liefde beantwoorden. Bleef het feit dat ze zelf ooit eens, al was het maar letterlijk bij wijze van ‘steekproef’, met een eh... nou ja, laat maar! ‘Kof-fieee!!’

Met glanzende ogen, helemaal voorover buigend, bediende zij haar man die nu verschrikt opkeek. Had zij iets raars in de keuken gezien? Wat was dit?!

‘La-lalala-lala-lailahhh...’ Anna zong onder de douche. Ze had keurig dat doekje onder die deur geschoven, een dweil, zodat dat water niet richting keukenvloer op spatte.

Onder het zingen dacht ze: ‘'t Is te gek. Als Atti niet gauw komt ga ik hem halen. Hij kan niet ver weg zijn. Jammer dat ik niemand heb om op hem af te sturen. Maar hij kan echt niet ver weg zijn. Ik hoop dat hij, met al dat magische gevoel van hem, hi hi!, de aanwezigheid van mijn ouders aanvoelt. Dan komt hij eraan gerend en...

Hoor moeder toch! Ze draait dat ding veel te hard. Doet alsof de koffie van steen is. Dat gaat van: knauw! knauw! knauw!

Mens! Al ben je en dagje ouder... whuh!, die hete straal valt precies op m'n tiet!...dan hoef je toch niet met dat ding te knarsen? Het zulle wel de zenuwe weeze!

Vader zegt niets... ahhh... lekker sopje... Hij zit zeker z'n ogen uit te kijken. Wanneer waren ze voor 't laatst hier eigenlijk? Nee, nooit! Nooit hier geweest! Wat een schande! Moeder zal heel wat te vertellen hebben.

Ze denken dat Atti hen niet lief heeft. Dat hij ze gewoon niet mag.

Het zijn míjn ouders toch? Ik kan ze nergens laten. Maar het is niet waar. Ik denk dat hij wèl moeite heeft... lalalahahaha... met het feit dat ze zo anders zijn, hoe moet ik het nou zeggen, zo provinciaals. Moeder eigenlijk niet. Die is haar hele jeugd in de stad geweest. Is met hem gaan wonen, het land in. Maar laat dat nou!

Dat Atti de pest zou hebben, aan hen? Dat kan ik niet geloven. Het zou mij niet verdommen eigenlijk. Maar ik denk, het zou mij ongelukkig maken, zeer ongelukkig... wacht ik draai die kraan wel dicht... genoeg zo! Oh, kijk eens!: dat stomme ding lekt!'

Dan kwam ze in haar badjas de badkamer uit. Mompelde iets van 'heerlijke geur, mhm!' Liep naar de kamer achter (dat was vóór) om zich te gaan kleden. Zo dadelijk zou zij haar mensen ontvangen zoals het hoorde. Nimf die ze was! Ze zou ook gastvrouw wezen, van harte, en gastvrij ook. Maar eh... wat zou er nou precies met die twee aan de hand wezen? In het park zat Atti op een bank. Zijn hoofd weigerde 't denken. Als verblind staarde hij de ruimte vol sneeuwval in. Hij werd nat, hij wou 't niet merken. Zijn hoofd, zijn haren, alles werd besneeuwd. Hij zat met zijn ene hand op zijn dij. De blauwe joggingbroek aan 't onderlijf. De gymschoenen aan voeten. En de ene arm deed zijn elleboog rusten op de leuning van de bank, terwijl de hand van die arm zijn hoofd ondersteunde.

'Waarom?' dat was het enigste wat hij kon opbrengen. Waarom zou hij de wereld níet verslaan? De rechtzaak over TREFU was voorbij gegaan. Die ene dag, van dat geval met Fawzi's moeder, bij die Ibraïm thuis.

Die jongens hadden het glansrijk verloren. Boetes, zelfs gevangennisstraf wegens openlijke geweldpleging voor die zoon van Vrouw Selma, die nu op hem verhaal had willen halen, maar die later hèm ging troosten nadat ze gehoord had van dat voorval met die vent van die pamfletten. Iedereen, elk zwartje, gaf hem groot gelijk. Hoe had hij zich niet bedreigd gevoeld daarna. Was met een pet gaan lopen, nieuwe jas. Om niet door de oude oogopslag van de inboorling te worden herkend, meteen. En dan een afranseling te riskeren. Dat hij tot nog toe met rust was gelaten lag niet aan die Slegtvalk, die geprobeerd had hem te spreken om de aanklacht te laten vallen. Hij had die agent niet te woord willen staan. Al ruulde hij de hele buurt, dat was zijn zaak. Hij moest het maar zien uit te vechten met die Godfather. Een man met het karakter van een vieze, vuile, gemene spin. Ook al waren spinnen in wezen goede dieren, nuttige ook. Behalve gifspinnen, tarantula's. Maar dat was bos, waarin zij hoor-

den. Dan gíng jij op hen af. Eigen schuld indien er iets gebeurde. Deze was een levende mensspin. Venijnig als de hel, dat sekreet!

Anna had die Slegtvalk of hoe die heer heette, verwezen naar Emile. Meneer Emile Tuurhart. Hij wilde tenslotte doorzetten. Het recht vinden en ondervinden, zoals hij het zelf uitdrukte. Híj betaalde de advokaat. Atti had formeel zelf moeten aanklagen natuurlijk. Maar de verwoede strijd, de lange lange strijd werd voor hem uitgevochten. Tot in de lengtes van het recht.

Toch... hij was bang dat hij verliezen zou. Hij wist niet waarom. (‘Waarom?!’) Misschien omdat hij nu toch al verloren had. Die slag om die racist... die slag om een baan die hij, naar hij steeds meer besefte, in een maatschappij vol werkloze blanken van dezelfde leeftijd als hij, nooit en te nimmer zou krijgen. Hij was bang (‘Waarom toch?’) dat hij verloor... verloor en verloor. De slag om de wereld leek op het punt te staan om te worden verloren.

Geen huis meer straks, geen baan, geen geld misschien, geen niks! Maar als dat alles was... dan was hij er nog genadig vanaf gekomen.

Toch! Het gevecht met het verleden was ook nog in volle gang. Die grijze haren: ook verloren! Het was, als je die slang z'n kop het heden in liet steken, in deze maatschappij, heel logisch dat hij in deze verdomde positie was terecht gekomen. Al te logisch zelfs!

En als je terugging, langs de ruggegraat van die slang! O, die mensen, die bekrompenen daar in dat land, die vonden dat hij niet de hunne was, nietmeer! Daaraan had hij dus ook geen vaderland. Hij kon niet daarheen vluchten, met de dingen die hem wachtten: *gebogen & gediend! Gebogen & gediend!* O verschrikkelijk negerverleden, zwart, zwart, zwart! Was het ook maar één moment verwonderlijk dat Ba Tata getroffen was door een beroerte? Notabene één, waarbij hij niets meer kon doen en geen woord kon spreken? De opgerolde slang in het hart! De Voodu-slang! De Nikkerslang die zich draaide tot rondom de put der navel, in een knoop, in een knoop, waarvan de zwartdonkere schaduw het hart omstrengelde, wurgde en wurgde...

Er was geen ander land waar hij kon gaan. Die verschrikkelijke Dagwe zou hem achtervolgen! Zolang hij als neger bestaan zou, zou hij er last van hebben, altijd, altijd, het was de voorwaarde tot zijn bestaan! Zodra die slang tot stof verviel, stervend bijtend eerst in zijn staart en daardoor zichzelf verstikkend, zou hem hetzelfde overkomen. Er was geen ander land, geen ander land! Misschien... nee, niet op aarde hier! Misschien, ver... ver weg! Het enigste land... (‘Waarom toch dit?’)

De strijd om de liefde was in volle gang. Hij leek verloren al. Maar telkens als hij Anna zag kreeg hij moed, opnieuw en opnieuw. Zijn hart sloeg en hij leefde, telkens opnieuw. En dan geloofde hij dat het zou kunnen, het redden van de liefde dat een derde hart tussen hen in deed kloppen. Maar dat was slechts idee, vond hij steeds weer. Want in werkelijkheid stierven hun beide harten de ellendige dood der eenzaamheid. Het zijne geschonden. Het hare steeds meer en meer verlangend naar de rust der zekerheid, die de ader is van het bloed wat stroomt door het gemoed van de levende.

O, als hij deze derde strijd verloor, dezelfde strijd, op het derde front... als hij hierin verslagen werd...

Het verhaal vertelde dat Chango Yemayá doodde. Hij stortte uit de hemel. En... hij trok haar mee. Per ongeluk! Letterlijk: niet per toeval alleen, maar bij wijze van bevestiging van het ongeluk dat zijn ziel teisterde. Maar Yemayá was godin, ver weg, de mythe in. En Chango, ach, wanneer hij viel, de zee in, hoog uit de havens boven zee, werd hij weer mens. Hoogstens verloor hij zijn illusie. (‘Waarom toch dit, dit alles?’)

Toen hij, veel eerder thuis dan eerst bedoeld, kwam aanbellen wilde Anna 't niet geloven. Ja, kijk! Met dat weer was het nou weer niet zo verwonderlijk. Maar toch! Het maakte haar dubbelblij. Allereerst omdat Atti tóch echt scheen te hebben aangevoeld dat hem iets belangrijks wachtte, en terug keerde. Immers, hij kon naar dat kafé aan het eind van de Black Line zijn gegaan. En vandaar uit met vrienden verder. Dan had ze wellicht tot half vier of later kunnen wachten.

Het verblijdde haar ook omdat ze (‘Dag schatje! Wat ben jij nat!’) iets van een soort opofferingsgezindheid bespeurde. (‘Doe niet zo dramatisch! Het valt wel mee! Wat ruik ik? Koffie! O...zijn ze er al? Dag! Dag!’) Hij had tenslotte dat besluit genomen, al was het vaag en heel innerlijk, om met haar ouders te komen praten. Want al trof hij ze nu niet aan (‘Nee dank je. Je weet dat wij mannen niet snoepen!’), hij zou optijd terug zijn, ruimschoots voor ze.

Zolang Atti er niet was, was er eigenlijk niet zoveel aan de hand. Vader had wat gepraat. Hij had de situatie willen gebruiken om Atti te beoordelen. En Anna ook natuurlijk, zij, hun relatie. Maar moeder deed roet in het eten. Ze wou kwasi alles weten over het huis, de inrichting, de huur. Alsof ze per telefoon niet een heleboel had doorgeseind gekregen.

Pure valsheid van haar, vond Anna. Venijn! Ze wist dat vader het gesprek

zou domineren. En dat het niet echt naar haar zin zou zijn. Als er een vierde persoon bij was, kon ze zich wel altijd tot een ander richten wanneer de een tegen de ander sprak. Tweemaal twee dus, een gezelschap met uitermate veel mogelijkheden. Dat wel!

Anna zelf luisterde ook niet veel naar ze. Wat was ze dik geworden! Het ging haar goed, vond moeder die trots was op de overgedragen eigen schoonheid. Uiteraard! Anna's weelderige lichaam, haar hele schoonheid kwam van háár die daar stond met haar gezicht naar buiten, waar ze in de verte achter dat raam van de achterburen Spaanse dansen stond te zien. Mens! Wat een buurt!

Haar vader zou wel voor de restjes brein gezorgd hebben. Zo was dat nu eenmaal vond ze, mama.

‘Nou, je bent er hé?’ Dat was Anna's vader. Hij vouwde de handen ineen. Liet ze weer los. Ging anders zitten, gemakkelijker. Maar trok zich onmiddellijk iets naar voren, haalde zijn sokken op, keek of zijn veters goed zaten, schikte zijn kraag en ging nu echt recht zitten, heel benieuwd naar hoe 't zou aflopen. Althans, wanneer hij zijn zegje had gedaan.

‘Nou kerel, we hebben het een en ander over je gehoord. We weten niet of het waar is. Maar het bevalt ons niet. Het gaat om gebeurtenissen van de buurt hier, ervaringen die ze zouden hebben met jou, jullie. Niet best, zeg ik, niet best! Het bevalt me niet natuurlijk. Moeder ook niet. Maar goed, we kunnen er niet over oordelen voorlopig.’

Een mondvol! Het had iets van een requisitoor! Zo'n uitgesproken aanklacht. Ook al had het er niet veel van, voor Atti die even zijn schrik moest wegslikken, was het er toch een.

Wie, wie had in godsnaam deze grap uitgehaald? Wie had zijn aanstaande schoonouders verteld over wat zich hier afspeelde? Vrouw Selma? Ben je gek! Stinkzaad? Onee, nog crazier! Boggagogga van naast? Kom! Zeker geen TREFU-mensen. Wie dan, wie? Zeker weer een van die pestpooierige blanken die hem daar wilden weg hebben! Zie je wel? Had hij het niet gezegd, gedacht? Het hield niet op! Nooit! Nimmer! Altijd trachtten ze zijn achillespees te treffen, opnieuw, opnieuw, altijd zorgen dat je met je smoel in het stof kwam, dat je zand beet! Natuurlijk! Bruintjes, geeltjes, zwartjes, zij waren de heiligen des lievenlevens niet! Maar dit! Dit wat die blanke inboorlingen deden... Enfin! Hij moest zijn adem laten gaan, borst uit, en zeer gedegen opdat hij niet stikte in het vuur van de verontwaardigingen.

Moeder zat daar. Toen vader 't zegje deed keek ze omlaag. Zag een speldekop in het vloerkleed. Wilde haar arm uitstrekken om 't op te rapen.

Deed het niet. Hoorde wel alles, o!, heel scherp. Maar zag alleen een losse draad in het tapijt, met daarbij een stofwolkje en het versleten stukje met die vlek die Jakkopu gemaakt had (al wist ze niet dat hij daar echte roomboter gemorst had uit zijn Afrikaanse klauwen).

Toen vader klaar was keek ze omhoog. Zag Atti woedend worden. Werd niet bang. Hij was kwaad. Dat was duidelijk. Hij kón een krimineel zijn. Hoewel, haar dochter was niet dood nog, om geenszins te reppen van haar springlevende verschijning. Maar dat hij zich beheerste! Ze meende: ze verwachtte: ‘Hij springt direkt uit zijn vel en slaat de ruit stuk in een driftbui omdat hij is verraden. Nou ja, we hadden ook geen echt satantje in jou verwacht jochie, wees maar gerust en hou je-zwarte kroeskoppie maar zoet.’

Ze keek nogeens: hé! Wat was hij oud geworden! Zo grijs had ze hem nog nooit gezien! Doordat die keukengordijnen dicht waren geweest en zij, moeder, het licht uit zuinigheid ook uit deed, had ze hem nog niet echt bekeken. Neem daarbij die handdoek waarmee hij zijn haren droogde - hoe geraffineerd, een grijze! - en je zag nauwelijks het verschil. Maar nu hij tegen dat gordijn aan leunde, nu pas zag je het.

‘Vader!’ wou ze tegen haar man roepen, ‘kijk nou toch eens! Hij lijkt wel een grijze oude man!’ In plaats daarvan vroeg ze aan Anna die net bezig was koffie te kontroleren (ook al zo'n uitvlucht):

‘Anna, hoe oud is hij?’

‘Zesentwintig inmiddels mevrouw. En geen dag ouder.’ Het was Atti die voor zichzelf antwoordde. Met opgeheven hoofd. Vader vond die toon een tikkeltje onbeschaafd, terwijl hij zelf zo'n hekel had aan zulke onbenullige damesvraagjes. Als ze dit alles wilde uithalen moest ze maar een playboy-figuur als schoonzoon in huis halen. Een Argentijnse Maradonna, wist hij veel! Hij had nog steeds geen enkele reaktie op zijn vraag annex opmerking.

‘Moeder toch!’ stelde Anna vader gerust. Ze kende ze wel, dat stel. Als vanouds gebleven.

‘Ik vind het een schandaal dat jullie bij me zijn komen vissen!’ riep Atti opstaand. ‘Als ik dat had geweten was ik weggebleven, de hele godganse dag!’

Hij wilde naar de keuken gaan om daar zijn boosheid af te reageren. Stiet tegen het tafeltje, plant viel omver, de Oché's wankelden.

‘Wat ga je doen!’ riep Anna verschrikt. Dropte een stukje boterbabbelaar op de grond. Rende op Atti af en weerhield hem van naar wat zij aanzag als het weglopen. Hij zou niet moeten durven het nógeens te

doen. De tranen sprongen haar in de ogen. Hij had het al een keer gedaan, herinnerde ze zich, toen, op het vliegveld. Dat was maar de luchthaven, terug van een vermoeiende reis, oordeelde zij. Hij had ze achter zich gelaten, apart, alsof ze van lucht waren. Toen was hij bijgedraaid, gelukkig. Ook al was het vertrouwen van hun in hem al diep geschonden, zo pats-boem, bij de eerste ontmoeting. Stel je voor dat hij het nu weer deed! Het zou rampzalige gevolgen hebben.

‘Jullie zijn ook niet vriendelijk. Notabene in zijn eigen huis!’ riep Anna. ‘Dat komt door jou natuurlijk!’ riep moeder direkt, heel ad rem. Maar venijnig tot en met. En om te laten zien dat zij toch altijd de baas bleef, er achteraan: ‘Kind, ruim ogenblikkelijk die troep hier op!’

Waarop Anna stampvoette. Nu stond moeder ineens op allebei de benen. Ogen vol vuur.

‘A...a... a...’ Ze kon het woord niet uit haar mond krijgen van drift.

‘Anna!’ riep vader tenslotte. ‘Waar heb je dát nou geleerd?’

Precies in moeder's straatje! Want ze riep onmiddellijk naar vader: ‘Van hém natuurlijk!’

Er viel een grote, reusachtige stilte die gebouwen verpletterde tot in de gruzelementen van het stof. Het kleine stof. Het oude stof. Werelden en werelden waren er ooit opgebouwd. En de mens uit die wereld die was vergaan, werelden, duizenden, miljoenen, had altijd zijn nageslacht naar zijn hand gezet. Totdat dit opstond en die wereld brak.

‘Ik begrijp het niet met jullie!’ zei Atti, die naar de keuken was gegaan en naar het twalet om even zijn neus te snuiten, te urineren, om iets weg te lozen en daarna met wat meer spirit het gesprek (wat zo heette) te komen vervolgen.

Anna kwam uit de keuken mee terug. Hij hield haar hand vast en hij zei: ‘Ik zou er bijna om moeten lachen als ik jullie zie. Niet om het een of ander. Maar jullie komen mij, een zwartje, vragen wat ik in jullie dochter zie. Althans, het lijkt alsof jullie erop uit zijn mij te testen. Ik weet niet hoe ik het moet opvatten. Dat gedoe met verklikkers vergeet ik maar zo gauw mogelijk.

Maar kijk: ze is hier. Hier staan we dan, allebei. Ik heb haar nog geen kwaad gedaan en zal het niet doen ook. Als er iets kwaads tussen ons voorvalt, nietwaar Anna, dan is het omdat jullie je op een ergerlijke manier ermee bemoeien. En o, voor ik dit vergeet, nog het laatste: ik mag wel zwart zijn, een pietje, maar ik ben beslist geen haar slechter of beter dan wie ook!’

‘Bravo! Zo mag ik het horen!’ wilde Anna's vader zeggen. Hij hield van

kerels zoals Atti. Moeder werd heel rood. Vatte het heel persoonlijk op. Stond op, kwam, met haar hakken in het vloerkleed stekend een paar keer, naar Anna toe, ging naast haar staan en zei:

‘Maar zo is het niet bedoeld! Zo is het absoluut niet bedoeld! Als het aan mij ligt, bestaat het woord zwartje nieteens...’

‘Moeder toch!’ Anna riep het, maar het was telaat, alweer. Waarom moest ze in 's hemelsnaam teveel zeggen? Dát was juist diskriminerend! Het woord zwartjes afschaffen. Ze tot bleekpoppen bevorderen zeker? Dat nieteens! Maar gewoon de mens niet willen zien zoals die was. De doodnormale menselijke mens, het zwartje.

Deze was, schrok men, wel toevallig grijs van kop. Te grijs. Beangstigend bijna. Maar dat punt werd even vergeten, niet vergeven. Het zou ter sprake komen later. Het kon niet anders! Stel je dat eens voor: zelfs al had Anna hem duizendmaal duizend keer lief, lief, lief, lief tot in de liefderijkste liefde, brandend lief! Dan nog... hij zou onder haar oog verkalken, verplooien en verschrompelen.

Hij zou oud worden, oud, gelijk de oudste steen die het wezen van de oudheid droeg. En hij zou ánders zijn, vergaande, vroeg gek worden misschien, en kinds. Een verloren levensheld, zelfs al werd de wereld paradijs. Maar het leven wás geen paradijs, het was het huis van hemzelf, Atti, wonend met haar, Anna.

O, dat ze niet wist wat hij voelde! Hij Atti Tuurhart, met haar hand in hand. Laat die ouders! Laat ze maar met hun domme angst uit het racistische der mens zonder de zekerheid! Zij! Zíj zouden het wel vinden met elkaar, het maken! Chango en Yemayá! Anna en Atti, hij!

Die nacht sliepen zij beide heel dicht op elkaar. Het sneeuwde buiten, harder, harder. Heel de natuur scheen zich te willen ontketenen van krachten die gehangen hadden, te lang, te hoog, teveel zonder de juiste temperatuur, daar aan de goddelijke luchten.

Beneden in het huis, daar lagen zij, Atti en Anna. Laag genoeg om niet te vallen. De matras op de grond, om het bed, om het bed!

Ze hadden gevreeën als nooit tevoren. Hij speelde met haar, heel haar blanke huid. Wreef het, zoende het, tongde haar lippen, haar borsten, haar zij, haar buik tot aan de navel waar hij dol op was. De zwarte handen op de blanke huid. Er heerste warme zoetheid tussen beiden. Meer dan ooit leken zij 't minst lichaam. Niet uit spiritualiteit, maar het spel van beiden kreeg iets heel verhevens. Iets teders, iets onzegbaars ook.

Ze sprak niet, noemde niet zijn naam, maar zuchtte. Zuchtte en zuchtte. Nam op het juichendste ogenblik met heftig gierige onderbuik de volle lichaamsbuit tot zich. Een zwarte penis drong diep in haar blanke lijf dat sidderde en beefde.

Heel haar onderlichaam trilde. Zij voelde zijn dikke taaie negerhuid, voelde de harde buis der onderpenis, de kop die roze was, bleekrose, nu roder; ze voelde de harde krentenharen op zijn schaamdelen, rook de stevige geur van zijn lichaam, voelde 't spannen van zijn spieren, en de wrijving der zware manneballen, schurend onder haar openliggende slijmschede, terwijl het schokte en schudde. Zijn dribbelgrage zwarte ballen dansten, dribbeldansten en kronkelden zich langs de gapende rand van haar blondblank behaarde woelpoel. Zwart op wit, liefde tot in de liefde! Het eerst nam hij haar tegen de wand. Schuurde haar, wreef met z'n vingers over haar zoetheidsmassa. Daarna het vrijen op de stoel, dan weer tegen de wand met de kast, waarna zij iets uitblazend verhuisden naar de kamer met die lange bank. Toen later weer, nu op het bed, helemaal, helemaal, totdat zij volledig uitgeput, verzadigd en verenigd in het heerlijkste orgasme bleven liggen op het bed.

Nu sliepen zij, de droom aan 't hoofd. De vlokken buiten vallend met de winden. Oh, de natuur! Het hart dat klopte, overal! De kracht, de kracht van leven dat losstroomde. Van hoog, van ver, nu van nabij, de aarde dekkend in het wit. Dat er geen brokken vielen, meteoren! Dat er geen goden vielen uit de hemelen der sterren! Dat er geen Chango viel, opnieuw! En dat hij, Atti, verenigd naar het lichaam en de geest, nu in de slaap, niet uit de liefde vallen zou! De liefde! De alles doorzinderende liefde!

Er was een zee van het gevoel geschapen. Er waren stranden, ver en ver. Er waren hen die vanuit het oerwoud, over het strand, de zee in gingen, varend, weg en waterwegen opzoekend naar nieuwe havens. De havens in het land, de havens aan de zee.

Hier, aan het lichaam, had de droom de haven. De zoetste haven was de liefde. De verste haven was de dood. Maar die was ver, o zo ver!

Voel hoe geliefden in elkaars armen de laatste zuchten slakend, sliepen en sliepen. Terwijl hun geest ging zweven, dwars door de dwarrelende sneeuw, óp naar de haven die het oord was van de dromen der levenden, de verre vroege dag misschien. De oude dag was gisteren verdwenen. Met oude zorgen, het verdriet van hen die niet begrepen hoe het nieuwe werd geschapen, tussen hen beiden, blank en zwart.

Chango de god, in droom, levend, heel even. Zwevend de hemel in, de

Tuin der Hartstocht tegemoet. Ziedaar: het aantreden van de godin Yemayá! Ziedaar, het zoetste zielsbeleven!

Chango, hij viel... o god!, de hemel van de Hemel uit! Zwart was de atmosfeer, onder de zwarte golven van de zwarte zee van het gevoel, tussen de menselijkste kontinenten.

Yemayá...! Zou zij vallen ook? Of sterven?...

En zie: het sprookje in het bed begon opnieuw.

‘39’

In de stilte van een koude nacht gebeurde het. *Sangre, mi brudu! A no ju di e lon de! Na misrefi, na mi!:* het bloed dat mij door de aderen stroomt ben ik, maar ik ben mezelf niet zoals het gevoel mij door de ogen van een ander zien zal, degene die ik ben geweest tot nu toe...

Omstreeks tien uur. Of negen, ver na acht in elk geval. Donker was al gevallen. Een stilte hing en Atti's oren suisden: er zou storm komen binnen achtenveertig uur zowat. Zijn hele hoofd stak. Hij keek teevee. Voelde een onrust in zijn adem woelen.

Anna was weg, de film naartoe. Hij hoorde het gestommel nieteens van de buren die de trap beklommen. Voorjaar, de winter maakte moe, en moeier was het leven dat in vrije frisheid moest tevoorschijn komen. Een nieuw seizoen, een nieuwe woonruimte in 't jaar van de naturen. Verder weg kwam het eerste huis gereed. Het werd betrokken met de vurige voldoening van hen die zolang, zolang hadden gewacht. En in de verre, hoge atmosferen broeide een storm, broeide aan.

Op het scherm (de gordijnen toe, de wereld van het buurtbewonen weggedreven) was een thriller gaande. Van een man die huizen openbrak, heel vreemde, op zoek naar zijn geliefde die hij had verloren in een proces van eenzame verwording en uitstoting door maatschappij.

Toen hoorde hij het zachte kloppen van een hand. Op zijn deur. Daar, vlakbij die keuken. Hij stond op. Wachtte even. Stel je voor dat ze verkeerd waren, aan het verkeerde adres! Wie zou het moeten zijn? Zeker die buren die weer hadden opengedaan voor vreemde aanlopers die bovendien aan de verkeerde drempel stonden! Huizen waren er voor het wonen en om gastvrij te zijn, maar niet voor elke vreemdeling die opge-

jaagd in de strijd der holenbezetters eeuwig en eeuwig een onderdak zocht.

Dan even later ging hij kijken...

Tot zijn verbazing zag hij daar Abdullah staan. ‘Hé my friend! Kom binnen! Wat is er met jou aan de hand? Zo ineens en zo laat op deze voorjaarsavond!’

Abdullah was altijd een vriendelijk mens geweest. Trouwens, hij Atti kende alleen vriendelijke vrienden, naar hij stellig meende. De wereld gaf genoeg ellende. En wanneer je niet de vriendelijkste vrienden had kon het allemaal weleens minder dragelijk worden, zoniet ondragelijk. Vriendelijkheid! Als een soort statussymbool voor hen die alles beter willen houden, zo vrij mogelijk van Weltschmerz, bewust van de menselijke warmtekrachten. Wie het kwaad van de aktuele wereld wou bestrijden moest eerst dat kwaad erkennen, als iets blijvends.

Abdullah kwam. Ging zitten. Het geluid van de beeldbuis weggedraaid. Abdullah was verwonderd, zei hij, over Atti's uiterlijk. ‘Wat is er toch aan de hand, my friend, met jou?’

Natuurlijk: Atti kon hierop geen antwoord geven. Geen duidelijk antwoord. Wou het ook niet. Iedereen vroeg maar raak, waarom dat grijze haar, waarom dat stuk veroudering wat steeds meer en steeds sneller aan hem af te lezen viel.

‘Onverklaarbaar!’ oordeelde hij. De verschrikking van de innerlijke stilte! De grijze grauwheid van de wanhoop, de leegte van de steen die hem het hart beknelde!

Buiten kon men een paar maal de motoren horen ronken van Volkswagens. Maar daar zou alleen een straathond in zijn poepjesronde aandacht aan besteden.

Abdullah meende, vertelde, dat hij was gekomen. Zomaar eigenlijk. Geen één speciale reden. Kijken of er nog post gekomen was. Wandelen. Hij was toch in de buurt waar zoals Atti wist zijn vrouw woonde. Ze hadden nog geen huis, dus deed hij zijn visite zoals altijd. Het ellendige bestaan van de dakloze vreemdeling. In dit geval had hij gelukkig zelf wel woonruimte, een kamer, maar te klein voor hem die met zijn bruid de weg op ging des levens.

Hij was getrouwd, helemaal volgens zijn tradities. Met feest aan huis vol oosters eten, oosterse muziek. Hij, Atti, was er heen gegaan. Had van 't exotische genoten, de kostuums, prachtige tiara vol kralen, spiegelwerk, de hele ruimte zoals in het oude huis ver in het land van zijn afkomen. Atti had met een hindoestaan gesproken toen. Over de bruidegom, de

bruid. Had net zoals eenieder zijn kado gegeven. Geld liefst, baar geld. Voor de doeleinden van uitzet enzovoort.

‘Abdullah,’ sprak nu Atti tijdens de uitzending van wat hij zag, het gebroken, onderbroken beeldverhaal voor hen daar opgeschermd, ‘ik wil je wat vragen.’

Over de brieven had hij allang gezegd dat hij wantrouwig was. Hij Atti wist niet waarom. Een ander een dienst bewijzen, dat ging wel. Maar het duurde al een tijdje. Anna was ertegen. Hij was ermee door gegaan. Maar het kon niet eindeloos gaan duren. Hulp kende zijn grenzen, nietwaar, zelfs brotherhulp!

Ach, de Derde Wereld deed altijd wel een beroep op je, vond Atti. Was het niet in de persoon van Jakkopu, dan in die van Abdullah bijvoorbeeld. Je kon zulke vrienden moeilijk iets staan weigeren. Ook al had Jakkopu er iets teveel gebruik van gemaakt. Maar dat was verleden tijd. Hij Atti, zou zich nietmeer op de rand van het parasietendom laten brengen. En zeker niet met geld, zoals bij hem, Jakkopu.

Hij had bij dat huwelijk, vlak daarna, gevraagd aan die Abdullah, meer gezégd, dat die moest ophouden. Toen had die Pakistaan gesmeekt:

‘Brother! Asjeblieft! Blijf het doen! Ik móet mijn post verzorgen via jou! Kijk, mijn twee vrienden zijn al opgepakt. Het land uit gestuurd. Zij hebben nergens om te gaan. Wij Koerden kunnen nergens terecht. Ons volk is altijd al onderdrukt, verdeeld en heel de wereld laat ons in de steek. Please, kan jij mijn post blijven verzorgen? Als jij het niet vertrouwt... hier, dit pakje wat ik net gekregen heb, doe het zelf open!’

En Atti had het pakje ondanks zijn nieuwsgierigheid niet open gemaakt. Friends moest je nu eenmaal vertrouwen. Bij die Jakkopu had hij tenslotte ook niet in het paspoort gekeken. Hij had wel even naar Abdullah gestaard om te zien of die zich verdacht gedragen zou. Niets daarvan. Nu zat deze, relakst zo te zien, op de lange bank. Atti had plaats genomen tegenover hem, schuins voor de teevee. Abdullah zweette wat. Hij Atti kon het begrijpen. De trap was niet voor niets behoorlijk hoog. Het had altijd iets van inspanning te vergen, voor wie het ladderachtige karakter ervan wou overwinnen. Dus!

Zij proostten even later op de thee. Weer ronkte buiten een VW-motor. ‘Ditmaal zeker iemand die geen parkeerplaats vinden kan,’ dacht Atti net uit de keuken komend waar hij thee getrokken had, ‘ah! 't Is een hel ook hier met deze buurt. Al dat verschrikkelijke blik!’ Dan kwam hij binnen, ging zitten, schonk en proostte. Geen alkohol voor deze islamiet Abdullah.

‘My friend,’ sprak Atti helder uit de mond en langzaam ook, armen gevouwen, achterover leunend. ‘Ik weet dat jij een Pakistaan bent. En dat de *echte* glory van Punjab is te vinden in ons India. Maar ben je wel een echte Koerd?’

Het bleef stil. Ijskoud stil. Abdullah zichtbaar in verwarring gebracht. Hij stond ineens op. Liep naar dat gordijn. Speelde ermee. Maar zorgde ervoor dat die niet open ging. Ging terug naar zijn zitplaats. Gooide zich met een puffend geluid neer. En sprak op een zeer toegeeflijke toon.

‘My friend, is het belangrijk, werkelijk belangrijk waar ik vandaan kom? Wie ik ben? Zou het jou nou werkelijk iets uitmaken wanneer ik in plaats van uit Pakistan (of India desnoods) *echt* uit Iran, Irak, Turkije, Syrië, of de Sovjet-Unie zou komen? Daar waar in het echt de real Koerden verdeeld zijn? Verdeeld en onderdrukt? *Here!*’

En hij bood aan, zijn paspoort. Een pakje met wat plastiek er omheen. Hij legde deze neer op tafel. Voor Atti die er echter geen vinger naar uit dorst te steken. Nee, geen angst om deze friend te beledigen door een ongehoorde kontrole! Alsof hij zelf een beschermer van de State of Holland zou zijn! Douanier! Stel je voor! Zijn eigen vernederende ervaringen met deze grensheren waren hem veel te veel bijgebleven. En buitendien wist hij wat paspoortkontrole voor een vreemdeling, desnoods illegaal, betekende.

Tenslotte was Abdullah's echte nationaliteit evenals zijn ethnische waarheidswaarde, heel betrekkelijk. Vietnamezen waren ook al eeuwen onderdrukt. Wie in het Westen er eentje tegen kwam, kon alleen maar medelijden met hem hebben, zelfs als die zich uitgaf voor Chinees of Thailander. Juist iets om er begrip voor te tonen, omdat je wist dat zo'n vluchteling niet alleen de beslommeringen rondom het officiële ontvluchtte, maar ergens ook voor de schande van zijn volk onderdook.

Precies zoals die verhalen die Atti hoorde over mensen uit De West die zich vroeger uitgaven voor Amerikanen. Om de kleinheid, het nietige van hun aanzien tot in redelijke afmetingen te vergroten teneinde enig respekt te kunnen vangen onder de noemer Amerikaan. En om hun schande te ontlopen. Een daad van onmacht eigenlijk. Een vlucht in de vlucht van de paspoortontvlieder. ‘Zoiets,’ mompelde hij, ‘zo ongeveer zoiets...’

Om duidelijk te maken wie hij was en dat hij recht had op vertrouwen, medelijden zelfs, begon Abdullah het een en ander uit te leggen. Hij sprak zacht, onrustig. Met de gedragsstijl van een eeuwiglijk vervolgde! Hoe zat die bangheid hem niet reeds in 't bloed!, meende hij, Atti. Precies

zoals de honger zijn uitwerking had op vele, vele volkeren die nooit boven de één meter vijftig uit kwamen en boven de zoveel kilo, 't minimale van de weldoorvoede westerling. Hij? Hij kon praten, redeneren, oordelen vanuit de bediende burcht die zijn huis - al was het maar een krot - ook was in deze maatschappij. De veiligheid als status.

‘Kijk, my friend, ik kán en wíl je niet alles vertellen. Daarvoor ben ik te kwetsbaar, you know! Maar als vervolgde zeg ik dit: ze willen ons uitroeien. Ze hebben ons verdeeld, verscheurd! Ons zeer verschillende paspoorten in de hand gestopt. En wij zijn alle kanten op gevlucht. Moeten als mens, individu, heel voorzichtig opereren. Liefst met als dekmantel een land waar we eigenlijk niet in thuis horen. Wil jij dat ik in Kabul de Russische bezetters moet gaan dienen? Of Khomeiny met zijn moordzuchtige bende die hoegenaamd een menselijke revolutie uitvoert?’

Atti's hand beet hem nu om het paspoort te grijpen en te kijken. Maar hij deed het niet. Hij had geen recht, vond hij. Trouwens, dit stukje Derde Wereld eiste solidariteit. Als het niet uit het diepste van je hart kwam, dan hoefde het nietmeer, oordeelde hij.

Hij zuchtte. Scheen meer verdriet te koesteren dan die Abdullah. Film over de huisinbreker liep nu af. Hij was eruit gezet, die hoofdpersoon. Had zijn geliefde niet gevonden. Behalve in de zin van vrije ruimte, 't vrijste oord. Maar eruit geschopt, geslagen en maatschappelijk verkracht. Nu kwam de titelrol van de spelers... uit met het teevee-drama.

Vervolgd te zijn! Het was verschrikkelijk! Te moeten rennen! Rennen! Vluchten! Vanuit de lucht als vrijheidsstrijder, aanstaande held!, te worden beschoten, gebombardeerd. Door mirages, puma-vliegtuigen, Russische migs, wat al niet! Bom na bom het menselijke vee bestokend. Hele lichamen versplinterd. Hele verzetshaarden uitgeroeid. Mannen met primitieve geweren op de vlakten, tussen de bergen, steeds op de vlucht, in de kou, in de mist verdwalend, stortend in afgronden, steeds op de vlucht, opgejaagd en nooit de rust vindend van het bewoonde huis der ware stede!

De voeten kapot, ziek, gewond, uitgehongerd en uitgedorst! Gebeten door de slangen, insekten, soms door woestijnwinden belaagd, verdwalend en verloren, nietig tegenover de machtige arm der staatsvijanden die bleef moorden, wurgen en moorden, lang, historielang! De grijparmen van de verschrikkelijke spin die de Duistere Vervolger heette!

Atti! Toch kon hij een gevoel van afkeer niet bedwingen. Vanwege de leugen. De leugen, *die* leugen. Terwijl Abdullah brede, breedste uitleg zat te geven over de verzetsorganisaties als de Patriottische Unie van

Koerdestan, de Guevarristische strijders, de Pesh Merga enzovoort, was er maar één ding wat Atti bezig hield, bezig kón houden: de leugen van Abdullah en de diepte die daarachter lag.

Kijk, de waarheid was - alweer - een spin die de mens het gevoel gaf dat hij door het weefwerk ervan zou kunnen schieten. Weg, ontkomen als een doodsimpele fruitvlieg. Maar het web bewoog zelf, ging mee en bleef een dreiging totdat je eraan vast kleefde.

Waarom moesten al die Derdewerelders die hij ontmoette van leugens leven, van bedrog? Kwamen altijd *niet* met de bedoeling om te blijven Europa binnen. Leefden *wel* altijd op een eerlijke manier, ondanks gebrek aan inkomsten. Lieten *heel precies* zien altijd, wie ze waren. En hadden hoegenaamd *nooit* angst voor uitzetting. En zelfs als zij angst toonden daarvoor, dan tastte zulks niettemin *geenszins* hun waarde aan.

Afrika had hem, hoewel het slechts één individu betrof, uitgebuit. Hij wílde daar niet van weten. PUNJAB'S GLORY had hem het heerlijkste voorgeschoteld. Hij hád ervan gegeten, zij het met lange tanden in de bek. En Azië, poor Asia!, kwam hem beliegen naar hij goed ervaarde. Was het een kwestie van zelfbehoud? Bedriegen om je te kunnen redden? Het vege lijf veilig stellen dankzij leugenachtige bedoeningen, het móest? Dan zou de *friend* het wel begrijpen, ook begrijpen móeten.

Nu hij eenmaal was bedrogen, nou ja, verkeerd voorgelicht, vroeg hij zich af of Abdullah nou echt verder betrouwbaar was. Of hij geen bankroven pleegde. Om aan geld te komen voor verzet. Grof geweld gebruiken bij afpersing en zo. Vliegtuigkapingen beramen. Aanslagen plegen. En daarom onder valse naam de post willen krijgen. Om aldus niet te worden opgemerkt! Aha...!

Maar Atti lachte, lachte zichzelf uit, net op 't moment dat die friend & brother kwam met een sappige lachdjook. Om je te bescheuren.

Hij vond zichzelf veel te overdreven denken. Teveel vanuit ‘oordeel geven’ als lukse. Datzelfde verschijnsel wat hij in relatie tot Jakkopu bij zichzelf had gekonstateerd. Dat was ook de geperverteerdheid der blanke, zij het dat 't ging om de blanke als luksewezen, welvaartshouder: hij die zich over allen, en over van alles en nog wat, het ruimste oordeel kon permitteren. Zonder zijn handen vuil te hoeven maken overigens.

Met Atti zat het wat moeilijker. Hij was wel een zwarte Hollandse bakra. Maar hij was toch een brother, zoniet een ware black friend. De wereld, die van armoe, honger en ellende, kon daarom alleen al een *natuurlijk* beroep op hem doen. Zo was dat nu eenmaal, zo waren dinges.

Het gaf een sterke band enerzijds, iets van de warme mensvriendschap.

Tegelijk een soort doemkracht die gelijk was aan datgene waarmee en waartegen hij moest vechten: de relatie tot het verleden. Dit, de band met de Derde Wereld hoorde daar ook bij. *Gebogen & gediend*, 't verleden! *Gebogen & gediend*, 't heden als gevolg daarvan! Zijn eigen volk van oorsprong immer even onderdrukt als de rest. Er werd een band gesmeed voor de toekomst: solidariteit. Maar wel één waarvoor mensen moesten geven, bloeden.

‘Luister my friend,’ sprak Atti later, veel later, ‘ik heb genoeg gegeven. Niet dat we geen vrienden van elkaar meer zullen zijn. Integendeel! We'll be like real brothers now. Brother-friends! Maar ik zal voortaan geen pakjes meer voor je aannemen, geen brief, geen post, okay?’

Met gebogen hoofd beaamde hij, Abdullah, dat. Jammer vond hij het zeker, dacht Atti die hem zo zag. Maar hijzelf was blij: hij was zichzelf weer, zijn eigen bloed dat in hem stroomde. De leugen, al was die om de bestaanswil van de vreemdeling, nu afgestraft! Tijd voor het opperste vertrouwen. Het zelfvertrouwen. En de menswarmte.

‘Gelukkig!’ zijn domheid had geen ongeluk gebracht, gegeven.

‘Abdullah, wil je nog een beetje thee?’

Later toen alle geluiden over straat verstomd waren, kwam Anna uit de bioskoop terug. Ze had een film gezien over een opgejaagde vent. *Hunted* heette die. Een prachtding. Ze vertelde antoesjast erover. Plaagde Atti omdat ze vond dat hij werkelijk iets gemist had. Hij was op de kritieken afgegaan. Nu miste hij een schitterende skreenfilm. Fantastisch!

Wie deze vent in huis hier was? Abdullah! Ze kende hem toch? Hij was veranderd, vond ze. Ze had hem wel gezien, gesproken ja. In de PUNJAB'S GLORY, was 't niet? Abdullah zelf beaamde, lachte. Al lachte hij wat zenuwachtig. En Atti lachte dit keer anders. God nogantoe! Dat hij ze maar gelaten had in de waan dat ze hygiënisch aten! Een misdaad van verzwijgen vond hij het. Maar riep zichzelf innerlijk tot orde. Geen overdramatiseren, hoor!

Het viel hem op, vooral naarmate het later werd, dat Abdullah geen aanstalten maakte om weg te gaan. Veel praten, grapjes, o, leuk. Hij had hem nog nooit zo zonnig ervaren.

‘Zie je wel?’ dacht Atti, ‘het is zeker niet zo, dat wij mensen altijd aan sombere dingen moeten denken.’

Hij meende: wij minderheden, aanboorlingen, zwartjes onder elkaar, hoeven niet altijd in mineur te spreken over onze rioolpositie in deze

maatschappij. Zoals Abdullah toen deed, bijvoorbeeld, die dag daar op het Rembrandtsplein. Atti was er ziek van geweest bijna. De treurige treurnis zelve. Hoewel hij eigenlijk een inboorling was, op z'n minst van positie, opgevoed in de beste Hollandse tradities en dus kansrijk. Veel kansrijker dan Turken, Marokkanen, vluchtelingen zoals Pakistanen, pardon, Koerden uit Irak, Iran enzovoort tot aan Turkije toe.

In een roes hoorde hij bommen vallen, machinegeweren ratelen, evenals slangen in het struikgewas, terwijl de strijders, echte guerrillero's zoals zijn marrons driehonderd jaar terug, wegkropen onder grote stenen waar de warmte van de zonnedampen uitsloegen en hen de benauwde ziel deed uitzweten in parelende angstdruppels. Terwijl de schorpioenen, spinnen, duizendpoten, alle vol gif hen aankropen, nabij, nabij, het bedreigde bestaan van de levende die vocht en vocht om het allerlaatste stukje eigen huid met eigen bloed daaronder stromend, sangre!, sangre!

Anna ook vond het vreemd dat Abdullah zolaat bleef. Ze moest de volgende dag naar het werk gaan. Wou gaan slapen. Gaapte een paar keer. Maar zag dat Abdullah geen krimp gaf.

‘Misschien,’ dacht ze, ‘heeft hij met Atti iets afgesproken. Ze gaan weer naar het nachtkafé, voorbij die tweede gracht waar alleen zwartjes komen! Ik heb hem zo gewaarschuwd nog. Atti, blijf bij me thuis! Of laten we samen uitgaan! Straks komt er nog een inval van de politie in dat kafé vol druggebruikers en dan ben je de klos! En reken maar dat als ze iets, ook maar iets aan je ruiken, je de bak in draait! Ik weet niet voor hoelang!’ Ze had een bloedschoon voorgevoel dat er iets met hem zou mis gaan.

‘Atti, ik ga slapen,’ zei ze kortaf. ‘Ga maar niet uit. Je hebt al gezelschap!’

Het klonk zo bitter, vond hij. Hij stond op. Kwam bij haar staan daar in de slaapkamer. Trok die deur daarvan achter zich dicht. Loerde even richting de twee Oché's. En fluisterde tegen Anna: ‘Ssst! Ik werk hem zo de deur wel uit, wees maar niet bang. Tot zo!’ Gaf haar een kus. Ze stapte naar de kast om zich te gaan omkleden. Hij ging terug, trok de deur met het glas achter zich dicht.

‘My friend,’ zei hij na een tijdje (hij wist niet hoe het aan te pakken) ‘ik moet je zeggen dat ik nu gaan slapen wil. Morgen, you know, is een lange dag. En ik ben moe.’

Maakte een grapje over zichzelf, perfekte humor!: ‘Zie hoe grijs ik ben! Een oude man verdient zijn rust. Life takes us all, you know.’ Gooide zijn armen op, rekte zich uit.

Maar Abdullah gaf geen krimp. En eensklaps begon Atti het goed, heel goed, verdomde heldergoed te begrijpen! Die wagens, Volkswagens die je hoorde ronken met hun dieselmotoren, opnieuw en opnieuw! De spotzame glimlach verdween ineens van zijn gelaat, terwijl Abdullah met de handen in zijn schoot gevouwen, ineengedoken naar hem opzag met de allertreurigste blik in zijn ogen:

‘Yes,’ fluisterde hij met pijn in de stem, ‘ze willen mij, my friend, politie!’

Nu pas begreep hij wat Abdullah doen kwam. Schuilen! Zich verbergen! O god! Hij werd gezocht! Niet heel ver, maar hier!, hier, in Holland, in de wijk! Een vluchteling! Helemaal in zijn eigen huis, daar heelhuids zittend met de treurigste uitdrukking die maar mogelijk was.

‘Geen paniek! Geen enkele paniek!’ dacht Atti. Hij liet zijn handen zakken. ‘Ssst!’ Dat Anna vooral niets hoorde! Want als zij stennis maakte daarover... gordijnen dicht, voor, achter, alles kalm... gelukkig geen inval, geen bel... ah!

Nu begreep hij wat hij eerder zag: eerst de gekamoefleerde uitdrukking van die Abdullah toen hij binnen kwam. Vriendelijk. Een ‘friend’ opzoeken. Dan later de weggeperste schrik toen niet de bel ging, maar Anna de benedendeur open deed en met een sleutel kwam gelopen, de huisdeur boven ontsluitend. Hij had 't gezien maar niet gereageerd.

‘Luister, my friend,’ fluisterde hij gebogen nu, ‘je hebt geluk. Allereerst heeft iemand van boven de deur open gelaten. Heeft iemand je gezien? Heb jij iemand gezien?’ Zijn ogen straalden van nieuwsgierigheid. Stel je dat eens voor!

‘No!’ zei Abdullah kortaf. Hij moest wel eventjes nadenken, een tergende vorm van stilte uitbroedend. ‘No, my friend, no!’

Waarom noemden deze godverdomde ongelukskikkers hem altijd friend! Friend, friend, friend, friend, friend, godverdomme! Maar altijd hun medemens, hun mede wereldbroeder, weetjewel, uitknijpen, uitbuiten, bedriegen tot en met! Het had een toevalletje gescheeld of Jakkopu had hem financieel kapot gemaakt! Hoe zou het met deze godverdomde stupid brother-friend moeten aflopen? Verdorie!

En ineens besefte hij, dat hij niet alleen een vluchteling in huis had. Erger: hij was door deze vluchteling gevangen. Gevangen ja! Want als ze hèm hier vonden, dan... was ook hij de klos! Hij, die grijskop, nu reeds bekend bij de politie als geweldenaar!

‘Waarvoor zoeken ze je?’ siste hij tegen Abdullah, terwijl hij zich vliegensvlug neerzette om te luisteren. Hij schudde de tafel met de twee

Oché's. Ze schokten, op en neer gaand eventjes. Bleven dan staan, de rug naar elkaar toegekeerd door het schokken. Alsof de goden hen gebruikten als dobbelstenen om een diepdiep mensbeeld uit te drukken. Maar dat zou onbelangrijk zijn, vergeleken met wat hij nu weten wou en zien en horen bovendien: wáár zochten ze Abdullah voor, in godsnaam!

Naar hij zei: om de illegaliteit. Hij zou wel een verblijfsvergunning gekregen hebben door zijn huwelijk. Maar men zou erachter zijn gekomen dat het was, you know, om in het land te kunnen blijven. Nu hij door PUNJAB'S GLORY was ontslagen (hij bléef in dienst van het armoezaaiersschap, dat wel) had hij geen recht op blijven meer. Werd opgejaagd. Ze waren hem vanavond komen halen. Bij het huis van de familie van zijn vrouw, vlakbij. Maar iemand had via de overkant een sein kunnen geven, terwijl hij eraan kwam. Zodoende kon hij wegschieten, net voor zijn arrestatie. Hij was dankbaar dat hij snel de deur kon inglippen van Atti's woning, die benedendeur. Dan proberen of hij zijn friend kon aantreffen. ‘Geluk gehad, geluk, my friend.’ En hij zwoer dat absoluut geen niemand hem gezien had.

Atti herinnerde zich heel goed precies zo'n scène voor een moskee. De straat afgezet, de hele buurt. En hij kon doorlopen want hij was wettige verblijver tussen de inboorlingen van de Lage Landen. De politie hield hem wel op een gegeven moment tegen, niet aan.

‘Vanwege het gevaar.’

Rondvliegende kogels zeker, in de jacht op mensen!, véé.

Zeggend tegen een blanke inboorling dat hij niets van de situatie begreep, antwoordde deze heel vriendelijk (niet eens merkend dat hij tegen een aanhoorder sprak, of het niet wíllen wetend): ‘Ze moesten ze allemaal d'ruit gooien, dat tuig!’ Alsof Atti daarbij niet hoorde! Blijkbaar was de vreemdeling nog altijd een abstrakt ding...

Hij vond Abdullah's verklaring enigszins hoopgevend. Niet bijster opwekkend. Zeker niet wanneer hij dit bibberende vogeltje aanzag dat hem aanstaarde. Die tulbanddrager eersteklas! Tóch leugenaar geweest! Hij kon ergens niet helemaal genoegen nemen met deze verklaring. ‘Weet je zeker dat je niets misdaan hebt? Don't bring me trobbel!’

Maar Abdullah gaf schoorvoetend toe, om hem tevreden te stellen: ‘My friend, kijk, vanwege mijn vervolging *ben* ik illegaal. Ik mag niet zijn op deze wereld. Dat weet je, want de Koerd, wij Koerden zijn een volk, verenigd in de dood door de historie der vervolging.’

Wat mooi! Schitterend zelfs, bijna meelijwekkend! Maar niet genoeg, niet om de woedende gerust te stellen.

Met de handen over elkaar ging hij nu door, het hart van Atti Tuurhart met de taal bewerkend: ‘Luister, my friend, mijn brother zelfs... ik wil niet overdrijven, want ik ben geen held. Maar ik wil niet underestimate... hoe zeg je dat... niet eh... niet te weinig bedoelen.’ Hij was in de war. Zou zeker psychisch iets wegstoppen! ‘Zeg op! Zeg op Abdullah of ik smijt je d'ruit, nu!’

‘My friend, ik ben een mens zoals jij, you know, van die verre arme wereld. Wat moeten wij doen wanneer wij het slecht hebben, armoede en onderdrukking? We komen hier, proberen een plaatsje te vinden. En geld te hebben natuurlijk, my friend, echt geld!’ Zijn ogen werden opener, groter, witter met het donker erin heel glanzend, zijn rimpels verschenen, wenkbrauwen trokken strak, zijn lippen draaiden zich om de taal van de welsprekende, die heftigheden kent in zijn gemoed:

‘Wat moet ik anders doen, my friend, dan mijn mensen steunen met geld, met wapens?!’

Hij wás een held! Hoera! Hij was een héld! Groter, trotser, geweldiger dan Friend & Brother, Brother-Friend Jakkopu die maar wist te dromen over Afrika, Groot Afrika! Machtig Afrika met de Kernwapens van de toekomst... poeh!

Abdullah een echte verzetsstrijder! God! Een kerel om te omhelzen! Zelfs al deed hij dingen die volgens de wet van het land waarin hij leefde niet legaal waren. So what! Atti, hij voelde dat hij eindelijk zíjn held gevonden had. Een vent om gul je onderdak te geven, te verbergen, te bewaren eigenlijk. O grootsheid van de ziel! Dít was zijn kontinent!

In de buurt had de politie die avond huiszoekingen gedaan. Het eerst bij de familie van de hindoestanen. Toen ze niet vonden wat of wie ze zochten, bij de andere vreemdelingen uit het Oosten in de buurt. Allemaal werden ze afgegaan, stuk voor stuk, tot diep in de nacht. Weinigen merkten dat. Want het ging stil. Tot op de daken verschenen zij, van het hele blok om de huizen te tjekken. Toen ze niks vonden meenden zij dat de vogel gevlogen was. Toch zouden ze blijven zoeken. Wel geen mannetje uitzetten, althans, niet steeds.

Er waren lui die immers zeiden (die zich eigenlijk opdrongen) dat ze wel een oog in het zeil zouden houden. De politie zei niets over het doel der aktie. Maar men begreep: een zwartje had wéér iets misdaan. Of meer van ze! Men zou opletten. Zelf opletten ook voor de politie vanwege het eigen rijden zonder rijbewijs en andere onwettige aktiviteiten. Want dat

alles was er ook nog, ook al leidde dat niet tot schandalen.

Af en toe, naarmate de nacht vorderde wel steeds minder, een patrouillewagen die de hoeken omsneed. En De Godfather natuurlijk die net zoals vele anderen een oogje in het zeil wou houden. Die met zijn trawanten uit de buurt de straat op ging. Om zelf kontroles uit te voeren. Maar niets was er, wat het gewenste resultaat opleverde.

Die nacht zo, sliep Anna heel slecht. Ze droomde vreselijke dingen. Kon zich er niets meer van herinneren, volgende ochtend. Maar wist dat ze vreselijk waren. 't Hoofd deed pijn.

‘Het is de menstruatie die er nadert,’ woof Atti alles af. Dat was toen ze aan tafel zaten. Met Abdullah erbij natuurlijk. Toch vond ze het een veeg teken. Al die rupsbanden van ratelende tanks, vliegtuigen, die ze had liggen dromen. Eng! Abdullah zei niks, zweeg en wachtte af. Wat zou er komen deze dag? Naar buiten kon hij niet, te link.

Hij zou de hele dag in huis blijven. Totdat het avond werd. Dan zou hij opstappen. Dan zouden ze hem vast niet zoeken meer. ‘Nee, geen vrienden van mij bellen, my friend. Nee, ik heb geen telephone, geen number van ze, brother.’ Hij wou niets zeggen, niet toegeven. Alleen maar wachten, wachten, wachten. Totdat de tijd zou rijp zijn om heel ongezien de deur uit te glippen, weg te wezen.

Anna ging weg. En Atti ook. Zij mopperde om die Abdullah, ook al deed ze het niet zo luid en openlijk. Friends bleven slapen. Doodnormaal. Maar de ruimte was wel erg klein. Als iedereen zomaar op de bank bleef slapen, kon je hem wel snel de straat op zetten.

Atti lachte. Lachlachte. Dat ze niet wist dat hij die zelf van de straat had opgeraapt! Hij grinnikte. Zo waren dinges nu ook al! De trots op een stuk verborgen vod!

Nadat Atti gebeld had met wat mensen, verdween hij voor een bezoek aan een gebouw. Het Instituut Royale. Hij zou daar iets gaan doen, zei hij. Nee, geen boek halen. Hij had een bord gezien: in verband met een serie konserten vroeg men een paar krachten die iets van een podium konden bouwen. Zoiets althans. Hij zou gaan horen hoe 't precies zat. Er zou een festival daar zijn, met verschillende uitbouwsels voor verschillende minderheidsaktiviteiten in de verschillende poten van Gebouw Tarantula. Zoiets dan maar, zoiets!

Om elf uur, niet lang nadat ook Anna 't been had weggetrokken, werd er gebeld. Abdullah schrok. Verschrikkelijk! Maar vanuit het dunne spleetje in het gordijn dat gesloten bleef die dag, loerde hij en zag iets later een postbode die nogeens aanbelde, ditmaal aan de overkant.

En toen het heel lang stil bleef besloot hij het te wagen naar beneden te gaan. Hij sloop de trap af, deur open. Liep heel snel, heel zacht op zijn blote voet naar beneden. En zag tot grote blijdschap van zijn hart dat er weer eens een stukje post voor hem gekomen was. Een dun pakje was het, dat nog net door de bus gestopt kon worden. Vandaar dat aanbellen. Wat was hij blij! Nu hij met Atti afgesproken had dat er geen post meer voor hem hier gebracht zou worden, zou dit dus zijn laatste stukje bestelling moeten heten.

En hij... wat?! Hoorde hij voetstappen? Buiten? Vlak voor de deur? Snel! Snel naar boven! Maar ook boven vloog een deur open. Hij klemde zich tegen de muur aan. Kreeg zowat een hartstilstand. Oh Allah! Het was met hem gedaan! Hij die...

Tot zijn opluchting hoorde hij van boven schreeuwen: ‘Ik kom er zo aan!’ En hij wachtte geen sekonde, maar vloog het huis van Atti in. Drukte de deur achter zich dicht en merkte dat er iemand de trap af kwam. Twee mensen, héhé, gewone! Met fietsen! Een vrouw en een kind. Maar hij wachtte, opnieuw de spanning krop schietend in zijn dichtknijpende keel. Stel je voor dat het een afleidingsmanoevre was! Dat ze... snel! Het raam! Ze kwamen er zeker door geslopen om hem van een andere kant te pakken! Weg! Weg! Weg! Maar het balkon kon hij niet op! De deur niet uit! Niets... niets!

Hij rende snel de badkamer binnen. Sloot zich op. Toen hij een tijdje niets hoorde kwam hij eruit. Veel later zag hij door de spleet in het gordijn turend dat het de glazenwasser was.

‘Héhé!’ Een oosterse opluchting!

Aan de overkant van de straat, boven die bloemenzaak, had De Godfather zijn huis, zijn hof. Hij, Eduard Willem Wever. Hij keek uit het raam, verveelde zich. Hij gooide ogen uit, richting: voorbij TREFU (dat rattenest!) de Antillenstraat in. Zag Slegtvalk een huis in gaan. Was er wat? Even later zag hij hem er weer uit komen. Dan een tweede huis bezocht. Hij wist precies wíe er woonde in die straten van de buurt. Wist ook precies wát er zich afspeelde, alles! Het was net zijn domein, geestelijk dan. En hij wist: er wordt gezocht, naar mensen of iets. Wat dan ook: aktiviteit van de politie.

Toen hij zag dat Slegtvalk bepaalde huizen visiteerde, konkludeerde hij heel snel dat ze dit keer een speciale reden hadden, die politie. Er was geen opstootje geweest, geen burenruzie, niks. Als deze man díe en díe huizen bezocht dan moest het zijn om gisteravond. Toen die agenten met hun VW-wagen hem bijna hadden plat gereden. Gezagstrouw als hij was,

hij werd er woedend over. Maar nu hij Slegtvalk zag gaan... o, nieuwe methode zeker. Proberen om erachter te komen wie of wat...

Wat dan ook, die agent ging naar zijn mening teveel rond hier. Dat mocht hij doen. Maar het kon niet. Dat tastte Willem Wever zijn positie aan. Fluks besloot hij de konkurrentie aan te vatten. Wat er precies was wist hij nog steeds niet. Ze hadden hem gezegd: ze zoeken illegalen. ‘Effe kaaike...’ Díe en díe en díe... nee! Dat waren zwartjes allemaal. En ze zochten een oosterling. Zo'n mafkees-Irakees of zoiets! Kon hem geen doorn schelen wat voor nationaliteit. Een illegaal... ah! Hij wist het al! Niet dat hij nou precies wist wáár die zat, (gesteld dat het er ééntje was en geen nest vol.) Maar volgens de methode van Slegtvalk ging die langs de huizen met zuidelijke types, oosterlingen.

Nou, het kon verdomme best zijn dat een van die verrekte Nederlanders zoals hij (maar dan zo'n verrekte punkpop of kraakschijterd!) die rottige buitenlander eens een handje had geholpen. Hij wist heel goed, gehoord met beide oren!, dat de gezochte niet ontkomen was. Vanwege permanente afzetting van de buurt. Dat was makkelijk zat, door de begrenzingen: een kanaal, nogeens een kanaal met een brug, dan een smal gedeelte dat goed in het oog te houden viel en een brede autoweg, ook met een kanaal. Als je die uitgangen in het oog hield, als je daar patrouilleerde zoals de politie 't deed, dan kon geen hond ontkomen, vast en zeker. Dus temg naar de straatwerkelijkheid:

Als hij, Eduard Willem Wever, de slimmigheid kon opbrengen om die Slegtvalk... nee, niet een pootje dwars zetten, dat mocht niet!, maar... hem met de slimmigheid verslaan! Haha... erachter komen wáár de gezochte zich bevond... hij zou in één klap zijn tanende Godfathers-face een lift geven, zijn glorie en zijn roem herwinnen!

‘Nou ja, niet overdrijven Willempie! Maor ik zál 'm effe...’

Alras deed hij zijn schoenen aan, jas ook ('t was nog pril in 't voorjaar). Fiets gepakt en de banden opzettelijk laten leeglopen. Om met de fiets in de hand kwasi met pech de boel af te gaan. Lopen zogezeid! En dan ondertussen van die gesprekjes voeren, loeren... loeren... totdat hij iets verdachtigs zou merreke...

Hij maakte een rondje van zeker een uur. Niets. Een paar teleurstellende gesprekjes met van die dames die zonodig gebakjes moesten halen. En die flessetrekker van 'n Ome Jaap. En dat onechte kind van Mies gevraagd of die niks had gezien. Gezeid: ‘Niks oompie!’

Zo kwam hij weer temg. Maar hij gaf niet op. Twee uur later weer zo'n rondje. Het werd verstoord doordat zo'n nikkerjanus een kind van de

buurt bijna kapot reed. Grote heibel. Want de straat had er nog een drempel voor staan! Nou ja, met veel gekibbel afgedreven.

Zijn hoofd was moe. Hij zou opgeven. Wie hij? Voor de derde keer was het, dat hij zijn deur uit ging toen hij... ‘verrek!’ daar oog opgooide en goed zag dat het gordijn van Atti aan de straatkant dicht gebleven was. Iets wat altijd, dankzij vitrages, altijd bleef open staan. Nu wist hij het! Hij wist het zeker! Ja natuurlijk! Waarom was hij er niet eerder op gekomme! Die ploert! Die boef! Die rotzak! Dat hij met een gevoel van eerlijkheid de boel had laten passeren, zomaar! Iedereen als even ‘eerlijk’ beschouwend. Nou meneer!

Hij begon weer te twijfelen. Het was dag. Middag, vrij laat al. ‘Niks zegge Willempie! Doorlopen! Dag Toos Vaandrig, hoe ist ermee? Meid, wat ben jíj groot geworde!’

Ondertussen besloot hij zich weer achter het eigen raam te posten. De spion zodanig opstellen dat hij alles kon zien, alles! Indien het werkelijk zo was... indien die meid van die zwarte kerel niet ziek lag... nee, hij hád 't... maar effe geduld nog, genieten! De vogel zóu niet vliegen, niet voordat het donker was! En áls 't gebeurde kon hij snel ingrijpen!

Hij plaatste zijn fiets weer boven in de gang. Keek lang nietmeer zo chagrijnig als de hele week tevoren, toen hij 'n lichte kiespijn had. Wilde zelfs gaan fluiten, deed het niet. Luchtte zijn schoenen, sokken ook. Zat met de benen schuddend vrolijk het raam uit schouwend. ‘Mien, mag ik 't lekkerste bakkie koffie van de week!’

In het andere deel van de stad was Atti. Hij had een bezoek gebracht aan Robert. Had van Lina gehoord: Robert is ziek. En Robert wás al ziek, zo oordeelde hij tenslotte, Robert die had gepoogd doormiddel van het gas... Die dag! Die verschrikkelijke dag van de ontploffing! Lina, ze had Robert gedreigd dat ze hem zou verlaten! De kinderen meenemen ook. Was weggegaan, heel in 't echt. Liefde, liefde verloren! Hij had precies die dag gehoord van de justitie, dat zijn klacht omtrent mishandeling ook niet gehonoreerd zou worden. Geen vervolging van de mishandelaars, ook al zat hij met een duidelijk lichamelijk gevolg en zware psychische frustraties.

Er was 't bericht gekomen ook, uit het land van afkomst dat die Ba Tata, zíjn grootoom... een tweede aanval! Robert bang! Doodsbang! Het zou komen nu! Het moest! Het moest! De kwade kracht zou toeslaan! Toeslaan! Er woedde storm in zijn hart! Emoties vluchtten!, vluchtten hem dwars door 't vege lijf! Hij had in paniek, de liefde verloren, de wereld verloren, toekomst, verleden, alles... de gaskraan opengedraaid. Had zich

op het bed geworpen, weg!

Weg! Weg! Weg van al die ellende! Met een rillend lijf, handen voor ogen geslagen, diep onder de dekens gekropen, was hij weggeraakt, weg!, weg!, ver weg, de ruimte van de duisternissen in...

Als hij, Atti, maar niet die verschrikkelijke kracht uitstraalde, diep weg. Als hij die maar niet uitdroeg. Marie-Louise was ook al iets overkomen. Lina nog niet, maar dat kon komen. Als hij wegbleef, oordeelde Atti, dan zouden ze hem zien als slecht. Bovendien zouden ze hem voor gek verklaren, stapelgek, indien hij zijn vrees uitte.

Hij was bang. Banger voor nóg iets: toen hij begon met dat gevoel om weg te gaan, Anna te verlaten, weg te gaan, weg, zelfs het land uit. Zag je dan niet wat er gebeurde? De ouders van Anna waren prompt komen opdagen. Hadden gezeurd over verschillen tussen blank en zwart. Eerst had hij knap gesproken, mannelijk gevochten. Maar toen ze later bleven, gaf het opnieuw strijd. Alles, alles leek een bepaalde richting op te gaan wanneer hij het begon te wensen. Verschrikkelijk! Zeker de kracht der Buigers, Dieners. Iets, iets wat onketend was en geen keer meer zou nemen, IETS...!

Hij veinsde geluk, een geluksgevoel. Tenslotte had hij Jakkopu ook kunnen redden. En Abdullah ook. Anna zelfs ook, door liefde. Niks, geen kwade kracht kon iemand, al was die uit duizend verledens los geslagen, geheel en al beheersen. Waartoe had men dan een eigen ziel?

Lachend kwam hij bij Robert thuis. Maar Robert lachte niet, was dagenlang reeds gespannen. Precies toen Atti bij hem arriveerde, sloeg zijn stemming definitief om. In overspannen toestand sloot hij zich op het twalet op. Wilde niemand zien of spreken. Het zou uren kunnen duren voordat men hem zou kunnen kalmeren. Als hij niet reeds gek was, gek!, gek!

Toen ze de deur openbraken troffen ze hem aan, met een aardappelmesje insneden makend in zijn huid. Letters en cijfers! Zoals... bij een brandmerk! En toen Lina haar hand naar hem uitstak om hem te kalmeren met een omhelzing, duwde hij haar paniekerig van zich af. Huilend zei hij dat haar handen stonken. Naar iets. Parfum of zoiets, vreemde lucht van een vreemd gedierte. Bij het zien van Atti krijste hij:

‘Ba Tata! Ben je dan nóg niet dood! Je bent dood! Je bent dood ja! Maar je leeft! Je leeft in een slang! Met 'n slang z'n adem adem je! Ga weg! Hellep! Ga weg!’

En hij smeet de deur met een razendsnelle beweging opnieuw dicht, gooide zich erachter op de grond. Blokkeerde elke vorm van verdere kommu-

nikatie. Hoe, hoe zou men hem daar ooit uit bevrijden kunnen?

Later, tegen de avond, toen het regende en stormde, duister viel al, keerde hij weer terug. Nam de Black Line, nam straten. Wou de laatste hoek omslaan, toen iets hem zei: ‘Ga niet! Ga niet!’

Hij loerde vanachter een geparkeerd vrachtbusje. Zag hoe 'n massa politie bij hem het huis leeg haalde. Met honden! Grote honden! Alles afgezet!

‘40’

A so wan gadu bari dé-o.
Dé-o! Dé-o!
A so wan gadu bari
wan siten, siten.

Dan mi, anga yu
ben opo luku dé-o!
Dan mi, anga yu
ben libi den, gi ten,
gi ten, gi ten...

Bun tata-ho...!
Na mi pasi, mi waka!
Kaba, toku sani meri mi,
na dé mofo.
Bun tata ho...
Na dé mofo...

Het was de god der goden
die de wereld schiep.
Hij liet zijn stem
de glans der dagen
uit de zon doen zingen.

In onze ogen blonk en
glom de dag, o dag!
Er was geen kracht
die ons deed scheiden,

O grote God!
Ik ging mijns weegs,
de wegen mij voor 't
gaan geschapen.
De wereld echter onherbergzaam
van pijn!

Mensen hadden 't gezegd, gevraagd: ‘Maak je haar toch eens zwart Atti! Dat kan toch niet moeilijk zijn, je haar verven?’

Hij had geweigerd zulks te blijven aanhoren. Zijn argument: ‘Dit wat je hier ziet is natuurlijk. Kan er in godsnaam nog aan mij iets overblijven wat natuurlijk is? Laat de wereld mij maar zien hoe ik ben. Met mij is

precies hetzelfde het geval, als met ons aller verleden. Díe probeert men juist zo grijs mogelijk af te schilderen in plaats van het diep zwarte ervan te willen inzien.'

De wereld was boos. De wereld was stout. De wereld, blankenwereld, was meedogenloos. Ze hadden hem gedreven tot de staat waarin hij was, Atti, de grauwgewurgde ziel. Hij rende, rende weg van de plek des onheils. Rende *de hoek der straten* om, rende voorbij het lege plein, waar de vóórlaatste halte stond van de immer en immer op z'n laatste punt herkerende Black Line, die voorbij ging, elke dag opnieuw, de eindeloze ritten makend van hen die zich met het mechanische vervoer losmaakten van hun wijk om met het omgaande terug te keren. Hij zou er nooitmeer komen, nooitmeer zijn. Hij, Atti Tuurhart, op de vlucht geslagen aanboorling en vreemdeling.

De weg was vrij gelaten door agenten die meenden dat de slag geslagen was, de buit gevangen. Wie wist: heroïne, kokaïne, gestolen geld, gestolen eer. Alles volgens hun berekening. Zij hadden recht gedaan. Hun staat zou overeind blijven, koste wat het kost. Hun hart verzadigd voor zover het kon met het rechtvaardigheidsgevoel der mensenwereld.

Ze zouden hun bericht verspreiden dat het onrecht bestreden, de daders gegrepen was en waren. Behalve één natuurlijk, dader, die ontkwam. Voorlopig dan. Want Atti voelde dat hij snel moest maken. Heel snel. Er kwam een auto aan. Hij schoot achter een boom. Trachtte richting park te lopen. Veilig daarzo misschien. Maar hij bedacht zich weer. Stel je voor dat ze daar bewaking hadden. Kontrole van 'obscure' elementen. Dan was het met hem misschien meteen gedaan.

Hij moest weg zien te gaan, weg, naar elders. Zo snel mogelijk naar het buitenland. Van daaruit... weg, weg, desnoods de wereld uit, het kon niet schelen. Het recht wat geen recht was, zou hem niet vatten. Hij wist dat hij geen kans had met verdediging, geen enkele. Eerst de schande die hem te wachten stond van weken cel. Dan een eerste veroordeling vanwege het geval TREFU. Daar achteraan een andere, wie wist op grond van welke beschuldiging.

Hij zou gestraft worden, dat was heel zeker, gestraft als nooit te voren. Hij zou weggaan deze tweede keer. Weg, weg en volkomen ongrijpbaar worden, waar dan ook! Het leven zou voor hem anders kapot zijn, volkomen kapot, weg, verloren toekomst!

Hij begon te hollen. Zijn hoofd bonsde. Dan liep hij langzamer en trager, opzettelijk. Om niet op te vallen. Niet te worden aangehouden. Het werd donkerder en donkerder, goddank. Niet alleen het verlies van daglicht,

maar de lucht betrok alweer voor zover het niet heel lang, hele middag, zwarter en zwarter werd, een voorjaarsbui.

Waar moest hij gaan? Wat zou hij doen, móeten doen?

‘Geld! Papieren! Geld en papieren!’

De weinige woorden sloegen hem herhaaldelijk door het hoofd terwijl zijn bloed daar aan de slapen scheen te stampen. ‘Geld! Papieren! Papieren, geld!’

Er kwam een auto in de verte aan. Politie, o god! Hij wilde wegduiken, een portaal in. Bedacht zich en liep heel kalm, te kalm voor een wandelaar, weer verder. Gelukkig! Het was inderdaad politie. Maar ze reden verder, zagen hem nieteens.

Hij zou Anna bellen. Vertellen met tranen in de stem dat hij wegging, waarheen: nog onbekend, maar weg uit deze wereld, weg! Het verleden had iets ontoegankelijks. De natuur, rauwe natuur, waar het hart der gerechtigheid klopte, was ver, ver overzee en nauwelijks toegankelijk voor wie geen geld had en geen uitrusting.

Nee, Anna zou hij nietmeer bellen. Ze zouden hem afluisteren, lokaliseren. De buurt afzetten. En hem grijpen, klem zetten op straat. Hij moest de stad in, zo gauw mogelijk tussen de massa's komen waar men geen individuen kennen kon, herkennen, onvindbaar als zij waren als de menigtes met hun totale kracht. Weg! Weg! Weg!

Zijn been stak hem. Hij begon te zweten, te hinken. Het werd kouder ook. Een kou waarop hij niet gekleed was, niet berekend op de koude nacht die vallen zou, de lange nacht der lange mars van de vluchtende, de vluchtende, de vluchtende naar het verborgen oord. Er was geen Zwervershoede en geen Zwervershut voor hem. Weg! Weg!

Hij schrok, verging zowat, toen eensklaps en abrupt een blauw Volkswagenbusje achter hem remde.

‘'t Is gedaan met me!’ dacht hij terwijl zijn hart zwaar bonsde. ‘Het is gedaan! Het is gebeurd! O god, ze hebben me te pakken! Er is geen vlucht uit deze maatschappij!, onmogelijk! Het is voorbij!’

Hij wist niet, dat deze wagen voor een kat afremde. Zag en hoorde hem een fraktie van een sekonde later weer optrekken. Liet een zucht. Nog niet voorbij! Hij moest snel zijn, snel handelen, heel snel, nog voordat men zijn signalement verspreiden zou, hem als vermiste opgeven, hem als verdachte zoeken, opsporen.

Met vertraagde tred en onder dekmantel van 't vallend zwart, de avond en de regen, dacht hij nu bibberend na. Zocht in zijn zakken. De tramkaart... nee! Papieren zakdoekje... onee! Een girokaart... nee niet! Daar... in

de portemonnee... ook niet! Het was in zijn hemdzak dat hij een kwartje vond. Dacht lang en diep na over de dichtstbijzijnde telefooncel. Zou hij het toch proberen? Maar... bij wie?

Met een bonzend hart belde hij even later op. Zag in de verte auto's gaan. Keerde zich naar de wandelaars, rug laten zien, wegkruipen achter wat de cel bood aan bescherming. Bellen... bellen... toestel gaat nu over... tinton... bezet! Nog een keertje... ah daar!

'Klaasje? Met jou? Ja... nee, ik bedoel... ben je alleen thuis? O wat goed! Hij slaapt? Ach nee toch? Griep...? Klaas luister, ik heb geen tijd! Ik moet iets kostbaars ophalen... nee, niet ermee bemoeien! Heb die portefeuille nodig van vader, ja, met alles. Breng maar die autosleutels mee, ja, die BMW... niet vragen!, ik leg het je wel uit! En haast je in godsnaam... dóe het! Nee, het is de laatste keer dat ik het vraag... luister nou heel precies wat ik je zeggen ga...'

Hij had afgesproken Klaas te vinden. Op een plein, verkeersplein, een rotonde. In het midden van de stad, althans zodanig gelegen dat... snel! Maken dat hij weg kwam!

Anna was mooi. Anna was lief, lief als de liefde zelf. Maar hij moest haar laten. Haar vergeten. Weggaan, weg! Zo snel mogelijk en zo ver als het kon. Weg naar de verste eenzaamheid! Weg en verloren voor haar liefde, weg! Weg van de maatschappij die hem niet echt lief had, weg!

Zijn eerste grote tegenslag trof hij op het plein waar het vrijheidssymbool verheven stond in wind en weer als dam der natie tegen de vergetelheid om 't eigen aangedane onrecht in de oorlog te gedenken. Er was een grootse demonstratie aan de gang. De wegen waarlangs hij moest komen afgezet. De demonstranten, ondanks de regen met hun spreekkoren die slaande klonken in het mensenoor.

WEG MET KERNWAPENS! WIJ WILLEN VREDE! Vrede! Vrede echode daar uit de mensenziel. Maar niet voor hem. Hij zocht een weg om er te komen, verderop. Als hij teveel opzij liep kon hij opgemerkt worden, vond hij. Wilde een Rastavent met pet op van die pet beroven. Ter kamoeflage van zijn witte haren. Maar bedacht zich. Stel je voor dat men hem niet begreep en greep! Hij zou gelijk verloren zijn, verloren, op allergoedkoopste manier.

Hij stond. In een portiek. Zag hoe men heelhuids onder paraplu's, het meeste ongedekt, ondanks het stromend hemelwater de leuzen roepen bleef. Moed! Moed! Men had de moed het eigen woord te zeggen, eigen taal te spreken van de wonden der moderne ziel! Het volk dat zich niet geknecht wenste te weten in de ban van een krankzinnig dolgedraaide

oorlogsindustrie! De bedreigde eigen ondergang! De redding móest der eigen navel aan de eigen buik! De witte navel bovendien der inboorlingen! De rest aan vrede kwam er dan vanzelf bij. Dacht men! Of voelde men! Of... merkte men niet, in 't geheel niet! Wie zou in de ziel der andere, de anders gekleurde navel kijken? Hoeven kijken? Niemand niet! Zij klapten in hun handen, joegen hun leuzen door de straten: Vrijheid! Vrijheid & vrede! Vrijheid! Vrede! Veiligheid! Het regende, bleef regenen, zij zetten door, verzet!

Een stoet van jongeren, een massa vol beweging. Weg!, onderweg in het verzet der jonge harten tegen wat door hen werd ervaren als een onrechtvaardigheid. Hoe struktureel! Weg!, wegwezen, weg!

En Atti boorde verder. Tegen de onrechtvaardigheid waarmee hij kampte zou er nooit een massa demonstreren. Geen tienduizendkoppige menigte de straat doorwoelend onder begeleiding van het pantsertuig. Geen menigte van paraplu's. Geen leuzen die met de kracht der echo's spetterzaam in de ruimten tussen hoge huizen werden herhaald... herhaald... herhaald en oorverdovende ritmische gezangen! Tegenover het politieke drama stonden slechts enkelingen op hun benen, die angstig voor de dreiging van 't gebeuren zich stortten op het pad der vlucht. Weg! Weg!

Hij boorde tussen twee heel dunne steegjes in. Kwam een paar jongens tegen die hem aanloerden. Alsof ze hem beroven wilden. Eén met ketting in de hand. Een ander met een jas vol punkwerk, ritsen en spelden, hem een mes voortoverend. Maar hij was snel. De angst der opgejaagde was veel sneller dan de roofzucht van de aangrijper. Met een slimme uithaal van de vuist en een duik ontkwam hij, rende en hijgde. Stel je voor dat ze hem aangegrepen hadden, geslagen, bont en blauw, gestoken zelfs, al deze agressie! Hij zou ze niet kunnen aanvallen, geen verweer kunnen geven! Hij zou niet kunnen slaan om uit te schakelen. De mensen zouden toeschieten. Politie roepen. Weg! Weg! Weg naar de plaats der afspraak met broer Klaasje, weg!

Hij voelde hoe klef zijn mond van angst was, ondanks regen buiten 't lichaam. Holde ietwat om niet te rillen. Wegwezen, weg, weg, weg! Zijn benen staken sterker en zijn rug deed pijn. Weg!

Van ver galmden leuzen. Weg! Sirenes, weg! Het werd een chaos in de demonstratie. Weg! Mensen, ze kwamen zijn kant uit. Weg! Geen auto's tegemoet gaan. Weg! Geen fietsers. Weg! Weg van het bedelvolkbestaan! Weg! Weg! Hij zou verdwijnen moeten om niet gek te worden. Gek worden om er niet te hoeven blijven, weg!

Hij stak een straat over, een hoofd vol peinzen. Zzznnnjjjtt!! Een auto

sloeg hem bijna. Jeetjemina! Stel je nou voor dat hij was aangereden... niet dood maar levend en gewond zijn opgenomen... weg! Weg! Weg! Helemaal uit zichzelf, weg! De tweede vlucht. Dit keer: definitief, ongrijpbaar en verloren, weg!

Op de plaats van de afspraak wachtte Klaasje. Stond heel verwonderd over Atti, wat hij zei en vroeg. Was het nou echt zo belangrijk de auto en de papieren mee te nemen? Geld bovendien uit moeder Tilly's huishoudzakje? Wat was er gaande met hem? Toch niet gek geworden? O god! Als hij maar geen verkeerde dingen deed!

‘Atti! Wat is er met je?’ vroeg hij toen zijn broer er aan kwam met z'n natte pak en van die ogen die wild stonden van zielsverdriet.

‘Klaas,’ zei hij met de tranen in de ogen. Aaide zijn broer de zwarte krullebol, vervolgde: ‘Je bent een moedig jongmens. Jíj zal het overleven. Niet grijs worden en niet ontvluchten. Maar... wat zeg ik voor onzin. Geef maar hier, asjeblieft!’ Hij nam de sleutels. Nam het geld en de papieren. Stapte de BMW in, startte en wou wegrijden. Klaas wou erin komen, maar Atti deed niet open. Draaide het raam omlaag en zei slechts dit:

‘Klaas jongen, het is zover. Soms moet je heel je leven vergeten kunnen. Weggaan. Weg! Niet om mij, maar om jezelf vraag ik dit: bewijs dat je kunt zwijgen, minstens voor één dag. Oké?’

Dan hief hij 't handje en hij wuifde. Klaas stond verwonderd. Wat was dit? Zo had hij zijn broer nog nooit gezien. Wat was die nou in godsnaam van plan? Krankzinnig gewoon! Hij wou de wagen tegenhouden. Stoppen!

‘Atti, wacht! Wacht! Als ik je goed begrijp... nee!’ Atti gaf gas. Eerst naar achteren. Dan snel een bocht makend, rotonde om, dwars door het rode licht en reed! Reed met het snelst mogelijke gas de verte in, de boulevard af, weg, weg, weg! Met Klaasje in de spiegel, woedend, verbaasd, verrast! Als hij had geweten dat hij niet met het verwachte avontuurtje mee zou kunnen doen...! Liet schouders hangen. Voelde zich ineens nu schuldig. Man! Stel je voor! Wat moest hij thuis vertellen! Atti, hij koos de weg naar het zuiden. Hij reed en reed. Wel twee uur lang. Weg van de plaats des onheils, weg! Ze zouden hem zoeken, vannacht misschien. Later. Als Klaasje niets verklapte, over de wagen, morgenochtend. En over de papieren van Emile Tuurhart. Maar hij, hij zou ontkomen, met geluk en met de hoogste spoed! Weg, weg!

Er was een dag geweest dat hij het Lage Land in kwam. Ver en terug, een blije dag. Mooie kleren aan het lijf, goed ingepakt, het vliegtuig vol. Niet

zoals de oude negers vlogen, maar op de echte vleugels van een helse Boeing. Een lange reis was dat. Vermoeiend ook. Ze waren aangekomen, kinderen en moeder Tilly. Vreemde ervaringen gehad, een nieuwe wereld vol die open ging. Snel naar hun nieuwe huis met nieuwe mensen in de buurt. Hoe anders toch dan overzee, het land van afkomen! Een kompleet ander bestaan. Veel rijker, materieel. Veel beter in ontwikkeling. Spannend, vol goeie dingen, fiets, teevee. Dan de eerste katers: vreemdeling en zwartje. Te horen krijgen en te merken! Maar het werd goed gemaakt door velen. De blijden waren overal ter wereld, goede mensen ook, helpers en liefhebbers van alles wat het menselijk ras inhield.

Dan kwamen grote tijden der verandering. Vader had goede baan. Kinderen kregen zíjn opvoeding: het welgestelde vloog hen tegemoet. De wereld die daardoor verging... ach! Hij was zo klein. Hoe zou hij 't weten! Blij met vriendinnen en de vrienden. Blij met zijn eigen lelijkheid. En speels, zo vol van jeugdig leven.

Er waren tijden dat een mens bestond uit niets anders dan jeugdig zíjn. Onbekommerd, zelfs onder de beroerdste omstandigheden. Maar dat was tóen! Later steeds meer begrepen waar 't om ging. Nog later: het gevoeld! Er waren waarheden in 't leven die staken. Veelal openlijk, soms onderhuids.

Het zou goed gaan. Zelfstandig wonen. De blik vooruit en wat meer zei: de liefde in het leven leek te komen. Vrouwen! Anna erbij! Tot aan die ene dag dat Emile Tuurhart ging. Dan werd het slapen vol van dromen die zeiden dat er dingen gaande waren, die hij niet begreep... de zieneres, na het bij anderen proberen.

Gebogen & gediend! Gebogen & gediend en daarom... o god! Bijna een aanrijding, een ongeluk! Hij reed de grens later voorbij, België in. Werd niet gekontroleerd, gelukkig. Wat zou hij trouwens zeggen? Het lag voor de hand: zich voor Emile Tuurhart uitgeven. Met zíjn wagen een dag de grens passeren. Zomaar, zonder bedoeling. Een nachtje vreemd gaan, weetjewel, nee: uitgaan heette dat, op stap. En het leven in de Belgique leren.

Dat zou voldoende zijn geweest, zeggen wie hij was en hoe. En men zou hem met een beetje goede wil hebben herkend als Emile Tuurhart.

Vesre, ju lusu!
Pe fu go noja?
Se na wan skwala

Er vaart een schuit.
Waarheen? Waarheen?
Een schip op het strand

di e sungu!
Ay riba... ho!
Fu san ede so
gransipi no sa
lo boto gi sabaku
di sabi fa a mu
lon a tapu watra?

is het baken der zee!
De watervogel weet
hoe over 't wad te lopen.
Maar voor zijn verre
reis over de zee
vindt hij geen schepen,
slechts 't blad als schuit.

Die dag toen Anna van het werk ging werd zij niet goed. Zij kreeg de mensis en zij wou heel snel naar huis. Maar zie: 't verkeer gestremd door demonstraties. Zij wachtte vergeefs op de tram die haar zou brengen naar de kruising, waar ze op de Black Line zou gaan overstappen.

Nu hij zo lang weg bleef en ook geen bus kwam aangewield, besloot ze binnendoor te gaan, kortere weg, maar lopend. Met het ongemak des lichaams liep ze, heel traag en moe. Ook in haar oor klonken de koren der demonstranten met de stem van het verzet. Ze meed zoveel mogelijk al die drukte. Liep en liep, moest door een steeg, maar deed het niet. Stel je voor. Ze had net een drietal zien verdwijnen met punkkleren (laat dat) maar eentje van ze met een mes op zak, een ander met een ketting. Heel in de verte zag ze iemand. Net Atti, die grijsaard daar! Maar die kon het niet zijn dacht ze. Bovendien had ze menstruatie en wie ze op dat moment ontmoeten wou, was alles behalve hem. Natuurlijk, thuis zou ze aankomen. En met slappe stem vertellen dat het vandaag niet gíng. Zelf eten koken maar. En al dat andere werk zo laten. Gaan slapen, vroeg om ooit eens bij te komen van al die zware paringsdriften.

Toen ze na wat inkopen thuis kwam, de straat in, stormde vlakbij die winkel van de banketbakker een grijsblonde buurvrouw haar tegemoet. Een mens in een blauwe bloemjurk en een rose overjurk voor de schoonmaak. Vanonder de paraplu had ze heel netjes een hondedrol staan wegscheppen.

‘God, kind! As je nou weet wat er gebeurd is!’ Anna keek op. Wat nu? Paar mensen in de straat, een groepje, ondanks de regen. Zeker een gevecht weer tussen Selma daar aan de overkant en die vent, haar ex-man met z'n Camaro! Ze keek. Waar zag ze die?

‘Het is met Atti, die vent van u! Ik had u nog zo gewaarschuwd! Arm kind!’

Snel liep ze door, zag daar politie-auto, deur van het huis open en... weg

was Atti. Maar haar huis was vol van leden der narcotica-brigade.

‘Wat is er gebeurd?’

‘Mevrouw, dat moet ú ons vertellen!’

‘Waar is mijn man?’

‘Die Pakistaan?’

‘Nee, die zwarte. Atti!’ Ze beefde, rilde, wist niet wat te doen.

‘Dat is waar we hier voor zijn: hem opwachten. Voor zover het niet door u gedwarsboomd wordt.’ Ze wilde bellen, maar ze kreeg geen kans. Wilde de deur uit. Het mocht niet. Moest pissen, zich verschonen. Het kon nauwelijks. Zou volgens de heren mee moeten naar het buro.

‘Waarvoor?’ vroeg ze, ‘Waarvoor in godsnaam? Is het soms verboden iemand een nacht bij je te laten slapen als hij een vriend is?’

‘Och mevrouw! Doet u nou niet zo onnozel, asjeblieft! Dat doen ze allemaal, weet u! Niemand die van iets wat af weet. Als ze met de zwartjes alléén zijn, dan weten ze het ineens, weten ze alles.’

Gelach onder de heren. Alles ondersteboven! Anna ook! Vreselijk! Vreselijk! Maar het meest verschrikkelijke vond ze het voor Atti.

Abdullah! Hij had zeker iets gebracht. Ontvangen zeker, al die brieven en pakketten. Verzet! Weglopen! Niet willen ontdekt worden! Het was Atti zijn zaak niet, vond ze. O, ze had zo'n voorgevoel gehad!

In haar gekwetste hart hoopte ze vurig dat hij dit alles zou ontlopen. Weggaan desnoods, weg! Al moest haar hart haar eigen boezem uit gerukt worden om met hem mee te worden weggesleurd! Weg! Al geloofde ze geenszins in geesten, iets in haar riep:

‘Vlucht Atti, vlucht! Ga weg! Ga weg! Je somberheid! Je pessimisme! O god, je cynische geaardheid omtrent ons, je had gelijk, gelijk! Zelfs je vrienden hebben je bedrogen! Vlucht Atti! Vlucht!’

En bij elke stap die op straat klonk rilde ze in de veronderstelling dat hij thuis zou komen. Voor 't eten dat er niet zou zijn. En voor de val van hen die wachtten, tot zelfs op de hoek, verdekt. In haar ongeluk was ze blij dat ze niet naar het huis van Atti's ouders bellen mocht. Stel je nou voor dat ze het nummer had gedraaid! Dat hij net daar zou zijn geweest! In een mum van tijd zouden ze hem hebben gevangen!

‘O god Atti, verschrikkelijk!’

In die snelle BMW zat hij. Over de grens zijn 130 rijdend. Het moest heel snel gaan en heel vlug. Maar niet tè! Reeds in Antwerpen stopte hij. Weg! Weg! Maakte een paar rondjes door de stad. Vroeg zich af of... twijfelde. Mocht hij het doen? Kón hij dat doen? Het was geen zonde. Het was noodzaak. Om te vluchten, snel en zo ver mogelijk. Later, later zou

hij het allemaal nogeens rustig overdenken. Dat was dan wel, voor zover hij niet gek geworden was, gek en seniel, seniel en gek en allebei... o hij kon nietmeer denken!

Op een parkeerplaats - heel legaal - liet hij zich even tot rust komen. Had niet gegeten. Had geen honger. Wel dorst. Een heleboel ook. Wachtte, dacht na. Ging en haalde iets bij een restaurant en kwam terug. At een hapje en dronk in die auto. Zag een politiewagen maar stoorde zich er niet aan.

Hij was legaal, niet alleen op die plek, nee, hij ẃs Emile.

‘Emile Tuurhart, hier!, mijn paspoort, rijbewijs!’ Op weg naar... nou ja! Er moest gestopt worden, gestopt. Kijken of er geen dealer open was. Nee, 't was geen zonde! Bovendien: als Atti voelde hij zich diep verraden. Zijn vader had hem weggevoed om 't zo te zeggen, weggehouden van 't verleden. Die opvoeding, oké, dat kon niet anders. Een sociaal gefrustreerd wezen in wezen. Maar dat van Ba Tata! En dat verhaal... *gebogen & gediend! Gebogen & gediend!*

Hij zou wraak nemen. Op zichzelf. Als Emile. Vanuit zichzelf. Als Atti. Om het verleden, het verleden. Zijn moeder had het ook verzwegen. Al wist hij niet dat er iets anders was, óók over het verleden, Oum'ma Titi, dat van die Ba Tata was ook genoeg om eveneens wraak te staan nemen op haar, op allebei. Hij zou de BMW verkopen.

‘Status!’ lachte hij, ‘Status! Status shit!’

Er was echter geen zaak open die avond. Ver voor negen uur, maar niets. Mismoedigd wou hij van een oprit bij een autodealer terug rijden, na al zovele te hebben bezocht (allemaal dicht), toen er een poortje open ging. Hij zag het nieteens. Reeds weg. Toen iemand iets riep. Hij keek om. ‘Ah, geluk!’ dacht hij. Hij stopte. Maar het was geen geluk. Slechts een bewonderaar van deze BMW.

Hij reed terug. Draalde wat, wilde iets kopen maar hij durfde niet. Kwam bij het station en wilde eventjes een krant gaan kopen. Niet voor het signalement maar om iets anders. Gewoon, het nieuws. Even relaxend het eerste teken van de heimwee (die geheime) wegvechten door een krant uit 't ‘Vaderland’ te kopen. Aanboorlingenland voor hem. Hij wist het. Net toen hij naast zijn auto stond te lezen, de eerste koppen over werkloosheid, kwam er een man met een hoed op hem af:

‘Zeg manneke, gij wilt toch niet den wagen kwijt?’ De man lachte. Atti dacht dat het een grap was van zo'n knapenlikker die bij gebrek aan wat jongs in z'n hoge klotennood zijn toenaderingen probeerde. Maar toen die nader dichterbij kwam, serieus wijzend op de auto, met: ‘Zeg op

hoeveel!’ toen wist hij dat hij deze keer weer wèl geluk had. Een pak van zijn hart. Het zou lukken! Wegraken! Weg! Weg! Vluchten! Weg! En niet gegrepen worden, nu niet, nooit! O wegvluchten, desnoods wegvliegen of wegvlieden als hij water ware! Weg!

Hij zei een prijs. Driekwart van de werkelijke waarde. Te hoog vond klant. Dan ietsje lager. Het was een scherpzinnig man die hem aanloerde. Trouwens als iemand met dat geweldige blik op deze plaats en dit uur iets stond te verkopen, dan moest hij er wel erg aan toe zijn.

Atti, hij wilde pingelen. Prijs hoog, zo hoog mogelijk staan houden. Per slot van rekening moest hij er veel uit slepen, zo niet alles. Om straks, later, opnieuw te kunnen beginnen, zo ruim mogelijk. Hij was wel in de war, heel erg zelfs, maar niet gek. Nog niet.

De klant keek een paar keer om, zo van ‘opschieten! Straks komt de politie!’ Weer een nieuw bod, van zijn kant. Afgewezen! Stel je voor! Nog niet de helft van de prijs! Nee, 't zou niet door gaan. Dan maar bij een ander. Maar stel je voor dat hij moest wachten. Tot morgen. Stel je voor dat die legale heren hun voorwaarden stelden, dat ze alles, alles kontroleerden... ‘Goed!’ Maar 't werd niet de helft van de prijs. Want toen hij deze aksepteerde, moest het nog lager! Uiteindelijk verkocht hij hem voor minder dan één derde van de werkelijke waarde. Met tranen in de ogen gaf hij toe. Vloekte in het hart. En nam het geld. Gedeeltelijk kontant. Dat andere deel per cheque. De heer, koper, ging eerst zelf de cheque verzilveren, zijn geld opnemen. Om niet verdacht te raken bij de stillen in 't station. Daarna kwam hij terug met alles wat hij bieden kon aan goed en opgehaald kontant... nóg minder dan was afgesproken.

Met pijn, diepdiepste pijn om de vernedering nam Atti afscheid van de wagen, gaf de sleutels en de benodigde papieren.

Dan ging hij vlug naar de trein! Op naar Brussel. En via Brussel naar Parijs!

Het was precies met de ochtendtrein toen hij eraan kwam. Winkels gesloten nog, nachtsfeer bleef hangen. Er was een zware voor jaarsmist. Atti blij ermee: het hield de zieners van zijn huid weg, hun blik. Tegelijk vreesde hij dat hij misschien niet zou kunnen vertrekken. Met het vliegtuig. Naar het Franse distrikt daar overzee. En weg! Weg! Weg!

Hij botste tegen iemand. Nee, niet opgehouden worden, weg! Weg naar Cayenne, de eerste vlucht! Of desnoods via het eiland Martinique. Als hij maar weg kwam, ver van hier. Maar dan niet zomaar in het gebied van de Caraïben. Of op het Zuidamerikaanse vasteland. Hij wou thuis zijn, nee, niet bij dat volk waar hij hoorde volgens de geboortewet. Gewoon thuis:

het hart van de natuur terug doen kloppen in het eigen lijf, daar waar het hoorde!

Busi sa tek mi baka! Busi sa tek mi baka!: 0 het oerwoud neme mij terug! Het oerwoud overwoekere mijn hart, mijn ziel die is gewond door de beschaving van de blanke die mij sloeg, die mij vernederde! Ik zal niet lief hebben! Anna! Anna! Ik zal nooitmeer, nooitmeer lief hebben! Ik kn nietmeer lief hebben! Mezelf niet! Mijn mensen niet, nietmeer, en nooit. De blanke zeker niet! Wel blanke mensen, zwarte, allemaal, als mens, als mens in maatschappij! Ik zal niet omzien met het hart der wrake, slechts met pijn. Ik ga weg! Ik verlaat ze! Ik laat mij niet langer door hen verlagen! Ik heb geen land, geen huis, geen thuis! Busi sa tek mi baka! Busi sa tek mi, ef' mi no pur' a leleku disi! Busi sa tek' mi baka! O het oerwoud neme mij terug! Oerwoud! Laat mij diep in je komen! Ik zal gaan, over de grenzen van het diepste woud, de bossen indringen van de ziel van mijn vaderen, ik zal voorwaarts schieten, diep, dieper in het groen, tussen de bomen, de struiken, bossen, lianen, groen, groen, groen, het groene hart dat slaat van mijn natuur, mijn kracht, mijn weelde, ik, beladen met de zinnen van het oerdier, wild en woest en bijtend met de kreet van de gevangene des levens. O oerwoud... neem mij asjeblieft terug... terug!!

Vermoeid zakte hij op een stoep, in slaap gevallen. Heel even duurde het. Hij droomde dat hij de zee zag voor zich, zee en zwart. Heel hoog in de verte een ster, de ochtendster, vroeg in de morgen. Het water klotste langs zijn schenen. Er zong een lied. Er kwam een maan. En in de verten, hoog, hoog, nóg hoger dan het oog gewoon kon zien, had je de havens, de havens, de havens boven zee. Geen vliegtuig, hoe modern!, kon er komen. Geen enkeling, geen sterveling. Enkel degenen die -

Iemand schudde hem wakker. Via een tas die zijn knie stootte. Hij sprong op. Verschrikt. Stel je voor dat ze hem de portemonnee stalen! Oei! Dat was schrikken!

De winkels begonnen open te gaan. Niet echt nog, maar voor het aansjouwen van dingen, kisten, wagens kwamen. En vuilnisbakken uitgezet. Mensen, mensen, steeds drukker werd het.

Anna had geen afscheid van hem genomen. Ze merkte dat hij die avond niet kwam. Waar was hij? Hadden ze hem meegenomen? Ze zeiden niks. En wilden niets toegeven van een vasthouding. Taktiek! Zeker taktiek! Om haar mond open te breken. Dat ze dingen zou zeggen! Hem verra-

den. Waar dat hij was? Zij wist het toch ook niet? Al boeiden ze haar, al sloegen ze haar, ze wist het niet! Wist het in het geheel nooit niet. Wat een ellende dat zoiets een mens als zij kon overkomen. Haar ouders, Atti's ouders ook, hadden nog zo gewaarschuwd voor het gedoe in deze buurt. Ja, er waren plannen. Om het leefbaar te maken, en te houden ook. Restauratie. Tegen verval. Renovatie. Verbetering, ook van het leefklimaat. De aanboorders (niet de inboorlingen, opgelet!) moesten gespreid worden, meer uit elkaar. De aanstichters moesten worden voorgelicht (het eerst natuurlijk) over het leefpatroon der inboorlingen. Andersom moest natuurlijk ook. Verdraagzaamheid (en niet als lukse!) werd gepredikt. Er waren plannen om het te verbeteren, alles, de huizen, de straten, de mensen, o zo voorbeeldig. Maar dat alles zou Atti niet terug brengen. Ook al wenste ze dat hij was, ver, heel ver weg, ze zou hem niet opgeven. Kon dat niet! Haar liefde was te sterk, haar hartstocht te grondig, dieper dan de klankbodem van een goddelijk instrument dat voor hem speelde. Haar wil te eenzaam, te persoonlijk. Ze zou en moest hem ooit nog zien. Toen ze de volgende dag uit de cel voor de vrouwen werd los gelaten, vroeg ze om hem. Hij was er niet. Waar dat hij was gebleven? Men wist het ook niet. Maar dat kwam ervan, zei men, wanneer je met zulke dekstieren omging die nooit thuis sliepen. Enzovoort. Bedoeld als kaakslag. Het deerde haar niet. Waar was Atti, waar was hij? Toch inderdaad niet elders slapend. O god... dus toch! Hij zou zijn weggelopen! Maar waarheen? Waar? Peinzend nam ze afscheid van het buro.

Tripa! Tripa! Tow! Tow!
Tripa! Tripa! Tow! Tow!

Pkin Kubi, pe j'e pani go?
Na riba j' de, i no sabi no?

I denk' a se j'e bogo go!,
fu di granliba dansi hé tide.

Ay...! Go! Ba buku go!
Buba f' ju fisman wakt' en
te..., libi liba teki se!

Het water spartelt
om de vis, zoetwatervis!

O kleine schubbendrager,
waarom thans naar zee gezwommen?

Dit is de dans van 't rivier getij,
Maar wie 't water proeft,

hem smaakt de zoute dis
der zee, ver in de golven.
De visser, vis, heeft heden,
zeezat om jóu 't net gedolven.

Hij zou, hij móest ontsnappen! Weg! Weg! Weg! Hij kocht een koffer met wat kleren, nieuwe spullen voor de overtocht en tegen de verdenking. Boekte passage. Wachtte, wachtte! Vliegtuigen ronkten. 't Uur zou komen. Er was geen niets gebeurd daar bij de grens. Waarom dan nu? Nu hij echt begon bij te komen, een klein beetje lucht happend uit verademing?

Als er niets gebeurde zou hij weg zijn, hoog, de lucht in, binnen twee uur, eerder misschien. Maar snel weg! Snel! Zijn voeten deden hem pijn. Zijn rug stak. En in zijn geheugen stak de drang om hem aan de verkoop van de wagen te herinneren. Een echte misdaad! Helemaal hiervoor echt straf verdiend! Als ze hem daarop pakten kwam er meer bij, nog meer straf dan hij al vreesde. De overtocht moest lukken, het wóu, het móest!

Thuis huilde Atti's moeder Tilly. Zijn vader woedend buitendien. Mildred was met haar eigen lot begaan. Haar vriend daar in de tropen, hij zou blijven. Hij kreeg een baan, zei hij. Ontmoette mensen, die ‘echter’ waren, meer de Derde Wereld zoals hij zich 't voorstelde.

En zij was vooral kwaad omdat hij heel omslachtig vertelde dat hij een andere vriendin gevonden had. Een woudenwijf, zo eentje dat nauwelijks iets van de beschaving kende. Zo'n stomme achterlijke trut zeker, zwaar onderontwikkeld, misschien zelfs op het imbeciele af!

Ze voelde zich verraden. Haar eerlijkheid zei haar dat ze 't niet kon afschuiven op het blankendom. Wel dat ze eerst haar gemaakt hadden tot zwarte blanke, om daarna een zwarte zwarte te gaan uitkiezen als ‘echt’. Gewoon konsumptie, vond ze.

Het viel haar netals Harry op, dat Klaasje van die rare ogen had. Net of hij had gehuild. Het was toch niet wéér Winti wat hij had gekregen? Ze hadden hem uit de kamer moeten halen, Nadia met haar luide galmstem: ‘Klaa-haas!’

Ach die jongen! Zou ook nooit niet volwassen worden binnen deze maatschappij, nog lang niet zo te zien, ook al was hij de achttien gepasseerd. ‘Aangeboren achterlijkheid,’ spotte Nadia altijd.

Vader was kwaad. Hij wilde gisteren sigaretten halen, heel vroeg op de avond bij de automaat. Zocht zijn sleuteltje en vond hem niet. Vroeg wie ze had genomen, kreeg geen antwoord. Het was geen Nadia, die nam zijn auto niet. Het was geen Mildred want die moest maar een eigen auto zien te kopen. Trouwens, ze moest maar weer eens opkrassen. Kon niet van huis loskomen steeds. Eerst weggaan. Dan terug komen. Dan weer weg. Dan weer terug, 't verveelde.

Klaas was naast zijn vrouw, Tilly, de enige die met die auto om kon gaan.

En Atti natuurlijk, maar die woonde wel wat verder weg van daar, dan dat hij zo eventjes die wagen weg kwam lenen. Trouwens, Atti was er niet langs geweest. Hij zou het hebben gemerkt, hij Emile, ook al lag hij met een lichte griep op bed. Zijn vrouw was weggeweest, opgehaald, dus dat ging ook niet.

‘Klaas?’ Geen antwoord. Klaasje was thuis.

Bom bom bom! ‘Klaas, doe open! Sinds wanneer heb je toestemming de kamer af te sluiten? Rotjochie dat je d'r bent! Waar zijn mijn sleutels?’ Klaas hem aanstarend, gister al, heel laat. En niets zeggend. Emile was weer weggegaan. Die rotvent. Eerst kijken of hij hem niet zelf ergens had verlegd. Zoeken, zoeken, zoeken. Toen hij weer kwam bij Klaas, was deze weg. Drie uur, nee, half vier terug vannacht. Als een heiden! Dronken! Maar Klaas wou niets zeggen, nee niets! Zei alleen dat hij groot geworden was. Oud genoeg om te zwijgen. Die zatlap! Daar viel geen land mee te bezeilen. Aardige jongen. Maar dit was heus geen manier van doen.

De auto stond ook nietmeer in de garage, beneden. Als die Klaas er maar niets verkeerds mee had gedaan! Papieren weg ook! Hele portefeuille! Hij wou Klaas slaan. Heus in makaar timmeren. Die vent had zeker zijn wagen meegenomen, waar hij mee naar zijn werk moest notabene. Had er zeker een ongeluk mee veroorzaakt, ook al had hij geen enkele schram. Als hij eens wist wat deze auto voor hem, Emile, betekende!

Zijn status! Zijn sukses! Zijn glorie! Hij, Emile Tuurhart, de gemaakte man tussen de inboorlingen van de Lage Landen! Sociaal in aanzien en mobiel! Owee als de sleutels en de BMW niet gauw terecht kwamen! Hij zou die Klaas nog 'ns vermoorden!

Tilly Tuurhart kalmeerde de boel. Waarom zo hevig dit alles?

‘Niet vloeken man. 't Komt heus wel in orde! Laten we gaan slapen. Morgen sta ik vroeg op en dan zorg ik wel dat ik met hem praat. Als je hem slaat krijg je gedonder met de buren. Het is zo laat al, Emile. Ga nou slapen. Toe, het is zo laat! Echt, ik kan hier ook niet tegen. Koppijn krijg ik ervan, koppijn!’

En terwijl ze suste, stond Harrietje zijn broer Klaas te treiteren: ‘Me hoofd krijgt hoofdpijn d'rvan. Baya! Ik grijp dit soort van dinges niet met me verstand. Baya! Blijven jullie stil met jullie kabaal zo, baya! Is me kleinkroost maakt zo, baya!’

Aha! Hij aapte Oum'ma Titi de gestorvene nu na. Met lach van Mildred die daar in haar slaapjurk te paraderen stond. En Nadia die niet wou komen kijken: ‘Laat ze maar. Als Klaas papa slaat, gaat die vast knock

out!’ Alweer gelach.

Volgende dag, al heel vroeg: ‘Klaas...! Waar zijn de sleutels van je vader? En die papieren? Klaas, waarom heb je zoveel gedronken gisteravond? Je hebt over 't tapijt gemorst. Klaa-haas... wordt wakker jongen, anders wordt het moord en brand!’

Moord en brand! Moord en brand! De straalmotoren van het vliegtuig loeiden! Het stoof de hoogte in, de vrijheid tegemoet! Atti aan boord, thans los gekomen. Op een manier die reeds klassiek was voor de eeuwen van hen die leefden na de opkomst van het vliegtuig. De riem der zetel los, hoog reeds, maar al te hoog, gestegen. O zie de wereld daar beneden. Hoe schoon! Toch, hoe verheven niet!

De aarde was vrij van het aardgebondene, zij kón het zijn! Een mens kon evenals zijn idealen zich los maken, los weken! En vrijheid zoeken, ver, ver weg! Ver als het verste ideaal! Waarna hij weer figuurlijk of heel letterlijk misschien, opnieuw over de aarde dalen zou.

Er was een weg gezocht, een weg genomen. Hij, Atti Tuurhart, nu Emile. Er was het ogenblik gekomen waarop hij ooit gehoopt had en ernaar gezocht. Vreemd, al te vreemd misschien, maar waren het de eigen invloeden en die der geest, die hem tot deze vlucht hadden genoopt? Onzin! Nonsenserij! Oplossing Voor degene die niet weten wou hoezeer hij was gedreven, verdreven ook vooral, weg van het huis! Er was geen thuis en geen huis! Nieteens beneden daar, met wateren onder de voeten, onzichtbaar als de zee van het gevoel, hoe duister! Maar toch gevoeld, gevoeld, ervaren!

Er was geen huis, geen thuis, geen land onder de voet! Weg! Weg! Weg van het Europa dat hem had geschonden! Weg! Weg van degenen die hij als mens lief had, die hij echter niet beminnen kon of zou! Weg! Weg! Weg naar het oord der Roots der Vaderen, weg, weg! Weg naar de rimboe der tehuislozen! Weg, weg!

Weg naar het land der inboorlingen waar hij één van was! Weg! Weg! Weg naar het land dat hem niet hebben wou, dat hem niet kende! Hij, Atti Tuurhart, hij Emile, vervreemd, verloren en vergaande, grijs, grijs, grijs van lichaam, grijs van ziel!

En de pijn zou de pijn zijn in het hart dat was gewond. En de hartstocht zou verloren zijn over de wegen der vervreemding. En de zoekende, de held, verloren held, hij zou slechts arriveren in het oord van de gevallenen, de Vluchtershoede!

Thuis tussen de bladeren. Thuis tussen de woekeringen. Thuis tussen de harde rotsen van de ziel. Thuis, als het ploeterend gedierte dat zijn holen

groef in werelden van de natuur, thuis in de eigen twijfelen, de eigen droefheden! Thuis in de volle, volle breedtegraad van allen die zichzelf verloren hadden in de aftocht der gekwetste geesten! Thuis in de eigen leegte!

Uren later daalde zijn machine. Van hoog en ver de eerste gronden onder zee. O, het kontinent! Het grote kontinent! Het kontinent dat hij verloren had, dat hem verloren was.

Dan gaandeweg de brede stroken land. Dit was de tweede keer dat hij dit zag. Wat een verschil. De tweede keer! De tweede maal! Wanneer je voor de tweede keer ontvluchtte... weg! Weg! Het zou, het moest... het was gelukt! Weg! Weg! Voor eeuwig weg! Dalend op het kontinent der warmte.

Hij voelde het, de landing, een kleine klap. Dan de deur die na de landingsbaan kwam. De passagiers die zich gereed maakten, de deuren open... ah... warmte! Warmte! De wilde woeste warmte die hem omhelsde, dreigde te wurgen bijna, emotie! Emotie! Een zee, de zwarte zee, de golfslag van de getijden der emotie!

Ergens ver weg, heel ver, heel lang terug leek het, een andere tijd op hetzelfde ogenblik, scheurde een rots en viel aan stukken. Er kwam een warm en oud brok gesteente glijden. Het gleed en gleed en viel, verpletterde de aarde. Grijs en gesteente, koelde langzaam af.

Hoofdstuk negen

‘41’

De ziel der ochtend kwam eraan gevlogen: een jonge vogel in de veren van het licht! Licht spreidde vleugels uit en vloog met blauwe ogen, zonnende pupil, dwars door het firmament der duisternissen! Licht, als een sunsundamba in de allereerste vlucht die met de boog der ruimte aan de horizon een wereld toverde, tevoorschijn, van het woud en de rivier, van mens, van dier, van nederzetting en van oord, waarin het hart van de natuur de blijheid sloeg dat leven, leven, leven enkel kon verdragen! Het tsjilpte, het brulde en het kolkte er zacht, het gonsde en het klopte, o het schaterde verbeelding uit! Het waterde en het wolkte, dwars door de aangebroken tijd! Het zong er, van de tropendag!

Uhu! Uhu! Mijn taal is een geworden lied. Mijn toon is iets wat men niet ziet, doch hoort, doordat het woord in 't schepsel is herkend. Uhu! Ik ben de vogel Licht. Mijn vleugels zijn de morgen.

Dan streek de vogel sunsundamba op een stille rots, vouwde de wieken en verdween, spatte uiteen, zomaar, tot wonder van de jongste dag, in het nest dat deze wereld heet.

‘Magie! Het kan niet anders... jongen, kom hier! Vertel me waar dat je geweest bent! Ik heb je gezocht, gezocht! O, ik was ongerust.’

Matthias omhelsde zo zijn jongste zoon Ninothé die verdwenen was. Hij dacht: ‘Het kind is ook al weggestolen, weggeboord. Hier in dit wereldje van Pilger is er nooit iets blijvends, nooit! Zelfs in de gelovigheid waarin je bent gevangen, een gesloten wereld, duurt het niet of er gebeurt iets waardoor heel je wereld open breekt, vervalt, tot een illusie...’

Vanaf het boothuis kwam Ninothé aangelopen. ‘Mvader! Waarom maak je je zo ongerust? De wereld buiten Pilgeroord is mij bekend. Ik hoef niet bang te zijn ervoor. Het is als *deze* wereld, waarin opnieuw, opnieuw, telkens opnieuw, geschiedenis zichzelf hervindt, zichzelf ín het gebeurde, als een voldongen feit *her*kent.’

Wat voor nonsens maakte die jongen dan?

‘Kom, schiet op! Je moet me helpen werken!’

Terwijl Ninothé, deze laatste zoon, zijn vader met het brandhout klieven helpen ging, zong hij wat vreemde liederen. Naar hij zei, in de andere koloniën verboden. Winti bijvoorbeeld in de kolonie Suriname. Of eveneens een negerdans, spiritueel, zoals de capoeira. In de Brasiliën, zoals hij zei.

Hij maakte vreemde pasjes, o zo anders dan de indianen van de barakken der Pilgerhuth. Vreemde houding onder 't kappen, vreemd bewegend het hout versjouwend. Een stapel makend en ondertussen op zijn handen springend, benen zwaaiend door de lucht. Een vreemde soort akrobatiek, zijn vader onbekend.

‘Doe gewoon!’ schreeuwde Matthias. ‘Gedraag je, netals ik! Of als die witte broeders! Bid! Bid! Leest den bijbel ginds! Of doe gewoon, als indiaan!’

Maar de zoon bleef rare sprongen maken. Zong rare, vreemde talen.

‘Stop!’ Matthias, hij stond stil. Was net bezig 't gekliefde hout te binden met een stukje bosliaan. Regentijd. En het hout moest drogen binnen. ‘Ophouden met die nonsens!’

Hij had zo het vermoeden dat die elfjarige Ninothé iets had gegeten, bosvrucht, wat hem in de sferen bracht. Of iets gedronken. Zeker uit de boot waarin de indianen hun gekauwde maniok lieten liggen om te gisten tot hun indiaanse sterke drank. Verfoeilijke jongen toch! Even ondeugend als hij, toen hij er kwam, hier, op de Pelgrimshoede, lang, heel lang terug. Er was zoveel gebeurd, zoveel veranderd! Ay!, ochtend. Zon kwam en het bos verloor zijn dauw, heel vroeg, heel vlug, de warmte sloeg toe, 't was licht, licht, licht. Licht aan een mensenoog!

Matthias zuchtte. O, hij had zoveel gezien. Hele historie, op dit kleine stukje grond. Een wereld van beslotenheid. Geen negerslaaf mocht er ooit uit, zomaar. Toch wist hij wat er buiten gaande was geweest, in de Berbice, maar verder ook, ver weg. In Surinaamen, Fransch Guyana, op Jamaica, Sint Eustatius, Curaçao, in de Guinee, overal, overal... de wereldwijde blik van die Esthello. Hoelang terug was het al niet dat deze was onthoofd! Bij dat ongeluk, diezelfde dag dat Rode Bloem getroffen was, door een pijl, dwars door de hals...

Matthias zuchtte weer. Er waren zoveel jaar vergaan. De wereld kreeg geen einde. Hij had nooit geloofd, nooit écht geloofd. Ja, die Esthello! Had hem ettelijke malen het leven gered met de ‘zienigheid’, ‘voorzienigheid’. Maar dat was voorgevoel, magische toverkracht, uit een amulet, een magisch ding. Dat er een negerland bestond, okee! Alle zwartbastigen zoals hij moesten tenslotte wel ergens vandaan komen. De zwarte

navel had z'n streng, netals de rode of de witte. Ja, dat was begrijpelijk. En dat dat negerland zo groot was als een kontinent... wat was dat eigenlijk? Dat er een ver land, verre landen waren uit een ander kontinent... okee. Blankkristenen moesten tenslotte ook hun land van navelstreng hebben. En híer, was van de indiaan, de Caraïb, de Arrowak en de Warrau.

Grote stukken land, ja, dat was wel voorstelbaar. Maar dat er schepen voeren, vol met slaven, vol met goederen... helemaal over oceanen, honderden havens bezoekend om de rijkdommen, het wereldwijde rijk der koloniën...

Hij had getwijfeld. Ook al hád hij zulk een schip gezien, meerdere... het was zo lang geleden. Wie de wereld niet kende en verkende had geen ruime sop voor fantasie te kiezen. Er was geen zee van feiten te bezeilen. Esthello's woord was hem te groot geweest, te ruim.

En de oude, aloude Esthello had het natuurlijk geweten. Zelfs al had hij getoond dat hij... richting sunsundamba kon veranderen... hóe, hóe moest hij, Matthias hem geloven? Echt geloven, met hart en ziel? Het reddende geloof en 't ware? Een geloof in een wereld waar hij niets van zag, opgesloten als hij was in 't Pelgrimsoord?

Hij had geloofd, de zwarte Sunsundamba Papa Esthello, voor zover hij nog jong was, en onrijp. De blanke broeder van de zending gaf tenslotte ook geloof: in een god die op papier geschreven was, een god uit de bijbel: een god die hem, Matthias, had geschapen tot een zoon van 't Chamgeslacht dat blijvend Sem zou dienen, naast de zoon Japhets. Hoe kón hij ooit nog ruimte vinden om iets anders te geloven? Hm?

Esthello had hem ingewijd, dat ritueel der mannelijkheid. Lang, lang terug, dat zware gevecht met die slang. Een zeldzame slang, een witte Dagwe, met bloedrode ogen. Een albino-dagwe! Met een bek vol rood, venijn spuwend. Een kronkelende slang, met een kop die door het zand schoof. En een staart die zwaaide als een zweep uit slaventijd. 't Was toen!

Nu was het zover dat zijn zoon vertelde:

‘Mvader, anno sunsundamba zijn we: 1763! Dit is het jaar waarop de morgen van de vrijheid aanbreekt als een vogel die gevlogen komt! Er is opstand in deze Compagnie! Plantage Dageraat is in belegering. Heer Hoogenheim, de Goeverneur, is met zijn mensen in de Brandwacht heen gevlucht. Ze vechten terug, tegen de neegers onder leiding van Coffy! Met schepen in brand steken! Piktonnen, vaten vol pek, die in brand worden gestoken! Kanonnen met zulke grote kogels als het ei der reuzenvogels, schieten ze af! De neegers hebben hen verdreven uit het grootste deel der Compagnie, vanaf plantage Pereboom, verder en voorts. Er is

onderhandeling.

‘Geen zweep meer, vrijheid!, vrijheid!’ schreeuwen ze, ze dansen! Anderen vluchten diep de bossen in, weg! Weg, langs de Canje Rivier, weg! Vluchten! Anderen vechten nog, de laatste strijd voor dat ze...

De Dageraat der Vrijheid is al aangebroken. Maar, mvader...’

‘Stop jongen! Je bent gek! Gek! Ziek gemaakt! Gek, door die Esthello!’ Matthias had Ninothé aangehoord eerst. De hakbijl in zijn handen kwam losser en losser te hangen evenals zijn kaak onder zijn bek. Dit... dit... kon niet! Hij moest die jongen wassen, een kruidenbad... nee! Dat mocht nietmeer volgens de bijbel! Afgoderij! Hij moest de duivel van Esthello uit Ninothé drijven! Dit was zo raar... even onverstaanbaar als die hele vreemde wereld waar Esthello 't over had, verboden om te zien, onmogelijk om te aanschouwen!

Hij stond, had één moment van jaloezie, grondige jaloezie: had Esthello in het geheim... dan tóch zijn zoon in plaats van hem met de gave der Sunsundamba gezegend? Dát was het zeker! Hijzelf, hij, Matthias had uit ongeloof de kans verloren te zijn ingewijd.

Twijfelmoment, angst, afkeer voor de eigen negerkrachten: het had de eerste keer 't mooiste offer door hem ooit gebracht, gevergd. Zijn magiefantasie, of zoiets: de geheime vleugelen die toegang verschaften tot de wijde buitenwereld, sunsundamba-kracht!

Zo had hij iets kostbaars verloren, gemist. Naar hij voelde nu, bijna zichzelf waard. Maar hij had zijn zoon, Ninothé, ondanks alle tegenslagen nog. Deze zou hij, om wat voor reden ook, nooit en nooit verliezen.

‘Mvader, waarom heb je nooit geloofd, nadat je groot was, helderder en krachtiger van geest, volwassen, in Esthello?’ Matthias schrok. Had Ninothé het wel of niet gevraagd?

Thomas had zulke dingen, zij het zijdelings, geloofd. Hij niet! Hij hoefde niet! Hij was Matthias, komend uit een wereld die aan zijn oog was geopenbaard als wreed en woest en o zo klein van geest, dat het de blik der wijsheid kon verwoesten! Hij kón en wilde die buitenwereld waar hij zelf uit kwam niet vatten, nietmeer, nietmeer na wat hij had gezien. Het had een offer gevraagd, een heel groot offer, levensgroot. Maar toch...

‘Ei, ei! Hoe schoon is 't godsvolkje toch!’ Ineens stond daar Johanna! Had goed gekeken naar die twee, vader en zoon. Hoe zij daar in de verte 't hout sneden. Hoe die Ninothé rare sprongen maakte, vreemde dans! En rare woorden zei. O, wat een vreemde wereld voor haar! Ze wou dat ze ooit alles van die nieuw-geworden kristenmensen kon begrijpen, alles van den ex-heidenaar! O, als ze haar maar inwijdden...

Ze kwam eraan gelopen, ongezien. Lichtvoetig als bijna dansend, prachtig mooi in lange rok, met korte mouwen, kanten kraag en een gezwollen boezem bij elkaar gehouden door een bloes met lange zwarte veters en veel haken, waarlangs het schone kant haar lijn sierde, bestierde. Op 't hoofd een elegante wiphoed. Boven 't hoofd een parasol. En de schoonste blik in haar ogen.

‘O, heeren houthakkers! Goeidág!’ zei ze. ‘Waarover handelt uwe reede?’ Geen antwoord. Slechts een groet van die Matthias. En een kniebuiging van 't halfvelletje, zoals de halfbloed Ninothé ook werd geheten. ‘'t Is zondag, dag des Heeren,’ zei ze voorts. Om een gesprek op gang te brengen. Matthias wilde verder gaan, heel ongestoord.

‘Het is Gods dag! Ende Ghij zelt niet warcken!’ zei ze, heel elegant, heel ouderwetsig ook. 't Klonk mooischoon aan een mannenoor. Sinds hij Matthias, Rode Bloem verloor was hij alleen. Wou alleen blijven ook, de god der wouden wist hoelang! Maar 't vrouwelijk schoon had nu eenmaal bekoringskracht. Hij stond, Matthias, met zijn zowat drie en dertig jaar. Hij stond, hij luisterde met heel zijn oor.

‘Weet ge, het is rustig op den oever, zachtelijk op den stroom. Sollen wij vaaren gaan? O, astublieft!’ Een prachtidee! Van deze boslady! Over het koele water heen te gaan. Maar waarheen? Waar? Weggaan was hem al levenslang verboden. Als ze hem grepen, leden der plantages, van Klein of Groot Poelgeest, van andere compagnieën... ze zouden deze neger 't vel ontvillen! Hem snijden in achillespees of... weg!, het oor! Hem braden heel misschien. Al was hij met een blanke vrouw... hij was in een staat van slavernij. Zij kon hem redden door een enkel woord. Tegelijk kon zij, zóu zij door haar aanwezigheid, zijn dood kunnen betekenen. Een neeger met een blanke vrouw? ‘Kop eraf, en gauw, vort!, beul-bastiaan, bombaay, gauw! vort!’

Met een ruim en elegant gebaar pakte ze een mandje onder de ene arm. Aha! Ze had een *plan.* Om te gaan spelevaren. Op de rivier, aan 't eind der kreek. Zoals ze in Europa had gedaan, dat kontinent wat afgebeeld werd door een vrouw, een dame. (Vrouwe Europa, afgebeeld op prent wat hij, Matthias, stiekum uit Een out Werreck gescheurd had, teneinde na de dood van Rode Bloem...) Nee, nee! Zij had geenszins het plan om uit te gaan met de broeders en de zusters. Maar met hem, Matthias.

Waarom ook niet? Hij kende haar zo lang, heel lang, vroeg uit zijn leven al. Hij had haar ook gezien, in 't diepste uur van haar bestaan en op 't moment van wildste vrolijkte. Er zou ze niets gebeuren, niets. Het Pilgeroord, thans veilig oord! Maar... dat was dan voor zolang hij daar geen

voet wegzette, of 't moest zijn een honderd meter naar de visvijver dichtbij.

‘Gij weigert mij eene gunst?’ Hij kón niet.

‘Mvader! Ga niet! Mvader...’ Maar Matthias hoorde die Ninothé niet. Híj, kijkend naar het Johannaschoon, wou niet. Punt uit!

‘Gij dorst niet? O wat heldenschoon!’ Zij lachte. Lachte hem uit. Bij de wilde Apukugod van het woeste woud! Ze stond hem uit te lachen! Hij voor haar een lafaard! Anti-held!

Held? Held no? Held moest ze maar gaan zoeken bij de mensen als Thomas. Die gedode Thomas. Die gestorven Thomas! Hij hád hem ook beschouwd als held. Stelde zich voor, die dag, dat Thomas heel lang vocht met Grote Voet. Een bittere strijd. Meende jaloers dat Johanna degene was geweest die zonodig om het gezelschap van Thomas verzocht had. En terwijl hij, Thomas, heel ridderlijk haar opdringerige jeugdheid afwees, werd hij belaagd door Grote Voet. Dan vocht hij om de dame een ridderlijke strijd. Ridderlijk als een held uit die verhalen die Esthello hem vertelde: taai en verbeten, lang, heel lang, een bittere strijd bij de flauwgevallen Johanna... totdat de indiaan gezegevierd had. En hem daarna het voorhoofd kliefde. Thomas! Thomas gestorven, nog wel als een held! En hoe zou hij, Matthias, aan zijn einde komen?

‘Mvader, ga! Ga, maar neem me mee!’ riep Ninothé hard en luid vol schrik. Zijn ogen opengesperd, zijn blikken groot. ‘Mvader, ze komen! Ze komen! Tot hier in Pilgerhuth!’

Ach, nonsens! Nonsenserij! Om absoluut niet te geloven! Kijk hoe die jongen hem beschaamd maakte! Die juffrouw moest nu denken dat hij, Matthias, deed aan afgoderij, bijgeloof!, donkere magie!

‘Die neegers,’ moest ze denken, ‘koomen ook noyt af van hun donkere Vloeck! Noyt!’

Die verwende kwast, Ninothé! Zo hij niet gek was, speelde hij een spelletje. Typisch van kinderen om hun wil op zo een wijze door te drijven! Mee moeten in de boot omdat er een gevaar zou dreigen? Baarlijke nonsens! Al was hij een gelovig natuurmens...

Hij raakte geprikkeld. Voelde zich nu dubbel beschaamd tegenover Jofferoo Joanneke. Wat moest Johanna nu gaan zeggen?

‘O Pilgermoor! Ik gebied het u! Gaat spoedig meede en gaat nu!’ Ze zei het half spottend. Maar voor zijn gevoel was het een bevel. Van broeders, blanken nam hij de bevelen aan, maar zó? Op de vrije Pilgerhuth? Nee, van hem hoefde 't niet. Kijk hoe haar ogen bedelden. Kijk hoe haar schoonheid met de stralen streelde! En hoor die verdomde boskwast van

een Ninothé eens bang zeuren! Bang! En dat voor een jongen van elf jaar! Hij zou hem leren! Hem harden! Hem minder afhankelijk laten zijn! De juffrouw wachtte, al te lang...

Met een ruime hoofdknik gaf hij toe. Zij richtte zich op, liep recht en wippend vóórop, hij Matthias erachter, óp naar het boothuis. Zijn zoon Ninothé stond huilend in het zand, dóódsbang om wat hem kon gebeuren.

‘Die schijtlijder! Laat hem maar eens gaan bijbellezen bij heer Schuhman of insekten tellen!’ dacht Matthias. En met een woede, eigenlijk over 't eigen gedrag, verdween hij om de hoek van het prachtige bloembosje, daar aan het einde van de barak van het oord der bedevaartgangers door 't Guyaneesche Leeven, Pilgerhuth.

‘Jofferoo, wildet ghij mij saagen vanden Poelgeesten?’ Hij vroeg het, varend op de kreek. Het was een stille gang. Het water vol van kleine rimpelingen en toch glad, voor 't mensenoog als een fluwelen kleed. Johanna zat, voor op de boot met haar gezicht naar hem toe en haar rug de verte tegemoet. In de korjaal waarin zij voeren lag het mandje. Matthias op de achterplecht.

Hij voer met de pagaai. En met de kleine bijl, de ax, vóór hem daar op de grond gelegen. Boven zijn kleren droeg hij de oude jas van vrind Esthello, uit het derde nieuwgebouwde boothuis meegenomen. Zo zag hij netjes uit, tevens op 't hoofd de oude strohoed. Het onderlichaam in een pangi, lendedoek.

En het was zondag. Een hele stille zondagmorgen. Aan beide oevers zong het bos. De krekels met hun snarenspel. Een slang hing uit een boom te loeren vanuit de takken die opzij hingen. Het was ver en veilig voor de boot. Apen in het geboomte schudden tak. Een luiaard hing en hing, 't was zondag. Een kaaiman, in zijn rust gestoord, verdween, verdween de diepten in.

Johanna zat, terwijl ze het verhaal vertelde van de Poelgeestenplantages, beide (Groot en Klein Poelgeest), met de handen in het water te spelen. Matthias gaf haar het bevel om op te houden. Het was gevaarlijk. Het riep dieren, beesten, slangen uit de watergronden, de pirhanja. Ze wist het wel (Schuhman verloor een been in de rivier en liep nu met een stukje boomstam aan wat riemen). Het was gevaarlijk. Maar oh!, ze voelde zich op haar gemak, haar opperste gemak. Wou over andere dingen reeden eigenlijk. Waarom moest hij over de Poelgeest horen?

Hij was geweest, aan de rivier. Verder mocht niemand komen, noch een neeger, noch een indiaanse bok. Het streng verbodene, 't kontakt tussen de slaven vermijden was hiervan het doel geweest der heeren, meesters. Maar wat hem opviel, erg opviel (dacht Matthias terwijl hij roeide) was dat Johanna's beschrijving aardig klopte met hetgeen Esthello had gezegd. Zulke details... niet alleen over 't huis daar, buiten. Maar het werkgebied der negers, hun arbeidszwoegerij, hun straffen en hun leed!

Ze vertelde deze met de aarzelingen die verraden dat er de feiten weggelaten zijn of schoon verbloemd. Terwijl... Esthello had het gezegd, woordelijk, letterlijk, alles en alles, tot in de kleinste punten voor het oor herscheppend. Hoe de master mbuccara zijn leven leefde. Administratiën, de prijs der slaaven. Veel meer, en zeer gedetailleerd. Zó gedetailleerd als bij Ninothé.

Hij schrok. De boot schudde heel licht.

'Is er iets, heer Matthias? Heb ik mij niet juistelijk gansch naar de Rede uitgedrukt?' Of ze iets verkeerds zei...?

Zou die Ninothé dan toch... nee! Het kon niet! Het mocht niet! Niet weer!

Hij wou niet veraf gaan maar dichtbij blijven. Om snel terug te keren indien er iets was. Trouwens... bij de kleine nieuwe vesting verderop de kreek konden ze mooi stoppen. Zij kon wat eten. Hij zou suikerwater drinken. En dan terugkeren, heel snel. Niet te lang wegblijven. Het was verantwoording, de miss te dragen in je boot en haar heelhuids terug te brengen!

Na een poosje varen kwam in haar de onrust. Ze wilde niks meer zeggen, keerde hem de rug toe. Zette haar blote voeten op de voorplecht van de korjaal - voorzichtig jofferoo! - en staarde naar de verre oorsprongen van het bos bos bos, rivier en kreekwaters. Een schare zilverblauwe vlinders vloog het water over. Hoe prachtig schoon! Ze veerde op. Legde zich languit in de boot, opende haar paraplu en zong. Matthias zong allang ook, heel, heel zacht, een roeilied.

Toen ze zich ging vervelen keerde ze zich om. Begon geheel uit eigen zielewil te zeggen hoe of het was, daar in Europa in haar eigen land. De steden, de gewoonten en gebruiken. Van huizen, paleizen, kerken met torens, heel hoge, kathedralen en van inquisitie. Van kloosters, koetsen, markten en pleinen. En van het eigen Pilgerhuysch, bescheiden volgens haar, daar waar de broederen werden opgeleid, de zusteren tevens, hun vervolging en vernederingen. En van de eigen keuze zich te wijden aan het Bijbels Woord, hier in dit heidens oord.

Hij peddelde. Hij luisterde. Meende weer veel te kennen, te herkennen. Esthello's taal! Al klonk het minder hem vertrouwd dan die verhalen over de Demerary, Pomeroon bij wijze van exempel. Hoe schoon was niet haar taalgebruik! Hoe elegant haar mond! En de voetjes die zich spreidden tegen de bootwand aan voor 't evenwicht, nu zij zich weer gekeerd hield, richting zijn gezicht.

Maar hij wilde haar niet veel zien. Richtte zijn blik op de verte. Ze was schoner dan hij haar tot nu toe had gezien, durven bekijken. Ach Rode Bloem! Ze was gegaan! Niemand zou haar vervangen kunnen ooit, niemand! De wond die zij z'n hart naliet zou nooit genezen, nimmer. Nimmer?

Vreemd! Op de vestiging, die kleine suikerplaats waar zij aankwamen, was er niemand aan de kant. Geroep gaf geen gehoor. Tussen de struiken niets anders te zien, te vinden dan vers spoor. Ach, ze waren weggegaan! Het was zondag! De liefde zoekend zeker! En uiteraard de rust - 't was godsdag!

Op een steen aan het water lag een lier. Het was een kalebas met een stuk houten steel waarover snaren heen waren gespannen met stukjes dwarshout, net een bosviool, zoiets. Om er heerlijk op te spelen. Verder een fles vol zoopie, sterke drank. Maar nog steeds niemand. Vreemd! Zou er iets zijn, aan de hand? Natuurlijk niet! Het was een der zuykermaakers die 't vergeten had. Of iemand die ze aan zag komen en ze eens gastvrij verrassen woude! Ach onreede! Er wás niemand. En zeker niemand voor een aangenaam verrassen van de zich aangenaam verpozenden! Of die zou zeker nu tevoorschijn komen. Nogeens roepen naar de blanke boschmeesters en hunne slaaven!

Er kwam edoch geen antwoord, enkel echo. Johanna, toch wat ongeduldig vroeg op vriendelijke toon met goed bevel erin verscholen, of hij niet verder wou, iets verder nog. Het einde van de kreek kwam nu nabij. Ze zouden ‘plat lopen’ van boot. En het was heerlijk toeven bij de bron van 't schone bruyne water dat er alsmaar stroomde, tussen met bloemen opgesierde stenen, tussen het wijdgekranste bos.

Zo dus voer hij, Matthias, verder. Verder en verder, hoewel hij 't niet wou. Toch wóu hij het. O, 't moest niet eindigen! Nu niet en nooit niet, voelde hij! Zo'n schone vrouw mee op de tocht! Een schitterende morgen als een lied! Het bosgezang dat nooit verstomde! Het gezang van de groene hemel!

Het was tegen een wijle varen aan van een kwartier tijds, dat hij meende heel ver weg in de wouden, verder dan de suykerbosschen, iets te horen

van een roffel. Of was het drumgeluid? Of was het donder? Johanna, vrouwe, jofferoo schoon! Luisterde mee en hoorde. Het waren verre zangen, verre drums.

Voor Matthias teken eigenlijk terug te keren. De drums, drumtaal, hem ooit bekend. Toen, toen hij klein was en een slaaf. Nu was hij hun betekenis vergeten. Drumtaal beschouwde hij nu als iets donkerdreigends, iets buiten de Pilgerwerkelijkheid. Onkristelijk bovendien.

‘Wat hoort gij toch? Het is den donder van een varre buy!’ zei ze, ietwat gemaakt. O, vrolijkheid! Ze zóu het niet verliezen. Had 't plan aan 't eind der kreek eene wijle te verpozen, goed van disch. Met hem. Dan op de stenen uit te rusten. Het was een kale plek, goed overzienbaar, vlak na een grote bocht met daarvoor struiken, die wel wat dichtbij van de boot kwamen - iets dreigend al dat woekergroen. Maar als je die eenmaal voorbij was, kwam je ineens in 't oord der liefelijkheid! Het Pilgerparadijs! De haven aan het einde van de kreek! O, goddelijk gewoon!

En dan met hem, zo meende zij, hij die ze in stilte nog altijd lief had, brandend lief. Ze begon op en neer te wippen. Hij vroeg om stilte. Stilte en rust. Ging met tegenzin. O, als ze niet zo opdringerig was, waren ze allang terug, allang! Hij had er spijt van zijn Ninothé zo alleen te hebben gelaten. Zelfs al waren er broeders bij, een kalme tijd in de kolonie (zíjn vermoeden), dan nog moest hij die jongen niet teveel alleen laten. Al was het maar om het feit dat deze teveel fantaseerde, zich teveel met Gran Esthello identificeerde, zich teveel als die ouwe boothuisblijver zag. Nee, ze moesten maar gauw terug.

Maar iets in zijn hart, zijn schoot, zijn bloedgevoel zei hem iets anders. Hoe goddelijk! Samen met jofferoo Johanna naar het laatste kreekoord, bronoord van de wateren die hen onder de voeten vloeiden, één rivier, één kreek, één bodem uit één boot!

En de schitterende zang van het lied waarmee het oerwoud het leven kloppen deed in 't wilde hart! O liefdesoord!

Zonder te willen begon hij op de zwarte lier, dat instrument der kalebas de primitieve snaar te tokkelen. Zong een oud en versleten lied wat uit zijn hersens kwam gevlogen. Nam uit de fles een slok. Maar gaf Johanna niets. Later... later misschien.

Johanna, zonder enig beven, strekte haar arm naar voren, kwam heel voorzichtig de peddel halen en pagaaide voort, heel traag, en heel geleidelijk. Hoe rustig! Hoe fijn! Hoe niet lief! Al had ze veel en veel gevonden in haar land. Dit had ze niet gevonden, nooit en nergens anders. Niet in het fort Nassau, niet op de plantages, zelfs niet daar op de Pilgerhuth.

Ze sloot alras de paraplu. Liet zich iets te ver naar voren hellen toen ze de peddel over nam. Verontschuldigde zich, keerde terug en zette zich neer, heel gracieus. Haar mooie billen en haar rok vol lange strepen zaten zo gracieus zó prachtig in de boot dat hij... nee niet! Hij speelde, speelde nog mooier nu.

Hij zag haar lange haren die ze los geworpen had. Hoed af, 't was net de zonneschijn waarin haar hoofd met het gouden haar te wapperen hing, in de verse natuur van de boswind die hen koelte aan deed waaien. O de verrukkelijke duur van de natuur!

De boot ging en zij voeren. Hij had het gevoel dat zij, hoewel ze 't niet verstond, zíjn lied, zijn oude zwarte lied, geheel te pakken kreeg als iets wat in haar iets van 't goddelijke te beroeren wist.

Hoe anders dan 't gebeuren overal rondom! Met haar glanzende ogen keek zij op naar hem. Zij had zich om gekeerd, zoveelste keer! Weigerde gewoonweg 't verder peddelen hoewel hij 't vroeg tussen de regels van zijn zang.

‘Mamanten bar'o... yee! yee...! Het is ochtend, o hoe fris en vrolijk is de dag...’

Ze keek zo lief, zó lief dat hij weigerde haar te bevelen verder te pagaaien. De boot gleed in een rustig tempo voort. Als ze maar ver van de wal af bleven, dan was alles goed. Verderop 't bosje waar de kreek ineens versmald werd. Daar opgepast! En dan, achter die bocht... dat vrijersoord! Hij wist niet of hij moest toegeven aan 't gevoel. Hij was geen slaaf maar ook niet vrij. Hij was een lijfeigene, bezit van meester Schuhman. Zoniet bezit van hèm, dan van zijn bijbelse Vader in de Hemel. Hij, Matthias, nooit vrij geweest, nooit echt. Want al had hij gemeend (geweten en gevoeld ook op de Pilgerhuth) dat hij vrij was... een blanke vrouw! O, mijn riviergodin, watramama! Hij wilde, maar hij kón haar niet aanraken! Zoenen, nee! Omhelzen, nee! Met haar op één dwarsplankje zitten! Nee! Terug! Terug! Niet toegeven! Het zou fout zijn! Andere plantageheren zouden, als ze 't hoorden, hem helemaal op Pilgerhuth komen grijpen, in de boeien slaan, straffen, hem de huid ontvellen, hem verbranden!, hem daarnevens onthoofden, alles, alles van die straffen aan de zwarten, alles!

En ineens - maar veel telaat! - gelóófde hij, alles, alles wat hem Esthello had verteld! Zijn zoon, o god, besefte hij, Ninothé! Deze zou nu in groot gevaar verkeren! Terug!

En ineens wist hij waarom het stil geweest was aan de kreek, dat stukje met de suykerplanten, die kleine vestiging daar boven op de kreek. Te-

rug! Die drums... die onbegrijpelijke boodschappen... weg! weg! Terug! Absoluut terug!

Hij stopte met de kalebaslier te spelen. ‘Terug! We moeten terug!’ fluisterde Matthias heftig. Maar ze hoorde hem niet. Vond het schitterend hoe opgewonden hij daar was. Haar haren in de wind, haar handen los, los, los, vrij was 't kloppen van het bloed daar in haar aderen.

‘Terug!’ Ah! Was hij bang van haar? Wilde hij haar ontwijken? Al zo lang, zo liefdelang had ze naar hem gesnakt, gesnakt!

Hij die haar in haar diepste diepte had aanschouwd, getroffen met de blik, de liefde, de verborgen liefde, de zoetheid in haar schoot, het goddelijke welbehagen in haar boezem, de heerlijke bosgeur, o zo maagdelijk, die haar het hoofd bedwelmde!

Met één gebaar trok ze de veters van de boezem los en zie... haar machtig prachtigschone borsten, o goddelijke heerlijkheid der heerlijkheden, hingen bloot en open, open en rijp, rijp en glorievol het ware lichaam van haar vrouwspersoon, helemaal, helemaal bloot tot aan de onderbuik waar aan de voorkant de geplooide rok nu open hing. Hij zóu het oog niet sluiten, de blik niet afwenden. Hij zóu haar moeten zien, komen naar haar toe, haar aanraken, haar heilshaven betreden, haar begenieten, o heerlijke vergaande drift!

Ineens sprong hij op. Hoorde hij iets daar aan de wal? Ze schrok. Haar gespreide armen vouwde ze bliksemsnel over haar boezem. Maar telaat! Ze wankelde. Wankelde en viel te water. In no time zou ze al verdrinken! Ze ging onder, kwam weer boven. In een mum van tijd nam hij twee stappen, drie, hij was er! Stak snel de pagaai uit:

‘Hier! Neem dit! Kalm, anders vreten de pirhanja's je direkt op!’ Hij gaf ze, ze nam. Klemde met benauwde vingers zich aan de pagaai vast. Van schrik had ze geen gil gegeven.

Net wilde hij zijn drenkelinge uit het water trekken, toen hij aan beide zijden van de kreek een verschrikkelijk hoongelach hoorde. Hij keek, zag niks. Wilde Johanna heel snel uit het water trekken toen... ineens, in een flits... er vloog een bijl met korte steel áán, kapte haar vingers van de peddel los. De splinters vlogen rond. Ze gilde!

Nogeens wilde hij het proberen, greep haar haar, die wilde zoete lange haren, en trok. Maar toen ze half uit het water schoot vloog er een pijl uit het gewas en trof haar midden in het hart. Met een zucht zakte ze naar de diepte.

Toen pas raakte hij in paniek. Hij rende weer naar achteren. Pakte zijn bijl om van zich af te kappen. Wie er ook kwamen... indianen... o, waarom

vermoordden ze hem niet? Waarom niet direkt, nu ze Johanna lieten ondergaan in een poel van bruin opborrelend water in deze ondiepte waarin ze half zwemmend zou gered worden? Waarom toch?

Ineens verscheen er vanaf een tak in een boom tussen de struiken, direkt op het water, een gezicht: het was een neger! Aan de andere kant nogeen! En nogeen! Vier, vijf, zes!

Ze kwamen tevoorschijn, slaven, nee: wegloopnegers! Vluchteling, opstandeling.

O god!, Ninothé had gelijk... hij moest terug, terug... hij pakte peddel al, toen-.

Een van de negers zei hem iets. Sario? Wat was Sario? Een naam? Er werd nog meer gezegd. Maar hij verstond zijn eigen negers niet. Hij voelde wanhoop. Een diepe diepe kloof. De wanhoopskloof van de kolonie!

Ze zeiden meer, wenkten hem, om er te komen. Maar o god, nu hij snaphaanen zag, gericht op hem, nieteens vanuit bedreiging maar...

Hij kón niet, niet meegaan met opstandelingen, strijders. Hij had zijn zin voor strijd verloren. Een bijbellezer in 't gesloten Pilgerwereldje was hij. Kon alleen de moed van anderen bewonderen. De strijdvaardige held Thomas! Esthello met diens machtige vleugelslag naar de verre wereld der kontinenten, allen, allen waren goed om te gaan, niet hij, niet hij Matthias, o niet hij de pelgrim van het kleine oordsbestaan der Pilgerhuth!

‘Mijn zoon! Ninothé!’ Stamelde hij. ‘Ninothé!’

Ze verstonden hem niet. Kommandeerden hem naderbij te komen. Eentje richtte heel duidelijk 't geweer op hem. Ze zouden schieten op hem, deze verrader, deze wegloper die wegliep van de wegloopneger, deze onsolidaire ziel! Hij moest wel gek zijn om niet voor de vrijheid te willen sterven desnoods, gek!

Met wanhopige gebaren maakte hij duidelijk... wát moest hij zeggen? ‘Kinderen! Míjn zoon! Niño! Niño! Pequeño!’ riep hij in opperste wanhopigheid. Het was het Spaanse, Portugese woord voor kind en klein. O, als ze dit niet verstonden, dit laatste woord: pequenho, uit het Fort Sao Jorge de Mina... aan de Afrikaanse kust, dat ene fort waar die Esthello zo over vertelde... hij geloofde hem, gelóófde...

Hij zag een van ze, in het wit, het gezicht vertrekken. Glimlachen daarna. O, 't werd begrepen. God zij dank! De Apuku, Bosgod, zij dank! De Blankkristengod zij dank! De god van Cham zij dank, zij dank!

De man in het wit strekte zijn arm uit, drukte de snaphaan die op hem, Matthias was gericht, omlaag. Riep iets. Matthias haalde opgelucht zijn

adem. Pakte de peddel en wou met 't vriendelijkst en dankbaarste gezicht der wereld wegpeddelen, toen hij zich ineens weer bedacht. Zette demontratief de peddel op een dwarsplank voor zich neer. Pakte het mandje van Johanna - arme zij! En liet zijn boot daar langs de oever lopen. Fluks liet hij 't mandje van de peddelrest afglijden, de wal op. En verdween alras, nadat hij uitgebreid zijn dankbaarheid liet blijken over het feit dat men hem zo liet gaan.

Achterom kijkend, voordat hij verdween zag hij iets in de verte drijven. Arme Johanna! Nu al weder boven komen drijvend, zoals de bijbel het toch zei: haar opstanding. Arme lieve Johanna! Pas toen voelde Matthias de verscheurdheid van zijn ziel.

Waarom kennen de dagen geen ander wezen dan de geest van het vervlogene, 't verleden? Zij komen, blijven niet en gaan. Wanneer men opziet zijn ze al verdwenen. Diep in het hart huist hun herinnering, maar dat is onvoldoende om te ervaren, schoon opnieuw, hoe gister was, hoe schoon, en hoe tevreden.

Er is geen kern in het rad der dagen. Er is geen peddel voor de boot der ziel. Wij zijn het die de hoop verdragen als iets wat morgen keren zal en varen, mèt ons, als iets wat gisteren beviel...

Matthias voer snel heen. Hij peddelde en peddelde, zo goed, zo kwaad als 't ging met zijn pagaai gebroken. Hij vroeg zich af welk offer deze dag hem verder vragen zou. Alle spinsels van de geest leidden tot een konklusie: Ninothé! Leefde hij? En was er niets gebeurd, geschied?

Bij de suykerplanting rook hij iets! Brand natuurlijk! O, dat was het! Die vreemde geur! Hij had gedacht: het is die handschoen die ze bij haar draagt, hoe deftig! Handschoen met geur! Niet ongebruikelijk voor haar. Dame Europa's zoete geur, diep in het bos! Wel vreemd, een beetje, maar ach...

Later had hij, zonder te willen, vermoed dat men de rietbladen weg moest branden. Niet iets voor zondagen, maar ach... als je de kans had iets te doen in regentijd...

In zijn boot de zonneparaplu. Wat moest hij doen? Wat moest hij zeggen? Gesteld dat hij aankwam daar, op de Pilgerhuth. En alles was in orde! Wat zou hij in godsnaam zeggen? Hij zou moeten liegen! Maar zelfs met een leugen zou hij straf krijgen. Gevild worden, onthoofd, verbrand! Hij begon te twijfelen.

Waarom had men hem laten gaan? Die negers? Begrepen ze dat hij ge-

dwongen worden zou terug te keren, en binnen de kortste keren nog wel? Als hij zijn leven negerlief had? Want het was nog altijd slaventijd, zoals hij wíst!

O, 't eerste offer was gedaan! Esthello zou hem inwijden! De sunsundamba riten in! Dan zou hij kunnen vliegen, weg!, weg!, weg! De hoogte in, ver over 't bos! Wegschieten, als een lichtschicht naar de verten, gelijk de oude negers magisch vlogen, weg! Weg naar de havens boven zee desnoods!

Maar hij kon niet weg. Hij had getwijfeld, hij had woorden van Esthello niet geloofd. Zijn geest niet sterk genoeg om de oude man te vatten, diens begripszin letterlijk te erven! Hij had gewankeld in 't gemoed. Uit zichzelf al. Het wankelen versterkt door de bijbelse leerstellingen die hij kreeg voorgeschoteld. O als de bijbel loog... dat kón niet! Neem maar dat simpele Chamverhaal! Waarom was het waar, echt waar? Waarom was het een absoluut feit, tot diep binnen zijn wereld vast te stellen, dat de neger onderworpen was?

Eeuwige knecht van Sem? En Jafet de indiaan, hij stond hem bij. Verbleef onder zijn tent, de Pilgerhuth als oord des huttendoms! Het was waar! Het was de lijfelijkste waarheid aller waarheden! Tot in de Pilgerhuth immers kwamen ze, die soldaten, om de zonen Japhets en de zonen Chams te roven, weg te halen. Voor zweepslagen, kastijding, zweetarbeid en bloedteisterende straffen!

Maar... het was ook al waar dat hij, Esthello, hem gered had... meer dan eens! Een perfekt vooruitziende blik! Magie, niet zomaar 't kleine voorgevoel! Zelfs de richting waaruit hij moest vluchten was gezegd, geroepen. En dan die uil... gezichtsbedrog? Een mens overgaand in een uil!, een sunsundamba... vermoeidheid, illusie... gezichtsbedrog... hallucinatie... ook al kende hij de woorden nauwelijks. Maar toch...! Hij had het allemaal gezien, zien gebeuren voor hem, vlak onder het oog! Het wás geen angstige verminking van het gezichtsvermogen. Het was een werkelijkheid, perfekte waarheid! Even waar als het grijsgrijze haar wat binnen één nacht op het hoofd verscheen van Rode Bloem, vlak na Malito's dood, die dag. En ineens voelde hij zich een gebroken man. Hij peddelde en peddelde, steeds langzamer, steeds minder krachtig... waarheen, o kreekverloren held, waarheen Matthias, kind der ware Colonyen!

Steeds dichter nakend bij de Pilgerhuth hoorde hij nu, luider en luider, trommen. Het moest een heidens feest daar zijn geweest. En als men zo'n kabaal maakte kon het slechts één ding maar betekenen: de rest van de Plantages óók gevallen! Dit laatste oord, het pelgrimsoord als plaats van

het feest der slotveroveringen zeker no? Hoor... de slagen van zijn bloed, steeds harder, harder en harder... echo's sloegen door het bos, wild werd het water van de kreek in stilte...

Hij naderde, naderde met angst... vooral omdat het feest voorbij leek... hoor, 't werd stiller... blijkbaar trok men weg, o god! Ninothé! Dat hij sunsundamba werd! Dat hij wegvloog, als kind ontkomen kon... weg!, weg van deze wereldse ellende, weg...

Nadat hij aangemeerd had bij de plaats waar nu 't verbrande boothuis in de rookwalm had gestaan, rende hij 't pad op naar de barak. Keek, keek, riep, keek en zocht. Zag lijken, alles, alles verbrand.

Een stankgordijn van reuk en van verbrande lijken... Ninothé! Ninothé! O, waarom had hij niet geluisterd! 't Tweede offer uit zijn leven leek volbracht...

Misschien hadden ze hem meegenomen... misschien niet omgebracht... hij was een halfbloed, óók negerkind. Zijn moeder was een indiaanse en zijn vader... ay! ay! Hay!!

Tussen de puinhoop, vlak waar de barak had gestaan, hun woongedeelte, zag Matthias 't lijkje liggen. Van Ninothé, heel onschuldig, 't lichaam praktisch onaangetast. Hij rende, trok het lijfje omhoog... en zag tot zijn verbazing en ontzetting dat het lijk het hoofdje miste. Hij vond het niet! Hij zocht en zocht! Maar vond het niet. Treurde en huilde.

O, Ninothé! Dat hij niet had geluisterd, niet begreep waar het om ging! Iets zou er nooit verloren gaan, nooit! Nooit! Esthello had 't toch zo vaak gezegd: het was geen toverkracht en geen magie. 't Was levenskracht en overlevenskracht, de wil, de wil van wie vergaande was in slavernij, katibo!

Aay, Nanabru-Nanabro!

Hij rende terug naar de rivier! Alles verloren! De kolonie, de Pilgerhuth, zijn eigen troost als toekomstoord, weg! Wegwezen, weg! Weggaan en wegblijven, het bos in, dieper, dieper, desnoods gaan sneuvelen tussen de negers die hem vroegen mee te gaan! Waren ze er nog? Waar gingen zij? Hoeveel, hoe groot waren al hun veroveringen? Waarom, o waarom hadden ze hem niet vastgehouden, vastgebonden!, meegesleurd! Dan had hij altijd, altijd het beeld der Pilgerhuth voor zich gehad. Het Pelgrimsoord! Het goede oord! Het oord der vrijen in een wereld van de slavernij! Pilgerhuth! Pilgerhuth! De oase der gebeden in het oerwoud, aan de kreek! Een oord van de gerechtigheden! Pilgerheden, Pilgerhuth! Alles verbrand en iedereen vermoord! Het was geen vrijheid waar ze in leefden! Het was slechts oord der hoop, de Pilgerhoop!

De lijken, de verbrande lichamen! De barakken, de hangmatten. Alles, alles weg en vergaan! Als de mist zou opgetrokken zijn, en de wegen van het oog vrij, het zicht herwonnen, zou er de wildgroei komen en het wilde dier. De slang zou er opnieuw de slang verwekken. De tijger zou er weer verschijnen voor een nieuw domein. En de spin, Master Tarantula, zou opnieuw de netten van de roof gaan spinnen tussen al het struikgewas, vergaan! Vergaan!

In zijn ontzetting zag Matthias niet waar hij heen voer... weg! Weg! Weg! Verblind, gek van de droefheden, weg! Weg! Hij kon niet huilen meer! Hij zou niet liefhebben, nooitmeer, nooitmeer! Weg oord der liefde! Weg! Weg, weg!

Pas toen hij bijkwam, opgeschrikt door het kanonvuur, begreep hij dat hij opnieuw was gevangen. De vreemde weg begaan! In zijn verwarring precies de richting Poelgeest op gegaan, voorbij, voorbij, varende blind en ziende niets... verloren... en aangekomen, opnieuw terecht in de handen van de blanken die nu vluchtten. Hun schepen vol van huisraad. Alles, alles ingeladen! De angst had toegeslagen, weg! Weg! Weg!

Zij zegenden hem. Prezen hem om de kristelijke wijze waarop hij zich kwam aansluiten in de strijd tegen de zwarte barbaren. O zonen Chams, uw meesters gansch getrouw tot in den dood!

Hij werd niet ondervraagd, niet eerder dan dat de boot waarin hij zat, een bark, de bocht nam, de rivier af varend, weg van de plundering en de verschrikking, weg van de oorlog der plantages, negeropstanden, weg! Weg! De blanke vluchtte, stak alles ook zelf in brand! De neger vluchtte, het bos in, kwam in opstand. De indiaan, hij vluchtte wég!

Er werd gemoord, gebrand, geplunderd en gevlucht!

Matthias, hij, opnieuw gevangen, geen vrij man, maar getrouw gebleven en geprezen. Een wapen kreeg hij in zijn hand gestoken. Om mede hèn te staan verdedigen: de blanke man, plantage-eigenaar en direkteur, de vrouwen, kinderen en allen die in het bos ooit hadden voet gezet.

En terwijl hij daar zat, in de boot, de vessel die wegvoer, vluchtend naar zee, daar, naar de Brandwacht - de kolonie in lichterlaaie - besefte hij een ding, slechts één ding:

hij zou blijven rennen, zijn geest, zijn ziel, zijn bosspirit! Dwars door de bossen, door het land! Rennen, rennen, vluchtend wegrennen,... tot op de jongste negerdag!

‘42’

Een fantastisch grote, mooie orchidee, die halfparasiet, groeide omhoog tussen het groen. Er bloeide iets van goddelijke geest in 't woud. De stralen vielen van de dag, de morgen, dowdow-mamanten, de vroege dauwen. De lange tong der plant sprak in de ruimte, tot heel laag hangend vanaf de hoogte, met bloesems, bloemgroepen die 't bloed droegen van niets anders dan 't leven vol van kleur die 't oog verblindde, geel en rood en groen en nogeens bloedrood.

De stampers sloegen zich uit als kleine paraplu's vol paarse drift en bladeren die liepen als vreemdsoortige korjalen, krulden zich uit de pracht die los hing uit de weefselen van spinnekoppen gelijkende bloeibloesems, waarlangs de vele slierten draden zich grondwaarts krulden en krulden vanaf toppen der schijnvrucht waaruit deze tong zich bloeien deed.

Aan 't einde droegen zij een weefgetouw van fijne meeldraden vol druppels die geladen waren met het mikroleven van het tropenwoud en knoopten zij zich tot een vreemde knop ineen: de paradijsbloem, bloem der bloemenweelde!

Hoe mooi! Hoe schoon de prachttros tussen ananassen, mierennest en torren. Vogelnest broedde. Een grote blauwe zilvervlinder kwam eraan gevlogen, konstateerde bloem en zag dat boom waaraan de orchidee hing, een oude boom was, ver in het vergaande. De takken droog, de bast viel af. Het ging niet lang meer duren of de planten die er groeiden, zouden eveneens zijn aangetast.

Dan, als de boom viel in een koude nacht, zou alles meegesleurd worden, de stroom in van de regenwaters! Hoog de rivier buiten de oevers. Het land verzuipend en verzinkend. Zo ging de schoonheidswereld onder, ongezien. Tenzij er vreemden zouden komen, verdwaald tussen de schachten der natuur, anders dan indianen op hun jacht, het oog geopend van de kamera die alle glorie van de orchidee zou blijven dragen. De verloren schoonheid van het kontinent.

Atti voelde zich goed. Hij had zijn eerste doel bereikt. Was aangekomen in het Franse deel van de Guyana's. Kocht zich wat spullen, vulde zich een tas. Hij dronk. Hij at. Zocht zich een plaats en sliep. Een klein hotel dat niet om paspoorten vragen mocht, maar geld. Geld, geld.

De eerste mogelijkheid verder te gaan was via de grens met Suriname dat nog altijd het meest bekend was onder Dutch Guiana, La Guyane Néerlandaise. Via St. Laurent du Marony, dat plaatsje aan de grensrivier,

de Marowijne oversteken naar Albina en dan de weg nemen, Oost-West Verbinding, naar huis. Hij zou de grens moeten passeren. Kontrole dus! De verbaasde ogen van de douaniers die naar het paspoort zouden kijken, loeren, staren, hem ontleden, het gezicht, de ogen, de mond, de neus, de plooien in het gelaat, heel, heel zijn houding, helemaal hij, Atti Tuurhart: ‘Tu est monsieur Tuurhart?’

‘Oui!’ ‘Monsieur Emile Tuurhart d'Amsterdam? Et votre pais, c'est Surinam?’ ‘Oui, monsieur le douanier! Oui! Je suis Emile Tuurhart de La Guyane Néerlandaise... je suis un habitant de... de... l'Amerique Latin.’ ‘Pardon?’

Hij zou verder zwijgen. Ze zouden hem niet herkennen kunnen, niet *her*kennen, hoogstens leren kennen, leren zien. Bekijken, zien, per paspoort misschien heel even *her*zien en dan... nee! Nee! Geen kans moesten ze krijgen om hem vast te nemen. Te deporteren, uit te wijzen, uit het eigen natuurland, eigen gebied dat lag tussen de landen, alledrie, Guyana's!

Er was een tweede mogelijkheid om te proberen: een vlucht van hoofdstad tot hoofdstad. Dat was het makkelijkst. Maar er bleek geen enkele te zijn. En als die er geweest was... ook kontrole. Het zou moeilijk zijn voor hem verder te vluchten. Er waren dagen overheen gegaan, vanaf het weglopen in zijn Europa. Twee dagen minstens nu hij bijgekomen was. Er zouden misschien al telegrammen zijn gekomen: die en die op de vlucht, pak hem. Reeds bij die gedachte daaraan voelde hij zich gans ongemakkelijk. Hij moest verder zien te komen, weg!, snel weg.

Dat zou de derde mogelijkheid moeten betekenen. De langste omweg en de laatste vluchtweg bovendien. Via een reis naar het binnenland, óver de rivier, in zo'n korjaal wat niemand kontroleerde, kon je heel ver komen. Van daar af...

Hij besloot het laatste te kiezen. Wat flessen mineraalwater, wat eetbaars. Weg was hij!

Vanaf de stenen steiger daar, langs Saint Laurent vertrok de boot. Een tentboot, een korjaal met deurtjes tegen het opspattende water. Brede rivier. Het golfde hard. Hij liet niet oversteken, niet over het midden gaan, maar trekken naar het binnenland, op naar de bovenloop der Marowijne, voorbij St Jean, op naar de Armina Vallen. Een lange weg. Een hete zon. Brede rivier die golfde en stroomde, enkel de weg kennend naar zee. De wilde natuur, hoe dichtbij van de levende! Het groen dat kilometers lang zich strekte langs de wallen had iets verschrikkelijk onaantastbaars.

Het groeide wild en woest, was altijd vrij geweest, diep in het groene hart. Het kende tijden zonder naam, zonder één paspoort, tijden van de groene ziel. Het kende droogtes, natheid van seizoenen, warmte en kou, duizenden struiken, elk ruimte zoekend, winnend, groen en woekerend binnen de veelheid van de ontelbare stengels, stammen, wortels, wortels, zand en modder, bodemgrond en hoogte waarnaar allen reikten, lucht, lucht, blauw en wolkenruimte, ordening de hoogte in, tot in de kruinen op de toppen van gebergten.

O de natuur! Ontembaar welke dag de mensheid ook aanbrak! Ontembaar vrij en groeizaam uit de eigen kracht die zij gewonnen had op eigen godgeschapen bodem!

Of hij alleen ging? ‘Oui!’ Of hij getrouwd was? ‘Non!’ Geen kinderen? ‘Non monsieur!’

Weg!, weg! Weg! Goed en voldoende, meer dan dat, aan francs betalend en dus vrij te reizen waarheen dat hij wilde! Hij was toerist, zagen ze 't niet?

Hij koos een boot die lang te wachten lag aan wal. Hij rustte op de wateren. Hij kolkte mee, hij golfde mee. Hij deinde, danste, rustte, dreef aan 't touw waarmee hij was gebonden aan de oever, waterkant, einde der vaste gronden binnen 't gegeven van het vaste land dat grond onder de voet betekende.

Dit keer geen peddels, maar p.k. en toch... de roeikracht die de boot met inhoud drijven zou zoals hij eeuwig voer, de bootsman aan het laatste roer dat zich de diepten van de stukken land in leidde, stroomopwaarts, binnen het wachten van de tijden, het getij, de wateren waar tegenin de kracht zich hoger sloeg en sloeg en dreef.

De motor ronkte en hij voer en voer. Twee negers die hem brachten, ééntje bij de motor achterop, een ander voor om uit te kijken. Voor de rest, water, water, water, de kleurige korjaal de afstand vretend. Weg! Weg! Weg!

Op de markt had hij een boek gekocht. Een heerlijke markt vol met sfeer. Groenten op tafeltjes, vruchten gewoon daar op de grond, de mensen met hun tassen, fietsen, karren, sjouwenden, de wanorde die zich te handhaven genesteld had in het bestaande leven, dag op dag. Er waren wegen tussen hen geschapen, heel vroeg, vanaf de eerste keer. De modderkuilen, de hoeken van de marktstraat, de hele hoge overkoepelende kruinen der bomen waartegenaan men stond en hing en etenswaar aanbood tussen de vliegen, de kakkerlakken, mieren, eigen ordening der dieren in de dag die gaande was. Jaren was het gegroeid. Jaren had het bestaan, een eigen

leven leidend. De uitkomst van vele wegen, daden, doelen die binnen het geregelde bestaan der maatschappij - een Frans departement - de ruimte gaven aan de ademenden en hun wetten. Weg! Weg! Weg!

Het was zo'n smerig eksemplaar met een paar gescheurde bladzijden, een grote inktvlek, tweedehands. Guide à travers les Guyanes. Stond niet veel in. Weggegooid geld eigenlijk. Maar toch! Al lezende had hij 't gevoel (vooral door het passeren van korjalen met bosnegers, indianen) dat hij de kant op ging die de marrons waren gegaan. Hoewel ze meer de kustvlakten bestreken, had je er vele die al heel vroeg steeds dieper 't bos in vluchtten, steeds verder de rivier op, tot ze onbereikbaar werden voor de legers achtervolgenden. Op naar het oord der vrijheid waar geen enkele persoon je halen kwam. Halen kón!

Hoewel, het was moderne tijd. Er waren vliegtuigen, patrouilleschepen, kommunikatielijnen. Maar het kon lang duren voordat men hem opmerkte, heel lang.

In de koude wind had hij zijn jasje aan. Paspoort erin, hij, Emile Tuurhart, woonachtig in Europa's Amsterdam daar aan de Noordzee. Het grote geld erin gestopt. Voor de veiligheid en om het betalen, een kleinere hoeveelheid gewoon op zak. Alles moest immers heel gewoon zijn, heel gewoon lijken.

De grote spanning in zijn hersens leek te zijn geweken. Hij zou gaan, niet wetend waar uiteindelijk naartoe. Maar voorlopig was zijn tocht geslaagd. Hij zou eerst Ba Tata gaan opzoeken. En daarna... nou, zou hij wel zien. Voorlopig was de zorg, eerste zorg, van zijn vrijheid te genieten. Met de ene hand hield hij de Guide open. De andere liet hij speels het water in hangen. Door de snelheid van de boot leek hem de hand over het water mee te zweven, telkens opspattend op het oppervlak.

Ruw hout en wilde bladeren dreven langs. Vis lag er dood, het wier kwam aangedreven, weg!, weg!, weg!

Hij zag de golven, duizenden en duizenden, op en neer, op en neer. Hoe ooit zouden ze weten welke last ze voerden, waardeloos of kostbaar? Hoe? Een mens? Een dier dat over zwom? Rebel? Rebellenleger?

Zag hij niet daar kaaimansogen heel naar de verte prooi bekijkend? Zag hij niet de vogel snip op lange poten de oever afgaan, in de vlucht de vleugels strijkend langs hetgeen zich afspeelde onder de lagen van het groen aan beide zijden?

Een dode vis, gedreven en gegolfd, stonk. Het water vol met plankton, troebeling en visjes die zich waagden aan de blik der mensen, de kleine kwallen als de waterparaplu's met hun tentakels die om diepte zich slin-

gerden naar wat zich onder 't oppervlak afspeelde, verholen drift, verborgen onderstroom en alle, alle ongeziene leven uit de tijd dat tijd niet aan hen dacht?

In zijn verbeelding zag hij zich voor 't eerst de weg op gaan naar André Village waar eeuwen terug de slaven heen vluchtten. Het was gelukt! Het was gelukt! Zie hoe de wouden, de bossen, kreken, rivieren werden overwonnen. Een kapmes in de hand en weg!, weg!, weg! Tot aan het andere eind der wereld: het marrondorp. Waar ook geen vrijheid was om strijd die duren bleef, terugkomen en toeslaan, achtervolgd worden, verder het bos in vluchten, weg!, weg!, weg!

Twee kraaien aan de wal hielden een luchtgevecht. De ené wou de ander ‘slechts’ z'n tak betwisten. Hoe dom! Kijk: duizenden en duizenden bomen, bos, woud, oerwoud! Dan toch, de dieren met hun poten naar elkaar graaiend en krijsend slechts één tak bevechtend, elkaar verdrijvend in een woud van nesten!

Maar kraaien waren vogels en geen sprekende, nieteens! Laat staan dat zij de mensen waren die elkaar verstonden, elkaar verstaan zouden kunnen en elkaar eveneens begrijpen... áls zij dat wilden. In de grootsheid van de ruimte elkaar vinden, leven en laten leven. Ach, die kraaien! Zij herhaalden slechts wat was gebleken in dit ganse gebied der drie Guyana's, historieland en elders tevens: de onverdraagzaamheid, de indringers, de broedertwist en broedermoord, nog meer...

Vlakbij de Herminavallen, voorbij het dorp Hermina aan de overkant (hij kon het zien, de rivier steeds smaller, maar hij stopte dáár niet, niet bij 't Surinaamse dorp) liet hij stil houden. Liet zijn brengers gaan, terug. Nu wachtte hij, zocht zich een boot. Voor 't verder varen uiteraard.

Maar de mannen van de steiger waar hij aanmeerde, een kleine plaats, zeiden hem dat hij toch daar aan de overkant moest wezen. Hij ging, met lood in 't hart. Tot zijn geluk was er geen hond die kontroleerde. Wel was er slechts één boot beschikbaar: een korjaal uit een gezelschap van vijf Hollandse toeristen die twee boten hadden gehuurd. Wat een geluk dat hij een van ze was, Europeaan en net als zij de taal der Lage Landen sprekend, meer dan dat, een mens uit hun kultuur.

Hún boeken hadden hem een weg gewezen. Letterlijk met de kaarten, met hun taal, hun opleiding, hun scholen, bibliotheken. Hun toeristische aantekening, hun ticket. En hun onderzoek betreffende 't verleden. *Zij* hadden hem hierheen gebracht, geleid.

Al rap pratend overwon hij hun bezwaren, vooral door 't extra betalen, meer dan iedereen. Nu mocht hij mee. Op naar de bovenrivier, over de

vallen. Ze zouden misschien moeten slepen met de boot en alles, maar dat gaf niet. Hij kreeg een plaats en ging. Was erg zwijgzaam, moe en toch... af en toe babbelde hij wat, gewoon om niet als echt zwijgzaam op te vallen.

Ergens vreesde hij herkenning. Stel je voor dat iemand het gelezen had, gehoord. Dat was niet erg waarschijnlijk. Als iemand er op uit zou zijn koppen te snellen met het stiekum gadeslaan van gezochte misdadigers, dan moest het die gids zijn, die ene bosneger met die smalle oogleden. Die op de voorsteven met de lange stok, nu aangevend per kreet waarheen te sturen. Hij schreeuwde naar de man achter die de buitenboordmotor bestuurde. Emile Tuurhart zat tussen twee Hollandse toeristen. De rest, drie, zaten in de andere boot die achter voer.

Hij had geld gewisseld. Op de zwarte markt. De franc tegen de gulden in. Heel lage koers natuurlijk, want de wisselhandel zocht z'n winst. En zeker toen men merkte dat hij er geen verstand van had, verloor hij ekstra. Hoewel... hij wist dat hij bedrogen werd. Maar kon niet anders. Liet nauwelijks iets merken. Was allang blij dat hij weer een stap kon doen.

Die avond aten ze heel lekker. Vis uit de wateren van de rivier. Gebarbecued op houtskoolvuur. Met echte Franse champagne! Uit Cayenne! En aardvrucht. Heerlijk bij het kampvuur.

Het had iets ouds voor hem. En heel klassiek. Anders dan op zo'n toeristenplaats aan de Middellandse Zee leek dit iets weg te hebben van het bosbewonen. Echt zo eten bij een gebrek aan de moderne restauranten. Er kwam gezang. Er kwam de demonstratie van een vuurdans. Een wandeling over een stukje land, oever bij nacht. Een carbidlamp die licht te schijnen hing. En de dans werd gedanst, de stap genomen. Verwondering, bewondering.

De luide klanken en de harten open. Leven in 't bos, hoe primitief ook, was een ander ding.

Van hier af was het dat hij vragen stelde, over het leven in het woud. Over het overleven. Van vroegere bewoners, indianen en negers die ver van de kust wegliepen in 't verzet. Van hen die ooit verdwaald waren. Wat zij toen aten. Wat zij deden. Het kon ooit nog van pas komen aan de moderne mens, de Tuurhartmens...

Hij voelde dan ook iets van een heel ouderwetse bosbewoner. Ook al werd dat heerlijke gevoel verstoord door af en toe aankruipende angst. En het uitspattersgegil van de toeristen, de anderen, aan wie verweten werd door een van hen dat ze zich gedroegen als... een bosmens. Maar bosmens was dan: onbeschaafd, aanstellerig, dom in het gedrag eigenlijk, (hoezeer

de inlander ook in evenwicht met de natuur kon leven).

‘Mi fré no bigi, ke! Mi pasi langa èn mi e fré so hé sote...’ riep grietjebie, de vogel. Hij nam een *hoge vlucht* over het *verre bos* en wiekte, *wiekte* langs *de wegen* van de lagen door de luchten *heen*.

Pas twee dagen later kreeg Atti... Emile de kans om vanaf Langa Tabbetje, een eiland in de grote rivier Marowijne, te vliegen naar de hoofdstad, dit keer oud-Nederlands gebied.

Het werd een barre tocht. Tijdens de vlucht onweer. Zij vlogen laag. Het vliegtuig schudde. Het uitgestrekte groen onder hen met de open plekken, de rivieren, het danste onder het mensenoog. Dat niet alleen. De wolkbreuk bracht angst. Over een blikseminslag in de vleugels waardoor zij vallen zouden, storten in de zee van groen en groen en grauwgrijsgroene ruimte waarin zij hoog hun wegen zochten.

Golven van luchtdruk deden 't schudden. Het stormde en stormde, woedend onweer over het land. Kraken, schudden en tuimelen. Uit de koers raken misschien: elk risiko zat in de vlucht besloten. Hoe zouden oude reizigers de zee ervaren, de oude zee buiten het land, de kust? Om doelloos rond te varen, richtingloos, stuurloos en zo verloren het hart slechts hopend op de horizon?

Het was hier dat hij, midden in 't woeden van de dingen buiten het vliegtuig, in het lichaam, gedachten kreeg over een vaartocht over zee.

Columbus had zijn weg gegaan. Hij vond de Wilde Kust, de Wilde Indiaan. Hij bracht de Wilde Slaaf, hay-o, pikini, hay-o! Wild en begeerlijk, wild, een Eldorado! De Wilde Uitbuiting van 't Wilde Bloed, het Wilde Zweet! Wild, wild en woest de razernij van de naturen. In de haven die het kontinent was *buiten* zee.

En van daar af, de hoofdstad Paramaribo, ging het met de auto rechtstreeks, rechtstreeks!, naar Ba Tata. Hoe was hij niet verblijd! Hij had het plan, misschien wel ondoordacht maar naar zijn mening verlossend, om met dat geld der BMW, dat geld van het materiële, Emile's zweet, de schuld weer af te kopen aan het verleden:

‘Hier, Ba Tata, ik heb 't gebracht! Dit zijn de duizenden waarmee misschien, nee, ik weet het zeker!, het verleden afgekocht kan worden, desnoods door een ritueel. Laat in godsnaam een medicijnman komen! Adem en leef! Hij zal geen wonderen verrichten. Maar ik zal luisteren naar de stem die vanuit jou zegt: *gebogen & gediend?* De slang van het verleden, ónze beladenheid, de zwarte last!, hij wordt weer afgekocht,

verdreven! Weg met de banvloek vanaf Cham! De zoon met de verlossing is gekomen! Hij heeft de schat gebracht, de waarde die deze aarde had gegeven, verzameld in het zweet des aanschijns, uit de overvloed der blanke macht!'

Dan zou hij eindelijk iets krijgen van rust. En vrede. Van deemoedigheid in 't hart. Waarheen hij dan zou gaan... ach, niet terug. Maar de duvel kon proberen hem te halen! Hij zou sterk zijn, oneindig gesterkt door verzoening met de oude tijden, het verslaan van het leven, het overwinnen in de strijd om het verleden. De winnaar Atti, held van eigen tijd!

Hij had zolang gezocht, gezworven over stad en straat, langs wegen die geen uitkomst brachten. Binnen het hoofd was hij slechts onrust waard, binnen het hart het oneens met het huis van oorsprong, en zijn handelingen zij verkondigden de onrust, het voortdurende bewegen, gaan naar hier en daar.

Er was geen huis, geen doel, geen land, niet binnen en niet buiten. Er was geen rust, geen hoop, slechts grauwheid in de ziel geslopen. En woekerend, woekerend als het grootste groene woud der tropen daar op de humuslaag in zijn bewustzijn. Het kontinent waar ooit de meteoren met daverende klappen kraters sloegen in hun val. Waarna de Andussen, de ruggen berggesteente, zich kromden met de last der eeuwen, zich strekten, hoog en lang over de graden van het vasteland. Totdat de afkoeling zou komen en splitsing in de diepe bodems der aardkorsten, zo lang terug, zolang geleden, o zo lang.

Er speelde een lied met stille luister, ver en bang. Er waaide wind, heel zacht. Er ging iets rusten. Het vuur was moe, de middag laat. Het doel bereikt. Het oord zou weg blijven zo leek het, van de nacht die kwam en viel, zou vallen over de onmacht van de levende de duisternissen heen te drijven, een historie lang! Weg! Weg! Weg uit de adem het verlorene! Weg uit de ogen 't onbestaande dat verborgen lag in nacht, nacht, nacht, de wezens met hun doemgezang, de legers met hun pijlenregen, de wenenden langs het behang van bosrand aan de verre grenzen, en de verscholen dieren uit het onbekende achterland met al hun luide schreeuwen die de Lentes van de Oorsprong vieren met tongen, drummend als tamtamtaal, oer en diep!

En de wind was zwak. En de wind was zwak van het gewaai. En de wind was moe om 't lange duren van dag op dag en nacht over de dagen der dolende, de lange verte en de barre tocht.

De auto liet hij stoppen, ver van 't huis. Een maatregel uit de wantrouwigheid. Stel je voor dat ze hem opwachtten!

Gids in de hand. De plaatsen die hij wou bezoeken had hij aangekruisd. Hij zou, als het land het toeliet, buurland ook, het vroegere Engelse Guyana, de plaatsen gaan bezoeken die de eerste vrijheid brachten. En daarna... nee, hij wist het niet, echt niet.

Het was er stil. De dag aan huis leek pas begonnen. De ochtendvroegte, o die sfeer! Hij hoorde het gezang der vogelen, 't geblaf van honden uit de buurt. Hij zag de zwermen vlinders, geel en rood en zwart, bloei van de tijd. Voor de deur een grote bak met vruchten. Zeker om te verkopen! Hij ging over het hek, bang voor de honden. Die waren er niet, hij merkte niets. Doodgereden misschien? Wie zou het weten! Hij hoorde het gezang vanaf het achterhuis van iemand die hij kende, die stem... wacht even... Sjanette! Fluks liep hij langs het huis en riep.

Ze was blij, ontzettend blij. Wilde Atti direkt omhelzen. Vertelde dingen, honderd uit. Of hij haar brieven had gekregen? Nee? Hoe dan?

‘Niks,’ zei hij, ‘ja, hij had ze tóch gekregen. Zijn dank ervoor aan haar adres. Maar ze bleef vreemd kijken, heel vreemd. Hij had 't gevoel dat ze verliefd was op hem. Niet dat alleen. Verwachtte antwoord, zij!

Hoezo... ah! Anna! Anna had 't adres van hen gegeven. Een vals adres zeker, uit jaloezie. Dat kon het alleen zijn. Hij opende zijn mond om te gaan vissen over wat in de brieven stond, toen hij de stem daar hoorde van haar moeder:

‘Mijjjn god! Kijk wie daar is gekome! Grijshoofd! Baya! Je ziet d'ruit baya! M'neer Emile! Hoe is 't met je dan!’

Toen keerde hij zich om en pammm... zag Vrouw Dorina dat het Atti was. Ze kwam naderbij gelopen. Lachte en lachte vriendelijk. ‘M'neer Atti baya! Dat was droevigheid no? Chm!’

En ze schudde haar lichaam voor haar leeftijd, weg van de jaren, jong bewegend voor zover het lukte. ‘M'neer Atti, heb je al gegete dan? En? Je kijkt zo met vermoeidheid, dat het lijkt ofdat je oog gaat rollen vallen uit je hoofd z'n kijkgaten!’

Toen lachten ze alledrie. Sjanette die net sterappel te eten zat daar in de hangmat, bood hem aan, een mooie paarsdonkere vrucht. Hmmmheerlijksappig. Terwijl hij een beet nam, één keer, twee keer, haar in de mooie ogen kijkend, dacht hij:

‘Wat bedoelt ze toch? Ik heb maar één keer een brief gehad van iemand uit Nederland die mijn post had gekregen op zijn adres. En die in het telefoonboek, puur op naam, mij had gevonden en geschreven, samen met de brief uit dit land, een nieuwe. En in díe brief werd slechts om geld gebedeld. Geld wat ik niet had. Dus wat zou er verder moeten staan in

‘andere brieven? Welke?’

Sjanette lachte terug. Haar moeder zag het. Maakte direkt een grapje: ‘M'neer Atti baya! Als je niet met een bakrameid was, had je me do*k*ter Sjannet hier kunnen meenemen. Baya! Al kan een mens niemeer z'n voet wegzetten zo gemakkelijk, wanneer je met haar trouwt kan ze naar Holland gaan.’

Hij lachte. Kreeg het er benauwd van. Legde de Gids neer op het tafeltje vlakbij de hangmat. Hing zijn jas op aan een spijker. Warm. Veels te warm. Dorina zag het en ze lachte meer. Nog meer.

‘Wachte,’ riep ze heel geheimzinnig, ‘ik ga een stoel zo, fo u halen hòr! Dan kan u mooi zitten met Sjanette! En dan kan ik een mondje ete fo u maken. Ija!’ Ze ging al heen, zich achterwaarts omdraaiend naar het voorerf waar 't huis was.

Er reed een auto langs, heel even. Dan was hij voorbij.

Het had een week geduurd bijna. God! Wat een snelle tijd! En wat een angst vooral! Hij wou zich in een spiegel zien. Hij moest er vreselijk uitzien, afgevallen, van ellende bijna echt oud nu. Hoewel hij vond dat hij niet spotten moest met dat soort van gedachtes. Want als hij oud zou zijn, werkelijk oud en kinds, dement... zou hij dingen doen die hem in het gevang zouden brengen.

Of hij zou níet de dingen kunnen doen, die hem tot redding moesten dienen, zoals het verder vluchten. Bedacht spottend dat het tragisch was voor deze mensen om illusies te koesteren over zijn relatie tot Sjanette. Ze was geen Anna, ze was zwart, mooi ook en lief. Ze had een hart als van een goeie landmeermin. Maar of dat alles wel genoeg was...

Buitendien hij was op de vlucht. Toekomst met haar was uitgesloten. Maar by the way...

‘Wat bedoelde je moeder met wat ze zei over brief met iets droevigs? Is er dan iets gebeurd?’

Bij god! Hij had zich thuis gevoeld, thuis, direkt! Had zich laten ontvangen door de vrouwen. En was in alle rust zich aan het voorbereiden op het ontmoeten van Ba Tata, die nu misschien had moeten slapen. Maar stel je voor dat deze...

Sjanette sloeg de ogen neer.

‘Hij is al een half jaartje dood gegaan. Drie dagen nadat u was weggegaan.’ Er viel een deur op slot, een zware deur. Er sloegen handen op de deur, de poort van het verleden. Maar 't slot was onwrikbaar, de handen te klein, te menselijk, te lang verbonden met de hersens van het dier dat niet beschikte over reuzenklauwen, die met de macht der mokers konden

slaan en timmeren en breken en zich toegang verschaffen kon tot tijden van de grazende gevaarten, waarheen misschien een dode was gegaan. Ba Tata dood, en zolang al!

En alweer kon hij zijn vader met diens BMW vervloeken! O, als deze zich hier tonen zou...

‘Ah! U bent ook gekomen? Ik had gedacht er was geen komst van U! Mijn god baya! Vrouw Anna, kom door dan!’

Sjanette's moeder weer iemand verwelkomend. Daar aan de poort en luid. Het was net, toen Atti opstond om eens te gaan pissen. Hij hoorde het en schrok. Schrok dubbel. Wat? Anna hier? Hij zou... telaat!

Bijna telaat! Want terwijl Anna heel verschrikt naar Atti staarde, zag hij hoe áchter haar, half verdekt, twee mannen, inlandse rechercheurs met getrokken pistool klaar stonden om...

Met een duik tussen de struiken schoot hij weg! Weg! Weg! Weg! Hij wist niet hoe hij verder kwam, weg! Weg! Lopen, rennen, vliegen desnoods, over muren, tussen struiken, wegen over, tussen zwamp en water, tussen struiken weer, opnieuw, opnieuw, weg, weg... een kreek over, tussen de kostgronden, weg! Weg! Wèg!

Weg van de stadsbewoners, weg! Weg van de plattelandbewoners, weg! Weg! Weg! Weg van hun auto's, hun velden, hun wetten, hun beschaving en hun woekerharten, weg! Weg! Weg! Weg van hun aanplanting, hun paden, hun oogst, hun ruimte en hun eigendom, weg! Weg! Weg van alle dingen waartoe zij behoorden! Het verloren pad! De verborgen weg! De weg die geen weg was! De weg die geen ruimte kende! De vlucht die geen vlucht kon betekenen omdat er niet een route was te gaan: weg naar het niets der lichamen die weggingen, verdwenen, zomaar, heel in het niets!

O, als hij vliegen kon, hoe wijds!, de wijde vlucht der vaderen, dwars door de stormen die woedden aan de mensenziel! Weg! Weg! De piloot in het toestel der eeuwigheid! Om te landen op de strip daar aan het eind van de reis. Waar hem de orchidee der paradijselijkheid zou worden aangeboden... weg! Weg! Weg!

Toen hij bijkwam was het al avond. Het was donker en hij zag geen niets. Hij had het geluk gehad dat hij ze zag, o god! Zeker Anna gevolgd, haar gebruikt als lokaas. Heel even meende hij dat zij bewust de weg had aangewezen. Uit woede om zijn vlucht. Of doodgewoon uit wraak. Ze wist natuurlijk dat hij gaan zou, naar Sjanette...

En al was het niet zo, ze was verschenen, helemaal vanaf overzee. Hem kennende was ze gekomen. O god! De nacht lag braak.

Hij had het koud. Heel koud. Het was een stukje land, hij wist niet waar precies, bij een rivier. Hij was heel ongewapend en had niets, helemaal niets. Geen bagage, geen kleren, geen niks, geen nèks zoals die inlanders het zeiden. Hij was alleen, alleen en met zichzelf, zijn geest. Nu moest hij zien te overleven, nu!

Nieuwe wetten volgen! Harde wetten ook, van de natuur. De wildheid steeg hem naar de keel. Het bloed sloeg door zijn lijf. Hij beefde. De eerste taal werd hem gesproken door de geest die zei, dat primitievelingen zich beschermden op de meest primitieve wijze. Met de handen, met het minimale van de gedachte, de inval, het idee dat iets zou uitvinden, ontdekken.

Het weren van kou. Het overwinnen van honger, ziekte, ellende, eenzaamheid, vermoeidheid aan de leden. En het paranoiale dat de ruimte bieden zou: de onzichtbare vuistslag van de dood die het verstand zou timmeren met de vuisten van de angst, de verschrikkelijke angst der verlorenen!

Wie jong zou zijn, zou oud worden, heel snel, binnen de kortste tijd! Wie ademde zou snel vergaan, ontbonden raken, 't lijf verliezen en de zinnen belaagd zien door de duizendvoudige prikkelingen van de dol geworden doodskoppen der kalamitaire illusies!

Hij moest eten, drinken, oefenen, zich wapenen. Maar hoe?

Natuurlijk! Zoals de voorvaders het deden. Helemaal precies, vanuit de lege handen en de daad die overleving zou verschaffen uit de overlevering geboren, oud en oud, de slijtselen van de ervaring in 't verstand! Vechten! Vechten! Weg, weg, weg!

Hij bedacht wat het eerste was wat hij moest doen. Hier zouden ze hem misschien zoeken, misschien ook niet. Hij had zover gelopen, minstens drie uur, dat men hem in elk geval niet licht zou vinden. Het eerste waar het op aan kwam was eten. Op naar het kreekje met het water dat glinsterde onder de maan.

Hij was bang. Bang voor kaaimannen, slangen. Plukte een tak en zou deze gebruiken als knots. Voor het geval hem iets zou overkomen. Bij de rivier, de kreek, viel 't tegen. Geen vis die zich liet zien. Honger werd sterker. Hij kwam terug. Wat nu? Zag in het maanlicht de bananbladeren die glinsterden. Ging erheen en zie... eerste verrassing: het rijpe fruit dat hem daar wachtte. Hij trok, hij at. Verloor zichzelf helemaal. Stak een paar der bananen onder zijn hemd als een reserve. Sloeg met z'n tak een paar bananebladeren af. En scheurde repen daaruit die hij stopte onder zijn hemd, op zijn borst, zijn rug. Nu kreeg hij het warmer in elk geval,

niet koud. Ook al begon hij licht te zweten. Het deerde niet.

Hij moest daar weg: stel je voor dat ze morgenochtend ontdekten dat hij daar geweest was!

Hij liep, hij waadde door het water. Zijn schoenen nat. Hij deed ze uit. Zijn sok eveneens nat, hij trok hem uit, beide sokken. De schoenen hing hij aan de veters over zijn schouders, sokken daarin. Nu nog ergens een poep doen en gaan slapen.

Hij kon niet ver geraken. Het was nacht. En buitendien gevaarlijk, levensgevaarlijk zelfs.

Hij zag een boom, moeilijk te beklimmen. Maar met het grijpen van lianen, trekken en zich omhoog werken kwam hij er, met veel moeite. Tot zijn ontzetting krioelde het er van insekten. Muskieten staken hem, allang. Maar dit... die bulten, beten, 't moest wat anders zijn. Toch kon hij niet omlaag. Hij bleef, klom hoger.

Legde zich in de oksel van een tak. Behalve dat, hij bond zich vast. En de tak die hij had bond hij vast aan zijn hand, via en stukje afgescheurde lap stof van zijn eigen kleren.

Hij was bang. Voor de wezens van de nacht. De gloeiwormen, de gloeiwezens. De geluiden, de geluidwezens! De yumbi's met hun zwarte zang! De peddelende vaarders van de vlotten die in de tijden van de overstroming over het land gevaren waren. Hij was bang, bang voor de vloeden van de stormen die er ooit waren geweest. Als ze ooit kwamen, nu in nacht, terug, rukkend aan het bos, alles en alles overstromend met de wildste driften waartgen geen enkel lichaam was bestand!

Bang! Bang voor het kille van de nacht, die koude stille duisternis waar er geen zicht was, geen gevoel, geen klacht, geen niets, geen enkel ding, zelfs geen leegte van de lach. Niets! Niets anders dan de duisternis die zich gehuld had in het oude kleed der veren van de Vogel Nacht die *krujo!, krujo!, krujo!* vliegen zou met de stilte van de taal die nooit bestaan had, anders dan gesproken vanuit vogelkelen in de oudste oudheden.

Bang! Bang voor het aanbreken der dag, wanneer de dauw zou hangen als een oud gordijn van wateren en 't vocht der druppels hangen liet aan dieren en aan planten, waartussen oude, heel oude vergiften zich zouden laten vallen op de lippen, op de tong der slapende, precies hem in het gat der keel gegoten door de Hand des Tijds. De oude vergiften uit de alleroudste bladeren waarvan een fraktie van een druppel slechts vanuit de lucht - de dodelijke geur reeds ingeademd - hem kon doen verstijven en

verstikken, verlammen en het leven doen verlaten, zonder dat hij weten zou waarom hij was getroffen.

En de oude indianen zongen hun zang. En de oude Jawaho sloeg met de nagelen der stilte in de huiden van de bomen, krabde de taaiste basten open, wierp met de Steen des Ongeluks, dubbel, de Steen des Aanstoots door de wouden van zijn innerlijke Amazone! En de oude bogayé, de grijze Bogayatti, zong liederen voor hem en schudde, schudde de ratels van katoengedrapeerde handvaten dwars door hem heen, terwijl hij in de hangmatten der geest lag uit te zieken in koortsen die het tropenvuur in hem ontstaken...

Hier ligt een oude neger en hij ziekt! *Sjawaduwa! Sjawaduwa!* O grote God Cururemanne die de Nerf is van het Blad, de Wortel van de Boom, het Vocht der Zwetende Rivier! Hij is oud! Hij is grijs! Hij is verziekt! Hij is benauwd geworden door het bos! Hij is verkolkt door de rivier! *Sjawaduwa! Sjawaduwa!* Hij broeit de warmte van hef dier dat tijger kan verslaan vanuit het vel der slangen, o Cururemanne! Geef hem de warmte van eigen hangmat! Laat hem eigen jacht op gaan! Laat hem de vogel schieten die de Raaf is des Verdriets! En laat hem in zijn hut de dode koppen hangen, van wat hem uit het ooggat aan zal staren, als Levenskruid der Bogayé van het Verschiet!

Morgen zal rood zijn, *sjawaduwa!* Morgen zal levend zijn, *sjawaduwa!* Morgen zal 't oerwoud oerwoud zijn in dagen die onze sporen heten! En Jawaho zal er niets van weten! Cururemanne zal de jachtgids zijn! *Sjawaduwa!*, sjru...! sjru...! sjru...!

Het was zo ongeveer middernacht dat hij merkte dat er boven hem dieren waren, leguanen die stoeiden, vochten, paarden. En andere dieren die tussen de duizendgeluiden der nachtzoemers van zich lieten horen. Er brulde een beest, ver weg. Er krijste nachtvogel, geen uil. Maar wel de buta buta: geestenvogel, met de heersende stem over yumbiland. Piepende beesten benedenwaarts. Hij werd bang, heel bang. Het angstzweet brak hem uit. Toch viel hij tegen drie uur weer in slaap.

Het was tegen kwart voor vijf dat hij wakker werd. Hij wist niet, was 't een sunsundamba die kraste of zoiets? Zoiets in elk geval, zoiets. Hij was zo moe dat hij zich niet verroeren kon. Hing met de leden langs het lichaam. En als hij niet zich vastgebonden had zou hij gevallen zijn, z'n nek gebroken. Ongemerkt raakte hij weer weg.

In zijn slaap voelde hij iets. Het was of iemand met z'n gezicht speelde. Heel lief, heel lief, heel zacht! Een bosmeermin, dacht hij heel diep tussen de droomgrens en 't ontwaken. Hier heerste vrede in een handpalm, hier

kwam de koude van de ochtend wegbreken. Hier zou hij immer, immer, het zachte woelen vinden van... met een vreselijke refleks zwaaide hij van zich af en sloeg en sloeg, weg!, in het wilde weg, de stok die aan zijn arm hing, hij sloeg!, bam! bam! bam!

Toen hij zijn ogen open deed en keek begon hij zacht te huilen. Rilde. Rilde over zijn hele lijf. Hij had het gedaan! Gedaan! Gepresteerd! O kijk... kijk... de tak die hij als stok gebruikte (godzijdank hem aan de arm vast gebonden, het direkte wapen!)... die stok was er helemaal kapot aan gegaan, ontveld en gebarsten. Over de tak waarop hij lag zag hij het beest dat hij vermorzeld had. Het was een hele dikke boa constrictor, boomslang.

's Morgens kwam hij de boom uit, heel verdrietig. Hij had bijna geen geld meer, weinig maar. De jas met alle papieren had hij moeten achter laten. De kleren ook, in de koffer, alles, alles. Zelfs zijn Guide! O, als ze die maar niet te pakken kregen!

Er was maar één plaats waar hij heen móest gaan. Hij zou het doen, het moest, het moest! Hij ging zich bij het water wassen. Waste zich het gezicht en dronk. At wat van de bananen, ietwat hard maar zeer bruikbaar. Begon te lopen, verder, verder. Richting waarin hij dacht dat hij moest wezen. Het zou niet ver zijn van de weg naar zee. De plantage! Een oude koffieplantage! De plantage waar zijn oorsprong lag: Oum'ma Titi's voorvaderlijke eigendom en daardoor ook de zijne, meende hij. Nu had hij eindelijk de kans er heen te gaan.

Hij liep, de zon begon te schijnen en hij zette 't reizen voort. Probeerde mensen te ontwijken, hoewel het lang niet altijd lukte. Tegen de middag leek zijn hoofd te branden. Van zon alleen, zon, zon, zelfs al was het in de regentijd. Hij was het niet gewend, die zon. Maar hij wou om een of andere reden geen hoed dragen. Het grijze haar was híj, punt uit! En toen hij voelde dat hij iets zou oplopen als een zonnesteek, ging hij tussen de struikgewassen liggen slapen.

Later na 't wakker worden kwam hij langzaam tot het besef dat hij 't zo langzamerhand verliezen zou, verloren had. Van de wereld, de wereld. Van de mensen, de mensenwereld. Van het verleden, Ba Tata gestorven! En Emile had nooit hem iets ervan verteld. Nooit!

Nu was hij gekomen en de mogelijkheid om via Ba Tata de levende zich rechtstreeks met het verleden te verzoenen was ook afgesneden. Drie dagen na zijn vertrek, drie dagen! Ba Tata dood! Alsof het niks was, bij zijn terugkeer daar in Holland horen dat die Oum'ma Titi was gestorven, begraven zelfs, goed en wel, óók weer direkt na zijn vertrek. Het leek

alsof het verleden zich met de ijzeren deur van de dood voor hem wilde afsluiten.

En alsof dat allemaal niet erg was, werd hij nu door de politie gezocht, vervolgd, opgespoord! Hij moest vluchten, vluchten! Weg! Weg! Weg! Hij herinnerde zich de ontmoeting met Anna. *Guide in de hand*, wind ermee waaiend. Dan Anna horend, Anna ziend... twee rechercheurs erachter... en... wegwezen weg! Hij had dat boek van schrik alleen maar *laten vallen*. Was tussen de struiken weggerend en weg! Had nieteens gezien dat zij het opraapte, dat de agenten haar voorbij stoven en...

Anna! Anna die hij nog steeds lief had en brandend ook. Hoe zou hij haar weer zien, al was het maar om eens gedag te zeggen! Om haar te kussen, haar te omhelzen, warm, warm, brandend van lichaam!

Hij stond op, moe van verlangen. Maar moest voort. Weg! Weg! Liefst ongezien. Weg! Boren, lopen, rijden, gaan en weg!

Via een lange tocht kwam hij aan, 's middags daar op de plantage.

Er was een groot huis met een groot balkon. Het lag hoog want het was vlak bij zee. Wanneer het water kwam, te ver op 't land, dan stond het huis heel veilig, 't bleef behouden. Een duidelijk lapje aarde was daar weggespoeld bij die drempel. Het hek met ijzeren papegaaitongen versierd. Hanglampen als bloemen voorop, veel groen. En Atti's stem die tussen het hondengeblaf zich aankondigde bij het grote, oude en vervallen houten paleis dat het daar leek.

Twee ouwe mensjes op balkon. Ze zeiden niks, hun haren wit. Gaven geen antwoord hoewel hij minstens een drietal keren riep. Hij was bang. Bang om het achterliggende terrein te gaan betreden.

‘Stel je voor man! Een val! Niemand zegt wat, niemand geeft antwoord en als je daar boven gaat, dan ben je heel mooi opgesloten!’

Hij liep verder het terrein op met het bordje ONBEVOEGD VERBODEN. Keek en keek of hij enige persoon zou zien. Zijn hoofd begon alweer te branden. In de wijde verte geen mens. Dit *was* van hem, al wist hij niet dat het geenszins van hem was. Dat Oum'ma Titi nauwelijks een titel had op dit terrein. Dat hij een vreemde was op vreemde bodem!

Hij hoefde 't niet te weten ook! De natuur was een grond voor ieder onder de voet die liep, die dwaalde. Er waren zij, die streekgebonden werden. Het wonen werd een recht op een bepaalde plaats, meer niet. En de levende, levende hij, de levende, mocht staan en zien hoe om hem heen de dingen groeiden. Hijzelf bloeide vanuit eigen huis. Hier was zijn bodem.

Hier stond hem 't gebeente! Hijzelf rechtop. Hij was hier de modder, de lange modderbodem aan de rand der zee, hoe diep?, zo diep dat hij er kon verdrinken wanneer niet het verstand de vastere, dunnere delen van de bodem vond. Hier had hij recht te staan, te buigen, te kruipen en te rollen, al werd hij dan bedekt door een laag die hem van top tot teen zou maken tot een mensfiguur zonder één enkele herkenbare persoon, slechts een gestalte. Het was de eenheid met de bodem - mensbodem - die hèm daar vond.

O, hoe lekker voelde hij zich hier thuis! Omzeilde een barak waarin werkenden, door zich door een sloot te waden en achterom verder te gaan, weg naar het achterliggend bos. Het terrein werd slechter en slechter. Hij moest oppassen om af en toe niet weg te zakken. Hij had honger, honger. Zou opnieuw een tak moeten plukken om dieren dood te slaan of zoiets. Of sluipen in het rond. Totdat hij iets zou vinden.

Hij begon er spijt van te krijgen dat hij dat grote huis niet had beroofd. Maar hij moest weg. Opschieten. Het gaf niet hoe! De wanhoop begon af en toe kop op te steken als een vreselijk soort dier dat hem van binnen aanvrat. Maar hij móest, hij zóu wegwezen, weggaan, weg! Desnoods het land weer uit via sluipwegen, niet wetend waar hij ooit terecht zou komen. De marrons die de bossen in vluchtten wisten het ook niet. Ze stierven, aan slangebeten, aan dit, aan dat, maar velen wisten ook van overleven. Zijn wilskracht die ergens te groeien leek, naarmate de toestand erger werd, leek hem als enige nog overeind te houden. Vliegen om zijn mond. Muskieten die staken. En voeten die pijn deden. Rug ontveld. Weg! Weg! Weg! Hij zóu, hij móest wegraken, weg! Weg! Weg!

Hij begon steeds dieper in de modder weg te zakken. Er kwam moeras. En het werd avond. En hij had niets gegeten nog. Vanuit de verte aan de ene zijde rook hij een tijd lang al een lucht: citrus. Sinaasappels, of grapefruit. Maar hij was bang er heen te gaan. Misschien vanavond. Dan kon hij rustig gaan ook, over dat pad met die schelpen dat hij had zien voeren naar dat achterland. Nu moest hij maken dat hij liep, via de wateren en wel zodanig dat hij geen enkel spoor zou achter laten.

Vogels zag hij, opvliegend toen hij kwam. Krabben zag hij, hun holen induikend. Voor zijn geluk, zoals hij eerst meende, kwam hij een schildpad tegen, landschildpad. Hij sloeg hem, sloeg hem, draaide hem en sloeg hem met een dikke tak die hij met veel moeite afbrak. Maar het huis brak niet.

Teleurgesteld liet hij hem liggen en ging verder. Verder de kant op van de zee. Waarom, dat wist hij niet precies. Hij had enkel 't gevoel dat hij

van daaruit weg zou kunnen. Hoe precies wist hij ook niet. Maar het zou lukken, moeten lukken! Van hieruit - het was zijn gebied! - zou hij de werelden bewijzen dat hij... Stil! Schuilen! Hoorde hij niet iets? Een heel klein vliegtuig kwam voorbij, vloog en vloog. Naar hij meende werd naar hem gezocht. Maar toen het voorbij was, ver weg, verdwenen, kon hij zijn honger niet bedwingen meer.

Hij besloot terug te keren. Nee, niet naar het bewoonde. Maar terug, over het weggetje, naar waar hij 't eetbare geroken had.

Er was geen citrus! Althans, niet in bomen. Wel een paar grote hopen met veel rottend fruit, gedumpt. En wat javanen met lange kromme sikkelmessen die er bezig waren. Heel in de verte zag hij koffiebonnen, hele rijen. Hij sloop, en school. En wachtte. Honger wilde hem aan doen kruipen, te dichtbij misschien, te dichtbij. Maar hij moest geduld hebben, geduld. Als hij het zover kon laten komen dat de nacht eenmaal viel, dan kon hij gaan en misschien van hun eten nemen. Of desnoods sinaasappels, tegen honger, tegen dorst, tegen dat kloppen van zijn slaap, tegen die scheuren aan zijn lippen en zijn ogen die staken van vermoeidheden. Zijn haar was ongekamd, al dagen. Zijn hemd gescheurd. Zijn lichaam vol insektenbeten. Schoenen verloren in de modder. Ook onbruikbaar, volkomen. Broekspijpen opgerold, heel hoog. En nu gebogen en gehurkt. Hij viel zonder te weten in slaap.

Toen hij wakker schrok was het nacht. Hij voelde iets. Een vleermuis deed zich aan hem te goed. Een paar andere zwermden om hem heen. Hij werd bang, verschrikkelijk bang. Maar hij moest doorgaan, doorgaan, verder, verder: het hart van de natuur had zich hervonden. Het zou zich uitleven in wilde driften, zelfs al waren ze funest. Beten, krabben, schrammen, steken, het hoorde er allemaal bij, tot aan de beet van de kaaiman toe of het verscheurd worden door tijgers.

Zo erg was het niet, nog niet geworden. Maar de steek van de vin van een vis deed hem pijn. Hij zou er niet van kunnen slapen. Zwampvis! Gelukkig, het was geen kaaiman geweest! Whuh!

Hij sloop nader, was er vooral op verdacht door een hond te worden opgemerkt. Maar er was geen hond die blafte. Enkel een oude wachter die er zat, bij de opslagplaats van zakken koffie. Voor de rest had iedereen zich terug getrokken, verder weg, de huizen in, waar lichten brandden met de schijnsels achter de ruiten, het leven dat was ingesloten in de beslotenheid van het behuisde.

Toen hij zover was, het kleine stukje werkterrein met een barakje betredend, moest hij denken aan de oorden die ooit waren beslopen en be-

roofd. Hij? Hij kwam niet voor de mensroof. Hij? Hij kwam slechts voor het overleven.

Voor het eten, voor het drinken, het ademen, het gaan. Voor het voeden van hem, hijzelf, zijn vrije wil, zijn kracht, die enkel mèt hem kon bestaan. Hij kwam bestaan verlengen, hij kwam leven, over 't eeuwige moment der doden heen. Hij kwam een stukje wil aangeven. Niet meer, niet minder bovendien.

Hij stak het laatste stukje zijweg over wat naar de barak leidde. Voorzichtig nu. Als de wachter een hond had zou hij deze moeten doden. En als de wachter zelf alarm sloeg... onee! Hij wilde geen moordenaar zijn. Nu niet, nooit niet! Hij was het niet! Was enkel Atti Tuurhart, desnoods Emile, met het ongeluk der ziel, hierheen gekomen! Om vanuit 't oord der trekkende, plantage Tuurhart (naar hij meende) weer te vertrekken, god zou weten waarheen!

Snel vulde hij z'n hemd vol sinaasappels, grapefruit. Nam inderhaast een lang stuk draad mee dat er lag. Wilde vooral een van die lange kromme messen, maar vond er geen. Teleurgesteld wilde hij verder kijken, toen hij iets meende te horen... snel! Hij viel! Over een steel van iets waaraan hij bleef haken met de voorvoet. Tastte, greep en trok. Onder de berg citrus kwam een bijl tevoorschijn. Nog beter dan wat hij gewild had! Snel!

Met allerhaaste benen maakte hij dat hij weg kwam, de weg nemend om snel te zijn, daarna te boren en te lopen, te schieten tussen dingen van het veld, te kruipen en te lopen door moeras, totdat hij uitgeput aan het einde, vlakbij de zee, gekomen was. Toen pas dorst hij te rusten. Maar niet eerder dan dat hij 't fruit had aangesneden, waarvan minstens een kwart bedorven was.

Wat al dat citrus daar deed wist hij niet in één-twee-drie. Misschien kregen de werkers 't van kollega's van een andere plantage. Of nevenoogst. Zoiets. Ja, zoiets. En bij zo'n overvloed gewoon zo laten liggen, tot het bedierf, verging, terwijl de rest der wereld (híj, meende hij!) erom zuchtte.

Het was een nacht van pijn en moeite. Hij sneed wat takken af en maakte een soort van afdakje. Morgen moest hij het weer afbreken, dacht hij, vallend in een diepe slaap. Kijk hoe kwetsbaar hij was, nu helemaal gelegen in de stille hoek tussen de wortels van een hele hoge mangroveboom, die met de vele wortels.

En de zee aan de kust, hem heel nabij, zij ruiste, ruiste, nachtlang aan het oor. In zijn droom werd hij overstroomd, zee die hem overkolkte.

Er kwam een bark op een strand, groot schip. En oud ook, heel heel oud. Men stapte uit, men ging aan land. Er klonken de kanonschoten van hen die een ontdekking vierden. En zie: stromen en stromen bloed over de rode modder. De zee gilde van het onbehagen. Lucht verdonkerde! Er spoelden zwarte kwallen aan tussen het wier dat iets had van heel lange zwepen. En schreeuwen klonken er, uit vreemde donderslagen die daar de lucht opsplitsten bij de landmond. Er kwam een vuur, ergens vandaan gevlamd, zó warm en zó heet dat 't broeide van verre al, en heel het bos raakte van tongen vuur verschroeid. Over het modderdiepe strand leek er een mens te gaan, met bladeren geschoeid, de voeten vastgebonden en... het vuur bleef woeden in de verte, horizon, zon, zonnen, en de zee kwam met de vloed geschapen de hoogte grijpen van het vasteland. De mens werd overspoeld. Hij greep de modder. Zakte erin. Hij spartelde. Greep zich vast aan de modder en hij gleed, gleed weg...

Zou naar de diepte zinken en...

Verbaasd om zich heen kijkend, zo werd hij die ochtend daarna wakker. Nu kwam het erop aan vervoer te vinden. Naar overzee, om weg!, ver weg te zijn. Maar hoe? Hij begon met angst in het hart te kappen. Bomen omkappen, een stuk of tien bijna, hele lichte, die hij naast elkaar zette, zo'n rij van vijf, dan nogeens vijf korte dwars, voor de versteviging van het evenwicht. Het vlot mocht niet te gauw omslaan. Dat was gevaarlijk. Hij vlocht ze bij elkaar, die stammen, met liaan. Plaatste er grote stukken droge struiken aan, opdat ze genoeg drijfkracht zouden hebben.

Het werk duurde lang, heel lang. Eerst dat kappen dat gebeuren moest met een minimum aan lawaai. Dan verder 't sjouwen, afstand lang. Het liet een spoor daar door de modder, maar het kon niet anders. Wie zou hem trouwens vinden daar? Hij bond steeds 'n lange liaan die hij zorgvuldig had uitgezocht om z'n middel en liep rond. Wanneer hij door de modder weg mocht zakken had hij goed houvast.

Hij maakte voor zichzelf een soort van weggetje om op te lopen. Van takken even in elkaar gevlochten, maar handig. Hij kende de zwakke plekken van deze ladder der natuur. Voor plotselinge achtervolgers die hem snel zouden komen grijpen, een dodelijke val. Ze zouden er doorheen zakken, zeker wanneer ze haast maakten.

Liet de bomen na het omkappen zodanig vallen, dat de omgehakte stam een eind in de gewenste richting viel. Richting zeewater. Na talloze mislukkingen ondanks het kiezen van vrij dunne stammen, slaagde hij erin een vlot te maken. Hielp die via het trekken van lianen om bomen een eindje de goeie kant op. Toch was het niet genoeg, niet genoeg.

Het water moest hoger komen, hoger, opdat het vlot zou blijven drijven. Dan zou hij erop gaan en met een lange stok, waarvan de punt zodanig was omwonden dat het weerstand aan de modder bood, zich afduwen. De juiste golf in het juiste tij gekozen...

Mi kon fu go!
Mi kon fu go!

Na de mi de,
mi kon fu go!

Lalalu, tata,
na tan mi tan
fu go soso nomo...

Het is om te gaan
dat ik hier kwam.

Ik ben gekomen
om te gaan.

O wereld die mijn wereld
was! Ik ben gebleven om
't vergankelijk bestaan.

Het was drie dagen later dat hij gaan zou, het karwei geklaard. Water uit ananas gedronken. En de schildpad die gestorven was gehaald. Met de bijl opengehakt, gegeten. Kaaiman gebraden. Vis geroosterd, krab. Het vuur kwam van de aansteker daar in zijn broekzak. En sprokkelhout. Toch voelde hij zich niet geheel gezond, al dagen niet. Meende dingen te zien die er niet waren. Zoals de maan, midden op de dag, heel helder schijnend. Of boten vol indianen die voorbij voeren onder gezang, hun roeiriem ritmisch langs peddelend. Of hele kudden beesten over het strand zien rennen, legioenen krabben.

Hij had de sinaasappels en grapefruits die goed waren geregen aan de draad. Daaraan ook stukken kaaiman en gerookte vis. En deze vast gebonden aan het vlotje. Hij had een hoed gevlochten van riet. Tegen de zon. De zon op zee. En schildpadeieren die door hem opgegraven waren, gekookt om lang te houden. Ze in zijn hemd gedaan, die tot een buidel, deze aan het vlot. Nu hoefde hij enkel te wachten.

Het water steeg, elke keer ietsje hoger. Hij sliep al uren op het vlot en wachtte. Had zich een eindje opgeschoven door te duwen, richting zee, maar niet genoeg. De laatste maal bleef zijn stok steken. Hij zou wachten, wachten, wachten, geduld uitoefenen, geduld. Zelfs al werd je gek ervan!, geduld, het móest er zijn! Anders zou er in het geheel niets van dit alles terecht komen, niets, niets, niets!

Op het vlot sliep hij, kort voor hij weg zou varen, toen hij een keertje

abrupt wakker schrok. Hoorde hij iets? Nee, het was de zee!

Hij volgde het zachte dan weer harde ruisen. Het getij handhaafde wetten, breed en lang. De manie der eeuwenoude golfbewegingen! De onverslijtbare oerdrift, op gang gebracht door de getijden van een eigen zon, een eigen maan! De wetsprecisie van heelallen! Zoals de zijne ook, die hem diepweg berekend had in hersenwateren, dat hij zou gaan, heel spoedig, bijna thans.

Het was een wonder dat men hem niet had ontdekt. Met verrekijkers, honden, wat al niet. Maar gelukkig. Het uur van 't afscheid leek nabij. Het water zwol en zwol al dagen lang. Het zou zich gaan terugtrekken, definitief voor hem.

Hij ging weer liggen. Vroeg zich af wat er gebeuren zou als hij definitief ontsnapte. Hij zou de zee op gaan, weg, naar de nieuwe landen. Als vluchteling, hij Atti Tuurhart vluchteling! Hij zou zwerven, zwerven, over de golven van de warme golfstroom, weg!, weg! Weg! Op naar de verten van de zee! Hij zou echt gek worden van vreugde. Misschien, misschien... kwam hij terecht, ooit, in een land waar hij opnieuw beginnen kon, ditmaal vanuit heel ander perspektief, andere toekomst. Ander verleden ook, een zeeverleden. Of... misschien... als de zon hem gek zou maken daar op zee, gekker dan hij nu al was, zou hij... opvliegen! Op, naar de havens! De havens, de havens... de havens boven zee.

Hij schrok ineens op. Wat? Hij hóórde iets, zág iets: daar!, iemand! Ze hadden hem ontdekt! Wegwezen, weg! Weg, weg! Hij dreef al. Richting de zee. Hij zocht zijn stok om sneller weg te kunnen. Hij trapte met zijn voet, peddelde met de hand... Maar het vlot wou niet sneller weg.

‘Atti...!!’ hoorde hij ineens ‘Atti...!!! Hier!, je twee Oché's!’

Anna! In jesusnaam! Wat deed ze daar? Hoe had ze hem gevonden? De plantage? De omgehakte bomen? Kijk, ze stond met iets te zwaaien, twee van ze! Rende naar voren, over 't takkenpad. ‘Atti! Atti!’

Van schrik kon hij geen woord uitbrengen. Dan ineens: ‘Terug Anna! Terug!’

Telaat... ze zakte in de modder. Spartelde. Zakte verder en verder met elke beweging die ze deed. Hij wilde terug om haar te helpen. Het kon niet. Ze gilde.

‘Atti! Help!’ Maar hij was los, zonder duwstok en ver van 't bladerpad.

‘Atti!’ Hij stopte de vingers in zijn oren. Verschrikkelijk! Klemde z'n ogen dicht, maar keek, móest kijken. Zag hoe ze wegzakte, weg, in de modder die haar opzoog. Ze zakte, tot aan haar middel, haar boezem... haar hulpeloze armen, haar hoofd...

Het kon niet anders! Kon niet anders... de gids, de Guide! O god! De Guide à travers Les Guyanes! Hij had haar onbewust hierheen gelokt om haar eens lief te hebben, voor de laatste keer. En nu ze hem gevolgd had... Hij zou het overleven, vond hij. De reis. Anna misschien ook, misschien. Het getij werd sterker. Snel wegkomen. En ver. Om niet door aankruipers te worden achterhaald, gevangen genomen. Oh Anna! Dat ze haar niet zouden komen zoeken, zíjn spoor achterhalend! Anna! O wat verschrikkelijk!

Een paar uur later was hij ver uit de kust. Het onbekend getij hem medenemend. Hij had zich vast gebonden met de overweging dat hij niet in het water zou terechtkomen, los als de zee iemand kon slaan. En dan omkomen, verdrinken.

Grenzen bestonden er nietmeer. ‘Atti! Atti!’ Hij had haar meegenomen, in zijn hart. Om haar mee te dragen naar het land van elders, buiten alle territoriale wateren, buiten de paspoorten. Buiten de zinnen van het verdriet. Hij zou varen met haar, varen en varen, weg!, weg!, de golven van de zee als zijn kompas!

In het licht van de ochtendster waar hij nu heel bewonderend, heel lang, naar staarde, meende hij bij een zijwaartse beweging iets te zien. Wie zou er met hem zijn? Of wat? Hij keek. Meende de eerste tekenen van verdwazing bij zichzelf te ontdekken. Bangheid! Angst! En domme denktrant ook! Als hij zo dacht zou hij er nooit komen, nu niet, nooit niet. Dit was niet iets voor blinde rondzwalkers! Zelfs al kwam je aan, als je niet zorgde dat je 't verstand bewaarde...

Er stak een storm op met woeste wind. Het regende, het golfde hoog. Het vlot werd op en neer geheven en gegooid. Het kraakte en het werd helemaal overspoeld. Maar de taaie lianen hielden stand. Het duurde lang, heel lang, een zware storm op de boze zee. Het was nacht en hij wist niet waar hij was beland. Toen hij uren later wakker werd, begon het reeds ochtend te worden.

‘Waar zal ik gaan? Waar zal ik zijn?’ Dat was het enigste wat hij kon denken. Zijn geest werd verlamd. Maar hij was goed bij zinnen. Hij kón nog nadenken, heel minimaal. Maar het ging. Het ging. Uitgeput als hij was lag hij plat op zijn rug, keek naar de sterren.

Hij moest zo te zien westwaarts gaan, noordwest, dat was het beste. Het zou lang duren, heel lang de reis. Misschien bijna net zo lang als die van een ontdekkingsreiziger. Maar hij zou komen, wist hij, hij zou aankomen. In een vers nieuw land, voor hem een nieuwe natie. De zon zou proberen hem uit te drogen. De wind eveneens. Honger zou hem teiste-

ren, dorst. Maar niets, niets zou zó erg kunnen zijn als dat wat hij achter de rug had, datgene wat hem de grijze haren bracht, zíjn zielegrijsdom. Hij wou opstaan, voelde zich moe. Hief zich het hoofd. Wilde de kleine golven zien van zee die rustig kabbelde over haar eigen brede mijlen. De horizon, het vroege gloren. Dageraad! O, de dageraad! Dit was zijn boot! Dit was zijn huis! Zijn boot, zijn huis, zijn huisboot, boothuis! Hij werd bijna gek van vreugde! Het was gelukt om te ontkomen! Uren en uren al! Zelfs al zochten ze hem onder de kust, vliegtuigen, patrouilleboten, wat al niet. Ze zouden hem niet vinden, denken dat hij was verdronken. Denken dat hij... o Anna!, wat verschrikkelijk! Maar de laatste der levende Oché's zou zegevieren! Ver, afstand afleggen over de zee, het kontinent der droefheden verbinden met die van de vreugde, van verlies met die der overwinningen! Helden! Helden! Ze waren er, en ze bestonden, dwars door de eeuwen heen, de tijd, de ruimten! Heel hun hart klopte mee van trots met hem. Met hem, hij, Atti Tuurhart, nu daar gaande.

Opeens... hij *zag* iets. Vanaf de struiken, 't droge gewas dat hij gebonden had om goed te liggen in het water, goed te drijven, zag hij achter een stam vandaan, een nagel. Lange nagel. Hij dacht: ‘Aha! Ik heb een krab!’ Maar het was geen nagel... 't was iets zwarts. Er kwam een tweede poot erbij... langzaam... een derde... huh!!! Een spin! Een enorme grote zwarte spin! Master Tarantula! Verschrikkelijk! De spin deinsde weer achteruit. Kwam dan naar voren. Sloeg dreigend de kaken open. Rende een paar keer snel eens op en neer. Als hij toesloeg! O, hoe gevaarlijk!

Atti sprong op. Hij werd doodsbang, doodsbang. Stel je voor! Op het laatste ogenblik...

‘Ga weg!’ gilde hij in ontzetting tot de spin. ‘Laat me met rust!’ Maar de spin ging niet weg. Hij kroop en kroop, steeds naderbij, alsof hij zich wou meester maken van het vlot, alleenheerser, King Master Tarantula. Atti begon te zweten. Zijn handen trilden langs zijn lijf. Wat zou hij doen? Wat moest hij doen? Als hij een beet kreeg van dit gifmonster... Hij zat ver van de grapefruits, sinaasappels. Hij kon geen droge vis pakken of stuk gerookte kaaimansvlees, niets anders, niets! Hij stond alleen, helemaal alleen met lege handen. Hij dacht eraan om, nu hij zo geknield zat, heel erg vooroverbuigend, plotsklaps op de springen en het vlot te doen omslaan. Maar 't zou niet lukken, wist hij. Hij zou komen in gevaar. En de spin had krachten om te drijven, magiekracht misschien, wie zou 't weten. Een spin die alles won, die iedereen versloeg! Master Taransla! *De wever!*

Hij begon zenuwachtig de liaan los te knopen die om zijn buik gebonden

was. Risiko. Zeer groot risiko! Als hij... hup!, hij viel bijna. Klemde het touw vast en hervond zijn evenwicht. Met het uiteinde van de zowat twee meter lange liaan begon hij het hout van het vlot te geselen. Hij sloeg en sloeg, helemaal ziedend, als een gek, zwaaide en zweepte met zijn wapen als een lange zweep uit slaventijd.

Hij had verloren! De strijd op drie fronten verloren! De wereld! Het verleden! De liefde! Alles, alles! Hij had alleen zichzelf kunnen behouden, lijf en 't leed der leden, als een oude man, grijs en vermoeid, het leven zelf overlevend met de laatste dingen. Nu leek hij wat er over bleef te gaan verliezen onder het gif der spinnebeet.

'Ga weg!' kreet hij als gek. 'Ga weg! Verdwijn! Duizend jaar achtervolg je mij! Je spint je dingen om me heen! Je loert, je loert! Je bijt m'n mensen! Je vergiftigt ze, allang, allang! Moordenaar! Ellendige uitbuiter van een andermans bestaan! Monster! Kijk je ogen, hoe gemeen! Kijk je poten hoe ze rennen. Je bent vastberaden om weer toe te slaan! Maar ik, ik *Tata* Tuurhart, ik gebied je: ga weg! Ogenblikkelijk! Verdwijn! Hier! Een zweepslag voor je misdaden! Hier! Nog eentje voor je valse boosdoenerij! En deze, deze is voor de mensen die je tot krankzinnigheid gedreven hebt! Ik word gek van je! Gek! Gek! Gek! Spingek!

Je hebt me verbrand, ik ben teruggekomen! Je hebt me onthoofd, ik ben teruggekomen! Je hebt me achtervolgd, verdreven, weg!, weg!, weg!, uit m'n dorpen, m'n kampen, míjn plantages, m'n huis! Je hebt mijn zweet gestolen! Tranen uit m'n oog geknepen! Je hebt getracht om mij te wurgen, elke dag, elke dag, hier, daar, overal waar m'n navel is, m'n zwarte navel die m'n levensknop is!

Spin, laat m'n mensenrecht met rust! M'n negerrecht! M'n indianenrecht! M'n kristenrecht! Mensenrechten! Mensenrechten! To the hell met al jóuw soorten fokkingrechten!

Oggunú Arere zal mijn volk smeden, met al diegenen die zijn, solidair! Om jóu te raken, jíj ellendeling! Jij met je gif! Oggunú Anguanil, de Krijger-Hij, de Afrikaanse god, Mens-god, Yorbua-god in mij!, hij zal je straffen, jóu achtervolgen, in plaats van jij mij! Hier! Een slag van Otjé Bamba Uggunú die de Jager is op al die kwade dingen die jíj mensen aandoet! Otjé Bamba, jaag hem!, jaag hem!, ver over de golven! Hier!! Aay woord, jij bent de bogayé van 't hart dat dit verdriet zal smoren!, smoren!, tot ver over de kontinenten van mijn ziel! De pijn! De eeuwig koloniale pijn! Ze verstáán het niet! De wereld verstaat het niet! Ze lachen! De golven lachen! Lachen een zee vol in een wereldwijd gemoed van machthebbers, welvaartsbehaagden, ontwikkelde welzijnsdragers,

brothers, brothers, brothers van het geld, het leed, de macht, de oorlogen, de diskriminatie en de domkoppige frustratie! *swippi! swappa!* hier...!! Aay!, aay!, je hebt me gesard, m'n leven lang, een historie lang!: yu kasi mi-o kay! Hier!, dit zal je nekslag worden!!'

Hij sloeg, sidderde, beefde, viel te water bijna, sloeg en sloeg en zweepte erop los.

Hij krijste, krijste, krijste dat het leek alsof hij dood zou vallen! Krijste en krijste! Eeuwen en eeuwen krijsten met hem mee! De golf sloeg, het water raasde. De wereld kon geen kant meer uit! Het kolkte, het schuimde! Het draaide en het tierde! Ver over zee, dwars door het bulkende gedreun der oceanen sloeg zijn stem hoog over... weg!, weg!, weg!, langs kusten, eilanden en kontinenten, weg!, weg!, weg!, vliedender en vliedender, weg!, weg!, de golving van de zee werd golving van de ziel, weg!, weg! Hoog als de vleugels van een sunsundamba! Weg! Weg! Op naar de haven van het ijle, weg!, weg!, weg naar de havens, de havens, de havens, de havens boven 't aangezicht der zee.

A KEBA / EINDE

Amsterdam, 9 mei 1982 - 7 juli 1982
Masra Edgar Cairo